

Природен парк “Рилски манастир”

План за управление

2004-2013

Приет с решение №651/19.08.2004 г. на Министерски съвет

Представен от ARD/проект ОБРИП в изпълнение на Работно задание, възложено от Министерство на околната среда и водите, март 2001 г.

Изготвянето и публикуването на този План за управление стана възможно благодарение на подкрепата, осигурена от Отдела за околна среда, енергетика и социален преход към Бюрото за Европа и Евразия на Американската агенция за международно развитие, в рамките на договор № LAG-I-00-99-00013-00. Мненията, изразени в него, са на авторите и не съвпадат задължително с възгледите на ААМР.

Авторски екип

Основният екип за планиране, изготвил Плана за управление на Природен парк “Рилски манастир”, е в състав: д-р Петър Янков (еколог – зоолог), ст.н.с. II ст., д.б.н. Димитър Пеев (еколог – ботаник), инж. Венцислав Величков (лесовъд), Снежана Костадинова (социолог), членове на **Координационния екип на проект ОБРИР** – д-р Питър Хетс (ръководител на проекта), Димитрина Ботева (специалист по биоразнообразието) и Гергана Павлова (организационно-административен сътрудник).

Разширеният планиращ екип включва: инж. Михаил Михайлов, директор на Природен парк “Рилски манастир”, Николина Георгиева, експерт по биоразнообразието при Дирекция на ПП “Рилски манастир”, инж. Васил Петров, и.д. директор на НП “Рила”, Негово Високопреосвященство Ловчанския Митрополит Гавриил, представител на Светия синод на Българската православна църква, Негово Преосвященство Епископ Йоан, Игумен на Рилския манастир, инж. Стела Тодорова, началник отдел “Земни недра, защитени територии и биологично разнообразие” при РИОСВ – София, инж. Нина Димитрова, експерт по горите при РУГ Кюстендил, арх. Мария Каразлатева, главен експерт в дирекция “Инвестиционна политика, управление на държавната собственост и опазване на паметниците на културата” Министерство на културата, арх. Пенчо Димитров, държавен експерт в Дирекция “Териториално и селищно устройство” при МРРБ, арх. Невяна Негревска, старши инспектор в Дирекция “Административен контрол, регионално развитие и държавна собственост” при Областна администрация – Кюстендил, Красимир Божков, началник район Благоевград към НЕК ЕАД “Язовири и каскади”, Анета Ангелова, младши експерт – еколог към Община Рила, Петя Радованова, Съюз на специалистите по парковете и ландшафта в България, Тома Белев, Фондация “Природен парк Витоша”;

Планът за управление е базиран на **проучванията и докладите на експерти** от различни специалности, особен принос сред които имат ст.н.с. II ст., д.б.н. Димитър Пеев, инж. Венцислав Величков, Жеко Спиридонов, ст.н.с., д-р Христо Делчев, проф., д.г.н. Боян Роснев, д-р Петя Радованова, д-р Мария Самарджиева, Морис Уотърхаус, Снежана Костадинова, д-р Петър Янков, ст.н.с, д-р Веска Русакова, ст.н.с, д-р Мелания Гьошева, ст.н.с, д-р Люба Евстатиева, н.с, д-р Анна Ганева, фарм. Наталия Вълковска, сп. б. Соня Цонева, Красимир Божков, гл. ас. Ангел Луканов, ст.н.с. Светослав Петрусенко; гл. ас., д-р Венцеслав Делов, н.с. Николай Симов, н.с. Павел Стоев, сп.б. Тихомир Стефанов, сп.б. Вера Антонова, д-р Антоанета Георгиева, д-р Теодора Иванова, Гергана Миладинова, Димитър Сичанов.

Съдържание

Списък на приложенията	iv
Списък на картите	vi
Съкращения	vii
Речник на използваните термини и съдържание на понятията	xi
Въведение	xxi
Резюме	xxv

Част I: Описание и оценка

1.0	Обща информация за Природен парк “Рилски манастир”	3
1.1	Местоположение, граници и площ на парка и на включените в него защитени територии от други категории	3
1.2	Фондова и административна принадлежност	6
1.3	Правен статут на защитената територия и културноисторическите обекти в нея съгласно действащото законодателство	7
1.4	Собственост	9
1.5	Управленска структура	11
1.6. и 1.7	Съществуващи проектни разработки, функционално зонирание и режими на парка	16
2.0	Характеристика на абиотичните фактори	21
2.1	Климат	21
2.2	Геология и геоморфология	24
2.3	Хидрология	32
2.4	Почви и почвени процеси	39
3.0	Биологична характеристика	43
3.1	Екосистеми, хабитати и съобщества	43
3.2	Растителност	47
3.3	Флора	57
3.4	Фауна	67
4.0	Културна и социално-икономическа характеристика	83
4.1	Социално-икономически дейности и съществуващи тенденции за ползванията в парка	83
4.2	Природният парк в регионален план и настоящо ползване на прилежащите територии	113
4.3	Религиозни, културни и исторически обекти в ППРМ, населено място Рилски манастир и територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до природния парк	125
4.4	Структура и естетически качества на ландшафта	129
5.0	Първа оценка – оценка на значимостта на Природен парк “Рилски манастир”	135
5.1	Духовна, религиозна и културноисторическа оценка	135
5.2	Екологична оценка	135

5.3	Социална и икономическа оценка	137
5.4	Потенциална стойност на защитената територия	138

Част II: Идеални цели и ограничения

1.0	Идеални (дългосрочни) цели	149
1.1	Опазване на религиозното и културноисторическото наследство	149
1.2	Опазване на природните компоненти	150
1.3	Управление на природните ресурси	151
1.4	Управление на туризма	153
1.5	Интерпретиране и образование	154
1.6	Партньори и местни общности	155
1.7	Управление на парка	155
2.0	Заплахи и ограничения	157
2.1	Естествени заплахи	157
2.2	Предизвикани от човека заплахи	160
2.3	Ограничения	170
3.0	Ефект на заплахите и ограниченията върху дългосрочните цели и потенциала на защитената територия	173
4.0	Управленски (оперативни) цели	175
4.1	Опазване на религиозното и културноисторическото наследство	175
4.2	Опазване на природните компоненти	176
4.3	Управление на природните ресурси	178
4.4	Управление на туризма	179
4.5	Интерпретиране и образование	181
4.6	Партньори и местни общности	182
4.7	Управление на парка	182

Част III: Зониране, режими и норми

1.0	Общи положения	187
1.1	Режими	187
1.2	Норми	190
1.3	Условия	191
2.0	Зони, режими и норми	193
2.1	Резерватна зона	193
2.2	Зона с висока консервационна значимост	196
2.3	Зона за природосъобразно ползване	199
2.4	Зона за техническа инфраструктура	201
2.5	Зона за устойчиво горско стопанство	203
2.6	Зона на Светите места и културноисторическото наследство	206
2.7	Туристическа зона	208

Част IV: Работен / оперативен план

1.0	Приоритети на плана за управление	219
1.1	Развитие и подобряване на структурата на Дирекция Природен парк “Рилски манастир”	219
1.2	Консултативен съвет към Дирекция Природен парк “Рилски манастир”	219
2.0	Програми и проекти	221
2.1	Опазване на религиозното и културноисторическото наследство	221
2.2	Опазване на природните компоненти	223
2.3	Управление на природните ресурси	229
2.4	Управление на туризма	230
2.5	Интерпретация и образование	231
2.6	Паркът в регионален контекст и изграждане на партньорства	233
2.7	Управление на парка и инфраструктура	234
3.0	Тригодишен работен план и бюджет	241

Част V: Мониторинг на изпълнението на плана за управление и критерии за оценка

1.0	Мониторинг на изпълнението на плана	249
1.1	Текуща проверка и следене състоянието на Природния парк	249
1.2	Периодични прегледи и ревизия на плана за управление	249
1.3	Десетгодишна актуализация на плана за управление	250
2.0	Препоръки и показатели за оценка ефективността на осъществените дейности и постигане на целите	251
	Библиография	253
	Приложения	261

Списък на приложенията

---

1. Заповед № 307/10.04.1986 г. на КОПС при Министерския съвет (ДВ, бр. 34/1986 г.) за обявяване на резерват “Риломанастирска гора”;
Заповед № 114/24.02.1992 г. на МОС за обявяване на Народен парк Рила, Централен Рилски резерват, за разширяване на резервати в НП “Рила”
2. Списък на преименуваните местни топоними на територията на ППРМ
3. Списък на обектите от инфраструктурата на територията на ППРМ, населено място Рилски манастир и територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до природния парк;
Списък на изоставени, рушащи се и неизползваеми обекти от инфраструктурата на територията на ППРМ предложени за премахване
4. Списък на обявени паметници на културата на териториите на Рилската света обител (ДВ, бр.73/8.09.1992 г.);
Протокол от 07.05.1992г. на комисия назначена със заповед № РД-19-132 от 24.03.1992 г. на Министерството на културата
5. Заповед РД-310/26.06.2000 г. на МОСВ за прекатегоризиране на част от Национален парк “Рила” в Природен парк “Рилски манастир”
6. Списък на документите за възстановяване и защита правата на Рилския манастир и на неговите владения
7. Адреси и телефонни номера на заинтересованите страни, отговорни за опазването и управлението на природния парк
8. Таблица на геологичните ери и периоди и основните им геологични прояви на територията на парка
9. Минерални видове и разновидности установени в ПП “Рилски манастир”
10. Списък на хабитатите в Природен парк “Рилски манастир” съгласно класификацията по програмата CORINE
11. Характеристика и оценка на здравословното състояние на горите в ППРМ, извършена по време на БЕО през 2001 г.
12. Списък на отделите и подотделите от ПП “Рилски манастир” съгласно ЛУП 2000, засегнати от пожари през 2000 г.
13. Списък на консервационно значимите видове висши растения в ППРМ
14. Видов състав и консервационна значимост на мъховете в ПП “Рилски манастир”
15. Списък на видовете лечебни растения установени в ПП “Рилски манастир” по време на БЕО през 2001 г. и консервационна значимост
16. Разрешени за събиране недървесни ресурси и райони за събиране
17. Консервационно значими видове макромисети в ППРМ
18. Списък на ядливите видове гъби на територията на парка

19. Списък на консервационно значимите таксони безгръбначни животни в Природен парк “Рилски манастир”
20. Списък на видовете и консервационна значимост на гръбначните животни в Природен парк “Рилски манастир”
21. Групи птици в ПП “Рилски манастир” в зависимост от размера на популациите и характера на разпространението им в парка
22. Особености на числеността и разпространението на едрите бозайници в парка
23. Описание на обектите за отдих и рекреация в ПП “Рилски манастир”
24. Демографски тенденции и тенденции в трудовата заетост
25. Типове ландшафти в ППРМ
26. Степенуване на качествените показатели на ландшафта
27. Характеристика на ландшафтите по типове, пунктове и вид на оценката
28. Комплексна оценка на ландшафтите по ранжираните показатели за качество
29. Прокари за преминаване на домашни животни в парка и места, определени за паша и сенокос
30. Флора, фауна и ценотични комплекси в близост до основните туристически маршрути и до хижа “Рибни езера”
31. Показатели за оценка на ефективността на изпълнение на целите

Списък на картите

---

1. Базова карта
2. Основни местности и обекти
3. Геология
4. Разпределение на територията по надморски височини
5. Хидрографска характеристика и хидротехническа инфраструктура
6. Основни хабитати и растителни съобщества
7. Горска растителност и безлесна зона
8. Растителни видове с консервационно значение
9. Животински видове с консервационно значение
10. Недървесни природни ресурси
11. Свети места и исторически и културни паметници
12. Разпределение на територията по качество на ландшафта
13. Зониране на ПП “Рилски манастир”

Съкращения

ААМР	Американска агенция за международно развитие
БАН	Българска академия на науките
БДЗП	Българско дружество за защита на птиците
БДС	Български държавен стандарт
БЕО	Бърза екологична оценка
БЛО	Бърза ландшафтна оценка
БПЦ	Българска православна църква
БТК	Българска телекомуникационна компания
БТС	Български туристически съюз
БФ	Биологически факултет (към СУ “Св. Климент Охридски”)
БЧК	Български Червен кръст
ВЕЦ	Водноелектрическа централа
ВУЗ	Висше учебно заведение
ГИС	Географски информационни системи
ГС	Горско стопанство (в миналото)
ДВ	Държавен вестник
ДЛ	Държавно лесничейство
ДНП	Дирекция на Национален парк (към МОСВ)
ДПП	Дирекция на природния парк (към НУГ)
ЕКАТТЕ	Единна класификация на административно-териториалните и териториални единици
ЕС	Европейски съюз
ЖП	Железопътен
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗГ	Закон за горите
ЗЗТ	Закон за защитените територии (1998 г., обн. ДВ бр. 133 от 11.11.1998 г.; изм. ДВ бр. 98 от 12.11.1999 г.; изм. и доп. ДВ бр. 28 от 4.04.2000 г.; изм. ДВ бр. 48 от 13.06.2000 г.)
ЗПКМ	Закон за паметниците на културата и музеите
ЗРАК	Закон за рибарството и аквакултурите
ЗСПЗЗ	Закон за собствеността и ползването на земеделските земи
ИАРА	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури
КИН	Културно-историческо наследство

КОПС	Комитет за опазване на природната среда към Министерския съвет (предшественик на Министерството на околната среда и водите)
КПП	Контролно-пропускателни пунктове
ЛТУ	Лесотехнически университет
ЛУП	Лесоустройствен проект
МВР	Министерство на вътрешните работи
МЗГ	Министерство на земеделието и горите
МО	Министерство на отбраната
МОС	Министерство на околната среда (в близкото минало)
МОСВ	Министерство на околната среда и водите на България
МПС	Моторни превозни средства
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МС	Министерски съвет
НЕК	Национална електрическа компания
НИПК	Национален институт за паметниците на културата
НП	Национален парк
НПИР	Национален план за икономическо развитие
НПО	Неправителствена организация
НСПАБ	Национална служба “Противопожарна и аварийна безопасност”
НУГ	Национално управление по горите към Министерство на земеделието и горите
ОБРИР	Проект “Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж”
ОДЗ	Обединено детско заведение
ОНС	Обикновено народно събрание
ОСЗГ	Общинска служба за земеделие и гори
ОУ	Основно училище
ПМС	Постановление на Министерски съвет
ПП	Природен парк
ППРМ	Природен парк “Рилски манастир”
ПСС	Планинска спасителна служба
ПУ	План за управление
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите (към МОСВ)
РПС	Районна пътна служба

РУГ	Регионално управление по горите
СБВ	Санитарно-битови води
СОУ	Средно основно училище
ССПЛБ	Съюз на специалистите по парковете и ландшафта в България
СУ	Софийски университет
ТБО	Твърди битови отпадъци
ФРГО	Фондация за развитие на гражданското общество
ХЕИ	Хигиено-епидемиологична инспекция
ЦЛОЕ	Централна лаборатория по обща екология
ЧК	Червена книга
ARD, Inc.	Съдружници за благоустройство и развитие на селските и природни райони (Associated in Rural Development, Inc.)
BirdLife International	Международна природозащитна организация, представляваща федерация от национални природозащитни организации на над 100 страни в целия свят, обединени от общи подходи, природозащитни програми и взаимно подпомагане, включително финансово; създадена през 1927 г., с над 2 млн. члена, представител за България е Българското дружество за защита на птиците; главната задача е опазването на природата чрез опазване на редките видове, природно ценните места (територии и акватории) и местообитанията, както и устойчиво използване на природните ресурси, природозащитно образование и възпитание
CITES	Конвенция за международна търговия със застрашени видове
“CORINE biotopes”	Общоевропейска програма за събиране, координиране и осигуряване на постоянна информация за състоянието на околната среда и природните ресурси в Европа; в България функционира от 1994 г., природозащитно значимите места са идентифицирани в 141 сайта
ECCF	Европейски комитет за защита на гъбите
EUROSITE	Асоциация на организации, които стопанисват и управляват европейското природно наследство в 10 европейски страни
GEF	Световен фонд за опазване на околната среда (Global Environment Facility - отбележете, че акронимът “GEF” също се използва в България като обозначение на Проекта на Американската агенция за международно развитие/ GEF за опазване на биоразнообразието)
GPS	Глобална позиционна система (Global Positioning System), система за определяне на местоположение на терен по зададена координатна система

IUCN	Абревиатура на Международния съюз за защита на природата (International Union for Conservation of Nature – World Conservation Union), международна природозащитна организация, в която членуват държавни и обществени (неправителствени) организации, а също и международни организации; създаден през 1948 г., с членове от повече от 100 страни; България е представена от МОСВ и Природен фонд; главната задача е да организира опазването на природата (редките видове, защитените територии) и устойчивото ползване на природните ресурси; IUCN е организацията, разработила международно приетите категории защитени територии, прилагани в целия свят
NATURA 2000	Европейска екологична мрежа (за страните от Европейския съюз и държавите от Централна и Източна Европа, намиращи се в процес на присъединяване), състояща се от територии под защита според изискванията на Директивата за птиците и Директивата за местообитанията. В България тези места се наричат “защитени зони” по Закона за биоразнообразието и трябва да бъдат установени до 2006 г. като част от Националната екологична мрежа.
SPEC	Абревиатура на международно възприетата категория на BirdLife International за степен на застрашеност на видовете птици в европейски мащаб (Species of European Conservation Concern)
SPEC1	Световно застрашен вид птица, т.е., вид, застрашен от окончателно изчезване от планетата
SPEC2	Вид, чиято световна популация е концентрирана в Европа и който има неблагоприятен природозащитен статус
SPEC3	Вид, чиято световна популация не е концентрирана в Европа, но чиито природозащитен статус в Европа е неблагоприятен
SPEC4	Вид, чиято световна популация е концентрирана в Европа и има благоприятен природозащитен статус
UNESCO	Абревиатура на United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation, структура на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура; подпомага сътрудничеството между страните в посочените области

Речник на използваните термини и съдържание на понятията

Абиотичен	отнасящ се неживата природа (фактори - температура, светлина и др.; компоненти – вода, въздух, скали и т.н.)
Автохтонен	местен, с местен произход
Амфибол лептитова свита	специфична геологична структура от група минерали
Антропопресия	отрицателни промени в природната среда под въздействие на човека
Антропофити	растения, чието разпространение е свързано с човешката дейност, т.е., постоянно срещани се в растителната покривка вследствие несъзнателно или преднамерено влияние на човека. Към тях се отнасят плевелните, рудералните и култивирани от човека растения
Асоциация	съвкупност от разнородни популации с название от доминиращ вид или видове, основна класификационна единица на растителната покривка
Ацидофилен	вид или съобщество, което се среща предимно или изключително на кисели води или почви
Ацидофилна гъба	гъба, привързана към кисели почви
Безпокойство	резултата от различни човешки дейности върху дивите животни, изразяващ се в уплашено, възбудено или раздразнено състояние и невъзможност да осъществяват присъщите им поведенчески действия в заетата от тях зона. Води до отрицателен за животното резултат - от изменения в поведението до напускане на естествения му район на обитаване
Бета-мезосапробни условия	непълно минерализирани органични съединения при биологичното самопречистване на води, т.е. слабо замърсени с органични вещества води
Биологични запаси	размер на суровинна фитомаса, образувана от всички (използваеми и неизползваеми) екземпляри от даден вид върху всички участъци, както подходящи, така и неподходящи за събиране, с нисък добив, труднодостъпни или с незначителна площ.
Биологичен мониторинг	наблюдение на реакцията на избрани организми (животни и растения - биомонитори)

Биом	област или група области (природно – климатична зона), които имат характерни климатични или други физически условия, необходими за развитието на приспособените към тях растения и животни и комплексите от тях; крупно системно-географско подразделение в пределите на дадена географска зона
Биотичен	отнасящ се до живите организми и живата природа
Браконьерство	нарушаване на законовите норми за опазване и ползване на природни ресурси – гори, диви животни, риба, билки и др. Браконьерството представлява престъпление по Наказателно-процесуалния кодекс с изключение на маловажните случаи, които се считат за административни нарушения
Бриофити	общо наименование на всички представители на отдел <i>Bryophyta</i> , включващ рогоспорангиеви, чернодробни, листнати, сфагнови мъхове
Буферна зона	Територия с ограничителен режим на стопанисване, около някои защитени територии (резервати, поддържани резервати, влажни зони), обособена с цел смекчаване на отрицателните въздействия върху тях; режима на опазване и стопанисване е по-малко строг от този на защитената територия, около която е разположена буферната зона
Водач	Специално обучено и упълномощено от ДПП лице, което да съпровожда и насочва посетители на територията на парка
Гола сеч	гола сеч е изсичането на цялата дървесна растителност върху площ над 1 декар или сливането на голи сечища, чиято обща площ е над 1 декар
Горска постилка	плътно лежащият върху почвата многогодишен слой от мъртви растителни части (листа, плодове, цветове, кора, клонки и др.)
Дива природа	участък от природата, който не е нарушен от дейността на човека, естествен ландшафт с характерни диви растения и животни и съобщества от тях
Доминант	вид, който е представен с най-много индивиди, дава най-голяма биомаса в съобществото и то носи неговото име
Едификатор	вид, който обуславя условията за живот в съобществото

Екологичен коридор	територия, която осигурява връзката на популации, съобщества, екосистеми или местообитания със специфични биотични и абиотични характеристики и осигурява безпрепятствената миграция на индивиди, видове, поток и обмен на гени
Екологична ниша	част от местообитанието, характерно със специфична микрокомбинация от екологични фактори; мястото на даден вид в трофичната верига
Еколого-трофична група гъби	групиране на гъбите по начина на хранене и хранителния субстрат (гостоприемник)
Екосистема	естествена единица, единен природен комплекс, органична съвкупност от неживата среда (материнска скала, вода, въздух) с обитаващите я живи организми; открита и относително стабилна във времето и пространството система, функционираща като единно цяло и осъществяваща кръговрата на веществата и енергията на заетата от нея площ
Експлоатационни запаси	размер на суровинна фитомаса, образувана от всички използвани екземпляри от даден вид върху всички участъци, подходящи за събиране. Понякога се използва и за обозначаване само на растителната маса, образувана от търговски ценните екземпляри в участъка, подходящи за събиране.
Ендемит	вид, подвид или друг таксон микроорганизъм, гъба, растение или животно, който се среща единствено в определен район (например европейски, балкански, български, локален за даден район)
Епизоотия	масово разпространение на инфекциозно заболяване сред животните
Еутрофен	воден басейн, който е богат на хранителни вещества (нитрати, фосфати и др.) за фотоавтотрофи
Застрашен таксон	таксон, чиято численост на популациите и област на разпространение намаляват по начин, по който в определен обзрим период може да престане да се среща в дадения район (локално застрашен), в страната (национално застрашен) или на планетата (глобално, световно застрашен); съществуват подробни, международно признати класификации на степените на застрашеност и критериите на определянето им
Защитен таксон	таксон, поставен под режим на опазване със закон или друг нормативен документ, за който се забраняват всички действия, които могат да нанесат вреди на индивидите, на гнездата или леговищата им, на местата, които те обитават, включително безпокойство, вземане на намерени мъртви индивиди, пренасяне, търговия и т.н.

Зона за биологичен обмен	територии, които осигуряват възможността за генетична връзка, както между животинските, така и между растителните популации и съобщества
Интегритет	териториална и функционална цялост на дадена(и) територия(и)
Интерпретиране	въвеждане, даване на фактическа информация, подчертаване на особеностите при представяне на какъвто и да било обект на територията на парка
Интерпретативни дейности	дейности, които имат за цел да представят ценностите на парка, проблемите на неговото управление и важноста му за отделния човек. Състоят се в съчетание от послания чрез “екскурзоводски” беседи, печатни, визуални и други материали, примери и човешко взаимодействие, илюстриращо значимостта на парка. Извършват се главно в защитената територия, но в някои случаи и извън нея. Най-често терминът се използва за дейностите по обслужване на посетителите
Каламитет	масова поява на вредители, свързана с нанасянето на значителни повреди върху гори или селскостопански култури
Карботроф	гъба, развиваща се върху въглени на стари огнища
Климакс	последен, относително устойчив стадий на естествено развитие на растителното съобщество и на екосистемата като цяло, който най-пълно съответства на екологичните условия в дадената местност в съответния период; стабилно състояние на растителността след сукцесионна смяна
Клон-популация	популация на вегетативно и безполово размножаващ се вид
Комплексен екологичен мониторинг	наблюдение на състоянието на неживите (абиотични) фактори и елементи на околната среда (напреднала акумулация на тежки метали) в съчетание с биологичния мониторинг (проследяване състоянието на факторите и елементите на живата природа)
Консервационно значим	вид или друг таксон, съобщество, екосистема, природно местообитание, признати в научно издание за застрашени в някаква степен или притежаващи съществена екологична роля (включени в национални или международни червени книги или списъци, в приложения към конвенции или директиви)
Копротроф	гъба, развиваща се върху торов субстрат
Коренни ценози	естествена, непроменена растителност
Ксерофилен, ксерофит	сухолюбив, приспособен към живот в условия на недостиг на вода и понижена влажност

Култура (горска)	гора или горски участък, създаден чрез залесяване
Ландшафт	Зрително възприемана от човека площ или зона, обликът и характерът на която са резултат от въздействието на природни и културни, т.е. човешки, фактори
Ландшафтна политика	Формулирани от компетентните обществени власти общи принципи, стратегии и насоки, които позволяват да се вземат специфични мерки за защита, управление и устройство на ландшафта
Ландшафтно планиране (ландшафтно устройство)	Предвидени за дълъг период дейности, утвърдени от компетентните власти и насочени към оценка, възстановяване и създаване на ландшафти
Листнати мъхове	представители на клас <i>Bryopsida</i>
Литорал	крайбрежна зона на езера (морета), в която растат водорасли и други растения
Макромицет(и)	гъба от класовете <i>Ascomycetes</i> и <i>Basidiomycetes</i> с едро плодно тяло, забележимо с невъоръжено око
Масова проява	организирана културна, спортна или с обществен характер дейност с участието на група хора, надвишаваща 50 човека
Мезоксерофит	вид, обитаващ полусухи местообитания
Мезофил	организъм, предпочитащ средни (умерени) условия на овлажнение на въздуха и почвата
Местни берачи (на лечебни растения, диворастящи плодове и гъби)	физически лица с постоянен адрес в общините около парка
Микориза	симбиоза на гъбите с висши растения, при която автотрофният (със самостоятелно хранене) компонент – растението, получава чрез хифите на гъбата вода и минерални соли, а хетеротрофният компонент - гъбата, получава от растението органични, предимно безазотни, вещества
Микоризообразуваща гъба	гъба в симбиоза с висши растения
Микота	съвкупността от гъбните видове, обитаващи определена територия (област, район, защитена територия, растително съобщество, биоценоза); терминът е аналогичен на термините флора и фауна
Мониторинг	продължително във времето еднотипно проследяване състоянието на даден елемент, показател, фактор, структура и т.н. с цел оценка, прогнозиране, контрол и въздействие за тяхното оптимизиране; система за наблюдения

Неутрофилна гъба	гъба, привързана към почви с основна реакция
Нитрофилна гъба	гъба, привързана към субстрат с високо азотно съдържание
Общ устройствен план	план, който определя преобладаващото предназначение и начин на устройство на отделните структурни части на териториите. Обхватът, съдържанието, реда и условията за изработване и одобряване са определени в Закона за устройство на територията
Олигосапробни условия	пълно минерализиране на органичните вещества при биологичното самопочистване, т.е. води които са напълно чисти и незамърсени с органични вещества
Олиготрофен	воден басейн, който е беден на хранителни вещества (фосфати, нитрати и др.) за фотоавтотрофи
Опад	мъртвите растителни части, ежегодно натрупващи се върху почвата
Опазване на ландшафтите	Дейности за запазване и поддържане на специфичността или характерните особености на даден ландшафт, оценени от гледна точка на стойността му като природно и културно наследство в зависимост от природната му конфигурация и/или човешко въздействие
Орнитологично важно място	природозащитно значима територия или акватория, определена по международно признати цифрови критерии на BirdLife International и включена в световната мрежа от такива места; местата са признати като елементи на европейската екологична мрежа по Директивата за птиците и директивата за хабитатите; в България има идентифицирани 50 ОБМ, които са обект на мониторинг от Българското дружество за защита на птиците;
Орофитни съобщества	високопланински съобщества от растения и животни
Паразитна гъба	гъба, хранеща се с жива тъкан
Планктон	комплекс от организми, които пасивно се носят във водата
Плодно тяло	орган, в който се образуват половите спори (при гъбите)

Подвид	подразделение на вида, което се състои от група популации, придобили в процеса на еволюцията устойчиви белези и особености, изолационни бариери от пространствен или времеви тип и други белези, по които се отличават незначително от другите групи от същия вид, но с които могат да дават плодовито потомство в природата
Поддържащи и възстановителни дейности	комплекс от мерки и действия, които целят осигуряването на условия за поддържане настоящото състояние на дадени компоненти на природната среда или възстановяване на желано предишно тяхно състояние (напр. възстановяване на увредени находища на растителни видове и местообитания на животински видове; паша; рекултивация на ерозираны участъци чрез зачимяване или затревяване)
Подробен устройствен план	план, който определя конкретното предназначение и начин на устройство на отделните поземлени имоти. Обхватът, съдържанието, реда и условията за изработване и одобряване са определени в Закона за устройство на територията
Популация	подразделение на вида, което се състои от група популации, придобили в процеса на еволюцията устойчиви белези и особености, изолационни бариери от пространствен или времеви тип и други белези, по които се отличават незначително от другите групи от същия вид, но с които могат да дават плодовито потомство в природата
Природна сукцесия	последователна естествена смяна на състава и структурата на съобществата под въздействието на фактори, които съществено изменят или разрушават първоначалните съобщества и се създават условия за развитието на други, по-приспособени към новите условия
Природно местообитание	естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални области, характеризиращи се със специфични географски, абиотични и биотични особености; типовете екосистеми, отличаващи се с определена хомогенност, характерен облик и относително еднообразни условия
Пробни площадки	участъци със стандартни размери (в ботаниката - от 0,25 м ² до 10 м ²), заложи в пределите на популацията
Проективно покритие	процент от площта, представляващ проекцията на надземните органи на изследвания вид растение върху почвата в пределите на пробната площадка

Производствени дейности	пресушаване на влажни зони; минно дело; проучване и добив на суров нефт, природен газ и торф; добив на метални и уранови руди; добив на нерудни минерални суровини; добив и преработка на суровини за строителство; добив на баластра; енергийно стопанство; производство на ел. енергия; пренасяне и разпределение на ел. енергия; транспортиране на газове, течности, по тръбопроводи; металургия; производство на тухли, керемиди и др. строителни изделия от печена глина; производство на вар и гипс; надземно складиране на нефт, нефтопродукти и химически вещества; радио и телевизионни предаватели; ски-писти, лифтове и съоръжения
Регулиране числеността на животинските видове	целенасочена промяна в броя на техните индивиди (увеличаване или намаляване)
Режим на опазване	съвкупността от разрешени и забранени действия за дадена територия, определени от закона и целите, функциите и предназначението на въпросната територия
Реинтеграция	Възстановяване на цялостното въздействие на историческия и културен ландшафт, чрез възвръщане на стойности и ценности, нарушени при предходни несполучливи намеси
Реликт	таксон, който е преживял до днешно време от минали геологични епохи
Реликтни фитоценози	фитоценози, съставени от реликти. По състав и структура са сходни с тези от времето на заледяванията на Рила или преди това
Рудерализиране	разпространение на антропофити в даден район;
Рядък таксон	таксон, чиято численост на популацията е сведена до минимум или има силно разпръснато разпространение; една от категориите застрашени таксони, напоследък избягвана при някои групи гръбначни животни поради трудности в категоричното ѝ определяне и припокриване с другите категории
Сайт	в CORINE Biotopes Project – място, район, територия с особена природозащитна ценност, определена на базата на международно признати критерии
Сапротрофна гъба	гъба, хранеща се с мъртва органична материя
Сигматична школа, наричана още школа на Браун-Бланке	Фитоценологична школа основана през 20те години на XX век, прилага флористичен метод на класификация на растителността, при който се взема предвид целия флористичен състав на растителните съобщества

Синтаксон	класификационна единица във фитоценологията (наука за растителните съобщества или фитоценозите)
Социална инфраструктура	Система от обекти с национално и регионално значение за осигуряване на общественото обслужване, гарантирано от държавата, в секторите образование, култура, здравеопазване и социални услуги
Стара гора	разновъзрастна гора или гора със средна възраст, по-голяма или равна на средната продължителност на живота на основния лесообразувател (дървесния вид) при дадените произход и екологични условия
Стенотопен	организъм или вид, който може да съществува само в строго специфични, много силно ограничени условия на средата, организъм или вид с тесни екологични изисквания; разпространен в изключително малка екологична ниша с много специфични условия
Стратегии и планове за регионално развитие	официални държавни документи, които определят целите и приоритетите на регионалната политика, както и действията за тяхното постигане за определен период. Съдържанието, реда и условията за изработване и одобряване са определени в Закона за регионалното развитие
Субдоминант	растителен вид, който взема главно участие в състава и изграждането на определен етаж от даден фитоценоз, но е с по-малко обилие от доминантния вид във фитоценоза
Сукцесия	Вж. Природна сукцесия;
Сфагново блато	блато, в което преобладават или има само бели мъхове (видове от род <i>Sphagnum</i>); в тези блатата водата е с кисела реакция
Съобщество	група от свързани помежду си и съвместно живеещи в границите на определено пространство организми (представени от своите индивиди и популации); може да се разглежда като съставено от растения (фитоценоза) и от животни (зооценоза)
Таксон	наименование на ранговете, отразяващи мястото на даден организъм в класификационната система (основни таксони – форма/вариетет, подвид, вид, род, семейство, разред, клас, тип, царство)
Техническа инфраструктура	Система от сгради, съоръжения и линейни инженерни мрежи на транспорта, водоснабдяването и канализацията, електроснабдяването, топлоснабдяването, газоснабдяването, далекосъобщенията, хидромелиорациите, третирането на отпадъците и геозащитната дейност

Точково разпространение	популацията(те) заемат много малки територии - от няколко квадратни метра до няколко десетки метра
Трансект	ориентиран по природни местообитания или екологични зони маршрут с оглед покриването на представителни зони от биоразнообразието
Управление на защитени територии	единен и научно обоснован комплекс от мерки, целящ постигане на определените по закон цели, функции и предназначение на защитената територия (включително охрана, контрол, преки природозащитни действия на терена, регулиране на ползванията, природозащитно образование и осведомяване на обществеността и т.н.). Извършва се при съблюдаване на законовите права и отговорности на собствениците на територията и отговорните институции.
Управление на ландшафтите	Дейности за поддържане на ландшафта, насочени към устойчиво развитие, с цел да се ръководят и хармонизират промените, предизвиквани от процесите в обществото, икономиката и околната среда
Устройствени схеми	схеми, които осигуряват устройството на териториите, съответстващо на социално-икономическото развитие при гарантирано опазване на околната среда. Обхватът, съдържанието, реда и условията за изработване и одобряване са определени в Закона за устройство на територията
Уязвим таксон	една от категориите застрашени таксони , отнасяща се до таксони, чиито екологични и биологични особености обуславят рязко влошаване на състоянието на популациите им дори при еднократни или незначителни изменения на средата или човешки въздействия
Фитогенфонд	цялото генетично богатство при растенията
Фитоценоз	(растително съобщество) всяка конкретна растителна групировка, заемаща известно пространство еднородна по състав, структура и взаимодействия между съставлящите я растения и между тях и средата. Фитоценозът е съставна част на биоценоза и екосистемата
Хабитат	виж Природно местообитание
Хелиофил	светлолюбив
Хигрофил	влаголюбив
Хидрофил	водолюбив
Чернодробни мъхове	представители на клас <i>Marchantiopsida</i>

Въведение

Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” регламентира и направлява вида, мястото, времето, начина на извършване и последователността на дейностите, които следва и може да бъдат извършвани на цялата територия на Парка за десет години. Създаването му отговаря на изискванията на Закона за защитените територии, а съдържанието му се определя от наредба към същия закон. Планът е съобразен с българското законодателство и международните стандарти и изисквания за опазване на биологичното разнообразие и управление на защитени територии. При създаването му е използван огромен обем информация за природата и културно-историческото наследство. Никога досега не са събирани и анализирани комплексно толкова разнообразни по съдържание данни за тази територия.

Законът за защитените територии определя целите на управление на природните паркове, които залягат в плановете им за управление. Те са: поддържане на разнообразието на екосистемите и опазване на биологичното разнообразие в тях; предоставяне на възможности за развитие на научни, образователни и рекреационни дейности; устойчиво ползване на възобновимите природни ресурси при запазване на традиционни форми на поминък, както и осигуряване на условия за развитие на туризъм.

Природен парк “Рилски манастир” се характеризира с особености, които го отличават от всички други защитени територии в страната. Това определя целите на управление на парка, философията и принципите на ПУ и оказва влияние върху начина и организацията на неговото прилагане. Паркът съхранява част от най-ценните природни богатства на страната, континента и света. От север, изток и юг е обграден от Национален парк “Рила” и образува заедно с него единствения природен комплекс от две големи, свързани в неделимо цяло защитени територии в България. Съгласно Закона за защитените територии в Природен парк “Рилски манастир” се прилагат режимите на национален парк. Паркът е втората най-посещавана защитена територия в страната - с над половин милион посетители годишно. За българския народ Рилският манастир е скъпо място за молитва и поклонение. Той е и обект включен в списъка на Конвенцията за световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО. Седемдесет и седем процента от територията на парка принадлежи на един частен собственик - Българската православна църква, най-голямата религиозна институция в страната.

Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” е съвременен и новаторски принос към опазването и управлението на защитени територии у нас и в Европа. Изключителната значимост на съхранените природни и духовни богатства привлече вниманието и подкрепата на правителството на САЩ. То оказа финансовата и експертна помощ чрез Американската агенция за международно развитие за разработване на Плана за управление на Природен парк “Рилски манастир”. Така паркът е един от първите природни паркове у нас, който получава своя план. Помощта позволи в него да залегнат най-съвременни виждания, да работят най-добрите български експерти и да бъдат

въвлечени представители на всички институции и организации с правомощия и отговорности на територията. Създаването на Плана за управление на Природен парк “Рилски манастир” е достижение за българската природозащита и ценна инвестиция за развитието на района и страната. Неговото приемане обаче не е достатъчно условие за успешното му изпълнение. Българското правителство ще финансира дейности по охраната на територията, опазването на биологичното разнообразие, осигуряване безопасността на туристите, информирането на обществеността и др. Държавните институции ще продължат да изпълняват функциите си и да следят за спазването на законите. Програмите и проектите за изследване и мониторинг, за развитието на парка като образователен център, за развитие на туризма, които могат да доведат до издигане ролята и славата на територията обаче, ще останат на хартия ако не се постигне съгласие и не се намери форма на взаимодействие между всички, които са загрижени за бъдещето на парка. Важно е да се знае точно кои са задължителните разпоредби на ПУ по закон и кои от неговите предписания зависят от волята на собствениците на земи, от доброто взаимодействие между тях и отговорните държавни институции.

Природният парк се управлява в съответствие с режимите и нормите, описани в глава “Зониране” на Плана за управление. Те са определени въз основа на изискванията на действащото законодателство и имат задължителен характер. Такива са например ограничения на: размерите и типа на извършваното строителство; количеството, вида и мястото на разрешените за ползване природни ресурси; вида на туристическите услуги, капацитета на местата за настаняване, паркингите и др. Планът за управление задава само допустимите параметри съобразно целите и режимите на парка с оглед осигуряване на най-доброто бъдеще на територията. Определени са максимално допустимите норми, но не са поставени изисквания за минимални такива. Например: на територията на парка могат да бъдат изградени посетителски център, информационен пункт и два бивака. Определени са и местата за тях. Това обаче не означава, че тяхното изграждане е задължително или пък, че собствениците или която и да било държавна институция са длъжни да финансират тяхното изграждане. Това може да стане само при подходящи условия, разбирателство и осигуряване на средства.

Планът за управление определя и описва конкретни програми и проекти, които не са задължителни за изпълнение, но са важни за постигане на определените цели. Проектите са разработени въз основа на нуждите, заплахите и приоритетите за следващите десет години. Тяхното изпълнение зависи от взаимодействието между Дирекцията на ППРМ, държавните и местни власти, собствениците, научните, образователни и обществени институции. То би гарантирало постигане на виждането за желаното бъдеще на тази територия.

Планът за управление определя туризма като най-значим потенциален източник на приходи и възможности за икономическо развитие в района. Развитието на туризма може да става само успоредно с опазването на биологичното разнообразие в парка. ПУ поставя в центъра духовната роля на манастира и възраждане на ролята му на културен и просветен център, както и развитие на екотуризм при респект към природата и отговорност за нейното опазване. Това

се постига чрез обособяване на две зони - Зона на Светите места и Туристическа зона, със специфични задължителни режими и норми. Зоната на Светите места има за цел да ограничи и отдалечи извършването на дейности, които не отговарят на каноните на православната вяра и традиции от светите места. Тези дейности са изнесени в приемната част на парка в Туристическата зона. Например: по-голямата част от туристически услуги като информация, настаняване, хранене, паркинги, туристически атракции се развиват далеч от манастира и могат да се извършват при спазване на описаните режими и норми. Предвидено е въвеждане на правила за поведение на туристите с цел опазване на природата и културноисторическите паметници. За възстановяване на атмосферата на святост около манастира и другите религиозни обекти и за опазване на биологичното разнообразие допринася и предвидената от ПУ система за достъп до отделните части на парка и правилата за движение и паркиране.

За изпълнение на предвидените в Плана за управление програми и проекти може да се осигурява финансиране от различни източници. Съществуването на План за управление на парка е условие и инструмент за привличане на инвестиции. Една част от дейностите са обезпечени от държавния бюджет. За друга част от проектите и програмите може да се кандидатства пред български и международни финансиращи организации, програми и проекти, като Националния доверителен екофонд, фондовете на Европейския съюз, ЮНЕСКО и др. Някои от проектите при желание на собственика на земята в Парка могат да бъдат финансирани от него или от инвеститори от негово име и в негова полза. За реализацията на дейностите в Парка се разчита и на подкрепата на местните хора. Дейности по опазване на биологичното разнообразие, управлението и контрола на парка може да се финансират и чрез дарения.

Промени в зоните, режимите и нормите предписани в плановете за управление на защитените територии се извършват съгласно Закона за защитените територии. На всеки четири години от приемането на Плана, Министерството на околната среда и водите организира публично обсъждане на неговото изпълнение с широката общественост. Контрол по изпълнението на Плана се извършва и чрез годишните отчети на Дирекцията на парка.

Съществуването на Природния парк и Плана за управление утвърждават изключителната духовна роля на Рилския манастир. Чрез тях се гарантира запазването на хармонията между манастира и природата поддържана столетия наред. Всички религиозни дейности ще продължат да се осъществяват както и досега при гарантирано опазване на естествената среда на Рилската света обител. Те са изцяло отговорност и право на Светият Синод на БПЦ и Рилския манастир. Ще продължат, както и до сега, дейностите по опазване и поддържане на светите места в парка, паметници на културно историческото наследство, за което са отговорни както Българската православна църква, така и държавните институции - основно Министерството на културата и Националният институт за паметниците на културата.

За цялостното изпълнение на Плана за управление, ще бъдат необходими съвместните координирани усилия на заинтересованите страни – Българската

православна църква като собственик на по-голямата част от земите в Парка и отговорните за опазването и управлението на защитените територии и националните културноисторически богатства държавни институции. Целта е да се осигури хармония между обществените и частни интереси, както и оптимално съотношение между опазването на природните и културни дадености, ползването на ресурсите и възможностите, които Паркът предоставя. Само съгласието между всички заинтересовани страни може да доведе до успешното прилагане на Плана за управление.

Резюме

Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” съдържа два основни раздела:

1. Описание и
2. Предписания.

Раздел “Описание”

Информацията в раздел “Описание” е организирана в 5 глави, където са описани и представени в текст, таблици и карти общата характеристика на парка, климата, геологията, хидрологията, биотичната характеристика на видово, ценотично и екосистемно ниво. Особено внимание е отделено на анализа на съществуващите ползвания на територията на парка и в непосредствена близост до него, характера на туристическия поток, демографските тенденции в населените места в околпарковата територия, отношението на обществеността към парка, както и съществуващите условия за включване на парка в регионалното планиране. Раздел “Описание” завършва с първа оценка – оценка на значимостта на защитената територия.

Защита и опазване на природното, религиозното и културноисторическо наследство в ППРМ

Защитата на горите около Рилския манастир води началото си още от 1966 г., когато държавната тогава гора около Рилския манастир е обявена за защитена местност (Заповед № 407/9.02.1966 г. на КОПС към МС, ДВ. бр. 3/1966 г.). По-късно със Заповед № 307/10.04.1986 г. (ДВ, бр. 34/29.04.1986 г.) на КОПС е обявен резерват “Риломанастирска гора”.

Настоящата територия на Природен парк “Рилски манастир” е била част от обявения със Заповед № 114/24.02.1992 г. на МОС Народен парк “Рила”, който включва и резервата. След влизане в сила на Закона за защитените територии (1998) Народен парк “Рила” става Национален парк със същото име. Със Заповед РД-310/26.06.2000 г. на МОСВ частта от Национален парк “Рила”, попадаща на територията на община Рила е прекатегоризирана в Природен парк “Рилски манастир”.

През 1976 г. с Постановление № 33 на Министерски съвет (ДВ. Бр. 45 от 04.06.1976 г.) националният музей, по това време, “Рилски манастир” е обявен за национален исторически и архитектурен резерват “Рилски манастир”. Настоящият статут на Рилският манастир е *паметник на културата от национално значение*, обявен от Министерството на културата. През 1983 г. Рилският манастир е включен в Списъка на Конвенцията за световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО.

Консервационно значение

Природният парк е защитена територия с една от най-високите за страната степен на естественост, стабилност, типичност и представителност на екосистемите. Паркът е един от петте в България най-значими действащи естествени центрове на видообразуване за растения и безгръбначни животни с 6 локални; 27 български и 90 балкански ендемични вида и подвида висши растения, както и 2 локални; 41 български и 52 балкански вида и подвида ендемични безгръбначни животни.

ППРМ е защитена територия с изключително висока концентрация на консервационно значими хабитати, съобщества и видове. Една от териториите с най-високо хабитатно разнообразие в България и Европа: паркът съхранява 85 различни типа хабитати разположени на само 0,25 % от територията на страната, 22 от хабитатите са европейски застрашени и изискват специфични мерки за защита. Паркът е също една от петте защитени територии в България, представляващи най-значими естествени убежища за редки и чувствителни към човешкото присъствие видове растения и животни като мечката, дивата коза, глухара и др.

ПП “Рилски манастир” представлява уникално единство от най-дълбоката и мащабна планинска долинна система в страната, столетни гори и впечатляващи скални масиви, голям брой планински езера и най-разнообразна линия на хоризонта, като приютава едни от най-драматичните и емоционално въздействащи ландшафти в България. Територията на парка е едно от трите най-значими планински места в България, естествен източник и резервоар на води, като представлява най-значимият източник на вода за Югозападна България и част от Тракийската низина.

Религиозно, историческо и културно значение

В раздел “Описание” е описано и оценено и историческото и културно значение на Рилския манастир попадащ на територията на населено място Рилски манастир и светите места в природния парк около него. Паркът е единственото в България и едно от не многото в света места с изключително хармонично съчетание на забележителни природни и духовни ценности. Рилският манастир е втори по значение на Балканите православен религиозен комплекс след Атонските манастири.

На територията на парка и в близост до него се намират 4 архитектурни, художествени и исторически паметници на културата от национално значение, както и част от Поклонническия път обявен за историческо място от национално значение.

Местно, регионално и национално значение в социален и икономически план

Природният парк е втората най-посещавана защитена природна територия в страната и посреща около половин милион туристи годишно. Този План за управление възприема туризма като най-големият потенциален източник на приходи за собственика на територията, местните хора и парка като цяло.

В Природният парк, както и в Рилския манастир преобладават едnodневните туристи. Като цяло най-често срещаният мотив за пътуване до Природния парк може да се обобщи в съчетанието на посещение на манастир и свещени места и природа – съчетание, което вдъхва у посетителя чувство на преклонение и значимост.

Понастоящем обаче туризмът не се управлява най-ефективно и не реализира пълния си потенциал за генериране на приходи. Установено е, че в предпарковата зона съществува все още много слабо развита база за отдих и туризъм, което рефлектира върху приходите на населението. Местното население ползва територията на ППРМ предимно за отдих и почивка, отдава предпочитание и свързва бъдещото ѝ икономическо развитие отново с този вид дейности – туризъм, почивка, рекреация.

Раздел “Предписания”

Този раздел е разработен въз основа на анализ на резултатите от научните проучвания, социологическите изследвания, наличните данни в парковата дирекция, връзките с други местни и регионални административни органи и неправителствени организации. Информацията е представена в 4 части и общо 11 глави.

Цели на управлението

Формулирани са 19 дългосрочни цели групирани в 7 основни теми: опазване на религиозното и културноисторическото наследство; опазване на природните компоненти; управление на природните ресурси, управление на туризма, интерпретиране и образование, връзка с местните общности и управление на парка.

Опазването и управлението на природните компоненти целят: да се развива и поддържа хармонията между природните и религиозните, историческите и културните компоненти в парка; да се опазва естественото състояние на различните типове екосистеми и хабитати; да се опазва естественото състояние на популациите на конзервационно значимите видове; да се поддържа оптимално ниво на информационна обезпеченост и система на дългосрочен биомониторинг; да се опазва естественото състояние на типични и уникални елементи на ландшафта; да се ограничава въздействие от експлоатацията на хидроенергийната мрежа и водните ресурси; да се ограничава развитието на инфраструктурата в парка за нуждите на управлението; да се прилагат устойчиви форми на ползване на дървесните и недървесни природни ресурси.

Основен дял от плана се отнася до управлението на туризма с дългосрочна цел да се развият форми на туризъм, които не компрометират опазването на духовната значимост и на културноисторическото наследство в парка и неговите природни дадености и водят до генериране на приходи за собственика и местните общности.

Предвидено е да се осигурят оптимални възможности за екологично природозащитно образование, научни изследвания, интерпретиране, специализиран туризъм, свързан с културата и историята. Предвидени са мерки за създаване на система за редовна координация с местните и регионални власти, програми за информиране на обществеността за ценностите и възможностите за развитие, които паркът предоставя.

Оценка на заплахите и ограниченията

В тази част от раздел “Предписания“ са анализирани заплахите и ограниченията от естествен и антропогенен характер, както и някои със законодателен характер. Влиянието на заплахите и ограниченията върху постигането на идеалните цели на Плана за управление е комплексно.

В тази глава са описани заплахите, които влияят върху опазването на природните и културни богатства на парка и е оценена тяхната степен на проявление и въздействие. Заплахите включват браконьерство, замърсяване; нерегламентирано строителство; прекомерно струпване на хора и МПС в отделни части на парка; наличието на дейности неотговарящи на духовната значимост на манастира и светите места в непосредствена близост до тях; недостатъчната информация за и от парка; несъобразеното с опазване на биоразнообразието ползване на дървесина и интензивни сечи; пожарите и др. част от тях реално проявени, други потенциални заплахи.

От първостепенно значение за успешното прилагане на Плана за управление се откроява необходимостта от взаимна информираност, координация и сътрудничество между БПЦ, държавните органи отговорни за опазването на природните богатства и културноисторическото наследство, както и всички лица и институции загрижени за най-доброто бъдеще на територията. Успешното прилагане на плана изисква също адекватно кадрово, материално и финансово обезпечаване на отговорните институции за извършване на залегналите в него дейности.

Зониране

Оценявайки ефекта на заплахите и ограниченията върху дългосрочните цели и потенциала на защитената територия в Плана са определени зони, режими и норми, които целят да ограничат или премахнат въздействието на съществуващите заплахи и да подпомогнат и насочат развитието на защитената територия и дейностите в нея и респективно да доведат до реализиране на приходи за собственика на земите в парка при опазване на природното и духовно наследство.

Създадени са аргументирано 7 функционални зони - зона на резерватите (3678,8 ха); зона с висока консервационна значимост (13350 ха); зона на Светите места и културното и историческото наследство (27,2 ха); зона за природосъобразно ползване (5677,9 ха); туристическа зона (724,5 ха) с три подзони; зона на техническа инфраструктурата (117,9 ха) и зона за устойчиво горско стопанство (1676,7 ха). Три от зоните се изискват съгласно Закона за защитените територии, другите четири зони са създадени в съответствие със специфичните условия на ППРМ и конкретните нужди за опазване и управление на територията.

Планът е разработен с еднакво внимание върху седемте описани зони, при консенсус в резултат на задълбочени дискусии и активно участие на членовете на Основния и на Разширения екипи за планиране и Координационния екип на проект ОБРИР.

Програми и проекти

За изпълнението на дългосрочните цели залегнали в Плана за управление и преодоляване, намаляване и/или елиминирание на съществуващите заплахи и ограничения в Предписателния раздел са идентифицирани и описани програми и проекти. Предвидени са 30 програми и 81 проекта, чиято дългосрочна реализация води до постигане на оперативните цели за планирания интервал от време. Програмите и проектите са групирани в същите седем теми и отговарят на идеалните цели.

В тези програми и проекти са взети под внимание различните нива на управление - от отделната популация или отделен турист и участник в интерпретативните програми до управлението на групите екосистеми, връзките с местните общности и научното обезпечаване на работата в парка, развитието на образователната и туристическите дейности.

Управлението на територията на парка се осъществява и с оглед запазване на условията за поддържане на съществуващите миграционни пътища и други общи екологични елементи с НП “Рила”, подобряване на екологичната връзка на резерват “Риломанастирска гора” с резерватите “Парангалица” и “Централен Рилски резерват”, намиращи се на територията на Националния парк, както и осигуряване на взаимодействие на двете паркови администрации в управлението и опазване безопасността на туристите; борбата с пожарите и други.

Последната глава на раздел “Предписания” съдържа тригодишен план за действие. В него по приоритети са подбрани програмите и проектите, които осигуряват ефективното опазване на всички компоненти на парка още в първоначалния етап на прилагане на Плана за управление.

Необходимост и предпоставки за опазване на Природния парк и създаване на Плана за управление

Природен парк “Рилски манастир” е един от най-големите природни паркове в България с обща площ 25253,2 ха. Намира се на 100 км южно от София и е разположен в Рило-Родопския масив. Територията му е обявена за защитена през 1992 г. в границите на Народен парк “Рила”, а като отделна защитена територия паркът е обособен през 2000 г. Съгласно Закона за устройство на територията цялата територия на парка попада във фонд “Защитени територии”. Горите в пределите на парка заемат площ от 16 370 ха, а високопланинските пасища и ливади – 8883,2 ха. В него се намира един резерват – резерват “Риломанастирска гора”, който заема 14,5% от територията му. В административно-териториално отношение попада в 1 област – Кюстендилска и 1 община – град Рила.

Природният парк е определен като част от обект (сайт) F00002400 РИЛА по Програмата на Европейския съюз CORINE Biotopes. Като отделен обект (сайт) по същата програма е определен и резерват “Риломанастирска гора” - F00002403 РИЛОМАНАСТИРСКА ГОРА. И двата обекта подлежат на включване в Националната екологична мрежа по смисъла на Закона за биоразнообразието от 2002 г., с което следва да станат и част от Европейската екологична мрежа NATURA 2000.

Опазването на Природен парк “Рилски манастир” се осъществява на базата на редица национални и международни документи. То е в пълно съответствие преди всичко с Конституцията на Република България (1991 г.) и представлява реализация на Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие (1994 г.) и на Общоевропейската стратегия за опазване на биологичното и ландшафтно разнообразие (1995 г.). Тъй като паркът е значим елемент на националната система от защитени територии, запазването му представлява важна стъпка в изграждането на националната и европейската екологични мрежи, предвидено в Националния план за действие за опазване на биоразнообразието (1999 г.) и в Закона за биологичното разнообразие (2002 г.). Управлението на природния парк се осъществява като пряко прилагане на ЗЗТ, Бернската конвенция, ратифицирана от България през 1991 г., както и на Член 8 на Конвенцията за биологичното разнообразие, ратифицирана от България през 1996 г.

Особеният статут на парка се определя от Закона за защитените територии (природен парк управляван по разпоредбите на Чл. 21) и към опазването му се прилагат на практика, до голяма степен режимите на национален парк. Особено важно е да се отбележи, че опазването на ПП “Рилски манастир“, по същество като защитена територия от II категория по IUCN, съответства на духа и целите на тези базови за природозащитата национални и международни документи.

Обявяването и управлението на парка представлява и прилагане на Директивата на ЕС за опазване на дивите птици (79/409/ЕЕС) и на Директивата за съхранение на естествените местообитания и на дивата флора и фауна

(92/43/ЕЕС). С това България изпълнява ангажиментите си в процеса на присъединяване на страната към Европейския съюз.

Правна основа за изготвяне на Плана за управление

В съответствие със Закона за защитените територии, Министерството на околната среда и водите възлага изготвянето на планове за управление и одобрява работни задания за тяхното разработване. Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” е разработен по задание, одобрено от МОСВ през март 2001 г.

Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” е разработен на базата на междудържавно споразумение между Република България и САЩ и е резултат от сътрудничеството между Министерството на околната среда и водите (МОСВ) и Американската агенция за международно развитие (ААМР). Разработването му се изпълнява чрез проекта “Опазване на биоразнообразието и икономически растеж” (ОБРИР). Проектът “ОБРИР” се изпълнява и управлява от фирма Associates in Rural Development, Inc. (ARD - България).

Процес на събиране на информация за изготвяне на плана и участници

Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” е базиран на цялата достъпна информация и на солидни научни данни за биологичното разнообразие, за религиозните и културно-историческите ценности на територията на парка. Районът на парка е бил предмет на научни изследвания както преди, така и след обявяването му за защитена територия от специалисти от Българската академия на науките, Софийския университет и други висши учебни заведения, Националния съвет по водите, Българското дружество за защита на птиците, Сдружение “Природен фонд” и други организации. През периода от 1996 до 1999 г. проектът GEF за опазване на биоразнообразието провежда широкоспектърно проучване на някои райони на парка (предимно по долината на р. Манастирска и в района на яз. “Калин”) в рамките на изготвянето на Плана за управление на Национален парк “Рила”. При тези изследвания отделни екипи от ботаници (флористи, ценотици, миколози, специалисти по лечебни растения, сладководни водорасли и др.) и зоолози (специалисти по различни групи безгръбначни, земноводни, влечуги, птици и бозайници) проучват отделни части от парка, като резултатите са представени в специални публикации, обобщени в сборника “Биологично разнообразие на Национален парк “Рила”, 1999 г. През периода юни – септември 2001 г. Проект “Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж” организира задълбочено и по-цялостно проучване на биологичното разнообразие, заплахите, ресурсите от лечебни растения, инфраструктурата, социалните и икономически аспекти на територията на Природен парк “Рилски манастир”. Биоразнообразието е проучено по метода на Бърза екологична оценка, приложен за първи път в България. Мултидисциплинарен екип от 23 специалисти представители на 17 дисциплини обследва (в рамките на 1006 човекодни) 50 основни представителни контролни станции разпределени на територията на целия парк. Същите са разположени както в различни части на територията на парка, така и на различни надморски височини, като са

обхванати всички основни типове природни местообитания. Част от тези проучвания включват оценка на ползванията на природни ресурси, посетителското натоварване (включително автомобилния трафик, концентрацията на посетители по време и място и т.н.), социално-икономическа характеристика на местните общности. През 2002 г. бяха проучени ландшафтните в парка, като същевременно е направена комплексна експертна оценка и на предложената за присъединяване към парка територия между водослива на реките Рилска и Илийна и река Калин.

Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” е изготвен въз основа на информация събрана от екип, включващ специалисти от БАН, СУ, БДЗП, Analytical Creative Group, ССПЛБ, Сдружение “Природен фонд”, Координационния екип на проекта ОБРИР.

Картите към Плана за управление на парка са изготвени от ГЕОХАЙД ООД. Като основа за изготвяне на картите са послужили цифрови модели от “Агролеспроект” ЕООД за териториите от горския фонд, с мащаб 1:25000 и 1:10000, както и цифрови модели за безлесната зона в мащаб 1:25000, резултат от проучванията по проекта ОМ2 и кадастралните карти от ОСЗГ град Рила. Тези цифрови модели са използвани като основа за изготвяне на Географската информационна система на парка.

Структурата на плана за управление

Плана обхваща най-общо следните раздели:

- Раздел “Описание” – описват се абиотичните и биотични особености на цялата защитена територия, социално-икономическата специфика, история и култура.
- Първа и втора оценки – първата оценка представя значението на парка на национално, регионално, европейско и глобално ниво. Тя дава основа за избор на дългосрочните цели на парка. Втората оценка представя спектъра от заплахи и ограничения, които въздействат върху състоянието и развитието на парка. Въз основа на втората оценка се прави компетентен избор на конкретни и обвързани по време оперативни цели.
- Раздел “Предписания” – Тук е представен спектъра от дългосрочни и управленски цели. Основен дял от тази част е свързан със зонирването на парковата територия, екологосъобразните режими и норми в отделните зони. Посочени са програми и проекти, обезпечавачи прилагането на природозащитното законодателство и стабилното развитие на парка, необходимите за това човешки, финансови и материални ресурси.
- Неразделна част от плана са илюстративните картосхеми, изготвени чрез прилагане на Географската информационна система на парка. Те са общо 13 на брой, във формат А3 и включват: базова карта, основни местности и обекти; геология; карта на релефа; хидрографска характеристика и хидротехническа инфраструктура; основни хабитати и растителни съобщества; горска растителност и безлесна зона; карти за флората и

фауната с консервационно значение; недървесни природни ресурси; свети места и исторически и културни паметници; разпределение на територията по качество на ландшафта; зонирание,

- Фактическите данни от изследванията на различните експертни групи са представени в текстова, таблична и графична форма, включени в “Приложения”. Те са неразделна част от плана и дават данните и аргументацията за решенията залегнали в предписателната част.

Заинтересовани страни участници в дейностите по планирането

Природен парк “Рилски манастир” е единствената защитена територия в България, в която толкова голяма част от земята (77%) е изцяло във владение на един частен собственик. По силата на това обстоятелство, Рилският манастир като институция е основната заинтересована страна в процеса на изготвяне на Плана за управление. Статута на защитена територия от своя страна възлага редица отговорности и роля за опазване на природното и културноисторическо наследство в парка на определени държавни институции.

Процесът на планиране е осъществен с привличане от самото начало на представители на всички заинтересовани страни. Те съставят **Разширения планиращ екип** в който участват представители на 12 различни институции - Светият Синод на БПЦ, Рилския манастир; Дирекцията на ППРМ; Регионалното управление на горите – гр. Кюстендил; Националният институт за паметниците на културата и др. Членовете на този екип са участвали в четири тридневни работни срещи за осъществяване на последователните етапи на планиране на управлението на парковата територия, както и в преглед на окончателния чернови вариант на плана за управление. Подготовката и анализът на информацията, организирането на обсъжданията и работните срещи, фасилитирането на работата им, са осъществени от **Основния екип за планиране**. Обобщаването, написването и придаването на цялостност на документа е извършено от **основния автор и останалите членове на Основният планиращ екип** за Плана за управление. Цялостната дейност по изготвянето на Плана е осъществена с прякото и пълно участие и на **представителите на Координационния екип на проекта ОБРИР**.

Връзка на Плана за управление на Природния парк с Плана за управление на Национален парк “Рила”- защитени територии част от единен природен комплекс

В концептуално отношение връзката на настоящия план за управление с този на Национален парк “Рила” е осъществена чрез прякото участие в Основния екип за планиране на основния автор на Плана за управление на НП “Рила” – д-р Димитър Пеев и на д-р Питър Хетс, взел непосредствено участие при разработването на ПУ за НП “Рила”. Осигуряването на връзка между двата плана за управление беше подпомогнато и от непосредственото участие в работата на Разширения планиращ екип на и.д.директор на НП “Рила” инж. Васил Петров, благодарение на който много по-цялостно са анализирани общите проблеми на двете защитени територии, зонирането, дейностите и другите елементи, от които се определя съгласуваното управление на

екологично единния комплекс на ПП “Рилски манастир” и НП “Рила”. Във функционално отношение връзката на двата плана е осъществена и чрез прилагането на един и същ подход и логична рамка - целево ориентирано планиране.

Спецификите на ППРМ от своя страна са отразени в приложената нова схема на зонироване и определяне на програмите и проектите. Съществена разлика в процеса на планиране от опита натрупан при разработване на ПУ на НП “Рила” беше много по-силното въвличане на широк кръг представители на всички заинтересовани страни още от самото начало на процеса. Тяхното активно участие в процеса на планиране даде възможност да бъдат взети под внимание редица социални и икономически аспекти и интереси. Това е значимо предимство на планирането и гаранция за изпълнимостта и приложимостта на плана.

Подизпълнители по плана за управление и тяхната роля

В разработването на Плана за управление на Природен парк “Рилски манастир” са взели участие като корпоративни подизпълнители следните юридически лица:

- “ГЕОХАЙД” ООД – изработва цифровия модел на парка и картите към Плана за управление.
- “Аналитично консултативна група Ей Си Джи ООД” – извършва социологическото проучване.
- Институт по ботаника при БАН – извършва ботаническите проучвания
- Институт по зоология при БАН – извършва част от зоологичните изследвания
- Национален природонаучен музей при БАН – извършва част от зоологичните проучвания.
- Съюз на специалистите по парковете и ландшафта в България – извършва ландшафтната оценка.

*
*   *

Планът за управление на Природен парк “Рилски манастир” е основан до голяма степен на формата “EUROSITE”. Този формат се превръща в стандарт при изготвянето на планове за управление в Европа. Той осигурява необходимата гъвкавост при взимане на решения в процеса на планиране, както и позволява адаптиране към конкретните условия в Природен парк “Рилски манастир”.

ЧАСТ I
ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА

1.0 Обща информация за Природен парк “Рилски манастир”

1.1 Местоположение, граници и площ на парка и на включените в него защитени територии от други категории

Природният парк “Рилски манастир” е разположен в Рила планина в югозападната част на България (Фиг. 1). Той попада в граници от 42°03’ до 42°11’ северна ширина и 23°12’ до 23°32’ източна дължина. Паркът изцяло попада на територията на община Рила. Природният парк обхваща средно- и високопланинските части на западния дял на Рила планина във водосборите на реките Рилска и Илийна. В най-ниските части на ППРМ надморската височина е около 750 м, а най-високата точка на територията му е вр. Рилец – 2713 м н.в.

Фиг. 1. Географско положение на Природния парк “Рилски манастир”

Граници

Границите на парка са определени със Заповед № РД-310/26.06.2000 г. (ДВ, бр. 56/11.06.2000 г.) на министъра на околната среда и водите. Площта на парка в тези граници, съгласно заповедта, възлиза на 27370,7 ха. Според изчисления от цифровия модел на парка, разработен въз основа на цифровите модели от Лесоустройствен проект 2000 на ППРМ, общата му площ възлиза на 25253,2 ха. Границите и местоположението на парка са отразени на Фиг. 1 и на Базовата карта на Природния парк.

На север, изток и юг Природният парк граничи с Национален парк “Рила”. От водослива на р. Илийна и р. Рилска на запад по шосето до Кантона на метох Пчелино границата следва на север до Ксилифонтова ливада, продължава на запад над местността Круша до билото от местността Равна за комплекс Елешница, на югозапад по билото до моста на р. Елешница на шосето за Рилски манастир, следва на север по р.Елешница до края на зона А от водохващането за гр. Рила, следва на северозапад до вр. Железник 1734 м (Демиркапия)¹, на запад през горския фонд (както е по заповедта) до река Дебърщица. От нея на север по билото през връх Караул (1981 м) до вр. Малък Полич (2342 м). Следва на изток по вододела на реките Дупнишка Бистрица и Рилска през Калинини върхове, Мокришки рид до вр. Вазов връх (Дамга). На юг, югозапад по вододела до Додов връх, следва на изток по границите на водосбора на река Рилска през върховете Малък Мраморец (Мермера), Голям Мраморец (Мермера), Мальовица, Елени връх, Злия зъб, Ловница, Голям Купен (2731 м), Голяма Попова капа (Голяма Попова шапка), Попово капски превал, Лопушки връх, следва вододела на юг през Кобирино бранище до Водни връх 2683 м (Водния чал), на изток през връх Маринковица до връх Възела, на югоизток до връх Шишковица (2669 м), на юг до връх Венеца, на югозапад през Канарски преслап до връх Канарата, продължава по вододела между река Рилска и река Места през върховете Павлев връх, Черна поляна, Пъстри слап (Аладжаслап), местността Седлото (12 пост), връх Голяма Пъстрица (2606 м), Ангелов връх, Голям Мечи връх (2617 м). На запад през връх Марков камък по вододела на река Илийна и река Благоевградска Бистрица, през върховете Аризманица (2272 м), местността Добро поле, Царев връх (2375 м), връх Ризваница, връх Белчевица до връх Деризмийца (1876 м), следва на север по билото до местността Побит камък, спуска се в река Дяволските води и по нея до вливането ѝ в река Рилска, следва на изток успоредно на река Рилска до вливането на р. Илийна.

През май 2002 година е направено предложение за промяна границите и площта на Природен парк “Рилски манастир”. Промени в защитените територии се извършват в съответствие с чл. 41 и 42 на ЗЗТ.

Резерват “Риломанастирска гора”

В Природния парк се намира резерват “Риломанастирска гора”, разположен по склоновете северно и южно от р. Рилска (Манастирска). Резерватът е обявен със Заповед № 307 от 10.04.1986 на КОПС към МС (Приложение 1).

¹ В скоби са посочени старите имена на географските обекти в парка (виж Приложение 2).

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” БАЗОВА КАРТА

На базовата карта са представени основните географски елементи - върхове, езера, реки, пътища, населени места, туристически трасета, хижи, както и местоположението на архитектурно-историческия комплекс “Рилски манастир”.

Картата илюстрира общата паркова територия включително територията на резерват “Риломанастирска гора” и буферната зона на резервата.

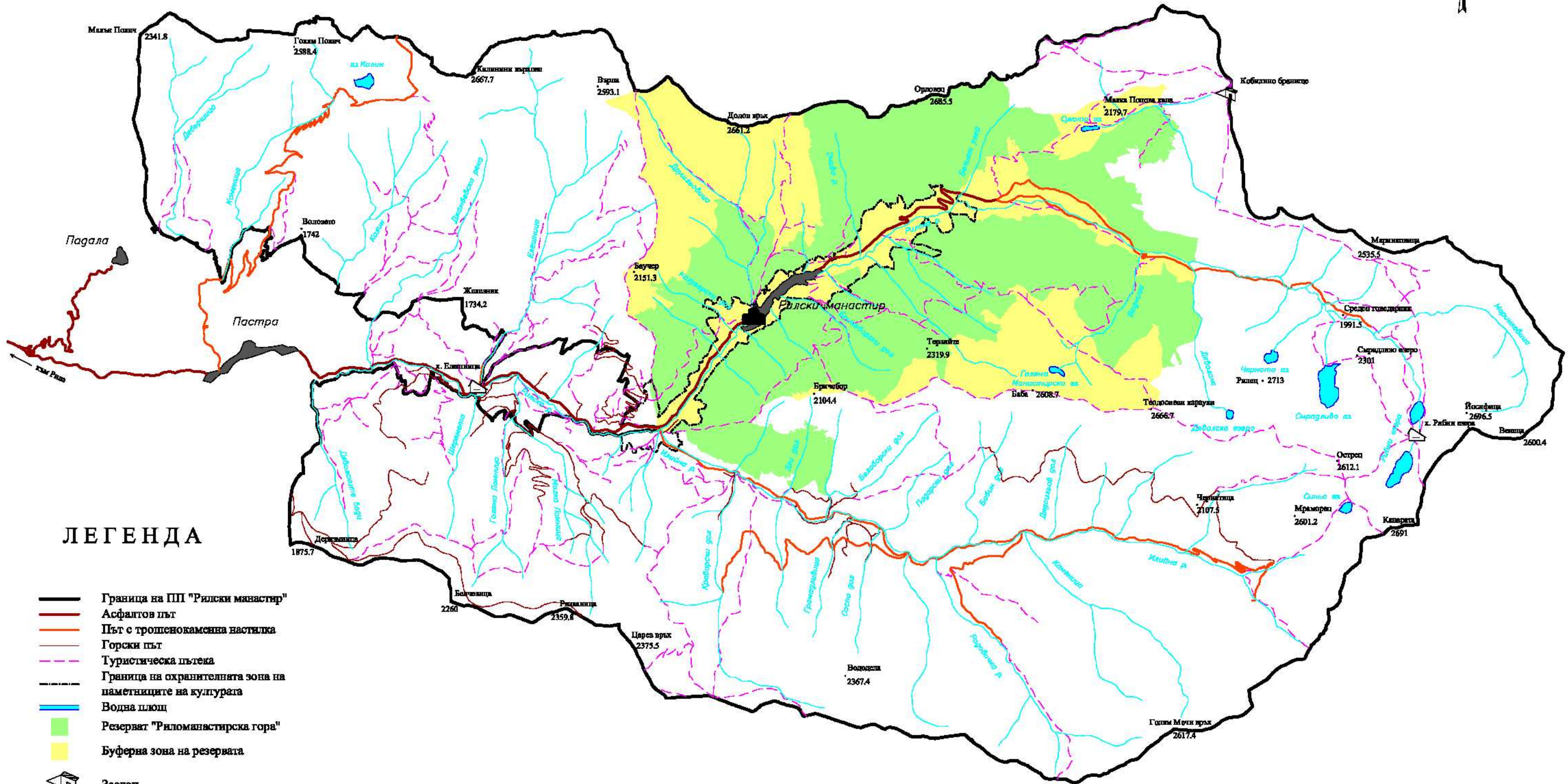
Отбелязана е богатата речна мрежа, която формират притоците на двете основни реки в парка Рилска река и Илийна река. Езерният комплекс на Рибни езера, Смрадливото езеро, Мраморецкото езеро, Чернатишкото езеро (общо 28 езера) в източния край на парка, очертават района с най-ясно изразени постгласиални елементи.

Като основа за изготвяне на базовата карта са послужили цифрови модели от Агролеспроект ЕООД.

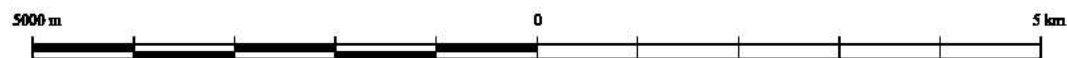
ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

БАЗОВА КАРТА

ЛЕГЕНДА

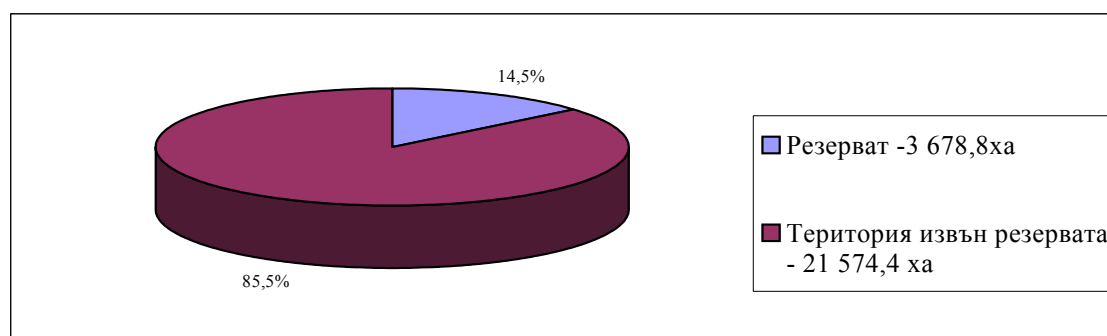
- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настелка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Граница на охранителната зона на паметниците на културата
- Водна площ
- Резерват "Риломанастирска гора"
- Буферна зона на резервата
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и кота

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

Съгласно Заповед № 307 от 10.04.1986 г. резерватът има следните граници: "...от северозапад – от р. Манастирска (Рилска) по билото, служещо за западна граница на отдел 17 (тук и по-нататък в описанието на границите на резервата номерата на отделите са съгласно лесоустройствен проект 1978 г. на Горско стопанство "Рилски манастир") до горната граница на гората и по нея до страничното било, очертаващо западната граница на скалния масив в отдел I и по него до главното било; от север – по главното било през вр. Мальовица и вр. Орловец до източния край на скалния масив в отдел I; от североизток – по границата на скалния масив до дола, пресичащ скалния масив и гората в подотдел 25-б и по него до вливането му в отточния дол на Сухото езеро, следва до пресичането му с туристическата пътека и по нея до поляната над Сухия дол (подотдел 25-4), и по границата между подотдели 25-з и 25-г до Сухия дол, следва Сухия дол до Сухото езеро, горната граница на гората и на клека до страничното било, спускащо се от връх Водния рид (чал) до Сухия дол и по горната граница на отдели 26 и 27 достига дола, образуващ граница между отдели 27 и 28; от изток – следва дола до р. Рилска и по Джендемски дол до горната граница на клека; от юг- горната граница на клека до вр. Бричебор и от върха по страничното било до р. Рилска. В тези граници не се включва долината на р. Риломанастирска с ширина 0,3 до 2 км, в която попадат обектите на архитектурно-историческия резерват "Рилски манастир"...". Долината на р. Риломанастирска е включена в буферната зона на резервата обявена също със Заповед 307/10.04.1986 г. Буферната зона обхваща горски фонд с обща площ 1199,6 ха и селскостопански фонд с обща площ 1202 ха. Местоположението на резерват "Риломанастирска гора" е представено на Базовата карта на парка.

Площта на резервата съгласно заповед № 307 е 3445,6 ха. Със Заповед № 114/24.02.1992 г. (ДВ, бр. 20/10.03.1992 г.; Приложение 1) територията на резервата е разширена на 3676,5 ха като е включена територия по долината на река Илийна с площ 230,9 ха. Съгласно цифровия модел на парка площта на резервата възлиза на 3 678,8 ха, което представлява 14,5 % от общата площ на природния парк (фиг. 2).

Фиг. 2. Съотношение на територията на резерват "Риломанастирска гора" спрямо общата площ на Природния парк

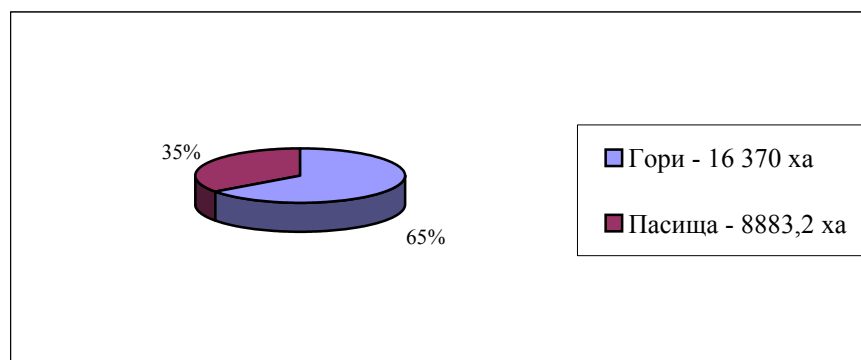
1.2 Фондова и административна принадлежност

Съгласно чл. 7 на Закона за устройство на територията (ДВ, 1/02.01.2001 г.) по предназначение на територията Природен парк “Рилски манастир” попада изцяло в категорията “Защитени територии”. Съгласно Заповед № РД-310/26.06.2000 г. горите в него са с обща площ от 14370,7 ха, а високопланинските пасища и ливади са 13000 ха.

При изготвяне на Лесоустройствения проект на ДЛ “Рилски манастир” от 2000 г. площта на ППРМ е актуализирана. Разпределението на горските площи и на ливадите и пасищата по землища съгласно ЛУП 2000 и цифровия модел на парка е показано в Таблица 1. Така определената обща площ на парка се различава значително от площта по заповедта за обявяване - 27 370,7 ха. Това се дължи, както е посочено в ЛУП 2000, на неправилно определената при обявяването площ на високопланинските ливади и пасища – 13 000 ха, която в действителност е значително по-малко. Площта на горите в парка включително резерват “Риломанастирска гора” е 16 370 ха, а площта на ливадите и пасищата е 8883,2 ха. Делът на горите и ливадите и пасищата в Природния парк е представен на Фиг. 3:

Таблица 1. Разпределение на площта на горите и ливадите и пасищата в ПП “Рилски манастир” по землища, включително резерват Рило-манастирска гора, Лесоустройствен проект ДЛ “Рилски манастир” 2000г.

Землище	Гори (ха)	Резерват (ха)	Ливади и пасища (ха)	Общо (ха)
1. Рилски манастир	11 475,6	3 665,7	7 335,7	22 477,0
2. Пастра	1 029,1	-	950,9	1 980,0
3. Падала	199,6	-	596,6	796,2
Общо:	12 704,3	3 665,7	8 883,2	25 253,2

Фиг. 3. Съотношение на площите заети с гори и високопланинските ливади и пасища в природния парк

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” ОСНОВНИ МЕСТНОСТИ И ОБЕКТИ

На картата е представено местоположението на основните местности и обекти в парка, които се споменават в текста на плана. Отражена е локализацията на 28 места в парка. Картата улеснява ориентирането за местоположението на местностите на територията на парка, както във връзка с текстове в описателната част, така и в предписателната част на плана. Картограмата допълва информацията, представена на другите илюстративни карти.

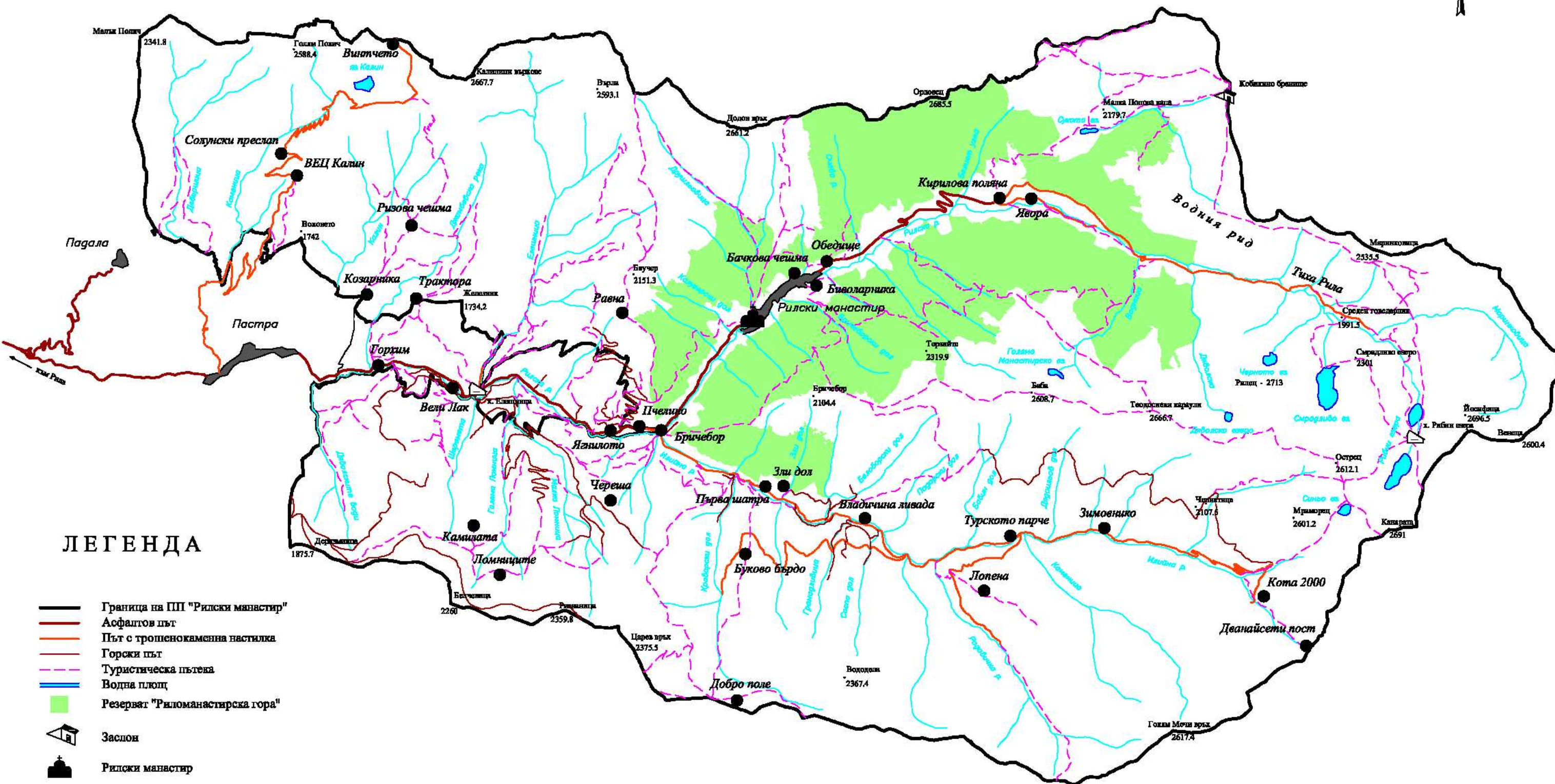
Останалите елементи са като в Базовата карта.

Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агрореспект ЕООД, както и информация на консултанти към проект ОБРИР.

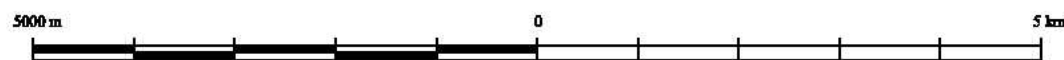
ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

ОСНОВНИ МЕСТНОСТИ И ОБЕКТИ

ЛЕГЕНДА

- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настилка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна плоч
- Резерват "Риломонастирска гора"
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и кота
- Наименование на местност

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

Природният парк е разположен на територията на Кюстендилска област и попада в пределите на община Рила и в 3 землища на населени места: Рилски манастир, Пастра и Падала.

Статус на населено място Рилски манастир

Съгласно ЗЗТ чл. 6 ал. 2, населените места и селищните образувания в границите определени със застроителните и регулационни планове или околновръстни полигони, попадащи в защитени територии, не са част от тях.

В Природен парк “Рилски манастир” попада населено място Рилски манастир. През 1923 г. цар Борис III, издава закон (ДВ, бр.237/23.01.1923 г.) за признаване на Рилския и още четири манастира, с всичките им притежания за отделни, самостоятелни общини, приет от XIX ОНС, като селището формирано около манастира придобива статут “селище –манастир”. Измененията в Закона за административно-териториалното устройство от 1995 г., (ДВ, бр. 63/1995 г.) превръщат селищата тип манастири, махали и колиби в села. Така от 1995 г. манастирско селище Рилски манастир става населено място Рилски манастир с ЕКАТТЕ 62685. В административно отношение населено място Рилски манастир е част от Община Рила, област Кюстендил, която назначава кметски наместник за населеното място.

Съгласно цифровия модел на землище Рилски манастир, получен от ОСЗГ площта на селището е 32,6 ха. В техническата служба към община Рила има застроителен регулационен план на населено място Рилски манастир, одобрен със заповед № 4253/04.08.1976 г. от първи заместник министър на строителството и архитектурата. В този план са обособени само квартали, без да се обособяват отделни парцели. Не съществува разписна книга. В селищния полигон влизат Рилския манастир, хотел “Царев връх”; къмпинг “Бор”, ресторант “Бачкова чешма”, почивна база на Национален център за ученически отдих и туризъм – гр. Кюстендил, почивна база на СОУ – гр. Кочериново, почивна база на РПС- гр. Дупница, лагер на СОУ “Сл. Ванев”- гр. Кочериново и сградата на бившата ЖП гара (Приложение 3). На няколко места полигонът на селището (границата) не е затворен. Част от обектите, където полигонът не е затворен не са били изключени от горския фонд. Ползвателите не са започнали процедура по промяна на предназначението им, за да бъдат прехвърлени във фонд населени места. Стартирана е и в момента тече процедура за уточняване на землищните граници на населеното място.

1.3 Правен статут на защитената територия и културноисторическите обекти в нея съгласно действащото законодателство

Настоящата територия на Природен парк “Рилски манастир” е била част от обявения със Заповед № 114/24.02.1992 г. на МОС Народен парк “Рила”. След влизане в сила на Закона за защитените територии, Народен парк “Рила” става Национален парк със същото име. Със Заповед РД-310/26.06.2000 г. на МОСВ

частта от Национален парк “Рила”, попадаща на територията на община Рила е прекатегоризирана в Природен парк “Рилски манастир” (Приложение 5).

Законът за защитените територии определя “Рилски манастир” като Природен парк (§ 2, ал. 1). С ал. 2 на същия параграф се постановява, че “(2) В плана за управление на Природен парк “Рилски манастир” се прилагат разпоредбите на Чл. 21.” По същество, с този параграф на Закона се постановява Природен парк “Рилски манастир” да се управлява като национален парк.

Резерват “Риломанастирска гора” е обявен със Заповед № 307/10.04.1986 г. (ДВ, бр. 34/29.04.1986 г.) на КОПС към МС. С тази заповед се трансформира в резерват обявената още през 1966 г. за защитена местност държавна тогава гора около Рилския манастир на площ 2586,7 ха (Заповед № 407/9.02.1966 г. на Комитета по горите и горската промишленост - ДВ, бр. 3/1966 г.).

През 1992 г. резерватният му режим се потвърждава и като част от обявения тогава Народен парк “Рила” (Заповед № 114/24.02.1992 г. - Държавен вестник, брой 20/10.03.1992 г.). Със Заповед № РД-310/26.06.2000 г. се обявява запазването на режима на резервата, който съответства на защитени територии от Категория I на IUCN. Исторически преглед на статута на резерват “Риломанастирска гора” като защитена територия е представена в Таблица 2.

Таблица 2. Исторически преглед на статута на резерват “Риломанастирска гора” като защитена територия

Година и Държавен вестник	Заповед за обявяване №	Статут	Площ (ха)
1966 г. – ДВ бр.3	Заповед 407/9.02.1966 г.	Защ. местност	2 586,7
1986 г. – ДВ бр.34	Заповед 307/10.04.1986 г.	Резерват	3 445,6
1992 г. – ДВ бр.20	Заповед 114/24.02.1992 г.	Резерват	3 676,5
2000 г. – ДВ бр.56	Заповед РД-310/26.06.2000 г.	Резерват	3 676,5

В границите на природния парк попадат обекти обявени от Министерство на културата съгласно Списък на обявени паметници на културата на територията на Рилската света обител в ДВ. Бр. 73 от 08.09.1992 г. със статут на паметници на културата. Това са:

Комплекс “Гробът на Св. Иван Рилски” е обявен за групов архитектурен, художествен и исторически паметник на културата – комплекс от национално значение. Комплекса обхваща следните граници: западна, северозападна и североизточна по съответните външни очертания на скалата; югоизточна – по имотната граница на парцела, свързваща североизточната и югозападната крайни точки на конкавния скален контур);

Постницата “Свети Лука” е обявена за групов архитектурен, художествен и исторически паметник на културата – комплекс от национално значение, с граници, съвпадащи с имотните граници на постницата.

Поклонническият път е със статут на историческо място от национално значение. В сегашните граници на парка попада частта от пътя от гроба на Св. Иван Рилски до местността Бричебор.

Като основна част на този комплекс от обекти на културно-историческото наследство трябва да се отбележи груповия архитектурен, художествен и исторически паметник на културата Рилски манастир, обявен за комплекс от национално значение. Той попада на територията на населено място Рилски манастир. Неговите актуални граници включват (ДВ, бр.73/8.09.1992 г. виж Приложение 4) **I. Комплекс “Рилски манастир”** (обхващащ следните граници: югозападна – от т. 1., образувана от пресичането на перпендикуляра към средата на западното крило с бреговата линия на р. Рилска – до т. 2., отстояща на 100 м от средата на западното крило и на 120 м от т. 1; северозападна, минаваща на 40 м успоредно на северното крило – от т. 2 до т. 3, разстоянието между които е 280 м; северна, минаваща на 90 м успоредно на чупката на северното крило – от т. 3 до т. 4, разстоянието между които е 90 м, по границата на гората, до т. 5, отстояща на 180 м от северния ъгъл на източното крило от т. 5 до т. 6, разстоянието между които е 90 м; югоизточна – по бреговата ивица на р. Рилска – от т. 6 до т. 1).

През 1976 г. с Постановление № 33 на Министерски съвет (ДВ. Бр. 45 от 04.06.1976 г.) националният музей, по това време, “Рилски манастир” е обявен за национален исторически и архитектурен резерват “Рилски манастир”. През 1983 г. Рилският манастир е включен в Списъка на Конвенцията за световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО.

1.4 Собственост

Територията на ППРМ е била свързвана с Рилския манастир още от създаването му. Между X и XIV век българските царе Иван Асен (1218-1241 г.) и Калиман (1241-1246 г.) са дарили манастира със земи, гори и пасища както в долината на р. Рилска, така и в Кюстендилско, Благоевградско, Разложко, Мелнишко и др. През 1378 г. цар Иван Шишман (1371-1393 г.) потвърждава привилегиите на манастира и разширява владенията му, като издава хрисовул, в който се описва границата на манастирската собственост. Настоящият Природен парк изцяло попада в тези граници. По време на турското владичество собствеността на територията на ППРМ е била променлива. Списък на документите, издавани от различни владетели за възстановяване и защита правата на Рилския манастир и на неговите владения е посочен в Приложение 6.

След Освобождението на България през 1878 г. Рилският манастир е безспорен собственик и стопанин на територията, попадаща в настоящия ППРМ. Това се потвърждава и от издадения през 1937 г. “Дефинитивен стопански план” за устройство на горите, земите и пасищата, собственост на манастира.

С влизането в сила на Конституцията на Народна република България на 06.12.1947 г. цялата собственост върху гори и земи от горския фонд преминава в собственост на държавата. Така всички земи и гори на Рилския манастир биват национализирани и поставени под управление на държавата.

През 1992 година е обявен народен парк “Рила” в пределите, на който е включена и територията на ППРМ. Според Конституцията на Република България (Чл. 18, 1) националните паркове и резерватите определени със закон са изключителна държавна собственост. Така с прекатегоризацията на народен парк “Рила” в национален и включването му в Закона за защитените територии земите и горите в него стават изключителна държавна собственост.

През 1997 г. е обнародван Закон за възстановяване на горите и земите от горския фонд (ДВ, бр. 110/25.11.1997 г.), който създава правен ред за реституция на горската собственост на всички физически и юридически лица в България, притежавали в миналото гори. На 07.09.1998 г., Рилската света обител писмено заявява пред Поземлена комисия град Рила желание да възстанови собствеността си върху горите и земите от горския и поземлен фонд. Рилският манастир заявява своите претенции също, за възстановяване собствеността му и върху територията включена в границите на населено място Рилски манастир.

През 2000 г. с промяна в ЗЗТ (ДВ бр.28/2000 г.), територията на община Рила, включена в национален парк “Рила” се прекатегоризира от *национален парк в природен парк*. Тази категория защитена територия, допуска различни видове собственост върху земята в него. По този начин се създава правна възможност за възстановяване на горите и земите собственост на Рилския манастир, с изключение на тези в резерват “Риломанастирска гора”.

Последната актуална информация от Общинска служба по земеделие и гори - гр. Рила, за структурата на собствеността върху земите в землище Рилски манастир е от месец януари 2003 г. Подобен баланс за собствеността върху земите попадащи в Природния парк в границите на землищата на селата Пастра и Падала не може да бъде предоставен на този етап от ОСЗГ гр. Рила (респект. МЗГ) тъй като ОСЗГ не разполага с границата на парка в цифровите модели на посочените две землища.

Съгласно Писмо № 21/29.01.2003 на ОСЗГ гр. Рила разпределението на територията по тип собственост за **землище Рилски манастир**, с обща площ 23 247,4 ха, към 29.01.2003 е представена в Таблица 4:

Таблица 4. Разпределение на територията на землище Рилски манастир по видове собственост

Земи, обекти	Площ (ха)	Собственост
1. Селскостопански фонд	8 305,4	Рилска света обител
2. Горски фонд в.т.ч.	11 090,1	
2.1 Безлесни територии	1 305,1	Рилска света обител
2.2 Гори	9 701,2	Рилска света обител
2.3 Вододайна зона пояс А	16,3	Държавна публична собственост
2.4 Сервитути на хидротехн. съоръжения	25,4	Държавна публична собственост
2.5 Застроени територии	42,1	Държавна частна собственост
3. Резерват	3 673,0	Исключителна държавна собственост
4. Населени места	32,6	
5. Повърхностни води	125,1	
6. Транспорт (ЖП, Държ. Пътна мрежа)	20,8	

С Решение № Р-1 от 27.06.2002 г. на Поземлена комисия гр. Рила собствеността върху 9 701,2 ха гори и 9 610,5 ха пасища и ливади в границите на землище Рилски манастир е възстановена на Рилската света обител. Общата площ на земите възстановени на Рилската света обител в границите на землището възлиза на 19311,7 ха, което не е окончателно. В момента продължава процеса на доуточняване на размера на земите и горите на Рилската света обител в границите на ППРМ като се очаква възстановяването на собствеността на Рилския манастир върху земи попадащи в категория *2.5 Застроени територии* от горната таблица. Планът за управление няма за цел и не може да разреши проблемите свързани със собствеността, на който и да е частен собственик в парка. Планът за управление също така, не води до създаване или узаконяване на каквато и да е собственост върху земите или обектите в парка.

1.5 Управленска структура

1.5.1. Организационна структура, персонал и функции

Значителна част от територията на Природния парк е собственост на Рилския манастир. Съгласно Закона за защитените територии за Природен парк “Рилски манастир” е създадена Дирекция - регионален орган на НУГ/МЗГ, която да следи за изпълнението на Плана за управление на парка. Върху територията на ППРМ, пряко или косвено са преплетени интересите на множество институции и организации, представени пряко или чрез техни подчинени предприятия или представители. Интереси на територията имат редица НПО, собственици и ползватели. Известните такива заинтересовани страни са както следва:

Правни субекти с преки управленчески функции и роля в ППРМ

Това са институции, организации или други юридически лица, които имат законово определени задължения и отговорности по прякото управление и опазване на територията на Природен парк “Рилски манастир” или на нейни елементи, както и имуществени права и ангажименти към нея:

- 1. Рилски манастир.** Автономен манастир на Българската православна църква (БПЦ), на подчинение на Светия Синод на БПЦ. Рилският манастир се ръководи духовно и административно от Игумен. За извършване на службите и всички религиозни обреди, в манастира служат петима монаси. Администрацията и поддържащият персонал са 25 човека. Освен духовните функции и роля, манастирът има юридически права върху принадлежащата му територия в Природния парк и правото да извършва стопанска дейност в нея. Към манастира е и Музея на Рилския манастир, към който има трима служители, предоставящи екскурзоводски и просветни услуги за посетителите.

Адресите и телефоните за контакт с изброените институции и организации е посочена в Приложение 7

- 2. Министерство на земеделието и горите,** респективно Националното управление по горите (НУГ), (както и физическите и юридическите лица и общините – собственици на земи, гори и водни площи в природните паркове) осъществява стопанисването и охраната на природните паркове (включително на ППРМ) на национално ниво. Регионални структури на МЗГ са Регионалното управление на горите Кюстендил, Държавно лесничейство “Рилски манастир” и Дирекцията на природен парк “Рилски манастир”.

Дирекция на ППРМ. Съставена е от петима служители: директор, експерт по паркоустройствения проект, експерт по биоразнообразието, експерт по връзки с обществеността и счетоводител. Ролята и функциите ѝ са да координира дейностите по изпълнение на плана за управление на територията на Природния парк съгласно изискванията на ЗЗТ, ЗГ, Правилник за приложение на закона за горите и Правилника за устройството, функциите и дейността на ДПП. Седалището на Дирекцията е в град Рила, Кюстендилска област.

Държавно лесничейство “Рилски манастир”. Състои се от 35 души средносписъчен състав. Основните функции на ДЛ се състоят в управление на държавния горски фонд и контрол по изпълнение на ЛУП за територията на лесничейството и охрана на всички гори независимо от собствеността им. Задълженията на ДЛ към Природния парк по закон се отнасят само до охраната на територията на парка извън резерват “Риломанастирска гора”. С нея са ангажирани 2 горски стражари без МПС, които отговарят за двата естествено обусловени участъка – на Рилска река и на Илийна река.

Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА) към МЗГ. ИАРА контролира прилагането и изпълнението на Закона за рибарството и аквакултурите. ИАРА съгласува сезонните и ограничителните режими за

спортния риболов. Седалището ѝ е в София, а в гр. Кюстендил има отдел, отговарящ за областта. На територията на парка няма постоянен представител.

3. **Министерство на околната среда и водите (МОСВ)** провежда политиката на държавата по отношение контрол и опазване на биологичното разнообразие, защитените територии, геологичните и водни ресурси и околната среда като цяло.

Регионална инспекция по опазване на околната среда и водите (РИОСВ) - София, регионален орган на МОСВ контролира прилагането на закона по отношение на защитените територии в Кюстендилска област на територията, на която се намира Природен парк “Рилски манастир”.

Басейновата дирекция – гр. Благоевград, регионална структура на МОСВ е органът, който осъществява от името на държавата управлението на водите във водосборната област на река Струма, в която попада и речната мрежа на Природния парк. Басейновата дирекция е в процес на структуриране.

Дирекцията на Национален парк “Рила” е също регионален орган на пряко подчинение на МОСВ. На територията на Природен парк “Рилски манастир”, ДНП “Рила” управлява, контролира и охранява резерват “Риломанастирска гора”. За охрана на територията на резервата към дирекцията на националния парк има назначени двама паркови охранители. Централният офис на ДНП “Рила” се намира в гр. Благоевград.

4. **Министерството на културата чрез Националния институт за паметниците на културата (НИПК)** осъществява държавната политика по опазване на обектите на недвижимото културно-историческо наследство, чрез изпълнение на регистрационни, разрешителни и контролни функции в териториалния обхват на груповите и единични паметници на културата и в охранителните им зони. В Рилския манастир НИПК няма служители.
5. **Областната администрация – Кюстендил** е органът на държавната власт на територията на областта. От името на държавата той контролира прилагането и изпълнението на законността, организира устройството и управлението на територията и на населените места.
6. **Община град Рила**, област Кюстендил, е представител на местното самоуправление. Органите на местното самоуправление в лицето на Общинския съвет като представителен орган и кметската администрация като изпълнителен орган регулират и санкционират дейностите в района на общината, поддържат сигурността и обществения ред. Кметът на общината съдейства за опазването на природните и културно-исторически обекти на територията на общината; изготвя програма и създава консултативен съвет по въпросите на туризма и като цяло съдейства на държавните органи при провеждането на политиката в туризма и извършването на контрол върху качеството на туристическия продукт на територията на общината.

Общинския съвет назначава кметски наместник за населено място Рилски манастир попадащо на територията на природния парк. В кметство Рилски манастир освен кмета работи и старши специалист административно обслужване.

7. **НЕК ЕАД “Язовири и каскади” - Благоевград** ползва и извършва контрол и надзор на съоръженията за улавяне и отвеждане на води на кота 2000 м н.в. и на язовирите “Калин” и “Малък Калин”. Чрез тези съоръжения се отклоняват води към каскада “Белмекен-Сестримо” и се подават води за водоелектрическите централи от група “Рила”. Пунктовете за контрол и надзор се обслужват от 12 работника.
8. **Районната пътна служба гр. Дупница** е задължена по закон да поддържа изправността, проходимостта и чистотата на шосето, свързващо Рилския манастир с републиканската пътна мрежа. В територията на парка дължината на пътя е 17 км. В този участък работи един работник на районната пътна служба.

Други заинтересовани страни

1. **Туристическо дружество “Рилски езера” – гр. Дупница** се грижи за трайната зимна и лятна маркировка на туристическите маршрути, влизащи в парка от посока на хижите “Иван Вазов” и “Седемте езера”. Няма постоянни работници на дружеството на територията на парка.
2. **“Рилалес” ЕАД – Дупница**, фирма със смесено държавно и частно участие, лицензирана за извършване на дърводобив, залесяване и други лесовъдски мероприятия в горите. Извършва също риборазвъдна и други дейности.
3. **Предприятие “Почивно дело” - гр. Сапарева баня** стопанисва хижа “Рибни езера” заедно с прилежащите ѝ сгради и бунгала, малък скиорски влек, и туристическа спалня “Явора”, където се предлага подслон и храна за туристи. Обектите са отворени от април до началото на октомври. Към предприятието на територията на парка има 5 работници - 3 в хижа “Рибни езера” и 2 в туристическа спалня “Явора”.
4. **Планинска спасителна служба - гр. Благоевград** е натоварена с провеждането при необходимост на спасителни акции в района на Рила планина. Няма постоянен представител на територията на парка.
5. **Ловно-рибарското дружество - гр. Дупница** извършва риборазвъдна дейност на р. Рилска, като рибарникът му е разположен до водослива на реките Рилска и Илийна в района на местността Бричебор. На територията на парка има един работник - арендатор, но самото дружество няма представител.
6. **“Гранитоид” ООД, гр. София “Гранитоид” ООД, гр. София** – частно дружество за стопанисване и експлоатация на съоръжения за събиране, отвеждане и съхраняване на води, както и производство на електроенергия.

Дружеството има представителство в гр. Рила, което ръководи дейността в долината на р. Рилска.

7. **Собственици и ползватели на сгради и съоръжения** на територията на парка. Това са физически и юридически лица, собственици или ползватели на почивни бази, ресторанти, къмпинги, хотели намиращи се на територията на парка. Такива са фирма “Мактурс”- гр. Благоевград; предприятие “Хлебопроизводство” гр. Дупница; Кооперация “Тих труд”- гр. Дупница; Завод за хартия и картони –с. Бараково и др. (виж Приложение 3).
8. **Ползватели на дървесина и недървесни природни продукти** - Те са юридически и физически лица, отговарящи на изискванията на действащото законодателство регламентиращо ползването на дървесина от горите и недървесни горски продукти (лечебни растения, гъби, горски плодове), както от местното население за лични нужди без право на продажба, така и за стопански цели.

1.5.2. Материално-техническо обезпечаване

Рилската света обител притежава сградата на манастира и множество други сгради, разположени около него (Приложение 3). Двата автомобила, които са собственост на манастира, имат представителни функции. Комуникациите на Рилския манастир се извършват по три телефонни линии. По Закона за Държавния бюджет на Република България Рилската света обител получава ежегодно от централния бюджет субсидия от квотата за юридическите лица с нестопанска цел.

Дирекцията на Природен парк “Рилски манастир” има годишен бюджет за осъществяване на дейностите си, предоставен от Министерството на земеделието и горите (респективно НУГ). Дирекцията ползва под наем част от общинска сграда в гр. Рила. На територията на парка тя не притежава сгради, заслони, хижи или други съоръжения. Придвижването на служителите се осъществява чрез един автомобил с повишена проходимост “Лада-Нива”. В офиса си Дирекцията има само една телефонна линия.

Държавното лесничейство “Рилски манастир” има собствена сграда в долината на р. Рилска, извън границите на природния парк. Разполага с три автомобила с повишена проходимост (“Лада-Нива” – 1 бр. и “УАЗ” – 2 бр.). Комуникациите се осъществяват чрез една телефонна линия.

Държавното лесничейство стопанисва и поддържа четири горски пътя с обща дължина 20 км, заедно с осем моста изградени по тези пътища.

НЕК ЕАД “Язовири и каскади” - район Благоевград е собственик от името на държавата на всички съоръжения за събиране, съхраняване и отвеждане на води. В пределите на парка разполага с 5 жилищни кантона към 4 пункта за контрол и надзор на водоползванията. Единият от пунктовете се намира в долината на Илийна река на Кота 2000, вторият пункт е в местността Тиха Рила в долината на река Рилска, третият пункт е в близост до язовир “Калин”, в

местността “Чала”, а четвъртият – в местността Турското парче (виж Картохема “Хидрографска характеристика и хидротехническа инфраструктура”). Комуникациите се осъществяват по радиостанция със собствена честота на вълните. Няма превозни средства, базирани на територията на парка, но МПС на НЕК ЕАД “Язовири и каскади” (Лада Нива, УАЗ, Микробус “Чавдар”), се придвижват на територията на парка при изпълнение на задълженията си. НЕК ЕАД “Язовири и каскади” стопанисват и поддържат два пътя с трошенокаменна настилка с обща дължина около 20 км, както и шест броя мостове.

Районна пътна служба - гр. Дупница разполага с пътен кантон в местността “Бачкова чешма”, който подслонява работниците по почистването на пътя през зимата, а през лятото се използва като ведомствена почивна база. Като част от републиканската пътна мрежа асфалтовия път свързващ с. Пастра с Кирилова поляна е държавна собственост. На него има изграден един мост, за чието поддържане се грижи РПС – гр. Дупница.

Ловно-рибарското дружество - гр. Дупница притежава една сграда и 11 действащи бетонни риборазвъдни басейни в рибарника си в местността Бричебор. Той се дава под аренда за определен период чрез търг.

Дружество “Гранитоид”, гр. София разполага на територията на парка с ВЕЦ “Калин” (4 мегавата) и мини ВЕЦ “Рибни езера” (50 киловата). Собственост на дружеството е и бетонния път от с. Пастра до язовир Калин, за чиято поддръжка се грижи.

“Рилалес” ЕАД - Дупница притежава един действащ рибарник, който се състои от 7 басейна и 1 сграда и около 0,8 ха прилежаща площ. Фирмата притежава също така почивна база, както и голям брой други обекти на територията на парка и територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до парка. (вж. Приложение 3)

РИОСВ – София, Басейновата дирекция в гр. Благоевград, Дирекцията на Национален парк “Рила”, Областна администрация – Кюстендил както и Община град Рила нямат сгради, съоръжения и превозни средства в Природния парк.

1.6 и 1.7 Съществуващи проектни разработки, функционално зонирание и режими на парка

Територията на Природен парк “Рилски манастир” е обект на локални, регионални и национални планове и проектни разработки. Част от тях предписват функционално и териториално зонирание и режими на територията на парка.

1. *Лесоустройствен проект от 2000 г. на ДЛ “Рилски манастир”.* Традиционните териториални единици - отдели и подотдели от горския фонд са обект на инвентаризация, измерване и проектиране на лесовъдски

мероприятия на всеки 10 години. През 2000 година бе направен лесоустройствен проект за ДЛ “Рилски манастир”, като част от него е лесоустройственият проект за Природен парк “Рилски манастир”. Той отразява преходното състояние от интензивно стопанско ползване, при което нормите и режимите за ползване на дървесина, често са надхвърляли средния годишен прираст, към изборно стопанисване на горите за постигане на разновъзрастова структура на горските насаждения.

Докато в ЛУП на ДЛ “Рилски манастир” от 1990 г. сечите са били с интензивност 20%, 25%, 30%, а понякога и повече от общият запас на насаждението, то новият лесоустройствен проект от 2000 г. предвижда интензивност на сечта между 10% и 15%.

Общата дървопроизводствена площ в парка според ЛУП 2000 е 9 840 ха. Върху 3 511,5 ха е предвидено да се изведат различните видове сечи. Общият дървесен запас без клоните е изчислен на 1 965 140 куб.м, а предвидената за отсичане дървесина без клоните през 10 годишния период е 195 195 куб.м. Средният годишен прираст е изчислен на 21 354 куб.м., което е в повече от предвиденото годишно сечище по обем – 19 519 куб.м.

В ЛУП 2000 на Природен парк “Рилски манастир” са предвидени общо за залесяване 316,6 ха, от които върху 107 ха да се извърши само подпомагане на естественото залесяване, а върху 209,6 ха да се направи почвоподготовка и след това залесяване. Съгласно проекта на територията са предвидени странични ползвания в размера на:

- Добив на билки - до 5 тона годишно;
- Добив на гъби – до 2 тона годишно;
- Производство на коледни елхи – в размер на 1 500 броя годишно;
- Паша на домашни животни (без кози) на площ 1 480,0 ха. На тази площ се разрешава паша на 1 233 броя едър или 5 920 броя дребен добитък, или комбинация от тях.

ЛУП 2000 за ДЛ “Рилски манастир” е одобрен и приет от Националното управление на горите през 2001 г. и беше частично реализиран в края на 2002 г., при отсъствие на План за управление на Природния парк. По искане от страна на собственика, игуменът на Рилския манастир е добит дървен материал в рамките на разрешените от ЛУП 2000 количества, за нуждите на манастира.

2. Съгласно Закона за горите и Правилника за неговото приложение горите около горната граница на гората, ивица с ширина 100 до 200 м; горите покрай реките в ивица до 100 м и горите покрай язовири и езера ивица с ширина до 200 м са противоерозионни. Те попадат в категорията защитни и рекреационни гори. Сечите в тях се извеждат съгласно Правилника за сечите в горите на Р България от 1997 г. Като цяло те не трябва да надвишават слаба интензивност (до 15%), а на места могат да бъдат напълно забранени съобразно конкретните условия.
3. През 1983 г. Националният институт за паметниците на културата разработва директивен план-концепция “Зона Рилски манастир”, обхващащ поречието на р. Рилска от град Рила до Кирилова поляна. Концепцията разделя територията на три зони – приемна зона, активна зона на

Националният музей “Рилски манастир” и познавателно-рекреативна зона. Този план, както и описанията в него режими и норми не са били прилагани на практика.

4. В момента са в сила зоните, режимите и нормите въведени от Министерство на културата с обявяване на паметниците на културата на територията на Рилската света обител. В изпълнение на Заповед на Министерство на културата № РД-19-132 от 24.03.1992 за паметниците на културата на територията на Рилската света обител са определени граници на охранителната зона около тях и режими за опазване и ползване. Охранителната зона на обявените групови и единични паметници на територията на Рилската света обител е разположена от двете страни на р. Рилска - от гр. Рила до дол Соспата, като включва и Поклонническия път и е с обща площ 1117,2 ха, от които 1092,8 горски фонд и 24,4 ха селскостопански земи. Обхвата на охранителната зона е публикуван в ДВ бр. 73 от 08.09.1992 г. Източната част на охранителната зона попада изцяло в буферната зона на резерват “Риломанастирска гора”.

Охранителната зона на паметниците на културата е разделена на две зони А и Б, които имат специфични режими. Като цяло режимите на двете зони съвпадат с режимите на буферната зона на природния резерват, като са допълнени с изискванията относно изготвяне на териториално-устройствени планове, ограничения при строителство, както и относно извършването на археологически разкопки. Основната цел на режимите на охранителната зона на паметниците на културата е да ръководят дейностите при застрояването и развитието на района на светите места и културните обекти между град Рила и Кирилова поляна. Въведените режими на охранителната зона на паметниците на културата не противоречат на целите на този План за управление.

5. През 1986 г. тогавашният Висш институт за архитектура и строителство в София разработва проект “Териториално-ландшафтен план на Рила планина”. Този проект се преработва през 1991 г. във второ издание. Природният парк “Рилски манастир” като част от Рила планина, попада изцяло в обхвата на този проект. В проекта няма зони или режими, които да са възприети и да действат на територията.
6. *Застроителен регулационен план на населено място Рилски манастир*, одобрен със заповед № 4253/04.08.1976 г от първи заместник министър на строителството и архитектурата. В този план са обособени само квартали, без да се обособяват отделни парцели. Планът не е бил последващо развит или ревизиран от държавните органи и в голяма степен това е определило настоящата не подчинена на единна концепция организация и експлоатация на районите около манастира – разположението на паркинги, ресторанти, сервизни площи, магазинчета за сувенири и т.н.
7. *Режими и норми регламентиращи охраната на съоръженията и осигуряването на вода както и производството на електроенергия*. В Природния парк са изградени важни инфраструктурни обекти свързани със задоволяване на националните нужди от вода и водоразпределяне, както и с производството на електроенергия. Ползването, опазването, защитата и

управлението на водите и водностопанските системи са обект на Закона за водите.

В парка се намира част от инфраструктурата изградена по проекта за събиране, съхраняване и отвеждане на води към каскадата “Белмекен-Сестримо”. Построени са и понастоящем действат две деривации, които носят имената на реките, на които са изградени. Това са деривация “Манастирска” и деривация “Илийна”, които оказват въздействие на водния режим на районите по долините на р. Рилска и р. Илийна. Сервитутите на хидротехническите съоръжения в границите на землище Рилски манастир в Природния парк обхващат 25,4 ха.

За съхраняване на води и производство на електроенергия в парка са изградени язовирите Калин и Малък Калин и водно-електрическата централа “Калин”.

Санитарно-охранителни зони около водохващанията са регламентирани съгласно Наредба № 3 от 16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди (ДВ, бр. 88 от 27.10.2000 г.). В границите на землище Рилски манастир пояс А на вододайните зони обхваща обща площ 163,205 дка.;

8. До влизане в сила на този план за управление (чл.12, ал.2 *от Закона за рибарството и аквакултурите*, ДВ бр. 41 от 24.04.2001 г.) важат подзаконовите актове на предишния Закон за рибното стопанство, съгласно които е определена зона за риборазвъдници - р. Илийна – от изворите до водослива ѝ с р. Рилска – 15 км, р. Рилска – от Кирилова поляна до р. Илийна – 8 км и р. Елешница – от изворите до водослива ѝ с р. Рилска – 7 км, съгласно Заповед № 49 на Комитета по горите от 16.03.1992 г. (ДВ, бр. 29/1992 г.). Местата за любителски риболов, както и нормите и режимите за тази дейност на територията на ППРМ са определени по-нататък в настоящия план за управление.
9. В началото на 60 –те години на ХХ век се изгражда *асфалтовия път* (третокласен път 107), който свързва района на Рилския манастир с републиканската пътна мрежа (международния път Е79). Той е изграден на мястото на теснолинейката, която е осигурявала транспорт до манастира в периода 1921 и 1961 година. Пътят подлежи на режима на третокласните пътища в националната пътна мрежа и поддръжката му се осъществява от РПС, гр. Дупница. Пътят представлява основният достъпен с МПС вход към парка и предоставя право на достъп (чл. 14 ал. 1 от ЗЗТ) в него. Няма предложения за изграждане на нови пътища в границите на парка в рамките на плановете за регионално развитие.
10. *Национални планове за развитие*. Съществуват два национални плана за развитие: Национален план за икономическо развитие за периода 2000-2006 г. и Национален план за регионално развитие 2000-2006. Последният включва елементи от регионалните планове за развитие. ППРМ попада в Югозападния планов район.

11. *Регионални планове за развитие.* Съществуват два плана за регионално развитие: (1) Икономически план за развитие на Югозападния район за планиране като част от Националния план за регионално развитие 2000-2006 г. и (2) Стратегия за регионално развитие на Кюстендилска област (2000 – 2006 г.). Стратегията за регионално развитие определя туризма като главен двигател за развитие и икономически просперитет на областта.

В националните и регионални планове за развитие няма предвидени конкретни проекти, режими и норми, които да засягат пряко територията на Природния парк.

12. *План за стратегическо развитие на община Рила 2000-2006.* В Плана за стратегическо развитие на община Рила няма предложени зони или режими, които да засягат зонирването на Природен парк “Рилски манастир”. В плана за развитие на общината има две конкретни предложения засягащи територията на природния парк: (1) Проект за Рехабилитация на участъка от пътя гр. Кочериново, гр. Рила до Рилски манастир, завършен през 2002 г. и (2) Модернизирване на съоръженията (ски влек) и разширение на съществуващата ски – писта в Рилски Манастир, който не е изпълнен.

13. *Проект за възстановяване на Рилската железница.* През 2001 г. започват действия по реализиране на идея за възстановяване на съществуващата в миналото теснолинейна железница от Кочериново до Рилския манастир. По Закона за юридическите лица с нестопанска цел е регистрирано сдружение “Рилска железница” за възстановяване на железницата, което е предприело някои стъпки за обществено осведомяване и подкрепа на евентуални бъдещи действия в тази насока. В сдружението не участва Рилският манастир или негов официален представител. На Планиращия екип по разработване Плана за управление на ПП “Рилски манастир” до края на месец май 2003 г. не е бил предоставян официален подробен проект за възстановяване на теснолинейката между Кочериново и Рилския манастир за да бъде разгледан, обсъден и взет в предвид при планирането. Въпреки обществената дискусия по това предложение през март 2003 г., не беше направен опит да се ангажират отговорните институции отговарящи за опазването и управлението на Природния парк.

Съществуващият главен път за достъп към Природния парк и манастира преминава през участъци на стария насип на теснолинейния ж.п. път. Не е известно какъв ще бъде ефекта върху съществуващия асфалтов път при осъществяване на предложението, както и реално няма официално одобрен проект за ж.п. линията. Не са известни зони или режими произтичащи от строителство на ж.п. линията, които да оказват влияние върху Природния парк и които да бъдат оценени. В Плана за управление на ПП “Рилски манастир” не се предвижда възстановяването на теснолинейката Кочериново – Рилски манастир. В Плана за управление е включен Проект за проучване и оценка на възможностите за осигуряване на алтернативен транспорт в Парка. (Виж част IV; раздел 2 “Програми и проекти”, 2.7.4).

14. В най-западната част на долината на р. Илийна, източно от водослива ѝ с Рилска река през 70-те години е бил изготвен проект за строителството на язовир, който не е реализиран.

2.0 Характеристика на абиотичните фактори

2.1 Климат

2.1.1 Обща характеристика

На територията на Природен парк “Рилски манастир” са представени три от четирите физикогеографски дяла на планината както следва: Централен, Северозападен и Югозападен. Около 10% от територията попада в предпланинската (800-1000 м н.в.) и 90% в планинската (над 1000 м н.в.) климатични области. Паркът е разположен на границата на умерено-континенталния и преходно-средиземноморския климат.

Територията на ПП “Рилски манастир” се характеризира със значителна вертикална амплитуда (от 800 до около 2700 м н.в.). Долина на река Рилска е ориентирана в посока югозапад - североизток и е отворена на запад към Струмската долина. Склоновете на планинските масиви формиращи басейните на река Рилска (Тиха Рила) и река Илийна са със среден наклон 30° , а в много случаи (Водния рид, горната част на Радовичка река) те са с наклон $80-90^{\circ}$ при средна ширина 300-400 м и височина на склоновете 100-150 м.

Разнообразният релеф и ориентация на долините, височинният термоклин от $0,7^{\circ}\text{C}$ на всеки 100 м височина обуславят наличието на съществени разлики в климата между по-ниските части на парка и тези разположени на по-голяма надморски височина.

2.1.2 Температури

Средни годишни температури

Някои основни параметри на температурите в парка са представени в Таблица 5:

Таблица 5. Температурни характеристики на две станции ППРМ

Станция	Средна януарска температура	Средна юлска температура	Годишна температурна амплитуда	Средна годишна температура
Рилски манастир (1175 м.н.в.)	-2,8°C	16,0°C	18,8°C	7,0°C
х. Рибни езера (2225 м.н.в.)	-5,2°C	12,0°C	17,4°C	2,6°C

Най-ниските температури, измерени в района на Рилския манастир, са около минус 25°C (края на януари), максималните температури не надминават 36°C (юли). Средните годишни температури във височинния интервал 2000-2500 м н.в. са в интервала $5-0^{\circ}\text{C}$, а над 2500 м н.в. (на много малко места в парка) те са отрицателни.

Температурни инверсии и изотермии

На територията на ПП “Рилски манастир” се проявяват ясно изразени температурни инверсии, които имат следните характеристики:

- Броят на дните с температурни инверсии е около 200-220, при което температурата на по-голяма надморска височина е по-висока или равна на тази на по-малките надморски височини.
- Доминират инверсиите през студените месеци и студените часове на деня, през които средно 8% от дните са инверсни.
- Най-големите инверсни температурни разлики се наблюдават около 7 часа през деня. Към случаите на инверсия се отнасят и случаите на изотермия (равни температури).

Наличието на такъв висок процент инверсии и изотермии на територията на ПП “Рилски манастир” се определя от проникване на сравнително топли, често пъти и по-влажни въздушни маси със средиземноморски произход от запад.

2.1.3 Валежи и влажност

Валежи

В предпланинската част средната сума на годишните валежи е 700-800 мм. В зоната 1000-2200 м н.в. те са между 1050 и 1200 мм, а на по-голяма надморска височина има тенденция на намаляване и валежите са предимно от сняг (ноември-май). Най-сухият месец през годината е февруари, а максимумът на валежите е установен през май и юни, при което денонощният обем се движи между 40-50 мм. Летни засушавания се наблюдават през м. септември - под 40 мм. В последното десетилетие е установена трайна тенденция за намаляване на валежите с 3-4% годишно.

Изпарение

В ниските части (800-1000 м н.в.) изпарението е 450-500 мм годишно, а във високите (1000-2200 м н.в.) - 350-400 мм. Както се вижда, годишните валежи надвишават потенциалното изпарение, което определя положителен воден баланс.

Влажност на въздуха

Във високите части на парка тя е в границата на 80-85%, а през студените сухи зимни дни спада до 30%. Влажността на въздуха следва хода на температурата на въздуха, като средно годишната влажност е само с 4-4,2 Нра (парно налягане). Дефицитът на влажността за северните склонове (36-38 Нра) е по-малък от този на южните (46-50 Нра).

Увеличената влажност през топлите месеци в по-високите части се дължи на възходящи конвекционни течения, носещи влага от далечен пренос.

2.1.4 Слънчево греене

В ниските части (под 1000 м н.в.) слънчевото греене е средно 2200 часа годишно. В по-високите части, поради повишената облачност то е средно 1800-1900 часа.

Зимно слънчево греене

С нарастване на надморската височина зимната облачност намалява. През зимните месеци (ноември-април) над 1900 м н.в., средно годишното зимно слънчево греене е средно 1000-1100 часа. На по-малките надморски височини е около 800 часа.

Лятно слънчево греене

С нарастване на надморската височина лятната облачност се увеличава. През летните месеци (май-октомври) поради тази причина над 1900 м н.в. средно годишното лятно слънчево греене е около 1000 часа.

Годишният ход на слънчевото греене е типичен за планинския климат и географското положение на Природен парк “Рилски манастир”.

2.1.5 Снежна покривка

Физически характеристики

Ориентацията на склоновете и надморската височина на планинските дялове е такава, че постоянна снежна покривка се формира най-рано към средата на декември. Продължителността на задържане на снежната покривка до около 1200 м н.в. е 160-180 дни (устойчива снежна покривка - 70-80 дни), в по-високите части - до 190-200 дни. За ниската зона дебелината е около 60-70 см (м. март) докато във високите части (напр. хижа “Рибни езера”) може да надмине 2 м.

Топенето на снеговете във високите части започва в първата десетдневка на април. Снежните запаси на територията не са проучвани.

Дълготрайни снежни петна и прести

Характерно за дълбоките дъна на циркусните конуси е дълготрайното задържане на дебел слой сняг. Наветият и фирнован сняг се стопява в средата на юни и местата на снежните петна представляват специфично природно местообитание, характерно с т.н. хионобионти.

2.1.6 Вятър

Посоката и силата на вятъра в голяма степен зависят от релефа.

Посока и трансфер на влага

Установено е, че при основните ветрове доминира посоката от юг - югозапад на североизток. Ветровите потоци се формират под субсредиземноморско и отчасти атлантическо влияние. Средната скорост на вятъра над 2000 м н.в. е 8-10 сек., като в 30% от случаите достига до 16 м/сек. (около 60 км/час). В по-ниските части не надминава 4-9 м/сек. Нощната ветрова циркулация не надвишава 1-2 м/сек. Поради обстоятелство, че по-ниската част на парка е по-суха, не се осъществява локален пренос на влага в посока по-високите части.

Ветровали

Както бе отбелязано, зоната се характеризира с инверсии на температурите, които пораждаят ветрови потоци в низходяща по склона посока и сравнително по-голяма скорост (20-30 м/сек.), но на ограничени пространства. Не е установена специфична цикличност в динамиката на бурните ветрове, които причиняват ветровали.

2.2 Геология и геоморфология

2.2.1 Геолого-тектонска характеристика

Районът на природния парк “Рилски манастир” е изграден предимно от метаморфити – гнайси, биотито-гнайси, амфиболшисти, амфиболити, слюдени шисти, мрамори, които граничат на север и изток с едрозърнести гранити, гранитогнайси или процепени от ситнозърнести гранити и пегматитни жили. Целият скален комплекс е силно дислоциран, поради което екзогенните процеси са измоделирали разнообразни форми. Метаморфната мантия на Рилския плутон има общ наклон на югозапад с величина от 35 до 60°. Напречни изкорубвания и разломявания с посока север – юг и изток – запад са причина за затъването на пластове към долината на р. Рилска. Това особено изразително е доказано от хода на мощния едрозърнест мраморен пласт, който от билото на Йосифица (2697 м н.в.) и рида Мраморец (Мермера) (2602 м н.в.) се понижава непрекъснато в западна посока и се разкрива в долината на Рилска река при Отчов дол на 1600 м н.в. Като отражение на блоково-разломната структура на Рилския масив в района и под влияние на неотектонските движения се очертават няколко мощни била и внушителни моноклинални гребени. Основните процеси в геологичното развитие на Рила планина по епохи и периоди са представени в Приложение 8.

Скалите от т. нар. гнайсово-биотитова и амфиболитова свита се разкриват като различно широка ивица от Сапарева баня до р. Бистрица – Голям Мечи връх, част от която попада в пределите на парка. Скалите са силно разкъсани, нагънати в изоклинални гънки, асимилирани, а в южната част и преориентирани при внедряването на гранитоидите от батолита и Калинския плутон. Разполага се с рязка литоложка граница, с наложен конкорданс върху гнайсово-мигматитовия комплекс, но в повечето случаи контактите са тектонски. Тази

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МАНАСТИР” ГЕОЛОГИЯ

На картата е представено разположението на основните геологични формации в парка, упоменати в описателната част на плана. Отражена е локализацията на 6 такива формации, характерни за основните геологични периоди. Вижда се, че преобладават биотитовите гнайси и дестенови шисти от протерозоя. Значително е и разпространението на биотитовите гранити и гранодиоритите, които заемат северозападната, източната и някои райони от южната част на парка. Почти целият североизточен район на ППРМ е изграден от дребнозърнести биотитови гранити.

Останалите елементи са като в Базовата карта.

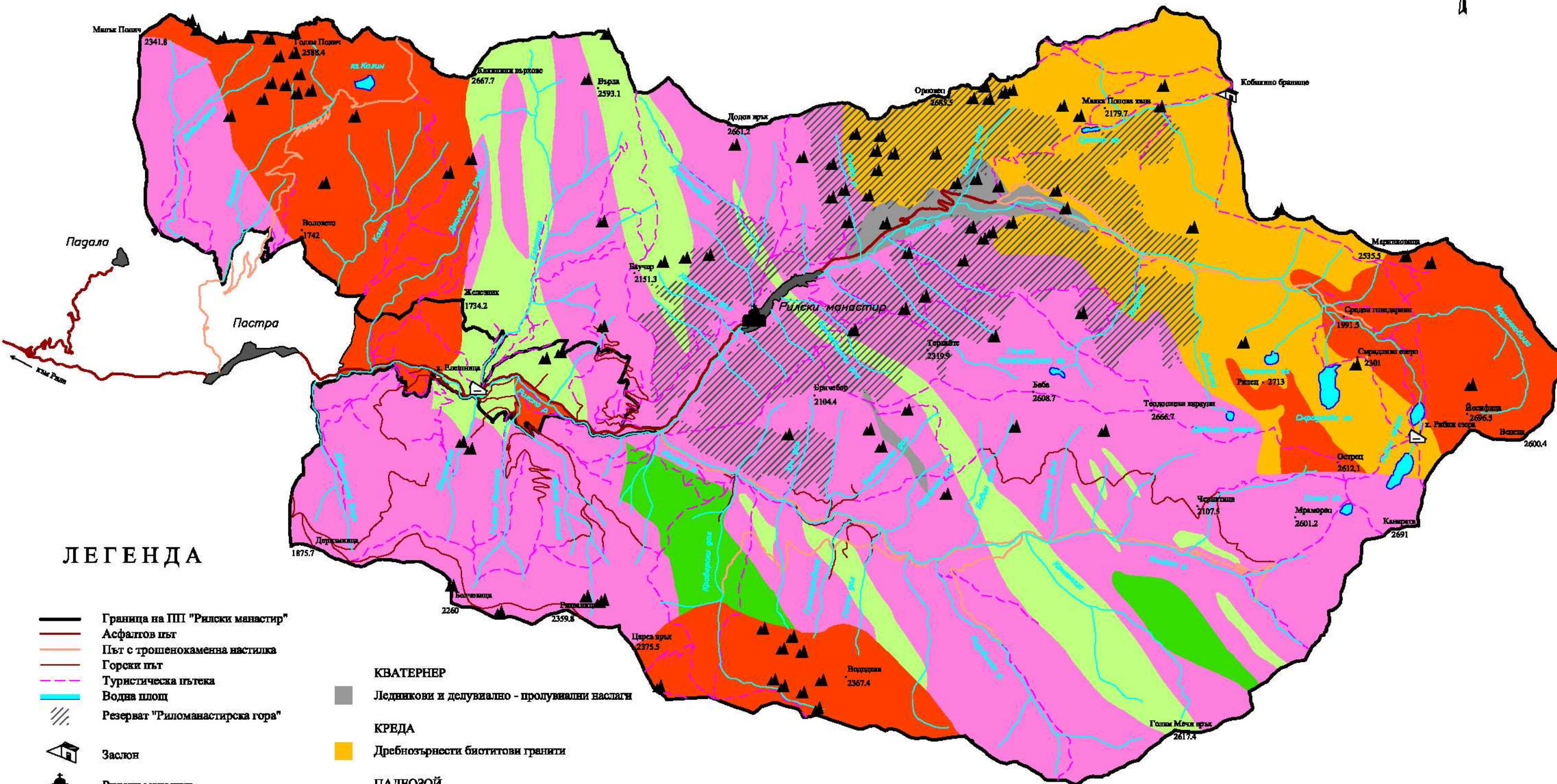
Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агролеспроект ЕООД, както и информация на консултанти към проект ОБРИР.

Забележка: На картата е представена информация и за територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до ПП “Рилски манастир”, като неразделна част от водосбора на река Рилска.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

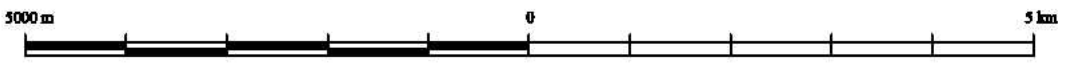
ГЕОЛОГИЯ

ЛЕГЕНДА

- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настилка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна площ
- Резерват "Риломанастирска гора"
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и височина
- Характерни скапи

- КВАТЕРНЕР**
- Ледникови и делувиялно - пролувиални наслаги
- КРЕДА**
- Дребнозърнести биотитови гранити
- ПАЛЕЗОЗОЙ**
- Биотитови гранити и гранодиорити
- ПРОТЕРОЗОЙ**
- Метаморфозирани базични вулканити
- Метабра и метадиорити
- Биотитови гнайси и дестенови шисти

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

свита е изградена от разнообразни гнайси, гнайсошисти и шисти, амфиболити, мрамори, метаморфогенни скарни, калцифири. Основната литоложка разновидност са дребнозърнестите биотитови гнайси, които на места съдържат гранат и графит. Останалите скали присъстват като различно издържани по посока и дебелина прослойки сред дребнозърнестите биотитови гнайси.

Мусковитите и двуслюдените гнайси и гнайсошисти имат неравномерно участие в разреза на свитата, но общо взето преобладават в горните ѝ нива. Мраморите са сравнително издържани в долните нива, но се срещат и в средните нива на свитата. Образуват множество различно издържани прослойки, в асоциация с амфиболити, лептинити, калцифири или дребнозърнести биотитови гнайси. В района между Рилския манастир и ез. Скакавица асоциират с кианит, амфиболити и амфибол-биотитови гнайси. Мраморите са неравномерно доломитизирани и скарнирани.

Аплитоидно-пегматоидни гранити оформят неправилно, със сложна конфигурация тяло между Кирилова поляна и р. Скакавица. Като малки, безструктурни тела се установяват на контакта гранитоиди – метаморфити или в близост до него, вметени в метаморфната рамка. Контактите им са ясни, интрузивни, с множество послойни жили и апофизи. Големите тела включват ксенолити с различни размери, обикновено ориентирани по посока на удължението. Гранитите имат неравномернозърнест или ивичест строеж с хиподиоморфнозърнеста структура, преминаваща в пегматитова, аплитова, а в някои участъци в метасоматична. Изградени са от плагиоклаз-калиев фелдшпат, биотит, мусковит, гранат и ортит. В петрохимично отношение гранитите са сравнително еднородни.

В тектонско отношение районът на тази част от Рила планина има твърде сложен строеж – резултат от полициклично и полифазово тектонско развитие и влиза в Западнорилския блок. Той е изграден от скалите на гнайсово-мигматитовия комплекс, сред които са внедрени гранитоидите. Плоскостните структури са ориентирани в северозападна посока с наклони $30 - 70^{\circ}$ (предимно на югозапад), следвайки очертанията на Рилския батолит. Преориентиране на плоскостните структури на север – североизток се наблюдава около Калинския плутон. Основната макроструктура в тази част на Рила е Мальовишката антиформна структура. Между Сапарева баня и Голям Мечи връх се установяват няколко субпаралелни гънкови структури. Първата, добре издържана пространствено е антиклинала с посока на оста север – северозапад. Следи се южно от Сапарева баня, горното течение на р. Отовица, р. Елешница, местността Пчелино до североизточно от Царев връх. Ядката на антиклиналата е изградена от амфиболити. Субпаралелно на нея, на изток е разположена синклинала. Западно от тези две гънки, между изворните части на р. Елешница, по десния ѝ долинен склон, до вливането ѝ в р. Рилска се установяват две изоклинални гънки с посока на осите почти север – юг. Между Рилския манастир, р. Илийна, югозападно от р. Радовичка се проследява синклинална структура с посока на оста паралелна на описаните. В близост до контакта с Мечивръшкото тяло, оста ѝ е преориентирана в посока изток – югоизток, като минава южно от Голям Мечи връх. На изток от описаните гънкови структури,

скалите са силно нагънати в тесни изоклинални гънки, проследяването на които е затруднено поради лошата разкритост.

Между описаните структури се разполагат километрови и дециметрови, кулисообразно разположени гънки, с посоки на осите $310 - 350^0$ и наклони $5 - 10$ до 30^0 или със субекваториални шарнири с наклони $20 - 30^0$ (южно от р. Илийна).

С внедряването на южнобългарските гранитоиди се появяват деформации, наложени върху вече нагънат и блоково разчленен фундамент. С каледоно-херцинския тектономагматичен цикъл се свързва внедряването на Мусаленското и Мечивръшкото тяло от Рило-Западнародопския батолит, Калинския плутон, Бадинското тяло и Струмската диоритова формация. Като цяло първите две тела оформят конформни, дискордантни куполи, внедрени в лабилни участъци между гранодиоритите и метаморфитите, като в дълбочина те се свързват. При внедряването си гранитите разкъсват, преориентират или асимилират метаморфитите и синметаморфните структури. Тези деформации са ясно изразени по северния контакт на Мечивръшкото тяло, където скалите или са пресечени, или преориентирани и затъват периклинално около тялото. Южно от р. Рилска, сред скалите от Богутевската свита се очертава една антиформна структура, изтеглена в запад – северозападна посока, субпаралелна на Рилския батолит.

Съвременният блоков строеж е резултат от къснопалеогенските и неотектонските движения. Основните разседни движения са ставали по Струмската разломна зона и Западнаорилската разломна зона.

През неотектонския етап, вследствие на разседни движения, по тези и други разломни зони, особено активни в края на неогена и началото на кватернера, се формира Рилската сводово-блокова структура. Едновременно с това се осъществява и блоковата ѝ дезинтеграция по разломи с посока североизток – запад – северозапад. В Западнародопския блок се отделя Капатнишкия и Влахинския блокове по разломи със северозападна посока и сложна морфология. От североизток Капатнишкия блок се ограничава от Рилския разлом и продължението му по Илийна река, Радовичка река до Динков дол. На север между Рилския разлом и няколко субпаралелни разлома със североизточна посока попада част от Мусаленския блок. Северозападна Рила се отделя като самостоятелен Мальовишки блок. От северозапад се ограничава от основните разломни зони, а от юг – от Рилския разлом и разломите по р. Рилска – Леви Искър.

2.2.2 Полезни изкопаеми

На територията на природния парк “Рилски манастир” са установени разнообразни проявления на полезни изкопаеми, които като цяло са неперспективни.

Към скалите от описаните свити са привързани проявления на кианит и графит, които представляват повече минераложки интерес. Бедни орудявания от магнетит и феро-ферихромшпинелиди и маломощни тремолит-азбестови жили

са локализиращи в ултрабазитите, разкриващи се в района, граничещ със Седемте езера.

В гранитите от Бадинското тяло се установяват високотемпературни пирит-молибденови орудявания с наложена среднотемпературна хидротермална дейност във финалния стадий на магматизма.

Парагенетично с горнокредния магматизъм са свързани редица проявления на контакт-метасоматични рудни полезни изкопаеми. При някои от тях орудяването е спекуларит-магнетитово (в района, граничещ с Мальовица) с наложена хидротермална минерализация. По долината на р. Друшлявица са установени гранат-хеденбергитови скарни с железорудна минерализация (магнетит), пиротит, халкопирит, малахит и азурит.

Хидротермална дейност с бедна полиметална минерализация е проявена по няколко субпаралелни зони югозападно от Голям Мечи връх. Към зони със същата посока е привързана и медна минерализация (рудопроявления – Рилски манастир, Бричебор, Радовичка река).

От неметалните полезни изкопаеми интерес представляват пегматитовите жили и тела, генетично свързани с гранитоидите (Рибни езера, Пастра), без обаче да са перспективни като суровина за керамичната промишленост. Минералните видове и разновидности установени в ПП ”Рилски манастир” са посочени в Приложение 9

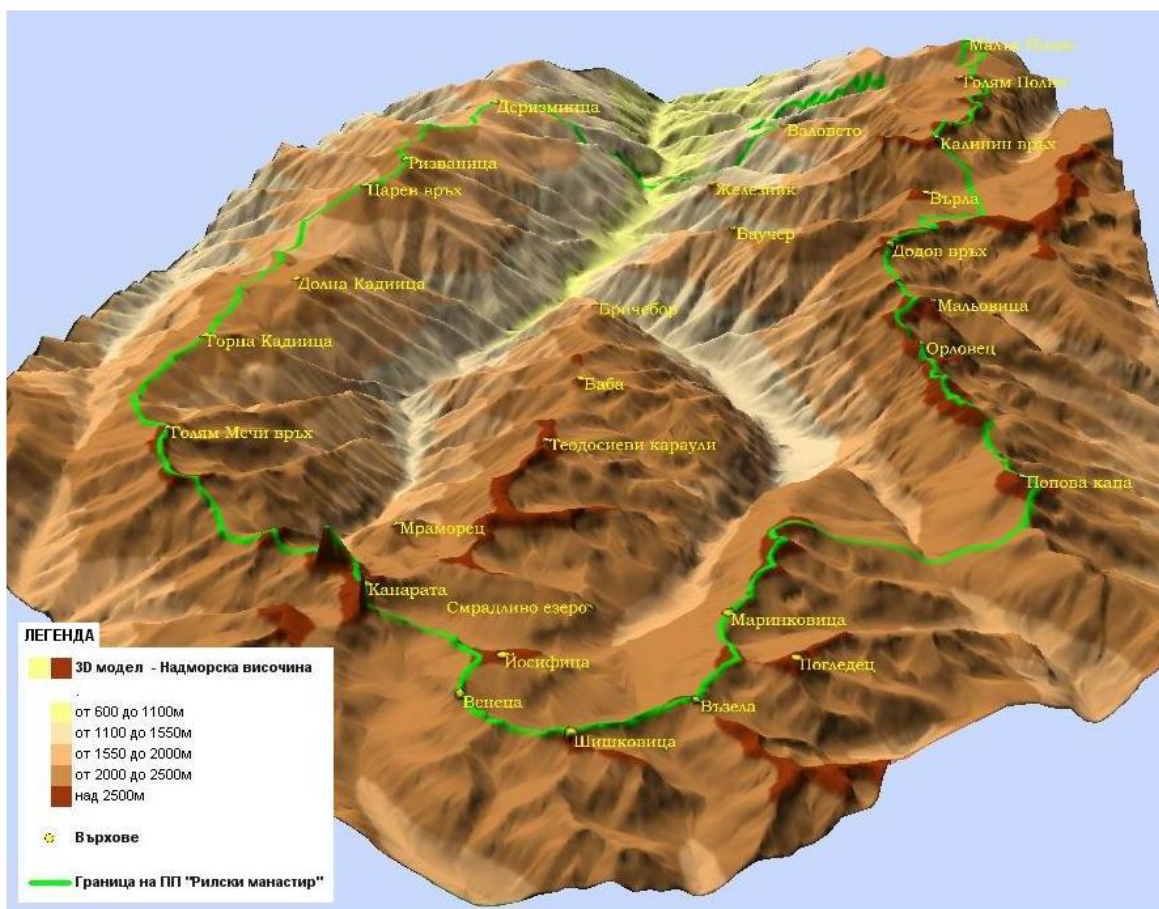
2.2.3 Геоморфоложка характеристика и морфометрични показатели

Природният парк “Рилски манастир” обхваща части от Северозападна, Югозападна и Централна Рила. Долината на р. Рилска от Кирилова поляна до Рибните езера, разделя района на две главни орографски била – Скакавишко и Рилецко. (Триизмерният модел на ППРМ е представен на (Фиг 4)*. Тези две била се свързват с главния орографски възел – вр. Канарата (2691 м н.в.). Скакавишкото било има четири клона - северен (извън парка), северозападен – с вр. Погледец (2691 м н.в.), западен – с вр. Водния рид (2683 м н.в.) и южен – с върховете Шишковица (2669 м н.в.), Венеца (2600 м н.в.) и Йосифица (2696 м н.в.). И четирите клона се свързват в локалния орографски възел на Скакавишкото било – вр. Възела (2581 м н.в.), а южния клон от него осъществява след вр. Йосифица главната орографска връзка с вр. Канарата. Рилецкото било се простира между долините на реките Рилска и Илийна. То започва от Рилския манастир с местността Бричебор. Билото е масивно, с къси странични ридове. По него от запад на изток се редуват върховете Бричебор (2104 м н.в.), Пъдарска чука (2574 м н.в.), Баба (2609 м н.в.), Теодосиеви караули (2671 м н.в.), Рилец (2713 м н.в.), Мраморец (Мермера) (2602 м н.в.) и Павлев връх (2667 м н.в.). От вр. Канарата на юг са вр. Черна поляна (2716 м н.в.), Пъстри (Аладжа) слап (2683 м н.в.), Ангелов връх (2643 м н.в.), Голям Мечи връх (2617 м н.в.), Марков камък (2342 м н.в.) и др.

* 3D модела на ППРМ е изготвен с помощта на цифровия модел на парка и представлява част от неговата ГИС.

3D МОДЕЛ НА ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"
(поглед от изток)

Фиг. 4 Триизмерен модел на релефа на ПП “Рилски манастир” – поглед от изток към долината на р. Рилска.

Най-високата точка в парка е вр. Рилец - 2713 м н.в. (по-висок от него е вр. Мальовица – 2729 м н.в., но е разположен на границата с НП “Рила”). Средната надморска височина на ППРМ е 1750 м.

В този рилски дял се намира основният орографски и хидрографски възел на целия масив – вр. Канарата (2691 м н.в.). През него минават както Главният Балкански вододел между Черноморския и Беломорския басейн, така и Беломорският – между Белишка и Рилска река.

Остатъчен релеф

Оформянето на Рила като масивна и висока планина започва още от палеозойската ера, когато метаморфозираниите скали се интродират с гранити и се осъществява изграждането на батолитното тяло, като една домантиклинала. Тя представлява куполовидна морфоструктура, очертана от периферни дълбоки разломи, които са много добре изразени в съвременния релеф. Голямото куполовидно тяло е било подложено на постоянни, териториално диференцирани, предимно позитивни тектонски движения, при които то е

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА ПО НАДМОРСКА ВИСОЧИНА

Картата илюстрира разпределението на територията по надморска височина като прави впечатление голямата разлика в надморските височини, на които се намират отделните части на парка.

Долините на р. Рилска и р.Илийна са разположени на най-малка надморска височина от 800 до 1000 м. По северната и западната граница на парка са разположени 8 върха над 2300 м надм. в., а по южната - 6 върха, от които само вр. Деризмийца е по-нисък (1875 м). В централната част на парка, промяната в надм. височини е рязка, при което наклона на склоновете често надвишава 70%. Южно от р. Илийна и р. Рилска прехода от малките към по-големите надморски височини е по-плавен.

Териториите с най-голяма (2341-2685 м) надморска височина се намират в северната, централната и югоизточната част на парка, докато тези в югозападната част се намират на около 300 до 500 м по-малка (1800-2300 м) надморска височина. (Виж. Фиг. 4)

Като цяло територията на парка може да се определи като долина отворена на юг-югозапад, към субсредиземноморското климатично влияние. Разнообразието от екологически условия по височинния клин предопределя и разнообразието на биотичните комплекси приспособени към тях.

На картата са отбелязани и характерни скални комплекси, намиращи се предимно във височинния пояс над 2000 м надм. височина и в резерват “Риломонастирска гора”.

Останалите класове обекти са както в Базовата карта.

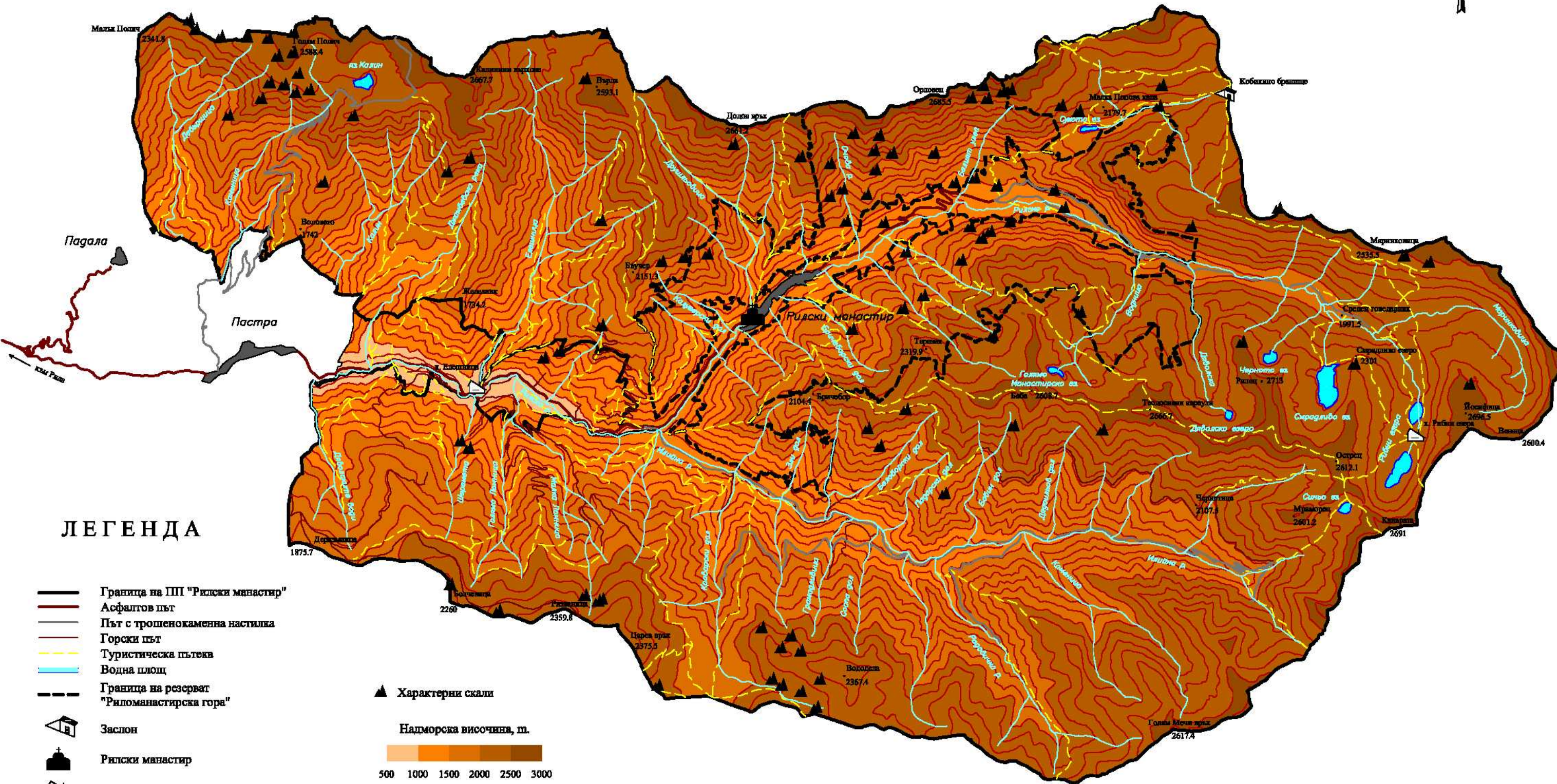
Като основа за изготвяне на картата са послужили цифрови модели от Агроролеспроект ЕООД и от Проект ОМ2.

Забележка: На картата е представена информация и за територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до ПП “Рилски манастир”, като неразделна част от водосбора на река Рилска.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МОНАСТИР"

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА ПО НАДМОРСКА ВИСОЧИНА

ЛЕГЕНДА

- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настилка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна площ
- Граница на резерват "Риломонастирска гора"
- Звън
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и kota

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

нараствало във височина, за да достигне в края на долния терциер значителна надморска височина, определяща го като висока планинска плутонична морфоструктура.

Съвременното оформяне на релефа започва от неогена. През този период, както и през плиоцена и по-късно, диференцираните тектонски прояви (етапи на сводообразно издигане, редуващи се с етапи на покой), са давали възможност за протичане на денудационно-планационните процеси с различна интензивност. Това съчетание на дейността на вътрешните и външните земни сили, играещи ролята на релефообразуващи фактори, има за резултат съвременните следи – останки от най-старите земеповърхностни форми в района на природния парк. Те се откриват и наблюдават под формата на денудационни заравнености. Доказано е наличието на 4 ясно определени денудационни нива. Най-старата и най-високо разположена е старомiocенска. Развита е по билата във височинния пояс 2200 – 2450 м н.в., като е подмладена и преработена от плейстоценската ледникова дейност. В тази заравненост са запазени циркуси и циркусни езера. Върховете, издигащи се над тази повърхнина, в повечето случаи имат скалист зъберен вид, представляват стари твърдици върху долномiocенския пенеплен, преоформени по-късно от глациалната дейност.

Най-добре запазената денудационна заравненост – младомiocенската, заема повечето разлати била и върхове, развити във височинния пояс от 1700 до 1900 м н.в. Тя има още по-добре подчертан характер на пенеплен, тъй като днес, независимо от петрографските различия, от нея са запазени големи по площ остатъци. В района на парка тази денудационна заравненост е силно денивелирана от кръстосването на концентричните с радиалните разломи, поради което на места се издига до 2000 м н.в.

Плиоценската тектонска дейност, поради своята ритмичност е обусловила създаването на две денудационни заравнености. На фона на общото куполовидно издигане на Рила се установяват два етапа на тектонски покой, които са допринесли за широко осъществяване на планационна дейност. За нейна ерозионна база са служили съществуващите плиоценски (понтийски и левантийски) езерни басейни в съседните, негативни спрямо Рила територии. Остатъци от по-старата и по-висока плиоценска заравненост (долноплиоценска) са фиксирани на различни височини в пояса между 1100 до 1300 м н.в., където заемат плоските била на различните дялове или като склоново стъпало.

Младоплиоценската денудационна заравненост се наблюдава по долната част на склоновете в района, под формата на не големи склонови площадки. Те са разположени обикновено във височинния диапазон 750 – 850 м, като и при тях се наблюдава значителна разломна денивелация. Тази заравненост е слабо запазена поради разчленяването ѝ от речната мрежа надолу към съседните подножия. Това разчленяване увеличава обхвата на ерозираните склонове за сметка на младоплиоценската денудационна заравненост. Процесите са най-изразени там, където заравнеността е изградена от по-неустойчиви палеогенни седименти.

Най-характерна особеност на всички денудационни заравнености в района е тяхната сравнително голяма денивелация. Това се дължи на стъпаловидно-концентричните и радиални разломявания, тясно свързани с постоянното куполовидно издигане на планината.

По посока на радиалното разломяване на Рила са образувани повечето от долините на съвременните реки. Техният геоморфоложки облик обаче, с изключение на най-ниските им части, е най-много повлиян от екзарационната и акумулационната дейност на спускащите се ледници през кватернерния период. Типичен пример за това е долината на река Рилска и притоците ѝ.

Глациален релеф

Характерен е за високопланинския пояс в района и е с плейстоценска възраст. Снежната граница е била на 2200 м н.в., като на изток и юг се е повишавала до 2300 м н.в. Ледниците са били от алпийски тип, с развито фирново поле над снежната граница и развит ледников език под нея. Ледниковите езици са се спускали по долините до 1200-1300 м н.в. По тази граница са отложени челни морени, най-добре запазени по Рилска река (на 1250 м н.в.).

Глациално-екзарационни форми

Това са най-изразителните форми, които са възникнали от взаимодействието на глациално-нивалните процеси с палеорелефа и геоложкия субстрат. Най-типични в района са циркусите – обширни и дълбоко врязани, предимно висящи. Разпространени са във високите странични склонове на големите трогови ледникови долини на Рилска река и притоците ѝ. Такива са циркусите на Смардливото езеро (2294 м н.в.) и Черния гьол (2362 м н.в.). В района са разпространени и голям брой циркусни езера, заемащи преудълбаните части на циркусните дъна, или циркусните тераси. Между тях се намира и най-голямото циркусно езеро на Балканския полуостров – Смардливото (21,2 ха) с дълбочина 24,0 м. Второ по големина е Горното Рибно езеро (17,6 ха), на 2227 м н.в. и максимална дълбочина 8,9 м. Неговият отток чрез циркусен праг се свързва с Долно Рибно езеро на 2200 м н.в. Близко до източния бряг на Горното Рибно езеро са образувани няколко подводни наносни конуса от редовно падащите лавини. Най-ниско разположеното със северна експозиция единично циркусно езеро е Йозола (3134 м н.в.) – извън природния парк. Височината му потвърждава средната височина на неоплейстоценската снежна граница. Най-високо се намира Малкото езеро, под вр. Водни чал на 2496 м н.в. То е свързано със стадиалното и окончателно оттегляне на ледниците в Рила на прехода между неоплейстоцена и холоцена.

Освен циркусите и циркусните езера, характерни за района са троговите (коритни) долини. Троговата долина на Рилска река е най-дълбоката и своеобразна в целия Рилски масив и е ясно изразена до постницата Свети Лука.

Характерни форми в тези долини са глациогенните прагове, глациогенни скални гърбици, междуциркусни зъбери и върхове.

Глациално-аккумуляционни форми

Типични за района са и глациално-аккумуляционните форми – морените. Те са разположени в обсега на циркусните отвори и по посока на фосилните ледникови долини. Моренни валове с по-изразителни размери се срещат предимно в долината на Рилска река. На около 2000 м н.в. и 1860 м н.в. личат и стадиални морени, като тези по Кирилова поляна са разпределени в четири грамадни редици. Най-важният момент от аккумуляционното действие на ледника по Рилска река е отлагането на челната морена, недалеч от сегашния Рилски манастир, на 1210-1230 м н.в.

Периглациален релеф

Заема предимно високия алпийски и субалпийски пояс в района. Характерни са криокластичните форми – скални твърдици и зъбери, каменни морета; крионивалните стационарни форми – крионивални циркуси, ниши, билни вдлъбнатини; криотурбационните форми – каменни венци, плочници, тревни могили; криосолифлузионните форми – каменни езици, каменни ивици, тревни тераси, пълзящи блокове; крионивалните гравитационни форми – каменни подкови сипеи; крионивалните гравитационно-коразийни форми – лавинни улеи, лавинни релси.

Ледниковият релеф в Рила, включително в пределите на парка, е моделиран през вюрма, а ледниците са отстъпили от района преди 10-12 хил. години.

2.2.4 Перспективни за демонстриране геоложки и геоморфоложки особености

Посочените по-горе гео-тектонски и геоморфоложки особености на района на ППРМ и разнообразието на форми и образувания дават значителни възможности за демонстриране и интерпретиране на отделните геологични и геоморфологични елементи и на етапите на геолошко и геоморфолошко развитие на планината. Това е възможно както чрез различни интерпретативни материали (дипляни, информационни табла и др.), така и чрез непосредствено представяне на особеностите на терена от специално подготвени водачи. Основните процеси в геологичното развитие на Рила планина (включително територията на Природния парк) по епохи и периоди са представени в Приложение 8.

2.2.5 Лавиноопасни участъци

Условията на много места в природния парк са такива, че пораждат лавинна активност. Стръмните склонове с денивелация от 1400 - 1500 м н.в., принадлежащи към долините на река Рилска и река Илийна (особено в горните им течения), големият наклон на склона с южно изложение по главното било (на места по-голям от 35⁰) формират локални лавиносборни долини. Това е характерно и за централните северни участъци, особено по стръмните долини на Очов дол и разположените на изток от него тесни долини (Белият улей, Синият улей и др.), както и за някои райони в източната част на парка (южните

склонове на Водния рид и Мраморец). Най-голям риск от лавини има по пътя в целия участък от Кирилова поляна до Хидрото при Тиха Рила, от Кирилова поляна до Сухото езеро, както и по туристическите пътеки около хижа “Рибни езера”.

2.3 Хидрология

2.3.1 Общи бележки

Природният Парк “Рилски манастир” обхваща средните и високи части на Западна Рила разположени над 800 м.н.в. Те се характеризират с добре развит алпийски релеф, в който през периода на развитие на земната кора във високите му части - над 2200 – 2500 м н.в., са се образували 28 циркусни езера. Тези езера дават началото на много рекички и долове, които формират оттока на главната река в парка - р. Рилска. Територията на Природния парк е една от най-богатите на водни ресурси части на България. Водосборът на р. Рилска е 390 км², а естествения ѝ годишен воден отток – 241,9 млн. м³. За сравнение - това представлява 11,4% от оттока на р. Струма и 1,24% от средния многогодишен отток на страната (Таблица 6).

Таблица 6. Годишен естествен отток на р. Рилска и р. Струма

№	Река	Площ на водосборен басейн (км ²)	Модул на годишния отток (м ³ /с.км ²)	Обем на оттока (м ³ х10 ⁶)
1.	Рилска	390	0,02	241,9
2.	Струма	10797	0,008	2765

Наблюденията, правени при хидрометричната станция до с. Пастра потвърждават изследванията за цялата планина Рила, че 82% от оттока на реките се формира във високите и средни части на планината (Таблица 7):

Таблица 7. Разпределение на оттока по височинни зони в Рила

№	Височинна зона (надморска височина)	Площ на водосборен басейн (км ²)	Q (м ³ /сек)	Обем на оттока (м ³ х10 ⁶)	% на оттока
1.	над 1600 м	1097,92	32,43	1022,80	
2.	600-1600 м.	1774,24	16,60	523,52	
3.	300-600 м.	300,32	1,06	33,41	
4.	Общо за Рила над 300 м.	3172,48	50,09	1579,73	82
5.	Водомерен пост с. Пастра ПП “Рилски манастир	222,00	6,27	197,00	82

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” ХИДРОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА И ХИДРОТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

На картата са представени главните и второстепенни водораздели, както и речната мрежа, езерата и язовирите в парка. Анализът на разпределението на водните ресурси е изключително важен при преценка на състоянието на естествените екосистеми. За територията на ППРМ е характерно, че северната и южната части на парка са с приблизително еднаква гъстота на речната мрежа.

На картата са показани местата на трите хидрометрични станции - при мини ВЕЦ “Вели лаг”, при сливането на р. Илийна с р. Манастирска и при яз. Калин, както и местата на водноелектрическите централи на територията на парка. Очертани са подземните и надземни трасета на каналите и деривациите (напр. кота 2000), които служат за отвеждане на води към каскадата Белмекен-Сестримо, а също така осигуряват подаване на води за ВЕЦ-овете от групата Рила.

В източната част на парка се намират 26 високопланински глациални езера - Рибни езера, Смардливото езеро, Дяволски езера и др. в пояса от 2300-2500 м. надм. в. Те хранят множество потоци и реки, формиращи най-големите реки - Рилска, Илийна, Дяволска и др. Само Сухото езеро пресъхва и няма видим повърхностен отток.

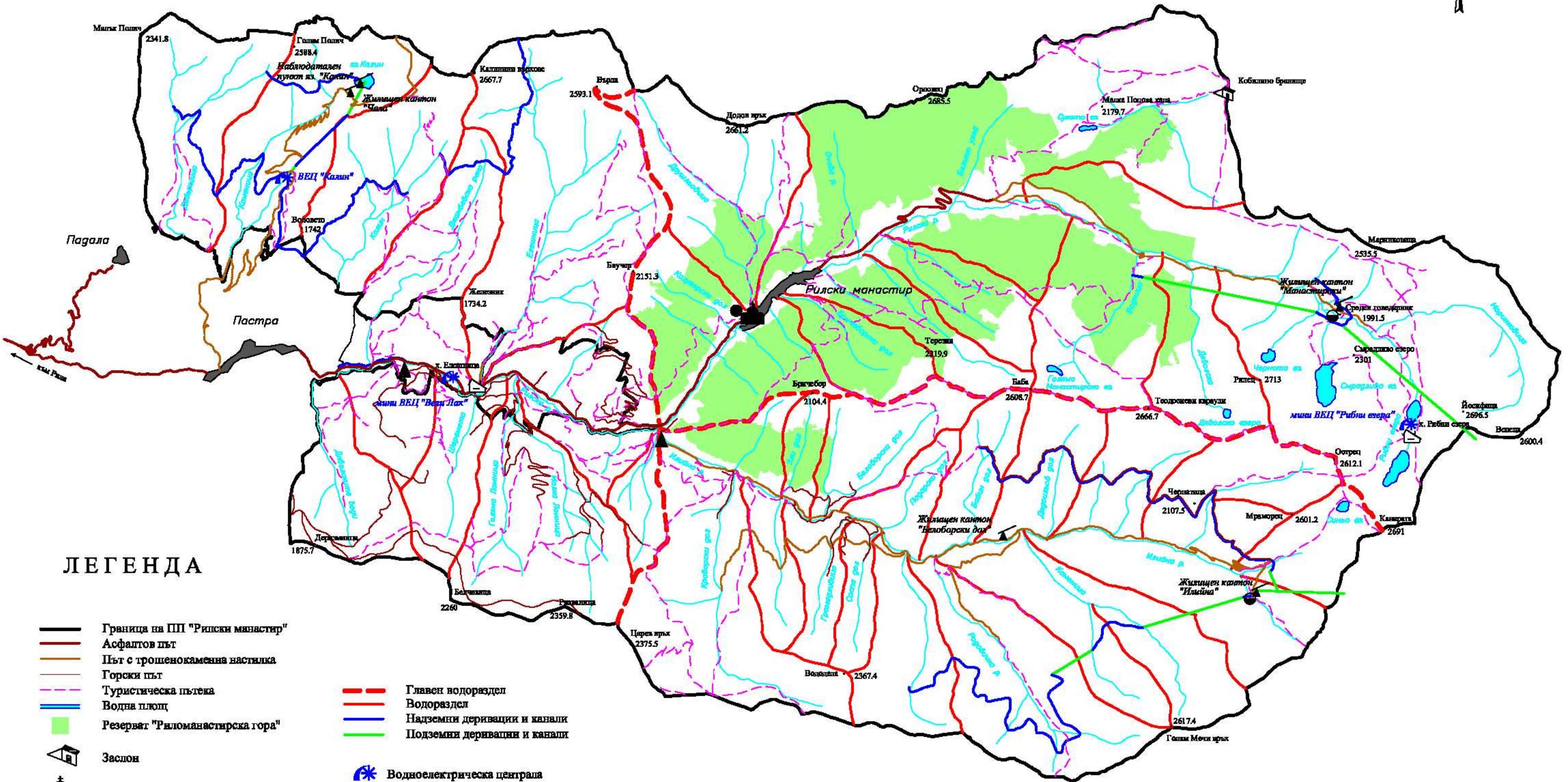
Останалите елементи са като в Базовата карта.

Като основа за изготвяне на картата са послужили цифрови модели от Агролеспроект ЕООД, както и информация от НЕК ЕАД “Язовири и каскади” - район Благоевград.

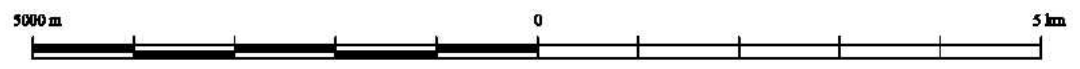
ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

ХИДРОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА И ХИДРОТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

ЛЕГЕНДА

	Граница на НП "Рилски манастир"		Главен водораздел
	Асфалтов път		Водораздел
	Път с трошенокаменна настилка		Надземни деривации и канали
	Горски път		Подземни деривации и канали
	Туристическа пътека		Водоелектрическа централа
	Водна площ		Дъждомерна станция
	Резерват "Риломанастирска гора"		Хидрометрична станция
	Заслон		Метеорологична станция
	Рилски манастир		Жилищен кантон на НЕК БАД "Язовири и каскади"
	Хижа		
	Населено място		
	Връх с име и кота		

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

В хидрологично отношение територията на парка не е добре проучена. Налице е само една действаща станция на националната хидрологична мрежа, поради което данните са много ограничени.

2.3.2 Хидрография

Единствената по-голяма река на територията на Природния парк е **р. Рилска**. Тя извира от Рибни езера на кота 2691 м н.в. и събирайки водите на р. Илийна, и тези на множество рекички и потоци, изтича на запад като се влива в р. Струма при с. Шарков чифлик, област Кюстендилска.

Водосборът на р. Рилска се простира между билата на върховете Додов връх, Орловец, Голям купен и Попова капа, Водни връх на север, Възела, Шищковица, Венеца и Канарата - на изток и Острец, Рилец, Теодосиеви караули, Баба и Бричебор - на юг, като се оттича в западна посока. По-значими притоци са: от юг – Смрадлив дол, Черния поток, Дяволска (Джендемска) река и Водница (Гьолска), а от север - Маринковица, Крива река, Сухия дол и Друшльовица. По-голямата част от оттока се формира от левите притоци поради това, че те са разположени по северните склонове. Там снегозадържането е през по-голям период (от ноември до края на юни) и снеготопенето е по-продължително, което подхранва и напоява почвата. Основен водоизточник се явяват дебелия снежна покривка, влажният климат и многото езера, разположени на височина 2300-2500 м н.в. Някои от тях, като Рибни езера, Смрадливото езеро и други, поради постоянния си дебит имат важно значение и за подхранване на реките през периода на маловодието и поддържане на водни количества, осигуряващи функционирането на екосистемите в района. На територията на парка има 28 постоянни езера, 26 от които са глациални. Изключенията са Сухото езеро и езерото Вира, които са постоянни, но не са ледникови.

Във водосбора на р. Рилска са разположени следните езера:

Смрадливите езера представляват езерна група от 3 езера. Те се намират в централния дял на Рила между възвишенията Острец на изток и Рилец на югозапад в страничен циркус, като се оттичат на север към долината на реката. От тях Смрадливото езеро е най-голямото от нашите високопланински езера както по площ, така и по обем. Намира се на разстояние 1350 м североизточно от вр. Рилец, на 2294 м н.в. Площта му е 21,2 ха, а обемът му възлиза на 1,72 млн. м³. Езерото е с максимална дълбочина 24 м и водосборна област от 2,73 км². Водата в него е с ниска обща твърдост, високо съдържание на кислород и ниска окисляемост. То дава началото на Смрадливия поток, който се явява ляв приток на р. Рилска.

Черното езеро (Черния гьол) – разположено е на северозапад от Смрадливото езеро в малък циркус, отворен на север на кота 2362 м н.в., на разстояние 1200 м северно от вр. Рилец. То е с площ от 2,24 ха, обем 0,150 млн. м³, максимална дълбочина 15,5 м. и водосборна област от 0,47 км².

Езерен комплекс **Дяволски (Джендемски) езера** - състои се от 7 езера, разположени в средния дял на Рила на Северозапад от вр. Рилец. Най-голямото езеро от групата е разположено на запад-северозапад от вр. Рилец, на 2402 м н.в. Площта на водната повърхност е 1,46 ха, а водосборната му област е 0,32 км². Тази група езера дава началото на р. Дяволска.

Манастирските езера - това са група от три езера, разположени на запад от Дяволските езера, в западната част на циркус, ограден от върховете Баба и Дъбрава на юг, а на запад и север - от странични била. Циркусът се оттича на север към долината на р. Водница (Гьолска). Най-голямото от тях е Голямо манастирско езеро разположено на разстояние 675 м на север-североизток от вр. Баба, на 2392 м н.в. Площта на водната повърхност е 2,45 ха, а обемът му достига 17500 м³ с максимална дълбочина от 4 м и водосборна област - от 0.48 км².

Северната част на водосбора на р. Рилска се намира на южни скалисти скатове, където снежната покривка се задържа по-малко (от декември до май), с което може да се обясни по-малкия брой езера и рекички. Тук са разположени следните езера:

Маринковско езеро – представлява циркусно езеро, разположено в Средна Рила в ледникова долина на р. Маринковица. Намира се на разстояние 1100 м на североизток от вр. Йосифица. Площта на водната му повърхност е 0,65 ха, а площта на водосборната му област – 0,21 км². Оттича се на изток и дава началото на р. Маринковица.

Сухото езеро е разположено в Северозападна Рила на разстояние 400 м югозападно от вр. Малка попова капа, на 1892 м н.в. Езерото е с продълговата форма с площ на водната повърхност 1,95 ха и водосборна област от 10,1 км². През летните месеци водата в него намалява и понякога езерото пресъхва, откъдето идва и името му. То се оттича на юг, като сформира десен приток на р. Рилска – Сух дол.

Най-големият и най-значим езерен комплекс в природния парк е този на **Рибни езера**. Той се намира в голям циркус, заграден от върховете Йосифица на изток, Канарата на юг и Острец - от запад. Състои се от две големи и две малки плиткни езера.

Горното Рибно езеро е разположено в дъното на циркуса на разстояние 1470 м северно от вр. Канарата, на 2227 м н.в. Формата на езерото е продълговата, с по-тясна и по-плитка южна част и по-широка и по-дълбока северна. Езерото се подхранва от 30 малки притока от всички страни. Повечето от тях пресъхват в края на лятото. Естествената площ на водната повърхност е 14,99 ха, обем от 412000 м³ и максимална дълбочина от 8,9 м. През 1956 г. на езерото е построена бетонна стена, с която се повишава нивото на езерото с около 2 м и съответно водната площ - на 17,6 дка и обема - на 771000 м³. Тази стена е построена с цел да се акумулира вода през периода на пролетното снеготопене, като през лятото се компенсира недостига на вода за намиращите се по течението на р. Рилска ВЕЦ-ове “Пастра” и “Рила”. След изграждането на събирателна деривация

“Манастирска” към каскадата “Белмекен-Сестримо” тези съоръжения загубват значението си и са изоставени. Езерото се оттича на север към долно Рибно езеро.

Долно Рибно езеро е разположено на разстояние около 400 м северно от горното, на 2200 м н.в. То има закръглена форма с площ от 4,69 ха, обем - 131500 м³, максимална дълбочина – 8,9 м - колкото на Горното Рибно езеро, и площ на водосборната област – 3,7 км² – чувствително по-голяма в сравнение с другите езера. То се оттича на север и дава началото на р. Рилска, която е основата на р. Рилска. Химическият състав на водата в езерата е сходен и показва, че общата минерализация е малка – 58,8 мг/л, а хидрокарбонатните йони са около 30 мг/л. Водата е много мека и със силна кислородна наситеност - около 10 мг/л.

Химическият състав на водата, както и разположението на тези езера и техният постоянен воден ресурс играят голямо значение за биоразнообразието на р. Рилска. Качествата на водата са особено благоприятни за популацията на балканска пъстърва.

От Рибните езера заедно с притока на р. Маринковица се формира значителен и постоянен воден отток от 14,5 млн. м³ годишно, което представлява 6% от целия отток на реката.

Другата основна река в природния парк е **р. Илийна**. Тя е ляв приток на р. Рилска, като се влива в нея в м. Бричбор. Водосборът и се простира между вр. Бричбор, вр. Баба и вр. Теодосиеви караули на север, вр. Канарата и вр. Пъстри слап на изток и Ангелов връх, Голям мечи връх, Аризманица, Царев връх и Ризваница на юг. И тук както при р. Рилска, по-големият речен приток идва от северните склонове от южната страна на реката. По тези склонове се формират реките Радовичка, Каменица (Коджакарийца), Димчов дол, Грамадливица и Краварски дол. Десните притоци са Мраморска (Мермерска) река, Чернатишка (Караомеришка) река, Дядоильов дол и Белоборски дол. Реките Чернатишка, Каменица и Мраморска дават началото си от високопланинските езера, разположени в района:

Чернатишки (Караомерски) езера – са група от 4 циркусни езера, разположени в Канарския дял на Средна Рила. Те се намират на северозапад от вр. Канарата и на изток от вр. Мраморец. Езерата дават началото на р. Чернатица (Караомеришка), която е десен приток на р. Илийна. Най-голямото езеро от тази група е Синьото езеро. То се намира на изток-североизток от вр. Мраморец, на 2412 м н.в. Формата му е неправилна с площ от 3,72 ха и водосборна област от 0,43 км². Другите три езера са значително по-малки, като общата площ на водната им повърхност е 0,7 ха, а общата им водосборна област е 1,12 км².

Мраморецко (Мермерско) езеро е разположено на дъното на малка долина в Средна Рила на югозападния склон на вр. Острец, на 2422 м н.в. Езерото има бъбрековидна форма с площ на водната повърхност 0,76 ха и водосборна област от 0,17 км². От него се формира р. Мраморецка – десен приток на р. Илийна.

Езеро Каменица (Коджакарица) е циркусно езеро, разположено в югозападния дял на Рила на разстояние 800 м западно от Ангелов връх, на 2410 м н.в. Езерото има почти кръгла форма с площ на водната повърхност 0,56 ха и водосборна област от 0,13 км². Оттича се на северозапад и дава началото на р. Каменица – ляв приток на р. Илийна.

2.3.3 Водохранилища

За използване на водните ресурси на територията на Природния парк са изградени две изкуствени водохранилища. Това са яз. “Калин” и яз. “Малък Калин”, които са разположени на кота 2400 м с цел улавяне и акумулиране на снежните води през пролетното снеготопене и използването им за производство на електроенергия. Общият им завирен обем е 1,04 млн.м³ (Таблица 8):

Таблица 8. Основни данни за водохранилищата в Природния парк “Рилски манастир”

№	Водохранилище	Общ Обем (м ³ х10 ⁶)	Полезен Обем (м ³ х10 ⁶)	Водосборен басейн	Предназначение
1.	Яз. “Калин”	1,02	0,92	Струма	Водоснабдяване, енергетика
2.	Яз. “Малък Калин”	0,025	0,02	Струма	Водоснабдяване, енергетика

2.3.4 Антропогенно въздействие върху условията на формиране на речния отток

Преди времето, когато започват наблюденията на речния отток в района на природния парк (1935 г.) се приема, че оттокът е условно естествен. В периода на интензивна стопанска дейност след това се създават условия за нарушаване на неговия режим. Тези въздействия се разделят на:

- Въздействия върху територията на водосборната област;
- Въздействия пряко свързани с речната мрежа;

Към въздействията върху територията на водосборната област се отнасят влиянието на селското и горското стопанство, напояването, построяването на сгради и други постройки, добивът на инертни материали и др. Влиянието на тези фактори е бавно, трудно забележимо и е много сложно за оценка, но във всички случаи е отрицателно.

Към втората група се отнасят хидротехническото строителство, свързано с водоснабдяване, напояване, производство на електроенергия и др. Тяхното влияние е забележимо и значимо, като зависи от изградените съоръжения и тяхното стопанско значение. Тези съоръжения се разделят според предназначението си като:

- Съоръжения за регулиране и съхраняване на оттока – язовири (яз. “Калин”, яз. “Малък Калин”);
- Съоръжения за водохващания и водовземане – водохващания за ВЕЦ и събирателните деривации;

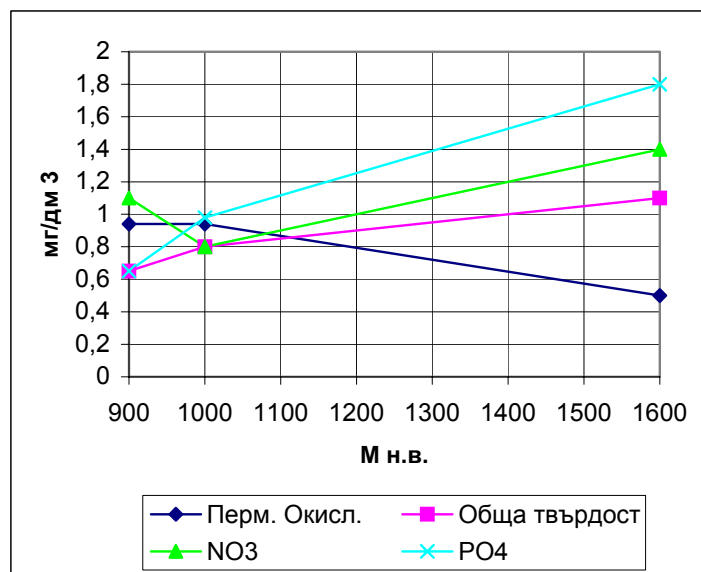
- Съоръжения за транспорт и разпределяне на водата – събирателни деривации “Манастирска” и “Илийна”.

Най-голямо е влиянието върху водостопанските системи на язовирите “Бели Искър” и “Белмекен”, въпреки че са извън границите на Природния парк, поради изградените към тях събирателни деривации, намиращи се на територията на парка - “Манастирска” и “Илийна”. Те въздействат осезаемо върху изменението на естествения режим на реките. Тяхното предназначение е да преразпределят речния отток по пространство и време. Съоръженията са свързани в единни водостопански системи, чиито водни ресурси се използват комплексно.

2.3.5 Качества на речните води

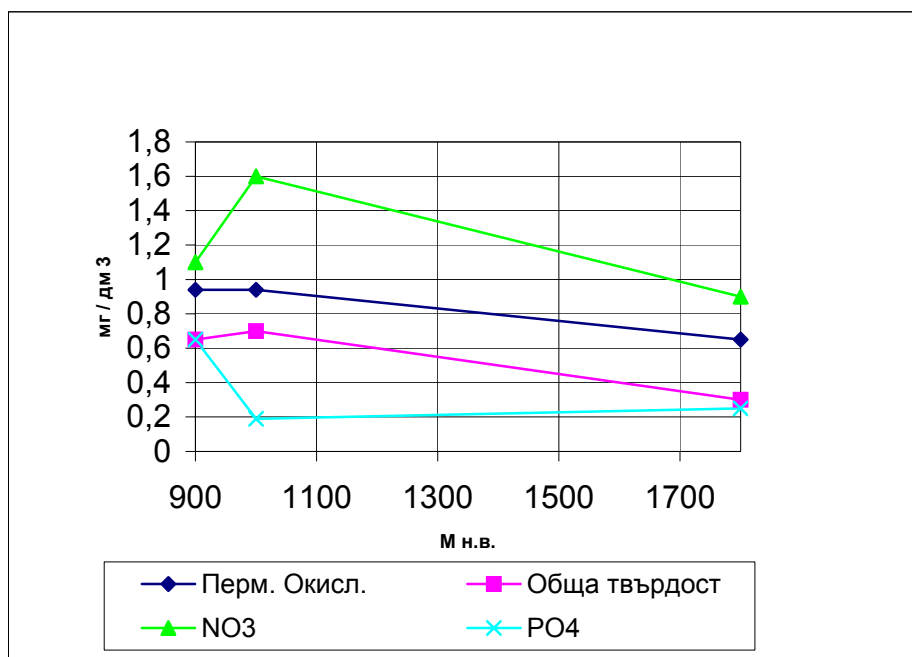
По отношение на качествата на водите по поречието на р. Рилска изследванията са ограничени. Планинските води са с ниска обща минерализация - много меки и силно наситени с кислород. Разгледани поотделно р. Илийна и р. Рилска, като се съпоставят пробите, взети от различни места на различна надморска височина и преди и след сливането им, може да се даде следното заключение:

- Река Илийна във високата си част показва по-ниска окисляемост и по-високо съдържание на нитратен азот, което дава основание водата да се счита за незамърсена от биологични вещества (Фиг. 5). Пробата, взета при м. Бричбор показва леко повишение на окисляемостта и понижаване на азота, което показва известно замърсяване с органични вещества – най-вероятно от животновъдните ферми по поречието. Въпреки това замърсяването е ниско, както се вижда при сравнение с допустимите норми. Според Наредба № 7 от 8.08.1986 г. на КОПС за качеството на повърхностните води (ДВ бр.96 от 1986 г.) допустимите норми за повърхностни води I-ва категория, каквито са водите в парка са следните: перманганатна окисляемост – 10 мг/дм куб.; обща твърдост – 7 мгекв/дм куб.; NO₃ – 5 мг/дм куб.; PO₄ – 0,2 мг/дм куб.

Фиг. 5. Стойност на някои основни показатели за оценка качеството на водите на р. Илийна според надморската височина

- Река Рилска – пробите, взети от места с различна надморска височина показват почти същите резултати, като при р. Илийна (Фиг. 6). Има известно завишаване на азота след Рилския манастир.

Фиг. 6. Стойност на някои основни показатели за оценка качеството на водите на р. Рилска според надморската височина

- След сливането на двете реки резултатите не се различават съществено от посочените по-горе (Таблица 9).²

Таблица 9. Стойности на по-характерните показатели за качествата на водите в наблюдаваните пунктове

№	Пункт	Перманганатна окисляемост	Обща твърдост	NO ₃	PO ₄	кт/мч
1.	р. Илийна при вливането на р. Радовичка (1600 м.н.в.)	0,5	1,1	1,4	1,8	10
2.	р. Илийна при м. Бричебор (1000 м.н.в.)	0,94	0,8	0,8	0,98	10
3.	р. Рилска при м. Тиха Рила (1800 м.н.в.)	0,65	0,3	0,9	0,25	10
4.	р. Рилска след Рилския Манастир (1000 м.н.в.)	0,94	0,7	1,6	0,19	10
5.	р. Рилска след м. Бричебор (900 м.н.в.)	0,94	0,65	1,1	0,65	20

² Пробите са взети на 22.10.2001 г., през периода на маловодие, което влияе на резултатите за състоянието на органичното замърсяване.

Тези изследвания показват, че като цяло водите в границите на Природен парк “Рилски манастир” са чисти. В поречието няма никакви големи замърсители с биологични и химически отпадъци. Биологичното замърсяване от колекторите на населените места са незначителни, поради малкия обем на отпадъчните водни маси.

2.3.6 Хидробиология

Липсват изследвания, които да дадат цялостната съвременна хидробиологична картина на територията на ПП “Рилски манастир”. Посочените по-долу данни са събирани до 1997 г. и се отнасят предимно за някои групи безгръбначни, срещащи се в Рибни езера, Сврадливото езеро и Сухото езеро. За разпространените в езерата групи безгръбначни има данни, както следва:

- Група “тестацейни амеби” - представена от 35 - 40 вида или 70% от всички видове, срещащи се в езерата на Рила планина.
- Група “планктонни ротатории и ракообразни” - представена от 15 - 20 вида или 15-16% от всички видове, срещащи се в езерата на Рила планина.
- Група “ефемероптери и плекоптери” - представена от 14 вида или 58% от всички видове, срещащи се в езерата на Рила планина.
- Група “пиявици” - представена от 2 вида от всичко 3 вида, разпространени в Рила планина.

За безгръбначната фауна, която обитава потоците и реките, съществуват данни само за групата “симулиди” - представена в Рилска река с 28 вида или 71% от всички видове от това семейство, срещащи се в реките и потоците на планината.

2.4 Почви и почвени процеси

2.4.1 Почви

Съгласно комплексното райониране на България по отношение на почви, климат и растителност, ППРМ попада в Тракийската горскорастителна област, подобласт Рила, среден и високопланински пояси.

На територията на парка протичат сложни почвообразователни процеси, обусловени от комплексното действие на разнообразни абиотични и биотични фактори, подчинени на вертикалната зоналност. Всички видове почви, срещащи се в парка са от клас метаморфни - Cambisols. В зависимост от надморската височина тук са разпространени и трите типа от този клас: кафяви горски почви, планинско-горски тъмноцветни почви и планинско ливадни почви. Средният горскорастителен пояс обхваща най-ниските части на парка (от 800 м н.в.) и достига до 2000 м н.в. Като основни зонални почви в него се срещат кафявите горски почви и планинско-горските тъмноцветни почви. Последните продължават своето разпространение и в подпояса на клека и субалпийските пасища. Високопланинският горскорастителен пояс обхваща най-горните части на планината с надморска височина над 2000 метра и в него

преобладават планинско-ливадните почви, които заемат подпояса на алпийските пасища.

Кафяви горски почви (Cambisols)

Разположени са във височинните пояси от 800 до към 1600-1800 м н.в. и са едни от най-разпространените типове. В техния профил се откриват всички генетични хоризонти - А, В, С. Мъртвата горска постилка варира от 3 до 10 см. Хумусно-акумулативният хоризонт А е маломощен - от 5 до 25 см, илувиалният хоризонт В е между 80-100 см и е неуплътнен. Хоризонт С се състои от скален рохляк, в който се срещат и по-дребни изветрителни продукти. Този тип почви е със среден до лек механичен състав, има голяма скелетност и е силно водопроникуващо. Разделя се на два подтипа: кафяви горски светли и кафяви горски тъмни.

Кафявите горски светли почви са разпространени при по-малките надморски височини, на по-припечни и по-сухи склонове. На по-големи надморски височини, към горната граница на разпространение, в по-сенчестите и в по-влажните склонове се срещат тъмнокафявите горски почви. Те обуславят по-висока продуктивност на горите.

Планинско-горски тъмноцветни почви (Umbric Cambisols)

Разположени са във височинните пояси между 1600 м н.в. и 2000-2200 м. н.в. И при тях трите почвени хоризонта - А, В и С са пълни. Мъртвата горска постилка е около и над 10 см, А-хоризонтът е над 30 см, В-хоризонтът е между 50 см и 1 м. Този тип почви имат по-голямо съдържание на хумус (7-10%), което им придава тъмнокафяв цвят и кисела реакция рН 4,0-5,0.

Планинско-ливадни почви (Molic Cambisols)

Този тип почви е разпространен от 2000-2200 м н.в. до 2500 м н.в. и се формира при сурови климатични условия. При тях има тенденция за образуване на торфенист слой. Тревната покривка доставя големи количества органична материя, която при висока влажност и ниски температури се разлага и минерализира бавно. В зависимост от теренните условия и степента на овлажняване, се заблвят или в тях се развива процес, сходен на черноземния почвообразователен процес. Почвеният профил не е напълно представен. Хоризонт А е с голяма мощност, докато хоризонт В е около и под 10 см. Планинско-ливадните почви са с голямо потенциално плодородие, но многото хранителни вещества са най-често в неусвоима за растенията форма. Влагата е достатъчна, но въздушният режим е влошен. По тези причини върху този вид почви са разпространени главно тревни и полухрастови съобщества. Реакцията е кисела, с рН около 4,5.

Над 2500 м н.в. доминират планинско-ливадните почви в комплекс с различни примитивни почви, голи скали и сипеи.

2.4.2 Ерозия

На територията на Природния парк ерозионни процеси се наблюдават предимно във високите части – над 1800 – 2000 м н.в. Най-изявени са процесите на повърхностна ерозия в районите на хидротехническите съоръжения (Тиха Рила, Кота 2000 по р. Илийна, някои участъци около пътя за язовир “Калин” и др.). В горските участъци се проявява предимно плоскостната ерозия в иглолистните гори и в частично представените в парка гори от реконструкционния клас - зимен дъб, бук, келяв габър, бреза, елша, трепетлика и други на пети бонитет и пълнота на насажденията до 0,5.

Ерозираните терени на територията на природния парк “Рилски манастир” заемат незначителна територия - около 1,3% от общата площ на парка. Ерозията в горите на парка е овладяна в значителна степен.

Предизвиканата от човешки дейности ерозия се проявява в местата на концентриране на посетителските потоци, на пътеки, съоръжения и сгради (туристическата ерозия), в резултат на стопанските дейности - прекомерна паша на домашни животни, неподдържани горски пътища, голи сечи с продължително възстановяване на растителността, строителство на хидротехнически съоръжения, електропреносни мрежи и др. В значителна степен подобни процеси се наблюдават на по-голямата част от територията между мястото на сливане на реките Илийна и Рилска и западната граница на парка (долината на река Калин).

3.0 Биологична характеристика

Биологичната характеристика включва информация за биоразнообразието в Природен парк “Рилски манастир” - местообитания, съобщества, видове растения, животни, макромисети. Природозащитният статус на видовете и местообитанията е оценен на базата на национално и международно признатите критерии и е определен въз основа на това, дали са редки, ендемични, реликти, защитени по националното законодателство, включени в националната Червена книга, в Червени списъци и други официални списъци на застрашеност в европейски мащаб (списъка на CORINE, списъка на BirdLife International, приложенията към Бернската и Бонската конвенции, към Директивата за птиците и Директивата за хабитатите на ЕС), както и в списъка на световно застрашените животни, растения и гъби на планетата (IUCN).

3.1 Екосистеми, хабитати и съобщества

3.1.1 Екосистеми

Екосистеми или фрагменти на екосистеми от горски тип са разположени в парка от 800 до 2200 м н. в. и заемат около 70% от територията. В най-ниските части е разположена екосистемата на буковите гори (900 - 1500 м н. в.) с основно участие на бука (*Fagus sylvatica*), крайречните екосистеми на широколистните листопадни гори, с основен вид бялата елша (*Alnus incana*) и смесени гори от бук, обикновен габър (*Carpinus betulus*), воден габър (*Ostrya carpinifolia*). Фрагменти от екосистеми на ксеротермни дъбови гори се разполагат над тези на бука (инверсия) като основен вид тук е рилският дъб. Проявата на тази височинна инверсия при двата типа екосистеми намира обяснение в наличието на стабилната климатична инверсия, която се наблюдава на тази територия. В горната част на тази група екосистеми се формира такава изградена от бук и обикновена ела (*Abies alba*) и царборисова ела (*Abies borisii regis*). Екосистемата на иглолистните гори (чисти или смесени) заема височинния интервал от 1300 до 2200 м н. в. Тя е изградена от смърч (*Picea abies*), бяла мура (*Pinus peuce*), ела, бял бор (*Pinus sylvestris*). Установени са фрагменти изградени само от смърч, само от бяла мура, само от бял бор. В зависимост от надморската височина се формират преходни типове екосистеми с различна комбинация от доминиращи видове: смесени смърчово-елови, смесени бял мурово-бял борови, смесени смърчово-бял мурови, както и смесени смърчово-букови гори. Цялата група екосистеми принадлежи на коренната растителност.

Вторични (производни) екосистеми или фрагменти от тях заемат (около 5%) мястото на коренни гори, които са унищожени от естествени или антропогенни фактори: такива са екосистемите с главно участие на трепетликата (*Populus tremula*) развиваща се на мястото на гори от смърч или бял бор, с участието на бреза (*Betula pendula*) или леска (*Corylus avellana*) на мястото на същите гори, както и такива от бяла елша в крайречните тераси на мястото на гори от смърч.

Екосистемите на безлесния алпийски пояс са разположени от 2200 - 2500 м надм. в. и заемат около 20% от територията на парка. Основна структурна роля тук играе клека (*Pinus mugo*). В зависимост от изложение, релеф, наличие на вода в тази екосистема присъстват и зелената елша (*Alnus viridis*), валдщайновата върба (*Salix waldsteiniana*). Тази екосистема е изградена от коренна растителност. Свързаната с нея вторична екосистема е изградена от сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*) и в много чести случаи със зановец (*Chamaecytisus absinthioides*), който е изместил обикновено съобщества на мощна власатка (*Festuca valida*).

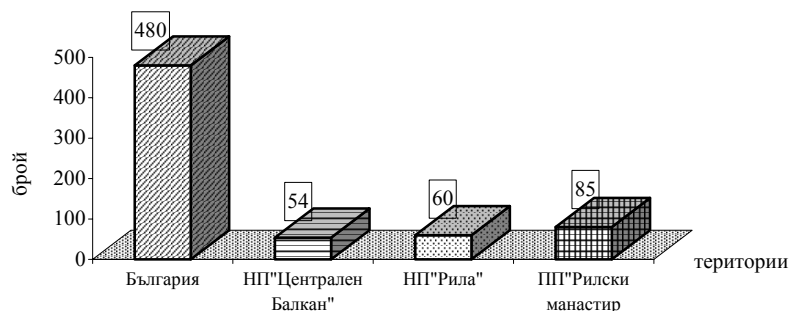
Екосистемата на тревните съобщества е изградена предимно от многогодишни житни треви - гъжва (*Sesleria comosa*), рилска власатка (*Festuca riloensis*), скалната полевица (*Agrostis rupestris*) и др. Като специфичен елемент в тази екосистема е зоната с калцифилна растителност, представена от белардиева елина (*Elyna bellardii*), китайбелиевата острица (*Carex kitaibeliana*), различните върби джуджета (*Salix retusa*, *Salix reticulata*), сребърника (*Dryas octopetala*) и др. Друг специфичен елемент е зоната на торфищата в различен стадий на своето развитие, където доминират киселите треви (*Carex* sp.), сфагновите мъхове (*Sphagnum* sp.), както и рилската (*Primula deorum*) и брашнестата (*Primula farinosa* subsp. *exigua*) иглики. От гледна точка на еволюцията на растителността не е изключено този тип да се е развил на мястото на еутрофизирани високопланински езера.

Езерният и крайезерен тип екосистема е представена от 26 езера, всички с глациален произход и сходна характеристика на заобикалящите ги фитоценози - от ацидофилни треви и дребни храсти (*Vaccinium* sp., *Eriophorum* sp., *Juncus* sp., *Salix* sp. и др.).

В алпийската безлесна зона е представена екосистемата на скалните масиви. Растителността по скалните местообитания е изградена от видове каменоломки (*Saxifraga* sp.), видове плюскавиче (*Selene* sp.), видове тинтяви (*Gentiana* sp.), представители на род тлъстига (*Sedum*) и род дебелец (*Sempervivum*). Особено интересен фрагмент от тази екосистема е скалният комплекс с два участъка по Рилецкото било, един в циркуса на Рибни езера и един в Белия улей, където варовитата скална основа дава възможност за развитие на типична високопланинска калцифилна растителност.

3.1.2 Хабитати

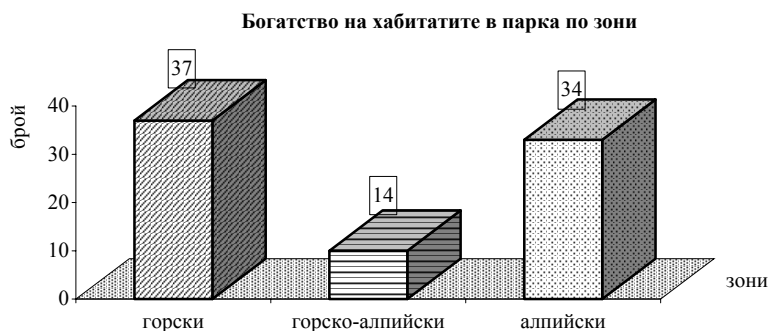
На територията на ПП “Рилски манастир” са установени 85 хабитата като е използвана класификационната система на хабитатите в Палеарктика. (Фиг. 7). Това представлява 21% от хабитатите в страната установени при осъществяване на програмата CORINE в България. В сравнение с Националните паркове “Рила” и “Централен Балкан” на по-малка територия ППРМ има по-голям брой хабитати. В Приложение 10 е представен списък на хабитатите на територията на ПП “Рилски манастир”, както и техните консервационна значимост и пророзодозащитен статус. Разпространението на основните хабитати на територията на парка е отразено на картосхема “Растителност и основни хабитати”.

Фиг. 7. Съотношение на броя на хабитатите в България, Националните паркове "Рила" и "Централен Балкан" и ПП "Рилски манастир"

В зависимост от характера на растителността и височинните пояси хабитатите се разпределят, както следва (Фиг. 8):

- само в горския пояс	37
- само в алпийския безлесен пояс	34
- срещащи се в двата пояса	14
- общо	85

Фиг. 8. Богатство на хабитатите в парка по зони

В средната и висока зона на горския пояс доминират хабитатите: 42.2413 Мизийско-македонски смърчови гори (*Picea abies*); 42.723 Рило-пирински и македонски гори от бяла мура (*Pinus peuce*), 42.5С2 Родопски бял-борови гори (*Pinus sylvestris*), 42.171 Гори от царборисова ела (*Abies borisii-regis*). В пониската част се срещат 41.1911 Югозападно-мизийски букови гори със светлика (*Luzula sp.*); 41.1912 Югозападно-мизийски нуетрофилни букови гори (*Fagus sylvatica*), 41.19122 Югозападно-мизийските смесени буково-елови гори (*Fagus sylvatica*, *Abies alba*). Над буковите гори е разположен хабитата на рилския дъб 41.7642 Гори от рилски дъб (*Quercus protoroburoides*). В най-ниската част на територията са представени фрагменти от хабитатите 41.763 Хелено-мизийски гори от зимен дъб (горунови) (*Quercus dalechampii*), 41.7372 Мизийски гори от космат дъб (*Quercus pubescens*) и 41.762 Хелено-мизийски благунови гори (*Quercus frainetto*). Основната част от хабитатите на видовете от род *Quercus* е извън територията на парка.

В алпийския безлесен пояс доминират хабитатите на клека 31.58 Балкано-рило-родопски съобщества от клек (*Pinus mugo*), 36.318 Оро-мизийски чимови ливади на ацидофилни почви (*Nardus stricta*), както и житни (*Poaceae*) треви 36.391 Оро-мизийски съобщества от кафява власатка (*Festuca paniculata*); 36.3921 Оро-мизийски съобщества от мощна власатка (*Festuca valida*) и кисели (*Cyperaceae*) треви 36.3941 Оро-мизийски съобщества от извита острица (*Carex curvula*). От хабитатите на храстовите видове се срещат 31.431 Планински храстови съобщества от сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*); 31.44 Високопланински храстчеви съобщества от *Empetrum nigrum* и *Vaccinium uliginosum*, 31.4A2 Балкано-хеленски съобщества от боровинки (*Vaccinium myrtillus*, *V. vitis-idaea*); 31.4915 Карпато-балкански съобщества от сребърник (*Dryas octopetala*), както и хабитати на върби джуджета (*Salix*) 36.12211 Алпийски преспени съобщества върху варовик от върби - *Salix retusa-reticulata*; 36.1112 Алпийски преспени съобщества от тревиста върба (*Salix herbacea*) върху кисела почва и други.

Забележка. В списъка на хабитатите в Приложение 10 са отбелязани 4 хабитата, които нямат кодов номер по класификацията на Палеарктика. Те са отбелязани с “н” и са предложени номер и име, с които да бъдат обозначени в зависимост от тяхното място спрямо класификационната система на хабитатите в Палеарктика. Тези хабитати са установени по време на теренните изследвания в парка проведени през 2001 година и следва да се направят необходимите административни стъпки за тяхната оценка и предложение за включване към Европейския списък на хабитатите. Тези хабитати са, както следва:

1. Хабитат на аметистова власатка (*Festuca amethystina* L. ssp. *kummeri* (G. Beck.) Markgr.-Dannb.) - характеризира се с доминиране на аметистова власатка. Установен в района западно от Голям Мечи връх.
2. Хабитат на назъбенолистно лютиче (*Ranunculus crenatus* W. et K.) установен в района на Рибни езера и Мраморец.
3. Хабитат на рилска класица (*Alopecurus riloensis* (Hack.) Pawl.). Установен в района на Рибни езера и Тиха Рила.
4. Хабитат на постоянно овлажнени скални стени - характеризира се с масивно разкритие на силикатна основна скала, стъпаловидна структура и голям (до 90⁰) наклон на склона, постоянно овлажняване и развитие на петрофитна и хазмофитна растителност. Установен в района на Водния връх.

3.1.3 Консервационна значимост и природозащитен статус на хабитатите

От установените 85 хабитата:

- 28 са включени в Приложение I на Директива 92/43 от 1992 г. на Съвета на Европа за запазване на природните местообитания. Приложение номер I на Директивата включва природни местообитания от обществен интерес, чието съхраняване изисква обявяването на специални територии за защита.
- 22 са включени в Резолюция № 4 от 1996 г. - Списък на застрашените природни местообитания изискващи специфични консервационни мерки;
- 4 общо са включени и в двата списъка.

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” РАСТИТЕЛНОСТ И ОСНОВНИ ХАБИТАТИ

Картата представя разпространението на основните хабитати на територията на ПП “Рилски манастир”. За класификация на хабитатите в парка е използвана системата по програмата CORINE. На територията на парка са установени 85 хабитата (вж. Приложение 11).

Определени са 28 картируеми единици, които представляват отделни хабитати или комплекси от хабитати. Границите на картируемите единици бяха нанесени на карта с мащаб 1:25000, след което дигитализирани и включени в цифровия модел на парка. В легендата на илюстративната карта към ПУ във формат А3 са включени основните 28 картируеми единици. Комплексните единици и списък на хабитатите, които попадат в тях са посочени в таблицата по долу.

Останалите елементи са като в Базовата карта.

Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели на Агролеспроект ЕООД и информация на консултанти към проект ОБРИР.

Забележка: На картата е представена информация и за територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до ПП “Рилски манастир”, като неразделна част от водосбора на река Рилска.

Хабитати и комплекси от хабитати в ПП “Рилски манастир” и резерват “Риломонастирска гора”

1. 22.1 Непресъхващи езера и язовири

2. 24.1 Реки и потоци

- 24.21 Лишени от растителност речни чакълести насипи
- 24.22 Растителност по речни чакълести насипи
- 24.6 Речни дъна от скали, павеа и големи камъни
- 41.813 Планински гори от воден габър (*Ostrya carpinifolia*)
- 87.2 Рудерални съобщества

3. 36.3941 Оро-мизийски съобщества от извита острица (*Carex curvula*)

- 36.39421 Оро-мизийски съобщества от рилска власатка (*Festuca riloensis*)
- 36.3943 Оро-мизийски съобщества от разпростряна власатка (*Festuca airoides*)
- 36.3944 Оро-мизийски съобщества от високопланинска гъжва (*Sesleria comosa*)
- 36.3945 Оро-мизийски съобщества от скална полевица (*Agrostis rupestris*)
- 31.41231 Рило-родопски изложени на вятър храстчеви съобщества от *Vaccinium*
- 31.431 Планински храстови съобщества от сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*)

4. 31.4915 Карпато-балкански съобщества от сребърник (*Dryas octopetala*)

- 36.427 Пирински изложени на вятър съобщества от *Juncus trifidus* (съобщества с *Elyna bellardii*, *Carex rupestris*, *Arenaria ciliata*)

5. 36.1112 Алпийски преспени съобщества от тревиста върба (*Salix herbacea*) върху кисела почва

- 36.1113 Алпийски преспени съобщества на кисела почва от смин (*Omalotheca supina*)
- 36.11212 Оро-бореални преспени съобщества на кисела почва от мъх - *Polytrichum norvegicum*
- 36.1116 Алпийски преспени съобщества на кисела почва от лютиче - *Ranunculus crenatus*
- 36.1117 Алпийски преспени съобщества на кисела почва от *Alopecurus riloensis*

6. 36.12211 Алпийски преспени съобщества върху варовик от върби - *Salix retusa-reticulata*

- 36.1234 Преспени тревни съобщества върху варовик

7. 62.252 Карпато-балкано-рилородопски отвесни скали със *Silene*

- 61.1116 Родопски планински сипеи с киселец - *Rumex*
- 61.115 Карпато-балкански сипеи с каменоломки, великденче, спореш - *Saxifraga*, *Veronica*, *Senecio*

8. 31.6115 Рило-родопски субалпийски съобщества от зелена елша (*Alnus viridis*)

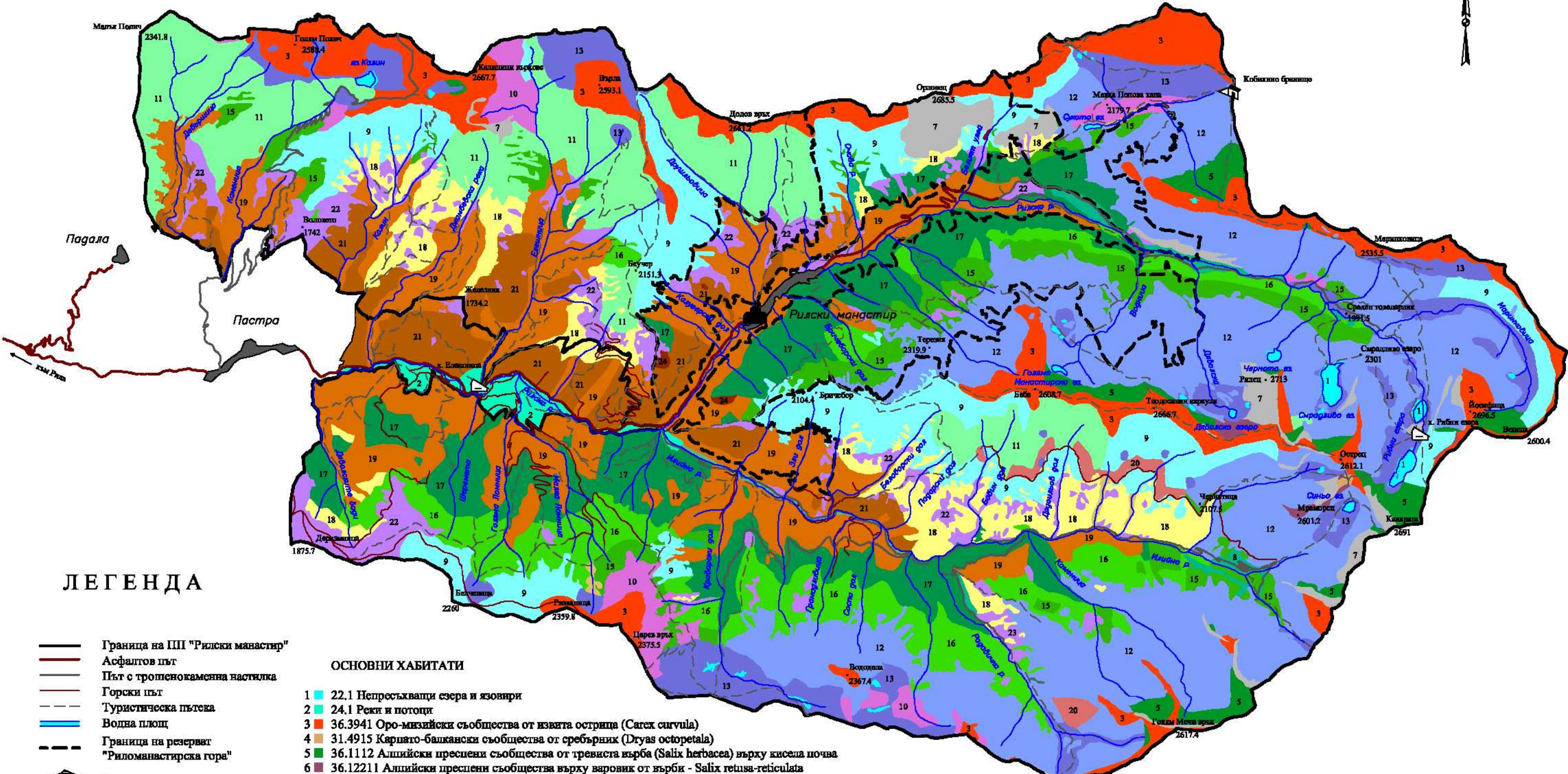
- 31.621631 Рило-Родопски субалпийски съобщества от лапландска върба (*Salix lapponum*)
- 31.621632 Рило-Родопски субалпийски гъсталаци от нискостъблени върби *Salix waldsteiniana* и др.

- 31.621633 Рило-Родопски субалпийски гъсталаци от високостъблени върби *Salix caprea*, *Salix silesiaca* и др.
- 9. 36.3921 Оро-мизийски съобщества от мощна власатка (*Festuca valida*)**
 36.393 Оро-мизийски съобщества от метлица (*Bellardiochloa violacea*)
 31.431 Планински храстови съобщества от сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*)
- 10. 31.431 Планински храстови съобщества от сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*)**
 31.41231 Рило-родопски изложени на вятър храстчеви съобщества от *Vaccinium*
- 11. 36.391 Оро-мизийски съобщества от кафява власатка (*Festuca paniculata*)**
 36.3921 Оро-мизийски съобщества от мощна власатка (*Festuca valida*)
 36.393 Оро-мизийски съобщества от метлица (*Bellardiochloa violacea*)
- 12. 31.58 Балкано-рилородопски съобщества от клек (*Pinus mugo*)**
 31.431 Планински храстови съобщества от сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*)
 36.3921 Оро-мизийски съобщества от мощна власатка (*Festuca valida*)
- 13. 31.58 Балкано-рилородопски съобщества от клек (*Pinus mugo*)**
 31.6115 Рило-родопски субалпийски съобщества от зелена елша (*Alnus viridis*)
 31.633 Субалпийско високотревие смесено с храсталаци от *Rubus* sp.
 36.318 Оро-мизийски чимови ливади на ацидофилни почви (*Nardus stricta*)
- 14. 36.318 Оро-мизийски чимови ливади на ацидофилни почви (*Nardus stricta*)**
 52.22 Планински пушицови блатата (*Eriophorum* sp. div.)
 52.23 Планински сфагнови килими
 54.1113 Бореално-алпийски крайизворни съобщества на *Phylonotis*
 54.1114 Бореални извори с *Drepanocladus*
 54.4263 Мочурища с *Carex nigra*
- 15. 37.8721 Субалпийски мизийско-балкански високотревни съобщества от *Cirsium*, *Carduus* и др.**
 37.8722 Субалпийски мизийски високотревни съобщества от бяла чобанка (*Petasites albus*)
 37.8723 Субалпийски мизийски високотревни съобщества от видове девесил (*Heracleum* sp. div.)
 37.8724 Субалпийски мизийски високотревни съобщества от червено омайниче (*Geum coccineum*)
- 16. 42.723 Рило-пирински и македонски гори от бяла мура (*Pinus peuce*)**
 42.2413 Мизийско-македонски смърчови гори (*Picea abies*)
 42.5C2 Родопски белборови гори (*Pinus sylvestris*)
 42.171 Гори от царборисова ела (*Abies borisii-regis*)
- 17. 42.2413 Мизийско-македонски смърчови гори (*Picea abies*)**
 42.1613 Западно родопски гори от ела (*Abies alba*)
- 18. 42.1613 Западно родопски гори от ела (*Abies alba*)**
 41.19122 Югозападно-мизийски буково-елови гори (*Fagus sylvatica*, *Abies alba*)
- 19. 42.5C2 Родопски белборови гори (*Pinus sylvestris*)**
- 20. 41.1912 Югозападно-мизийски нуетрофилни букови гори (*Fagus sylvatica*)**
 41.19122 Югозападно-мизийски буково-елови гори (*Fagus sylvatica*, *Abies alba*)
 41.19123 Югозападно-мизийски габърво-букови гори (*Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*)
- 21. 31.4B2 Балкано-рилородопски съобщества от балкански зановец (*Chamaecytisus absinthioides*)**
- 22. 41.763 Хелено-мизийски гори от зимен дъб (горунови) (*Quercus dalechampii*)**
 41.7372 Мизийски гори от космат дъб (*Quercus pubescens*)
 41.73721 Мизийски космат дъбово-келяво габървови гори (*Quercus pubescens-Carpinus orientalis*)
 41.762 Хелено-мизийски благунови гори (*Quercus frainetto*)
- 23. 35.73 Балкански планински тревни *Agrostis-Festuca* съобщества**
 31.88 Съобщества от обикновена хвойна (*Juniperus communis*)
- 24. 44.217 Родопски галерийни гори от бяла елша (*Alnus incana*)**
- 25. 41.7642 Гори от рилски дъб (*Quercus protoroburoides*)**
- 26. 36.3924 Оро-мизийски съобщества от аметистова власатка (*Festuca amethystina* ssp. *Kummeri*)**
- 27. 37.872 Субалпийски мизийски високотревни съобщества (съобщества с *Trollius europaeus*)**
- 28. 24.22 Растителност по речни чакълести насипи (Единични индивиди на *Rheum rhaponticum*)**

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

РАСТИТЕЛНОСТ И ОСНОВНИ ХАБИТАТИ

ЛЕГЕНДА

- Граница на III "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настилка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна площ
- Граница на резерват "Риломанастирска гора"
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и кота

ОСНОВНИ ХАБИТАТИ

1	22.1 Непресъхващи езера и язовири	18	42.5C2 Родопски белборови гори (<i>Pinus sylvestris</i>)
2	24.1 Реки и потоци	19	41.1912 Югозападно-мизийски нутрофилни букови гори (<i>Fagus sylvatica</i>)
3	36.3941 Оро-мизийски съобщества от извита острица (<i>Carex curvula</i>)	20	31.4B2 Балкано-рилородопски съобщества от балкански зановец (<i>Chamaecytisus absinthioides</i>)
4	31.4915 Карпато-балкански съобщества от сребърник (<i>Dryas octopetala</i>)	21	41.763 Хелено-мизийски гори от зимен дъб (горунови) (<i>Quercus daleschampii</i>)
5	36.1112 Алпийски преспени съобщества от тревиста върба (<i>Salix herbacea</i>) върху кисела почва	22	35.73 Балкански планински тревни <i>Agrostis-Festuca</i> съобщества
6	36.12211 Алпийски преспени съобщества върху варовик от върби - <i>Salix retusa-reticulata</i>	23	44.217 Родопски галерийни гори от бяла елпа (<i>Alnus incana</i>)
7	62.252 Карпато-балкано-рилородопски отвесни скали със <i>Silene</i>	24	41.7642 Гора от рилски дъб (<i>Quercus protogoburoides</i>)
8	31.6115 Рило-родопски субалпийски съобщества от зелена елпа (<i>Alnus viridis</i>)	25	36.3924 Оро-мизийски съобщества от аметистова власатка (<i>Festuca amethystina</i> ssp. <i>Kummeri</i>)
9	36.3921 Оро-мизийски съобщества от мощна власатка (<i>Festuca valida</i>)	26	37.872 Субалпийски мизийски високотревни съобщества (съобщества с <i>Trollius europaeus</i>)
10	31.431 Планински храстови съобщества от сибирска хвойна (<i>Juniperus sibirica</i>)	27	24.22 Растителност по речни чакълести насипи (с единични индивиди на <i>Rheum rharonticum</i>)
11	36.391 Оро-мизийски съобщества от кафява власатка (<i>Festuca paniculata</i>)		
12	31.58 Балкано-рилородопски съобщества от клек (<i>Pinus mugo</i>)		
13	36.318 Оро-мизийски чимови ливади на ацидофилни почви (<i>Nardus stricta</i>)		
14	37.8721 Субалпийски мизийско-балкански високотревни съобщества от <i>Cirsium</i> , <i>Carduus</i> и др.		
15	42.723 Рило-пирински и македонски гори от бяла мура (<i>Pinus peuce</i>)		
16	42.2413 Мизийско-македонски смърчови гори (<i>Picea abies</i>)		
17	42.1613 Западно родопски гори от ела (<i>Abies alba</i>)		

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

Следователно 46 (54%) от хабитатите в ПП “Рилски манастир” са с консервационна значимост съгласно нормите на ЕС.

Общо 30 (35%) от хабитатите в ППРМ са включени в Приложение № 1 към чл. 6, ал.1, т.1 на Закона за биологичното разнообразие (2002) и са защитени по българското законодателство. Приложение № 1 на ЗБР включва типовете природни местообитания, за които се обявяват защитени зони, като са посочени приоритетните за опазване местообитания. Два от хабитатите включени в Приложение № 1 на закона не фигурират в Европейските списъци, но поради специфичните условия и техния национален статус са защитени в България.

3.2 Растителност

3.2.1 Ценотично разнообразие

Оценката на ценотичното разнообразие е проведена съобразно изискванията на сигматичната школа на Браун-Бланке. Разнообразието от растителни съобщества е синтезирано в 60 асоциации - европейски, балкански, локални или български ендемити; 25 съюза - европейски, балкански, карпато-балкански ендемити; 17 разреди, като един от тях е ендемичен за Балканския полуостров - *Seslerietalia comosae* Simon 1958 и включва по-голямата част от тревните съобщества във високопланинската зона. Установени са 16 класа като два представят водната растителност. Всички са с европейско разпространение.

Голямата вертикална амплитуда на парка трансформира зоналния климат и създава условия за обособяване на 4 добре представени растителни пояси: елово-буков, иглолистен горски, субалпийски доминиран от фитоценози на клека (*Pinus mugo*) и алпийски безлесен, където основни са тревните съобщества от гъжва (*Sesleria comosa*), рилска власатка (*Festuca riloensis*), бролова власатка (*Festuca airoides*) и извита острица (*Carex curvula*). В най-ниските части на парка има фрагменти и от дъбовия пояс. Елементи от този пояс се срещат и над основната буково-елова групировка (*Quercus protoroburoides*). Разнообразието на растителната покривка започва от степни (на луковична ливадина (*Poa bulbosa*) и валезийска власатка (*Festuca valesiaca*)) и стига до фитоценози доминирани от бореални видове (синя боровинка (*Vaccinium uliginosum*) и др.); от първични напълно запазени фитоценози, някои дори глациални реликти (на белардиева елина (*Elyna bellardii*), скална острица (*Carex rupestris*) и др.) до силно нарушени, изцяло вторични фитоценози (на алпийски лапад (*Rumex alpinus*) и др.).

Много разнообразен е и спектърът на растителността на парка по отношение на взаимовръзките на фитоценозите с различни екологични фактори: от хигрофилни до ксеротермни, от хазмофити до широко разпространени.

Сред най-разпространените асоциации във високопланинската зона са *Agrostio-Seslerietum comosae*, *Lerchenfeldio-Pinetum mugo*, *Diantho-Nardetum strictae*. В горската зона детайлно синтаксономично описание не е правено, но се очертават три асоциации на бялата мура (*Pinus peuce*), две на смърча (*Picea excelsa*), две на елата (*Abies alba*, *Abies borisii regis*), две на бука (*Fagus sylvatica*) и няколко на дъба (*Quercus* sp.).

С най-висока концентрация на консервационно значими елементи от флората и растителността се очертават следните територии:

- Мраморецкото било и Мраморецки (Мермерски) езера;
- Радовичка река;
- Централната и северната (най-високата) част на зоната на яз. “Калин”;
- Тиха Рила и Рибни езера.

В посочените райони са разпространени популациите на 50% от консервационно значимите флористични и растителни елементи.

3.2.2 Консервационна значимост на растителните съобщества

Ендемична и реликтна е асоциацията *Poa nemoralis-Quercetum protoroburoides*. Представена е от три уникални фитоценози локализиращи почти изцяло в смърчовия пояс. Рилският дъб (*Quercus protoroburoides*), който е основен ценозообразувател е локален ендемит. В горската зона редки са и съобществата на бялата мура (*Pinus peuce*) и такива на белия бор (*Pinus sylvestris*) в съчетание с ендемичната царборисова ела (*Abies borisii regis*).

Друга уникална асоциация с една единствена фитоценоза е *Angelico pancici-Rheumetum rhapsontici*. Тя включва българския ендемит рилска теменуга (*Viola orbelica*), балканския ендемит панчиchieва пищялка (*Angelica pancicii*) и извънредно редкия, със световно значение вид, рилски ревен (*Rheum rhapsonticum*). Във високопланинската зона много редки са реликтните асоциации на мрежестолистна върба (*Salix reticulata*) и тъполистна върба (*Salix retusa*), установени само в два участъка. В двата локалитета на тези асоциации в Рила са концентрирани и други много редки и ценни за българската и европейска растителност видове. Тук попада и новоустановеното съобщество на витовско лале (*Trollius europaeus*) с черногорско прозорче (*Potentilla montenegrina*).

В състава на голяма част от фитоценозите на парка участват редки и застрашени от изчезване локални ендемични видове или балкански ендемити с единични индивиди или малочислени популации представени от жълт планински крем (*Lilium jankae*), иваново подрумиче (*Anthemis sancti-joannis*), рилски ревен (*Rheum rhapsonticum*). Те се срещат най-често във фитоценози от различни асоциации, което налага опазването на значителни по площ територии за съхранението им. В други случаи видът е сред основните във фитоценозата, както при рилския дъб (*Quercus protoroburoides*) - фитоценозите са 3, с много ограничени площи.

Два участъка - по Рилецкото било и Мраморецкия циркус са с много добре запазени глациално-реликтни фитоценози върху варовик, най-добре развити в Рила на територията на ПП “Рилски манастир” и би могло да се каже в България, защото на Пирин те имат символично присъствие. Това са съобществата на белардиева елина (*Elyna bellardii*), скална острица (*Carex rupestris*), фитоценози с участието на други много редки за българската флора алпийски или бореални видове (ресничеста пещъчка (*Arenaria ciliata*), оклопна

каменоломка (*Saxifraga androsacea*) и др.). Тези видове и фитоценози се намират на южната граница на своето разпространение.

От изключителна важност за качествата на растителната покривка е обстоятелството, че повечето ценози са съхранили своя състав и структура близки до коренните фитоценози.

Представената по-горе фитоценотична характеристика на растителната покривка на парка (поради непълния характер на съществуващите изследвания) не изчерпва цялото ценотично разнообразие, но дава ясна представа за неговата специфика.

3.2.3 Характеристика на горите

Обща характеристика

Съгласно последното лесоустройство от 2000 г., горите и горските площи в Природния парк, без тези на резервата са 12704,3 ха. В това число влизат 9840 ха горски масиви и 2864,3 ха безлесни земи. От горските масиви 1736,1 ха са заети от клекови формации.

Последното лесоустройство на резерват “Риломанастирска гора” е от 1990 година. Съгласно ЛУП 1990 на резервата, неговата територия се разпределя на 2325 ха горски масиви, 334,8 ха безлесни земи и 1016,7 ха клекови гори. В наличната информация от ЛУП 1990 липсват данните за някои характеристики като наклон, изложение, надморска височина за горските отдели и подотделите заети от клек. За територията на резервата по тези показатели е направена обобщена характеристика само за горските масиви с изключение на клековите формации.

Разпределение на горите по изложение

Характерът на изложението обуславя разпространението на едни или други горскодървесни видове, съобщества и хабитати. Около 59% от горите в парка са разположени на сенчести изложения - склоновете със северна и източна компонента, а 41% са на припечни изложения - южните и западни склонове. (Таблица 10). В резервата сенчестите изложения са 50,6%, а припечните изложения са 49,4%.

Таблица 10. Разпределение на дървопроизводителната площ в ППРМ по изложение

Изложение	С	СИ	СЗ	И	ЮИ	ЮЗ	З	Ю	Общо
Хектари	2674,5	1393,5	1093,1	639,5	642,8	682,7	1491,4	1222,5	9840,0
%	27,2	14,2	11,1	6,5	6,5	6,9	15,2	12,4	100

Таблица 11. Разпределение на дървопроизводителната площ в резерват “Риломанастирска гора” по изложение

Изложение	С	СИ	СЗ	И	ЮИ	ЮЗ	З	Ю	Общо
Хектари	433,7	261,6	375,4	106,5	196,8	295,9	242,4	412,7	2325,0
%	18,7	11,2	16,1	4,6	8,5	12,7	10,4	17,8	100,0

Разпределение на горите по надморска височина

Приблизително 56% от горските масиви в парка обхващат територии с надморска височина от 1400 до 2000 м. Този височинен интервал предоставя оптимални условия за развитие на буковите, еловите, смърчовите и белмуровите чисти и смесени гори. Около 22% от горите са в ниския пояс до 1400 м. Тук са разпространени главно широколистни дървесни видове. Останалите 22% от горите в парка са с надморска височина над 2000 м и са основно иглолистни. (Таблица 12). Разпределението на горите в резервата по надморска височина е идентично с това на Природния парк. Около 70,6% са в пояса от 1400 до 1900 м.н.в., т.е. при най-благоприятните растежни условия. (Таблица 13)

Таблица 12. Разпределение на дървопроизводителната площ в ШПРМ по надморска височина

Надм. Височина м	Площ-ха	%	Надм. Височина м	Площ-ха	%
800 - 900	1,1	-	1701 - 1800	969,8	9,8
901 - 1000	18,5	0,2	1801 - 1900	876,4	8,9
1001 - 1100	210,2	2,1	1901 - 2000	736,1	7,5
1101 - 1200	472,5	4,8	2001 - 2100	566,8	5,8
1201 - 1300	597,0	6,1	2101 - 2200	466,9	4,7
1301 - 1400	826,3	8,4	2201 - 2300	868,5	8,8
1401 - 1500	1049,1	10,7	2301 - 2400	230,1	2,3
1501 - 1600	1029,7	10,5	2401 - 2500	23,1	0,3
1601 - 1700	896,3	9,1	2501 - 2600	1,6	-
			ОБЩО :	9840,0	100,0

Таблица 13. Разпределение на дървопроизводителната площ в резерват “Риломанастирска гора” по надморска височина

Надм. Височина м	Площ-ха	%	Надм. Височина м	Площ-ха	%
до 1200	65,6	2,8	1701 - 1800	303,3	13,0
1201 - 1300	122,4	5,3	1801 - 1900	370,1	15,9
1301 - 1400	308,6	13,3	1901 - 2000	83,9	3,6
1401 - 1500	426,8	18,4	2001 - 2100	99,3	4,3
1501 - 1600	359,6	15,5	2101 - 2200	3,3	0,1
1601 - 1700	182,1	7,8			
			ОБЩО :	2325,0	100,0

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” ГОРСКА РАСТИТЕЛНОСТ И БЕЗЛЕСНА ЗОНА

Картата на горската растителност показва разпределението на 7 основни типа гори в зависимост от преобладаването на иглолистни и/или широколистни дървесни видове на територията на парка. Показано е и разпространението на безлесната зона. В безлесната зона се намира богато разнообразие от тревисти растения обитаващи различни екологически ниши, по-силикатни и варовити терени. Тази зона е най добре представена на по-голяма надморска височина (от 2200 м. нагоре) в северната и източната части на парка.

Картата представя и разпространението на старите гори в парка, които представляват 33 % от горите в него. В централната част на парка се намират находищата на ендемичния рилски дъб. Разпространението и качеството на горската растителност в парка показва, че горите, които се опазват в резерват “Риломонастирска гора” не са единствени по своята консервационна значимост на тази територия. По своята структура и богатство целия горски комплекс на ПП “Рилски манастир” е основен елемент от горските екосистеми на Рила планина.

Останалите елементи са като в Базовата карта.

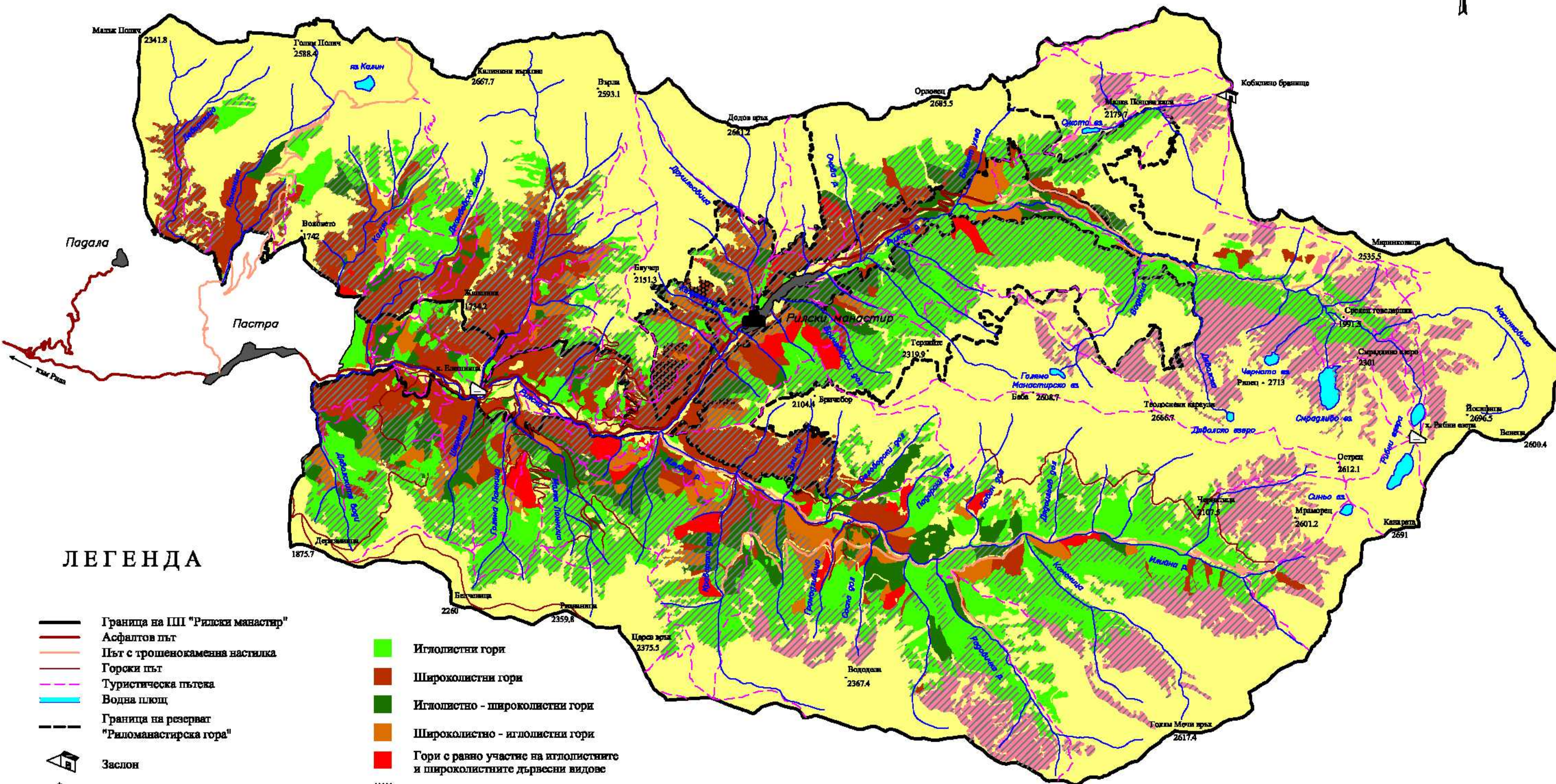
Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агролеспроект ЕООД.

Забележка: На картата е представена информация и за територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до ПП “Рилски манастир”, като неразделна част от водосбора на река Рилска.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

ГОРСКА РАСТИТЕЛНОСТ И БЕЗЛЕСНА ЗОНА

ЛЕГЕНДА

	Граница на ПП "Рилски манастир"		Иглолистни гори
	Асфалтов път		Широколистни гори
	Път с трошенокаменна настилка		Иглоластно - широколистни гори
	Горски път		Широколистно - иглолистни гори
	Туристическа пътека		Гори с равно участие на иглолистните и широколистните дървесни видове
	Водна плоч		Находище на Рилски дъб
	Граница на резерват "Риломанастирска гора"		Клековни гори
	Заслон		Гори с възраст над 100 г.
	Рилски манастир		Безлесна зона (Пасища и ливади)
	Хижка		
	Населено място		
	Връх с име и жота		

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

Разпределение на горите по наклон

Горските масиви в Природния парк са разположени на стръмни и много стръмни терени. Около 95% от тях са при наклон над 20 градуса. (Таблица 14). Съществуването на вековни гори на такива склонове е от особено значение. Те спират ерозията и забавят повърхностния воден отток. По този начин се предотвратяват порои и наводнения. През последните няколко десетилетия не е имало наводнения в долината на Рилска река.

Преобладаващата част от резервата е разположена върху много стръмни терени. Приблизително 93,4% са с наклон над 30 градуса. Това обуславя недостъпността на горите тук (Таблица 15).

Таблица 14. Разпределение на дървопроизводителната площ в ППРМ по наклон

	Равно	Полегато	Наклонено	Стръмно	Много стръмно	Общо
Наклон	0-4	5-10	11-20	21-30	над 30	
Ха	4,7	43,2	483,4	2470,1	6838,6	9840,0
%	-	0,4	4,9	25,1	69,6	100,0

Таблица 15. Разпределение на дървопроизводителната площ в резерват "Риломанастирска гора" по наклон

	Равно	Полегато	Наклонено	Стръмно	Много стръмно			Общо
Наклон	0-4	5-10	11-20	21-30	31-40	41-50	над 50	
Ха	-	-	27,3	126,6	868,6	1139,6	162,9	2325,0
%	-	-	1,2	5,4	37,4	49,0	7,0	100,0

Типове горски месторастения

Съгласно възприетата в България класификационна схема на типовете горски месторастения, по географски признак ППРМ попада в Тракийска горскорастителна област, подобласт Рила. Според надморската височина той е разположен в средния и високопланински горскорастителен пояс.

По отношение на богатството на почвата тук се срещат много бедни, бедни, средно богати и много богати почви в съотношение 0,5 : 29,3 : 64,6 : 5,6%.

По отношение на влажността, най-често срещаните типове са сухи, свежи и влажни почви. Тяхното процентно участие на територията на парка е съответно 5%, 89% и 6%. В категорията свежи почви е включена междинната степен - свежи до влажни.

Преобладаващата част от месторастенията в ППРМ най-общо се определят на свежи до влажни и средно богати до богати. При такива условия горите са много продуктивни, устойчиви на болести и вредители и се възобновяват по естествен начин.

Разпределение на горите по дървесни видове и бонитети

Разпространението на дървесните видове на територията на ППРМ е повлияно както от вертикалното изменение на климатичните и почвени условия, така и от изложението, наклона, релефа и екологичните изисквания на видовете. Стопански интерес представляват 24 дървесни вида. От тях 9 са иглолистни и 15 са широколистни.

За по-пълна картина на дървесното разнообразие, към тях трябва да добавим още 11 вида дървета, срещащи се единично в горите на Рилския манастир. Те бяха потвърдени по време на бързата екологична оценка през лятото на 2001 г. Това са воден габър (*Ostrya carpinifolia*), хиркански клен (*Acer monspeculanum*), брекина (*Sorbus torminalis*), мукина (*Sorbus aria*), червена калина (*Sorbus aucuparia*), дива череша (*Prunus avium*), върба (*Salix sp.*), рилски дъб (*Quercus protoroburoides*), дива круша (*Pyrus sylvestris*), тис (*Taxus bacata*), борисова ела (*Abies borissi-regis*). Общо на територията на парка се срещат 35 дървесни вида.

В горите на България са регистрирани 109 дървесни вида, т.е. в Природния парк и представено 32% от дървесното разнообразие на страната.

Условно възприетия състав се представя както следва: бук - 21,6%, смърч - 16,7%, бял бор - 14,6%, ела - 12,7%, бяла мура - 6,9%, клек - 17,4%, зимен дъб - 4,6%, бреза - 1,5%, трепетлика - 1,3%, елша - 1,1%, 1,6% всички останали. Иглолистните преобладават с 68,3%, срещу 31,7% за широколистните.

Условно възприетия състав за резервата е: бук - 20,59%, бяла мура - 20,33%, ела - 17,04%, смърч - 15,35%, зимен дъб - 12,77% /тук са включени находищата от Рилски дъб /, бял бор - 7,64%, трепетлика - 2,95%, бреза - 1,91% и останали широколистни / габър, воден габър, елша, бряст, явор, ясен, ива / 1,92%. И тук преобладават иглолистните с 60,36%

В парка са внесени под формата на горски култури няколко вида чуждоземни иглолистни дървета - дугласка ела, секвоя, лиственица, веймутов бор. Тези култури са по-малко от 1% от горите в парка.

Дървесните видове на територията на ППРМ формират главно смесени насаждения. Това потвърждава тяхната висока степен на естественост. Смесените гори покриват 5730,2 ха, а 2107,5 ха са заети от чисти насаждения, в т.ч. 887,5 ха са бялмурови гори. При това сравнение не са взети под внимание 1736,1 ха клекови формации, поради техния специфичен характер.

Продуктивността на отделните дървесни видове е в пряка зависимост от месторастенето. Средните бонитети тук са определени така: бук - 3,0; смърч - 3,2; ела - 3,0; бял бор - 3,7; бяла мура - 3,5. Общо за цялата гора средният бонитет е 3,4. Това показва благоприятни растежни условия.

Разпределение на горите по класове на възраст

Възрастовата структура на горите в Природния парк е в пряка зависимост от биологичните особености на дървесните видове, екологичните условия на растежната среда и влиянието на човешката дейност. Дълголетието на основните дървесни видове - бук, смърч, ела, бяла мура, дъб, бял бор, както и добрите растежни условия са предопределили съществуването на вековни гори, от които 53,7% са над 100 години (Лесоустройство 2000 г.). Ползването на гората в парка през последните 100 години се е отразила неблагоприятно върху нейната възраст. Прекомерното икономически ориентирано ползване в зрелите насаждения в близкото минало е задържало повишаването на средната възраст на гората. Преди един век тя е била 103 години, а сега е 99 години. Разпределението на горските насаждения по класове на възраст е следното (Таблица 16). Приблизително $\frac{3}{4}$ от горите в резервата са над 120 години. Ето защо тук средната възраст е значително по висока от тази в останалата част на ППРМ (Таблица 17).

Таблица 16. Разпределение на залесената площ в ППРМ по класове на възраст

години	1 - 20	21- 40	41- 60	61- 80	81 - 100	101- 120	121- 140	141- 160	общо
хектари	209,2	793,8	423,5	780,4	1426,6	1462,8	1507,2	1247,0	7850,5
%	2,7	10,1	5,4	9,9	18,2	18,6	19,2	15,9	100,0

Таблица 17. Разпределение на залесената площ по класове на възраст в резерват “Риломанастирска гора”

години	21- 40	41- 60	61- 80	81- 100	101- 120	121- 140	141- 160	161- 180	181- 200	над 201	Общо
хектари	34,9	167,4	144,2	48,8	153,4	434,8	369,7	458,0	372,0	141,8	2325,0
%	1,5	7,2	6,2	2,1	6,6	18,7	15,9	19,7	16,0	6,1	100,0

Разпределение на горите по възраст и запас

Дървесният запас дава представа за благоприятното съчетаване на разгледаните досега показатели - възраст, месторастене, бонитет, надморска височина, изложение и релеф. В горите на Природния парк има 2 267 195 кубически метра дървесна биомаса. 62,5% от запаса е в гори на възраст над 100 години, а 37,4% е в гори на възраст до 100 години. По класове на възраст той се разпределя както следва (Таблица 18):

Таблица 18. Разпределение на горите по възраст и запаси

години	1 - 20	21 - 40	41 - 60	61 - 80	81 - 100	101 - 120	121- 140	141 - 160	общо
запас м ³	4220	122115	80970	226165	414545	499175	503685	416320	2267195
%	0,2	5,4	3,6	10,0	18,3	22,0	22,2	18,3	100,0

Средният запас на дървесина в парка е 250 куб. м/ ха, а средният прираст - 2,72 куб. м/ха.

Таблица 19. Разпределение на горите по възраст и запас в резерват “Риломанастирска гора”

години	21-40	41-60	61-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180	181-200	201-220	общо
запас-м ³	1750	16680	28920	14710	32720	98820	96600	77340	43990	2300	432 830
%	0,4	3,8	6,7	3,4	7,6	22,8	22,3	17,9	10,2	4,9	100,0

Кулминацията на растежа на горските масиви като цяло е между 121 и 140 години. Това съвпада с физиологичните особености на дървесните видове растящи тук. Средният запас на дървесина в резервата е 186 м³/ха.

Здравословно състояние на горите и характеристика на по-широко разпространените типове гори по дървесни видове

Особеностите в климатичните условия, естествената структура на горските екосистеми и като цяло сравнително ограничената човешка намеса в продължение на столетия са дали възможност на територията на ППРМ да се формират висококачествени и високопродуктивни гори с изключително екологично значение, включително водоохранно, противоерозионно и рекреационно. Ползването на горите в парка е оказало влияние върху състоянието на отделни екосистеми, настъпили са промени в тяхната възрастова структура, а в известна степен - и върху тяхното здравословно състояние. Оценката на здравословното състояние е направена по методиката ИСР “Forests” по време на Бързата екологична оценка проведена през лятото на 2001г. Горите на Природния парк често са били запалвани с цел освобождаване на площи за паша. Следи от по-стари пожари могат да се намерят по цялата територия.

1. Елшови гори

Формират твърде обширни ивици по поречието на р. Илийна между 1015 и 1500 м н.в. В тези граници са описани два горски хабитата:

- а) 44.217 Родопски галерийни гори от бяла елша (*Al. Incana*);
- б) 31.6115 Рило-Родопски субалпийски съобщества от зелена елша (*Al. viridis*).

Обследваните съобщества са уникални за района и от голямо брегозащитно и противоерозионно значение.

Здравословното състояние на *Al. incana* е добро. Характеризира се с много добър растеж, достигайки среден диаметър от 11,5 до 18,5 см и средна височина 16-17 м. От 55 до 90% от дърветата са без увреждания от абиотичен и биотичен характер. Само 2,5 до 7,7% от дърветата са засъхващи и сухи (Приложение 11). Причини за уврежданията са механични повреди по стъблата, незаконна сеч на отделни дървета и некрози, суховършии от гъби и изгризване на листата от насекоми.

В хабитата 31.6115 Рило-Родопски съобщества от *Al. viridis* здравословното състояние, както на елшата, така и на върбите е незадоволително. От 20 до 28%

от дърветата са засъхващи и сухи, което се дължи на механични повреди и по-слабо - на некрози, раковини от патологичен и ентомологичен характер.

2. Букови гори

Буковите гори заемат ниските части от територията на Парка с надморска височина от 850 до 1500 м. Най-често са смесени с трепетлика, габър, явор и бреза, но участието на тези видове е под 10%. Горите са от смесен семенен и издънков произход и на възраст от 30-40 до 150-200 години. Обследваните четири горски масива в голяма степен характеризират здравословното състояние на бука на територията на Парка (Приложение 11). Общото здравословно състояние на буковите гори се оценява като задоволително до добро. Дърветата са с много добър растеж, но не липсват повреди, некрози, обезлиствания и гнилоты. От 2,5 до 9,6% от дърветата в опитните обекти са засъхващи и сухи. Установените повреди са механични, причинени от снеголоми и от наранявания при провежданите в миналото сечи и при извоза на добитата дървесина. Съществени са и обезлистванията и некрозите на листата от каламитетно развиващия се през 2001 г. насекомен вредител *Rhynchaenus fagi* L. Възможно е при няколкогодишно повторение на повредите да се достигне и до масово съхнене на дървета. Буковите гори заемат голяма площ от територията на горските масиви в парка и имат съществено водозадържащо, противоерозионно и защитно значение.

3. Дъбови гори

Дъбовите гори заемат ограничена територия в границите на Парка. Характерно е, че са формирали насаждения на голяма надморска височина, на границата между буковите и иглолистните гори, което се дължи на съществуващата температурна инверсия и средиземноморското влияние. Обследвани са дъбови насаждения представители на хабитата 41.7642 Гори от рилски дъб (*Q. protoroboroides*). Здравословното състояние на дърветата е задоволително до добро (Приложение 11). От 10,0 до 17,5% дърветата са със суховършия, засъхващи и сухи. На места ясно се разграничават две поколения дървета - едното на възраст 200 и повече години с 3-4 дървета на хектар, които са все още жизнени и с диаметри от 50 до 120 см, и второ поколение от дървета на възраст 70-100 г. и среден диаметър 30-35 см със смесен издънков и семенен произход, сравнително по-жизнени и с по-малко повреди. По сухите и засъхващи дървета бяха установени повреди от гъби и листогризеци насекоми: педомерки и листоврътки. Дъбовите гори за тези месторастения и в този видов състав са уникални за условията и възрастта и достатъчно жизнени, но по време на теренните изследвания почти не бяха установени възобновителни процеси.

4. Белборови гори

Белборовите естествени гори заемат предимно южни, югозападни и югоизточни склонове при надморска височина от 1500 до 2024 м. Причина за това е високата светлолюбивост на този дървесен вид и наличието на температурна инверсия. Обследваните насаждения се отнасят към хабитата 42.5C2 "Родопски белборови гори (*Pinus sylvestris* L.)". Те заемат неголеми територии поради

силно насечения релеф и бързата смяна на изложенията на склоновете. Здравословното състояние на обследваните насаждения е много добро до добро. Белият бор показва висока жизненост, много добър растеж и незначителни повреди - повече от механичен характер. Установи се, че от 2,5 до 7,6% от дърветата са засъхващи и сухи, като това е резултат от наранявания от снеголоми в м. Радовичка река. Патологичните проблеми са незначителни. Строителството на канала на кота 2000 засега не е оказало съществено влияние върху белборовите насаждения около него. Не се знае дали засушаването през последните години няма да увеличи негативното влияние в бъдеще.

5. Смесени иглолистни - смърчови и елови гори

Еловите и смърчовите гори съставят основната горска растителност в изследвания район. Формират широк пояс от 1450 до 1800 м н.в. Основно тези гори са смесени до 1600 м с преобладание на обикновена ела (*Abies alba*), а по-високо - с преобладаване на смърча (*Picea abies*). Те са отнесени към хабитати 42.1613 Западно родопски гори от ела; 41.19122 Югозападно-Мизийски буково-елови гори и 42.2413 Мизийско-Македонски смърчови гори (Приложение 11). Смърчовите и елови гори са твърде стабилни, растящи при разнообразни почвени условия (предимно върху кафяви горски почви, богати и свежи до влажни).

Еловите гори показват задоволително до добро здравословно състояние (Приложение 11). Причина за твърде големите повреди в тези гори са: високата чувствителност на обикновената ела към силните засушавания (характерни през периода след 1982 г.), което доведе до масови съхнения на този дървесен вид в целия му ареал. В обследваните насаждения числеността на короядите за сега е сравнително ниска. Твърде широко се срещат повреди от самодивска метла (*Pucciniastrum cariophyllacerum* (D.C.) Schr. Сериозно внимание в тези гори заслужават повредите от снеголоми, които са причинили пречупване, повяляне на дървета и формиране на огнища (петна) от голи площи. В тези петна възобновяването е незадоволително и предимно от трепетлика, върба и частично от ела и смърч.

Смърчът (*Picea abies*) има много по-добро здравословно състояние както в смесените гори до 1600 м н.в., така и в чистите смърчови гори. Дърветата имат много добър растеж, висока жизненост и устойчивост. Съхнещите и засъхващи дървета са единични и тяхното процентно участие е от 0% до 11,3%. Загиналите дървета са предимно ветровални (снеговални), което е резултат от загниването на корените. Общо смърчовите гори са в много добро състояние независимо от условията при надморската височина на която растат.

6. Белмурови гори

Белмуровите гори очертават горната граница на гората в Парка от 1800 до 2100 м н.в. При тези твърде неблагоприятни климатични условия бялата мура е формирала добри по растеж и състояние масиви. Обследваните 6 обекта (Приложение 11) ясно показват това. Бялата мура расте в чисти или смесени съобщества с *Picea abies* или *Pinus sylvestris*. Здравословното състояние на

дърветата и съобществата е много добро до добро. Повредите от патогенни организми са незначителни. Отбелязани бяха и повреди от лавини и снеговали. Повалените дървета се нападат от ликояди и корояди, които за сега не представляват опасност за бялата мура. Като вид, формиращ горната граница на гората, бялата мура има изключително общоекологично, противоерозионно и снегозадържащо значение.

7. Съобщества от клек

Клековите съобщества формират насаждения с изключително екологично значение. Обследваните съобщества в местността Мраморец (Мермера) показват много добро здравословно състояние, растеж и развитие.

Територии, засегнати от горски пожари

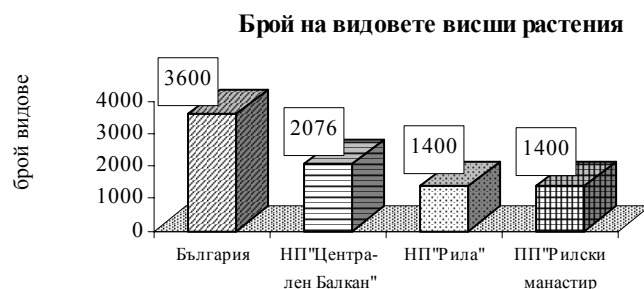
През 2000 г. част от територията на ППРМ беше засегната от горски пожари. Това са районите на водосборите на р. Елешница, Джамбевска река и отчасти горното течение на р. Калин. Засегнати са около 9000 ха гори и високопланински пасища. По надморска височина засегнатата територия обхваща горски масиви от 1000-1100 м до 2000 м. Горските масиви изгорели частично или напълно са иглолистни култури от бял бор в по-ниската част и естествени насаждения от бял бор, смърч и ела в по-горните части, на месторастения с южно изложение, сухи, скалисти, трудно достъпни. (Приложение 12)

3.3 Флора

3.3.1 Висши растения

Богатство на таксоните

Общият брой на установените досега таксони висши растения в парка е 1400 и представлява 38,88% от висшата флора на България. Тук се срещат 2 вида Плаунообразни (*Lycopodiophyta*), 5 вида Хвоцообразни (*Equisetophyta*), 34 вида Папратовидни (*Polypodiophyta*), 10 вида Голосеменни (*Pinophyta*), 1349 вида Покритосеменни (*Magnoliophyta*), от които 250 вида Едноседелни и 1099 вида Двуседелни растения. С най-голям брой видове са представени семействата Сложноцветни (*Asteraceae*) - 152 вида, Житни (*Poaceae*) - 104 вида, Розоцветни (*Rosaceae*) - 103 вида, Карамфилови (*Caryophyllaceae*) - 94 вида, Бобови (*Fabaceae*) - 80 и др.. Най-добре проучени са групите на голосеменните и папратовидните. Добре проучени са видовете от семейства Кремови (*Liliaceae*), Игликови (*Primulaceae*), Каменоломкови (*Saxifragaceae*) и др. Все още не е изяснено напълно видовото богатство на семействата Житни (*Poaceae*) и отчасти Сложноцветни (*Asteraceae*). Броят на видовете висши растения в България, Националните паркове “Рила” и “Централен Балкан” и ПП “Рилски манастир” са представени на Фиг. 9.

Фиг. 9 Съотношение на броя видове висши растения в България, Националните паркове "Рила" и "Централен Балкан" и ПП "Рилски манастир"

Най-богати на видове са иглолистния и субалпийския пояс, където се намират 1000-1200 вида. С най-голямо видово богатство се очертават високите части на резерват Риломанастирска гора, долините на река Илийна, река Радовичка и Рилска (Тиха Рила), както и подножието на Връх Калин, над с. Пастра. Най-беден на видове е алпийският безлесен пояс, където се срещат 250-300 вида.

От флорогеографска гледна точка флората на Парка е формирана от 5 типа флорогеографски елементи, както следва:

1. **Евроазиатски компонент** - около 158 вида. Такива са балканското коило (*Stipa balcanica*), тъмнолюспестия пелин (*Artemisia eriantha*) и др.;
2. **Циркумбореален компонент** - 135 вида. В тази група са представени глациалните реликти. Представители на тази група видове са видовете от род Каменоломка (*Saxifraga*); върбите джуджета (тревиста върба (*Salix herbacea*), мрежолитна върба (*Salix reticulata*), тъполистна върба (*Salix retusa*); сребърника (*Dryas octopetala*);
3. **Средноевропейски компонент** - 125 вида. Пример е разпространението на видовете от род Светлика (*Luzula* sp.); рихерова звъника (*Hypericum richerii*), паричколистно великденче (*Veronica bellidioides*) в алпийската безлесна зона;
4. **Средиземноморски компонент** - 307 вида. Най-широко разпространеният вид от тях в парка е балканският зановец (*Chamaecytisus absinthioides*);
5. **Ендемичен компонент** - локални, български и балкански ендемити.

Богатото разнообразие от флорогеографски елементи показва връзката на флората на парка с по-малко или повече географски отдалечени територии и значението му за осигуряване на екологичен коридор за поддържане на генетичния обмен в растителните популации.

Консервационна значимост и природозащитен статус на висшите растения

Общият брой на ендемичните таксони е 123 (6 локални, 27 български и 90 балкански). Най-широко разпространен локален ендемит в ПП "Рилски манастир" е рилската иглика (*Primula deorum*). Друг локален ендемит от висшите растения, който се среща само в ПП "Рилски манастир" е рилския дъб (*Quercus protoroburoides*). От българските ендемити най-често се срещат българско вятърче (*Jasione bulgarica*); рилска класица (*Alopecurus riloensis*), веленовскиевото плюскавиче (*Silene velenovskiyana*) и рилска теменуга (*Viola orbelica*). С най-голямо присъствие в парка от балканските ендемити са български омайник (*Geum*

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР”

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧИМИ РАСТИТЕЛНИ ВИДОВЕ

На картата е представено разпространението на 4 категории консервационно значими видове -ендемита, реликти, редки и застрашени. Първите две категории насочват към процесите на формообразуване протекли (и протичащи) на тази територия, а вторите две категории - към състоянието на популациите и заплахите за тяхното съществуване. Представена е информация събрана по време на теренните изследвания проведени през 2001 година на територията на парка, както и по литературни данни.

Всред консервационно значимите видове доминират балканските ендемити. По-малко са българските и с най-малък брой- локалните (рилски) ендемити. Броят на ендемитите е по-голям от броя на реликтите (предимно глациални) с около 10%.

При анализа на разпространението и концентрацията на отбелязаните по-горе видове се установява, че съществуват територии с голямо разнообразие и концентрация на консервационно значими видове. Такива са териториите по линията Мраморец (Мермера)-Джендема-Теодосиеви караули; около Рибни езера; по линията Голям мечи връх-Царев връх; в района на вр. Калин; в горната част на Радовичка река и др. Тези територии могат да се разглеждат като естествени екологични коридори, по които се осъществява генния обмен между популациите от резерват “Риломонастирска гора”, Централен Рилски резерват и “Парангалица” (последните в Национален парк Рила), а също така и на популации извън резерватните територии.

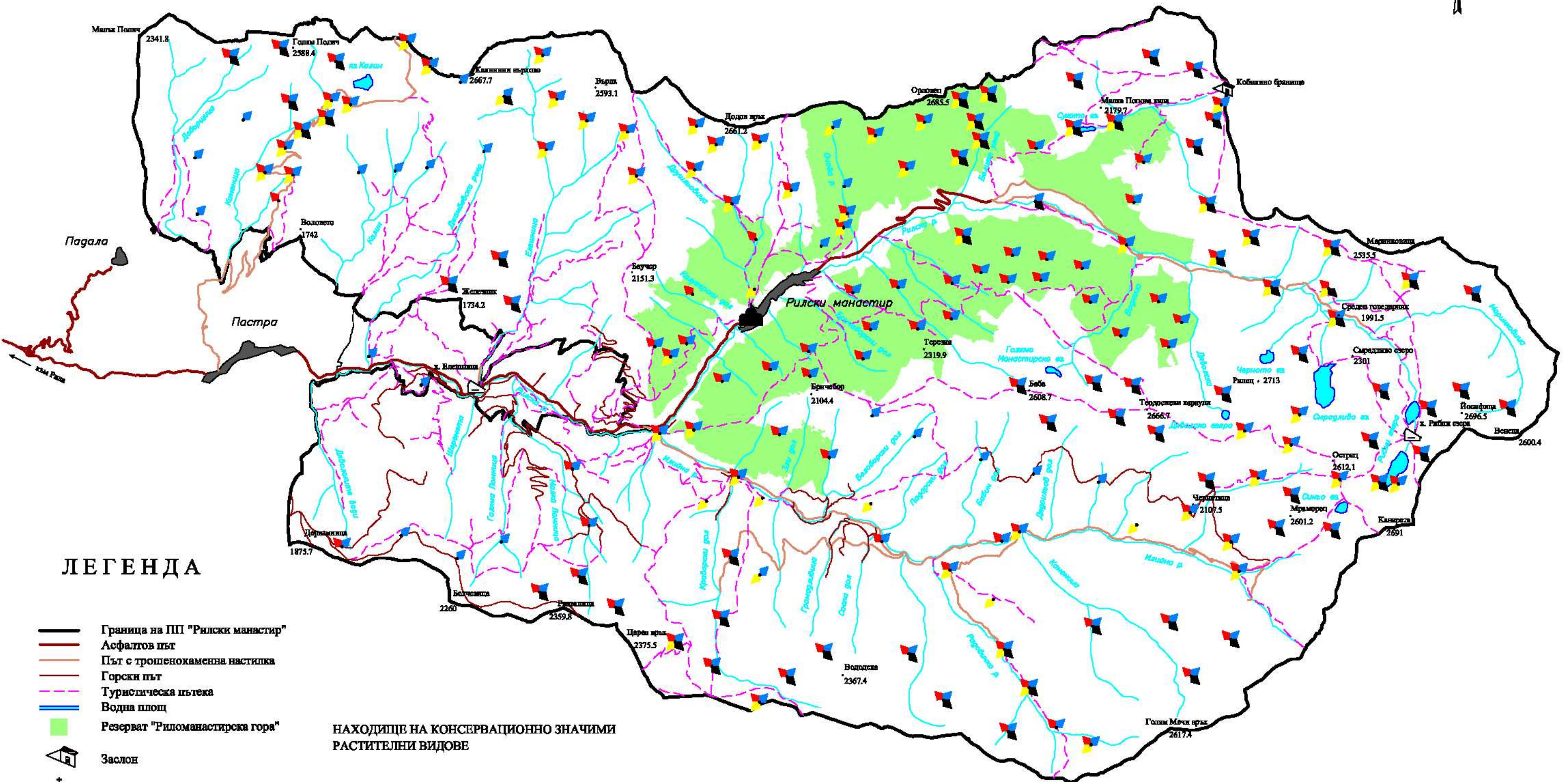
Останалите елементи са като в Базовата карта.

Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агролеспроект ЕООД, както и информация от консултанти към проект ОБРИР.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧИМИ РАСТИТЕЛНИ ВИДОВЕ

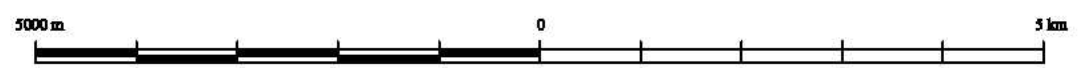

ЛЕГЕНДА

- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настипка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна площ
- Резерват "Риломанастриска гора"
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и кота

НАХОДИЩЕ НА КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧИМИ РАСТИТЕЛНИ ВИДОВЕ

- Ендемити
- Реликти
- Редки
- Застрашени

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
гр. София, ноември 2003 г.

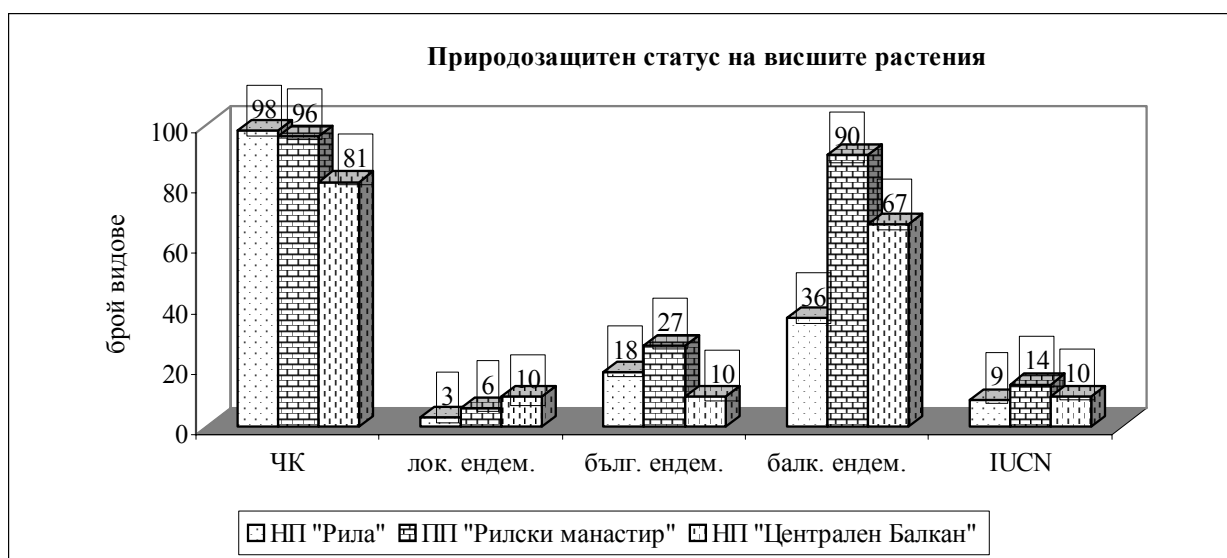
bulgaricum); златиста кандилка (*Aquilegia aurea*); обикновено лъжичниче (*Armeria rumelica*); планински минзухар (*Crocus veluchensis*); дребнолистен карамфил (*Dianthus microlepis*), царборисова ела (*Abies alba* subsp. *borisii-regis*) и др.

В Приложение 13 са представени видовете консервационно значими висши растения в ПП “Рилски манастир”.

Общият брой на реликтите на територията на парка е 110 (77 вида глациални и 33 вида терциерни реликти), което представлява 7,86% от общия брой висши растения разпространени в парка. Глациалните реликти са 5,51% от висшата флора на парка. Срещат се дребното крайснежно звънче (*Soldanella pusilla*), клинолистната иглика (*Primula minima*), клека (*Pinus mugo*) и др. Терциерните реликти са 2,35% от висшата флора на парка. С широко разпространение са обикновената хвойна (*Juniperus communis* L.), смърча (*Picea abies*), бялата мура (*Pinus peuce*), царборисовата ела (*Abies borisii-regis*) и локалния ендемит (*Quercus protoroburoides*).

От видовете висши растения установени на територията на парка защитени по Закона за биоразнообразието са 57 вида. Единадесет от тях са включени в Приложение № 2 на растителните и животински видове, за чието опазване се обявяват защитени зони. Петдесет и седем вида са включени в Приложение № 3 за защитените диви животински и растителни видове в цялата страна. Общо 11 вида са защитени по ЗБР като са включени и в двете приложения. В Червената книга на България са отбелязани 96 вида: 9 застрашени и 87 редки или 12,84% от всички видове в Червената книга.

В червения списък на IUCN са записани 14 вида срещащи се на територията на парка; в Европейския списък (E/ECE/1249) 6 вида; в Бернската конвенция са отбелязани 6 вида. В листата на CITES са отбелязани 24 вида (Фиг. 10).

Фиг. 10 Съотношение на броя видове висши растения с природозащитен статус в Националните паркове “Рила” и “Централен Балкан” и ПП “Рилски манастир”

Значими концентрации на редки, застрашени и други видове са установени в крайречните съобщества на бяла елша (*Alnus incana*), по Рилецкото било и Мраморецкия циркус сред съобществата от клек (*Pinus mugo*) и варовитите терени, както и на територията на резерват “Риломанастирска гора”, където е разпространено най-голямото съобщество от царборисова ела (*Abies borisii-regis*) и където се намира основното съобщество от рилски дъб (*Quercus proroburoides*). Не са потвърдени находищата на три редки вида - янкиев лопен (*Verbascum jankeanum*), крилатолистна цицербита (*Cicerbita plumeri*), клинолистен див тютюн (*Ligularia glauca*).

3.3.2 Мъхове

Богатство на таксони мъхове

В ПП “Рилски манастир” са установени 164 вида мъхове, които са 58% от известните досега за Рила планина. По отношение на родовете и семействата в българската бриофлора, 78 от родовете (37%) и 39 от семействата (49%) са представени в мъховата флора на парка. Чернодробните мъхове (Клас Marchantiopsida) са 24 вида, а Листнатите мъхове (Клас Bryopsida) са 125. Най-много са видовете на род *Sphagnum* (Торфени мъхове) – 13, род *Bryum* – 9, род *Grimmia* – 7, род *Brachythecium* – 5. Броя на видовете мъхове за България, Националните паркове “Рила” и “Централен Балкан” и ПП “Рилски манастир” са представени на Фиг. 11.

Фиг. 11 Съотношение на броя на видовете мъхове в България, Националните паркове “Рила” и “Централен Балкан” и ПП “Рилски манастир”

Видовият състав на мъховете в ПП “Рилски манастир” и консервационната им значимост са представени в Приложение 14.

За първи път в Рила е установен вида *Grimmia unicolor*, рядък за България.

Почвените мъхове от родовете *Polytrichum*, *Barbilophozia*, *Tortula*, *Tortella* и широко разпространения *Ceratodon purpureus* растат по ерозираните части на

терена или образуват малки петна на оголената почва между туфите на житните. Скалните мъхове са представени от ксерофитните видове на родовете *Grimmia* и *Racomitrium*. В старите и влажни иглолистни гори върху гниеща дървесина се срещат видове от родовете *Dicranum*, *Lophozia*, *Lophocolea*, *Jungermannia* и видовете *Herzogiella seligeri*, *Blepharostoma trichophyllum*, *Hypnum cupressiforme*, *Brachythecium velutinum*. Епифитните мъхове са представени главно от *Leucodon sciuroides* и видове от родовете *Orthotrichum* и *Porella*. Епифит върху бука най-често е *Frullania dilatata*.

Най-голямо количество мъхове се установява край и в реките Рилска и Илийна и многобройните им притоци, образуващи на места разливи и подхранващи с влага замочурените ливади и торфищата. В такива местообитания мъхвете са представени от хигро- и хидрофити (от родовете *Drepanocladus*, *Calliergon*, *Calliergonella*, *Philonotis*, *Hygrohypnum*, *Rhynchostegium*, *Scapania*), а представителите на род *Sphagnum* често доминират в приземния етаж, като проективното им покритие достига 70-100%.

Консервационна значимост на видовете мъхове

На територията на ПП “Рилски манастир” бяха намерени 4 вида мъхове с консервационна значимост:

1. *Lophozia ascendens* (Кл. Marchantiopsida, Чернодробни мъхове). Рядък вид за България и включен в Червената книга на европейските мъхове в списъка на редките видове (ЕССВ 1995).
2. *Schistidium agassizii* (Кл. Bryopsida, Листнати мъхове). Рядък вид за България.
3. *Grimmia unicolor* (Кл. Bryopsida, Листнати мъхове). Рядък вид за България.
4. *Anthelia juratzkana* (Кл. Marchantiopsida, Чернодробни мъхове). Рядък вид с недостатъчно проучено разпространение в България.

По литературни данни край Рилския манастир се намират находищата на още два вида, включени в списъка на редките, застрашените и недостатъчно проучените мъхове в България: *Porella baueri* и *Taxiphyllum wissgrillii*. Потвърждаването на находищата им се затруднява от липсата на точни и изчерпателни бележки за локализацията на местата, откъдето са събрани.

3.3.3 Лечебни растения

Богатство на таксони лечебни растения

На територията на ПП “Рилски манастир” са установени 203 вида лечебни растения, чието събиране представлява търговски и личен интерес (Фиг. 12). Общият им брой представлява 28% от използваните в официалната и народна медицина видове. От тях 1 вид е представител на лишеите, а останалите 202 вида са висши растения. С най-голям брой видове са представени семействата *Asteraceae* - 16 вида, *Rosaceae* - 15 вида, *Lamiaceae* - 11 вида и *Scrophulariaceae* - 6 вида.

Брой на видовете лечебни растения

Фиг. 12 Съотношение на броя на видовете лечебни растения в България, Националните паркове "Рила" и "Централен Балкан" и ПП "Рилски манастир"

Видовият състав на лечебните растения установени в ПП "Рилски манастир" по време на бързата екологична оценка през 2001 г. и техният природозащитен статус и конзервационна значимост е представен в Приложение 15.

С най-голямо видово разнообразие от лечебни растения (до 100 вида) се характеризират района на река Илийна в съобществата на бялата елша (*Alnus incana*), района на Връх Калин над Пастра, включващ иглолистни и широколистни гори и високопланинската крайпоточна зона на Белия улей и Очова река в резерват "Риломанастирска гора". Сравнително по-слабо видово разнообразие от лечебни растения (между 20 и 40 вида) има в иглолистните и букови гори от районите на Тиха Рила, Радовичка река, Мраморец (Мермера) и Сухото езеро. Най-слабо е разнообразието от лечебни растения в алпийския и субалпийски пояси в районите на Рибни езера, край Сухото езеро, под Връх Калин, местността Добро поле.

Конзервационна значимост и природозащитен статус на видовете лечебни растения

От установените по време на бързата екологична оценка на територията на ПП "Рилски манастир" лечебни растения, 21 вида са с конзервационна значимост. В списъка на IUCN е включен 1 вид, в списъка на CITES - 1 вид, в Червена книга на НР България са включени 8 вида, по Закона за биоразнообразието в Приложение 3 са защитени 6 вида, един вид е включен в Приложение 2 и 3 в приложение 4. Под специален режим на опазване и ползване съгласно чл.10 от ЗЛР са 14 вида. (Приложение 15)

Най-голямо е участието на конзервационно значими видове (по 4-5 вида) в иглолистния пояс на Радовичка река, Тиха Рила, и Калин, както и субалпийския пояс край поточните хабитати на Белия улей, Мраморец, Рибни езера и Очова река. Сравнително по-ниско е участието им (с 2 до 3 конзервационно значими вида) в хабитатите на бялата елша (*Alnus incana*) от района на Илийна, смесените гори в района на Радовичка река, Буково бърдо и по река Рилска (Тиха Рила).

В района на Тиха Рила в смърчово-бялмурово съобщество е установена популация на жълтата тинтява (*Gentiana lutea*), с много добра плътност и численост на площ от 10 ха. В района на Кирилова поляна, в елово смърчово съобщество, бяха установени 15 екземпляра от тис (*Taxus baccata*), по-голяма част от тях в младенческа възраст.

Популациите на рилския ревен (*Rheum rhaponticum*), пролетното котенце (*Pulsatilla vernalis*) и златовръх (*Rhodiola rosea*), както и други консервационно значими видове се разполагат над 1500 м н.в. в субалпийския пояс.

Ресурси от лечебни растения

Направената ресурсна характеристика дава основание лечебните растения да се разделят в четири групи:

I група

В тази група са включени видовете с консервационна значимост:

Подгрупа А/ Лечебни видове, защитени по Закона за биоразнообразието. Тук спадат 6 вида включени в Приложение 3 на закона: жълта тинтява (*Gentiana lutea*), петниста тинтява (*Gentiana punctata*), обикновен тис (*Taxus baccata*), пролетно котенце (*Pulsatilla vernalis*), рилски ревен (*Rheum rhaponticum*), златовръх (*Rhodiola rosea*). Първите два вида са добре представени в парка и заемат значителни площи. Ресурсът от останалите е ограничен поради малочисленост на популациите.

Подгрупа Б/ Лечебни растения, под специален режим на опазване и ползване. Тук се отнасят 14 вида: шапиче (*Alchemilla vulgaris* complex), панчичева пищялка (*Angelica pancicii*), изтравниче (*Asplenium trichomanes*), лудо биле (*Atropa belladonna*), безстъблена решетка (*Carlina acanthopholia*), исландски лишей (*Cetraria islandica*), лазаркия (*Galium odoratum*), лечебна иглика (*Primula veris*), лютивя тлъстига (*Sedum acre*), лечебна диланка (*Valeriana officinalis*), ранилист (*Betonica officinalis*), мечо грозде (*Arctostaphylos uva ursi*), хуперция иглолистна (*Huperzia selago*) и бухалковиден плавун (*Lycopodium clavatum*). От тях *Angelica pancicii* и *Atropa belladonna* са включени в Червена книга на НР България. Лечебната иглика (*Primula veris* L.) е включена и в Приложение № 4 на Закона за биоразнообразието за дивите видове животни и растения по режим за опазване и регулирано ползване.

Видовете шапиче (*Alchemilla vulgaris* complex) и панчичиевата пищялка (*Angelica pancicii*) имат по-широко разпространение и добри ресурсни запаси. Останалите видове нямат значими запаси.

II група

В тази подгрупа са включени 16 вида, заемащи обширни територии с много добри ресурсни характеристики (Приложение 16). Тук се отнасят горските плодове като боровинки (*Vaccinium* sp.), малини (*Rubus idaeus*), шипки (*Rosa*

canina) и др, както и рудерални видове като алпийски лапад (*Rumex alpinus*), вратига (*Tanacetum vulgare*), коприва (*Urtica dioica*), чемерика (*Veratrum lobelianum*) и др.

III група

Към тази група са включени 18 вида. Те имат по няколко популации на големи територии. Обилието им обаче в тях е сравнително ниско, което определя и тяхната ниска ресурсна характеристика.

IV група

В тази група са включени 77 вида. Те се срещат в много малки количества, представени са най-често с единични или малочислени находища, без ресурсни възможности. При евентуално черпене на дрога от тях може да се стигне до необратими последствия на техните популации.

Лечебни растения с икономически значим ресурс

Със значим икономически ресурс в парка са следните лечебни растения:

1. Черна боровинка (*Vaccinium myrtillus*) разпространена от 1000 до 2200 - 2300 м н.в.;
2. Алпийски лапад (*Rumex alpinus*) разпространен от 1400 до 2200 -2300 м н.в.;
3. Обикновена коприва (*Urtica dioica*) с широко разпространение;
4. Видове мащерка (*Thymus sp.*) с широко разпространение.

Данните за нивото на ползване на недървесни продукти не разкриват свръх-употреба и рисково въздействие върху популациите им. Сравнението на данните от социологическите проучвания с оценката на ресурса на всяко едно от лечебните растения показва, че само събраните количества от малина и шипка застрашават посочения ресурс.

3.3.4 Макромицети

Макромицетите представляват специфична, междинна, свързваща растения и животни, биотична група.

Богатство на таксони

Общият брой видове, разпространени на територията на парка е 306, като 43 от тях са посочени в литературата, а намирането на други 10 не е публикувано, но образци от тях се съхраняват в микологична колекция на Института по ботаника при БАН (Фиг. 13).

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МАНАСТИР” НЕДЪРВЕСНИ ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

На картата са представени основните находища на недървесни природни ресурси. Обозначени са находищата, които са посочени от местното население като места за събиране на недървесни природни ресурси – лечебни растения, гъби, диви плодове, риба. Данните са събрани по време на социално-икономическото проучване в района през 2001 година.

Обозначени са и находища на лечебни растения и горски плодове известни по литературни данни, както и тези изследвани по време на теренното проучване 2001 г. От количествена гледна точка са обособени две категории: находища с малък запас, и находища с относително по-голям запас подходящи за ползване. Виж таблицата по-долу.

Повечето от находищата са разположени в горския пояс, по крайречните тераси на р. Илийна и р. Рилска и техните притоци. Количествената оценка се отнася, както за обозначения пункт, така и за близките до него територии със сходни условия за развитие на съответните видове или ресурс.

Районите, режимите и нормите за събиране на недървесни природни ресурси на територията на ППРМ са определени и описани в предписателната част на плана глава “Зониране.”

Останалите елементи са като в Базовата карта.

Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агролеспроект ЕООД, както и информация от теренното изследване проведено през 2001 година и консултанти към проект ОБРИР.

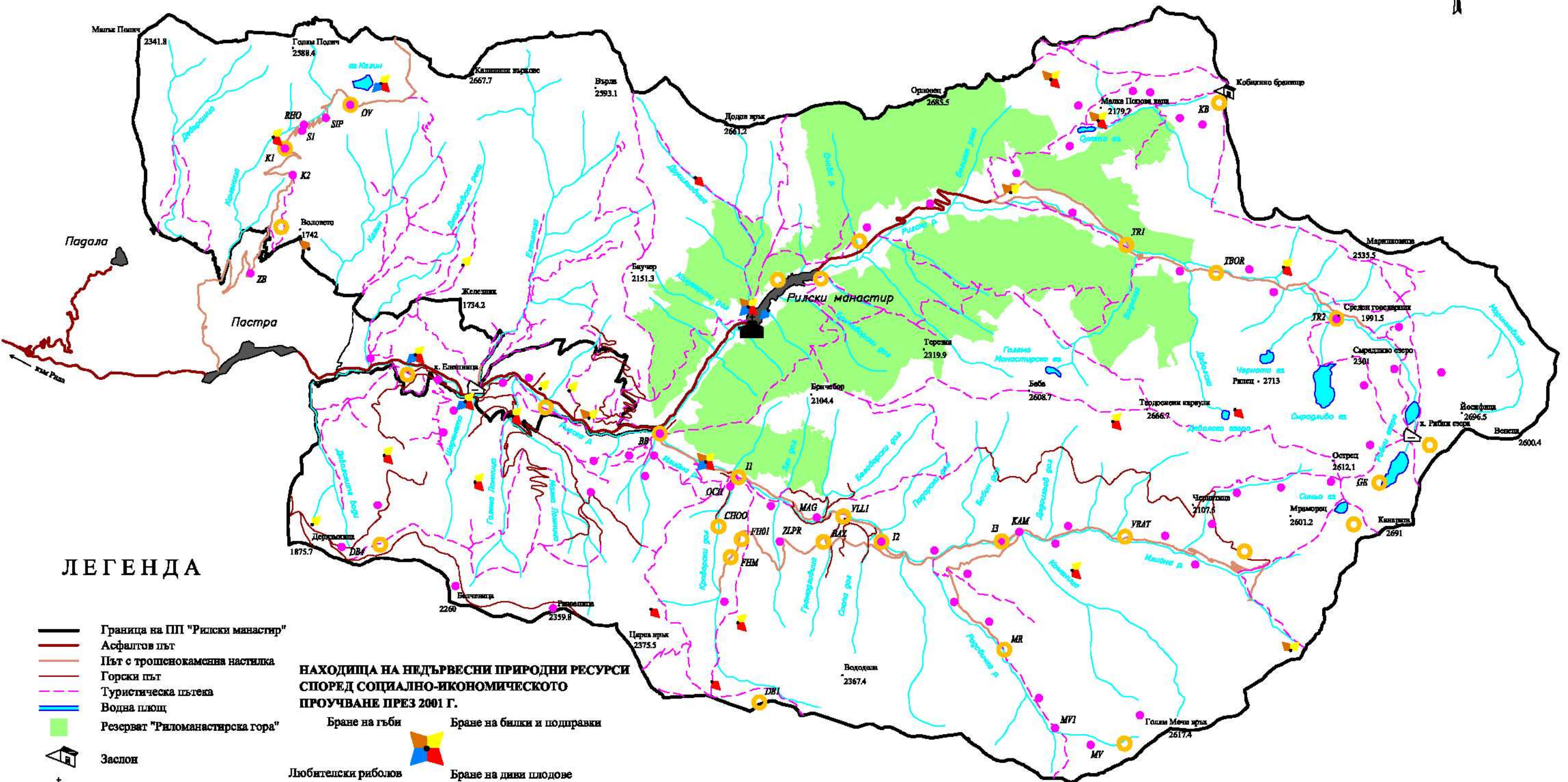
Находищата са обозначени по името на контролната станция от БЕО, с което е посочено **находището и на картата.**

№	Вид	Находище с възможност за събиране на ресурси	Находище с ограничен запас
1	<i>Achillea millefolium</i> /бял равнец/	-	BB, RHO, ZB
2	<i>Alchemilla vulgaris</i> compl. /шапиче/	-	OCH
3	<i>Chenopodium bonus henricus</i> /чувен/	-	OV
4	<i>Coryllus avellana</i> /леска/	I1	-
5	<i>Crataegus monogyna</i> /глог/	GLOG	-
6	<i>Cirsium lonchitis</i> /магарешки трън/	-	MAG
7	<i>Dryopteris filix mas</i> /мъжка папрат/	-	I2
8	<i>Euphrasia officinalis</i> compl. /очанка/	-	OCH
9	<i>Galium odoratum</i> /лазаркия/	-	I2
10	<i>Galium verum</i> /енъовче/	-	RAV
11	<i>Geranium macrorhizum</i> /об. здравец/	I3, FHM, CHOO, K1, K3	-
12	<i>Geranium sanguineum</i> /кръвен здравец/	-	K2
13	<i>Juniperus communis</i> /обикновена хвойна/	-	DB4
14	<i>Origanum vulgare</i> /риган/	-	KAM, QR1
15	<i>Petasites hybridus</i> /чобанка/	I2, BAZ, CHOO	-
16	<i>Pteridium aquilinum</i> /орлова папрат/	K1	-
17	<i>Rosa canina</i> /шипка/	GLOG	-
18	<i>Rubus caesius</i> /къпина/	-	KAPI
19	<i>Rubus idaeus</i> /малина/	FHM	-
20	<i>Rumex alpinus</i> /алпийски лапад/	FH01, TR2, KB, OV, GE	-

21	<i>Sambucus ebulus</i> /бъзак/	VLL1, BAZ	-
22	<i>Sambucus nigra</i> /бъз/	BB, II	-
23	<i>Solidago virgaurea</i> /златна пръчица/	-	ZLPR
24	<i>Tanacetum vulgare</i> /вратига/	I3, VRAT	-
25	<i>Teucrium chamaedrys</i> /червено подъбиче/	-	Q
26	<i>Tussilago farfara</i> /подбел/	BB, MR	-
27	<i>Thymus sp.</i> /мащерка/		TR2, K1, SIP, S1, MV, MV1
28	<i>Urtica dioica</i> /коприва/	VLL1, CHOO	-
29	<i>Urtica urens</i> /гръцка коприва/	-	I3
30	<i>Vaccinium myrtillus</i> /черна боровинка/	TR2, TBOR, TR1	-
31	<i>Veratrum lobelianum</i> /чемерика/	KB	-
32	<i>Verbascum longifolium</i> /лопен/	-	TR2, K2, MV1
33	<i>Veronica officinalis</i> /лечебно великденче/	-	FH1

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

НЕДЪРВЕСНИ ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

ЛЕГЕНДА

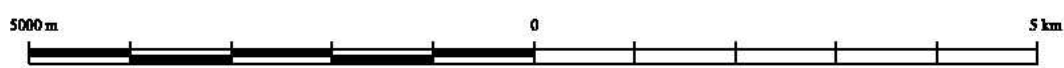
- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настелка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна площ
- Резерват "Риломанастирска гора"
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Върх с име и кота

НАХОДИЩА НА НЕДЪРВЕСНИ ПРИРОДНИ РЕСУРСИ СПОРЕД СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ ПРЕЗ 2001 Г.

- Бране на гъби
- Бране на билки и подправки
- Любителски риболов
- Бране на диви плодове

НАХОДИЩА НА ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ И ГОРСКИ ПЛОДОВЕ ПО ЛИТЕРАТУРНИ ДАННИ И ДАННИ ОТ БЕО 2001 Г.

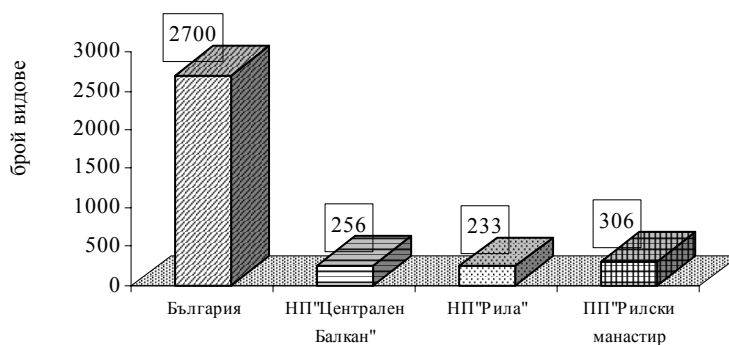
- Находище с възможности за събиране на ресурси
- Находище с ограничен запас
- Станция, в която е извършена оценка на ресурсите

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

Брой на видовете макромицети

Фиг. 13 Съотношение на броя на видовете макромицети в България, Националните паркове "Рила" и "Централен Балкан" и ПП "Рилски манастир"

Срещащите се тук макромицети се отнасят към 3 отдела (*Мухомycota*, *Ascomycota* и *Basidiomycota*), 26 разреда, 54 семейства и 140 рода. По брой на видовете доминира разред *Agaricales* (109 вида). Най-богати на видове са семействата: *Tricholomataceae* (62 вида), *Russulaceae* (40 вида), *Cortinariaceae* (31 вида), *Coriolaceae* (19 вида) и *Boletaceae* (15 вида). Най-многочислени са родовете *Russula* (29 вида), *Muscena* (13 вида), *Lactarius* (11 вида), *Cortinarius* (10 вида), *Amanita*, *Boletus* и *Inocybe* (по 7 вида).

Най-много видове макромицети са установени в горските екосистеми: букови (69 вида), елшови (47 вида), смърчови и елови (общо 80 вида), и бялмурови (36 вида).

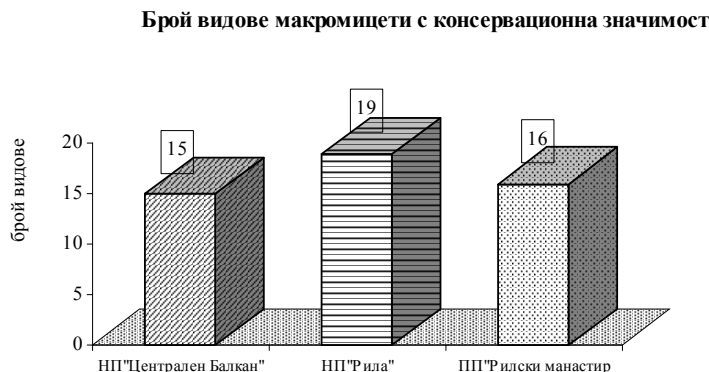
Консервационна значимост и природозащитен статус на видовете макромицети

На територията на парка са установени 16 консервационно значими таксони както следва:

1) IUCN	11 вида от категорията редки
	5 вида от категорията застрашени
2) Червен списък на Рила	2 вида
3) Червен списък на България	3 вида
4) Червен списък на Европа	9 вида
5) Приложение към Бернската конвенция	1 вид

Забележка: Броят на видовете излиза повече от 16, тъй като един вид попада в различни списъци

Консервационно значимите макромицети в ПП “Рилски манастир” са представени в Приложение 17. Сравнение между броя видове макромицети с консервационна значимост в НП “Рила”, НП “Централен Балкан” и ПП “Рилски манастир” е представено на Фиг. 14.

Фиг. 14. Съотношение на броя на видовете макромицети с природозащитен статус в Националните паркове “Рила” и “Централен Балкан” и ПП “Рилски манастир”

С най-голямо консервационно значение сред макромицетите в парка безспорно е *Suillus sibiricus* (фигурира в Червения списък на България, Червения списък на Европа и в Приложението към Бернската Конвенция). Този вид досега е установен само в хабитати на *Pinus peuce* в България и Македония и в хабитати на *Pinus cembra* в Алпите. С голямо консервационно значение са и още 8 вида макромицети от Червения списък на Европа (таблица 4), чийто статус съвпада с този на IUCN.

Най-богати на консервационно значими видове макромицети са хабитатите на бялата мура, смърча, елата, бука, а също и торфищата и в по-слаба степен хабитатите на рилския дъб, елшата и алпийските тревисти съобщества.

Най-голям брой консервационно значими видове досега са установени в резерват “Риломанастирска гора” - 6 и в зоната на Ризваница - 5.

Ядливи видове макромицети

Обобщеният списък на ядливите гъби в Природен парк “Рилски манастир” включва 38 вида (Приложение 18), както следва:

- 7 вида известни от литературата: царска печурка (*Agaricus augustus*), полска пърхутка (*Calvatia utriformis*), лютива млечница (*Lactarius piperatus*), хлебна млечница (*L. volemus*), сивовиолетова гълъбка (*Russula cyanoxantha*), сива гълъбка (*R. grisea*) и маслинокафява гълъбка (*R. olivacea*).
- 27 вида с потвърдено разпространение на територията.
- 7 непубликувани вида от по-ранни сборове: кифла (*Albatrellus confluens*), анасонова миризливка (*Clitocybe odora*), тръбенка (*Craterellus cornucopioides*), гигантска пърхутка (*Langermannia gigantea*), оранжева брезовка (*Leccinum aurantiacum*), сърнела (*Macrolepiota procera*) и сърнена рогачка (*Sarcodon imbricatus*).

Три вида от ядливите гъби са много ценни в търговско отношение: *Boletus aestivalis*, *B. edulis* и *Cantharellus tubaeformis*. На територията на парка не е констатирано интензивно събиране на ядливи гъби и наличие на изкупвателни пунктове в близост.

3.4 Фауна

3.4.1 Безгръбначни животни

Фаунистичното разнообразие на безгръбначните животни в Природен парк “Рилски манастир” е оценено чрез моделни групи: първаци (*Protozoa*), *Rotatoria*, мекотели (*Mollusca*), *Tardigrada*, ракообразни (*Crustacea*), паякообразни (*Arachnida*), многоножки (*Myriapoda*) и насекоми (*Insecta*).

Богатство на таксоните

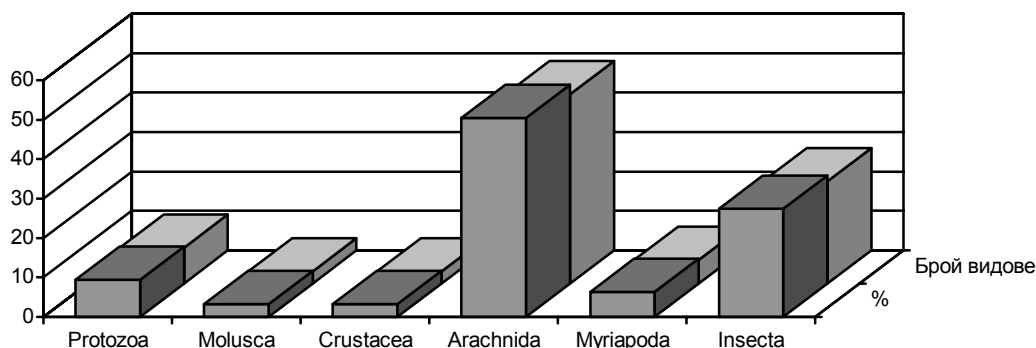
Общият брой установени в парка таксони от посочените по-горе моделни групи от безгръбначната фауна възлиза на 2475 вида и подвида. Те обхващат 315 таксона първаци (*Protozoa*), 53 таксона *Rotatoria*, 56 таксона мекотели (*Mollusca*), 10 таксона *Tardigrada*, 53 таксона ракообразни (*Crustacea*), 232 таксона паякообразни (*Arachnida*), 53 таксона многоножки (*Myriapoda*) и 1703 таксона насекоми (*Insecta*). Установеният брой безгръбначни животни представлява около 37% от очакваните за района около 6 500 – 7 000 вида.

Като цяло проучеността на безгръбначната фауна на парка е сравнително слаба. В териториален план познанията за видовия състав на безгръбначната фауна са сравнително равномерни, като най-богати се оказват районите на резерват “Риломанастирска гора”, най-източните участъци около Рибни езера, района на язовир Калин, системата на реките и потоците, както и районите на Радовичка река и Буково бърдо. Разпределението на безгръбначната фауна по растителни пояси е неравномерно. С най-голямо видово разнообразие се характеризират алпийския и субалпийския пояси, поясът на буковите гори.

Консервационна значимост и природозащитен статус на видовете безгръбначни животни

От установените в парка таксони 332 са с природозащитна значимост, като сред тях има 96 редки (стенотопни) таксона, 85 ендемита, 146 реликта, 116 са включени в световни и европейски списъци на застрашени видове (IUCN - 7, Червен списък на Европа – 19, CORINE – 72, Бернска конвенция – 17 и Директива за хабитатите –1). Пет вида са защитени в България по Закона за биологичното разнообразие. Четири вида са включени в приложения № 2 и 3 на закона, а един вид е включен в приложение № 4.

Редки (стенотопни) таксони: – за редки (стенотопни) таксони в парка са приети общо 96 вида и подвида (Приложение 19). Разпределението им по групи е посочено на Фиг. 15.

Фиг. 15. Разпределение по групи на редките видове безгръбначни животни в Природния парк “Рилски манастир”

Редки (стенотопни) таксони са установени в почти всички групи безгръбначни животни в парка. Процентът им е най-голям при паякообразните (*Arachnida*) (50,5%) и насекомите (27,4%). Представители на тази категория са установени във всички части на природния парк, но най-голям е броят им в горите (както широколистните, така и иглолистните), поречията бреговете на другите водоеми, както и в местообитанията на субалпийския и алпийския пояси. От паякообразните най-много редки таксони са установени в районите на Радовичка река (11), река Илийна (9), Тиха Рила и Рибни езера (по 5), от твърдокрилите - река Илийна (6), Тиха Рила (4), Калин (3).

При останалите групи процентът на редките (стенотопни) таксони не надминава 10%, но при всички има характерни видове, тясно привързани към определени хабитати в планината.

Ендемити – Общият брой на ендемитите, установени в Природен парк “Рилски манастир”, е 85. Ендемитите са разнообразни по произход и представляват хетерогенна група. Най-много са балканските (42), следвани от българските (41), като локалните (2) ендемити са чувствително по-малко. С най-много ендемити са долината на р. Илийна (25), следвани от района на Калин (13), резерват “Риломанастирска гора” и Тиха Рила (по 10). Разпределението на ендемитите по групи е посочено на Фиг. 16.

Най-много ендемити са установени в групата на насекомите (*Insecta*) – 64 (75,3% от всички ендемични видове). От тях 33 са български, а 31 – балкански ендемити. При някои от по-малките групи процентът на ендемизъм е сравнително висок *Myriapoda* – 16,2%, *Arachnida* – 14,3%, докато при *Mollusca* той е 8,6%. От 17 ендемични вида при многоножките 11 са балкански ендемита, докато от 15-те вида ендемити при паякообразните 7 са български, 5 – балкански, 2 – балкано-малоазийски и 1 карпато-балкански.

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР”

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧИМИ ЖИВОТИНСКИ ВИДОВЕ

Представени са основните находища на 4 категории консервационно значими видове безгръбначни и гръбначни животни - ендемити, реликти, редки и застрашени. Отбелязани са находища на видове застрашени в национален, европейски и световен мащаб. Отразените находища не изчерпват всички места, където се срещат съответните консервационно значими видове. Те показват местата на контролните станции при Бързата екологична оценка и допълнителни сведения за такива видове по литературни данни. Значителна част от консервационно значимите видове в действителност е разпространена на много по-големи територии, отколкото отразените на картата.

Сред безгръбначните животни преобладават ендемичните, реликтните (предимно глациални) и редките видове. Първите две групи преобладават във високите части на парка и са илюстрация за продължаващите на територията му еволюционни процеси. Редките видове са разпространени на всички надморски височини и във всички хабитати.

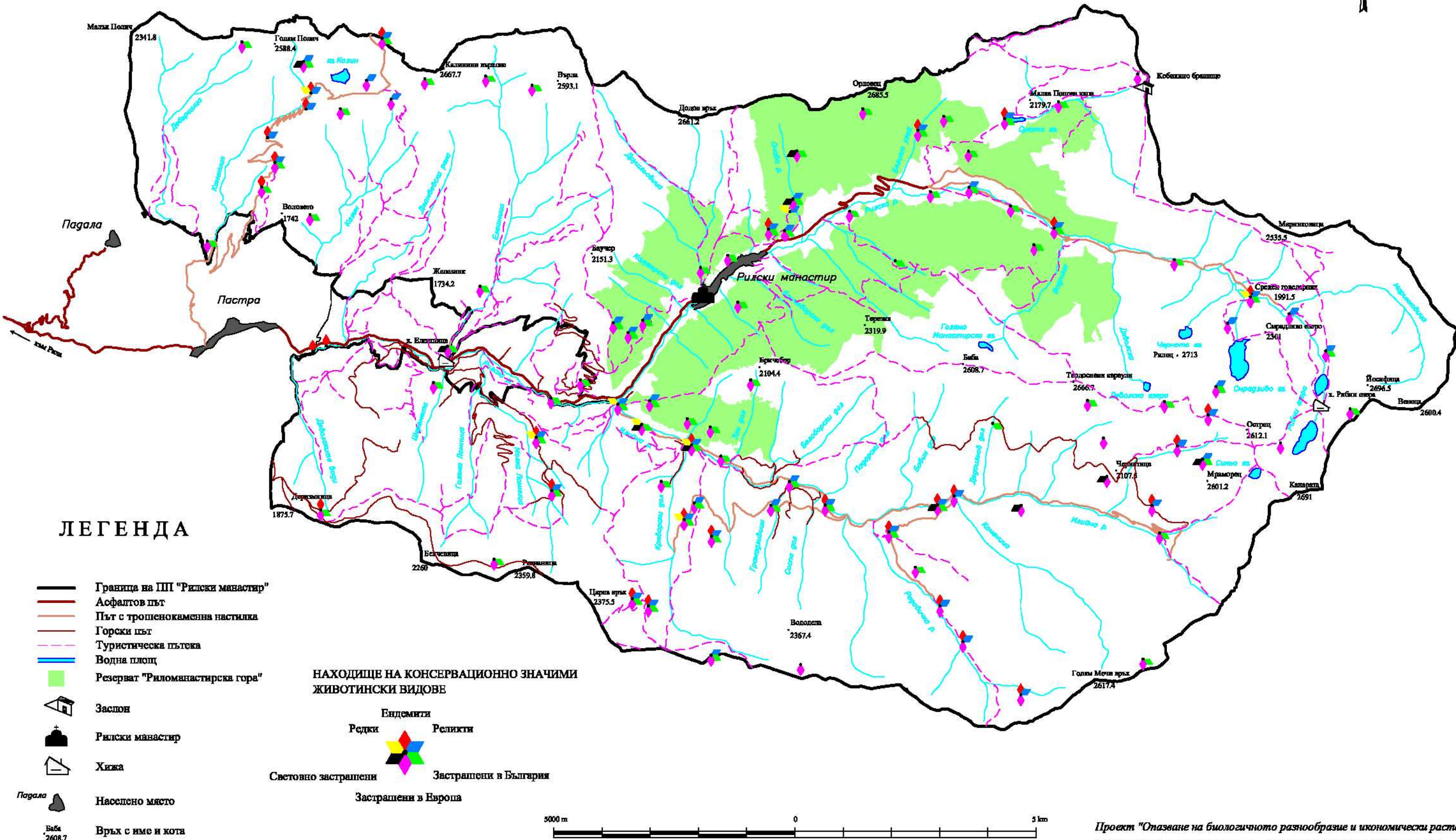
При гръбначните животни е по-голям броят на застрашените видове. Най-много са европейски, следвани от национално и световно застрашените. Макар консервационно значими видове животни да са разпространени практически на цялата територия на парка, има райони, където концентрацията им е по-висока (около яз. “Калин”, вр. Върла, североизточните, източните и югоизточните ридове и райони на парка, района на Буково бърдо, речните корита, района между вр. Мраморец и вр. Теодосиеви караули и др.). Някои от тези територии са в непосредствено съседство с аналогични райони от Националния парк “Рила” (особено резерватите “Централен Рилски резерват” и “Парангалица”), което илюстрира съществуването на двата парка като един цялостен консервационно значим комплекс.

Останалите елементи са като в Базовата карта.

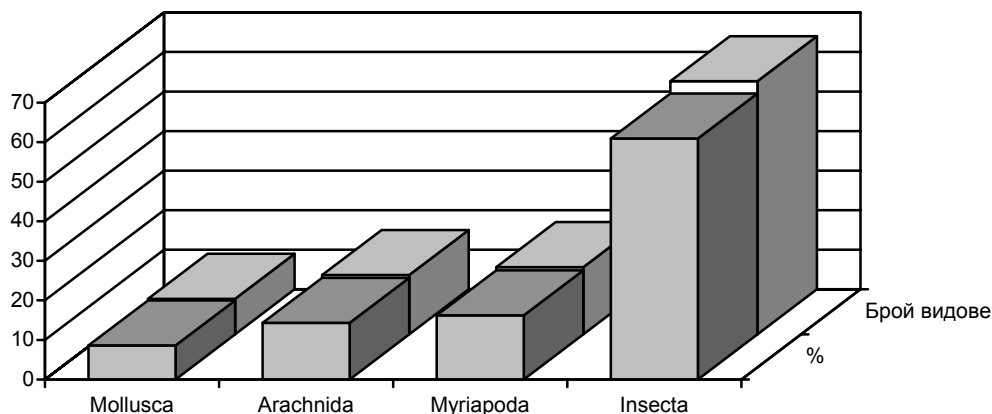
Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агрореспект ЕООД, както и информация от консултанти към проект ОБРИР.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧИМИ ЖИВОТИНСКИ ВИДОВЕ

Най-много ендемични видове безгръбначни са установени в резерват “Риломанастирска гора” (31), по поречието на р. Илийна (29), в района на Калин (20) и по Радовичка река (16). Най-богати на ендемични таксони са поясьт на смесените гори, субалпийския и алпийския пояси.

Фиг. 16. Ендемични безгръбначни видове в Природния парк “Рилски манастир” (в първия ред е отразена процентната представеност)

Процентът на ендемичните таксони от безгръбначните животни е значим (4,2%) и определя района на Природен парк “Рилски манастир” като център на формообразуване.

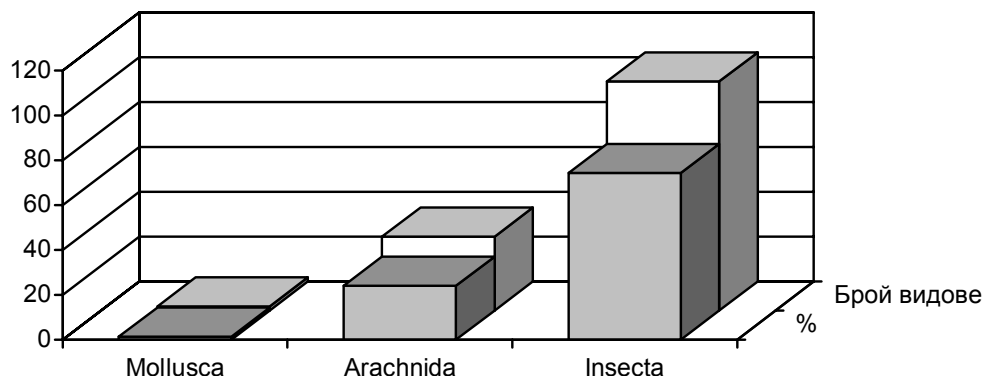
Големият брой ендемични таксони и особено наличието на такива, присъщи на други зоогеографски райони, е категорично свидетелство, че територията на Природен парк “Рилски манастир” (като част от Рила планина и от Рило-Родопския масив като цяло) е интегрален елемент на екологичен коридор и зона на зоогеографски обмен между районите на Мала Азия и Карпатите.

Реликтни видове – В ПП “Рилски манастир” са установени общо 146 реликтни видове (гласиални и терциерни реликти), чието разпределение по класове е представено на Фиг. 17.

Най-много реликтни видове са установени в групата на насекомите (*Insecta*) – 99 (67,8% от всички реликти). Реликтните видове са със сравнително висок процент при пеперудите *Lepidoptera* – 15,3%.

Най-много реликтни видове безгръбначни са установени в резерват “Риломанастирска гора”, в района на Калин, по поречието на р. Илийна и в Тиха Рила.

Фиг. 17. Реликтни видове безгръбначни животни в Природния парк “Рилски манастир” (в първия ред е отразена процентната представеност)

Застрашени видове – В парка е установен значителен брой застрашени видове в национален, европейски и световен мащаб. Те са разпределени в отделните групи както следва:

А. Застрашени видове, включени в Световни и Европейски Червени книги и списъци на застрашеност

Coleoptera: *Calosoma sycophanta*, известен от района на Рибни езера (IUCN, CORINE, Бернска конвенция); *Carabus intricatus* – от резерват “Риломанастирска гора и от Рилска река (IUCN, CORINE, Бернска конвенция); *Procerus gigas* – от резерват “Риломанастирска гора” (Европейски застрашен, CORINE, Бернска конвенция), *Morimus funereus* от резерват “Риломанастирска гора” и река Илийна (Европейски застрашен, CORINE, Бернска конвенция).

Neuroptera: *Libelloides macaronius*, установен в Калинския дял на природния парк (CORINE). Това е един от трите вида - атрактивни представители на разряда в България, които се срещат в планините. Биотопът му се смята също за застрашен.

Hymenoptera: *Formica lugubris*, известен от районите на резерват “Риломанастирска гора” (IUCN, CORINE, Бернска конвенция); *Formica pratensis* - обитава районите на Калин, Радовичка река, Тиха Рила, Буково бърдо, Ризваница (CORINE, Бернска конвенция); *Formica rufa*, намерен в районите на резерват “Риломанастирска гора”, р. Илийна и Калин (IUCN, CORINE, Бернска конвенция).

Lepidoptera: *Parnassius apollo bosniensis* е намерен в резерват “Риломанастирска гора” и в района на Рибни езера (IUCN, CORINE, Бернска конвенция); *Parnassius mnemosyne caucasica*, установен в резерват “Риломанастирска гора” (IUCN,

CORINE, Бернска конвенция); *Euphydryas aurinia bulgarica*, от резерват “Риломанастирска гора” (IUCN, CORINE, Бернска конвенция); *Polyommatus eroides*, известен от резерват “Риломанастирска гора” (CORINE, Бернска конвенция); *Apatura iris iris*, намерен в резерват “Риломанастирска гора” (CORINE, Бернска конвенция); *Carterocephalus palaemon palaemon*, известен от района на резерват “Риломанастирска гора” (Европейски застрашен, CORINE); *Colias caucasica balcanica*, от резерват “Риломанастирска гора” и района на Калин (CORINE, Бернска конвенция); *Erebia rhodopensis*, от резерват “Риломанастирска гора” и района на Калин (CORINE, Бернска конвенция); *Gnophos obscuratus*, от резерват “Риломанастирска гора” (Европейски застрашен, CORINE, Бернска конвенция); *Limenitis populi populi*, от резерват “Риломанастирска гора” и района на р. Илийна и р. Елешница, (Европейски застрашен, CORINE, Бернска конвенция); *Melitaea trivia trivia*, от резерват “Риломанастирска гора” (Европейски застрашен, CORINE, Бернска конвенция); *Zerynthia polyxena gracilis*, от резерват “Риломанастирска гора” (Европейски застрашен, CORINE, Бернска конвенция).

Mollusca: *Helix pomatia* – разпространен в резерват “Риломанастирска гора” (CORINE).

Б. Защитени видове

Защитените по българското законодателство (Закона за биоразнообразието) видове безгръбначни животни и тяхното разпространение са описани по групи както следва:

Hymenoptera: *Formica rufa*, намерен в районите на резерват “Риломанастирска гора”, р. Илийна и района на Калин. Видът е включен в Приложения № 2 и 3 на закона.

Lepidoptera: *Parnassius apollo bosniensis* е намерен в резерват “Риломанастирска гора” и в района на Рибни езера; *Colias caucasica balcanica*, от резерват “Риломанастирска гора” и района на Калин; *Erebia rhodopensis* от резерват “Риломанастирска гора” и района на Калин. И трите вида са включени в Приложения № 2 и 3 на закона.

Gastropoda: *Helix pomatia* е намерен в района на Рилския манастир. Видът е включен в Приложение № 4 от закона.

3.4.2 Гръбначни животни

През последните 30 г. в парка са установени 202 вида гръбначни животни: 5 вида риби, 11 вида земноводни, 12 вида влечуги, 122 вида птици и 52 вида бозайници (Приложение 20).

Богатство на таксоните

Риби. На територията на ПП “Рилски манастир” са установени 5 вида риби: лещанка (*Phoxinus phoxinus*), маришка мряна (*Barbus cyclolepis*) балканска пъстърва (*Salmo trutta*), дъгова пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*) и сивен (*Salvelinus fontinalis*), които представляват 4,6% от видовете в българската сладководна ихтиофауна.

Преобладаващият тип водоеми в парка са потоците, горните течения на реки и високопланинските езера, които по правило са с бедна ихтиофауна. Като най-богат в ихтиологично отношение се очертава участъка на Рилска река в пограничните райони на парка. Балканската пъстърва обитава Рилска река и притоците ѝ, включително река Илийна, както и Горно и Долно Рибно и Сврадливото езеро, Дяволски (Джендемски) езера, язовир “Калин” и река Каменица. Сивенът е изкуствено разселен в Горно и Долно Рибно и в Сврадливото езеро, както и в язовир “Калин” и река Каменица. Лещанката е установена само в Рилска река, включително най-източната ѝ част в района на Тиха Рила, но вероятно нейното разпространение в района на Парка е по-широко. Маришката мряна е установявана по р. Рилска в района на Елешница.

Земноводни. От земноводните в парка се срещат 11 вида (Приложение 20).

От батрахологична гледна точка, видово най-богати са влажните широколистни гори и високопланинските езера и потоци, особено тези, разположени в горския пояс. Най-значим от гледна точка на видовото разнообразие е резерват “Риломанастирска гора”. Най-богати на консервационно значими видове са резерват “Риломанастирска гора” и района на връх Теодосиеви караули, където се намират и двете находища на алпийски тритон. Други важни от консервационна гледна точка райони са реките Радовичка и Илийна.

Влечуги. На територията на ПП “Рилски манастир” обитават 12 вида влечуги (Приложение 20). Още един друг вид - шипобедрената костенурка (*Testudo graeca*) е твърде вероятен обитател на ПП “Рилски манастир”. Установяван е в околностите му, особено по откритите терени между село Пастра и границата на парка.

От херпетологична гледна точка, видово най-богати са ниските, гранични части на парка. Това са района между село Пастра, язовир “Калин” и околностите на комплекса Елешница, където минава и границата на парка. Там се срещат съответно и най-голям брой консервационно значими видове – 10. Богати на видове са и околностите на Кирилова поляна и Рилския манастир, включително резерват “Риломанастирска гора”, където са установени 5 консервационно значими вида влечуги. Други важни от консервационна гледна точка райони са Радовичка река и околностите на връх Мраморец (Мермера). В първия район са установени три консервационно значими вида, вероятно е намирането и на други три. В района на Мраморец също се срещат три вида влечуги, вероятно е да бъде установена и усойницата, което ще увеличи още повече консервационната му значимост.

Птици. В ПП “Рилски манастир” са установени 122 вида птици, или 30,1% от всички установени видове от орнитофауната на България (Приложение 20).

Общият брой на видовете птици, които се срещат в парка през различните периоди на годината надминава 180. Гнездящи (гнездящо-прелетни и постоянни) на територията на парка са минимум 97 вида птици. Не по-малко от 58 вида преминават през парка при сезонните миграции и скитания. ППРМ има съществено значение и за малък брой (около 5), но с висока консервационна значимост видове, които пребивават на територията му за търсене на храна, включително през гнездовия сезон. Сред тях са белоглавият лешояд (*Gyps fulvus*) и картала (*Aegyptus monachus*), царският (*Aquila heliaca*) и вероятно малкият (*Hieraetus pennatus*) орли. Само 2 от видовете, за които има сведения, че са обитавали на територията на парка, не са установявани през последните 5 години – брадатият лешояд и големият креслив орел.

С 1-5% от размера на националните си популации в парка обитават над 27 вида, с 6-10% от същия - над 5 вида и с между 11-50% - повече от 6 вида. За 2 вида Природният парк “Рилски манастир” е единственото или едно от двете гнездови находища в страната - далматинския сокол (*Falco biarmicus*) и червената чинка (*Carpodacus erythrinus*). Паркът е с особена значимост за опазване на видовете птици и по-специално на лещарката, балканският кеклик, глухарят, малката и пернатоногата кукумявка, черният и белогърбият кълвачи, червеногушата мухоловка, както и видовете птици от алпийския биом (скалолазката, пъстрогешата завирушка и жълтоклюната хайдушка гарга). В повечето случаи това са и видове с над 5% от националните популации, попадащи на територията на парка.

Групите птици според размера на представените в парка части от националните им популации и характера на разпространението им са представени по-подробно в Приложение 21.

Най-богати на видове птици са резерват “Риломанастирска гора” и районите на Радовичка река, Рибни езера, язовир Калин, река Илийна, Буково бърдо.

Бозайници. Общият брой на видовете бозайници в парка е 52, които попадат в три основни групи – прилепи, дребни бозайници и едри бозайници (Приложение 20).

Прилепи (Chiroptera) – Досега на територията на парка са установени 15 вида прилепи, което е 50% от общия брой на видовете им в страната и 45% от този в Европа. Най-богат на видове е резерват “Риломанастирска гора”, на територията на който обитават 9 вида, 5 от които са световно застрашени.

Дребни бозайници – Групата на дребните бозайници в парка включва 20 вида от разредите Насекомоядни (*Insectivora*) – 6 вида, Зайцеподобни (*Lagomorpha*) – 1 вид и Гризачи (*Rodentia*) - 13 вида. Повечето от установените дребни бозайници са обикновени или многочислени видове и се срещат в типичните за тях местообитания. Заслужава да се отбележи повсеместното присъствие на заяка (*Lepus europaeus*) във високопланинските пасища в парка, използвани от вида най-вече за нощно хранене. Наблюденията и установените колонии на снежната полевка (*Chionomys nivalis*) - по северните скалисти склонове на резерват “Риломанастирска гора”, на вр. Мраморец (Мермера), на кота 2000 по

р. Илийна и южно от Теодосиеви караули, показват, че в природен парк Рилски манастир обитава значителна част от националната популация на този рядък вид. Малкото сляпо куче (*Nannospalax leucodon*) за разлика от останалата част на планината, се среща тук относително рядко. Като цяло, провежданите по време на студентските практики изследвания през последните 10 години показват стабилност и на видовия състав на тази група, което е индикация за висока устойчивост на съобществата.

Едри бозайници – В парка са регистрирани 17 вида едри бозайници (*Macromammalia*), сред които 13 вида хищници и 4 вида копитни. (Приложение 20). За почти всички има по-стари сведения за обитаване в пределите на днешния природен парк, които се потвърдиха и от наблюденията през периода 1996 – 2001 г. Около 6 вида могат да се смятат за обикновени видове в парка предвид широкото им разпространение, независимо от сравнително ниската плътност на някои от тях. Малочислени са 11 вида, макар някои от тях да се срещат в различни части на парка (Таблица 20).

Особеностите на разпространението и числеността на едрите бозайници в парка са представени в Приложение 22

Таблица 20. Обитавана територия и численост на хищниците (*Carnivora*) и копитните (*Artiodactyla*) в Природния парк “Рилски манастир”

Вид	Научно име	Надморска височина	Численост (инд.)	Средна площ (ха на 1 инд.)
Вълк	<i>Canis lupus</i>	850-2200	4-10	2200-2600
Чакал	<i>Canis aureus</i>	800-2000	2-5	1000-1500
Лисица	<i>Vulpes vulpes</i>	800-2000	30-60	300-500
Мечка	<i>Ursus arctos</i>	850-2000	9-16	800-900
Язовец	<i>Meles meles</i>	800-1650	40-50	200-300
Черен пор	<i>Mustela putorius</i>	800-1450	25-30	?
Видра	<i>Lutra lutra</i>	800-1250	4-5	6 км/речен участък
Златка	<i>Martes martes</i>	800-1950	30	450-600
Белка	<i>Martes foina</i>	800-2100	?	?
Дива котка	<i>Felis silvestris</i>	800-1600	10-15	500
Дива свиня	<i>Sus scrofa</i>	850-2000	70	150-170
Благороден елен	<i>Cervus elaphus</i>	850-2000	5-10	150
Сърна	<i>Capreolus capreolus</i>	800-2000	60	40-50
Дива коза	<i>Rupicapra rupicapra</i>	1700-2250	<20	60-75

Консервационна значимост и природозащитен статус на видовете гръбначни животни

С консервационна значимост в парка са общо 188 вида или 93,1% от всички видове гръбначни животни установени на територията му. По групи те се разпределят както следва: 2 вида риби, всичките 11 вида земноводни и 12 вида влечуги, 121 вида птици и 42 вида бозайници. Общо 24 вида са застрашени в световен мащаб, 171 имат европейска консервационна значимост, а 151 –

национална такава. Около 53 вида имат в природен парк “Рилски манастир” популации с консервационно значение.

В България по Закона за биоразнообразието са защитени общо 164 вида. 58 са включени в Приложение № 2, 123 в Приложение № 3 и 16 вида са включени в Приложение № 4. Приложение 20 към Плана за управление представя подробно природозащитния статус на гръбначните животни.

Ендемити – Общият брой ендемични таксони гръбначни животни в парка е 5.

Риби. От рибите единствено маришката мряна (*Barbus cyclolepis*) е балкански ендемит.

Птици. На територията на парка са установени 2 подвида птици, които се приемат за присъщи само на Балканския полуостров. Това са балканската чучулига (*Eremophila alpestris balcanica*) и балканската завирушка (*Prunella collaris subalpina*).

Бозайници. Два подвида бозайници могат да се приемат за балкански ендемити – невестулката (*Mustela nivalis galinthias*) и балканската дива коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*).

Реликтни видове – В ПП “Рилски манастир” са установени общо 12 реликтни видове, както следва:

Риби. От рибите единствено балканската пъстърва е глациален реликт.

Земноводни. От установените в парка земноводни 2 вида са глациални реликти - алпийският тритон и планинската жаба.

Влечуги. Два от видовете в парка са глациални реликти – живородния гущер и усойницата. И двата вида имат сравнително широко разпространение в парка. Живородният гущер се среща в подходящи местобитания между 1400-2700 м н.в. Усойницата се придържа към субалпийските и алпийските части на парка, като слиза най-ниско до към 1400-1500 м н.в.

Птици. Пет са реликтните видове птици в парка: глухаря, малката и пернатоногата кукумявки, белогърбия и трипръстия кълвачи.

Бозайници. В Природния парк се срещат 2 вида бозайници, които са глациални реликти – снежната полевка и балканската дива коза.

Застрашени видове – В парка са установени 173 застрашени видове в национален, европейски и световен мащаб, които са разпределени по групи както следва:

А. Световно застрашени видове и други видове със световна конзервационна значимост

Общо 24 вида гръбначни животни в Природния парк са включени в списъците на застрашените в световен мащаб животни (Приложение 20).

Риби. От установените в парка представители на ихтиофауната маришката мряна е световно застрашен вид.

Земноводни. От земноводните в парка 2 вида са световно застрашени – големият гребенест тритон и жабата дървесница.

Влечуги. В парка е установен 1 световно застрашен вид влечуго - шипоопашатата костенурка. Видът обитава най-ниските припечни части на парка.

Птици. Общо 10 вида птици придават в парка имат световен природозащитен статус. На територията на ППРМ са установени 3 вида, фигуриращи в списъка на IUCN на застрашените от изчезване в световен мащаб видове. Това са черният лешояд, царският орел и големият креслив орел. Последният вид не бе установен при проучванията на територията на Природния парк през 2001 г., но предвид стабилността на хабитатите в парка, налице са условия за обитаването му. Черният лешояд и царският орел използват територията на парка за намиране на храна, включително през последните години.

В Природния парк се размножават и представителите на друга категория видове със световен природозащитен статус – биомно ограничените видове. В ППРМ обитават жизнени популации на всичките 3 установени в България видове от Алпийския биом – скалната завирушка (*Prunella colaris*), жълтоклюната хайдушка гарга (*Pyrrhocorax graculus*) и скалолазката (*Tichodroma muraria*).

Като обитавачи парка със световно значими популации могат да бъдат отбелязани 4 вида птици. Това са белогушият дрозд (*Turdus torquatus*), балканската завирушка (*Prunella collaris*), балканската чучулига (*Eremophilla alpestris balcanica*) и южният белогръб кълвач (*Dendrocopos leucotos lilfordi*).

Бозайници. В Природния парк обитават общо 17 вида световно застрашени бозайници. Сред тях са 7 вида световно застрашени прилепи: голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), южен подковонос (*Rhinolophus euryale*), голям нощник (*Myotis myotis*), нощник на Натерер (*Myotis nattereri*), голям вечерник (*Nyctalus lasiopterus*) и широкоух прилеп (*Barbastella barbastellus*). Други 2 вида бозайници са в световния Червен списък в категорията “уязвими” - малкото сляпо куче (*Nannospalax leucodon*) и видрата (*Lutra lutra*), а 5 вида бозайници са в категорията “полузастрашени” – катерицата (*Sciurus vulgaris*), горският сънливец (*Dryomys nitedula*), големият сънливец (*Glis glis*), лешниковият сънливец (*Muscardinus avellanarius*) и снежната полевка (*Chionomys nivalis*). Като обитавачи парка със световно значими популации могат да бъдат отбелязани 4 вида и подвида бозайници - снежната полевка, мечката, златката и балканската дива коза.

Б. Европейски застрашени видове и видове с европейска конзервационна значимост

Общо 186 вида от гръбначните животни на парка са с европейска конзервационна значимост (Приложение 20).

Земноводни. Всички 11 вида в парка са в Приложение II и Приложение III на Бернската конвенция, като 5 от тях са в списъка на CORINE. Два вида фигурират и в Приложение II на Директивата за хабитатите на ЕС.

Влечуги. Всички 12 вида влечуги, установени на територията на ПП “Рилски манастир” са включени в Приложение II и Приложение III на Бернската конвенция, като 8 от тях са в Приложение II (строго защитени видове от фауната). Осем вида фигурират в списъка на CORINE. Един вид е в списъка на Приложение II на Директивата за хабитатите на ЕС, който включва животински видове от значение за общността, чието съхраняване изисква обявяването на територии със специален режим на защита. Един вид влечуго (смокът мишкар) има в парка популация от европейско значение.

Птици. Общо 121 вида, обитаващи парка, са от европейска природозащитна значимост. От видовете, фигуриращи в списъка на BirdLife International на видовете от особен европейски интерес (без световно застрашените) в парка се срещат 61 вида (Приложение 20). Пет са видовете, чиято световна популация е концентрирана в Европа и които имат неблагоприятен природозащитен статус. Особен интерес сред тях представлява планинският кеклик, тъй като на територията на парка се намира 1-5% от цялата му българска популация, тъй като видът не е защитен и предвид уязвимостта на обитавания от кеклика хабитат. Към видовете, чиято популация не е концентрирана в Европа, но чиито природозащитен статус в Европа е неблагоприятен, са отнесени 24 вида. Специален интерес представляват грабливите птици, совите, кълвачовите, както и пъстрият скален дрозд и сивоглавата овесарка. Въпреки, че през последните десетилетия няма сигурни данни за намирането на брадатия лешояд в парка, съществува перспектива за възвръщането му. Тя се определя от близостта на ППРМ до последните на Балканите обитавани гнездовища на вида в Македония, от високата степен на стабилност на обитавания от този лешояд хабитат в миналото в района на вр. Попова капа, както и от зачестилите напоследък наблюдения на вида в района на Източните Родопи. От видовете, чиято световна популация е концентрирана в Европа и имат благоприятен природозащитен статус, в парка се срещат 32 вида, а от тези в списъка на CORINE - 27 вида. Общо 95 вида (78,5%) от видовете в орнитофауната на Природния парк фигурират в Приложение II на Бернската конвенция (строго защитени видове от фауната, за които страната е длъжна да осигури специална защита). Други 19 вида птици са предмет на защита чрез регулиране на ползването им (видове от Приложение III на Конвенцията). На територията на Природния парк се срещат 43 вида птици (35,2% от орнитофауната на парка), попадащи в Приложение II на Бонската конвенция.

В Природния парк са установени 28 вида (21,8% от общия им брой), фигуриращи в приложенията на Директивата за птиците на Европейския съюз, за които страните са длъжни да вземат специални природозащитни мерки по отношение на местообитанията им (видове от Приложение I на Директивата). В парка се срещат и други 14 вида (11,7% от общия брой на видовете) от Приложения II/1 и II/2 на Директивата.

Бозайници. Общо 42 вида бозайници са с европейски консервационен статус. Всичките установени 15 вида прилепи фигурират в списъка на CORINE, в приложенията на Бернската и Бонската конвенции и на Директивата на Европейския съюз за хабитатите. Сред другите 27 вида бозайници с европейска консервационна значимост най-много (25 вида) са тези, фигуриращи в Приложение II и Приложение III на Бернската конвенция. В парка обитават 5 вида бозайници, включени в Червения списък на Европа. Седемнадесет общо са видовете бозайници в парка, които фигурират в списъка на CORINE. Шест вида бозайници (2 прилепи, 3 едри и 1 дребни бозайници) имат в ПППМ популации от европейско значение.

В. Национално застрашени видове

Земноводни. Всички установени до момента в границите на парка земноводни са защитени по Закона за биоразнообразието. Седем от видовете са включени в Приложение 3, шест вида са включени в Приложение 2 и два вида са включени в Приложение 4. Алпийският тритон, е включен в Червената книга на България с категория “рядък”. Този вид е установен за районите на Сухото езеро и вр. Теодосиеви караули, но изглежда, че периодичните пресъхвания на езерото са причинили изчезването му в първото находище. Не е изключено видът да се среща в някои от другите високопланински езера в ПП “Рилски манастир”. Жълтокоремната бумка и планинската водна жаба в парка са с национално значими популации.
(Приложение 20)

Влечуги. Шест от видовете на територията на ПП “Рилски манастир” са защитени по Закона за биоразнообразието. И шестте са включени в Приложение 3, два вида са включени и в Приложение 2 на закона. Един вид - смокът - мишкар е включен в Червената книга на България с категория “застрашен”. С национална консервационна значимост са популациите в парка на 5 вида влечуги (слепокът, живородният гущер, медянката, смокът-мишкар и усойницата).

Птици. На територията на парка обитават 24 вида птици, включени в Червената книга на България (24,0% от всички видове птици, фигуриращи в националния Червен списък). Общо 110 от видовете в парка са защитени по Закона за биоразнообразието – 28 вида са включени в Приложение 2, 109 са включени в Приложение 3 и 7 вида в Приложение 4. Популациите на 42 вида птици в парка са с национална консервационна значимост.

Бозайници. Общо 9 вида бозайници, обитаващи парка, фигурират в националната Червена книга. С национална консервационна значимост са популациите в парка на 5 вида бозайници. Общо 29 вида са защитени по Закона за биоразнообразието и включени в неговите приложения. Защитени видове включени в Приложение 3 на закона са 23 вида, в Приложение 2 са включени 22 вида, а в Приложение 4 са включени 5 вида.

Местообитания от особено значение за опазването на гръбначните животни

Стари букови, буково-дъбови и дъбови гори - хабитати 41.1912 Югозападно-мизийски неутрофилни букови гори (*Fagus sylvatica*); 41.763 Хелено-мизийски гори от зимен дъб (горунови) - *Quercus dalechampii*; 41.7372 Мизийски гори от космат дъб (*Quercus pubescens*); 41.762 Хелено-мизийски благунови гори (*Quercus frainetto*). Всички изброени хабитати са включени в Приложение 1 на Закона за биоразнообразието и списъка на Резолюция № 4 на Бернската конвенция. Тези гори в парка попадат предимно в резерват “Риломанастирска гора”. Горските масиви с преобладание на бука предоставят условия за размножаване и трофична база на белогърбия кълвач, на повечето видове сови и на няколко вида едри грабливи птици, както и на други гръбначни животни (дъждовник, смок мишкар, трите вида сънливци, златката и други) включени в Приложения 2 и 3 на ЗБР. (Приложение 20)

Смесени широколистни гори - хабитати 41.19123 Югозападно мизийски габърво-букови гори (*Carpinus betulus, Fagus sylvatica*), включен в Приложение 1 на Закона за биоразнообразието и списъка на Резолюция № 4 на Бернската конвенция и др. Смесените широколистни гори се отличават с видово разнообразие над средното за горите в парка. От бозайниците, характерни за този тип гори са сънливците и някои други дребни гризачи, черния пор, а в районите с потоци и реки – и видрата, водния плъх, голямата и малка водна земеровки и др. В този тип гори е основното местообитание на лещарката, дългокраката горска жаба, слепока и някои други видове, част от които са защитени по ЗБР и включени в Приложения 2 и 3 на закона.

Смесени широколистно-иглолистни гори - хабитати 41.19122 Югозападни мизийски буково-елови гори (*Fagus sylvatica, Abies alba*) включен в Приложение 1 на Закона за биоразнообразието и списъка на Резолюция № 4 на Бернската конвенция и др. Смесените широколистно-иглолистни са по-богати на видове. От бозайниците се срещат 26 вида, между които язовецът, дивата котка, трите вида сънливци и обикновената горска мишка. На места в тези гори се среща и черният пор. Добре представени са и птиците, включително зеления и сивия кълвачи, някои сови и др. Голяма част от изброените видове са включени в Приложения 2 и 3 на ЗБР. Най-много консервационно значими видове бозайници има в зооценозата на широколистните и смесените широколистни и иглолистни гори – 10 вида: на световно ниво – 5, на европейско – 4 и 1 вид на национално ниво.

Иглолистни гори - хабитати 42.1613 Западно родопски гори от ела (*Abies alba*); 42.2413 Мизийско-македонски смърчови гори (*Picea abies*); 42.5C2

Родопски белборови гори (*Pinus sylvestris*); 42.171 Гори от царборисова ела (*Abies borisii regis*); 42.723 Рило-пирински и македонски гори от бяла мура (*Pinus peuce*); 42.6618 Родопски гори от черен бор (*Pinus nigra subsp. pallasiana*) и др. Всички изброени хабитати са включен в Приложение 1 на Закона за биоразнообразието и списъка на Резолюция № 4 на Бернската конвенция, а хабитатите на черния бор и в Приложение I на Директивата за хабитатите. По принцип иглолистните гори от бореално-планински тип се обитават от по-бедни съобщества животни. Съставът на гръбначните животни в тях обхваща 63 вида, от които 3 вида земноводни, 2 вида влечуги, около 38 вида птици и 20 вида бозайници. В зооценозата на иглолистните гори 3 вида бозайници имат световна значимост, 3 – европейска и 1 – национална. Тези гори са основното местообитание на редки и ендемични таксони като южния подвид на белогърбия кълвач, трипръстия кълвач и остават важна част от цялостния горски масив. В иглолистните гори се срещат постоянно мечката, вълкът, лисицата, златката, рисът, къртицата, катерицата, трите вида копитни; по-рядко там проникват язовецът и дивата котка. За обитаващите ги по-подвижни едри бозайници и птици иглолистните гори практически не могат да бъдат отделени от фауната на смесените иглолистно-широколистни гори. Голяма част от изброените видове са включени в Приложения 2 и 3 на ЗБР.

Клекови гори - хабитат 31.58 Балкано-рилородопски съобщества от клек (*Pinus tugo*) включен в Приложение I на Директивата за хабитатите, както и в Приложение 1 на ЗБР. В клековите гори е формирана ценоза, в която участват двете полевки от алпийската ценоза, кафявата горска полевка, жълтогърлата горска мишка, голямата и малката кафявозъбки, заекът, дивата коза, бялката, невестулката, а хищниците и копитните, използващи алпийските местообитания като трофична база и тук се намират в специфични трофични отношения с видовете и местообитанията на клековата ценоза. Тези съобщества се използват през различните части на годината и от редица видове птици: глухар, сивогуша завирушка, сив и брезов певци, кръсточовка и др, включени в Приложения 2 и 3 на Закона за биоразнообразието.

Алпийски и субалпийски ливади - хабитати 31.631 Субалпийско високотревице смесено с храсталаци от *Sorbus*; 31.633 Субалпийско високотревице смесено с храсталаци от *Rubus* sp.; 35.122 Бореално-субалпийски *Agrostis-Festuca* съобщества; 36.39 Оро-мизийски алпийски тревни съобщества и др. Високопланинската зона на парка има световно значение поради обитаването ѝ от 5 вида световно застрашени гръбначни, както и от 3-те вида птици от алпийския биом. С алпийския тип хабитати са свързани множество европейски и национално значими гръбначни видове, сред които дивата коза, планинския кеклик, скалния орел, далматинския сокол, сокола скитник, орела змияр, малкия орел, балканската чучулига и др. По-голямата част от тях защитени по ЗБР и включени в Приложения 2 и 3 на закона. Някои видове по-рядко или по-често използват безлесната зона като трофична база: заек, мечка, вълк, лисица, рис и трите вида копитни.

Скали и скални масиви - хабитати 61.115 Карпато-балкански сипеи с каменоломки, великденче, спореш - *Saxifraga*, *Veronica*, *Senecio*; 62.1A122 Варовити отвесни стени в Рила; 62.252 Карпато-балкано-родопски отвесни

скали със *Silene*, включени в Приложение I на Директивата за хабитатите, както и в Приложение 1 на ЗБР. Към тази група местообитания спадат и 62.41 Варовити отвесни скали без растителност; 62.42 Силикатни отвесни скали без растителност, включени в Приложение I на Директивата за хабитатите и др. Специално внимание заслужават съобществата от гръбначни животни в скалите и скалните масиви в различните части на парка, като местообитание на специфичен комплекс петрофилни гръбначни животни, като особено място сред тях имат едрите грабливи птици, прилепите и някои други бозайници, много от които включени в Приложения 2 и 3 на ЗБР. Повечето от изброените по-горе видове птици на алпийските и субалпийските ливади използват скалните хабитати за гнездене - скален орел, далматински сокол, жълтоклюна хайдушка гарга, скалолазка и др. Скалните масиви се обитават и от 6 вида световно застрашени прилепи.

Водни местообитания - 22.1 Непресъхващи езера и язовири, 22.2 Временни сладководни басейни, 24.1 Реки и потоци, 24.17 Водопади (включен в Приложение 1 на ЗБР). Паркът притежава добре развита мрежа от реки, потоци и високопланински езера, обитавани от богата на видове гръбначна фауна. Освен петте вида риби, с водните местообитания са свързани повечето то видовете земноводни, почти 1/3 от влечугите, както и множество видове птици и бозайници. Сред най-характерните са черният щъркел, стърчиопашките, водния скорец, водната бърбрия, видрата и други видове. Голяма част от изброените видове са включени в Приложения 2 и 3 на ЗБР.

Територии от особена важност за опазването на гръбначните животни

Резерват “Риломанастирска гора”. Представени са всичките четири зооценози. Налице са пет вида основни местообитания. Установени са световно застрашени видове птици, голям брой видове земноводни и влечуги, значими популации на птиците от алпийския биом, 14 вида едри и 14 вида дребни бозайници или 80% от видовете от петте разреда на този клас. От тях 11 са консервационно значими видове или 85% от всички такива видове в парка (без сляпото куче и видрата).

Водния рид - Рибни езера – Радовичка река – Буково бърдо. Представени са шест основни вида местообитания, сред които и единственото в Европа местообитание на постоянно обмивани склонове материнска скала (Водния рид). В района обитават световно застрашени видове птици, видове от алпийския биом, както и птици, за което той е единствено гнездово находище в страната. Налице е голям брой гръбначни с европейска консервационна значимост. Установени са 9 вида едри и 12 вида дребни бозайници (60% от видовете). От тях 6 са с консервационно значение (46%): снежна полевка, дива коза, мечка, златка, катерица и вълк.

Калин – Елешница. Налице са четири вида основни местообитания (липсват клекови храсталачни гори), като старите смесени широколистни и иглолистни гори заемат малка площ. Представени са три зооценози (без субалпийската). Гръбначната фауна е представена със значителен брой световно, европейски и национално застрашени видове. В района се срещат и трите вида птици от

алпийския биом, представени със стабилни популации. Установени са 13 вида едри и 14 вида дребни бозайници (почти 80% от видовете). От тях 10 вида са консервационно значими или 77% от тази група (без видрата, риса и горския сънливец).

Връх Калин – връх Върла – Баучер. В района се срещат четири вида основни местообитания. Гръбначната фауна е представена с над 40 световно, европейски и национално застрашени видове. Районът се обитава от жизнени популации на видовете птици от алпийския биом. За някои от едрите бозайници (дива коза) районът е от ключово значение за осъществяване на обмен с популациите от Национален парк “Рила”.

Илийна река. Представени са четири вида основни местообитания, като старите смесени широколистни гори заемат малка площ. В района се срещат три зооценози (липсват представители на алпийските местообитания). Видовото разнообразие на гръбначните животни е високо, като околводните видове са представени със стабилни популации. В долината на река Илийна са установени над 45 вида световно и европейски застрашени видове гръбначни животни. Наблюдавани са 13 вида едри и 14 вида дребни бозайници (почти 80% от видовете). От тях - 9 вида с консервационно значение или 70% от групата на значимите видове (без видрата, риса, сляпото куче и снежната полевка).

4.0 Културна и социално-икономическа характеристика

4.1 Социално-икономически дейности и съществуващи тенденции за ползванията в парка

4.1.1 Селища и население

Единственото населено място, което попада в ПП “Рилски манастир” е населено място Рилски манастир. То започва да се формира със създаването на Рилската света Обител, като населението е предимно от лица и семейства, наети на работа от манастира. В миналото такава тенденция е валидна и за други български манастири и в началото на 20-те години на XX век Цар Борис III издава указ, с който обявява няколко нови селищни единици, наречени селища-манастири, сред които е и Рилския манастир. Развитието на дърводобива стимулира в най-силна степен нарастването на населението, което живее в битови сгради в непосредствена близост до новосъздадената допълнителна инфраструктура (железница, гари, въжени линии за свличане на трупи). В състава на манастирското селище Рилски манастир са били включени: Горско стопанство Елешница, гара Радовище, гара Балабаново, метох Орлица, стопанство Пчелино, Кулата, Рилски манастир, постници Свети Иван Рилски и Свети Лука.

Като част от селищната структура на страната селище Рилски манастир е включено в редовните преброявания на населението и в Националния статистически институт. В Таблица 21 са представени данните за броя на жителите по години.

Таблица 21. Брой на жителите на селище Рилски манастир през годините

година	1926	1934	1946	1956	1965	1970	1985	1992	2001
жители	361	264	677	1054	570	306	105	57	31

4.1.2 Инфраструктура

На територията на ППРМ и на населено място Рилски манастир са разположени множество сгради (манастирски постройки, хотели, ресторанти, почивни бази, жилищни и стопански постройки и др.), пътища, електропроводи и съоръжения за улавяне, отвеждане и съхраняване на води с различно предназначение (за производство на електроенергия, за питейни нужди, за напояване). Списъкът на инфраструктурата е представен в Приложение 3.

Религиозни и обекти на културноисторическото наследство

Основният обект на духовно, културно и историческо наследство е комплексът Рилски манастир, който се намира в населено място Рилски манастир. Към него принадлежат следните основни сгради:

Сграден комплекс на Рилския манастир

Състои се от:

1. *Манастирско ядро*, комплекс от масивни каменни сгради, с дървени горни етажи и дървен покрив оформен от склучено застроените крила и имащ форма на неправилен четириъгълник със свободна площ 3220 кв.м.
2. *Самостоятелни манастирски сгради*. Те са разположени в комплекса на самия манастир и включват следните обекти:
  - Манастирски храм “Рождество Богородично”, масивна и сложна по архитектура каменна постройка в центъра на вътрешното манастирско пространство.
  - Хрельовата кула с параклиса “Преображение Христово” е масивна, висока каменна постройка с правоъгълна форма, разположена до североизточния ъгъл на манастирския храм.
3. *Манастирски обслужващи сгради, разположени извън манастирското ядро*: пералня, жилище за прислугата и училище; фурна; дърварница; игуменарница; въглищарница и барутчийница
4. *Манастирското гробище* е разположено на юг от манастирското ядро. В източната част на гробището, непосредствено до десния бряг на р. Рилска, се издига църквата “Въведение Богородично”, масивна невисока сграда.
5. *Гробът на Джеймс Баучър* се намира на югозапад от манастирското ядро.

На територията на ПП “Рилски манастир” се намират:

Комплекс “Гробът на Свети Иван Рилски”

Намира се на 3 км североизточно от Рилския манастир и представлява комплекс от естествени скали и скална пролука, каменната сграда на църквата “Успение на Свети Иван Рилски”, естествен извор и каменна пътека и площадки, на места защитени с подпорни зидове и тераси. Комплексът е собственост на Рилския манастир.

Комплекс “Постницата Свети Лука”

Комплексът е разположен на около 2 км североизточно от манастирското ядро върху стръмен, терасиран терен и представлява затворено от каменни зидове пространство, в южната част на което се намира каменната сграда на църквата “Свети Евангелист Лука”. Към църквата има пристройка на някогашното килийно училище. В северната част на комплекса има втора каменна църква - “Покров Богородичен”. Комплексът е собственост на Рилския манастир.

Жилище на архимандрит Теодосий

Намира се в местността Бачкова чешма и се състои от 3 каменни сгради, собственост е на Рилския манастир.

Хидроенергийни и водоснабдителни съоръжения

На територията на ППРМ има изградени два комплекса от съоръжения за събиране на снежни води, тяхното съхраняване и отвеждане. Едната система се намира в Калинския дял на парка. Тя се състои от два язовира – “Калин” и “Малък Калин” и свързаната с тях мрежа от повърхностни канали. От тях се подава вода по наклонен тръбопровод за ВЕЦ “Калин”. Отработената в централата вода се събира в басейн – успокоител. Към него подават допълнително води други два канала. От тук се изпраща вода за следващата централа от системата - ВЕЦ “Каменица”, която се намира в непосредствена близост до парка, на пътя от село Пастра за язовир Калин.

Другата система е част от каскадата “Белмекен-Сестримо”, която обхваща цялата Рила планина. На територията на парка са разположени два ръкава от нея, в горните части на водосборните басейни на река Рилска и на Илийна река. Това са канали и съоръжения за събиране на снежни води и тунели за отвеждането им към язовир “Бели Искър”.

Водохранилища

През 1939 г. започва изграждането на язовир “Калин”, а по-късно и на яз. “Малък Калин”, които са пуснати в експлоатация през 1948 г. Двата язовира са малки, с общ обем 1,04 млн. м³ и съхраняват събраните снежни води от водосбора на р. Каменица и р. Калин. (виж Табл. 8 в Глава 2.3.3)

Деривации и канали

През 1965 г. се изготвя проект за изграждането на каскадата “Белмекен – Сестримо” като през 1969 г. се разработва проект за събиране на допълнителни води към каскадата. В него се предвижда изграждането на събирателните деривации “Манастирска – Бели Искър”, “Илийна – лява”, “Илийна – дясна” и “Благоевградска Бистрица”. Чрез тях се цели да се съберат и прехвърлят допълнително 71,61 млн. м³ водна маса от водосбора на Струма и Искър към каскада “Белмекен – Сестримо”. Това водно количество дава допълнително производство на електрическа енергия от 2 470 млн. кВтч. Събирателните деривации “Манастирска”, “Илийна - лява” и “Илийна - дясна” са изградени в границите на Природния парк на кота малко над 2000 м н.в., като общата водосборна област на тези деривации е 53,7 км².

Събирателна деривация “Манастирска” започва под билото Черней и завършва под Сврадливото езеро. Тя улавя водите на р. Рилска, която извира от Рибни езера на кота 2220 м, както и левите ѝ притоци посредством тунел “Тъолски” и

реките Смардлива, Дяволска и Водница и десните им притоци чрез тръбен канал. Водосборната област на деривацията е $29,35 \text{ км}^2$ с годишно уловена водна маса $31,21 \text{ млн. м}^3$ при средна година. По поречието на р. Рилска са изградени 9 броя водохващания, 4 315 м тунели с общо застроено водно количество $10,4 \text{ м}^3/\text{с}$

Събирателна деривация “Илийна – лява” започва от Белоборски дол и завършва под местността “12-ти пост”. Деривация “Илийна – дясна” започва от Соспа дол и завършва под местността “12-ти пост”. Двете деривации улавят съответно левите и десни притоци на р. Илийна, която извира от Синьото езеро на кота 2412 м . Тези води се улавят на кота 2056 м и обхващат водосборен район от $24,37 \text{ км}^2$ и средногодишни уловени водни маси $18,5 \text{ млн. м}^3$. По поречието на р. Илийна са изградени $19\ 000 \text{ м}$ покрит канал, $6\ 200 \text{ м}$ тунели и 34 броя водохващания с общо застроено водно количество $3,14 \text{ м}^3/\text{с}$

Каскадата е изградена така, че да има възможност при необходимост да се прехвърлят води или към яз. “Бели Искър” за водоснабдяване на град София и околните селища, или към яз. “Белмекен” за енергодобив и напояване. Средният многогодишен обем на прехвърлените води от Природния парк към р. Искър и яз. “Белмекен” е $50 \times 10^6 \text{ м}^3$, което се равнява на около 30% от оттока на р. Рилска и 2% от оттока на р. Струма.

Всички изградени системи и съоръжения се експлоатират от Предприятие НЕК ЕАД “Язовири и каскади” – София, район Благоевград в съответствие с проектите за организация и управление на производството, като разпределението на водните ресурси се утвърждава от МОСВ.

ВЕЦ и мини-ВЕЦ

ВЕЦ “Калин” е с капацитет 4 мегавата и се намира по пътя към язовир “Калин”. На територията на Природния парк съществуват също така 1 мини-ВЕЦ. Мини-водноелектроцентралата “Рибни езера”, разположена между Горното и Долно Рибно езеро с капацитет 50 киловата.

Други сгради, свързани с хидроенергетиката и водоснабдяването

На територията на парка има 5 сгради към четири кантона на НЕК ЕАД “Язовири и каскади” район Благоевград. Кантоните са масивни сгради на по два етажа и се използват за подслон на работниците наблюдатели на хидротехническите съоръжения.

Освен тези постройки в парка има и сграда на хлораторна станция на водопровода за хотел “Рилец”, която е собственост на фирмата “Мактурс” - Благоевград.

Инфраструктура, свързана със селското и горското стопанство

Рибарници

В пределите на Природния парк попада рибарника на Ловно-рибарско дружество - гр. Дупница, намиращ се в местността Бричебор. Състои се от една масивна сграда и 11 бетонни басейни за развъждане на риба.

Пътна мрежа

Пътища от републиканската пътна мрежа

На територията на Природния парк има един единствен път от републиканската пътна мрежа – третокласен път 107, който навлиза в парка източно от с. Пастра, минава покрай Рилския манастир и достига до местността Кирилова поляна. На територията на парка попада участък от пътя с дължина 17 км.

Други пътища

От Кирилова поляна до Тиха Рила е изграден черен път с трошено-каменна настилка и дължина 9 км. Пак от там започва друг черен път, вървящ по десния бряг на река Рилска, водещ до незавършен тунел на кота 1500 м н.в. Дължината на този път е 2 км.

В долината на река Илийна преминава път с трошено-каменна настилка и дължина 16 км. Той започва от местността Бричебор и завършва в местността 12-ти пост при кантона на НЕК - ЕАД “Язовири и каскади” - район Благоевград.

На 1 км източно от местността Владичина ливада на юг се отклонява горски път който води за местността Буково бърдо. Дължината му е 7 км.

Друг горски път с дължина 4 км се отклонява също на юг, при водослива на река Каменица с Илийна река. Този път води към горното течение на Радовичка река. След четвъртия километър този път преминава в туристическа пътека, водеща към хижа Македония, но през лятото е възможно преминаването на автомобили с висока проходимост до самата хижа.

От с. Пастра започва бетонен път, който преминава през територията на ППРМ и води за язовир “Калин”. Дължината му на територията на парка е 13 км. Достъпът се регулира с бариера, намираща се в района на ВЕЦ “Калин”. Достъпът на МПС в парка е свободен по посочените по-горе пътища, като от 2002 г. на пропускателен режим е единствено пътят за яз. “Калин”;

Теснолинеен железен път

От съществуващата в миналото теснолинейна железница от гр. Кочериново до Рилския манастир на територията на парка има останки от бившето трасе.

Основни подходи и входно-изходни места

В парка има два основни входно-изходни пътни пункта. Единият е по долината на р. Рилска източно от с. Пастра (за Рилския манастир), а другият е северно от с. Пастра (за яз. “Калин”). Излизането с обикновени МПС от парка е възможно само през същите пунктове. За МПС с повишена проходимост е възможно да навлизат и напускат природния парк и през черния път на билото северозападно от х. Македония.

Телефонни линии и линии за пренос на електроенергия

На територията на ППРМ има прекарана една телефонна линия, която обслужва населено място Рилски манастир и го свързва с телефонната мрежа на страната. Линията е надземна, от бетонни и дървени стълбове и преминава от гр. Рила към манастира.

Електропреносни линии има в долините и на двете основни реки в парка. Те са надземни, с бетонни, метални и дървени стълбове. По река Рилска електропроводът минава от местността Бричебор през Рилския манастир и Кирилова поляна и завършва на Тиха Рила. До Кирилова поляна той функционира, а от там в посока Тиха Рила има участъци, където кабелът липсва.

В долината на Илийна река електропроводът минава от местността Бричебор до кантона в местността 12-ти пост. Тази линия функционира до местността Владичина ливада. Всички електропроводи в парка са от 20 kV.

Хижи, хотели, заслони, ресторанти, почивни бази и други

В Природен парк “Рилски манастир” има една хижа “Рибни езера” и един заслон “Кобилино бранище”. На територията на парка и на територията на населено място Рилски манастир има построени множество почивни бази, ресторанти, бунгала и др. В парка има също така голям брой неизползваеми и изоставени сгради част, от които се рушат. Обобщена информация за видовете обекти от инфраструктурата е представена в Таблица 22. Подробна информация за обектите е представена в Приложение 3.

Таблица 22. Обобщена информация за видовете обекти от инфраструктурата на територията на ППРМ и населено място Рилски манастир

Вид сграда/и	ППРМ	Населено място Рилски манастир	Общо
Хижи	1	-	1
Хотели	1	1	2
Заслон	1	-	1
Къмпинги	1	1	2
Ресторанти	2	1	3
Почивни бази	9	4	13
Единични бунгала	4	-	4
Бетонна кула	1	-	1
Мини ВЕЦ	1	-	1
ВЕЦ	1	-	1
Жилищни кантони на НЕК ЕАД	4	-	4
Неизползваеми сгради	6	1	7
Религиозни комплекси	2	1	3
Рибарници	1	-	1
Фургони	2	1	3
Хлораторна станция	1	-	1
Други	5	-	5
Общо:			53

4.1.3 Селско стопанство, промишленост, минно дело и управление на минералните ресурси

Селско стопанство

В миналото основни селскостопански дейности на територията на днешния парк са били животновъдството и донякъде земеделието (главно отглеждане на зеленчуци и плодове). Селскостопанските дейности в пределите на днешния парк са извършвани предимно за нуждите на самия манастир, но и отчасти като поминък на хората от съседните селища.

Природният парк “Рилски манастир” включва 8883,2 ха планински пасища и ливади. В началото на ХХ век пасищата са се ползвали както през лятото, така и през зимата. Най-добре развито в района е било овцевъдството. Според доклад на Министерството на земеделието и държавните имоти, отдел за горите, лова и рибарството от 1939 г. е упоменато, че към тази дата “Рилската света обител е разполагала със 75 глави едър рогат добитък, 60 коня, 400 кози, 4 000 овце, 50 свине и други”, като в пасищата на манастира са били разположени и пет мандри.

Към настоящия момент на територията на Природния парк извършваните селскостопански дейности се свеждат до отглеждане на крави, коне, овце и кози, сенокос и в незначителна степен – отглеждане на земеделски култури (малки площи с картофи).

Понастоящем територията на парка се използва най-вече за паша на домашни животни на жителите на общините Рила и Кочериново. Отглежда се и едър рогат добитък стадо от 10 – 20 глави от частни собственици, живеещи на територията на парка (в местността Владичина ливада). Стадата пашуват предимно в южната част на парка, по долината на р. Илийна и северозападно от водослива на реките Илийна и Рилска. На територията на парка пашува и манастирското стадо овце (броят им варира, между 20 –30 глави), заедно с 5-10 крави и също толкова кози.

В района на яз. Калин между местността Винтчето и яз. Малък Калин ежегодно пашува голямо стадо коне над 200 глави. В местността Равна пашува стадо крави между 50 и 70 глави всяка година. В района на Кобирино бранище пашува голямо стадо говеда от 150 до 200 глави собственост на жителите на селата Говедарци и Мала Църква, община Самоков. В района на р. Маринковица ежегодно се изкарва стадо от около 70 до 100 говеда от град Рила. В подножието на Голям Мечи връх ежегодно пасе стадо от 30 до 40 говеда също собственост на жители на град Рила.

Според ЛУП 2000 като цяло в Природен парк “Рилски манастир” се разрешава паша на домашни животни (без кози) на площ 1480 ха. На тази площ се разрешава паша на 1233 броя едър или 5920 броя дребен добитък, или комбинация от тях.

Понастоящем в парка се осъществява и добив на сено. Сено се добива главно в югозападната част на парка, в по-малка степен – по долината на река Илийна. Годишно количествата събрано сено възлизат на 20 - 30 т. За косене се използват малки моторни косачки, но в повечето случаи се прибегва до ръчно косене.

Земеделски култури (главно картофи) в парка се отглеждат в ниви от по няколко декара главно по ниските части на долините на реките Рилска и Илийна за нуждите на манастира и на някои от жителите на населено място Рилски манастир.

Промисленост

Като цяло районът на днешния природен парк не е бил място на интензивна промишлена дейност. Осъществявани са малки по мащаб промишлени дейности на базата на местни природни ресурси. С най-продължителна история е дърводобивът и дървопреработването. До към началото на ХХ век са добивани ограничени количества дървесина, която е била обработвана на място с помощта на няколко водни чаркове на Рилския манастир. Мащабно организиран дърводобивен процес се осъществява от Балабановата концесия, започнала през 1903 г. По-късно след 1944 г. интензивен дърводобив се

провежда по цялата територия на Природния парк, като промишленото извличане на дървесина е продължило до 2000 г.

Производство на млечни продукти е извършвано в пределите на днешния парк до към 70-те години на XX век, докогато е просъществувала последната мандра, намираща се в местността Бричебор.

Минно дело и управление на минералните ресурси

Известно е, че през 50-те и 60-те години на XX век са правени проучвания за добив на уран в подножието на Водния рид. Тунели от тези прочвателни работи съществуват и до сега по пътя свързващ Кирилова поляна с Тиха Рила.

В миналото местното население е добивало в пределите на днешния парк каменни плочи както за облицовка, така и за покривни конструкции на сгради. Каменни плочи са добивани по южните склонове около връх Мраморец и по посока на 12-ти пост.

4.1.4 Горско стопанство

През 1890 г. за първи път се устройват горите, собственост на Рилският манастир, по поръчка на горския инспектор в гр. Кюстендил – Йордан Митрев. Дотогава горите около манастира са били вековни, напълно естествени, като добиваните количества дървесина са били незначителни. Имало е само два водни чарка на Дяволска река и на р. Ломница.

Към края на XIX век землището на Рилската света Обител се е простирало върху 21935,6 ха от които 7456 ха са били гори. От тях 4530 ха, или 61% са били иглолистни, а 2926 ха, или 39% са били широколистни. Средната възраст на гората тогава е определена на 103 години (при 99 години понастоящем), 74% от общата площ на гората е била на възраст над 80 години, докато сега такива са 72% от горите. Средната пълнота е била 0,7 докато сега е 0,65. Запасът на 1 ха общо за цялата гора е бил изчислен на 397 м³/ха, като само за иглолистните гори той е бил 492 м³/ха. Такъв запас едва ли може да се регистрира на друго място в България сега. Средният годишен прираст през 1890 г. е бил 3,65 м³/ха.

В началото на 1892 г. силна буря поваля хиляди иглолистни дървета в почти цялата гора и особено в западната и югозападната част на парка. За добиването и обработката на тази дървесина само през 1894 и 1895 г. в района на манастира са построени още 17 нови чарка. Започва период на особено интензивна експлоатация на риломанастирските гори, продължил през почти до края на XX век. От 1902 г. до 1933 г. на територията се разполага известната Балабанова концесия. Започва изсичане на иглолистните дървета на почти цялата територия, като за сеч са разрешени всички дървета с диаметър над 30 см. За транспортиране на изсечения материал се предвиждало река Рилска чрез баражи да бъде направена плавателна до построената в с. Бараково дъскорезна фабрика. Транспортирането на иглолистния материал от сечищата до реките Рилска и Илийна е извършвано по спускове и плазове, правени в гънките на склоновете и по дерета чрез сухи и водни улеи. През 1921 г. започва да

функционира тесноразмерна железопътна линия с основна цел транспортиране на дървесината до дъскорезната фабрика. Тази ж.п. линия замества изключително трудоемкото и опасно сплавяне на дървесината по Рилска река. Хронологията на известните данни за извозена дървесина е представена в Таблица 23:

Таблица 23. Обем на добитата дървесина на територията на днешния Природен парк “Рилски манастир” през периода 1894-1999 г.

Години	Кубически метра
1894 – 1902 г.	150 000 куб.м
1902 – 1915 г.	381 000 куб.м
1924 – 1930 г.	630 000 куб.м
1930 – 1933 г.	300 000 куб.м
1944 – 1947 г.	106 000 куб.м
1948 – 1957 г.	378 000 куб.м
1958 – 1967 г.	678 000 куб.м
1968 – 1977 г.	438 000 куб.м
1978 – 1988 г.	238 000 куб.м
1989 – 1999 г.	200 000 куб.м
Общо:	3 499 000 куб.м

От 1937 г. лесовъдската дейност в пределите на днешния ППРМ се е извършвала съгласно 10-годишен лесоустройствен проект, като от 1948 г. до 2000 г. той се е ревизирал на всеки 10 години. Основните видове главни сечи през този период са били краткосрочно-постепенните, постепенните, котловинно-постепенните и котловинните. Интензивността им често е била превишавана.

В началото на ХХ век са били използвани по примитивни технологии за добиване и извозване на дървесината. Сечта се е извършвала с ръчни триони (джаги), а подвозването на трупите към горните станции на улеите за спускане е ставало с животинска сила (волове или коне).

През 60-те години на ХХ век навлизат нови технологии при дърводобива. Ръчните триони се заместват от моторни. Въжените линии заместват ръчното спускане, а камионите изместват ж.п. транспорта като по-икономичен, по-бърз и достигащ по-близо до сечищата. През 80-те години въжените линии се заместват от трактори за извозване на добитата дървесина.

Първите залесявания на територията на ППРМ са от преди 80-90 години. Дървесните видове са главно бял бор и лиственица. През 50-те години залесяванията се увеличават значително. Дървесните видове, използвани през този период, са бял бор, смърч, ела, лъжекипарис, гигантска секвоя, лиственица, дугласка ела, явор, бреза, ясен, кестен и др. Териториите, където са съсредоточени залесяванията, са главно между с. Пастра и местността Бричебор, от двете страни на Рилска река. В по-малка степен нови насаждения са създадени по северните и южни склонове на Илийна река.

Традиционните практики на местното население, свързани с горите, са добив на дърва за огрев, колове за селскостопанска дейност, саръци и мертеци и добив на листников фураж. Тези дейности са били по-активни в териториите, съседни на парка и почти не са били представени в него.

4.1.5 Лов и риболов

Територията на ППРМ преди обявяването му като защитена територия в границите на Народен парк “Рила” е попадала в едродивечова ловна площ. Съгласно тогава действащия Закон за лова и ловното стопанство, задълженията и правата за стопанистване на тези площи са били възложени на Горските стопанства. Дейностите по изграждане на хранилки, подхранване на дивеча със сено и листников фураж през зимния сезон, поставянето на сол на определени места, засяването на дивечови ниви, регулиране числеността на дивеча чрез подборен отстрел и ловуване през разрешените сезони, а така също и ежегодното провеждане на таксация на дивеча, са били изпълнявани от тях. Данните от таксациите през 1986 г., 1987 г. и 1988 г. в Горско стопанство “Рилски манастир” са представени в Таблица 24:

Таблица 24. Данни от таксацията на някои от видовете едър дивеч в ГС “Рилски манастир” през периода 1986-1988 г.

година	обща площ на ГС ха	сърна м	сърна ж	дива свиня	дива коза	глухар	мечка м	мечка ж
1986	28700	28	33	73	32	8	2	3
1987	28700	20	25	60	30	6	2	3
1988	28700	22	28	70	30	10	2	3

Ловни полета за различните видове дивеч на територията на настоящия парк е имало както следва: за благороден елен - в местностите Тиха Рила, Дядоильов дол, р. Каменица (Коджакарийца), Радовичка река и др.; за дива свиня и сърна - в местностите Равна, Павлов дол, Буково бърдо, Белоборски дол, Соспа дол и др.; за дива коза – в седловината на Мраморецкото езеро, около Синьото езеро, около Рибни езера, в долината на река Маринковица, по Водния рид (чал) и др.; за глухар - по склоновете на билото Черней, по скалните склонове на Кирилова поляна, в муровата гора под местността “Терзиите”. През посочените по-горе три години според официалните данни са били отстреляни 12 сърни, 6 вълка, 165 лисици, 32 белки и златки, 6 диви свине, 7 язовци и 14 диви котки.

За периода 1978 - 1988 г. са били направени 40 хранилки, 35 солища, 20 дка дивечови ниви, а ежегодно са били изразходвани по 4 т. сено, 90 т. листников фураж, 2 т. сочен фураж и 3 т. концентриран фураж. За същия период са регистрирани 109 нарушения на Закона за лова.

За периода 1989 - 1999 г. има разработена ловна програма за територията на сегашния ППРМ, която е неразделна част от ЛУП на ДЛ “Рилски манастир”.

Мероприятията на тази програма не са били изпълнявани през гореспоменатия период.

По отношение на рибностопанското деление на страната настоящият природен парк е попадал изцяло в пъстървовата зона. В тази зона, над 800 м н.в. забранителният сезон за любителски риболов е различен от този в ниската част - топловодната зона. За зоната над 800 м н.в., където обитават изключително пъстървовите риби, забраната е била от 1 октомври до 31 януари. За всички останали видове риби в тази зона риболовът се е спирал от първия понеделник на месец май до третия петък на месец юни. Със заповед № 49/1992 г. на тогавашния Комитет по горите е бил забранен риболовът по река Илийна, по река Рилска от Бричебор до Кирилова поляна и по река Елешница, като със същата заповед на директора на парка се дава възможност да въведе забрана или ограничения върху риболова и по останалите водоеми в парка.

Територията на ППРМ предлага благоприятни условия за развитие и на риборазвъдна дейност. В местността Бричебор функционира рибарник за развъждане на американска дъгова пъстърва и сивен, а други две рибни стопанства (рибарници) има на река Рилска между водослива ѝ с р. Илийна и мястото на вливане на река Калин. В миналото и Рилският манастир е имал рибарник за местна балканска пъстърва. Останки от него съществуват и до днес в местността Биволарника.

Проведеното социологическо изследване показва, че около 2-3% от населението на изследваните селища около парка (120-180 души) се занимава с лов и риболов от дълго време (от около 20-25 години). Ловуването е практика предимно в близките до границите на парка територии, докато риболовът се практикува предимно на територията на парка. Ловът и риболовът са дейности, извършвани главно за удоволствие, много често пеша и в съчетание с други дейности за отдих. Съгласно данните от същото изследване добитият дивеч за 2001 г. възлиза на около 168 кг, а уловената риба - на около 1200 кг. Броят на ловците и рибарите на територията на парка и околните райони обаче е по-голям, тъй като и посетителите от по-далечни на парка райони извършват подобни дейности, паралелно с други, или пристигат тук единствено с тази цел. Браконьерството се очертава като дейност постоянно извършвана на територията на парка.

4.1.6 Събиране на природни продукти

За населението в близост до ПП “Рилски манастир”, събирането на недървесни природни продукти се оказва относително ново занимание (от около десетина години). Може да се предположи, че консумацията на диви продукти преди промените (1989 г.) е била по-слабо разпространена, основно поради наличието на достъпни като цена култивирани продукти (плодове, гъби, включително лекарства) и особено изобилието на култивирана малина в района на гр. Рила и селата, но извън територията на парка. Унищожаването на масивите, увеличаването броя на безработните и обедняването като цяло са основните

предпоставки за увеличаването на консумацията на продукти от дивата природа.

По данни от проведеното изследване сред местното население една трета (около 1800-2000 души) от населението от селищата около ПП “Рилски манастир” (гр. Рила, с. Пастра, с. Стоб и с. Падала) събира на територията на парка поне един природен продукт – диви плодове, билки, гъби, изключително за лична употреба (минимални количества гъби и охлюви са събирани с цел продажба). В изследваните селища няма изкупвателни пунктове за природни продукти, което да голяма степен определя актуалните цели (лична употреба) и количества при събирането на природни продукти. Към момента най-близкият изкупвателен пункт се намира в Благоевград. Актуалните практики засягат повече територията в близост, но извън парка (извършват се предимно пеша, на разстояние средно около 15 км.). В самия парк навлизат между 1/3 до 1/2 от събиращите някакъв продукт.

Най-широко разпространени са практиките за събиране на диви плодове и лечебни растения (билки), като има съществена разлика в средните стойности на събираните количества – за дивите плодове е 10 кг, за билките - около 1 кг. За 2001 г. на територията на ППРМ са събрани 3264 кг малина, 1497 кг шипка, 1152 кг боровинка, около 480 кг лечебни растения, 600 кг гъби. Повечето от лицата събират различни видове лечебни растения в количества под 1 кг годишно. Значително по-големи количества се събират от дивите плодове – на първо място малини, следвани от боровинки, плод от бязак и др. От 1/4 до 1/3 от туристите на ППРМ, събират природни продукти, също за лична консумация, като няма надеждни данни за оценка на събираните количества.

4.1.7 Туризм

Туризмът е най-значимата дейност на територията, както и най-значимият потенциален източник на устойчиви доходи за частните собственици на земи и обектите от обслужващата сфера. ПП “Рилски манастир” е най-посещаваната защитена територия в югозападната част на страната и втората по посещаемост в България след ПП “Витоша”.

Профил на посетителите

През 2001 г. са реализирани между 495,000 и 570,000 посещения на Природен парк “Рилски манастир”. От тях около 1/3 (т.е. между 163,350 и 190,000) са на чужди граждани. Останалите са извършени от българи, както следва: 12% (между 59,400 и 68,400) са ученически екскурзии; близо 6% (29,700-34,200) са на жители на околните населени места, и 49% (242,550-279,300) са на българи от други части на страната.

Засега не съществува достатъчно прецизна и добре организирана система за отчитане броя на посетителите в ППРМ, нито пък са известни опити в миналото за организирано целенасочено наблюдение на цялостния туристически поток.

Изчисленията в Плана за управление се направени с прилагане на метода на представителната статистическа извадка, на базата на един сезон на теренна работа и последваща статистическа екстраполация на данните.

Еднодневните посетители съставляват най-голямата обособена група туристи в Природен парк “Рилски манастир”. Поне две трети от всички посетители прекарват в Парка по-малко от един ден, без преспиване. Те обикновено посещават най-много два до три отделни обекта, като 90% от всички туристи посещават Рилския манастир.

Профил на българските туристи

В сравнение с останалото население на България, посетителите в природния парк са, в общи линии, по-млади, по-високо образовани, и икономически по-активни. Над две трети от тях са заети в частния сектор и получават доходи, по-високи от средните за страната. В голямата си част тези посетители са от София или от други големи градове, главно Благоевград, Дупница и Кюстендил.

Профил на чуждестранните туристи

Над 80% от чуждите туристи, които посещават територията на Природния парк, са дошли там в групи на организирани екскурзии. Останалите се придружават от българин, който е техен домакин или водач. Проведените изследвания на структурата на чуждестранните посетители установиха присъствие на германци, японци, англичани, испанци, французи, австралийци, поляци, руснаци, гърци, американци, чехи, австрийци и белгийци, като разпределението на броят им по държави е такъв, че е трудно да се изведе някаква статистически значима закономерност. Все пак, най-често използваният език сред тази пъстра смесица от чуждестранни групи е английският.

Мотиви за посещението

В голямото си болшинство (около 2/3) българските туристи, посещаващи ППРМ, описват мотивите си за посещението като нужда от “чист въздух и природа; радост от допира с природата” и “отдых и развлечения”. На трето място сред значимите причини за посещение на Природния парк се изтъкват светите места. Като цяло най-често срещаният мотив за пътуване до Природния парк може да се обобщи в съчетанието на посещение на манастир и свещени места и природа – съчетание, което вдъхва у посетителя чувство на преклонение и значимост.

Един типичен еднодневен излет включва кратко посещение на манастира, съчетано с разходки, пикници и време за отдых. Свидетелство за това са вещите, които посетителите носят със себе си: фотоапарат, храна, прибори за хранене, безалкохолни напитки. Около 1/3 от посетителите носят и алкохол при пребиваването си в Парка.

За повечето чуждестранни посетители най-важният мотив за пътуване е историческата и културна слава на Рилския манастир. Повечето чужденци нямат никаква представа за останалите възможности, които предлага заобикалящата манастира територия, а малцина са тези, които знаят за съществуването на природен парк около него. При отпътуването си от манастира, повечето чуждестранни посетители отнасят със себе си подобно чувство на възхита и преклонение към мястото като цяло, а не толкова впечатления от конкретни елементи на своята визита.

Тенденции и сезонност в посещаемостта

От 1990 г. насам посещаемостта на територията на Природния парк е спаднала почти наполовина. (Литературната справка за Рилския манастир показва, че през 1986 г. манастирът е удостоен с наградата “Златна ябълка” като туристическа дестинация, посетена от над един милион туристи за съответната година.) Няма еднозначно обяснение за тази промяна в броя на посетителите, според повечето интервюирани туристи, властите и туристическите агенции, тя се дължи на влошената социално-икономическа ситуация през периода 1990-1997 г. както в България, така и в страните от бившия социалистически лагер – традиционни източник на туристи. Между 1995 и 1997 г. се наблюдава стабилизиране на броя на посетителите, като стойностите са останали постоянни до 2001 г.

Около 50% от посещенията в парка и манастира се реализират през летния сезон – юли и август. През тези месеци средно дневният брой посетители се движи между 5,000 и 7,000 души. Около една пета от тях предпочитат по-дълъг престой и се възползват от възможностите за нощувка в туристическите хижи и заслони.

Разпределение на разходите

Разноски на човек на посещение

Средната сума, която един човек изразходва за едно посещение в Природния парк е 30 лв. (за чужденците – 44 лв.). За близо 50% от посетителите действителните разходи за едно посещение възлизат на малко под 30 лв. на човек. Тази сума леко се увеличава за сметка на онези посетители, които нощуват на територията на парка. По-голямата част от разноските отиват за храна и транспорт.

Структура на разходите

Цялостна оценка на структурата на направените разходи показва, че между 50-60%, а при нощуващите до 70% от планираната сума за посещението се изразходва на територията на ППРМ. Над половината от посетителите посещават заведенията за хранене, павилиони/ магазини за храна. Покупка на подаръци и сувенири извършват около 1/3 от посетителите, най-често - икони,

картички, кръстове, малка дърворезба, украшения. Според повечето посетители предлаганите сувенири са неподходящи за мястото или твърде скъпи. За почти всички посетители на манастира покупката на свещи и/или светена вода е част от ритуала на посещението. Не повече от една пета плащат такса за посещение на музейните експозиции, покупка на рекламни материали, книги, карти.

Около 2/3 от туристите споделят, че биха подкрепили една система за лицензиране на туристическите услуги, в която те виждат гаранция за тяхното качество.

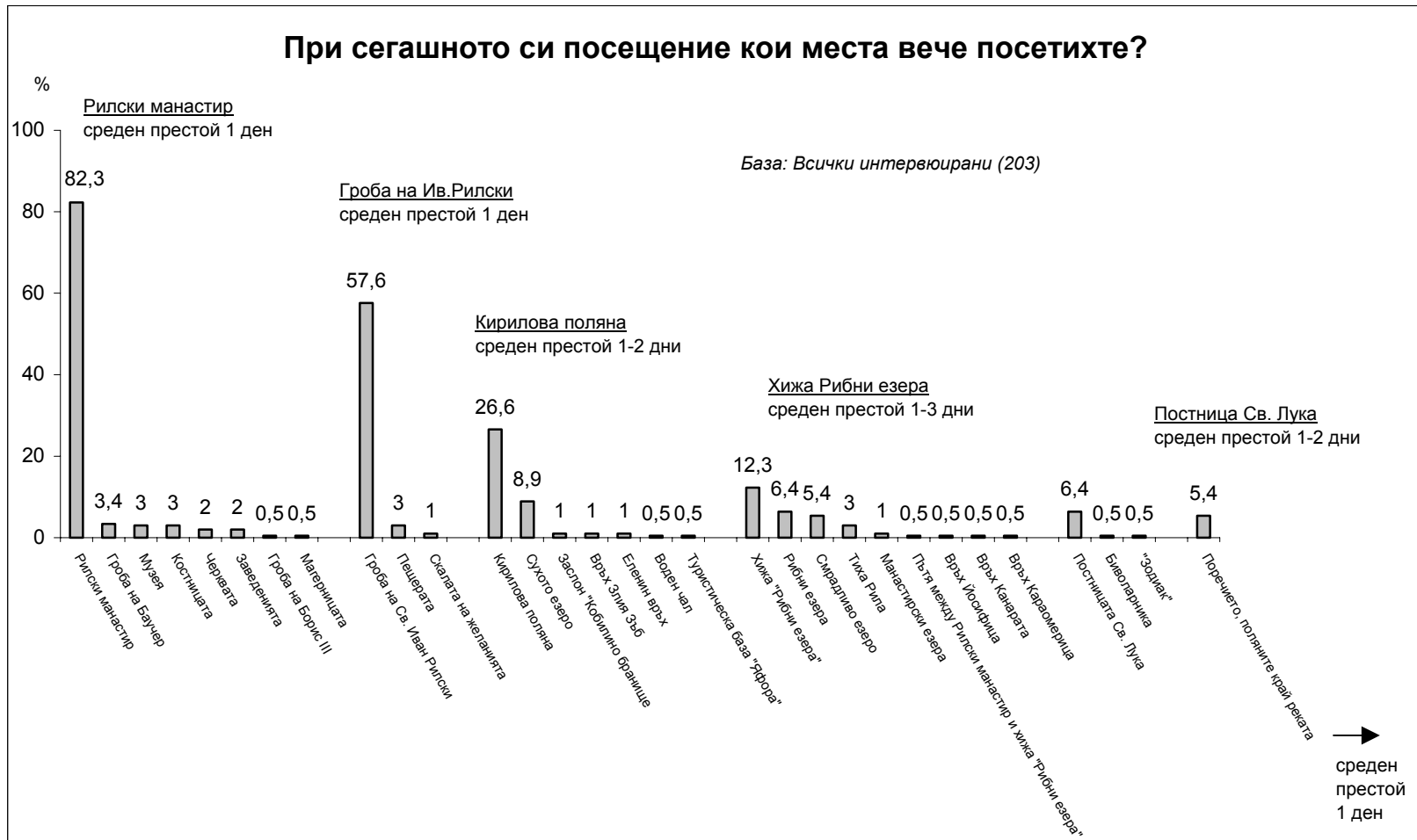
Достъп и разпространение на посетителите на територията на Парка

Най-малко две трети от посетителския поток навлиза в парка с моторни превозни средства, използвайки основния “вход” за достъп от с. Пастра по асфалтовия път към манастира. Наличието на един единствен път за достъп означава, че за да достигне до места в парка намиращи се отвъд Рилския манастир, цялото движение трябва да мине през района на манастира. Останалата част от посетителите навлизат в Природния парк пеша, на групи или поединично.

Съществуват и по-малки входни пунктове към парка по туристическите пътеки, пресичащи границата с Национален парк “Рила”. Тези входни точки се намират по традиционни маршрути и са достъпни само пеша. Те включват подходите към парка по следните пътеки: от хижа “Иван Вазов” за язовир “Калин”; от Седемте езера за Рилския манастир; от Кобилино бранище за Кирилова поляна; от хижа “Мальовица” до Рилския манастир; от хижа “Грънчар” към хижа “Рибни езера” от Добро поле към Бричебор; от хижа “Македония” към Бричебор.

Най-популярните и посещавани туристически обекти в парка и населено място Рилски манастир са обособени в 6 групи по местоположение. Те включват: Рилски Манастир, Гробът на Св. Иван Рилски, Кирилова поляна, Рибни езера, Постница Св. Лука, Поречието на р. Илийна. Изследванията показват, че колкото по далече от манастира, навътре в планината е разположен даден обект, толкова по-дълго време прекарват там посетителите.

Групирането на туристическите обекти по посещаемост и разпределението на туристите е посочено на Фиг 18.

Фиг. 18. Групиране на туристическите обекти по посещаемост

Информираност и нужди на туристите

Като цяло, посетителите са слабо информирани за съществуването на Природен парк “Рилски манастир”; само около една пета са знаели за това преди идването си. Две трети казват, че са забелязали знаци и информационни табели, съобщаващи за неговото съществуване, непосредствено преди пристигането си в парка.

При направеното изследване бяха установени следните потребности от информация и туристически услуги: знаци и информационни табели, посетителски център, още музеи, ресторанти и магазини.

В общи линии, посетителите в природния парк не придават голямо значение на дейности като събирането на билки или гъби, лов и любителски риболов и пр. Доколкото изобщо съществуват, подобни дейности се практикуват за удоволствие и изключително само за лична консумация.

Готовност за заплащане на такси

Интервюираните са раздвоени относно идеята за въвеждане на входна такса за посещение на парка – половината са за, другата половина против. Като цяло аргументът е, че при сегашното ниво на предлаганите в него, туристическа информация и услуги подобна такса не е оправдана. Ако все пак се въведе такса, според отговорилите българи, нейният оптимален размер би трябвало да е 1 лв. за българи и 5 лв. за чужденци. Ако няма различия в размера на таксата според националност, то тогава препоръчителната сума би трябвало да е 2 лв.

Като цяло, чужденците са по-склонни да приемат въвеждането на входни такси (70% от отговорилите подкрепят подобна мярка) и смятат 10 лв. на човек за разумна сума.

Специализиран туризъм – специални мероприятия и организирани посещения

Културен туризъм, религиозни празници и чествания

Рилският манастир е обект от особено значение за европейския културен туризъм. Той е част от европейската мрежа на културните маршрути “Европейски пътища на ортодоксалния монахизъм”.

Рилският Манастир е предпочитано място за чествания на празници от християнския календар. Най-голям брой посетители се събират на традиционните за манастира чествания - Успение Богородично (15 август), Успение на Св. Иван Рилски, (17 август), Очов ден (19 октомври). Значителен брой поклонници, включително от съседни страни се събират и на традиционни християнски празници Великден, Коледа (25 декември), Богоявление (6 януари), Свети дух (50 дни след Великден, т.е. юни)

Пешеходен туризъм и алпинизъм

Пешеходният туризъм е най-често практикуваната форма на високопланински туризъм в парка. Рилският манастир е предпочитана отправна или крайна точка за индивидуални и групови излети и многодневни преходи в Рила планина. Организирани високопланински преходи през територията на парка се

предлагат като част от туристическите пакети на българските туроператори. В типичния случай групите наброяват 12 до 20 души, като предпочитаните месеци са от май до юли. Броят на тези групи е намалял след кризата в Косово и не надхвърля 5 годишно.

От 1990 г. насам територията на днешния Природен парк се използва като дестинация за организирани групи (главно от чужденци), практикуващи различни форми на алтернативен и специализиран туризъм: наблюдение на птици и пеперуди, ботанически маршрути и пр. Групите се състоят от 12-14 души, като общият им брой не надхвърля 10 годишно. Пътуванията се организират от частни туроператори, както български, така и чуждестранни (Одисея Ин, Explorer 2000, Неофрон PLC и други). Тези екскурзии, които са високо специализирани, се водят от квалифицирани, владеещи езици екскурзоводи с познания по наблюдаваната материя. Специализираните туристически групи ползват основно долината на река Рилска, основно в участъка от Рилски манастир до Тиха рила. (Възможни маршрути за специализиран туризъм са описани в Приложение 30)

Територията на ППРМ традиционно се е използвала за спортни събития и за тренировки по алпинизъм. Преди 2001 г. отделни алпинисти използваха вертикалната стена и скални зъбери на северозапад от Кирилова поляна (Злия зъб). Тези дейности са спрели в последните години.

Специални събития

Веднъж годишно, през лятото, на територията на ППРМ се провежда поход с автомобили-ветерани, в който участват общо 15-20 коли. Участниците тръгват с автомобилите си от София, нощуват на Кирилова поляна и се връщат обратно на следващия ден по същия маршрут.

Има инициатива за провеждане на ежегоден летен рокерски фестивал в местността Горхим, проведен вече две години по ред.

Туристически услуги

Туристически пътеки/маршрути

По-долу са изброени основните туристически маршрути, установени на територията на Природния парк "Рилски манастир":

1. Рилски манастир - през Калугерски дол – Баучер - хижа "Иван Вазов"
2. Рилски манастир - Кирилова поляна - Сухото езеро - Кобирино бранище;
3. Кирилова поляна – Тиха Рила - хижа "Рибни езера";
4. Хижа "Рибни езера" - хижа "Грънчар";
5. Хижа "Рибни езера" - хижа "Македония" (Е-4);
6. Хижа "Рибни езера" – Маринковица - Кобирино бранище – хижа "Малвовица";
7. Бричебор - през Радовичка река - хижа "Македония";
8. Село Пастра - язовир "Калин";
9. Тиха Рила – Смардливото езеро – хижа "Рибни езера"

Туристическа инфраструктура

Хижы и заслони

Хижата “Рибни езера”. Единствената функционираща хижа на територията на парка се състои от две масивни сгради и четири бунгала, понастоящем отдадени под аренда. Всички сгради в комплекса са електрифицирани от мини-ВЕЦ, Управата на хижата не разполага с радиостанция или каквито и да било други свързочни средства. Макар “Рибни езера” да е едно от най-популярните места за посещения в Рила планина, тя е практически затворена през зимния сезон.

Основният подстъп към хижата е по обозначената пътека откъм местността Тиха Рила. Хижа “Рибни езера” е пресечна точка на много туристически маршрути, включително Транс-европейския маршрут от Пиренеите в Испания до планината Олимп в Гърция.

Заслон “Кобилино бранище”. Разположен в едноименната местност, заслонът представлява проста дървена постройка без водопровод и канализация. Предназначен е да осигурява временен подслон на туристи при лошо време, както и възможности за нощуване при по-дълго преходи. Намира се на стария римски път, който пресича територията на ППРМ между Рила и Самоков.

Хотели

В границите на парка има един действащ хотел: хотелският и ресторантски комплекс “Рилец” в местността Биволарника, отворен целогодишно.

Къмпинги и биваци

На територията на парка се намират два частни къмпинга. Единият е комплексът от къмпинг и ресторант “Зодиак”, разположен край пътя от Рилски манастир за Кирилова поляна. Комплексът се състои от 18 отделни сгради и съоръжения. Другият е къмпинг “Бор”, намиращ се в местността Биволарника. Той се състои от 23 отделни сгради с различно предназначение.

В допълнение, на територията на парка са разположени 10 почивни бази (лагери, къмпинги, почивни домове и др.). Всички изброени обекти работят само през летния сезон.

Фургони и други временни съоръжения

На различни места в границите на парка се намират още 4 дървени бунгала и 3 фургона, всичките частна собственост, които се използват за отдих.

Самостоятелни ресторанти и павилиони

На територията на парка се намират три такива обекта, най-големият от които е “Бачкова чешма” – лека ламаринена конструкция с барбекю. Друг ресторант, “При чичо Киро”, представлява полумасивна сграда, разположена в местността Кирилова поляна. На Кирилова поляна освен това има и ламаринен павилион за храна и напитки. За подробен списък на туристическата инфраструктура в ППРМ и населено място Рилски манастир виж Таблица 25.

Таблица 25. Списък на туристическата инфраструктура в ППРМ и в населено място Рилски манастир

Вид съоръжение	Местност/отдел подотдел	Описание на съоръжението	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
1. Къмпинг "Бор"	Биволарника Населено място Рилски манастир	Дървени бунгала и ресторант с барбекю на открито. - лошо	Мактурс гр. Благоевград	20 легла 30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
2. Почивна база	Биволарника Населено място Рилски манастир	Дървени бунгала със сервизни постройки, баня и тоалетна и столова. - лошо	Национален център за ученически отпих и туризъм гр. Кюстендил	80 легла 80 места за хранене в столова	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
3. Почивна база	Биволарника 4, подотдел 1	Дървени бунгала със сервизни постройки, баня, тоалетна и столова. - лошо	Преприятие Хлебопроизводство гр. Дупница	80 легла 40 места за хранене в столова	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
4. Почивна база	Биволарника 39, подотдел 1	Дървени бунгала със сервизни постройки, баня, тоалетна и столова - лошо	Кооперация Тих труд гр. Дупница	60 легла 30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
5. Почивна база	Биволарника 39, подотдел 1	Дървени бунгала	"Кинефикация" гр. Дупница	16 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
6. Почивна база	Кирилова поляна 24, подотдел 2	Дървени бунгала - лошо	ИПФ гр. София	52 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
7. Почивна база	Краварски дол 75, подотдел 8	Дървени бунгала, столова - лошо	Завод за хартия и картони с. Бараково	36 легла 20 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път

Вид съоръжение	Местност/отдел подотдел	Описание на съоръжението	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
8. Почивна база	Биволарника Населено място Рилски манастир	Дървени бунгала - лошо	СОУ гр. Кочериново	36 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
9. Почивна база	Явора 26, подотдел 1	Масивни сгради, столова - средно	Предприятие "Почивно дело" гр. Сапарева баня	160 легла 60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
10. Ведомствена почивна база	Местността "Бачкова чешма"	Масивна сграда - средно	РПС гр. Дупница	15 легла	- ел. захран. - вода - септич. яма - конт. ТБО - асф. път - телефон
11. Ведомствена почивна база	Кирилова поляна	Масивна сграда - средно	Рилалес ЕАД гр. Дупница	8 легла	- ел. захран. - вода - конт. ТБО - асфалтов път
12. Ведомствена почивна база	ВЕЦ Калин	Масивна сграда - лошо	Гнанитоид ООД гр. София	40 легла	- ел. захран. - вода - септич. яма - конт. ТБО - бетонен път
13. Ведомствена почивна база	Турското парче	Недовършена масивна сграда - лошо	Тютюнева промишленост гр. Дупница		- вода - черен път
14. Павильон ресторант	Кирилова поляна 24, подотдел 4	Ламаринена конструкция - лошо	Комплекс "Орбита" гр. Рила	20 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асф. път
15. Къмпинг – ресторант "Зодиак"	Биволарника 21, подотдел 5	Полумасивна сграда и дървени бунгала - добро	Частна собственост	20 легла 200 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път

Вид съоръжение	Местност/отдел подотдел	Описание на съоръжението	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
16. Ресторант “Бай Кино”	Кирилова поляна 24, подотдел 2	Полумасивна сграда - средно	Частна собственост	100 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
17. Ресторант “Бачкова чешма”	Бачкова чешма Населено място Рилски манастир	Полумасивна сграда - лошо	Мактурс гр. Благоевград	60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
18. Хижа “Рибни езера”	Рибни езера 1000, подотдел 7	Масивна сграда - лошо	Предприятие “Почивно дело” гр. Сапарева баня	120 легла 40 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма
19. Заслон	Кобилино бранище	Дървена сграда - лошо	БТС	20 места за спане/нари	-
20. Хотел “Рилец”	Биволарника 43, подотдел 1	Масивна сграда - средно	Мактурс гр. Благоевград	180 легла 220 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
21. Хотел “Царев връх”	Рилски манастир Населено място Рилски манастир	Масивна сграда - добро	Частна собственост	180 легла 200 места за хранене	- ел. захранване - вода; септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон

Натовареност и сезонност на ползване на туристическа инфраструктура

В периода на разработване на настоящия план цялата туристическа инфраструктура на територията на ППРМ, на територията на населено място Рилски манастир, както и обектите в непосредствена близост до парка по долината на река Рилска работят под капацитета на легловата си база, въпреки значителния посетителски поток. Актуалната натовареност е резултат на комплексното действие на няколко основни причини:

- Намаляване на посетителския поток - почти двойното намаляване на посетителите след 1990 г. е довело и до 50% използваемост на легловата база;
- Ограничена възможност за избор - хижа “Рибни езера” използва капацитета си в най-голяма степен въпреки лошите условия, поради липсата на алтернатива във високите части на парка;
- Съотношението цени - условия (битови, хигиенни, забавление) – тенденция на примиряване с малко по-лоши условия, за сметка на значително по-ниски цени, поради което се преспива в почивни бази, а не в хотелите например.

В същото време проведените проучвания показват, че сред посетителите има група с по-високо образование и доходи, по-високи изисквания както за условията, така и за атракциите. На практика понастоящем тази група няма къде да отседне на територията на парка. Основните данни за капацитета, натовареността и сезонността на туристическата инфраструктура в парка и в непосредствена близост до него са представени в Таблица 26:

Таблица 26. Основни данни за капацитета и сезонната натовареност на туристическата инфраструктура

Обект	Леглова база / места за хранене	Период на функциониране	Натовареност по сезони	Средна оценка за използваемост на капацитета
Хижа “Рибни езера”	120/40	Май-септември	Юли,август – 90% Май, юни, сеп. - 60%	75%
Къмпинг “Зодиак”	20/200	целогодишно	Целогодишно –	60%
Поч. станция “ВАТ Български пощи”	90/30	целогодишно		60%
Лагер Кремиковци	29	Май-септември	Май-септември	50%
Лагер Краварски дол	36	Май-септември	Май-септември	45%
Бунгала на Кирилова поляна	80/35	Май-септември	Юли,август – 60% Май, юни, сеп. - 30%	45%
Лагер “Явора”	160/60	Май-септември	Юли,август – 60% Май, юни, сеп. - 30%	45%
Къмпинг “Бор”	20/30	Май-септември	Юли,август – 60% Май, юни, сеп. - 20%	40
Хотел “Царев връх”	180/200	целогодишно	Целогодишно –	40%
Хотел “Пчелина”	15/30	целогодишно	Целогодишно –	40%
Турист. спалня “Елешница”	60	целогодишно	Целогодишно –	30%
Хижа Елешница	70	целогодишно		25%
Хотел “Рилец”	180/220	целогодишно	Целогодишно –	15%

4.1.8 Информация и образование

Обща информираност за територията

Територията на парка, за разлика от факта, че има статут на защитена територия, е добре известна и много популярна сред широката общественост, включително в национален мащаб. Тази популярност се дължи на два основни факта:

1. Рилският манастир е известен практически на всеки българин. За повечето анкетирани е много трудно да определят кога са научили за неговото съществуване, като най-често това се случвало още в ранна детска или училищна възраст;
2. Територията на парка се възприема като неделима част от Рила планина и е известна сред посетителите като “сърцето на Рила”.
  - 60% от българите (пълнолетните) са посещавали Рилския манастир повече от 1-2 пъти в живота си (не са посещавали манастира само около 4%);
  - 4-5% (240-250 000 души) от пълнолетните българи са посетили Рилския манастир през 2001 година;
  - Територията на ППРМ е най-посещаваната част от Рила планина, като 2/3 от посетителите в НП “Рила” посещават и ППРМ;
  - ППРМ е едно от най-предпочитаните места за ученическите екскурзии – около 5% от учащите в средните училища в страната посещават ежегодно района на Рилския манастир, което представлява около една десета от общия туристически поток.

Достъп до информация

След обявяването на ППРМ достъпът на широката общественост до по-конкретна и подробна информация относно парка е осигуряван по няколко основни начина:

- Дейности и събития, проведени и организирани от ДПП “Рилски манастир” – изложби, рекламни материали, работа с ученически групи и др.
- Информация, насочена към посетителите на ППРМ – информационни табла, експозиция за парка, разположена във фойето на хотел “Царев връх”, плакати, брошури и карти, предлагани в търговски обекти в близост до манастира и на други места;
- Редовни пресконференции на планиращия екип, разработващ плана за управление на територията, насочени към националната и местна общественост относно процеса, етапите и резултатите от работата на екипа;
- Срещи, работни съвещания, полеви изследвания, осъществени с представители на местните общности;

Въпреки изключителната популярност на Рилски манастир и полагащите усилия, достъпът до публична информация за парка е сравнително ограничен. Не са достатъчни местата, където посетителите могат да получат такава. В същото време изследването сред малка група туристите показва, че информационните табла и надписи привличат вниманието на около 60% от тях.

Повишаването на информираността относно ППРМ сред различни обществени групи е условие и предпоставка за постигане на заложените в плана за управление цели.

Информираността за обособяването на парка е различна сред различните групи - 76% от местното население знаят за обявяването, както и името на парка, докато този дял сред националната общественост и посетителите е 1/5. Минимален брой хора, дори и от местните общности, са запознати с повече подробности относно парка (граница, собственост, институции и т.н.). Сред всички анкетирани групи обаче преобладава схващането, че отговорност и усилия за опазването и развитието на ППРМ, координирано и съвместно следва да поемат манастира, община Рила и държавните институции като цяло.

Към настоящия момент нито една от изследваните групи няма достатъчно ясна представа за ограниченията относно някои дейности – палене на огън, къмпингуване, събиране на природни продукти, лов и риболов, като смята, че тяхното практикуване е позволено на територията на парка.

Очаквания и интерес към ППРМ

Основните очаквания във връзка с обявяването на ПП “Рилски манастир” сред различните обществени групи са свързани с:

- опазване на природата (животни, растения, гори, почви, въздух),
- опазване на Рилския манастир и
- като цяло - необходимост от добро стопанисване.

В този контекст населението в близките селища се отличава от останалите изследвани групи (посетители и национална общественост) - то разчита в по-голяма степен на наличието на природния парк за бъдещия просперитет на района, главно чрез развитието на туризъм. За 40% от местните хора обявяването на ППРМ отваря нови възможности за просперитет в селището, където живеят. Към настоящия момент обаче не се регистрира лична готовност/планове, желание за възползване от тези възможности.

Проявеният интерес към допълнителна информация е свързан с четири основни теми:

- обща информация за ППРМ и забележителностите му;
- биоразнообразие;
- история;
- услуги и бази за посещение.

Сред всички анкетирани групи се наблюдава склонност да декларират висока степен на ангажираност към ППРМ. При критична ситуация в ППРМ най-вероятно подкрепата би се изразила в уведомяване на отговорни институции, медии и по-рядко - в полагане на доброволен труд. Може да се очаква, че жителите на областите София, Благоевград, Кюстендил, Перник ще проявят по-висока степен на съпричастност при критична ситуация за природата в ППРМ, доколкото за тях той е предпочитано място за почивка и посещение. Регистрираните базисни нагласи към опазването на природата потвърждават

традиционно положителното отношение на българите към природата. Макар и декларативни, нагласите са приятелски и подкрепящи опазването на природата.

4.1.9 Образование

Образователни дейности организирани от Дирекцията на Природния парк

На територията на парка няма специално изградени центрове и места за осъществяване на образователна дейност в областта на природозащитата. Същевременно, Дирекцията на Природен парк “Рилски манастир” е предприела редица инициативи и дейности в тази насока. Сред по-важните от тях са следните:

Изложби

Специална постоянна изложба е оборудвана в хотел “Царев връх”. Експозицията съчетава петрографска сбирка и колекция от семена, снимки на характерни за района ландшафти, растителни и животински видове. Изложби на фотоси и рекламни материали са организирани в редица селища около парка: Рила, Кочериново, Бобошево, Дупница, Благоевград. Някои от тези изложби са свързани с конкретни природозащитни събития.

Работа с медии

Дирекцията на парка няма разработен медиен план, но има ползотворно сътрудничество с местни и национални медии: кабелните телевизии “Армтекс” - гр.Кюстендил и “Рила TV” – гр.Дупница; вестници – “Вяра”, “Дупница”, “Струма”, списанията “Гора” и “Туристически пазар”. Изявите в медиите са обикновено по инициатива на ДПП или по повод на значими природозащитни дати, както и във връзка с представяния на издания на парка.

Издания на ДПП “Рилски манастир”

С цел популяризиране на парка и предоставяне на информация за природните и културните му дадености са изготвени различни издания. Сред тях е **видеокасета** с филм за парка (заснета през м. юли 2002 г. от ЕТ “Еманоил Василев”-гр.Рила). Изработени са 5 копия от филма. Дирекцията на ППРМ е разработила редица **тематични дипляни**. Част от тях са опознавателни и предоставят обща информация за парка, за дендрологичните маршрути, за защитените растения, за езерата в парка, за растенията и животните. Други са с туристическа насоченост и представят някои от възможните туристически маршрути на територията на парка. В обръщение е и туристическа **карта на парка**, издадена през 2002 г. Сред най-информативните издания за Природния парк е многоцветния **Албум на езерата в парка**, който представя подробни данни за всички езера на територията. Предстои издаването му на английски език. Сред информационните материали заслужават да се отбележат и издадените **картички** с изгледи от парка и ежегодни **календари**. Информация за ППРМ е публикувана и в книгата “Парковете в България”, ФРГО, 2002 г.

Работа с ученици

Понастоящем ДПП участва в две програми със средношколци от Дупница и Благоевград. По програмата “Деца без дрога” съвместно с ХЕИ Благоевград, служителите от парка провеждат залесителна акция. По програмата “Сократ” праковите служители организират 5-дневно екоучилище на територията на парка за децата от ОУ “Неофит Рилски” – гр. Дупница. Акции за почистване на територията на ППРМ са провеждани и с учениците от Техникума по облекло и обувки, Техникума по хранително-вкусова промишленост и ОУ “Евлоги Георгиев” от гр. Дупница. Дирекцията работи и с децата от предучилищна възраст и началните класове на ОДЗ “Доктор Теодора Миладинова” и СОУ “Аверкий Попстоянов” – гр. Рила. По нейна инициатива е организиран кръжок по екология в училището в града, в който освен начални представи за науката екология, децата се запознават и с конкретни примери свързани с опазването на защитената територия.

Теренни образователни дейности

На територията на парка ДПП е оборудвала няколко дендрологични пътеки, като на едни от най-посещаваните места са представени основни сведения за дървесните видове в парка. Направени са и информационни табла, на които са представени основните видове дървета.

На подходящи места в различни части на парка са изградени информационни табла с основни данни за защитената територия, както и с правилата за поведение в пределите ѝ. Обозначени са имената на реките и потоците, както и някои от местностите в парка.

Образователни дейности на висши учебни заведения

В местността Кирилова поляна, Елешница и на други места на територията на парка и територията по река Рилска в непосредствена близост до парка, включително и в самия резерват “Риломанстирска гора” ежегодно се провеждат студентски практики на различни висши учебни заведения. Сред тях са следните:

Биологически факултет на Софийския университет

От 1990 г. Биологическият факултет (БФ) на СУ ежегодно провежда летни практики по ботаника и зоология на територията на ППРМ. Целта на практиките е студентите да се обучат в определянето на видовете растения и животни, както и да се запознаят с основните особености на някои от видовете и екосистемите. Основните разходи за практиките (пътни, настаняване и храна) се поемат от БФ. Броят на участниците е приблизително 125 души, а продължителността на практиките - 10 дни. За база практикуващите ползват комплекс “Елешница”. Практиките по зоология се провеждат по долината на р. Елешница – на север, както и на територията на парка южно от комплекса, а практиките по ботаника се провеждат в местността Кирилова поляна - север, северо-запад и в различни части на резерват “Риломанастирска гора”. Занятията

се извършват по програма, изготвена от съответните преподаватели. Тъй като практиките нямат за цел систематизирано събиране на информация, научните данни не се събират и анализират специално.

Лесотехнически университет

През периода 1982-1995 г. ежегодно са се провеждали едnodневни практики за специалностите “Горско стопанство” и “Опазване на околната среда”. Студентите са посещавали територията на резервата “Риломанастирска гора”. Начинът на извършване на обучителната дейност е сходен с този при БФ на СУ.

Югозападен университет - Благоевград

След 1990 г. ежегодно в ППРМ се провеждат летни практики за специалностите – “Екология”, “География” и “Начална педагогика”. Практиките са едnodневни и се провеждат в резерват “Риломанастирска гора” и Кота 1500 – при водохващанията до Кирилова поляна. Начинът на провеждането им е сходен с този на Биологическия факултет на СУ и ЛТУ.

Други образователни дейности

Разположението в пределите на парка на Рилският манастир като най-значим български духовен и културен център през вековете го прави едно от най-предпочитаните места за екскурзии на учениците от средните училища в страната. Около 5% от тях ежегодно посещават манастира и Природния парк.

4.1.10 Научни изследвания

Още от XIX в. насам са били правени многобройни научни наблюдения и сборове в района около Рилския манастир поради посещаване на самия манастир. В отделни случаи същият район е бил обект и на по-специални проучвания на някои групи безгръбначни животни. Събраните данни са публикувани в различни научни издания у нас и в чужбина, а колекционираният материал се съхранява в сбирките на БАН и ВУЗ. През последните години данни за отделни групи животни са събирани епизодично в района и от неправителствени организации (БДЗП, Природен фонд и др.). Цялостната налична информация не е систематизирано събирана, каталогизирана и архивирана от никоя институция.

След 1993 г. по време на провежданите от Биологическия факултет на Софийския университет летни практики в района на Елешница и Кирилова поляна, са събрани множество данни за флората и фауната както за споменатите места, така и за други райони на Природния парк. Събраната информация обаче е запазена само в отделни преподаватели и студенти и само в единични случаи е включвана в техни научни публикации.

През периода 1996-1998 г. ААМР финансира GEF проекта за биоразнообразието и инициира интензивни проучвания на литературните

данни, както и за теренни изследвания в района на тогавашния парк “Рила”, включително настоящата територия на Природен парк “Рилски манастир”. Използвани са всички достъпни сведения от стотици публикации, датиращи от 1890 г. насам. Изследванията са извършвани главно от научни работници от БАН.

През лятото на 2001 г. от проект ОБРИР е сформиран научен колектив със задача да осъществи на територията на парка Бърза екологична оценка на биоразнообразието. Подобен модерен метод в консервационната биология е приложен за първи път в България. Осемнадесет научни работници от БАН, БДЗП съвместно със специалистите от Дирекцията на Природния парк при три експедиции с обща продължителност 35 дни, цялостно проучват биотата във всички височинни пояси и всички части на парка.

Данните от проучванията по двата проекта, както и информацията, закупена от “Агролеспроект ЕООД” са в основата на Географската информационна система (ГИС) на парка и електронната база данни за биоразнообразието в него.

През последните години на територията на парка се извършват проучвания на различни елементи на биоразнообразието и извън контекста на изготвянето на настоящия план за управление. Разработките се извършват главно от научни работници от БАН – Институт по ботаника, Институт по зоология, Централната лаборатория по обща екология, Института за гората, Софийския университет, Лесотехническият университет и др.

Френската експедиция OM2 (1994 г.) прави частични наблюдения на територията и на Природния парк като част от Рила планина.

Институтът по гората към БАН работи от 1986 г. по програмата “Оценка и мониторинг на замърсения въздух в горските екосистеми”. Програмата е иницирана от Икономическата комисия към Европейския съюз и е финансирана от МОСВ и НУГ към МЗГ. На територията на парка са заложени 4 опитни площи. През 1989 г. като част от дисертационния труд на Румен Добрев “Върху формовото разнообразие на бялата мура” е разгледано състоянието на вида на територията и на парка.

Централната лаборатория по обща екология към БАН (ЦЛОЕ) е провела проучване върху почвената и мъховата нематодна фауна на боровите и дъбовите гори около Рилския манастир. Пробите от почва са взети от резерват “Риломанстирска гора” (за борови гори) и от дъбовите гори, разположени в непосредствена близост до Рилския манастир (3 - 4 км югозападно от него). Проучването е започнато през 1997 г. по съвместен проект на ЦЛОЕ и Шотландския научен институт по културите (Великобритания). Целта на проучването е да се извърши сравнителен анализ на нематодната фауна в двете страни.

Институтът по Зоология към БАН работи по проект към Петата Рамкова Програма на Европейския съюз за научни изследвания, технологично развитие

и демонстрации 2000-2003. Проектът е озаглавен “Високопланински екосистеми – диагностика, оценка, класификация”.

От 1980 г. предприятието “Язовири и каскади” ООД провежда редовни наблюдения по течението на реките Рилска и Илийна. Измервателните станции се помещават в жилищните кантони на институцията. Изследванията включват:

- плътност и височина на снежната покривка;
- дебит на водата по хидротехническите съоръжения;
- температура на въздуха;
- валежи.

4.2 Природният парк в регионален план и настоящо ползване на прилежащите територии

Местоположението на ПП “Рилски манастир” предопределя биологичните, териториално-административните и културните връзки на територията с Национален парк “Рила”, със съседните общини и Югозападния планов регион като цяло. Настоящият раздел поставя акцент върху произтичащите от това възможности за изграждане на устойчиви взаимодействия по отношение на местните общности и региона, както и на необходимостта от съхраняване на съществуващата цялостност в екосистемите и биологичните комплекси между природния парк и НП “Рила”.

4.2.1 Население в прилежащите територии

Административен контекст

Природен парк “Рилски манастир” е разположен изцяло в административните граници на община Рила. Община Рила е административна единица състояща се от 4 селища и има население 4203 човека. Общината влиза в административните граници на Кюстендилска област с областна управа в град Кюстендил, който се намира на 60 км северозападно от Природния парк.

Поради описаната по-горе пряка физическа граница с НП “Рила”, селищна структура в близост до ППРМ има само от западната му страна. С изключение на с. Падала, останалите селища - с. Пастра, гр. Рила, с. Стоб и гр. Кочериново се разполагат по протежение на/или в непосредствена близост до единствения автомобилен път в посока от Рилския манастир към шосето София - Кулата.

Демографски тенденции

Град Рила, с. Пастра, с. Падала и Рилски манастир влизат в състава на Община Рила и съставят 89,7% от населението на общината. Град Кочериново и с. Стоб се отнасят към Община Кочериново, като в тези две селища живее 55,6% от населението на общината. Общата численост на населението в шестте селища

възлиза на 7518 души и представлява 4,4% от населението на Област Кюстендил (170559 души). Преобладаващата част от жителите на посочените по-горе 6 населени места - 78,3% са съсредоточени в двата града. Относителният дял на градското население за страната е 68,1%, а за област Кюстендил – 64,5%).

Естественият прираст на населението в селищата е отрицателен – 14,6 души на хиляда и превишава три пъти размера на този показател за страната, който е – 4,8‰ и близо два пъти стойностите му за Област Кюстендил – 8,7‰. Повисоките стойности на този показател са резултат от относително високата смъртност за селищата в разглеждания район, която е 20,6‰ (при съответно - 13,6‰ за страната и 15,8‰ за област Кюстендил) и ниската раждаемост – 6,1‰ (съответно - 7,6 ‰ за страната и 15,8‰ за област Кюстендил).

Механичният прираст е положителен за повечето селища, както и за района като цяло, т.е., повече лица са се заселили, отколкото изселили, но общият прираст (сумата от естествения и механичния прираст) е отрицателен – 9,5‰ – т.е. населението на територията на селищата е намаляло през 1999 г. с 9,5 души на хиляда вследствие на по-високата смъртност.

Разпределението на населението от селищата около парка по трудоспособност (под, в и над трудоспособна възраст) запазва общите тенденции за страната, като по-висок е дялът на населението в надтрудоспособна възраст – 31,8% (при 24,7% общо за страната) за сметка на по-ниските дялове на населението под и в трудоспособна възраст – 13,8% и 54,4% (съответно 17,2% и 58,0% за страната).

Тенденции в трудовата заетост

Населението на общините, в състава на които са наблюдаваните селища, е заето³ основно в три отраслеви сектора на икономиката - в “Преработваща индустрия” – 23,1%, в “Образование” - 20,5% и в “Здравеопазване” - 11,5%. Близо два пъти по-висок е дялът на заетите в общественния сектор - 65,4% като най-много са работещите в “Образование” – 31,3%, следващите по-големи групи са заети в отрасъл “Здравеопазване” – 17,4% и в “Държавно управление” – 12,6%. Основните групи, заети в частния сектор, са работещите в “Преработваща индустрия” – 57,7% и в “Търговия и ремонт” – 24,9%.

Регистрираните безработни⁴ в бюрата по труда в общини Кочериново и Рила са 571 души, от които близо една четвърт (23,6%) са млади хора на възраст до 29 години, а всеки пети (21,7%) търси работа и е безработен за повече от година. Равнището на безработица в общините е по-ниско от това за страната и е съответно 13,5% за Община Кочериново и 10,1% за Община Рила (нивото на безработица за страната за 1999 г. е 16,0%, а за област Кюстендил – 13,8%).

³ Навсякъде данните се отнасят за наетите лица по трудово правоотношение и са на ниво община. Коефициентите на икономическа активност, заетост не могат да бъдат пресметнати, защото не разполагаме с броя на заетите.

⁴ Данните за безработните се отнасят само за регистрираните в бюрата по труда и са на ниво община.

Средната годишна работна заплата⁵ за 1999 г. в общините Кочериново и Рила е значително по-ниска както от тази за страната, така и от средната за област Кюстендил. При средногодишно възнаграждение 2412 лв. за страната, трудовото възнаграждение в района е с около 1/4 по-малко, като в община Кочериново е с близо 1000 лв. по-ниско, което е с 35% под заплащането в страната (за област Кюстендил – 2332 лв.). По-ниско е заплащането както на наетите в общественния сектор (при 2751 лв. за страната, в Община Рила средната работна заплата е 2224 лв., а в Община Кочериново – едва 1722 лв.), а също и за работещите в частни фирми – съответно 1263 лв. и 1372 лв. при 2010 лв. за страната. Единственият отрасъл, в който заплащането е по-високо от това в страната, е “Търговия и ремонт” на общественния сектор – 4200 лв. за Община Кочериново и 3711 лв. за Община Рила, при 3432 лв. за страната, но работещите в този отрасъл са много малко. Във всички останали отрасли заплащането е по-ниско от средното както за страната, така и за областта. Дори в отрасъл “Преработваща индустрия” на частния сектор, където са заети по-голямата част от работещите в частния бизнес, заплатата е между 30% (за Община Кочериново) и 60% (за Община Рила) по-ниска от средната за страната.

Конкретните данни за демографските тенденции и тенденциите в трудовата заетост са представени в Приложение 24.

Дейности и поминък на населението в прилежащите територии

Данните за ролята на ППРМ в живота на хората, за косвените и преки ползвания, включително събирането на недървесни природни продукти, са главно от проведеното представително изследване на пълнолетното население от посочените селища (около 6000 души). Обемът на представителната извадка е 600 души, анкетирани по домовете.

Като цяло населението около ПП “Рилски манастир” много слабо използва природните ресурси, както косвено, така и пряко. Един от куриозните факти е, че селищата в подножието на най-богатата на вода територия в страната страдат от липсата на вода. Основните доходи се формират от дейности, които не са свързани с природните ресурси на региона – пенсии, занимание с търговия, работа в селското (лично) стопанство и в промишлените предприятия. Около 3% от населението са ангажирани с платена работа, свързана с Рилски манастир, 6% са заети в сферата на дърводобива и горското стопанство.

Селско стопанство

Броят на селскостопанските животни, отглеждани на територията на Община Рила през 1999, 2000 и 2001 г. до м.юли, по данни на общината, е представен в Таблица 27:

⁵ Данните за безработните се отнасят само за регистрираните в бюрата по труда и са на ниво община. И тук както и при заетостта данните се отнасят само за наетите по трудово правоотношение. Невъзможно е да се пресметне средногодишната работна заплата както за района, включващ наблюдаваните селища, така и за двете общини заедно, тъй като не разполагаме с данните за отделните населени места и по месеците на годината.

Таблица 27. Брой на селскостопанските животни, отглеждани на територията на цялата Община Рила през периода 1999-2001 г.

Животни	1999 г.	2000 г.	2001 г.
Говеда	199	217	292
Свине	901	915	950
Овце	3170	3065	1616
Женски шилета (дзвиски)	317	372	259
Кози	1471	1538	1032
Птици	4679	4713	3668
Кошери	146	156	130
Зайци	215	217	250
Коне	220	202	218
Магарета	50	42	38
Мулета и катъри	12	14	16

Земеделските култури, които се отглеждат в района около парка, са най-вече зеленчуци, картофи, тютюн (Таблица 28). Интензивността на отглеждане на земеделските култури понастоящем се съчетава добре с изискванията и перспективите за развитие на парка. Спадът на производството, обусловен от ограничените финансови средства, стимулира прилагането на биологично земеделие, тъй като се влагат по-малко растително-защитни препарати и минерални торове.

Таблица 28. Статистически данни за растениевъдството за община Рила за 2000 г. и към 01.07.2001 г.

	2000 г. (ха)	2001 г. (ха)
Пшеница	77,0	105,0
Картофи	52,0	25,0
Тютюн	20,0	22,8
Естествени ливади	565,0	570,0

Туризм

Местното население ползва територията на ППРМ предимно за отдих и почивка, отдава предпочитание и свързва бъдещото ѝ развитие отново с този вид дейности – туризъм, почивка, рекреация. Туризмът и услугите, свързани с него, към момента не се оценяват като печеливши и с тях се занимават по-малко от 5% от домакинствата.

На територията на община Рила извън природния парк и населено място Рилски манастир функционира хотела в град Рила, както и няколко по-малки обекти предлагащи храна и настаняване на туристите. Обектите на туристическата инфраструктура на територията в непосредствена близост с парка по долината на река Рилска са посочени в Таблица 29.

Природен феномен в непосредствена близост до природния парк представляващ

Таблица 29. Списък на туристическата инфраструктура на територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до ППРМ

Вид съоръжение	Местност/отдел подотдел	Описание на съоръжението	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
1. Почивна база	Местността "Елешница" 7, подотдел 8	Дървени бунгала, ресторант и сграда за парно отопление - добро	ВАТ на БТК гр. София	80 легла 30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
2. Ресторант	Вели Лак 6, подотдел 9	Масивна сграда с барбекю - средно	Частна собственост	60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
3. Ресторант "Рилски рай"	Горхим 1, подотдел 4	Масивна сграда - лошо	Частна собственост	40 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
4. Механа "Рибарника"	Елешница 13, подотдел 5	Масивна сграда - лошо	Частна собственост	40 места	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
5. Ресторант "Пчелино"	Пчелино 16, подотдел 12	Масивна сграда - средно	Частна собственост	30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
6. Ресторант "Горски кът"	Ягнилото 14, подотдел 7	Полумасивна сграда - лошо	ЕАД Рилалес гр. Дупница	60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път

Вид съоръжение	Местност/отдел подотдел	Описание на съоръжението	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
7. Ресторант “Фантазия”	Елешница 7, подотдел 9	Полумасивна сграда - лошо	Частна собственост	30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
8. Хижа “Елешница”	Елешница 7, подотдел 9	Масивна сграда - лошо	Предприятие “Почивно дело” гр. Сапарева баня	70 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път

Зависимост от ползване на недървесни природни ресурси

Сред местните хора изследванията не идентифицират групи, икономически зависими от събирането на недървесни природните продукти. Над 2/3 оценяват последствията от ограничаване или прекратяване на тези практики като незначителни за техните домакинства. Нито един от анкетиранията не посочва събирането на недървесни природни продукти като дейност, която осигурява основен или дори допълнителен доход. През 2001 г. населението от прилежащите селища е ползвало природни продукти, в това число дивеч и риба на обща стойност около 20 000 лв.

Здравеопазване и социални грижи

Тенденциите на застаряване на населението налагат увеличаване на грижите и разходите за социално подпомагане, което общинската администрация от гр. Рила отбелязва като един от предстоящите за разрешаване проблеми. Към настоящия момент функционират три типа лечебни заведения – Общинска болница, Медицински диагностичен център (поликлиника) и Център за спешна и неотложна медицинска помощ, намиращи се в гр. Рила, като населението от селата разчита предимно на личен транспорт до тях. Дейностите по социални грижи се осъществяват от Общинска служба за социално подпомагане и Дома за психично болни мъже, разположен на пътя между с. Пастра и язовир “Калин”. Като резултат от здравната реформа лечебните заведения са самостоятелни юридически лица с повече свобода на действие, докато социалните грижи засега остават държавно регламентирани и осигурени дейности. Поради този факт и поради недостатъчните бюджетни средства едва ли може да се очаква подобрене на положението на подпомаганите домакинства, както и подобряване на битовите условия и грижите в Дома за психично болни мъже.

Значение на водите за населението

Водите на територията на Природен парк “Рилски манастир” са имали и в момента имат особено значение за населението извън територията на парка. Още от древността водите са били използвани от населението повече като природни дадености, които са подхранвали почвите с влага, благоприятствали са наличието на обилна дървесна растителност и тучни ливади, използвани са били за питейни нужди и напояване. Водата на Рила планина косвено е играла и стопанска роля поради това, че населението по тези места се е занимавало главно с животновъдство, дърводобив, риболов. По късно са започнали да изграждат по реките воденици и тепавици.

С навлизането на индустрията водите започват да играят все по-голямо стопанско значение. В началото на XX век в с. Бараково е построена книжно-мукавена фабрика. За нейното производство е започнало масово изсичане на горите в поречието на р. Рилска. През този период реката е използвана и за транспорт, като по нея са били спускани трупите за преработка във фабриката.

В началото на 20-те години на XX в. смесеното Българо-Германско акционерно дружество “Гранитоид” разработва проекти за строителство на водноелектрически централи по поречието на р. Рилска. През 1925 г. е построена първата от тях - ВЕЦ “Пастра”, а през 1929 г. - и ВЕЦ “Рила”. След тяхното изграждане дружеството започва разработването на проекти за оформяне на водносилова група “Рила”. През 1939 г. започва изграждането на ВЕЦ –овете “Каменица”, “Калин” и язовир “Калин”. Те са готови и пуснати в експлоатация през 1948 г. Електрическата енергия, произвеждана от тези централи, е захранвала производствените мощности на циментовия завод в с. Батановци – Пернишко, мини “Пирин” - собственост на същото дружество, книжно – мукавената фабрика в с.Бараково, а така също е ползвана от населението на селищата по Рилското корито за битови нужди. Изграждането на каскадата е променило коренно бита на местното население чрез осигуряване на работни места по време на строителството и експлоатацията, както и с подобряване на битовите условия на хората. Произвежданата електрическа енергия дава силен тласък на промишлеността в югозападна България, като по този начин спомага за увеличаване на производството.

По-късно е разработен и вариант за използване на водата след ВЕЦ “Каменица” за питейно водоснабдяване на гр. Рила и населените места в Рилското корито – в обем от около 60 л/с. Вода за питейно водоснабдяване се използва и от р. Елешница чрез водопровода “Рила – Кочериново” – 100 л/с. В момента се наблюдава недостиг на вода за питейни нужди за населението на община Рила тъй като по-голяма част от водата се отвежда за водоснабдяване на град София и околните селища.

Водите, събирани от територията на Природния парк, се ползват не само от населението в прилежащите територии, но в цяла югозападна България. На територията на парка са разположени два ръкава на каскадата “Белмекен-Сестримо”. Каскадата е изградена така, че да има възможност при необходимост да се прехвърлят води или към яз. “Бели Искър” за водоснабдяване на град София и околните селища, или към яз. “Белмекен” за енергодобив и напояване.

По поречието на р. Рилска са изградени също няколко помпени станции, които подават вода за напояване на земеделските земи, разположени по долното течение на реката.

4.2.2 Природният парк в контекста на Югозападния район за планиране

Механизми за планиране

Законът за регионалното развитие (ДВ, бр. 26/23.03. 1999 г.) създава основата и инструментите за инвестиционна политика в регионален и общонационален аспект:

1. Национален план за икономическо развитие за периода 2000-2006 г. (НПИР)⁶ Планът е разработен в съответствие с Националната стратегия за присъединяване на България към ЕС като последната актуализация е от 2001 г. Природен парк “Рилски манастир” попада в Югозападния район за планиране, който включва административните единици София-град, Софийска, Благоевградска, Кюстендилска и Пернишка област, и е с център София-град. НПИР определя общата стратегия за развитието на страната и националните ѝ приоритети.

2. Национален план за регионално развитие 2000-2006⁷. Това е другият основен инструмент за разработването на изчерпателен дългосрочен механизъм за регионално развитие, от който се очаква да осигури правилния баланс между националните, регионални и местни интереси.

В Националния план за регионално развитие са разработени национални програми за реализация, които обръщат особено внимание и използват като единица за планиране районите за целенасочено въздействие – райони за растеж, райони за развитие, райони за трансгранично сътрудничество и развитие, райони в индустриален упадък и изостанали селски райони, чийто териториален обхват е определен с наредба, приета с Постановление № 105 на Министерския съвет от 02.06.1999 г. (ДВ, бр. 53/11.06.1999 г.). В рамките на Югозападния район за планиране преобладават два типа райони, а именно райони за транс-гранично сътрудничество и райони в индустриален упадък.

3. План за стратегическо развитие на община Рила през периода 2000-2006 г. Опазването на природата и околната среда и развитието на туризма са сред приоритетите на Плана за развитие на община Рила. Планираните дейности, както и другите местни инициативи са свързани главно с идеята за развитие на туризма.

Като цяло заложената философия и подходи правят планирането процес на непрекъсната актуализация, поставяне на нови цели, респективно - приоритети, съобразно динамично изменящата се вътрешна и външна среда. Това поставя настоящия План за управление в добра позиция, тъй като:

- 1) Не са идентифицирани национални или регионални проекти в напреднал етап на осъществяване (финансиране, изграждане), които засягат територията на ППРМ и биха довели до конфликти или противоречия в планирането.
- 2) Планът за управление на ППРМ е най-конкретният документ, който се прилага приоритетно за развитие на територията спрямо останалите по-обща нормативни актове. Чрез обществените обсъждания и навременно и пълно представяне на Плана пред съответните институции има възможност да се стимулира актуализация на регионални планове в синхрон с целите на плана;
- 3) Дейностите, проведени в процеса на разработване на плана доведоха до повишаване на знанията, осъзнаването и изграждането на визия за развитието на тази територия съгласно нейното основно предназначение, изискването на Закона за устройство на територията и на Закона за

---

⁶ Към април 2003 в Парламента са внесени за разглеждане изменения в Закона за регионалното развитие, които е възможно да доведат до промени в процеса на планиране.

защитените територии, както и през призмата на опазването на биоразнообразието и околната среда и създаването на предпоставки за природосъобразно развитие на местната икономика.

Пътища и трафик в района около Природния парк

До територията на ППРМ достига третокласен път 107, който се свързва Кирилова поляна с главен (международен) път Е79, няколко километра западно от гр. Кочериново. Автомобилният поток намалява в посока към вътрешността на парка, но си остава значителен – за 2000 г. той е оценен на 159 870 МПС по данни от най-високия преброителен пост, намиращ се на територията на парка между Държавното лесничество и Рилския манастир.

Трафикът по главния международен път Е79 възлиза общо на 2,156,420 МПС, от които 60% (1 311 445) са леки автомобили. През следващите 10 години може само да се очаква нарастване на автомобилния поток поради следните фактори: присъединяване на България към ЕС, оттук преминават международните транспортни коридори Е4 и Е8, планирано е изграждане на нови гранични КПП със съседните страни (Община Невестино - с. Ветрен, Община Трекляно - м. Славчето, Симитли - Пехчево, Струмьяни - Берово, Драма - с. Илинден - Гоце Делчев).

Последните проучвания проведени през 2001 г. показват, че значителна група от посетителите на НППРМ са хора, които спонтанно са поели по отклонението за Рилски манастир докато са пътували по главния път Е79. Някои основни данни за автомобилния поток в района около НППРМ са представени по-долу в Таблица 30:

Таблица 30. Автомобилен поток около ППРМ през 2000 г. (източник - Изпълнителна агенция пътища)

Път	Преброителен пост	Общо МПС	Само леки автомобили
Главен път Е79	Главен автоматичен 203 (между Дупница и Кочериново, северно от разклона за с. Слатино)	2 156 420	1 311 445
Третокласен път 107 (III 107)	1774 (между Държавното лесничество и Рилския манастир)	159 870	134 320

Въздействие и възможности на съседството на Национален парк “Рила”

Природен парк “Рилски манастир” печели от изключителното си разположение спрямо Национален парк “Рила”. ППРМ всъщност е заобиколен от всички страни от територията на НП “Рила”. Природния парк споделя обща граница с НП “Рила” почти изцяло, с изключение на 20 км в западната част на парка.

До юни 2000 г., сега определената защитена територия Природен парк “Рилски манастир” беше част от Национален парк “Рила”.

Два важни коридора на генетичен обмен между популациите на дивите животни и растения характеризират връзките между двете територии – това са връзките между Природния парк и Централен Рилски резерват и резерват “Парангалица” в НП “Рила”. Тази близост е предпоставка за комплекс от взаимни влияния, включително обмен на генетичен материал, особено между популациите от едрите гръбначни животни.

Тъй като НП “Рила” заобикаля ППРМ от повечето страни, това намалява значително антропогенния натиск върху Природния парк – Националният парк играе ролята на особена буферна зона. Тази буферна зона буквално пази територията на Природния парк от значителен натиск и негативни въздействия като по този начин увеличава и ценността на Природния парк като сърцевина на естествените природни комплекси на цялата Рила планина. Понастоящем има само частично синхронизиране между администрациите на двете защитени територии по въпросите свързани с важни области като прилагане на закона, управление на туризма, опазване на застрашени и редки видове, управление на хабитатите и превантивни мерки и борба с пожарите.

Възможности за отдих и туризъм

В Югозападния район са концентрирани едни от големите планински масиви в страната - Витоша, Рила, Пирин, както и по-малки такива в пограничните райони с Гърция и Македония – Беласица, Огражден, Славянка, Осоговска планина, Малешевска планина. Големи части от тези планински масиви са защитени територии. Освен ППРМ в района се намират и два (от общо трите) национални парка в страната - НП “Рила” и НП “Пирин”, както и Природния парк “Витоша”.

На границата с Гърция са разположени и два резервата, които имат потенциала да станат регионални природни паркове, в района на местността Рупите също има защитена територия и минерален извор.

Зимният ски туризъм е традиционен за планините Витоша, Рила и Пирин, а в повечето областни и общински планове, особено от областите Благоевград и Кюстендил, туризмът е изведен като приоритетен отрасъл.

Природните дадености, защитените природни територии, запазените традиции и културни ценности, наличните и предвиждани транспортни връзки, вътрешни и международни) създават реални възможности за развитието на специализиран туризъм, разнообразяване на предлаганите туристически продукти и удължаване на туристическия сезон.

Природен парк “Рилски манастир” е най-посещаваната туристическа дестинация и приоритет за развитие на туризма в региона. Той е ключова част от мрежата от туристически забележителности в Югозападния район за планиране и е разположен на около час път с автомобил до следните места:

- София – с целия комплекс административни, културноисторически и други обекти, присъщи на столица на страната;
- Кюстендил - областен, балнеоложки център;
- Благоевград - областен културен и университетски център;
- Сапарева баня - минерални извори, посетителски център и входен пункт за НП “Рила”;
- Семково и Трещеник – почивни бази (хотели и хижи) по границата на НП “Рила”
- Банско - Добринище – известен зимен курорт със ски-център;
- Лещен, Огняново и Ковачевица – села със специфична архитектура, предлагащи съвременни условия за почивка в близост до гр. Гоце Делчев, включително минерални бани;
- Земенски манастир;
- Роженски манастир;
- Мелник – историческо място, обявено за град - архитектурен музей, място, известно зад пределите на страната с мелнишкото вино;
- Сандански - международен балнеоложки център;
- Петрич –най-южният български град по долината на р. Струма, един от най-слънчевите градове в страната. В околностите се намира историческата Самуилова крепост.

4.3 Религиозни, културни и исторически обекти в ППРМ, населено място Рилски манастир и територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до природния парк

Най-значимият паметник е груповият архитектурен, художествен и исторически паметник на културата Рилски манастир, който е обявен за комплекс с категория от национално значение и през 1983 г. е вписан в списъка на Конвенцията за световното културно и природно наследство.

Сграден комплекс на Рилския манастир

Рилският манастир е основан през X век от последователи на първия български отшелник Свети Иван Рилски, като изграждането и развитието на манастира е продължило с различна интензивност до средата на XIX век. Той се състои от:

1. *Манастирско ядро* - съставено от сключено застроените крила, с форма на неправилен четириъгълник със свободна площ 3220 кв.м и обединяващо в единна цялост отделните сгради и паметници на комплекса.

Северното източното и западното крила са преизградени от майстор Алекси Рилец в периода 1833-34 г. след пожара от 1833 г. Южното крило е построено през 1847 г. от майстор Миленко от Радомир. Имат обща площ 4500 кв.м. Обща планова схема е разполагането на помещенията към външните фасади и оформянето на просторни галерии към дворните фасади. Градежът е смесен, като външните стени са зидани с местен камък и са с дебелина около 2 м. Вътрешните стени са изградени от камък, тухла или дървени плоскости, в зависимост от конструктивните им функции. Галериите в северното, източното и западното крила са изпълнени като каменна аркада в приземния етаж, тухлена аркада от големия ред в следващите два етажа и лека дървена колонада в последния. Галериите в южното крило са изпълнени като две аркади от големия ред. Междуетажните подови конструкции са от дървен гредоред, покривът е дървен. Манастирските крила имат богато функционално съдържание, като основните функции са отчетливо групирани – монашеските килии са разположени в източното, южното и западното крила; в южното крило са съсредоточени общите помещения за монасите – библиотеката, трапезарията, игуменарницата и лазаретът; в източното и западното крила са разположени двете порти и по два параклиса; в северното крило в приземния етаж са разположени основните стопански и складови помещения, както и магерницата, а на етажите, стаите за гости и поклонници. Архитектурният образ на манастирските крила ги нарежда сред най-високите постижения на възрожденската архитектура.

2. *Манастирски елементи със самостоятелен архитектурно-художествен образ*. Те са разположени в комплекса или в сградите на самия манастир и включват следните обекти:

- *Параклис “Св. Иван Богослов”* е разположен над Самоковската порта, на първия етаж от северната масивна част на източното крило. Запазена е

- оригиналната конструкция от 1816 г., като позлатеният дърворезбен иконостас е забележителен със своята висока художествена стойност.
- Параклис “Св.Св. Сава и Симеон”, изграден през 1834 г., разположен над “Св. Иван Богослов” на последния трети етаж на източното крило.
  - Параклис “Св. Йоан Предтеча”, разположен над Дупнишката порта в западното крило на полуетажното ниво над първия етаж. Изписан през 1844 г. със 145 сцени, фигури и медальони.
  - Параклис “Св.Св. Михаил и Гаврил”, разположен над “Св. Йоан Предтеча” на третия последен етаж от западното крило.
  - Дупнишката порта е разположена в северната част на западното крило. Оформена е като дълбок портик с два масивни стълба, изнесени пред фасадата на крилото и свързани с арка, над която се издига атика, увенчана с втора, силно профилирана арка. Портикът е засводен, като над свода има двускатен покрив, покрит с керемиди. Проходът под сградата също е засводен, с неголям висящ купол в централната част. Богата стенописна украса с растителни мотиви подчертава конструктивните елементи.
  - Самоковската порта е разположена в северната част на източното крило, като пред нея също е имало портик, който е бил съборен. Запазените от него останки са дали възможност през 1958 г. да бъде реконструиран в оригиналния му обем и композиция, аналогична на композицията на Дупнишката порта.
  - Гостните стаи, разположени в етажите на северното и източното крила са богато украсени с дърворезба и стенописи, и носят имената на градовете, които са дарили средствата за тяхното художествено оформяне. Използваните пространствени композиции и декоративни системи са подчинени на някои типични за Възраждането естетически принципи.
  - Манастирски храм “Рождество Богородично”, изграден през 1837 г. и изцяло завършен през 1860 г., е издигнат на мястото на старата Хрельова църква. Сложната и разнообразна пространствена композиция е с цялостно монументално въздействие. Интериорът е изграден като синтез между архитектурна композиция и изключително богата декоративна система, включваща разнообразни произведения на приложните и изобразителни изкуства – каменна, дървена и метална пластика, мраморни мозайки, живописна орнаментика върху архитектурни и пластични елементи, стенописи. Най-ярките художествени произведения в интериора са иконостасът, резбован под ръководството на Атанас Геладур и стенописите, дело на голям брой изтъкнати възрожденски майстори, сред които и Захари Зограф.
  - Хрельовата кула с параклиса “Преображение Христово” е построена през 1335 г. с отбранителна цел, но е пригодена и за обитаване. Кулата има почти квадратен план (7,75 x 8,25 м) и призматичен обем с височина 23 м. Зидовете с дебелина 1,80м са изградени от ломен и речен камък на варов разтвор. Вътрешното пространство е разделено на 5 етажа, като на разширения последен етаж е разположен параклисът “Преображение Христово”. В помещенията на параклиса са запазени консервирани фрагменти от оригиналните стенописи от XIV в. с изключителна художествена и историческа стойност. През 1843-44 г. към западната фасада на кулата е пристроена камбанария, в чието приземие е разположен манастирският дюкян.

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МАНАСТИР” СВЕТИ МЕСТА, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ПАМЕТНИЦИ

На картата е показано местоположението на Рилската света обител - Рилския манастир, гробът на Св. Иван Рилски и пещерата, манастирските гробища, църквата “Успение Богородично”, комплексът “Свети Лука”, метохът “Пчелино”.

Повечето Свети места са разположени в буферната зона на резерват “Риломанастирска гора” между двете части на резервата или в непосредствена близост до него – оформящи хармоничен комплекс, където се сливат духовните с природните ценности.

На картата са посочени и исторически паметници като гробът на Джеймс Баучър и Стражницата. Обозначена е територията на поклонническия път, който сързва духовния център Рилски манастир с прилежащите райони.

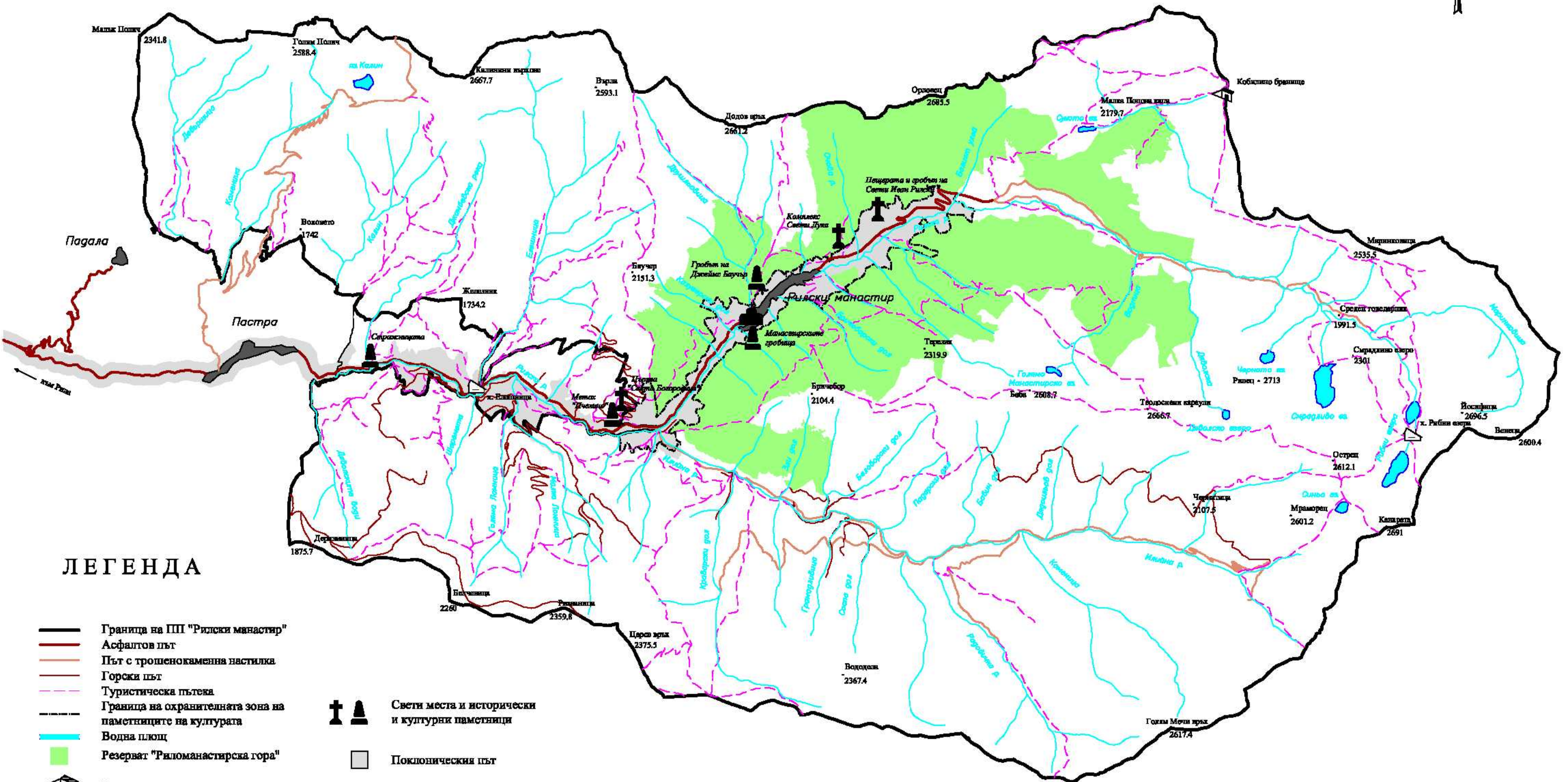
Останалите елементи са като в Базовата карта.

Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агролеспроект ЕООД, както и информация от националния Институт по паметници на културата към Министерството на културата.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

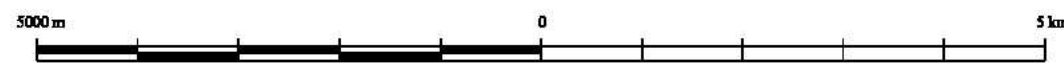
СВЕТИ МЕСТА, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ПАМЕТНИЦИ

ЛЕГЕНДА

- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настилка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Граница на околната зона на паметниците на културата
- Водна плоч
- Резерват "Риломанастирска гора"
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и kota

- Свети места и исторически и културни паметници
- Поклоническият път

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

3. *Манастирски обслужващи сгради, разположени извън манастирското ядро:* Това са отделни сгради със стопанско предназначение, чиято историческа стойност се определя предимно от дълголетното им съществуване. Сред тях са манастирските пералня, жилище за прислугата и училище, фурна, дърварница, възглищарница, барутчийница, изба и т.н. Сградите са строени в началото на XIX в., като някои от тях са запазили първоначалното си предназначение, а други са адаптирани за нови функции. Физическата им структура и автентичният им образ са съхранени в различна степен, като съществуват данни и за други, вече изчезнали архитектурни обеми.

4. *Манастирското гробище* е разположено на юг от манастирското ядро. В източната част на гробището, непосредствено до десния бряг на р. Рилска, се издига църквата “Въведение Богородично”, строена и изписана през 90-те години на XVIII в.

5. *Гробът на Джеймс Баучър* се намира на югозапад от манастирското ядро. Тук по негово желание е погребан английският журналист Джеймс Дейвид Баучър (1850 – 1920 г.), който е бил активно ангажиран с българската кауза по време на борбите за освобождение от отоманско господство.

Комплекс “Гробът на Св. Иван Рилски”

Мястото, където според преданието се намира гробът на Свети Иван Рилски, се намира на 3 км североизточно от манастира, в неголяма ниша на скалния гребен “Рупите”. Построената там през XV в. **Църква “Успение на Свети Иван Рилски”** е подновявана през 1746 г. и пристроена от майстор Алекси Рилец през 1820 г., когато е и изписана с традиционни евангелистки сцени и жанрови сюжети от житието на Свети Иван Рилски. В непосредствена близост до църквата, югозападно от нея е запазен скит, частично разположен в скална кухня. Площадката, обхваната в конкавния контур на скалата, е открита само на югоизток, откъдето е оформена с подпорни зидове и тераси.

До Гроба на Свети Иван Рилски се стига за 20 минути път пеша от шосето за Кирилова поляна по обозначена пътека. Има и друга обозначена пътека от манастира, по която се ходи 1 час и 30 минути.

Комплекс “Постницата “Свети Лука”

Комплексът е разположен на около 2 км източно от манастирското ядро върху стръмен, терасиран терен и е оформен от плътното застрояване в долната, южна част и от каменни зидове и подпорни стени от запад, север и изток. В южната част се намира еднокорабната, едноапсидна **Църква “Свети Евангелист Лука”**, построена през 1799 г. в памет на Лука, братов син на Свети Иван Рилски, който бил ухапан от змия и починал на това място, след като баща му решил да го отведе от Свети Иван Рилски, при когото момчето искало да остане. През XIX в. към църквата е пристроено килийно училище с 5 помещения. В северната част се издига еднокорабната **Църква “Покров Богородичен”**, построена през 1805 г. И двете сгради са исторически паметници.

Поклонническият път

В пределите на парка попада най-значимата част от Поклонническият път, който минава от гр. Рила до Рилския манастир и е последният етап от историческото шествие за пренасяне на мощите на Свети Иван Рилски от Търново през 1469 г. Процесията, описана от Владислав Граматик в “Повест за пренасяне мощите на Свети Иван от Търново в Рилския манастир”, се превърнала в централно събитие и общонароден празник за поробените българи. След пренасянето на мощите на светеца, интересът към манастира се засилил, като възникнало масово поклонническо движение, което обхванало всички краища на страната и силно спомогнало за оживяването и замогването на манастира. В съответствие с традицията по маршрутите, откъдето минавали поклонниците, да се строят параклиси, южно от гр. Рила, в близост до Поклонническият път е построен **Параклиса Света Троица**.

Поклонническият път следва естествено оформеното от релефа трасе на прохода и навлиза в парка източно от с. Пастра, като има значение не само като духовно и историческо място, но и като органична пространствена връзка между духовните и културноисторически обекти, разположени по цялото му протежение.

Религиозни, културни и исторически обекти около Природния парк

В непосредствена близост до границите на ПП “Рилски манастир” се намират няколко паметници на религиозното и културното наследство от национална значимост.

Метох “Пчелино”

Манастирският чифлик, строен в края на XIX и началото на XX в., се намира на 4 км югозападно от манастирското ядро, непосредствено до Поклонническият път. Представлява масивна сграда на два етажа, заградена с каменна ограда.

Църква “Успение Богородично” (“Света Богородица”)

Строена в края на XVIII в., разположена на север от метох “Пчелино”. Стенописите, завършени през 1834 г., имат висока художествена стойност.

Метох “Орлица”

Разположен е западно от гр. Рила, на 20 км от Рилския манастир, от северната страна на пътя за манастира и край самия Поклоннически път. Метоха е обявен за групов архитектурен, художествен и исторически паметник – комплекс от национално значение.

Старите каменни зидове в метоха са още от Хрельово време, като първото писмено сведение за него е от 1378 г. Метохът е бил последната спирка на шествието за пренасяне на мощите на Свети Иван Рилски през 1469 г., преди самия манастир.

Дворът на метоха е терасиран и ограден с каменен зид, като в него са разположени **Църквата “Св. Св. Петър и Павел”**; магерницата (двуетажна сграда с оригинална каменна и клетъчна зидария и паянтова конструкция от различни периоди преди XVIII в.); жилищно-стопански сгради, строени през XIX в.; каменна чешма с надпис “1809 година”, вградена в северната част на оградния зид. Църквата “Св.Св. Петър и Павел” е изградена през 1491 г., а през 1863 г. е обновена. Старата живопис е запазена над вратата на западната стена и в олтарната апсида.

4.4 Структура и естетически качества на ландшафта

Оценката на ландшафтите в Природен парк “Рилски манастир” е разработена въз основа на проведена през 2002 г. **бърза ландшафтна оценка (БЛО)**, като ландшафтите са оценени от екип от ландшафтни архитекти и инженер-лесовъди на място и по фотографии.

4.4.1 Особенности на ландшафтите в парка

Типология на ландшафтите

Типологията на ландшафтите е определена според особеностите на макрорелефа и растителното покритие (съгл. БДС 17.8.01-88), списъка на основните ландшафти в НП “Рила”, наличие на водни площи и течения, наличието на културни елементи и степента на нарушеност на ландшафта. Основните установени при теренната оценка ландшафти са посочени в Приложение 25.

Топография и склон

Природен парк “Рилски манастир” се характеризира от дълга и тясна речна долина (долината на р. Рилска), която започва от западния край на гр. Рила и се отличава със стръмните си склонове. Главният вход към територията на парка се намира на изток от с.Пастра в самата долина, която продължава приблизително 6 км навътре в парка, преди да се раздели на две дълги долини (долината на р. Рилска и р. Илийна) навлизащи до самото сърце на Рилския масив. (Вж. Фиг. 4)

Като цяло и двете долини са разположени изток-запад. Двете реки са пълноводни през цялата година и се сливат в местността Бричебор. Долините на Рилска и Илийна река са разделени от един високопланински хребет, който попада изцяло в границите на парка. Стръмни склонове от северната и южната страна, високопланински ливади и пасища и няколко високи върхове (Острец, Теодосиеви караули, Баба и Бричебор) характеризират този хребет. Достъпът до източната страна на хребета е осигурен до Рибните езера (глетчерни езера) и местността Хидрото.

Всички речни долини в парка се характеризират със стръмни и много стръмни склонове. В таблица 31 е представено разпределението на територията в категории съобразно наклона на терена.

Таблица 31. Разпределение на територията на ППРМ по наклон на терена

Наклон в %	% от площта на ППРМ
0-10	2,5
11-20	5,3
21-30	9,7
31-40	12,0
Над 40	70,5

Естетически качества на ландшафтите

При извършената през 2001 г. теренна оценка са определени балове за различни (естетически и други) показатели за качество на ландшафта, като най-висок бал има общият характер на ландшафта (Приложение 25). При кабинетната оценка за 43% от оценените ландшафти най-голяма тежест имат сборът от всички естетически показатели и общият характер на ландшафта. От подложените на теренна оценка ландшафти около 85% са отличени като високо живописни и изразителни, а само на 15% е присъдена средна степен на живописност. Получените резултати имат тясна връзка с голямата тежест на включените в теренната оценка показатели естественост (съхраненост), стабилност (устойчивост) и уникалност (рядкост, екзотичност) - над 90% от оценените ландшафти са с висока степен на стабилност, над 84% - с висока степен на естественост, и около 82% - с висока степен на уникалност.

Ландшафтите на ППРМ като природен ресурс

Степенуването по важност на елементите, които определят характера на ландшафтната картина при кабинетната оценка показва, че гората има най-голяма тежест (28%), следвана от скалите и скалните образувания (17%), релефа (12%), водните елементи (11%) и др. Налице е тясна връзка между наличните природни елементи в даден ландшафт и значението на тези елементи за характера му (например 81,2% от ландшафтите, включени в теренната оценка, съдържат редки и/или красиви растителни видове).

Оценката на ландшафта като културен ресурс

Тази оценка се основава на наличието на инфраструктурни обекти (пътища, пътеки, сгради, инженерни съоръжения, туристическа маркировка и др.) и на културни забележителности (Рилски манастир, Стражницата и др.), т.е. на елементи, показателни за духовната и материалната култура през епохата на създаването им.

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА ПО КАЧЕСТВО НА ЛАНДШАФТА

Картата показва разпределението на териториите в ППРМ по качество на ландшафта. На базата на международния опит за ландшафтна оценка и национални стандарти (БДС 17.8.1.02-89), за целите на ландшафтната оценка на ПП “Рилски манастир” е разработена специфична методика за бърза ландшафтна оценка (БЛО). Според специалистите този метод е от групата на “визуалните методи” за оценка на ландшафта. Подробно описание на резултатите от оценката на ландшафтите в парка е включено в плана за управление в глава “Структура и естетически качества на ландшафта”.

В ППРМ са определени четири основни категории в зависимост от качествата на ландшафта.

Останалите класове обекти са както в Базовата карта.

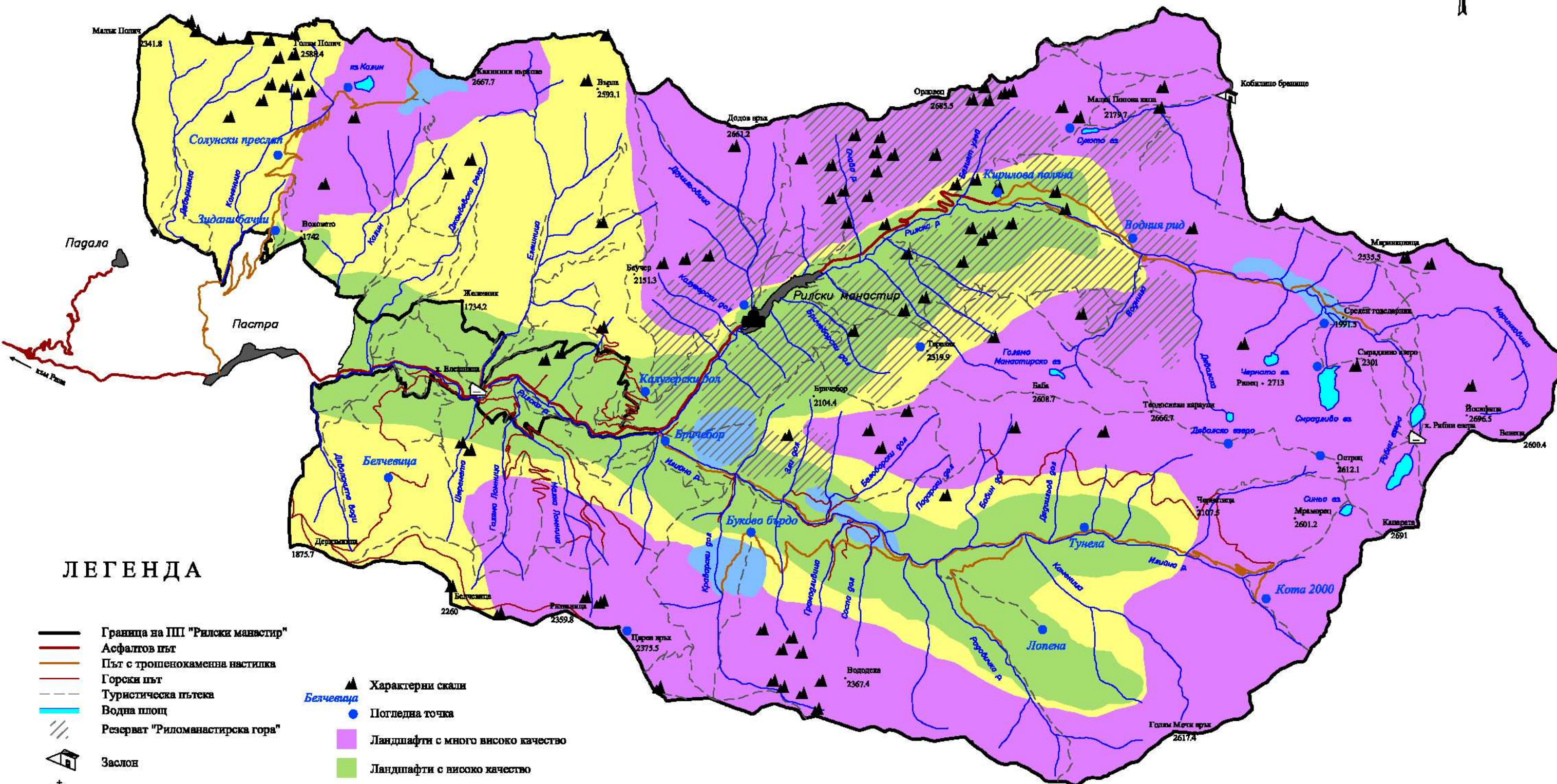
Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агролеспроект ЕООД, както и информация от консултанти към проект ОБРИР.

Забележка: На картата е представена информация и за територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до ПП “Рилски манастир”, като неразделна част от водосбора на река Рилска.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

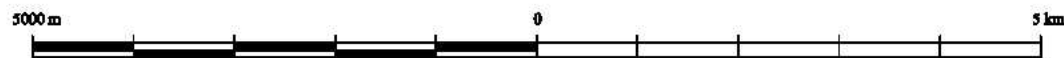
РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА ПО КАЧЕСТВО НА ЛАНДШАФТА

ЛЕГЕНДА

- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошенокаменна настилка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна площ
- Резерват "Риломанастирска гора"
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и кота

- Характерни скали
- Погледна точка
- Ландшафти с много високо качество
- Ландшафти с високо качество
- Ландшафти със средно и ниско качество
- Ландшафти без достатъчно информация за оценка на качеството

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

Много от ландшафтите в природния парк се характеризират с елементи създадени от човека - от подложените на теренна оценка ландшафти 84,4% съдържат инфраструктурни обекти и 9,3% - културни забележителности; от подложените на кабинетна оценка дяловете са съответно 57% и 10,7%.

От подложените на кабинетна оценка ландшафти с антропогенно въздействие само в 18% степента му е оценена като висока, в 27% - като средна, а в 55% - като слаба. За групата ландшафти със силна антропогенна намеса (18%) е характерно, че липсват мерки (рекултивация/залесяване) за тяхното хармонизиране със средата.

Психологическа оценка на ландшафта

От подложените на теренна оценка ландшафти голяма част – 81%, предизвикват чувство на радост, повече от половината – 62% - усещане за спокойствие, 59% - възторг и опиянение, а 40% - чувство на душевен подем. Само 6,2% от ландшафтите, и то предимно тези, в които има антропогенно въздействие, навяват отрицателни чувства (обърканост или разочарование). Около 1/3 (32%) от подложените на кабинетна оценка ландшафти, се определят като внушаващи спокойствие (покой). Те са преди всичко ландшафти с планински склонове, почти изцяло покрити с гори, с хармонично вписани или с трудно забележими антропогенни елементи, както и ландшафти с естествени високопланински езера. Пораждащите чувство на жизнерадост ландшафти съдържат движеща се сред скални късове вода (вкл. и под склопа на гора), цветя, животни (коне). Ландшафтите със скални масиви от рода на Злия зъб, както и речни долини с многопланова перспектива (река, ридове с гори, била и др.) са оценени като величествени.

Своеобразен контрапункт на спокойните ландшафти са ландшафтите, пораждащи чувство за динамика (9,1%). Те се представят от ландшафти с вертикални елементи (скали, иглолистни дървета като солитери и в масиви, изсъхнали или стари мощни дървета с причудливо разположени клони), както и от ландшафти над горната граница на гората с отделни дървета.

4.4.2 Комплексна оценка на ландшафта и териториална представеност

Въз основа на резултатите от оценката е направено пространствено разпределение на ландшафтите на територията на ППРМ според комплексните качества на ландшафта и според функционалната му пригодност и препоръчителен начин за използване (Приложения 26 и 27). Комплексната качествена оценка на ландшафта е представена графично на картосхема “Разпределение на територията по качество на ландшафта”. Обособени са следните територии:

Ландшафти с много високо качество (Територия А). Това са районите с ландшафти, получили много висока и висока комплексна оценка - изключително красиви, с впечатляващ и запомнящ се релеф, скални образувания, разнообразие на плановете в перспективата, разнообразна растителност, разнообразие на багри и устойчиво използване в момента на

оценката. Част от територията включва най-високите части на парка, върховете по централното Рилско било и Мраморецкия циркус с глациално-реликтни фитоценози върху варовик, върховете по периферните северни и южни била, ландшафтите по пътя към язовир “Калин”. Друга част от тази територия обхваща местността около хижа “Рибни езера” в циркусната долина между върховете Йосифица, Канарата и Острец. Трета част от територията са местностите Кирилова поляна и Радовичка (Радовица) с естествени гори от смърч и други видове с висока консервационна значимост. В територията са включени също така субалпийските и алпийски ландшафти на Водния рид (Водния чал), които предлагат много и разнообразни погледни точки. В по-голямата част от тези ландшафти липсват забележими следи от антропогенно въздействие и туристически обекти, които да нарушават природната среда. Изключение правят районът около стената на яз. “Калин” и най-близките околности на х. “Рибни езера”.

Ландшафти с високо качество (Територия Б). Включва ландшафтите, получили средна комплексна оценка - атрактивни, но по-слабо изразителни в сравнение с ландшафтите от Територия А и с известни антропогенни нарушения. В тази територия са включени ландшафтите около Калугерски дол; културният ландшафт на Рилския манастир, крайречните, високопланинските и субалпийските ландшафти по поречието на р. Илийна; ландшафтите, откриващи се от пътеката между х. “Рибни езера” и “Хидрото”, ландшафтите около туристическата пътека от “Хидрото” към Сврадливиото езеро и местността Бричебор. В тази територия е и ландшафтът на местността Тиха Рила, главно поради наличието на електрически стълбове, които нарушават красотата на природата. Ландшафтите от тази територия се характеризират с полегати склонове, достъпни гори, проходими склонове и наличие на открити пространства – субалпийски ливади, скални реки и речни долини. Ценността им се състои предимно във възможността пряко да се наблюдават промените на растителността с повишаването на надморската височината.

Ландшафти със средно качество (Територия В). Обединява ландшафтите, получили ниска и много ниска комплексна оценка - по-малко атрактивни природни ландшафти, при които се наблюдава антропогенно въздействие в различна степен и недостатъчно устойчиво ползване. Включва района на водохващащите съоръжения в местността “Хидрото”, някои ландшафти около яз. “Калин”, местността Турското парче на р. Илийна, части от местността Буково бърдо и част от ландшафтите на кота 2000 над р. Илийна.

Разпределение на ландшафта според функционалната му пригодност

Извършено е на базата на резултатите от БЛО и на разпределението на ландшафта по качество и обхваща следните три групи:

Група 1 по функционална пригодност. Включва почти всички ландшафти от Територия А със следните видове препоръчително ползване: 1) визуално наблюдение на красиви гледки (местоположението на погледните места е отбелязано на картосхемата); 2) специализирано наблюдение на ценни растителни и животински видове, ценни хабитати, циркусни езера, редки

релефни форми и др.; 3) интерпретиране, обучение и екологичен, културно-религиозен и поклоннически туризъм.

Група 2 по функционална пригодност. Съдържа голяма част от ландшафтите от Територия Б, които са подходящи предимно за: 1) културно-религиозен туризъм – главно около Рилския манастир и другите свети места; 2) организиране на пикници, лагеруване и спортен риболов; 3) традиционна рекреация (отдых) с различна продължителност.

Група 3 по функционална пригодност. Обхваща всички ландшафти от Територия В. Те се отличават със сравнително голяма антропогенна намеса. Разделени са на два типа според начина на възможното им ползване: 1) ландшафти, подходящи да поемат евентуално разширение на техническата инфраструктура (пътища, паркинги, туристически сгради, информационен посетителски център и др.); 2) ландшафти, в които досегашните форми на ползване се запазват, без да се увеличава капацитета и обема на ползванията, (м. Хидрото и яз. “Калин”) и без да се допускат нови щети върху екосистемите и красотата на ландшафта.

5.0 Първа оценка – оценка на значимостта на Природен парк “Рилски манастир”

Настоящият раздел от Плана за управление на Природен парк “Рилски манастир” представлява обобщение на резултатите от анализа на цялата информация, данните, картите, изследванията и експертните мнения, представени в процеса на планирането от различни специалисти. В тази част на Плана са представени най-значими елементи и аспекти на парка, т.е. тези, които определят неговата роля за биоразнообразието и системата от защитени територии на България, на Европа и на света. Оценка на значимостта на парка включва също оценка на религиозната, духовната и културноисторическата ценност на тази територия, както и на социално-икономическото значение на ППРМ.

5.1 Духовна, религиозна и културноисторическа оценка

- Единственото в България и едно от не многото в света места с хармонично съчетание на изключителни природни и духовни ценности;
- Едно от най-значимите свети места в България, източник на духовна опора за хората в течение на векове, място за досег с духовността и за религиозно благоговение;
- Мястото на упокой на мощите на най-почитания български светец и покровител на България – Свети Иван Рилски;
- Най-често посещаваната духовна и религиозна дестинация в България;
- Един от най-типичните традиционни източноправославни манастири в света, без аналог като паметник на културата в страната, призната част от Световното културно и природно наследство;
- Втори по значение на Балканите православен религиозен комплекс след Атонските манастири.

5.2 Екологична оценка

5.2.1 Значение за биологичното разнообразие

Природен парк “Рилски манастир” е район с особено висока степен на рядкост, естественост, типичност и уязвимост, т.е. защитена територия с изключително биологично разнообразие в национален и международен мащаб.

- Една от териториите с най-високо хабитатно разнообразие в България и Европа:
  - 85 различни типа хабитати, представляващи 21% от хабитатите в страната установени по програмата CORINE, наличие на 4 хабитата без аналог в класификацията на хабитатите на Палеарктика;
  - 22 европейски застрашени хабитати изискващи специфични природозащитни мерки съгласно Резолюция № 4 (06.12.1996) и 28

- хабитата включени в Приложение № 1 на Директивата за хабитатите на ЕС;
- единственото в света находище на рилски дъб;
  - единственият в Европа хабитат на постоянно овлажнявани склонове материнска скала - Водния рид;
  - едно от десетте най-значими места в България, съхраняващи торфени съобщества;
- Територия с най-висока за страната степен на естественост, стабилност, типичност и представителност на екосистемите:
    - типична височинна зоналност на растителността с шест характерни пояса на широколистна, смесена широколистна, смесена широколистна и иглолистна, иглолистна, субалпийска и алпийска растителност;
    - една от четирите защитени територии в България с най-висока степен на естественост - над 70% от територията е заета от естествени екосистеми;
    - наличие на едни от най-незасегнатите в Европа горски екосистеми - около 94,8% от горите са естествени по произход;
    - най-представителните в света екосистеми от смърч и обикновена ела, в съчетание с ендемичната бяла мура;
    - най-представителни в Европа популации на балканския ендемит царборисова ела и с най-високо процентно участие на този вид в горските екосистеми;
    - едни от най-представителните на европейска територия клекови екосистеми (11% от площта на парка);
    - представителен образец за Европа на биома "Смесени планински системи със сложно зонирание".
  - Една от трите най-важни територии в България за опазване на алпийския тип птици, ключова част от международната мрежа от Орнитологично важни места със световна значимост за птиците от алпийския биом (посоченото се отнася и за цялата алпийска фаунистична групировка);
  - Един от петте в България най-значими действащи естествени центрове на видообразуване за растения и безгръбначни животни:
    - едно от местата с най-висока концентрация на реликти в страната;
    - едно от най-значимите огнища на ендемичност с 6 локални; 27 български и 90 балкански ендемични вида и подвида висши растения, както и 2 локални; 41 български и 52 балкански вида и подвида ендемични безгръбначни животни;
  - Защитена територия с изключително висока концентрация на консервационно значими хабитати, съобщества и видове:
    - място на размножаване на 35 вида гръбначни животни, включени в националната Червена книга и на 54 вида гръбначни, които имат в парка национално значими популации;
    - европейски значимо процентно участие на бялата мура (балкански ендемит), достигащо 11,6% от състава на горските екосистеми;
    - едно от местата с най-висока концентрация на гръбначни животни с европейска консервационна значимост - 186 вида (90% от всички гръбначни на територията на парка);
    - място на размножаване на европейски значими популации на 32 вида гръбначни животни (1 вид влечуго, 25 вида птици и 6 вида бозайници);

- място на размножаване на 45 световно застрашени вида растения и животни - 14 вида растения, 7 вида безгръбначни и 24 гръбначни животни;
- територия, осигуряваща съществуването и възпроизводството на световно значими жизнени популации на 13 вида и подвида гръбначни животни;
- Една от петте защитени територии в страната, представляващи най-значими естествени убежища за редки и чувствителни към човешкото присъствие видове растения и животни:
  - едно от местата в страната с най-слабо засегнати от безпокойство значителни територии, осигуряващи възможност за обитаване на едри и силно чувствителни животни като мечка, дива коза, глухар;
  - едни от най-значимите находища в света на локални ендемити рилска иглика и Светииваново подрумиче;
  - една от най-многобройните и жизнени популации на южния белогръб кълвач, бехщайновия нощник и планинското сляпо куче на Земята;
  - едно от най-значимите в България места на размножаване на далматинския сокол (едно от двете находища), врабчовата кукумявка (едно от трите гнездовища), златката (една от петте територии с жизнена субпопулация) и алпийския тритон.

5.2.2 Значение за ландшафтното разнообразие и елементите на ландшафта

- Един от най-драматичните и емоционално въздействащи ландшафти в България, представляващ уникално единство от най-дълбоката и мащабна планинска долинна система в страната, столетни гори и впечатляващи скални масиви, голям брой планински езера и най-разнообразна линия на хоризонта;
- Един от най-незасегнатите от антропогенни елементи ландшафти в България и Европа.
- Територия с уникално за страната съчетание на различни типове природни и културни ландшафти с изключително емоционално въздействие.
- Съчетание на различни видове културни ландшафти – антропогенно-функционални, органично възникнали, асоциативни.

5.3 Социална и икономическа оценка

5.3.1 Значение за туризма

- Втората най-посещавана защитена природна територия в България.
- Едно от най-привлекателните за посетителите и носещо силен емоционален заряд места в България.

5.3.2 Значение за хората и обществото като цяло

- Най-значимият източник на вода за Югозападна България и част от Тракийската низина; едно от трите най-значими планински места в България като естествен източник и резервоар на води;
- Едно от най-посещаваните места в страната от хора с по-ниски доходи и възможност за значителен брой хора да почувстват равнопоставеността си с останалите;
- Най-големият духовен център достояние на православната вяра и култура в България.

5.4 Потенциална стойност на защитената територия

5.4.1 Оценка на потенциала за устойчиво управление на ресурсите

Тази глава се основава върху изчисления на финансовата стойност на дървесните, недървесните природни ресурси (лечебни растения и диви плодове) и туризма. Реалните стойности са изчислени на базата на преобладаващите производствени разходи и/или пазарните цени. Изчисленията за сферата на туризма, се базират на информацията за настоящите финансови стойности свързани с този сектор, събрана по време на социално-икономическото проучване проведено през 2001 г. при разработването на Плана за управление.

Горско стопанство и дървесни ресурси

Финансовата стойност (приходи и разходи) на ползването на горите в Природен парк “Рилски манастир” е изчислена на базата на предвиденото в ЛУП 2000 ползване на дървесина за периода 2000-2009 година. Десетгодишният лесоустройствен план насочва всички дейности и мероприятия в горите в парка до приемането на Плана за управление. В него не е калкулирана непаричната стойност на тази територия включваща стойността на биоразнообразието, туризма, образователните програми и интерпретацията, възможностите за научни изследвания и стойността на недървесните природни продукти.

Стойността на ресурсите от дървесина са изчислени без да се вземе предвид допълнителната стойност на всички ресурси в парка. Ако се прилага само ползване на дървесина в ППРМ съгласно ЛУП 2000 приходите от тази дейност за 10 годишен период са изчислени на 9,75 млн. лева. Трябва да се отбележи обаче, че повечето от дървесината, предвидена за ползване е или недостъпна, или много скъпа за добиване, или и двете. Разходите за нейното добиване възлизат на почти 6,37 млн. лева⁷.

⁷ При изчисляване на приблизителните разходи за добив на един кубичен метър дървен материал е включена стойността на следните основни дейности и материали: 1) Сечи – гориво (бензин); масло за верижните триони; амортизация на оборудването; транспорт на работниците до сечището; труд на работниците. 2) Разходи за извоз (с трактор или животинска сила) - масла и горива за трактора; амортизация на трактора; труд на тракториста и помощника му; транспорт на работниците до сечището. 3) Разходи за транспорт на дървесния материал до ж.п. гара – 70 км ; масла и горива за трактора; труд; товарене с кран. 4) Управленчески разходи.

Като се вземат предвид и другите ресурси в парка потенциалните приходи от ползване на дървесина са изчислени при прилагане на експериментален модел на устойчиво горско стопанство. Изчисленията на финансовата стойност за ползване на дървесина при този модел също са базирани на данните от ЛУП 2000, но ограничават ползването на горите в определен район на парка, където да бъдат тествани и оценени въздействието и устойчивостта на модела съобразно значимостта на другите ресурси и възможности в парка. Ако този експериментален модел на устойчиво горско стопанство докаже своята ефективност и е успешен, в следващите десетгодишни планове за управление може да се разгледа неговото прилагане за ползване на дървесина и на други места в страната, които се управляват с основна цел опазване на биоразнообразието.

Районът за прилагане на модел за устойчиво горско стопанство е избран като територия, която дава най-добрата възможност за демонстриране на устойчиви горскостопански практики. Моделът трябва да докаже възможност за генериране на приходи за собственика на по-голямата част от територията на парка, устойчиво или увеличаващо се биоразнообразие в избрания район и в същото време да не оказва негативно въздействие върху някои от другите ценности в парка или върху развитието на туризма.

Необходимите инвестиции, както и приходите от ползване на дървесина в избрания за прилагане на експерименталния модел на устойчиво горско стопанство район са посочени в Таблица 32.

Таблица 32. Стойност на инвестицията и приходите при ползване на дървесните ресурси на територията на Зоната за устойчиво горско стопанство за 10 годишен период (2000-2009)

N	Дървен материал по асортименти	Дървен материал м³	Приблизителни разходи (лева / м³)	Общи разходи (лева)	Приблизителна пазарна цена (лева / м³)	Очакван приход (лева)
1.	<i>Иглолистни</i>	<i>32 570</i>		<i>1 180 700</i>		<i>1 752 850</i>
	Едра	12 000	50	600 000	85	1 020 000
	Средна	6 430	45	289 350	65	417 950
	Дребна	2 140	30	64 200	35	74 900
	Дърва за огрев	10 715	20	214 300	20	214 300
	Вършина	1 285	10	12 850	20	25 700
2.	<i>Широколистни</i>	<i>13 540</i>		<i>566 550</i>		<i>741 225</i>
	Едра	4 990	50	249 500	75	374 250
	Средна	2 675	40	107 000	55	147 125
	Дребна	890	30	26 700	35	31 150
	Дърва за огрев	4 450	40	178 000	40	178 000
	Вършина	535	10	5 350	20	10 700
3.	Общо	46 110		1 747 250		2 494 075

Общи приходи за една година: 249 408 лв.

Инвестиционни разходи за една година: 174 725 лв.

Очаквана печалба: 74 683 лв.

Недървесни природни ресурси – лечебни растения и диви плодове

През 2001 година за нуждите на изготвяния план за управление беше проведено проучване и оценка на ресурсите от някои основни видове лечебни растения и горски плодове на територията на ПП “Рилски манастир”. На базата на допустимото количество за ползване и пазарните цени към 2001 година е изчислена потенциалната стойност на тези ресурси за една година (Таблица 33)

Резултатите от социално-икономическото изследване през 2001 г. на количествата и средната стойност на ресурсите от парка ползвани от местното население сочат, че местните хора ползват ежегодно недървесни природни ресурси на стойност 20 000 лв.

По време на подготовката на плана не беше възможно да бъдат направени изчисления за приблизителната финансова стойност на ресурсите от гъби и риба на територията на парка, защото липсват каквито и да било количествени оценки на техните запаси. Риболова е предвиден като практикувана дейност в парка в бъдеще, но в момента рибните запаси са подложени на свръхползване, браконьерство, както и влияние на популациите на неместните видове като американската пъстърва например. Плана за управление предвижда мерки за разрешаване на тези проблеми и за в бъдеще приходите от любителски риболов в парка, особено на пъстърва биха могли да бъдат значителни.

Таблица 33. Ресурси и финансова стойност от лечебни растения и диви плодове в ПП “Рилски манастир”

Вид	Добив свежо тегло (кг/ха)	Площ (ха)	Годишна продукция (кг)	Допустимо количество за ползване (кг)	Приблизителн а цена (лв/кг)	Стойност за една година (лв)
ПЛОДОВЕ ОТ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ С НАЙ-ГОЛЯМ РЕСУРС В ПАРКА						
Черна боровинка	<i>Vaccinium spp</i>	340	40	13 600	10 000	20 000
Леска	<i>Corylus avellana</i>	2300	1	2 300	2 000	2 000
Малина	<i>Rubus idaeus</i>	1500	0,6	900	800	1 600
Шипка	<i>Rosa spp.</i>	1600	0,5	800	700	240
Глог	<i>Crataegus spp.</i>	4000	0,5	2 000	1 500	300
Къпина	<i>Rubus caesius</i>	3000	0,1	300	200	400
Общо за групата					15 200	24 540
ПЛОДОВЕ И ЦВЕТОВЕ ОТ ДРУГИ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ						
бъзак	<i>Sambucus ebulus</i>	5 000	0,5	2 500	2 000	1 600
бъз	<i>Sambucus nigra</i>	1 200	1	1 200	800	320
хвойна	<i>Juniperus communis</i>	450	1	450	400	320
Общо за групата					3 200	2 240
МНОГОГОДИШНИ ТРЕВИСТИ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ сухо тегло кг/ха						
25 вида общо за групата			50	104 244	65 000	78 000
Общо за всички стопански видове			95,2	128 294	83 400	104 780⁸

⁸ През 2001 г. бяха обследвани приблизително 2/3 от територията в парка с наличие на находища на лечебни растения и диви плодове. Общата финансова стойност на оценените на терен ресурси за една година е 104 780 лв. Ако към тях се прибавят още около 35 000 лв., което е стойността на ресурсите от останалата 1/3 от териториите в парка с наличие на ресурси от лечебни растения и диви плодове, като цяло се получава сумата от 139 780 лв. годишно, приблизителната стойност на лечебните растения и диви плодове в ППРМ.

Туризм

Туризмът е един от основните отрасли с потенциал за развитие на територията на парка. Понастоящем обаче той се развива стихийно, без единна концепция и управление и не реализира пълният си потенциал за генериране на приходи. Този План за управление възприема туризма като най-големият потенциален източник на приходи за парка, собственика и местните общности.

Този раздел представя финансовите измерения на някои от най-широко разпространените дейности и услуги свързани с туризма в Природен парк “Рилски манастир”, представени в табличен вид. Направените изчисления се основават на информация, получена от управителите на туристически обекти, информация от изследването сред посетителите за структурата и размера на разходите за конкретното посещение. Екстраполацията на оборота е направена за поток от 400 000 души, което представлява по-скоро консервативен вариант на оценка. В оценката са включени обекти на територията на парка, населено място Рилски манастир и територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до природния парк..

Таблица 34: Общ годишен оборот от най-широко разпространените дейности и услуги за обслужване на туристите

Таблица 35: Стойност на сумите за трудови възнаграждения за работната сила

Таблица 36: Стойност на разходите за транспорт до и от Рилския манастир

Таблица 37: Проекция на виждането на посетителите за стойността на посещение на Природния парк. Тази оценка е направена въз основа на изследване сред посетителите, на които е зададен въпроса: “Ако трябваше да платите входна такса за посещение на Природния парк, каква сума мислите, че е разумната цена и бихте се съгласили да платите?”

Таблица 34. Общ годишен оборот от основни дейности и услуги свързани с обслужването на туристическия поток

Приходи	Общ годишен оборот (лв.)	Техника и критерии за оценка
Продажба на предмети, свързани с религията	150 000	400 000 посетители годишно, 60 000 (15%) от тях купуват предмети, свързани с религията, х 2,50 лв.
Такси за паркинги	108 000	100 платени места за паркинг х 90 дни през летния сезон х 6 лева на ден = 54 000 лв. + други 54 000 лв. за другите сезони общо
Приходи от ресторантьорство	764 000	оборот* на 10 основни обекта
Приходи от хотелиерство	139 000	оборот* на 10 основни хотела/места за настаняване
Такси за къмпинг	Включен е в графа "Хотели"	
Настаняване и храна в хижи	20 000	Деклариран оборот
Музейни такси	30 000	20 000 посетители (5% от всички) посещават поне един музей х 1 лв.= 20 000 лв. + 50 000 студенти х 0,20 лв = 10 000 лв.
Приходи от наеми на обекти	200 000	Цените от официалните търгове на 15 основни обекта
Продажба на подаръци и сувенири	200 000	80 000 посетители (20% от всички) купуват сувенири х 2,50 лв.
Приходи от студентски практики и образователни дейности	67 800	7 200 човеко/дни (80 легла х 90 дни заетост на легло за летния сезон), От тях 2 400 човеко/дни за студенти на учебна практика в х. Елешница средно по 6,25 лв. на ден = 15 000 лв. 4 800 други човеко/дни (студенти и други) х средно 11 лв = 52 800 лв.
ОБЩО	1 678 800	Общ годишен оборот в лева от туристически услуги и дейности.

* регистриран оборот

Таблица 35. Стойност на сумите за трудови възнаграждения за работната сила

	Общ годишен оборот (лв.)	Критерии за оценка
Работни места в сектора за туристически услуги	284 400	Ресторанти: до 120 места х 160 средна заплата лв. = 19 200 лв х 12 = 230 400. Хотели: до 30 х 150 лв. х 12 = до 54 000
Служители в манастира и персонал за поддръжка	60 000	25 х 200 лв. средна заплата х 12 месеца = 60 000

Таблица 36. Стойност на разходите за транспорт до и от Рилския манастир

	Общ годишен оборот (лв.)	Критерии за оценка
Транспортни разходи на посетителите до манастира	2 400 000	400 000 x 6 лв. разходи средно на посетител*

* Данните от някои тур оператори варират от 15 лв. до 65 щ. долара на човек за едномедневна екскурзия. Тук непряката финансова стойност на този туристически под сектор е консервативно оценена.

Проучванията за желанието на хората да платят за продукт или услуга в България са били свързани предимно със социално-икономически проучвания за определяне на стойността в очите на потребителите на предоставяни общински и държавни услуги. Тази техника беше използвана при изготвяне на плана за управление за определяне каква сума посетители биха платили ако съществуваше такса, свързана с посещение на Природен парк “Рилски манастир”. Оценката тук също е консервативна и не включва например броя на посещаващите манастира ученици (Таблица 37).

Трябва да се отбележи, че чужденците смятат, че цената за посещение на Природния парк може да бъде средно 5 лв. на човек. Българите са склонни да дадат средно 1 лв. входна такса на човек. Двете групи се спират на средна цена 2 лв. ако се прилага единна ценова политика за българи и чужденци.

Таблица 37. Проучване на желанието за плащане на входна такса

Резултати от проучванията на желанието за плащане за посещението	Общ годишен оборот (лв.)	Критерии за оценка
Такса, свързана с посещението	720 000 до 840 000	Такси Чуждестранни граждани: 120 000 x 5 лв. = 600 000 лв. Български граждани: 240 000 x 1 лв. = 240 000 лв. или: 360 000 x 2 лв. = 720 000 лв. ако таксата за български и чуждестранни граждани е еднаква

ЧАСТ II

ИДЕАЛНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

1.0 Идеални (дългосрочни) цели

За Природен парк “Рилски манастир” са определени набор от идеални (дългосрочни) цели, които съответстват на целите на управление, изисквани за тази категория защитена територия съгласно Закона за защитените територии. Идеалните цели описват желаното бъдещо състояние и условия, които да бъдат постигнати посредством планово осъществявани дейности на територията на парка. Те са предназначени да предоставят цялостната рамка, в която да се предприемат всички действия за запазване значимостта на тази територия. Идеалните цели не се променят във времето и постигането им също не е ограничено от времеви рамки.

Идеалните (дългосрочни) цели за Природния парк са определени и подредени по важност по теми, както следва:

1.1 Опазване на религиозното и културноисторическото наследство

Дългосрочна цел 1.1.1   Да се съхрани и развива уникалният православен религиозен и културноисторически комплекс Рилски манастир и светите места около него като център за духовна култура и просвета.

Тази идеална цел е насочена към съхраняване и планомерно развитие на Рилския манастир и прилежащите му свети места (Гробът на Свети Иван Рилски, Постницата “Свети Лука”, Църквата “Света Богородица”, Поклонническия път и други) като духовни средища и обекти на културноисторическото наследство части на единен, хармоничен комплекс. Полагат се всички усилия за възвръщане на тези места към тяхното изначално предназначение на свещено духовно достойние на Българската православна църква, българската нация и християнският свят.

Дългосрочна цел 1.1.2   Да се опазят намиращите се в Природния парк археологически, архитектурни и други културноисторически елементи като част от националното богатство на страната.

Настоящата идеална цел е насочена към археологическите и историческите места, които не са свързани пряко с днешната духовна и културна роля на манастира (останките от първите сгради на манастира, останките от римски пътища и т.н.), както и към други подобни обекти с културноисторическо значение.

1.2 Опазване на природните компоненти

Дългосрочна цел 1.2.1 Да се запази хармонията между природното, културноисторическото и религиозно наследство на територията на ППРМ.

Една от уникалните и най-значими ценности на парка е изключителната хармония между обекти с културно и духовно значение и девствена природа. Изключителните качества на природната среда около Рилския манастир се изразяват в нейната висока степен на естественост и жизненост, в наличието на изградени ефективни природни коридори и връзки с останалата част на Рила планина, както и в ниската степен на антропогенно нарушаване на ландшафта. От особено значение е и наличието на резерват “Риломанастирска гора” с неговите вековни гори и екосистеми с висока конзервационна значимост, които непосредствено обгръщат манастира и му придават особена и неповторима атмосфера. Всякакви дейности, които оказват отрицателно въздействие върху тези особени, неуловими ценности, следва да бъдат избягвани на всяка цена.

Дългосрочна цел 1.2.2 Да се запази естественото състояние на горските местообитания, особено на уникалните съобщества от рилски дъб и цар Борисова ела и техния биологичен потенциал.

Значителна част от горите в парка са с естествен произход, състав и структура. На много места в парка са се запазили участъци с климаксни гори, каквито практически не се срещат никъде в България извън отделни планински защитени територии. Настоящата идеална цел има за свой основен приоритет запазването на горските екосистеми и съобщества с изключителна конзервационна значимост в сравнение с други гори в национален, регионален и международен контекст. Това включва запазване на състава, структурата и естествените екологични фази на развитие на гората. Специално внимание в това отношение се отдава на съобществата и хабитатите в парка от ендемитите рилски дъб и Цар Борисова ела.

Дългосрочна цел 1.2.3 Да се запази естественото състояние и потенциал на субалпийските и алпийски съобщества и скални местообитания.

Във високопланинските безлесни части на Парка се намират някои от най-редките и най-застрашени типове хабитати с изключително ценно биологично разнообразие. Тези високопланински естествени територии представляват огнища на видообразуване и ендемичност и, като такива, са твърде уязвими. В световен мащаб този тип територии изчезват с обезпокояваща скорост, поради което стават все по-ценни. Настоящата идеална цел включва в себе си предотвратяване загубата на жизненоважни аспекти на тези територии вследствие на невежество, неправилно управление или въздействие на туристическия поток.

Дългосрочна цел 1.2.4 Да се съхрани естественото състояние, биологичния потенциал и разнообразие на езерните, крайезерните и крайречните местообитания и другите влажни зони в парка.

Водата е другото име на Рила планина и е от жизнено важно значение за екосистемите в Парка, както и за селищата, които зависят от този водоизточник. Източниците на вода и водните басейни си остават едно от основните богатства на този планински парк и не могат да понесат замърсяване или негативна човешка намеса. Разнообразието от водни обекти и заобикалящите ги влажни зони е важен компонент от целостта на парка. Предмет на настоящата идеална цел е осигуряването на тяхната ненакърненост и свеждането до минимум на негативното човешко въздействие.

Дългосрочна цел 1.2.5 Да се запази естественото състояние и биологичния потенциал на популациите от консервационно значими видове.

Целта е насочена към опазване на видове, за които е необходимо специално внимание - редки, застрашени, ендемити, както и видове с променящ се природозащитен статус. Касае се за случаите, когато условията изискват преки природозащитни мерки, насочени към съхраняване популациите на вида в парка. Мерките могат да включват попълване на намалели популации (чрез реинтродукция), премахване на инвазивни видове, специализирана защита, включваща например ограничаване на движението на видовете (чрез ограждане, изолиране и пр.), подобряване на хранителната база и условията в местообитанията и т.н. Примери за подобни мерки могат да бъдат тези, предприети по отношение на намаляващите популации на едри бозайници, риби и птици, както и по отношение на специални местообитания на различни животински и растителни видове.

1.3 Управление на природните ресурси

С посочените по-долу дългосрочни цели се залагат философията и принципите за устойчиво управление на природните ресурси. В основата на тези цели стои схващането, че устойчиво ползване на ресурсите може да се постигне без загуба на биоразнообразие. Необходимо е да се демонстрират успешни практики на ползване на ресурси без увреждане на природната среда, без застрашаване на останалите ценности на парка и манастира, и в граници, позволяващи естественото им самовъзобновяване и запазване за неограничено дълго време.

Дългосрочна цел 1.3.1 Да се опазят водните ресурси в парка и да се осъществява ползване само в количества и по начин, който да не застрашава екосистемите на територията му.

Последиците от човешката намеса в естествения отток на водите и пренасочването на води от Природния парк имат неизвестни и трудни за предвиждане последици, но ефектът от тях не би могъл да бъде нито природосъобразен, нито благоприятен. Настоящата идеална цел е насочена към предотвратяване на по-нататъшни нарушения в естественото разпределение на водните ресурси в парка, както и да установи минималните изисквания на една система, която очевидно зависи от наличието на вода. Намесите и/или грешките на нашите предшественици не бива да се повтарят слепешката, ако негативните им последици надвишават ползата от тях. Това важи с особена сила за водните ресурси, предвид на зависимостта от тях на едно непрекъснато нарастващо население. Практиката на устойчивото развитие и природозащитните мерки в световен мащаб ясно демонстрират недалновидността на сляпото използване на водните ресурси за сметка и в ущърб на по-важни аспекти на качеството на околната среда.

Дългосрочна цел 1.3.2 Да се въведе в употреба модел на устойчиво стопанисване и ползване в подходящи участъци от горите в ППРМ при запазване на биологичното разнообразие в тях и без ущърб на останалите ценности и значимостта на Парка.

Целта е насочена към разработване на модел за съвременно управление на горите, който да осигури дървен материал за собственика на по-голямата част от територията, както и приходи, без при това да намалява стойността на Парка по отношение на възможностите за туризъм или значимостта на биоразнообразието в него. Тази цел изхожда от необходимостта за модифициране на съществуващия Лесоустройствен проект 2000 с оглед на неговото по-разумно прилагане в една експериментална площ в рамките на Парка, до тогава, докато не бъдат демонстрирани на практика доказали успешността си методи и практики за устойчиво управление на горите. Те могат да включват промени в режимите на ползване, на извозване, строеж на пътища, съхранение, превоз и обработка на дървесината. Макар, че в България се полагат усилия насочени към разработване на модели на устойчиво управление на горите с опазване на биоразнообразието в тях, до сега почти няма практически опит за тяхното ефективно прилагане. Не по-малко важна е необходимостта Българската православна църква да покаже, че е способна да въведе един модел на управление на горите, който да повиши още повече репутацията и изградения образ на Рилския манастир, като не застрашава нито една от ценностите на територията, която неотдавна ѝ е била реституирана. Голяма част от българите гледат на Природния парк като на територия, поверена на грижите на манастира за благо на цялата нация и на всеки неин гражданин. Моделът на устойчиво управление на горите следва да се превърне в модел за управление на реституирани гори, за опазване на биоразнообразието и за сътрудничество между частни и обществени институции в управлението на територии.

Дългосрочна цел 1.3.3 Да се опази естественото състояние и биологичния потенциал на рибните ресурси; на популациите на лечебните растения, на горските плодове и гъбите, на пасищата и ливадите в парка.

Настоящата цел е фокусирана върху постигането на баланс между допусканото от закона ползване на рибните ресурси, на лечебни растения, горски плодове и гъби и запазването на тези ресурсите и техния възобновителен потенциал за неограничено време в бъдеще. Има стойност в разработването на модел на устойчиво добиване на възобновими недървесни природни ресурси. Рилският манастир може да извлече полза от доходите, свързани с тяхното събиране, както и да демонстрира лидерство в тази област в качеството си на частен собственик на земите. Налице е също така и възможност за демонстриране на предимствата на този просветен подход към ползването на ресурсите като част от формиране на посетителските впечатления в парка.

1.4 Управление на туризма

Дългосрочна цел 1.4.1 Да се гарантира осъществяването само на такива форми на туризъм, които не компрометират опазването на духовната значимост на Рилския манастир и другите свети места, на дивата природа, културноисторическото наследство и ландшафтите на парка.

На туризма се гледа като на законосъобразна и желана форма на земеползване в Парка. Настоящата идеална цел е насочена към развитието и укрепването на управлението и организацията на туризма и туристическата информация, в съответствие с ценностите на Парка. Както посетителския поток, така и туристическите услуги ще се управляват по-добре, за да се намали тяхното негативно въздействие върху околната среда, да се възстанови светостта и особените качества на светите места и природните дадености.

Дългосрочна цел 1.4.2 Да се насърчават нови форми на туризъм, не противоречащи на предходната цел и предоставящи възможности за генериране на приходи и извличане на печалба.

Настоящата цел е насочена към развиване на форми на туризъм, предоставящи на посетителите по-положителни и разнообразни преживявания, намаляващи вредните последици за природната среда и същевременно предоставящи възможности за генериране на доходи за собствениците и икономически растеж на Парка. На туризма се гледа като на основен източник на доходи за собственика на по-голямата част от земята. Макар че достъпът на туристи до Рилския манастир и Парка ще остане свободен и неограничен, дейностите по управление на туризма, материалната база и предоставянето на туристически услуги ще бъдат поставени на стопанска основа с оглед генериране на приходи. Туризмът ще се превърне в източник на приходи номер едно за цялата територия.

1.5 Интерпретиране и образование

Дългосрочна цел 1.5.1 Природното, религиозното и културното наследство в ППРМ да се представят по начини, допринасящи максимално за личното обогатяване на хората и приобщаването им към опазването на православните ценности и природата.

Цели се активно и хармонично интерпретиране на изключителните ценности на Рилския манастир и на Природния парк, както за посетителите на територията, така и за обществеността извън парка. Програмите и проектите за образование и интерпретация би следвало да започнат още преди пристигането на туриста в парка, да допълнят и подсилят неговите впечатления по време на посещението му в него, както и да бъдат подкрепени от усилията за разпространение на популярна информация в системата за информиране на широката общественост и в класната и извънкласна дейност в училищата в страната. Тези програми следва да си поставят за цел представянето на Природен парк “Рилски манастир” като образец за сътрудничество между обществения и частния сектор и пример на успешно управление на защитена природна територия. Системата за разработване и предоставяне на информация за Парка и Манастира трябва да се усъвършенства. За бъдещата реализация на тази идеална цел в Парка би било полезно съчетаване на възможностите за информиране, интерпретация, и образователна дейност както субсидирана от обществения сектор, така и финансирана от частния сектор.

Дългосрочна цел 1.5.2 Да се осигурят оптимални възможности за превръщане на ППРМ в научно-образователно средище по въпросите на природните науки.

Целта е насочена към придаване на едно ново измерение на Природния парк и оттам, към генериране на допълнителни доходи. На практика това означава превръщане на научните изследвания в областта на природните науки и управлението на околната среда в още една предлагана възможност на територията на Парка. Съществуващите обекти могат чрез преустройство да се превърнат в учебни и изследователски центрове по природните науки. Настоящата цел е насочена и към поставяне – там, където е възможно – на стопанска основа на експлоатацията на съществуващата материална база и възможностите за изследвания. Установяването на връзки със съществуващи други подобни центрове и университети би означавало, че тези учебни-изследователски звена могат да се отдадат изцяло под аренда, при което ще изискват минимални или никакви субсидии. Това ще спомогне за установяване на Природния парк като едно средище на развитие, следдипломно образование, научни и приложни изследвания. Всички тези дейности целят най-пълно оползотворяване на уникалната комбинация от ценности, съхранени на територията на Парка.

1.6 Партньори и местни общности

Дългосрочна цел 1.6.1 *Ползването на ресурсите и потенциала на парка да става при зачитане на интересите, правата и отговорностите на собственика на по-голямата част от територията и на другите заинтересувани страни.*

Настоящата цел е насочена към създаване на единство от намерения и действия по въпроси от взаимен интерес между Парковата администрация, собствениците, местната власт; местните хора и посетителите в Парка. Тя цели създаването на възможности за постигане на взаимна ангажираност между дейността на администрацията на Парка и кметската администрация по общи начинания, които могат да включват провеждане на образователни и други програми съвместно с училищата; организиране от Парковата администрация на специални събития за целеви групи; развитие на туризма; програми за подпомагане на местните общности с дърва за огрев и специални разрешителни за паша и ползване на недървесни природни ресурси; преференциални програми за заетост на местното население при бъдещи дейности в Парка; доброволно участие на хора от местните общности при извънредни ситуации: потушаване на пожари, борба с лавини, планински спасителни операции и други. Като краен резултат тази цел се стреми към постигане на взаимно уважение и ангажираност към природозащитните и управленски дейности на Парка за постигане на неговите идеални цели.

1.7 Управление на парка

Дългосрочна цел 1.7.1 *Да се приложи управленчески модел за ППРМ, съчетаващ интересите и отговорностите на Светия синод на Българската православна църква и Рилския манастир, държавата и местните общности и осигуряващ координация между всички заинтересовани страни за постигане целите на управление на парка.*

Настоящата цел е насочена към осигуряване на взаимодействие и сътрудничество между лица и институции, които имат законово регламентирани права и отговорности на територията на природния парк. Това може да се осъществява на доброволна основа, чрез: създаване на съвети с консултативни функции, двустранни и многостранни споразумения на различни нива.

Дългосрочна цел 1.7.2 *Изискванията за опазване и развитие на ППРМ да намират отражение в регионалната схема за планиране в Югозападния район за планиране.*

Настоящата цел е насочена към бъдещото включване и интегриране на територията на Природен парк “Рилски манастир” във всички регионални и

местни планове за развитие. Манастирът и Природният парк са източници на благоденствие от голямо значение за Община Рила, както и за Западния и Югозападния административни региони на България. В същото време, различни решения, взети на регионално ниво, могат да окажат влияние върху Манастира и Парка, по-конкретно върху посетителския поток, транспортната мрежа и съобщителните връзки. Досега плановете за развитие и устройство на региона не са взимали предвид тези реципрочни отговорности и взаимни въздействия. Предмет на настоящата цел е подобряване на планирането чрез поставяне на планирането и управлението на Природния парк в един по-широк регионален контекст и търсене на активното включване на парка в бъдещите планове за Югозападния район за планиране и тяхната реализация.

Дългосрочна цел 1.7.3 Да се поддържа и оптимизира инфраструктурата в парка в съответствие със специалните закони при съблюдаване на природозащитните цели на ППРМ.

В голямата си част инфраструктурата на територията на Природен парк “Рилски манастир” представлява сбор от функциониращи и изоставени постройки, чието изграждане не се подчинява на единен план. Очевидно е, че инфраструктурата в Парка следва да бъде приведена в по-рационален и функционален вид. За целта се изисква ремонт и обновяване на някои сгради, електропроводи и съобщителни линии, пътища и пр., както и цялостното премахване на други. Настоящата цел е насочена към това, инфраструктурата в ППРМ да се поддържа и експлоатира при пълно зачитане на духовните и природни ценности на Парка. Всякакво изграждане, поддръжка, премахване и експлоатация на наличната инфраструктура трябва да се извършват при строго спазване на критериите за въздействие върху околната среда, както и на останалите идеални и управленски цели на Парка. Тази идеална цел се отнася както към дейностите по поддръжане на пътищата, хидротехническите съоръжения и друга техническа инфраструктура, така и при управление на елементите от социалната инфраструктура, изоставени сгради, хижи, системата за извозване на ТБО, развитие на нова инфраструктура, и др.

Дългосрочна цел 1.7.4 Да се поддържа тясна координация при управлението на териториите на ПП “Рилски манастир” и НП “Рила” като неделим природен комплекс.

Настоящата цел е насочена към осигуряване на съгласуваност на дейностите, извършвани на територията на Природен парк “Рилски манастир” и тези на територията на Национален парк “Рила” и обратното, с оглед извличане на максимална полза и за двете територии. Това включва тясната координация на дейности по противопожарната охрана, поддържането на екологични коридори, по-конкретно за преминаване и свободно движение на едри бозайници, за управление и осигуряване безопасността на посетителите, дейности по прилагане на закона и пр.

2.0 Заплахи и ограничения

Изброените по-долу заплахи са идентифицирани и потвърдени и се базират на наблюденията на екипите, осъществили екологичната и ландшафтната оценки и социологическото проучване през лятото на 2001 г. Заплахите са определени на базата на регистрираните дейности и практики, които се осъществяват на територията на парка и установени резултати от тяхното въздействие. В настоящия раздел са разгледани реално съществуващите на територията на парка заплахи, както и някои потенциални заплахи. Значението им (критично, високо, средно, ниско, както и в съчетания с потенциално, локално, за отделни видове, непроучено и т.н.) е определено на основата на експертни оценки. При оценките е посочено значението им за парка към настоящия момент на базата на реалното им проявяване през разглеждания период, а в някои случаи и тяхното потенциално влияние.

Някои от описаните заплахи въздействат в по-голяма степен върху обекти и територии в населено място Рилски манастир и съседната на парка територия от западната му страна. Тук тези заплахи са описани, защото пряко или косвено те влияят и върху територията на Природния парк и постигането на неговите цели.

2.1 Естествени заплахи

Промени в климата

Наблюдаваното през последното десетилетие намаляване на валежите и засушаване са отчетени и на територията на ППРМ. То се отразява неблагоприятно върху хигрофилните растения и водните и влаголюбиви животни и като цяло върху хабитатите край реки, езера, торфища, заблатени места и други влажни зони. При силните засушавания през периода след 1982 г. са засегнати смесените смърчово-елови гори, при които се наблюдава съхнене на обикновената ела и белия бор. Най-ясно изразени са промените в състава на растителната покривка в посока на увеличаване площите заети от някои по сухоустойчиви видове. По-нататъшното засушаване на климата би оказало изключително неблагоприятно влияние върху видовото и хабитатно разнообразие в Природния парк.

Значение: потенциално високо

*Инвазия на балканския зановец (*Chamaecytisus absinthiodes*)*

Наблюдаващото се на редица места обрастване с балкански зановец на тревните ценози представлява заплаха за редица елементи на биологичното разнообразие и на консервационната значимост на парка. За количествената представеност на този вид може да се съди от факта, че е установен в 50% от изследваните райони, като измества редица видове и променя ценотичната характеристика. Храстовите съобщества на балканския зановец предизвикват изчезването на естествените тревни ценози съобщества на *Festuca valida* и *Calamagrostis*

arundinacea (подобен процес е установен по Радовичка река). Този процес е особено ясно изразен в горната част на иглолистния пояс, където в миналото са изсечени горските фитоценози. Възможностите за възстановяване на горската растителност по естествен път в такива участъци са малки. В последно време зановеца бързо разширява своето разпространение и в субалпийския пояс. Влошени са възможностите за размножаване и на някои видове птици, свързани с тревисти терени. В това число попадат и видове с висока консервационна значимост, като тези от алпийския биом (напр. пъстрогушата завирушка).

Значение: високо

Естествени пожари

Естествените пожари съществуват като опасност за парка и исторически е имало такива на днешната му територия. Конкретното им влияние върху биологичното разнообразие на територията на ППРМ е непознато.

Значение: непроучено

Ветроломи и снеголоми

Отделни участъци от територията на парка (от порядъка на няколкостотин хектара) са засегнати от тези явления. По-сериозни увреждания от ветровали са установени; в района на горната граница на гората в Очова река - с поражения върху бука; в по-високата част на Буково бърдо, където са нанесени поражения върху смърчовата гора. Механични повреди от снеголоми се наблюдават в буковите гори, в белборовите гори (в м. Радовичка река), на места - смърчово – еловите гори.

Значение: средно

Лавини

Бързото свличане на значителни маси сняг унищожават растителността, както на склона на свличането, така и на мястото на крайното струпване на снежните маси. Механични повреди от лавини се наблюдават в буковите гори в парка, засегнати са и някои участъци с бяла мура. В района на по пътеката към Сухото езеро, където е засегнат прехода между широколистната гора и иглолистния пояс лавини са унищожили млада брезова фитоценоза, която е сформирана в резултат на по-отдавна минали от там лавини. В някои случаи лавините или пороите (или и едните, и другите) могат да нанесат щети на консервационно значими видове. Около 1998 г. те са унищожили фитоценозата на рилския ревен в Белия улей. Лавините имат неблагоприятно въздействие върху местообитанията и на някои животни (например някои тясно привързани към определени микрохабитати бръмбари и други насекоми). Заслужават специално внимание с оглед осигуряване безопасността на посетителите, особено районите на Белия улей, Синия улей, някои райони в източната част на парка - южните склонове на Водния рид и Мраморец и особено по протежение на пътя

в целия участък от Кирилова поляна до Хидротото при Тиха Рила, както и по туристическите пътеки около хижа “Рибни езера”.

Значение: средно до високо за посетителите, локално

Ниска репродуктивност, тясна специализация на видовете и малочисленост на популациите

Някои видове имат ограничен размножителен потенциал и по естествени причини са с малочислени популации, поради което са силно уязвими от човешко въздействие. С ниска репродуктивност са Светийоановото подрумиче, едроцветното секирче, черногорското прозорче, широколистната мишовка, рилският ревен, рилският дъб, някои безгръбначни животни (*Eresus sp.*), поедрите грабливи птици (скален орел, орел змияр, далматински сокол и др.), някои едри кокошеви (глухар, планински кеклик), прилепите, мечката. От видовете, приспособени към обитаване на места със строго специфични характеристики най-характерни са още дивата коза, смок-мишкар, както и повечето от ендемичните и реликтните видове. Такава като цяло е торфищната флора, привързана към висока киселинност на средата.

Редица по принцип не толкова малочислени видове в парка са сведени чрез антропогенен натиск до численост, която е близка или под прага на критичната. Типичен пример е доведената до прага на изчезване дива коза (срещаща се все още единствено благодарение на навлизането на животни откъм Национален парк “Рила”). Извънредно ниска е и числеността на благородния елен (и на риса, в случай, че още присъства във фауната на парка), както и на видрата.

Значение: високо до критично за някои видове

Естествени вредители и патогени

От некрози, суховършия поради отрицателно въздействие на насекоми, гъби и други патогени са засегнати елшовите гори (главно от елшов листопад, *Agelastica alni*), буковите гори (главно от каламитетния насекомен вредител *Rhynchaenus fagi* L., в по-малка степен от някои гъби), дъбовите гори (предимно от гъбите *Armillaria mellea* Vahl., *Hypholoma fasciculare* Humm., *Stereum hirsutum* (Willd. ex Fr.) Gray. и *Ophyostoma* sp., както и от листогризеци насекоми – педомерки, листоврътки и ликояди), смесените смърчово – елови гори (главно от самодивска метла *Pucciniastrum cariohillacerum*).

Значение: ниско

Гранично положение в ареала (периферни популации)

В пределите на парка се срещат редица видове и подвидове (предимно висши растения и безгръбначни животни, виж приложения 13 и 19), които са останали в планината от минали геологични времена и са далече от основния ареал на вида или в парка е целия им или голяма част от целия им световен ареал. В тази категория са и някои едри гръбначни, особено такива, за които България е на

границата на ареала или които имат силно разкъсан ареал в страната (глухар, лещарка и др.). Тези организми са потенциално силно уязвими поради невъзможността да извършват генетичен обмен с други популации на своя вид.

Значение: високо

2.2 Предизвикани от човека заплахи

Сечи

В началото на XX век значителна част от горите в днешния парк са били обект на интензивно стопанско ползване. В резултат на това е намалена средната възраст на гората и площите с вековни букови и старите иглолистни гори в парка (особено около Кирилова поляна, склоновете северно от Илийна река, източната част на Калинския дял и др.). От механични повреди при провежданите в миналото сечи или поради настояща браконьерска сеч са засегнати елшовите, отчасти буковите и белборовите гори, като на редица места се наблюдава нарушаване на естественото състояние на екосистемите и влошено здравословно състояние на дърветата.

Неконтролираните сечи водят до фрагментация и влошаване на качествата на определени хабитати и микрохабитати в парка, до промяна в хидрологичния режим на реките и режима на осветяване; до нарушаване на почвения слой и листната постилка и създаване на условия за ерозия. Отрицателното въздействие на сечите засяга и прилежащите на сечищата територии чрез шума, движението на транспортни средства, човешкото присъствие и други форми на безпокойство на дивите животни. Изсичането на стари гори, на стари гниещи и хралупати дървета, изнасянето на падналите дървета лишава от убежища почти всички групи животни и особено на прилепите, кълвачите, златката, дъждовника, дивата котка, трите вида сънливци. Прилагането на неподходящи горскостопански практики и интензивност на сечите намалява биоразнообразието като цяло и естетическите качества на ландшафта, снижавайки най-значимите достойнства на парка – естествеността, типичността, представителността и стабилността на основните екосистеми в него.

Трябва да се отбележи, че през втората половина на столетието интензивността на сечите е била снижена значително във връзка с налагане на принципите на устойчиво горско стопанство и включване на територията в рамките на защитена територия. Истинските поражения и цялостния ефект от т.нар. “Балабанова концесия” в миналото са неизвестни, но несъмнено настоящото (макар и благоприятно в сравнение с други части на страната) състояние е само далечен отглас от един загубен вероятно завинаги комплекс от образци на горски екосистеми, запазени до началото на XX век. Поради това всяко бъдещо ползване на дървесина следва да бъде осъществено единствено след внимателна преценка дали няма да унищожи и последните остатъци на естествени гори в района.

Значение: високо

Незаконен лов

В пределите на днешния парк от десетилетия е извършван браконьерски лов, чувствително по-интензивен през периода след 1990 г. Поставянето на територията под защитен режим не е променило осезаемо състоянието на нещата. Незаконно се ловуват предимно едри бозайници и най-вече – дива коза, благороден елен, сърна, дива свиня, едри птици (налице са данни за отстрелване на орел в парка). Случаите на незаконен лов са по-чести в по-високите и отдалечени части, макар ловни изстрели да са регистрирани нееднократно и в резерват “Риломанастирска гора” (убита там дива коза е била донесена на Кирилова поляна в присъствието на студентите от Биологическия факултет, провеждащи практиката си в района; през юни 2002 г.). Многобройните случаи на изстрели в района на яз. “Калин”, Мраморец (Мермера), Смрадливото езеро, Теодосиеви караули и на други места в парка (както единични, така и от автоматично неловно оръжие), намерените гилзи и множеството подлагани на обстрел предмети, сгради и съоръжения на цялата територия на ППРМ, които бяха констатирани по време на теренните изследвания, са свидетелство за сериозността на проблема. През август 2002 г. е убита млада мечка в района на Сухото езеро, в резерват “Риломанастирска гора”.

Особена разновидност на незаконния лов е събирането на защитени растения, редки безгръбначни животни, влечуги, някои птици, прилепи и други животни. Поради това, че по правило тези дейности се извършват от професионалисти и не са свързани с шум или друго демонстриране, остават трудни за идентифициране, но същевременно са изключително опасни, тъй като са свързани с отнемане на най-редките и с най-висока консервационна значимост елементи на биоразнообразието на парка.

Значение: много високо, за някои видове - критично

Незаконен риболов

Състои се в улавяне на риба през забранени за риболов периоди, улавяне с незаконни средства (включително химически препарати и електрически ток), забранени за улов видове и количества. Заплашва най-вече балканската пъстърва и е сред най-сериозните заплахи за ихтиофауната. През лятото на 2001 г. в горното течение на р. Илийна са установени близо 50 бутилки от препаратата “Белина”, използван като средство за незаконен риболов. Освен преките щети върху рибните популации в парка, използването на химически средства и ток оказва пагубно въздействие върху цялата водна екосистема на значителен участък от поречието. Намалването на рибните популации засяга и свързаните с тях други животни, като видрата например.

Значение: високо

Избиване на неловни животни и събиране на цветя

В парка има и единични случаи на убиване на неловни животни от посетителите. Най-често засегнати са почти всички земноводни и влечуги, особено змиите (в района на комплекса Елешница и в Пчелино са регистрирани случаи на убиване на европейски застрашените смоци – мишкари; при Елешница има подобен случай с усойница, има случай на убиване на сънливец и т.н.). В повечето случаи това се дължи на липса на информация сред посетителите за значението на тези животни или на суеверия и страх.

Аналогично по своя отрицателен ефект, макар и диаметрално противоположно по подбуда е късането на цветя за букети. Заплахата засяга редица консервационно значими видове растения. Брането на цветя за букети е едно от любимите занимания на туристите. Много атрактивните видове висши растения влизат в туристическите букети - планински божур (рядък вид), жълт планински крем (рядък вид), златиста кандилка (рядък вид, балкански ендемит), петров кръст и др.

Значение: средно, високо за отделни видове

Предизвикани от човека пожари

Такива пожари е имало както преди (по склоновете северно от Краварски дол), така и след обявяването на парка. Големият пожар в района на Калинския дял през 2000 г. показва, че заплахата от този фактор е реална и значителна. Пожарите са най-драстичното вмешателство в местообитанията и са свързани с най-съществени промени в тях. Засягат всички групи организми, предизвикват промени в хабитатите водещи до засилване на ерозионните процеси, унищожаване както на местообитанието, така и на представители на по-дребните и бавноподвижни животни (включително бръмбарите, земноводни, влечуги, дребни бозайници). Извършените в района на пожарищата наблюдения през 2001 показаха, че несъмнено бедствието е засегнало важни и уязвими хабитати от съществено значение за биотата, включително за видовете птици от алпийския биом.

Значение: средно, потенциално много високо

Използване на химически и биологични препарати

На територията на парка, макар и ограничено, се използват торове, перилни и други химически препарати. Това е концентрирано около местата на струпване на обекти от социалната инфраструктура. Химически препарати се използват и при риборазвъждането - в рибарниците на територията на Природния парк. (виж също *Незаконен риболов*) Тази заплаха води до промени във водните екосистеми, почвата, някои микрохабитати.

Значение: ниско

Мащабна намеса в естествения воден режим на района

На територията на парка съществуват системи за събиране, съхраняване и отвеждане на води (виж част 4.1.2 *Инфраструктура – хидроенергийни и водоснабдителни съоразжения*). Чрез тях се задържа значителна част от естествения воден отток и се прехвърля към водохранилища извън парка. Изградените високопланински деривации и канали нарушават естествените условия за формиране на речния отток в териториите разположени под тях, предизвиквайки промени в условията на взаимното подхранване на речния и подземен отток. Най-силно засегнати са районите на Рибни езера, Смардливото езеро, Тиха Рила, Калин, редица участъци около кота 2000 и в двете долини в парка. Цялостното хидрологично и екологично въздействие от посочените намеси е практически непроучено. Видимият ефект е в случаите на неспазване на изискването за изпускане на екологичния минимум води и се изразява в драстичното спадане на водното ниво на реките и пресъхването им в отделни участъци. Промяната влияе неблагоприятно на местообитанията на хидрофилните растения, на свързаните с тях безгръбначни животни, на земноводните, някои видове влечуги, птици и бозайници.

В доклада на Международната програма за контрол на климата (IPCC - 1990) са очертани дългосрочни климатични прогнози с много висока степен на достоверност. В тази връзка е необходимо да се отбележи следното: налице е глобално годишно темпо на засушаване минимум 3-4% (реално 5-8%), което се дължи на средното годишно повишение на температурите с 0,5⁰ С.

През периода 2000-2030 г. затоплянето на Европейския континент ще варира между 2 и 3⁰ С, поради което лятната влажност на почвите ще се намали с 15 до 25%. Не е изключено кумулативния ефект от локалното и глобално засушаване да достигне 30% намаляване на лятната влажност на почвите на територията на парка. Това ниво на продължително засушаване е извън компенсаторния потенциал на групата планински екосистеми на Рила планина и на Природния парк.

Значение: не напълно проучено, потенциално високо

Промени в количеството на пашуващия добитък

Пашата и лагеруването на коне, крави и овце, както и свързаните с тях палене и коситба имат многостранно влияние върху територията на парка. Прекомерна паша е наблюдавана в районите на Калин, Добро поле, Ризваница, Буково бърдо, Тиха Рила води до утъпкване на почвата, промяна на коренната растителност, промяна в състава на гъбните групировки. В района на яз. “Калин” има бивш овчарник, в който съобществото от рилска класица е силно рудерализирано. На Кобилино бранище значителни площи са заети от алпийски лапад. Процесът на възстановяване на първичния състав и структура на висшата флора е много продължителен. Поради концентриране на стадата на отделни места в района на яз. “Калин” се наблюдават случаи на ерозия, подобна заплахата по принцип е по-висока за по-чувствителните и уязвими субалпийски и алпийски части на парка.

Като цяло за парка, в сравнение с първите десетилетия на XX век има значително намаление на броя на пашуващите в парка овце, едър рогат добитък и коне, както и на броя на дивите тревопасни животни. Недостатъчната паша от своя страна има неблагоприятни последици върху някои от сукцесионните процеси и вероятно е една от причините за инвазията на зановеца. Намалената паша влияе върху популациите на някои видове насекоми и земноводни. Този фактор може да се свърже (макар и като само една от причините) с намаляването и изчезването на някои от видовете лешоядни птици в парка (брадатия лешояд, картала, белоглавия лешояд).

Значение: средно, високо за отделни райони

Повишен туристически натиск и нерегулирано разпределение на туристическия поток

Територията на Природния парк и особено районът непосредствено около Рилския манастир е едно от природните места в България с най-висока интензивност на човешко присъствие. Най-големи струпвания на хора има около самия манастир, Кирилова поляна, Бачкова чешма, бреговете на Рилска река между манастира и Гроба на Свети Иван Рилски и на река Йлийна в местността Бричебор. В посочените места се провеждат тържества с озвучаване на района, спортни игри и други шумни прояви. По-малък брой посетители навлизат по долините на двете реки и достигат до Тиха Рила и до вливането на Радовичка река в река Илийна. В тези случаи хората използват пребиваването си за пикник, плажуване, бране на плодове. Най-малобройни са посетителите в районите на Рибни езера, Кобилино бранище, Смардливото езеро, донякъде – и района на яз. “Калин”. В повечето от посочените места са съсредоточени голям брой консервационно значими видове, за които струпването на посетители може да представлява заплаха. Значимо е неблагоприятното въздействие на струпването на посетители чрез безпокоене на животните поради вдигане на шум, палене на огънове и т.н. В някои случаи струпването на посетители и особено при несъобразено с характера на мястото поведение и извършвани дейности, нарушава атмосферата на покой и духовно съзерцание и цялостния облик на манастира и светите места.

Липсва единна стратегия и организация на посетителския поток така, че да бъдат задоволени очакванията на хората при минимален отрицателен ефект върху културноисторическите и природните дадености в парка. Посетителите навлизат навсякъде по територията без ограничения, насочване, осигуряване на мерки за безопасност и действителен контрол върху въздействието от пребиваването им. Все още се предоставя недостатъчно информация за заплахите и нарушенията, които създават в съответния участък за някои от природните ценности на ППРМ.

Значение: високо, локално

Нерегламентирани и екстремни спортове

До 2001 г. в парка е практикувано скално катерене в една от най-ценните за биоразнообразието части, каквито са скалните масиви северозападно от Кирилова поляна. Същите представляват едно от основните или единственото гнездово местообитание на видове като скалния орел, сокола скитник, хайдушката гарга и други видове, не понасящи каквото и да е човешко присъствие. Районът е и най-перспективен за евентуално възвръщане на брадатия лешояд - вид, който е също силно чувствителен към присъствие на хора. През последното десетилетие ползване на стените за скално катерене е практически преустановено, поради което въпросните екосистеми в значителна степен са възстановили присъщата си орнитофауна.

Значение: ниско

Планирано построяване на язовир на река Илийна

Започнатото през 80-те години на XX век строителство на язовир до вливането на река Илийна в Рилска река е нанесло сравнително ограничени щети, изразени главно в промяна на естествената крайречна растителност, замърсяване със строителни отпадъци и снижаване на естетическите качества на ландшафта.

Евентуалното построяване на планирания язовир би имало редица неблагоприятни въздействия върху природните и културноисторически дадености на парка. То би променило естествения характер на района и на значителна част от долината на река Илийна. Под водата биха останали микрохабитати и хабитати с много висока консервационна значимост. Подобно водохранилище несъмнено би променило параметрите на микроклимата в района, като може да се очаква, че постоянната повишена влажност в близост до манастира би имала неблагоприятно влияние върху фреските и другите културни ценности. Възможно е неизбежните промени в нивото на подпочвените води да ускорят процесите на свличане на манастирския комплекс.

Значение: много ниско, потенциално високо

Нерегулирано навлизане на МПС

Понастоящем територията на парка е свободна за достъп на моторни превозни средства, с изключение на района на яз. "Калин", който е на пропускателен режим. Автомобилният поток е извънредно интензивен като най-големи струпвания на автомобили има около самия манастир, Кирилова поляна, Бачкова чешма и Гроба на Свети Иван Рилски. Налице е безразборно навлизане на МПС и във вътрешността на парка, главно по пътя по протежение на река Рилска на североизток от Кирилова поляна до местността Тиха Рила, по пътя по долината на река Илийна до района на Мраморец (Мермера) и по отклоненията му на юг към Буково бърдо, река Радовичка (включително до билото и х. "Македония"), по ридовете по южната граница на парка (Добро поле, Царев

връх, Ризваница и т.н.), както и по черните пътища в западната част на парка. Навлиза се с леки автомобили, МПС с повишена проходимост, мотоциклети. Нерегулираното движение на МПС в парка преди всичко е свързано с безпокойство на чувствителните видове животни. Най-сериозно застрашени от този фактор са мечката, вълка и другите хищници, едрите копитни, хищните птици, лещарката. Непряко нерегулирания достъп до територията на парка благоприятства браконьерството.

Движението на МПС, особено в тревните съобщества в алпийската и субалпийската зона е свързано с предизвикване и ускоряване на ерозионните процеси. Разположението на пътя от Рилския манастир към Тиха Рила и достъпната за МПС територия по бреговете на Рилска река разделя на две резерват “Риломанастирска гора” и представлява “антропогенен коридор” с висок негативен ефект.

Значение: високо

Замърсяване с твърди битови отпадъци

На редица места в парка, главно около комплексите сгради и бунгала, пътищата и местата на концентриране на посетители е налице сериозно замърсяване с твърди битови отпадъци. Особено характерно е то за района около Рилския манастир, Бачкова чешма, Кирилова поляна, до комплекса Елешница, по брега на река Рилска между манастира и Кирилова поляна, Бричобор, поречието на р. Илийна на изток от сливането ѝ с р. Рилска до р. Краварски дол, на местата на свободно бивакуване и къмпирание по долините и на двете основни реки, в някои участъци на Буково бърдо и др. По-слабо замърсяване има и около хижа Рибни езера и заслон Кобилино бранище и по протежение на туристическите маршрути. Струпването на отпадъци намалява естетическите и рекреационни качества на ландшафта. Негативните въздействия върху биоразнообразието са промяна във видовия състав на макромитетите, увеличаване на рудералните и копротрофни видове. Донякъде замърсяването с ТБО е в резултат и на липсата на подходящи улеснения за туристите – недостатъчно кошчета, места за сядане, палене на огън и т.н.

Значение: високо, предимно локално

Замърсяване и еутрофикация на водните обекти

Макар водите в реките, езерата и другите водоеми на територията на Природния парк да са като цяло в границите на пределно допустимите норми, в отделни участъци на реките (непосредствено под Рилския манастир и под някои от туристическите обекти) е налице известно замърсяване с отпадни води, перилни препарати, дезинфекциращи вещества, нефтопродукти и други. В 80% от туристическите бази (заведения и хотели) липсват септични ями. Там, където ги има, те са проточни и разтворената органична фракция постъпва в течащите води. Замърсяването на водите е заплаха за водните екосистеми, за всички групи безгръбначни животни и за висшите организми, екологично свързани с тях. Особено значимо е за рибните популации, влаголюбиви видове мекотели,

както и за типични водни високопланински таксони, какъвто е р. *Pisidium* от сладководните миди, за всички земноводни.

Значение: ниско, локално средно

Строителство

Понастоящем на територията на парка не се извършват значителни строителни работи, но следствията от строителство в миналото продължават да са налице. Действието на този фактор се отнася предимно до районите на Рилския манастир, Кирилова поляна, Рибни езера, яз. “Калин”, някои участъци от долината на р. Илийна (Краварски дол, Турското парче, Владичина ливада, Хидрото и др.), както и Бричешор и долината на р. Калин. На местата, където са извършвани строителни дейности, е налице сериозно увреждане на ландшафта, на естетическите и рекреационни качества на териториите. Повечето от съвременните постройки не се вписват в средата и не са подчинени на цялостна визия за облика на мястото, една част от тях са изоставени и се рушат, което още повече нарушава цялостното естетическо възприятие на ландшафта. Около изоставени бивши почивни станции и други постройки (водохващания и др.) е установено рязко увеличаване на присъствието на рудерални видове, както и наличие на неместни видове (*Borago officinalis*). Най-голяма концентрация на рудерални видове е установена по река Илийна и в района на яз. “Калин”.

Изградените без съобразяване с екологичните изисквания хидротехнически съоръжения по поречието на реките (канални за пренос на води, бентове, прагове и др.), не могат да бъдат преодоляни от рибите и прекъсват техните естествени миграции. Тази заплаха се отнася основно за балканската пъстърва. Построяването на бентове на някои от езерата е довело до промени във водния им режим, еутрофикация, пресушаване на местата около тях, което е сериозна заплаха за популациите на планинската жаба и алпийския тритон. Липсват конкретни наблюдения върху въздействието на самото строителство върху биотата на парка, но по принцип строителните дейности, в това число – и прокарването на горски пътища, пряко засягат редица изключително ценни фитоценози и консервационно значими местообитания и видовете животни и растения в тях, непряко въздействат върху популациите на дивите животни чрез безпокойството им.

Особено внимателно следва да се подходи при решаването съдбата на съществуващите в парка полуразрушени сгради, тунели, галерии и други съоръжения. В много от тях има убежища на прилепи, които ще са заплашени от унищожаване.

Специфична заплаха от гледна точка на строителството засяга паметниците на културата в парка. Отчетена е нерегламентирана строителна и инфраструктурна намеса, както по самите паметници така и в границите на охранителната им зона.

Значение: високо, локално

Прекомерно ползване на недървесни природни ресурси

Според социологическото проучване в Природния парк не се наблюдава свръхползване на природните ресурси, с изключение на малина и шипка. Изследванията обаче включват само жителите на селищата около парка. От страна на приходящи ползватели на тези ресурси, на някои места в парка или през отделни години е установено свръхползване на природни ресурси. Показателен в това отношение е случаят с масовото бране на жълтия кантарион в ППРМ през 2000 г. Подобна ситуация е възниквала през някои години по отношение на гъбите, чието безконтролно събиране е основна заплаха както за разнообразието от видове макромикотици, така и за ресурса от тях. Въпреки стриктната забрана за събирането на лечебни растения с консервационна значимост (защитени по Закона за биоразнообразието) - жълта тинтява, петниста тинтява, обикновен тис, пролетно котенце, рилски ревен, златовръх, по време на проучването установихме засилен интерес и събиране на тези видове на територията на парка. Прекомерното ползване на недървесни ресурси непряко води до значително повишаване на риска от пожари, безпокойство на дивите животни и замърсяването.

Значение: средно, за някои видове и райони високо

Добив на инертни материали

На територията на парка се е извършвал добив на каменни плочи за покриви и в по-малък мащаб – други инертни материали (речни камъни за зидове и основи на сгради). Това е била сериозна заплаха както за скалните разкрития и присъщата им консервационно значима флора и фауна, така и за речните корита, опазващи изключително ценни микрохабитати (особено района на р. Илийна между водослива с р. Рилска и местността Краварски дол). Потенциално тези дейности са заплаха за редица консервационно значими видове растения, безгръбначни животни, влечуги, прилепи.

Значение: ниско

Разораване на естествените тревни фитоценози

Извършва се предимно за създаване на картофени ниви. Макар този фактор да е сравнително слабо представен на територията на парка (местностите Краварски дол, Турското парче и др.), влиянието му може да бъде съществено. То засяга популациите и запасите на лечебните растения, в изключителна степен – паякообразните и някои други групи безгръбначни.

Значение: локално средно

Безпокойство

Редица от посочените по-горе заплахи (сечи, браконьерство, струпувания и движение на хора и автомобили, прокарване на горски пътища и други) са свързани и с висока степен на безпокойство. Това е един от най-значимите

застрашаващи фактори, тъй като проявленията му са установени почти на цялата територия на парка и тъй като засяга животни с висока консервационна значимост. Животните биват прогонени от подходящите за съществуването им места, намалява броя и площта на т.н. “тихи зони”. Факторът е от критично значение за оцеляването в парка на мечката, дивата коза, видрата, вълка, благородния елен, скалния орел, соколите и другите едри грабливи птици, глухаря, планинския кеклик, прилепите в убежищата им, по-слабо - върху сърната, дивата котка, заека.

Значение: много високо, за посочените видове – критично

Генетична ерозия, внасяне на неместни видове, създаване на горски култури

В парка са внесени под формата на горски култури, в единични екземпляри или групи няколко вида чуждоземни дървесни вида (главно около горския разсадник южно от Елешница) – лиственица, дугласка ела, секвоя, веймутов бор и др. Същите формират по-малко от 1% от горите в парка. Независимо от това, налице са предпоставки за генетично замърсяване на местни видове с чуждоземни такива от същия род (например сребрист смърч с обикновен смърч).

При животните в парка от хибридизация са застрашени потенциално дивата котка и вълкът. В района на горското стопанство около 1988 г. са установявани хибриди между дива и домашна котка. Наличието на скитащи кучета (в района на водослива на реките Рилска и Илийна, но и по долината на самата река Илийна) е предпоставка за хибридизиране с вълка. Заплаха за местните видове риби представлява зарибяването с чуждоземни, нетипични за ихтиофауната на България видове, като дъговата пъстърва и донякъде сивена, които влизат в конкуренция и изместват местната балканска пъстърва.

На отделни места в природния парк, и особено в района между водослива на реките Рилска и Илийна и долината на р. Калин, естествените широколистни горски екосистеми са заменени с изкуствени насаждения, предимно от бял бор и други неприсъщи за съответните местообитания видове. Тези драстични промени в растителността нанасят щети върху ландшафта и естествения облик на парка, създават условия за генетична ерозия. Залесяването с неподходящи растителни видове може драстично да измени състава на съобществата и микроклимата, което да доведе до изчезване на определени, обикновено стенотопни таксони растения и животни с висока консервационна значимост. Сред тях са повечето видове охлюви (от установените на територията на парка един вид - *Arion subfuscus*, може да живее само в елови гори), всички земноводни, смока-мишкар (който се размножава главно в стари широколистни гори), разрушават се естествените места за размножаване и се унищожават ловните местообитания на прилепите и т.н.

Значение: средно, за отделни видове - високо

Наличие на дейности, несъвместими с облика и значимостта на Рилския манастир и Светите места като духовно средище

Заплаха, която снижава възприятието на изключителната духовна значимост на Рилския манастир и на другите свети места около него, е наличието на увеселителни заведения, търговски обекти, както и свързаната с тях панаирна атмосфера, организиране на базари на открито, присъствие на хора в неподходящо облекло, на автомобили, шум, замърсяване и други непосредствено до и около религиозните обекти. Посочените фактори нарушават облика на светите места като такива на духовност, благоприличие, смирение.

Значение: много високо, локално

Свличане на Рилския манастир

Построен на наносна тераса, през последните десетилетия в Рилския манастир се наблюдават процеси на свличане на отделни сгради или части от тях. Това е свързано с появата на пукнатини по стените и други външни прояви на процеса. Същите са маркирани и подложени на постоянно наблюдение. За развитието на тези разрушителни процеси вероятно допринасят и вибрациите, предизвикани от тежки МПС, минаващи по отсечката непосредствено до североизточната стена на манастира.

Значение: много високо

2.3 Ограничения

Липса на прецедент и опит за съвместно управление на Природен парк в България

Общо 77% от територията на Природен парк “Рилски манастир” е реституирана на нейният собственик Българската православна църква. До момента все още няма прецедент и натрупан опит за изграден работещ механизъм за съвместно управление на природните паркове в България, особено когато такава значителна част от защитената територия принадлежи на един частен собственик. Най-голямото предизвикателство за парка остава въпроса как да бъдат балансираны правата, ролята и отговорностите на Държавата и на Българската православна църква при прилагането на първия План за управление на територията. Природният парк трябва да бъде управляван съгласно неговата заповед за обявяване № РД-310/26.06.2000 г. (ДВ, бр. 56/11.06.2000 г.) като се прилагат режимите на чл. 21 от ЗЗТ, където ППРМ се третира като Национален парк.

Значение: критично

Недостатъчно обезпечаване с човешки, материални и финансови ресурси на свързаните с управлението на парка институции

Ролята и отговорностите на Държавата и Църквата за финансиране на дейности при управлението на Природния парк все още не са съвсем ясни. При липса на такава яснота голяма част от аспектите в плана за управление и набелязаните в него дългосрочни идеални цели са застрашени. Досегашното финансиране на дейности в парка чрез Дирекцията на ППРМ е недостатъчно и самостоятелно не може да осигури прилагането на Плана за управление. Яснота по въпроса за бъдещото финансиране на дейностите в парка е от критична важност.

От друга страна недостатъчния и/или неподходящо организиран персонал, помещения, оборудване на парковата Дирекция намалява възможностите на Държавата да осъществява своите задължения и да осигури ефективно прилагане на плана за управление. Въпреки, че това не е специфично само за Природен парк “Рилски манастир” приложението на плана ще бъде сериозно затруднено ако не са осигурени необходимите ресурси за охрана, контрол и управление на туристите в парка.

БПЦ и в частност Рилският манастир също няма обезпечаване с подходящи специализирани и подготвени кадри по отношение управление на имотите в Природния парк, връзка с институциите и опазване на територията като природен парк

Значение: много високо

Недостатъчна информация за и от парка

Обявяването на парка и неговата природозащитна значимост в повечето случаи не са известни на посетителите от страната и чужбина. Въпреки, че Рилският манастир остава една от най-значимите дестинации за българските и чуждестранните туристи, малко информация се предоставя за неговата история, връзката му с природата наоколо и важността на тази територия от гледна точка на международната природозащитна общественост. Докато Рилският манастир е известен символ на национална гордост и основна дестинация за чуждестранните туристи като обект на Световното културно наследство, малко се знае за значимостта на парка като една от най-ценните защитени природни територии в страната. Недостатъчния все още обем на такава информация намалява разбирането на хората и тяхната чувствителност и оценка за стойността – духовна и природна на парка. Ниската степен на информираност на обществеността ограничава потенциала за успешно прилагане на Плана за управление. Този факт също така намалява потенциалната възможност на Природния парк да допринесе България да заеме водеща роля в съвместното хармонично опазване и управление на обекти с изключителна културна, религиозна и природозащитна стойност на една и съща територия.

В допълнение съществува ограничена подкрепа от страна на обществения сектор относно прогреса и достиженията постигнати в областта на природозащитата на територията на парка. Дирекцията на Природния парк работи при липса на координирана стратегия за комуникация и връзка със собственика на земята. Информацията от страна на Дирекцията е ограничена до

представяне на природните богатства на парка без да бъде свързана с културните и религиозните ценности. Подкрепа от страна на частния сектор в тази сфера практически липсва. Съществува малко предварителна информация - рекламна и образователна преди хората да посетят парка, все още информацията за посетителите в самия парк също е недостатъчна. Липсата на предварителна информация за туристите за да бъдат те подготвени за това какво могат и какво не могат да правят в парка прави управлението на туристите много трудно, както и намалява качеството на обслужване и качеството на туристическите преживявания.

Значение: високо

Неефективни механизми за взаимодействие, разрешаване на конфликти и осигуряване на подкрепа от местните общности и институции

Новите модели за управление на защитените територии изискват плановете им за управление, както и предвидените в тях дейности да бъдат съобразени с поминъка и общото икономическо състояние на местните общности. Администрацията на парка освен, че е поставена пред предизвикателството да работи с голям и единствен частен собственик на земята в парка, трябва да работи и в съдействие с местните власти и общностите в прилежащите му територии.

Трябва да бъдат идентифицирани механизми и програми за връзка с обществеността, които позволяват нуждите и отговорностите на местните хора да бъдат свързани с нуждите и отговорностите на управлението на парка. По конкретно, необходимо е да се намерят методи и инструменти по въпроси като снабдяване с дърва за горене; достъп до недървесните природни ресурси; системи за комуникация и водоснабдяване, управление на отпадъците и др. Всички тези дейности трябва да бъдат организирани и интегрирани с интересите, ролята и отговорностите на БПЦ, тъй като по-голяма част от дейностите се извършват в нейна собственост.

Значение: високо

Наличие на селище в парка

Рилският манастир има статута на населено място (виж Част 1, раздел 1.2). Съществуващите в ЗЗТ разпоредби не позволяват Плановете за управление да задават условия, изисквания, режими и норми за населените места в природните паркове. Въпреки статуса на селище практически не се спазва териториално устройствен план за Рилския манастир и дейностите извършвани особено в близост до манастира (търговия, ресторантьорство, паркинги и др.) сериозно засягат и намаляват адекватното възприемане и оценка на неговата изключителна духовна и религиозна стойност. Липсата на ясни граници на населено място Рилски манастир и очевидната липса на действащ подробен устройствен план за неговата територия излага на опасност основната свещена и религиозна част от парка и застрашава ефективната интеграция на този район с идеалните цели определени за парка в неговия първи План за управление.

Значение: високо

3.0 Ефект на заплахите и ограниченията върху дългосрочните цели и потенциала на защитената територия

В глава 2.0 *Заплахи и ограничения* подробно бяха посочени основните ефекти на повечето от заплахите и ограниченията върху дългосрочните цели и потенциала на защитената територия. Въпреки това, при известно обобщаване на информацията е възможно да бъдат посочени следните цялостни въздействия, които пречат за доближаването до дългосрочните (идеалните) цели на Природния парк “Рилски манастир”:

Липсата на взаимодействие между заинтересованите страни, както и недостатъчните човешки, материални и финансови ресурси ще се отразят неблагоприятно и ще поставят под въпрос постигането на всяка една от идеалните цели, а от там и пълноценното опазване на религиозните, природните и културноисторически богатства съхранени в парка и развитието на защитената територия.

Върху опазването на религиозното и културното наследство на територията на парка (идеални цели 1.1.1 и 1.1.2) влияят заплахи като: Повишен туристически натиск и нерегулирано разпределение на туристическия поток; нерегулираното навлизане на МПС; недостатъчната информация за туристите за правила за поведение и опазване на религиозните и културните паметници в района на Светите места. Сериозен е проблема със състоянието на съществуващата инфраструктура в парка и строителството, което следва да се извършва в съответствие с нормативните изисквания и разработени Подробни устройствени планове.

Върху опазването на природните компоненти, от своя страна влияят редица заплахи и ограничения както с естествен произход, така и предизвикани от дейността на човека. Браконьерството, несъобразеното с опазване на биоразнообразието ползване на дървесина и интензивни сечи; пожарите замърсяването на горите, земите и водите в парка; ниската репродуктивност на някои видове и тяхното гранично положение в ареалите им; прекомерното ползване на недървесни природни ресурси; безпокойството на дивите животни и други компрометират постигането на идеални цели 1.2.2; 1.2.3; 1.2.4; 1.3.2; 1.3.3 и т.н.

Основният потенциал на територията, като източник на средства за собственика и за развитие на парка и района като цяло е развитието на устойчиви природосъобразни форми на туризъм. Очевидно заплахи и ограничения от рода на замърсяване; нерегламентирано строителство; прекомерно струпване на хора и МПС; наличието на дейности неотговарящи на духовната значимост на манастира и светите места в непосредствена близост до тях; недостатъчната информация за и от парка не благоприятстват развитието на манастира и ППРМ като притегателен център за посещение и туризъм. Изброените заплахи засягат пряко изпълнението на идеални цели 1.4.1; 1.4.2; 1.2.1, както и косвено

изпълнението на други идеални цели и като цяло предназначението на природния парк съгласно ЗЗТ. Все повече хора отдават значение на качеството на обслужване, съхранеността на природата и съобразяването с изискванията за опазване на околната среда и културните и още повече религиозните паметници. Липсата на развитие и подобряване на условията и предлаганите възможности в парка в тази насока ще доведе до отлив на туристи и загуба на потенциални приходи.

Влиянието на заплахите и ограниченията върху постигането на идеалните цели на Плана за управление е комплексно. Определен вид заплаха може да засяга пряко реализирането на дадена идеална цел, както и да влияе косвено върху други увеличавайки негативното въздействие от останалите заплахи. Осъществяването на идеалните цели също е комплексно – постигането на всяка от тях допринася малко или повече за реализирането на другите. Оценявайки ефекта на заплахите и ограниченията върху дългосрочните цели и потенциала на защитената територия в Плана са определени оперативни цели, програми и проекти, така че да бъдат преодолени, намалени и/или елиминирани съществуващите заплахи и ограничения. Определените зони, режими и норми в парка също са съобразени със съществуващите заплахи и целят да ограничат или премахнат тяхното въздействие.

4.0 Управленски (оперативни) цели

На основата на идеалните цели са определени управленски (оперативни) цели, които ги доразвиват и конкретизират. Те са реално постижими, подлежат на адаптиране и актуализиране и се определят за 10-годишния период на Плана за управление.

Управленските (оперативните) цели за Природен парк “Рилски манастир”, са както следва:

4.1 Опазване на религиозното и културноисторическото наследство

Дългосрочна цел 4.1.1   Да се съхрани и развива уникалния православен религиозен и културноисторически комплекс Рилски манастир и светите места около него като център за духовна култура и просвета.

Оперативни цели:

- Да се създадат условия около светите места да се запази атмосфера непротиворечаща на традициите на православната вяра и способстваща за преклонение, духовно извисяване и пречистване:
  - да се приведе в съответствие с духовната значимост на мястото предназначението и облика на съществуващата инфраструктура около религиозните обекти (кафета, ресторанти, магазини и др.);
  - да се въведат правила за асортимента и начина на предлагане на стоки (включително храни и напитки) в района около светите места;
- Да се развие и оборудва система от пътеки, свързващи светите места и осигуряващи на поклонниците достъп и възможност за уединение;

Дългосрочна цел 4.1.2   Да се опазят намиращите се в природния парк археологически, архитектурни и други културноисторически елементи като част от националното богатство на страната.

- Да продължат дейностите по опазване, консервация и реставрация на историческите и културни ценности в светите места в парка;
- Да се предприемат действия по проучване, консервация и реставрация на археологическите и историческите обекти извън светите места (останките от първите сгради на манастира, останките от римски пътища и т.н.);
- Да се маркират и интерпретират културноисторическите обекти по начин, който да осигури тяхното опазване и необходимото поведение на туристите.
- Да се идентифицират, проучат и картират различните видове културни ландшафти и да се определят мерки за опазването им.

4.2 Опазване на природните компоненти

Дългосрочна цел 4.2.1. *Да се запази хармонията между природното, културноисторическото и религиозно наследство на територията на ППРМ.*

Оперативни цели:

- Да се избягват намеси, които биха нарушили естественото състояние на съществуващите природни комплекси, придаващи цялостния облик на територията;
- Да се приложат специфичните изисквания за ландшафтно планиране и правила и норми за архитектурния облик на обектите в съответствие с природните, религиозните и културноисторическите дадености и да се гарантира ограничаване на инфраструктурата до най-необходимите елементи, позволяващи запазване на естествеността на територията и намаляване на антропогенното влияние;
- Да се пристъпи към постепенно премахване и привеждане в естествен вид на местата с изкуствени горски насаждения, които не съответстват на общия облик на парка;
- Да се премахнат остатъците от минали (приключили) антропогенни дейности (неизползваеми сгради, бетонови площадки, хидротехнически съоръжения, електрически стълбове и др.), за да се отстрани визуалното замърсяване на ландшафта.

Дългосрочна цел 4.2.2 *Да се запази естествено състояние на горските местообитания; на уникалните съобщества от рилски дъб и царборисова ела и техния биологичен потенциал.*

Оперативни цели:

- Да се разработи и приложи противопожарен план (при съобразяване с природозащитните цели на парка);
- Да се приложи програма за запазване естественото състояние на горите в парка:
  - да се изготви карта на горите на възраст над 100 години по класове на възраст, фаза на сукцесия, степен на естественост на структурата и т.н.;
  - да се оставят участъци от стари гори без човешка намеса за протичане на естествените процеси
  - да се прилагат мерки за запазване естествената сукцесия в участъците гори под 100-годишна възраст;
- Да се създаде и поддържа база данни и система за мониторинг на състоянието на горските екосистеми;
- Да се приложи програма за опазване на съобществата от рилски дъб и царборисова ела:
  - да се картират и обозначат находищата на двата вида и съобществата им;
  - да се провежда ежегоден мониторинг на състоянието на съобществата от двата вида;

- да се проведе биосистематично изследване на рилския дъб и царборисовата ела;
- да се събира семенен материал от двата вида за генна банка, експозиционни цели и др.;

Дългосрочна цел 4.2.3   Да се запази естественото състояние и потенциал на субалпийските и алпийски съобщества и скални местообитания.

Оперативни цели:

- Да се картират и да се предприемат конкретни мерки за опазването на естественото състояние, на скалните стени и комплекси и на скалните разкрития:
  - да се опишат находищата на редки, застрашени, биомно ограничени, ендемични, реликтни, чувствителни или уязвими видове свързани със скалните местообитания;
  - да се преустановят дейностите водещи до разрушаване или увреждане на скалните стени и комплекси и/или съобществата на растения и животни;
  - да се осъществява мониторинг на състоянието им и на резултатите от предприетите мерки.
- Да се поддържа тревната растителност в субалпийските и алпийските тревни съобщества (чрез подходящи режими и норми за паша и сенокос), така че да се съхрани цялостното биологично разнообразие, като се провежда мониторинг на въздействието на поддържащите мерки;
- Да се приложи програма за мониторинг и контрол на зановеца;
- Да се приложи програма за рехабилитация и рекултивация на нарушените от хидростроителството или други антропогенни вмешателства терени в субалпийската и алпийската част на парка.

Дългосрочна цел 4.2.4   Да се съхрани естественото състояние, биологичния потенциал и разнообразие на езерните, крайезерните и крайречните местообитания и други влажни зони в парка.

Оперативни цели:

- Да се подобри техническото състояние на хидротехническите съоръжения в парка, така че да отговаря на изискванията на природозащитното законодателство (включително осигуряване изпускането на екологичния минимум води);
- Да се приложат мерки за опазване на местата от речната мрежа и другите влажни зони, които съхраняват консервационно значими микрохабитати и видове:
  - да се картират и обозначат консервационно значимите места около водоемите;
  - да се набележат и предприемат конкретни мерки за опазване на най-застрашените елементи на влажните зони в парка;
- Да се приложи програма за хидрометричен и хидрохимичен мониторинг на водите в парка;

- Да се оцени ефекта от намесите на човека върху реките, езерата и другите водни обекти в парка и да се набележат мерки за подобряване на състоянието на влажните зони и свързаните с тях екосистеми:
  - да се проучи и оцени влиянието на отнемането на води върху екосистемите в участъците, разположени под водовземанията;
  - да се проучат процесите на еутрофикация и седиментация в езерата;

Дългосрочна цел 4.2.5 *Да се запази естественото състояние и биологичния потенциал на популациите от консервационно значими видове.*

Оперативни цели:

- Да се опише разпространението на основните консервационно значими видове в парка; да се оцени състоянието на популациите им и да се осъществява мониторинг върху тях;
- Да се приложат програми за опазването на находищата на консервационно значимите растителни и животински видове:
  - да се набележат мерки за опазването на най-уязвимите видове цветни растения в парка;
  - да се осъществят дейности за възстановяване естественото състояние на популацията на балканската пъстърва и на дивата коза в природния парк;
  - да се проучи състоянието и предприемат мерки за опазването на далматинския сокол, глухарата и други консервационно значими видове животни;
  - да се предприемат действия за възстановяване на популациите на лешоядите и други редки видове;

4.3 Управление на природните ресурси

Дългосрочна цел 4.3.1 *Да се опазят водните ресурси в парка и да се осъществява ползване само в количества и по начин, който да не застрашава екосистемите на територията му.*

Оперативни цели:

- Да се извърши оценка на характера, размера и състоянието на водните запаси в парка и да се осъществява мониторинг върху тях;
- Да се приложи програма за мониторинг на потреблението на води от парка;

Дългосрочна цел 4.3.2 *Да се създаде и прилага модел на устойчиво стопанисване и ползване на подходящи участъци от горите в ППРМ при запазване на биологичното разнообразие в тях и по начин, който да не противоречи с основната цел за опазване на природата в парка.*

Оперативни цели:

- Да се създаде и прилага модел на устойчиво стопанисване и ползване на горите в района на Ломниците и Мравуляко (Мравуняка) при запазване на биологичното разнообразие в тях;
- Да се използва опита натрупан при прилагане на дейности по устойчиво стопанисване на горите в парка за професионално обучение и демонстрации;

Дългосрочна цел 4.3.3 Да се опази естественото състояние и биологичния потенциал на рибните ресурси; на популациите на лечебните растения, на горските плодове и гъбите в парка.

Оперативни цели:

- Да се приложи система от мерки за възстановяване и поддържане на рибните ресурси в парка.
- Да се извършва периодична оценка на запасите от лечебни растения и горски плодове и да се планират ежегодно допустимите количества за ползване;
- Да се изработят указания за начини на бране на конкретни видове и да се въведе система за прилагането им при ползването на ресурсите;
- Да се приложи специален режим за ползване на ресурсите от гъби в парка при спазване на по-строги изисквания за експлоатирането им;

4.4 Управление на туризма

Дългосрочна цел 4.4.1 Да се гарантира осъществяването само на такива форми на туризъм, които не компрометират опазването на духовната значимост на Рилския манастир и другите свети места, на дивата природа, културноисторическото наследство и ландшафтните на парка.

Оперативни цели:

- Да се разработи и приложи единна стратегия и програма за развитие на туризма на територията на парка (типове, форми, съотношение, разпределение на територията и т.н.).
- Да се осигури координация и взаимодействие с общинския Консултативен съвет по въпросите на туризма за включване на програмата в общинската програма за развитие на туризма;
- Да се разработи съвместно с ПСС към БЧК, БТС, Национална служба “Противопожарна безопасност”, Българска армия, Национална служба “Полиция” и др. подобрена система за безопасност на посетителите и действие при извънредни ситуации;

- Да се реорганизира туристическия и рекреационен сграден фонд и да се осигури равнище и форми на туристическо натоварване, които не застрашават естествеността на природните комплекси и ландшафта, религиозната и културна ценност на Рилския манастир и хармонията между тях;
- Да се въведе система за наблюдение и управление на достъпа и разпределението на МПС на територията на парка;
- Да се подобри съществуващата и се създадат нови елементи от туристическата инфраструктура (места за къмпирание, места за отдих и погледни места, маркировка и други елементи за обезпечаване информираността и безопасността на посетителите и пр.). Туристическата маркировка да се съобрази с националните и европейските изисквания и стандарти;
- Да се въведат правила за поведение на посетителите и туристите и система за популяризирането и прилагането им;
- Да се разработи и изпълнява система за управление на битовите отпадъци и на отпадните води;
- Да се приложи програма за популяризиране на туристическите възможности, които предоставя парка (включително чрез информационни табла при основните входни пунктове, в близките селища и чрез предоставяне на подходящи материали в туристическите информационни центрове);

Дългосрочна цел 4.4.2   Да се насърчават нови форми на туризъм, не противоречащи на предходната цел и предоставящи допълнителни благоприятни възможности за генериране на приходи.

Оперативни цели:

- Да се изгради културно-етнографски комплекс, който да представя традиционни местни занаяти и осигури естествено отделяне на посетителите, идващи за отдих и развлечение от тези, търсещи духовно усамотение и досег с дивата природа;
- Да се изгради екохижа на подходящо място и при спазване на международно утвърдените норми като специална форма на туризъм и източник на значими приходи;
- Да се разнообразят предлаганите туристически услуги, като се развият по интереси и направления (природа, история, рекреация, конен туризъм и пр.), специализирани маршрути по интереси и т.н.;
- Да се създаде и развие система за природосъобразен транспорт и средства за придвижване в парка (автовлакчета, каруци, вътрешнопарков транспорт и др.);
- Да се изградят на подходящи места и при спазване на природозащитните изисквания специални укрития за наблюдение на диви животни.

4.5 Интерпретиране и образование

Дългосрочна цел 4.5.1 Природното, религиозното и културното наследство в ППРМ да се представят по начини, допринасящи максимално за духовното обогатяване на хората и приобщаването им към опазването на православните ценности и природата.

Оперативни цели:

- Да се разработи и приложи цялостен план за осъществяване на интерпретативни дейности в парка, който да отразява единството и хармонията между природните и културни ценности в ППРМ;
  - да се определят основните факти за природното и културно достойние на природния парк на основата, на които да се разработят комплексни интерпретативни материали (печатни, аудио-, видео-, CD и др.);
  - да се приложат както традиционни (информационни центрове, печатни материали, табели, и др.), така и нови форми на интерпретация (Интернет, други съвременни аудиовизуални средства и т.н.);
- Да се приложи програма за използване средствата и подходите на интерпретацията за приобщаване на хората към опазването на духовните и природни ценности;
  - да се използва потенциала на Рилския манастир и светите места в парка като източник на национална гордост и самочувствие за предизвикване на чувство за дълг и желание за тяхното опазване;
  - да се определи кои емблематични за парка видове растения и животни да се използват по подходящ начин за стимулиране у хората на положително отношение към него и те да се включат в програмата.
- Да се направи предложение пред компетентните органи за включване на ППРМ в Списъка на обектите на световното природно и културно наследство към ЮНЕСКО;

Дългосрочна цел 4.5.2 Да се осигурят оптимални възможности за превръщане на ППРМ в научно-образователно средище по въпросите на природните науки.

Оперативни цели:

- Да се разработи цялостна концепция за развитие на парка като база за образователна и научно-изследователска дейност в областта на науките за природата;
  - да се използват природните дадености на парка за образование и научни изследвания по начини, които не противоречат на целите му;
  - да се провеждат специализирани курсове за ползване на природните ресурси, туристически и природозащитни дейности, управление на защитени територии и др.;
- Да се организират форми за екологично и културно-познавателно образование;

4.6 Партньори и местни общности

Дългосрочна цел 4.6.1 Ползването на ресурсите и потенциала на парка да става при зачитане на интересите, правата и отговорностите на собственика на по-голямата част от територията, както и на другите заинтересувани страни.

Оперативни цели:

- Да се приложат механизми за устойчиво природосъобразно ползване на ресурси от парка като средство за осъществяване на природозащитните му цели
  - да се проведат със заинтересованите страни специализирани курсове за ползване на недървесни природни ресурси, разработване и предлагане на туристически продукти и услуги и други;
  - да се приложат алтернативни начини на ползване на природните ресурси чрез култивирано отглеждане в района около парка, по-висока степен на преработка на място, сертифициране на екологично чисти продукти и пр.;
- Да се приложи програма за развиване и използване на възможностите на ППРМ за удовлетворяване на икономическите потребности на собственика съвместно с местните общности;
  - да се създадат условия и се предостави на собственика и местните общности техническа помощ (консултации, проекти, бизнес-планове и др.) за осъществяване на икономически дейности в съответствие с целите на управление на природния парк при съобразяване с изискванията на действащото законодателство;
  - да се разработят механизми и подходи, които да дадат възможност на местните хора, при осъществяване на програмата за развитие на туризма, да се възползват от разкриващите се в парка работни места, за предоставяне на услуги на посетителите и др.;
- Да се приложи програма за използване и популяризиране на културните и природни богатства в парка в образованието и културния живот на местните общности;
  - да се разработят и приложат начини и средства за съвместни образователни и възпитателни дейности с училищата и другите учебни и културно-образователни институции в района както от гледна точка на културноисторическите паметници, така и в сферата на екологичното образование;

4.7 Управление на парка

Дългосрочна цел 4.7.1 Да се приложи управленчески модел за ППРМ, съчетаващ интересите на Светия Синод на Българската православна църква и Рилския манастир, държавата и местните общности и осигуряващ координация между всички заинтересовани страни за постигане целите на управление на парка.

Оперативни цели:

- Да се въведе система за текущо взаимно информирание и координиране на действията между заинтересованите страни, свързани с територията на ППРМ;
- Да се гарантира осъществяването на съвместните дейности между партньорите на базата на ясни права и отговорности на страните.
- Да се приложи план за институционално оптимизиране, укрепване и изграждане на капацитета на администрацията на природния парк, включително създаване на подвижна охрана за ППРМ, обособяване на паркови участъци с офиси и отговорници на територията на самите участъци;
  - да се развива и поддържа парковата инфраструктура с оглед ефективно постигане целите на управление на парка;
  - да се разработят механизми за генериране на приходи за парковата администрация за обезпечаване на дейностите ѝ;
  - да се обезпечи ППРМ с ефективна комуникационна система и да се създаде система за координиране на дейностите на различните служби при природни бедствия, пожари и други извънредни ситуации;
- Да се въведе единна стратегия на парковото управление за връзка с обществеността, да се поддържа програма за обществена информираност за ценностите, възможностите и специфичните ресурси на парка, както и система за редовен достъп до информация и за предоставяне на информация на обществеността;
  - да се приложи програма за привличането на НПО, научни институции, творчески съюзи, медии, управленски среди, бизнес и други за съдействие при опазването и популяризирането на парка и на религиозните, природните и културните му ценности;
  - да се разработи и регистрира система от идентификационни символи и знаци;
  - да се разширяват партньорствата с подходящи организации в национален и международен мащаб;

Дългосрочна цел 4.7.2 Изискванията за опазване и развитие на ППРМ да намират отражение в регионалната схема за планиране в Югозападния район за планиране.

Оперативни цели:

- Да се прилагат механизми за обмен на информация, координация и взаимодействие между ППРМ и общинските и регионалните органи за планиране;
  - постоянен представител за ППРМ да участва в работата на Общинските органи за развитие, Областния съвет за регионално развитие – Кюстендил и Областния експертен съвет по устройство на територията;
  - представителят за ППРМ да осигурява координиране на дейностите, предвиждани в Югозападния район за планиране да не представляват

заплаха за опазването на религиозните, природните и културни ценности на парка;

- Да се изработят: Общ устройствен план на територията на ППРМ, както и подробни устройствени планове на отделни части от парка (Туристическата зона) на базата на актуализиран кадастър и въз основа на Закона за устройство на територията.

Дългосрочна цел 4.7.3 Да се поддържа и оптимизира инфраструктурата в парка в съответствие със специалните закони при съблюдаване на природозащитните цели на ППРМ.

Оперативни цели:

- Да се оцени състоянието и предназначението на инфраструктурата в парка и да се приложат мерки за нейното хармонизиране с околната среда и за изпълнение на целите на управление (реконструкция; премахване на неизползваеми съоръжения и рекултивация, прокарване на подземни комуникации и т.н.);
- Да се гарантира извършването на рутинните дейности по поддържане и подобряване на пътните, хидротехническите и електросъоръженията на територията на ППРМ, както и на обектите от социалната инфраструктура като се повишава тяхната екологосъобразност.

Дългосрочна цел 4.7.4 Да се поддържа тясна координация в управлението на териториите на ПП “Рилски манастир” и НП “Рила” като неделим природен комплекс.

Оперативни цели:

- Да се извършва редовен обмен на информация и съвместно осъществяване на дейности в двете защитени територии по въпросите на борбата с пожарите, осигуряване на екологични коридори, управление на туристите и осигуряване на тяхната безопасност, прилагане на закона и др.;
- ППРМ да ползва Научния консултативния съвет към НП “Рила” за разрешаване на комплексни въпроси и на такива от значение за двата парка.

ЧАСТ III

ЗОНИРАНЕ, РЕЖИМИ И НОРМИ

1.0 Общи положения

Законът за защитените територии постановява, че при управлението на Природен парк “Рилски манастир” се прилагат разпоредбите на член 21 от ЗЗТ. Съгласно Чл. 21 от ЗЗТ в ППРМ са забранени следните дейности:

1. строителство, освен на туристически заслони и хижи, водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка и обслужването на посетителите, подземни комуникации, ремонт на съществуващите сгради и пътища, спортни и други съоръжения;
2. производствени дейности, с изключение на поддържащи и възстановителни дейности в горите, земите и водните площи;
3. извеждане на голи сечи;
4. използване на изкуствени торове и други химически средства;
5. внасяне на неприсъщи за района растителни и животински видове;
6. паша на кози, както и пашата в горите извън ливадите и пасищата;
7. събиране на билки, диворастящи плодове и други растения и животни на определени места;
8. събиране на вкаменелости и минерали, увреждане на скални образувания;
9. нарушаване на естественото състояние на водни площи, водни течения, техните брегове и прилежащи територии;
10. дивечоразвъдна дейност и ловуването, освен при регулиране на числеността на животинските видове;
11. спортен риболов* и риборазвъждане на определени места;
12. замърсяване на водите и терените с битови, промишлени и други отпадъци;
13. бивакуване и палене на огън извън определените места;
14. намеса в биологичното разнообразие;
15. събиране на редки, ендемитни, реликтни и защитени видове;
16. други дейности, определени със заповедта за обявяване на защитената територия и плана за управление.

* Във връзка с приемането на Закона за рибарството и аквакултурите (ДВ, бр. 41 от 2001 г.) използваният тук термин “спортен риболов” се заменя в текста на плана за управление с “любителски риболов”.

1.1 Режи́ми

На територията на ПП “Рилски манастир” при управлението и ползването на природните ресурси и опазването на културноисторическото наследство се прилагат разпоредбите, режимите и ограниченията съгласно Закона за защитените територии, Закона за лечебните растения, Закона за горите, Закона за водите, Закона за биоразнообразието, Закона за рибарството и аквакултурите, Закона за паметниците на културата и музеите, Закона за туризма и другите специални и общи закони.

1.1.1 В изпълнение на законовите разпоредби на цялата територия на ППРМ се извършват следните дейности:

1. Охрана;
2. Потушаване на пожари, превантивни мерки и дейности по утвърден пожароустойчив проект;
3. Спасителни и полицейски акции;
4. Маркиране и поддържане маркировката на границите на парка, резервата, поклонническия път и на туристическите маршрути;
5. Поддръжка и обезопасяване на туристическите маршрути;
6. Пешеходен туризъм по туристическите маршрути включително с образователна и поклонническа цел;
7. Събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места
8. Санитарни мероприятия в горите;
9. Поддържащи и възстановителни дейности в горските култури съгласно предвидените в ЛУП 2000 с изключение на културите в буферната зона на резервата и Зоната с висока консервационна значимост;
10. Научно-изследователска и образователна дейност, интерпретация и мониторинг;
11. Премахване на неместни (чужди) растителни и животински видове;
12. Преминаване на домашни животни по определени прокари (Приложение 29);
13. Дейности по съхраняване естественото състояние на биологичното разнообразие, водите, речните брегове и крайречната растителност, както и на всички природни комплекси;
14. Рекултивация на нарушени терени и премахване по подходящ начин на нефункциониращи и нарушаващи ландшафта обекти от техническата и социалната инфраструктура (Приложение 3);
15. Движение и паркиране на служебни МПС по съществуващите пътища за служебни цели; (като служебни МПС се приемат и МПС на Рилския манастир);
16. Движението и паркирането на лични МПС съобразно системата за управление на достъпа на МПС в парка;
17. Реинтеграция на културния ландшафт съгласно Конвенцията за защита на културното и природно наследство и въз основа на специалните проекти за съхраняване и устройствено развитие;
18. Археологически разкопки по реда на Закона за паметниците на културата и музеите и съгласно изискванията на приложение към Протокол от 07.05.1992г. на комисия назначена със заповед № РД-19-132 / 24.03.1992 г. на Министерството на културата. (Приложение 4).

ПРИРОДЕН ПАРК “РИЛСКИ МОНАСТИР” ЗОНИРАНЕ

На картата е представено зониранието на Природния парк. Обособени са 7 зони както следва: резерватна, зона с висока консервационна значимост; зона за природосъобразно ползване; зона на техническа инфраструктура; зона за устойчиво горско стопанство; зона на Светите места и културно-историческото наследство и туристическа зона с три подзони.

Резерватната, инфраструктурната и туристическата зони се изискват от Закона за защитените територии.

Останалите зони всяка, от които има специфични режими и норми са обособени съобразно конкретните условия в парка. Зоните са обособени така, че да създават предпоставки за още по-добро опазване на биотичните комплекси (зона с висока консервационна значимост), осъществяване на екологосъобразна горско-стопанска дейност (зона за устойчиво горско стопанство); реализиране на приходи от природни недървесни ресурси (зона за природосъобразно ползване), както и хармонизиране на управлението на природните и духовни ценности на територията и опазване на светите места и културно историческото наследство (зона на Светите места и КИН).

Зониранието е основен инструмент за осъществяване на основната идея при управлението на природен парк “Рилски манастир” - триединството на духовните и природните ценности и екологосъобразно ползване.

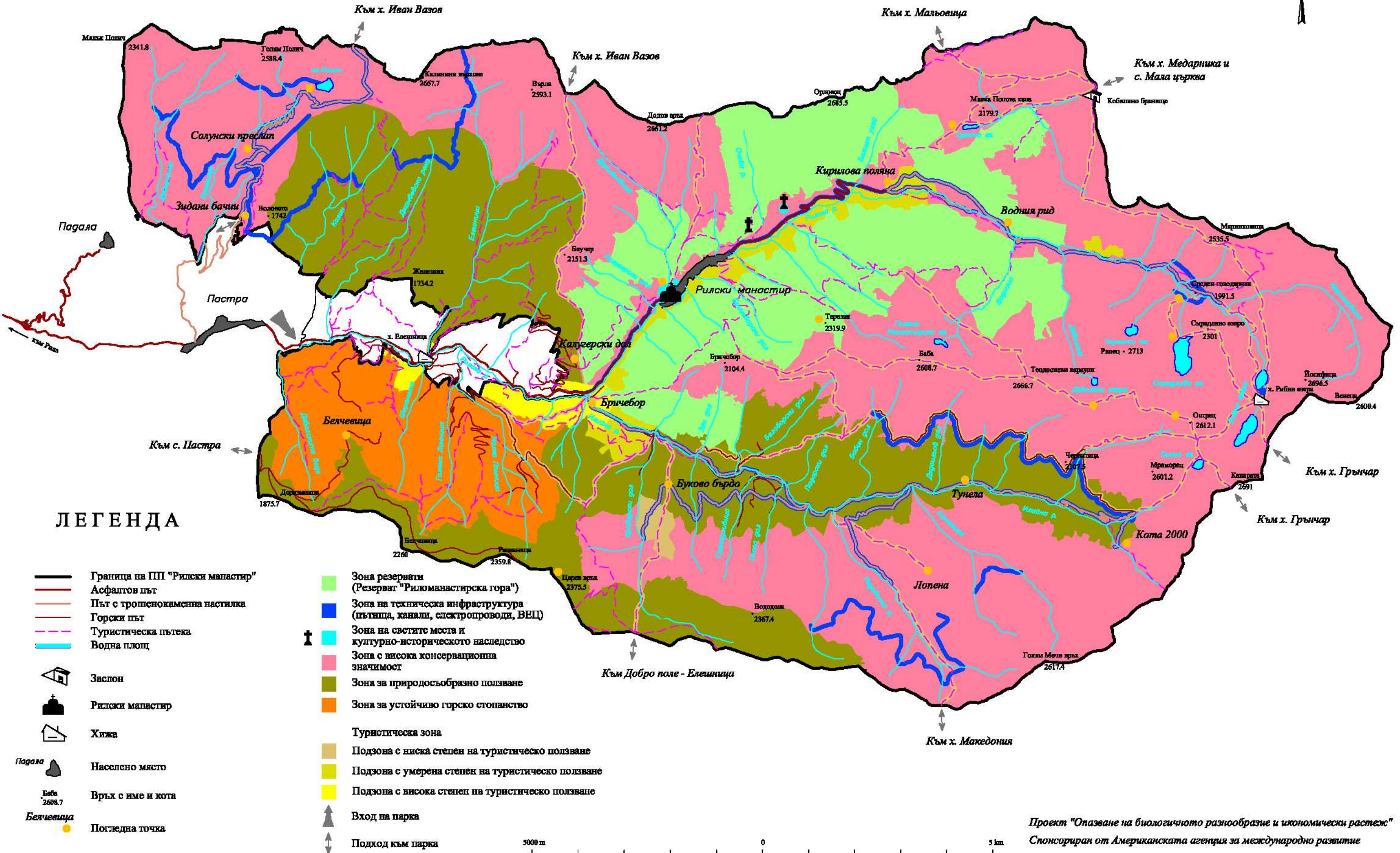
Останалите елементи са като в Базовата карта.

Като основа за изготвяне на картата са послужили цифровите модели от Агролеспроект ЕООД, както и информация на консултанти към проект ОБРИР.

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР"

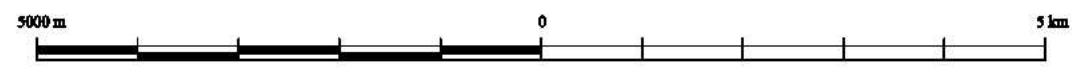
ЗОНИРАНЕ

ЛЕГЕНДА

- Граница на НП "Рилски манастир"
- Асфалтов път
- Път с трошеночамена настилка
- Горски път
- Туристическа пътека
- Водна площ
- Заслон
- Рилски манастир
- Хижа
- Населено място
- Връх с име и кота
- Погледна точка

- Зона резервати (Резерват "Риломанастирска гора")
- Зона на техническа инфраструктура (пътница, канали, електропроводи, ВЕЦ)
- Зона на светите места и културно-историческото наследство
- Зона с висока консервационна значимост
- Зона за природосъобразно ползване
- Зона за устойчиво горско стопанство
- Туристическа зона
- Подзона с ниска степен на туристическо ползване
- Подзона с умерена степен на туристическо ползване
- Подзона с висока степен на туристическо ползване
- Вход на парка
- Подход към парка

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж"
 Спонсориран от Американската агенция за международно развитие
 гр. София, ноември 2003 г.

1.1.2 На основание Чл. 21, т. 16 от ЗЗТ, с настоящия 10-годишен План за управление на Природен парк “Рилски манастир” на територията на ППРМ се забранява:

1. Отсичането на единични или групи дървета край чешми, параклиси и други свети места в радиус от 50 м около тях, освен ако не застрашават целостта на обекта;
2. Превозването на добити от територията на ПП “Рилски манастир” недървесни продукти (диворастящи плодове, билки и гъби) без позволение, с изключение на събраните за лични нужди;
3. Събирането, вземането и превозването на всякакъв вид други продукти с органичен и неорганичен произход, освен при извършване на поддържащи и възстановителни дейности, предвидени в плана за управление, устройствените и техническите проекти и планове;
4. Движението и паркирането на лични МПС, извън определените и обозначените за тази цел места, пътища и паркинги;
5. Безпокоене (включително чрез използване на летателни средства), убиване, улавяне, преследване и нараняване на диви животни;
6. Събиране, вземане, пренасяне, превозване на живи, намерени ранени или убити животни и разпознаваеми части от тях, както и яйца и други жизнени форми;
7. Разрушаване и преместване на леговища, мравуняци, освен при регулиране и контролиране числеността на популациите на животинските видове;
8. Регулиране числеността на животински видове, освен:
  - 8.1 когато те застрашават здравното състояние на собствената им популация;
  - 8.2 при подпомагане нарастването на числеността на дивата коза, благородния елен, сърната, глухара, планинския кеклик, лещарката, балканската пъстърва или други видове, когато се установи необходимост от такива мерки;
  - 8.3 при епизоотии;
  - 8.4 при нанесени щети на домашни животни или заплахата за посетителите;
  - 8.5 при премахване на скитащи кучета и котки, кръстоски между диви и домашни животни;
9. Престоят и движението на лица, носещи в сглобено и разглобено състояние дълго нарязно и гладкоцевно огнестрелно оръжие, лъкове и арбалети на територията на ПП, както и превозване на изброеното по горе оръжие, освен от служители на охраната на парка, МВР и МНО при изпълнение на служебните им задължения;
10. Използването на лодки и всякакъв вид други плавателни средства в езерата, освен при извършване на научни изследвания, мониторинг и при поддържащи и възстановителни дейности;
11. Практикуване на зимни спортове, които изискват изграждане на ски писти
12. Повърхностно увреждане на терена, освен при осъществяване на поддържащи и възстановителни дейности и изпълнение на предварително утвърдени планове и проекти предвидени в плана за управление;
13. Пренасяне и използване в парка на:
  - 13.1 взривни вещества, освен за извършване на дейности предвидени в плана за управление и утвърдените технически планове и проекти;

- 13.2 металотърсачи;
14. Пашата, извън определените места, или извън указаните в разрешителното места, вид и брой на маркирани домашни животни (Приложение 29);
  15. Нощната паша и пашата на добитък без пастир;
  16. Поставяне на всякакъв вид знаци и обозначения, без съгласуване на местата, вида и средствата със собственика на съответната територия или обект;
  17. Увеличаване на капацитета на туристическите хижи, заслони, почивни бази и кантоните за обслужване на съществуващи съоръжения, както и увеличаване на застроената и разгънатата им застроена площи;
  18. Събирането на недървесни продукти за стопанска дейност (дивораствящи плодове, билки и гъби), извън определените в разрешителното места.
  19. Унищожаване, увреждане, преместване на обекти и съоръжения от административната, туристическата, образователната и информационна инфраструктура;

1.2 Норми:

1. Ограничаване броя на нощувките в заслоните – до 1 бр., освен при продължително влошаване на атмосферните условия;
2. Събиране на недървесни продукти (дивораствящи плодове, билки и гъби):
  - 2.1 *Дивораствящи плодове, с изключение на тези от лечебни растения:*
    - За лични нужди – количества в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден – до 5 кг;
    - За стопанска дейност – местата и количествата се определят ежегодно;
  - 2.2 *Билки:*
    - За лични нужди – количества плодове в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден – до 5 кг
    - За стопанска дейност – местата и количествата се определят ежегодно;
  - 2.3 *Гъби:*
    - За лични нужди – количества в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден – до 3 кг;
    - За стопанска дейност – местата и количествата се определят ежегодно;
3. Любителски риболов:
  - 3.1 *Разрешен период за улов:*
    - за пъстървовите видове риби – от 1 май до 30 септември;
    - за останалите видове от – от 1 юли до 31 октомври
  - 3.2 *Разрешени за любителски риболов дни от седмицата – събота, неделя и официалните празници;*
4. Стадата добитък се съпровождат от най-много три кучета, които задължително носят спъвачки.

1.3 Условия

За цялата територия на Природния парк се въвеждат следните условия:

1. Строителството да не бъде на по-малко от 50 м от речните брегове;
2. Изработката на информационни знаци и табели от страна на парковата администрация да става по единен проект като информацията се предлага на български и поне един международен език;
3. Ползването на находищата при събирането на горски плодове, гъби и билки за стопански цели да се извършва на ротационен принцип. Събирането да се извършва след оценка на ресурса и с ползване на обучени берачи;
4. При събиране на билки да се оставят младите нецъфтящи растения и не по-малко от 30% от възрастните индивиди за възобновяване на популациите;

2.0 Зони, режими и норми

В Природен парк “Рилски манастир” са определени, представени на карти и описани 7 зони. Три от зоните се изискват съгласно Закона за защитените територии, останалите четири са обособени в съответствие със специфичните условия в Природния парк.

Обособени са следните зони: Резерватна зона, Зона с висока консервационна значимост, Зона на Светите места и културноисторическото наследство, Туристическа зона (с три подзони), Зона за природосъобразно ползване, Зона за устойчиво горско стопанство и Зона за техническа инфраструктура.

2.1 Резерватна зона

Аргументация

Резерватната зона включва единственият резерват в парка, който съхранява териториите с най-високо консервационно значение. Той е обявен с различни нормативни актове в интервала 1986-2000 г. и е една от зоните, чието обявяване се изисква от ЗЗТ. Според Чл. 16, ал. 1 от ЗЗТ за резервати се обявяват образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им. Резерватният режим позволява най-висока степен на защита на растителните и животинските съобщества. Резерватната зона допринася за осъществяване на идеалните цели на ПП “Рилски манастир” за опазване на природните компоненти в парка. (Идеални цели 1.2.1; 1.2.2; 1.2.3; 1.2.4 и 1.2.5)

Предназначение на зоната

Тази зона се обявява за поддържане на режима на най-строга защита на местообитанията от съществено значение за множество животински и растителни видове и съобщества, застрашени на национално, европейско и световно равнище. Резерватната зона цели също така да запази естествената природна среда на Рилската света обител, съхранявайки хармонията между духовните и природните ценности.

Описание и физико-географска характеристика

Зоната обхваща отделите на ГС “Рилски манастир” съгласно лесоустройствения проект от 1978 г. - Заповед № 307/10.04.1986 г., както и територията добавена при разширяване на резервата съгласно заповед № 114/24.02.1992 г. (Приложение 1). Резерват “Риломанастирска гора” заема 3 678,8 ха площ по долината на река Рилска в северната част на Природния парк. Около 1700 ха обхващат територии на североизток от реката, а останалите 1975 ха са разположени югоизточно от нея. В резервата са обхванати алпийската част и горските формации от двете страни на Рилска река - между вр. Мальовица, вр. Орловец, Сухото езеро, Дяволска река и вр. Бричебор. По северната граница

са разположени върховете Голям Купен, Ловница, Елени (Еленин) връх, отчасти Мальовица - всички над 2 500 м надм. в. Характерни са стръмните (70 градуса наклон) планински склонове, буйните потоци, формиращи част от водосбора на р. Рилска, крайречните меандри и открити скални пасажии предимно на силикатна основа, заравнени билни части и присъствието на едно езеро, често пресъхващо – Сухото езеро.

Режими на зоната

Всички дейности и действия са забранени с изключение на точки 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, и 10 по точка 1.1.1 и посочените както следва:

Транзитен пешеходен туризъм по т.3 ал.1 на чл.17 от ЗЗТ се осъществява по маршрутите както следва:

- Кирилова поляна – Сухото езеро – Кобирино бранище;
- Рилски манастир – м. Равна – Седемте Рилски езера;
- Църквата “Света Богородица” – Рилски манастир;
- Бачкова чешма – Гроба на Свети Иван Рилски;
- Рилски манастир – връх Бричебор – Бричебор
- По дол Черней към Манастирски езера

Норми

1. При посещения на резервата:

- с научна цел, групите да са с численост до 5 души;
- при маркиране и поддържане границите на резервата групите да са с численост до 5 души;
- останалите групи по маршрутите да са с численост както следва:
  - Кирилова поляна – Сухото езеро – Кобирино бранище – 15 души;
  - Рилски манастир – м. Равна – Седемте Рилски езера – 20 души;
  - Църквата “Света Богородица” – Рилски манастир – няма ограничения;
  - Бачкова чешма – Гроба на Свети Иван Рилски – няма ограничения;
  - Рилски манастир – връх Бричебор – Бричебор – 15 души;
  - По дол Черней към Манастирски езера – 15 души.

2. Сечта и извоза на дървесина при санитарни мероприятия се извършва с животинска теглителна сила, без строителство на нови пътища.

Препоръки

1. В буферната зона на резерват “Риломанастирска гора”, в района между двете части на резервата представляващ ивица с ширина от 0,3 до 2 км успоредна на шосето от Бричебор до Дяволска река, да се поставят информационни табели за близостта на резервата и необходимото поведение на посетителите;
2. От пътеката за Сухото езеро (Кобирино бранище) към Белия улей да се премахне червената маркировка и да се постави отклонителен знак за посоката на движение;

3. Маркировката на Поклонническия път на територията на резервата и неговата буферна зона да бъде съобразена с резерватните режими и норми.

Буферна зона на резерват “Риломанастирска гора”

Аргументация

Буферната зона на резерват “Риломанастирска гора” е обявена със Заповед № 307/10.04.1986 г. на КОПС към МС.

Предназначение на зоната

Територията е обособена около резервата с цел неговата по-добра защита и намаляване на човешкото влияние. Целта на буферната зона е да намали физическото въздействие върху екосистемите и замърсяването в районите около резервата и с оглед на това извършването на някои дейности в тази зона е забранено. Зоната осигурява провеждането на краткотрайна почивка, извеждане на определени видове сечи и строителство, съгласно устройствени проекти свързани с функционирането и развитието на Рилския манастир и на туризма.

Описание и физико-географска характеристика

Границите на буферната зона са определени в Заповед № 307/10.04.1986 г. Буферната зона е разположена по външните граници на резервата, а в района между двете части на резервата представлява ивица с ширина от 0,3 до 2 км успоредна на шосето. Буферната зона разделя резервата на два дяла – северен и южен, разположени северно и южно на река Рилска. Съгласно заповедта буферната зона обхваща 2401,6 ха, от които 1199,6 ха са заети с гори и 1202 ха представляват селскостопански площи.

В периферните части, по границите на резервата, физикогеографски буферната зона не се различава от тази на резервата. Между южния и северен дял, където склоновете от северния дял през долината на Рилска река прехождат в склоновете на южния дял се разкриват екологически ниши от крайречен тип. В тази част на зоната е разположен асфалтов път, (от сливането на р. Илийна с река Рилска до Кирилова поляна) както и два пътя с трошено-каменна настилка от Кирилова поляна до туристическия комплекс “Явора” и от Кирилова поляна по посока Рибни езера до границите на резервата. Тук попадат фрагменти от букови гори в по-ниските части; смърчови, елово-смърчови и белмурово-смърчови в по-високите части; открити горски пространства с планинска тревна растителност. Липсват масивни скални разкрития. Зоната се пресича от притоците на река Рилска.

Забележка: В буферната зона на резерват “Риломанастирска гора” попадат част от обектите от Зоната на Светите места. На територията на буферната зона се провеждат различни типове дейности – туристическа, религиозни дейности, свързани със зоната на Светите места и други. Различните функции се осъществяват на една територия. При планиране на

режимите и нормите на Туристическата зона (Подзона с умерена степен на туристическо ползване), Зоната с висока консервационна значимост и Зоната на Светите места са взети под внимание предписанията за режими и норми в буферната зона на резервата съгласно Заповед № 307/10.04.1986 г., както и изискванията, ограниченията и допустимите дейности съгласно режимите за опазване на паметниците на културата (прил. към Протокол от 07.05.1992г. на комисия назначена със заповед № РД-19-132 / 24.03.1992г. на Министерството на културата). (Приложение 4)

Режими и норми на зоната

В границите на Буферната зона на резерват “Риломанастирска гора” извън ивицата, успоредна на шосето, по долината на р. Рилска се прилагат режимите и нормите на Зоната с висока консервационна значимост.

В частта от Буферната зона в ивицата, успоредна на шосето, по долината на р. Рилска се прилагат режимите и нормите на Зоната с висока консервационна значимост, Зона на светите места и КИН и подзоната с умерена степен на туристическо ползване на Туристическата зона.

2.2 Зона с висока консервационна значимост

Аргументация

Анализът на известната от литературните източници информация, резултатите от БЕО и други теренни проучвания, данните от ДПП показват следното:

- резерват “Риломанастирска гора” не е единственото място с наличие на консервационно значими биотични и ландшафтни комплекси;
- на територията на ПП “Рилски манастир” се очертават още три района със значими биотични и ландшафтни комплекси;

Наличието на подобни райони определя необходимостта от тяхното подходящо управление. Зоната с висока консервационна стойност се определя в изпълнение на идеалните цели на парка: 1.2.2; 1.2.3; 1.2.4; 1.2.5; 1.3.1; и др.

Предназначение на зоната

Зоната е определена за запазване на по-големи (извън резерватните) територии в естествено или много близко до естественото състояние и поддържане на биологичен интегритет, осъществяване на ефективна защита на консервационно значими видове, популации, съобщества от тях и елементи от екосистеми, както и протичане на присъщите на тези екосистеми екологически процеси. Поради своето сходство с резерватните (по богатство), тези територии са много подходящи за провеждане на научни изследвания, образователна и интерпретативна дейност. Тази зона ограничава физическото въздействие върху екосистемите в резервата чрез ограничаване на някои дейности в непосредствена близост до него. Зоната с висока консервационна значимост

осигурява екологични коридори и генни мостове към НП “Рила” (към Централен Рилски резерват и резерват “Парангалица”), за поддържането на популациите на консервационно значими видове. Зоната дава възможност за специализиран туризъм, като мерките за сигурността на туристите осигурени от ДПП са по-ограничени в сравнение със зоната за туризъм.

Тази зона също така дава възможност за ползване на природните ресурси – пасища, лечебни растения, риба в определени територии и с определени режими и норми съобразени с водещата цел за обособяване на зоната – опазване на биоразнообразието в нея.

Описание и физико-географска характеристика

Зоната с висока консервационна значимост обхваща три малко или повече обособени територии, в северозападната и източната части на парка с обща площ 13350 ха. Трите района се характеризират с насечен релеф и разнообразни почвени и климатични условия и обхващат територии както следва:

- **Район “Калин”** – на север, запад и юг границите на парка. Източната граница от юг на север следва билото от връх Воловето и достига кота 2500 м., където завива на изток и следва тази надморска височина като осъществява връзка с район Върла. На юг под кота 2500 тази част на Зоната с консервационна значимост граничи със Зоната за природосъобразно ползване.
- **Район “Върла”** – на запад – река Елешница в северната част и пътеката Рилски манастир– Баучер – х. “Иван Вазов” в южната, на север – границите на парка, на изток и юг до границата с резервата и Зоната за природосъобразно ползване;
- **Район “Маринковско-Мраморецки-Радовички”** – на запад – границата на резерват “Риломанастирска гора” включвайки буферната зона на резервата разположена по долината на р. Рилска до Бричебор. Под Бричеборското било в южна посока границата върви по канала на кота 2000. По северните склонове на долината на р. Илийна обхваща теченията на р. Каменица и Радовичка и в западна посока горните течения на реките Димчов дол, Соспа дол, Грамадливица, Тъмния дол и Краварски дол. На югоизток границата на зоната съвпада с границата на парка, като от долината на р. Радовичка на запад южната граница на зоната върви по горната граница на гората.

Район “Калин” и район “Върла” са разположени върху силикатна основна скала. В тях може да се проследи вертикалната зоналност от широколистните гори до високопланинския безлесен пояс. Релефът е разнообразен, при голяма денивелация от 1100 до 2669 м (вр.Вазов връх). Зоната се характеризира с много стръмни наклони, повече от 70 градуса, силикатни скални разкрития, билни заоблености, остри върхове и дълбоки долини.

В източната част на район ”Маринковско-Мраморецки-Радовички” се осъществява прехода от силикатната към варовита основна скала. Релефът е насечен с ориентирани на север долини с умерен наклон на склоновете; високите части преминават в заравнени била. Мраморецкият подрайон е разположен във високата част на планината и представлява планински ръб ориентиран в посока север-юг с разкрития на варовита основна скала, наличие на скални ниши, прагове и др.

Режими на зоната

Всички дейности и действия са забранени с изключение на тези по точка 1.1.1 и посочените както следва:

1. Реинтродукция на дивата коза, балканската пъстърва и други видове;
2. Подпомагане на популациите на застрашени животни и растения;
3. Любителски риболов само на Смардливото езеро и Рибните езера;
4. Противоерозионни дейности и рекултивация на нарушени терени съобразени с необходимостта за реинтеграция на културния ландшафт;
5. Паша на определени места (Приложение 29);
6. Регулиране на числеността на животински видове.
7. Сенокос, ръчно на определени места (Приложение 29);
8. Събиране на боровинки (*Vaccinium sp.*) за стопански цели в местността Тиха Рила, по течението на р. Рилска от р. Дяволска на изток до водослива на р. Маринковица с р. Рилска.
9. Събиране на горски плодове, гъби и билки за лични нужди на територията на цялата зона извън определени и обозначени места.

Норми

1. Паша – числеността на допусканите на паша домашни животни се определя при спазване на следните нормативи:
  - в пасищата в безлесната зона:
    - за едър добитък – минимум 15 дка на глава;
    - за овце – минимум 6 дка на глава;
2. Разрешителен режим на МПС до язовир Калин¹⁰;:
  - до 3 неслужебни, лични МПС едновременно по пътя между бариерата при ВЕЦ “Калин” и язовир “Калин”.
3. Сечта и извоза на дървесина при санитарни мероприятия в горите се извършва с животинска теглителна сила, без строителство на нови пътища.

Препоръки

1. При посещения на зоната:
  - с научна цел, се допускат организирани групи до 7 души;
  - с образователна цел се допускат организирани групи до 20 души;

¹⁰ Въведен съгласно: Наредба № 7 / 08.06.1998 г. на МРРБ за физическа защита на строежите

- с цел маркиране, ограждане и поддържане на поясите на санитарно-охранителните зони се допускат групи до 7 души;
- 2. Препоръчва се стадата от пашуващи животни да не се държат в непосредствена близост до туристическите пътеки.

2.3 Зона за природосъобразно ползване

Аргументация

Голяма част от природните ресурси на ПП “Рилски манастир” са възобновими: климатът като цяло, планинският въздух и води. Възобновим ресурс са лечебните растения, горските плодове и гъбите, рибните ресурси, като при правилно ползване и управление те дават възможност за постигане на някои от основните цели на Парка – 1.3.1, 1.3.3, 1.6.1 и др.

Предназначение на зоната

Зоната се създава, за да даде възможност и обезпечи устойчиво природосъобразно ползване на наличните възобновими абиотични и биотични ресурси. Зоната дава възможност за регламентирано, екологосъобразно събиране и ползване на природни ресурси и специализиран туризъм. Режимите на тази зона включват възможност за природозащитна намеса – провеждане на поддържащи, възстановителни и регулиращи дейности в горските и други екосистеми, популациите, видовото разнообразие и т.н. В тази зона контактът с природата се осъществява при най-малки ограничения. Туристите, които търсят повече усамотение и отдалеченост от пътеките ще имат възможност за досег с дивата природа, но без да разчитат на интерпретация, информация и други услуги, както и на изградена инфраструктура. В тази зона мерките за сигурността на туристите осигурени от ДПП са по-ограничени в сравнение със зоната за туризъм. Зоната предлага възможности за научни изследвания, екологичен мониторинг, обучение и възпитание и интерпретация.

Описание и физико-географска характеристика

Зоната заема площ 5677,9 ха в следните граници:

- **северозападен дял** – територията между район “Калин” и район “Върла” от Зоната с висока консервационна значимост – пътеката Рилски манастир–Баучер – х. “Иван Вазов” от изток; билото от вр. Воловето (южната граница на парка) до яз. Малък Калин от запад, от югозапад и юг границата на парка и от север границата на Зоната с висока консервационна значимост на кота 2250 – 2500м.
- **централен дял** – този дял обхваща територията между двете части на район “Радовичко-Мраморецки” от Зоната с висока консервационна значимост, на север частично граничи с резерват Риломанастирска гора и Подзоната с висока степен на туристическо ползване на Туристическата зона; на запад граничи със Зоната за устойчиво горско стопанство като границата върви по Криво бърдо;

- **южен дял** – безлесната територия между южната граница на парка и Зоната за устойчиво горско стопанство и район “Радовичко-Мраморецки” от Зоната с висока консервационна значимост.

По своята физикогеографска характеристика тази зона не се отличава съществено от останалите. Разнообразен релеф и височинни денивелации, богатство на комбинации от екологически условия, различни типове гори и т.н. Тук има места свързани с традиционната високопланинска лятна паша, събиране на билки и др. В пространствено отношение тази територия също като Зоната с висока консервационна значимост не е цялостна и е разположена в три дяла на парка.

Режими на зоната

Всички дейности и действия са забранени с изключение на тези по точка 1.1.1 и посочените както следва:

1. Поддържане и възстановяване на растителни и животински видове и техните местообитания;
2. Регулиране на числеността на животински видове;
3. Регулиране разпространението на растителни видове при инвазивно нарастване на числеността им, проникване в естествените екосистеми и промяна на техния състав;
4. Противоерозионни дейности и рекултивация на нарушени терени съобразени с необходимостта за реинтеграция на културния ландшафт;
5. Строителство на водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, подземни комуникации, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка съобразени с необходимостта за реинтеграция на културния ландшафт;
6. Паша на определени места (Приложение 29);
7. Пашуване на животни с използване на “електропастир”;
8. Изграждане и поддържане на временни заслони за животновъдството на определени места;
9. Сенокос, ръчно на определени места (Приложение 29);
10. Любителски риболов;
11. Събиране на горски плодове, гъби и билки за лични нужди на територията на цялата зона извън определени и обозначени места;
12. Събиране на горски плодове, гъби и билки за стопански цели;
13. Възстановяването и поддържането на комплексните средообразуващи, защитни и рекреационни функции на горите пострадали от природни бедствия, болести и вредители. (Виж Приложение 12).

Норми

1. Любителски риболов само по река Илийна от Бричебор до вливането на р. Каменица (Коджакарийца);
2. Паша - числеността на домашните животни, допускани на паша се определя, при спазване на следните нормативи:

- в ливадите и пасищата в горите:
    - за едър добитък – минимум 10 дка на глава;
    - за овце – минимум 2 дка на глава;
  - в пасищата в безлесната зона:
    - за едър добитък – минимум 12 дка на глава;
    - за овце – минимум 4 дка на глава;
3. Временни заслони за животновъдството – без фундамент, вписващи се в средата, изградени от естествени материали;
  4. Ползване на дървесина:
    - в горските култури по утвърден устройствен проект (ЛУП 2000);
    - събиране на суха и паднала дървесина;
  5. Съпътстващия добив на дървесина при провеждане на мероприятия за възстановяване и поддържане на комплексните средообразуващи, защитни и рекреационни функции на горите по точка 13 от режимите на Зоната не може да надвишава 15% от запаса на насаждението;
  6. При ползване на дървесина по точка 13 от режимите на Зоната се оставя на място не по-малко от 5% от засегнатата дървесна маса;

2.4 Зона за техническа инфраструктура

Аргументация

Съществуването на технически съоръжения за производство и пренос на електрическа енергия; за съхраняване отвеждане и преразпределение на води; пътна мрежа, сграден фонд и други. Зоната се обособява в отговор на изискванията на ЗЗТ и за постигане на идеалните цели на парка 1.3.1 и 1.7.3

Предназначение на зоната

Да обезпечи нормалното функциониране на съоръженията, тяхната поддръжка и охрана.

Описание и физико-географска характеристика

Обектите на зоната са разположени по цялата територия на ППРМ. Зоната има точков и линеен характер. Площта ѝ възлиза на 117,9 ха и се формира от площта, заемана от самия обект и територията около него като сервитутни или охранителни ивици. Границите са определени по технически изисквания в инструкции, правилници и наредби. Обектите в зоната са:

1. Язовир “Калин” – площ 35 ха;
2. Язовир “Малък Калин” – площ 1,1 ха;
3. ВЕЦ “Калин” – 3 ха; мини ВЕЦ “Рибни езера”;
4. Събирателна деривация “Манастирска” – площ 18,7 ха:
  - лява събирателна деривация - представлява тунел с 5 бр. водохващания и площ – 0,5 ха;
  - дясна събирателна деривация - представлява канал с 3 бр. водохващания и дължина 1690 м – площ 17,2 ха;

- канална връзка между лява и дясна деривация – представлява канал с дължина 233 м и площ 1,0 ха;
- 5. Събирателна деривация “Илийна” – площ 26,5 ха:
  - лява събирателна деривация - представлява канал с 15 бр. водохващания и дължина 9 506 м – площ 11,0 ха;
  - дясна събирателна деривация - представлява канал с 19 бр. водохващания и дължина 12 664 м – площ 14,5 ха;
  - канална връзка между лява и дясна деривация – представлява канал с дължина 124 м и площ 1,0 ха;
- 6. Канал “Полич” – представлява канал с дължина 2425 м с 1 брой водохващания;
- 7. Обслужващи сгради на НЕК ЕАД “Язовири и каскади” в местностите яз. Калин, Тиха Рила, Кота 2000, Турското парче; – обща площ 0,4 ха;
- 8. Водоохранни зони за питейни нужди;
- 9. Електропреносна мрежа:
  - далекопровод “Пастра-Кирилова поляна” – 20 KV;
  - далекопровод “Бричебор -Краварски дол” – 20 KV;
  - далекопровод “Кирилова поляна-Тиха Рила” – 20 KV;
  - далекопровод “Краварски дол- вход тунел Илийна” – 20 KV;
  - далекопровод “ВЕЦ Калин-Пастра” – 20 KV;
- 10. Пътна мрежа:
  - асфалтов път “Пастра-Кирилова поляна” – 17 км;
  - бетонен път “Пастра-Язовир Калин” – 17 км;
  - път с трошено-каменна настилка “Кирилова поляна-Тиха Рила” – 9 км;
  - път с трошено-каменна настилка “Бричебор” – Кота 2000 – 16 км;
  - горски път “р. Каменица-р. Радовичка” – 4 км;
  - горски път “Владичина ливада-Буково бърдо” – 7 км;
- 11. Преградни стени на Горно Рибно езеро, Долно Рибно езеро и Смардливо езеро – площ 0,3 ха;
- 12. Хидроизмервателен праг до моста на Рилска река в местността “Бричебор” – с площ 0,1 ха; Речен мерителен участък Вели лаг.

Режими на зоната

Всички дейности и действия са забранени с изключение на тези по точка 1.1.1 и посочените както следва:

1. Функционални подобрения на съоръженията съгласно проектното им предназначение;
2. Поддръжка и ремонт на съоръженията;
3. Изграждане на рибни проходи;
4. Изграждане на пречиствателни съоръжения на съществуващите сгради и новопостроени обекти, както и където е необходимо септични ями с непроточни стени;
5. Изграждане на съоръжения за изпускане на екологичен оптимум вода в речните корита;
6. Обезопасяване на съществуващите съоръжения (затваряне на неизползваеми тунели с решетки, премахване по подходящ начин на нефункциониращи съоръжения и сгради);

7. Изграждане на система от хидрометрични и метеорологични станции;
8. Изграждане на система за събиране на ТБО и средства за тяхното изнасяне;
9. Изграждане на експлоатационен кантон за нуждите на НЕК ЕАД “Язовири и каскади” - район Благоевград на водохващане “Калин”;
10. Изграждане на 2 микро ВЕЦ-а за локално електрозахранване на сградата на НЕК ЕАД до язовирната стена на яз. Калин и на жилищен кантон “Белоборски дол”.

Норми

1. Запазват се досегашните проектни и номинални обеми на ползванията;
2. На обслужващите сгради на НЕК ЕАД “Язовири и каскади” могат да пребивават само служителите, които в момента изпълняват служебните си задължения. При посещение на външни лица за повече от 1 ден да бъде информирана ДПП за техния брой и период на престой;
3. Микро ВЕЦ-овете за локално електрозахранване да бъдат с мощност не по-голяма от 6 КВ;

Препоръки

1. Дейностите по ремонт и поддръжка да се извършват по възможност извън размножителния период на животните.

2.5 Зона за устойчиво горско стопанство

Аргументация

Тази зона се създава, за да експериментира модел на съвременно управление на горите, който да осигури ползване на дървесина за собственика на по-голямата част от територията на парка, без при това да намалява стойността на Парка по отношение на възможностите за туризъм или значимостта на биоразнообразието в него. Тази цел изхожда от необходимостта за модифициране на съществуващия Лесоустройствен проект 2000 с оглед на неговото прилагане в една експериментална площ в рамките на Парка, до тогава, докато не бъдат демонстрирани на практика доказали успешността си методи и практики за устойчиво управление на горите чрез многофункционално стопанисване.

В предвидените за частично ползване горски отдели липсват концентрации на консервационно значими видове. Зоната цели да демонстрира прилагането на съвременни подходи при ползването на горите и възможности за стопанисването им при условия, съответстващи на горска сертификация, както на горите в Зоната за устойчиво горско стопанство така и за целия парк. Целта е да се постигнат изискванията и критериите за включване на парка и Зоната за устойчиво горско стопанство като представителен обект в *Проекта за възстановяване на горите и устойчивото им управление* на МЗГ и Световна банка и финансирания от GEF компонент на този проект *Въвеждане на опазване на биологичното разнообразие в управлението на горите*.

Предназначение на зоната

Предназначението на зоната е да се предостави възможност за разработване и реализиране на модел за устойчиво горскостопанско ползване. Макар, че в България се полагат усилия насочени към разработване на модели на устойчиво управление на горите с опазване на биоразнообразието в тях, до сега почти няма практически опит за тяхното ефективно прилагане. Зоната е предназначена за ползване на горите като същевременно се запазят и увеличат техните защитни; водоохранни и рекреационни функции. Обособяването на Зоната цели в дългосрочен план да се развие като туристическа атракция и учебен обект за демонстриране на водещи устойчиви природосъобразни техники за управление и ползване на горите, което да доведе до генериране на допълнителни приходи от този вид специализиран туризъм и учебни програми. Целта е при успешно прилагане на експериментирания модел и постигане целите на парка в бъдеще да се приложи опита натрупан в управлението и ползването на горите в тази зона и в други територии в страната.

Описание и физико-географска характеристика

Зоната обхваща югозападната част на парка при надморска височина от 800 м до 2200 м. Площта на зоната е 1676,7 ха и включва отдели съгласно Лесоустройствен проект на ДЛ “Рилски манастир” 2000 г. №№ 77 (част), 78 (част), 79 (част), 80, 81, 82, 83 (част), 84 (част), 85 (част), 86 (част), 87 (част), 88 (част), 89, 90 и 91.

Територията включва стръмни до много стръмни склонове със северно изложение, покрити със смесени широколистни гори в долният пояс, който е в близост до Рилска река. От 1600-1700 м нагоре са разположени смесени иглолистни и чисти иглолистни гори от смърч, ела, бял бор и бяла мура. Средната възраст на горите в тази зона е 99 години, както средната възраст на горите в целия парк. Границите на зоната са както следва:

- на запад – границата на зоната съвпада с границата на Природния парк;
- на север – зоната в отделни участъци съвпада с границата на парка, в останалата част граничи с Подзоната с висока степен на туристическо ползване на Туристическата зона. Като цяло върви успоредно на р. Рилска на разстояние около 500 м от южния ѝ бряг;
- на изток – границата започва над водослива на Илийна и Рилска река и следва билото (Криво бърдо) през местността Череша до горната граница на гората;
- на юг – границата на зоната съвпада с горната граница на гората, като върви успоредно на вододелното било на река Рилска и завършва при Дяволска река.

Режими на зоната

Всички дейности и действия са забранени с изключение на тези по точка 1.1.1 и посочените както следва:

1. В рамките на зоната се прилагат лесовъдските мероприятия предвидени по ЛУП 2000 за ППРМ за тази територия при спазване на допълнителните изисквания на този план;
2. Възстановяване на съществуващата пътна мрежа за извоз и превоз на дървесина;
3. Изграждане на нов горски път за превоз на дървесина;
4. Складиране и превоз на дървесина по време, място и средства, които не влизат в противоречие с туристическата и духовна ценност на парка;
5. Превозване на дървесина с камиони през изходен пункт при местността Елешница или по южната граница на зоната в посока Дяволска река;
6. Залесяване в отдели със затруднено естествено възобновяване.

Норми

1. Ползването да не надвишава общият предвиден обем за тази територия за периода 2000-2010 съгласно ЛУП 2000;
Предвиденото ползване е с обем 63260 куб. м. Годишното ползване, според ЛУП 2000, е равно на 1/10 от общото ползване за 10 годишния период или 6326 куб. м.;
2. Сечите да се извеждат в периода от 01 септември през текущата година до 31 май на следващата година;
3. Периодът за извеждане на възстановителните дейности да се удължи на 50 години;
4. Интензивността на ползване да не надвишава 15%;
5. Допуска се изграждане на нов горски път с дължина не повече от 2 км до 2010 г.;
6. При ползване да се запазват до 10% от гниещите дървета;
7. На територията на парка превозването да става с камиони с капацитет максимум 10 м³;
8. За извоз или спускане да се използва само животинска сила;
9. Претоварните станции и временните складове да са обособяват само на територията на зоната за устойчиво горско стопанство.

Условия

1. Прилагането на експерименталния модел на устойчиво горско стопанство в зоната да става при постоянен мониторинг на броя и състава на видовете и местообитанията. При намаляване броя на местните видове и/или влошаване състоянието на местообитанията в рамките на пробен период от 5 години на прилагане на горскостопанските дейности, те се преустановяват и зоната получава статут на Зона за природосъобразно ползване;
2. Да не се извършва ползване на дървесина в горите от бяла мура и ела;

3. Да се запазват хралупатите дървета, както и тези с интересни разклонения и форми на стъблата;
4. При извеждане на възстановителните мероприятия да се цели постигане на разновъзрастова структура на гората, като се следват принципите на изборното стопанство;
5. При извършване на разрешените лесовъдски дейности да се запазва максимално характера на естествения ландшафт.

Препоръки

1. Да се обучат специалисти за прилагане практиките на устойчиво горско стопанство и изборно стопанисване на горите;
2. В дългосрочен план зоната да се развие като учебен обект за прилагане и показване на устойчиви, съвременни горскостопански практики, с възможности за ползването и като атракция за туристи, което ще доведе до удължаване на туристическия сезон;
3. Зоната да се включи като пилотна територия в *Проекта за възстановяване на горите и устойчивото им управление* на МЗГ и Световна банка и финансирания от GEF компонент на този проект *Въвеждане на опазване на биологичното разнообразие в управлението на горите*.

2.6 Зона на Светите места и културноисторическото наследство

Аргументация

В границите на парка се намират религиозни и културни паметници неразривно свързани с Риломанастирския комплекс, част от тях обявени от Министерството на културата за паметници с национално значение. Наличието на материалните паметници и съхранени духовни традиции на поклонничество създават предпоставка за формиране на уникална за ППРМ зона – Зона на Светите места. Тя се създава за осъществяване на идеалните цели на парка – 1.1.1; 1.1.2 и 1.2.1.

В населено място Рилски манастир е разположен уникалният православен религиозен комплекс Рилски манастир. Той представлява културноисторически паметник с национално значение, включен в списъка на Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство. Населените места съгласно ЗЗТ (чл.6, ал.2) не са част от защитените територии. Планът за управление въвежда режими и норми за Зоната на Светите места само за обектите на територията на парка.

Предназначение на зоната

Основното предназначение на Зоната на Светите места и културноисторическото наследство е да съхрани обектите на културноисторическото наследство на територията на парка. Тя цели да ограничи и/или отдалечи извършването на дейности, които не отговарят на каноните на православната вяра и традиции от светите места в други части на

природния парк. (ресторанти, интензивно преминаване на МПС, продажба на неподходящи за мястото стоки и др.) Тази зона осигурява възможност за уединение, духовно пречистване и спокойно съзерцаване красотата на природата и хармонията между ръкотворни духовни паметници и природно богатство.

В допълнение обособяването на зоната цели да допринесе, като цяло, за развитието на уникалния православен и исторически комплекс “Рилски манастир” като център на духовна и културна просвета и символ на неразривната връзка между дух и природа.

Описание и физико-географска характеристика

Зоната на Светите места и културноисторическото наследство представлява съвкупност от три самостоятелни площи, имащи функцията на охранителна територия, очертани в определени граници около следните религиозни обекти на територията на парка:

- Рилския манастир – територията в радиус 300 м от стените на манастира, в частта която попада извън населено място Рилски манастир;
- Гроба на Свети Иван Рилски – територията с радиус 100 м от обекта;
- Комплекса “Свети Лука” - територията с радиус 100 м от обекта;

Общата площ на зоната е 27,2 ха. Към Зоната на светите места и културноисторическото наследство спадат и пътеките, свързващи обектите на културноисторическото наследство.

Режими на зоната

Планът за управление уважава правото на БПЦ да ръководи и извършва православна религиозна дейност, обреди и ритуали. Съобразно предназначението на зоната, в нея трябва да се прилагат режими и норми, съобразени с каноните на православната вяра и традиции.

Всички дейности и действия са забранени, с изключение на тези по точка 1.1.1 и посочените както следва:

1. Дейности по консервация, реставрация и опазване на религиозните и културноисторически обекти и прилежащото им околно пространство;
2. Прилагане на система от норми за поведение, съответстваща с каноните на БПЦ и предназначението на зоната;
3. Продажба на църковни монополни стоки;
4. Специализирани образователни програми с религиозна насоченост;
5. Устройване на пътека от църквата “Света Богородица” към Рилския манастир;

Норми

1. Пътеката от църквата “Света Богородица” към Рилския манастир да се устрой, така че да не преминава през резерват “Риломанастирска гора”;

2.7 Туристическа зона

Аргументация и предназначение

ППРМ е една от най-посещаваните защитени територии в страната. Тук пристигат около половин милион души годишно, които посещават Рилския манастир, търсят възможност за духовно пречистване, отдих и съприкосновение с природата. Създаването на Туристическата зона отговаря на изискванията на ЗЗТ (чл.19) и идеалните цели на парка – 1.4.1; 1.4.2; 1.5.2 и др. Създаването на зоната цели да се разнообразят и обогатят туристическите преживявания, да се осигури на посетителите сигурност, възможности за хранене, нощувка, паркинг, информация, атракции, възможности за спорт и почивка. Развитието на туризма и свързаните с него услуги ще създадат условия за генериране на приходи. Осъществяването на туристическите дейности с включване на местните общности би осигурило работни места за местното население и неговата подкрепа за опазване на духовните и природни богатства на парка.

Описание и физико-географска характеристика

Районът около Рилският манастир е отправна точка за няколко основни туристически трасета в Рила планина. Характерно за туристическата зона е разнообразния релеф и голяма денивелация - на малки разстояния туристите попадат в различни по своя характер местности – дълбоки речни долини, вековни гори, планински била, скалисти върхове (повечето от тях над 2 500 н.м.в.), ледникови езера. Туристическата зона има обща площ от 724,5 ха и в нея са разположени разнообразни инфраструктурни елементи като входно-изходни пунктове, маршрути, погледни места, хижи и заслони, хотели, къмпинги, места за едnodневен отдих, хоризонтална и вертикална маркировка; знаци и табели (предупредителни, оповестителни, информационни). Заедно с определения за зоната регламент, изброените елементи гарантират оптимално от природозащитна гледна точка разпределение на туристическия поток, като едновременно с това съхраняват традиционни практики и удовлетворяват очакванията на туристите.

В зависимост от степента на туристическо ползване Туристическата зона се дели на три подзони:

1. Подзона с висока степен на туристическо ползване;
2. Подзона с умерена степен на туристическо ползване;
3. Подзона с ниска степен на туристическо ползване.

Четири основни режими важат за територията на цялата зона, а специфични режими се отнасят за някои от подзоните.

Общи режими на Туристическата зона

Всички дейности и действия са забранени с изключение на тези по точка 1.1.1 и посочените както следва:

1. Предоставяне на услуги за хранене, настаняване и други обичайни туристически услуги (включително продажба на подходящи места, на дървени въглища и дърва за палене на огън за туристите, за избягване на сеченето и кастренето на дърветата в парка);
2. Реконструкция и поддръжка на съществуващите и строителство на нови сгради за нуждите на туризма и управлението на парка;
3. Палене на огън, слънчеви бани, спортни игри – в местата за отдих;
4. Устройване на маршрути за специализиран туризъм (наблюдение на растения, пеперуди, птици, характерни ландшафти, устойчиви горскостопански практики, геологични феномени; планинско колоездене и др.);
5. Събиране на горски плодове, гъби и билки за лични нужди извън определени и обозначени места.

2.7.1 Подзона с висока степен на туристическо ползване

Аргументация

Подзоната обхваща района на съществуващия основен вход на парка. От нея се осъществява основната част от комуникациите, засягащи цялата територия. Подзоната обезпечава необходимото професионално обслужване на посетителския поток – посрещане, разпределяне, информиране, насочване съобразно предпочитанията на посетителите.

Предназначение на подзоната

Да се разнообразят и обогатят туристическите преживявания, да се осигури на посетителите сигурност, възможности за хранене, нощувка, паркинг, информация, атракции, възможности за спорт и почивка, като по този начин се облекчи натоварването на всички останали зони. Да се създадат условия за пренасочване на светските традиционни дейности и забавления извън местата с религиозно значение.

Описание и физико-географска характеристика

Подзоната обхваща крайречните пространства на Рилска река и ниските части на прилежащите склонове - местностите Елешница, Пчелино, Бричебор. Част от зоната обхваща територия на север и юг от Илийна река на около 500 м по реката в източна посока. Общата площ на подзоната е 209,3 ха.

Режими на подзоната

Всички дейности и действия са забранени, с изключение на тези по точка 1.1.1, общите разрешителни режими на Туристическата зона и посочените както следва:

1. Изграждане на етнографски комплекс, представящ традиционни местни занаяти;
2. Изграждане на посетителски център;
3. Изграждане на паркинг в местността Бричебор, изграждане на алея за пешеходци и декоративни каруци (шейни);
4. Устройване на място за едnodневен отдих (пикник);
5. Устройване на специализиран маршрут за езда и преминаване с коне само по пътеката за езда;
6. Устройване на специализирани маршрути за планинско колоездене и преминаване с планински велосипеди само по маршрутите;
7. Изграждане на пречиствателни съоръжения на съществуващите сгради и новопостроени обекти;
8. Санитарни сечи, събиране на суха и паднала дървесина, залесяване с местни произходи;
9. Сенокос, ръчно на определени места (Приложение 29);
10. Паша на определени места (Приложение 29);
11. Любителски риболов;

Приложение 23 описва предназначението и обхвата на дейности за по-важните обекти в туристическата зона.

Норми

1. Паркинга в м. Бричебор е с капацитет 100 броя ЛМПС;
2. Алеята за пешеходци и разходка с каруци (шейни) да се устрои по трасето на бившата теснолинейка, като се разрешава не повече от 4 каруци (шейни) с две впрегатни животни по маршрута едновременно;
3. Мястото за едnodневен отдих да се устрои в местността Бричебор с капацитет от 3 маси, 2 огнища;
4. Специализираният маршрут за езда да се устрои от местността Бричебор по долината на р. Рилска към местността Елешница;
5. На пътеката за конен туризъм едновременно по цялото трасе се допускат до 7 коня плюс водач;
6. Маршрутите за планинско колоездене се устройват само в източната част на подзоната от Бричебор по течението на р. Илийна.

Препоръки

1. Устройството на подзоната да стане със специален Подробен устройствен план (част от Общия устройствен план на територията) за разполагане на отделните елементи, след оценка на техническите възможности и спецификата на терена, със специално внимание за хармонично вписване на обектите с околната среда;

2. Етнографското селище да се създаде по южния бряг на р. Рилска при вливането ѝ с Илийна река;
3. Посетителският център да се изгради в близост до моста на река Илийна при сливането с р. Рилска;
4. Да се създадат специално или да се приспособят части от маршрутите, за да станат достъпни за хора с увреждания;

2.7.2 Подзона с умерена степен на туристическо ползване

Аргументация

Подзоната е необходима за осигуряване на по-непосредствен контакт с природата за широк кръг посетители за сравнително кратко време при използване на предоставените от парка посетителска инфраструктура и услуги. Необходимостта от ефективно управление на посетителския поток в буферната зона на резерват “Риломанастирска гора” и в близост до Светите места в парка е важен аргумент за обособяване на подзоната.

Предназначение на подзоната

Подзоната има за цел да обслужи туристическия поток по начин, който да гарантира опазването на биоразнообразието, религиозното и културно наследство. В подзоната се осигурява информация и интерпретация за туристите.

Описание и физико-географска характеристика

Подзоната обхваща територията по южния бряг на р. Рилска между реката и резерват “Риломанастирска гора”. На изток започва малко над вливането на р. Илийна в р. Рилска и продължава на запад до Кирилова поляна включително. Подзоната обхваща също територията от двете страни на р. Илийна от около 500 м на изток от вливането на р. Илийна в р. Рилска до пътеката Краварски дол – Череша. Общата площ на тази подзона е 419,4 ха.

Подзоната включва следните елементи, описани по тяхната основна функция:

1. Места за дълготраен отдих:
  - Хотели
    - Хотел “Рилец” – 180 легла;
  - Къмпинги
    - В настоящия момент в зоната попадат редица къмпинги с бунгала и ведомствени бази, разположени в местностите Биволарника, Кирилова поляна, Явора, Краварски дол (вж. Приложения 3 и 23);
  - Места за биваци (палаткови лагери)
    - Местността Биволарника ;
    - Тиха Рила, на прехода от речната тераса;
2. Места за пикник (еднодневен отдих):
  - Местността Обедище;
  - Местността Биволарника, южния бряг на р. Рилска;

- Местността Студената чешма;
- Кирилова поляна.

Режими на подзоната

Всички дейности и действия са забранени, с изключение на тези по точка 1.1.1, общите разрешителни режими на Туристическата зона и посочените както следва:

1. Изграждане и обособяване на паркинги в местността Бачкова чешма, Краварски дол и местностите Кирилова поляна, Обедище и района на бившата ЖП гара;
2. Поддържане на къмпинги;
3. Бивакуване;
4. Устройване на обектите (построяване на тоалетни, оборудване с кошчета за отпадъци, огнища, пейки, маси, беседки и др.);
5. Устройване на специализирани маршрути за планинско колоездене и преминаване с планински велосипеди само по маршрутите;
6. Изграждане на малък информационно-посетителски пункт;
7. Предоставяне на услуги за хранене, настаняване и други обичайни туристически услуги в местата за отдих с пренощуване, без палатковите лагери и местата за пикник;
8. Любителски риболов;
9. Сенокос, ръчно на определени места (Приложение 29)

Норми

1. В местността Краварски дол паркинга е само за нуждите на къмпинга с капацитет до 15 леки автомобили;
2. Къмпинга в местността Краварски дол запазва капацитета си от 13 бунгала и една полумасивна сграда;
3. Основния паркинг над Рилския манастир с твърда настилка в местността Бачкова чешма е с капацитет 50 броя ЛМПС. Паркингите на Кирилова поляна, Обедище и района на бившата ЖП гара да са без настилка;
4. Ношувки в биваците – до 5 ношувки съобразно капацитета: Тиха Рила до 10 палатки; Биволарника до 15 палатки;
5. Посетителския пункт да се изгради на Кирилова поляна;
6. Местата за едnodневен отдих да бъдат устройвани по предварително изготвен проект;
7. Любителски риболов по р. Рилска от Бричебор до Кирилова поляна;
8. Маршрутите за планинско колоездене се устройват само в източната част на подзоната по течението на р. Илийна.

Препоръки

1. Да се създадат специално или да се приспособят части от маршрутите, за да станат достъпни за хора с увреждания;
2. Ношувките в къмпингите да не надвишават 7;

3. Да се благоустрои къмпинга в местността Краварски дол;
4. Препоръчва се следния капацитет на местата за едномедневен отдиx и паркингите:
  - Местността Обедище – не повече от 10 маси, 30 коли, 5 огнища;
  - Местността Биволарника – не повече от 4 маси, 3 огнища;
  - Местността Студената чешма – не повече от 20 маси, 10 огнища;
  - Кирилова поляна – не повече от 10 маси, 10 огнища, 20 коли;
  - Паркинг в района на бившата ЖП гара – до 20 коли

2.7.3 Подзона с ниска степен на туристическо ползване

Аргументация

През парка, предимно във високите му части традиционно са се утвърдили пътеки и маршрути за пешеходен туризъм, свързващи хижи и други обекти в парка и в Рила планина като цяло. Тези маршрути преминават през незасегнатата природна среда и се използват за транзитни преходи.

Предназначение на подзоната

Тази част от туристическата зона има за цел да осигурява непосредствен контакт с природата, усамотение и безопасно преминаване и пребиваване за туристите. Дейностите в тази подзона обогатяват и разнообразяват предлаганите туристически дейности в парка като цяло. Подзоната предлага подслон и настаняване на туристите в заслон Кобилино бранище и хижа “Рибни езера”, както и настаняване и изключителни преживявания в условия на уединение и хармония с природата в екохижата в местността Буково Бърдо. Екохижата дава възможност за генериране на приходи от страна на собственика, както и предоставя възможност да бъде използван за базова станция за охраната на парка.

Описание и физико-географска характеристика

Настоящата подзона има предимно линеен характер и е с обща площ 95,6 ха. Към нея се отнасят следните елементи, описани по тяхното местоположение и функции:

1. Входно-изходни пунктове:
  - Местността Зидани Бачии – посока язовир “Калин”;
  - Местността Винтчето северно от язовир “Калин”;
  - Местността Раздела – по пътеката от Седемте Рилски езера;
  - Кобилино бранище - от посока Страшното езеро (Мальовишки дял) и от посока язовир Бели Искър;
  - Южно от вр. Йосифица, от посока хижа “Грънчар”;
  - Южно от връх Канарата;
  - Река Радовичка (Радовица) откъм резервата “Парангалица”;

- Деризмийца; на запад от местността Добро поле.
2. Маршрути - пешеходни пътеки, както следва:
- Рилски манастир - през Калугерски дол – Баучер - хижа “Иван Вазов”;
  - Рилски манастир - Кирилова поляна - Сухото езеро - Кобирино бранище;
  - Рилски манастир - връх Бричебор – канала - Кота 2000;
  - Кирилова поляна – Тиха Рила - хижа “Рибни езера”;
  - Хижа “Рибни езера” - хижа ”Грънчар”;
  - Хижа “Рибни езера” - хижа “Македония” (Е-4);
  - Хижа “Рибни езера” – Маринковица - Кобирино бранище – хижа “Мальовица”;
  - Бричебор - през Радовичка река - хижа “Македония”;
  - Село Пастра - язовир “Калин”;
  - От бъдещата екохижа в местността Буково бърдо до Добро поле;
  - Тиха Рила – Смрадливото езеро – хижа “Рибни езера”;
  - Хижа “Рибни езера” – Синьото езеро – Кота 2000;
  - Хижа “Рибни езера” – Мраморецко езеро –Кота 2000;
  - Хижа “Рибни езера” – връх Рилец – Теодосиеви караули – връх Баба – връх Бричебор - Бричебор;
  - Хижа “Рибни езера” - връх Рилец – Теодосиеви караули - Манастирски езера – Черней - Биволарника;
  - Бричебор - Владичина ливада - Кози камък - канала - Кота 2000;
  - Владичина ливада - Зли дол - 1-ва шатра;
  - Криварски дол – Череша – Елешница;
  - Бричебор – Ломница – Елешница;
  - Църквата “Света Богородица” – Рилски манастир (част от Зоната на Светите места).
3. Погледни места:
- Буково Бърдо;
  - Бричебор (сливането на р. Илийна и р. Рилска);
  - Скалата 1 км западно от Калугерски дол по пътеката за местността Равна;
  - Царев връх;
  - Рибни езера;
  - Язовир “Калин”;
  - Смрадливото езеро;
  - Кота 2000 на река Илийна;
  - Водния рид;
  - Лавината;
  - Кирилова поляна;
  - Сухото езеро;
  - Дяволски езера;
  - Солунски преслап;
  - Зидани бачии;
  - Белчевица;
  - Тунела;
  - Лопена.

4. Места за пренощуване:
  - Заслон Кобилино бранище;
  - Хижа “Рибни езера”;
  - Екохижа (бъдеща) Буково бърдо.

Режими на подзоната

Всички дейности и действия са забранени, с изключение на тези по точка 1.1.1, общите разрешителни режими на Туристическата зона и посочените както следва:

1. Изграждане на екохижа в местността Буково бърдо;
2. Устройване на специализиран маршрут за езда и преминаване с коне само по пътеката за езда;
3. Устройване на специализирани маршрути за планинско колоездене и преминаване с планински велосипеди само по маршрутите;
4. Изграждане на санитарни съоръжения, водохващане и малка водоелектрическа централа за локално електроснабдяване на екохижата и хижа “Рибни езера”;
5. Паша на конете за езда;
6. Сенокос, ръчно на определени места (Приложение 29).

Норми

1. Броят на леглата за гости в екохижата да не надвишава 30;
2. Специализираният маршрут за езда се устройва само по пътищата и пътеките в долината на р. Илийна.
3. Специализираните маршрути за планинско колоездене се устройват само по пътищата и пътеките в долината на р. Илийна;

ЧАСТ IV

РАБОТЕН / ОПЕРАТИВЕН ПЛАН

1.0 Приоритети на плана за управление

1.1 Развитие и подобряване на структурата на Дирекция Природен парк “Рилски манастир”

Направената оценка на нуждите от персонал на Дирекцията на ППРМ за постигане на формулираните в настоящия план цели на управление показва, че на парковата администрация са необходими следните основни служители:

- Директор;
- Специалист “Флора”;
- Специалист “Фауна”;
- Специалист “Гори” - лесовъд
- Специалист по връзки с обществеността;
- Специалист по туризъм;
- Специалист по ГИС и информационни технологии;
- Счетоводител;
- Шофьор;
- Минимум девет души паркова охрана.

Необходимо е паркът да се раздели на три паркови участъка с началник-участък и 2 души охрана за всеки участък (общо 9 души).

За всички длъжности в ДПП следва да бъдат изготвени длъжностни характеристики, както и Правилник за вътрешните правила в Дирекцията.

1.2 Консултативен съвет към дирекция Природен парк “Рилски манастир”

След приемане на Плана за управление Дирекцията на ППРМ следва приоритетно да инициира и организира създаването на Консултативен съвет (КС) - съвещателен орган, който подпомага и улеснява работата на ДПП. Подобни съвети се създават на основание чл. 7 от Правилника за устройството, функциите и дейността на дирекциите на природните паркове към НУГ, в отговор на практическата необходимост за осигуряване на взаимодействие между институциите и лицата с правомощия и отговорности на територията на парковете. Консултативните съвети осигуряват прозрачност в работата на Дирекциите на парковете и на институциите, извършващи дейности на територията на парковете, както и по-добро информиране на обществеността. Тези съвети са колективни съвещателни органи, които се състоят от председател, съпредседател, секретар и членове.

Председател на Консултативния съвет за Природен парк “Рилски манастир” ще бъде директорът на парка. На своята първа среща КС ще разгледа и приеме правилник за дейността си. За участие в него ще бъдат поканени представители

на държавните и местни власти, собствениците на земи и обекти в парка, научни институции, бизнес организации, неправителствени организации и др.

Консултативния съвет координира дейностите на институциите и лицата с правомощия и отговорности на териториите на парковете свързани с:

1. Опазване на биологичното разнообразие и културноисторическото наследство;
2. Ефективно опазване и устойчивото ползване на ресурсите съобразно правата на собствениците, според действащото законодателство и ПУ;
3. Осъществяване на дейности за туризъм и отдих в съответствие с изискванията на действащото законодателство и ПУ;
4. Развитие, поддържане и усъвършенстване на информационната система на парка;
5. Съдействие на ДПП за по-доброто му финансово, материалнотехническо и кадрово осигуряване;
6. Образование, информиране и привличане на подкрепата на обществеността;
7. Осъществяване на връзки с други подобни съвети за защитени територии у нас и в чужбина.

Консултативният съвет не се занимава пряко със стопанисване на ресурси в парка и придобиване на приходи от тях. Това е законно право на собствениците на земи и обекти. КС само оказва съдействие и подпомага ДПП при прилагането на законите и Плана за управление.

След всяка среща на КС за ППРМ, Председателят ще информира писмено представените институции и собственици, и специално игумена на Рилския манастир и Светия Синод на БПЦ, за разгледаните от съвета въпроси, в случай че техен представител не е присъствал на заседанието.

2.0 Програми и проекти

В процеса на планирането са приложени съвременни методики за степенуване по важност, както на идеалните, така и на оперативните цели и на най-приоритетните програми и проекти. Тези програми и проекти са отразени по-долу в тригодишния работен план.

В Плана са включени програми и проекти определени на основата на оценка на наличната информация за заплахите и конкретните нужди и са съобразени с целите на парка. Описаните проекти дават насока на дейностите в парка, така че да се осигури най-доброто взаимодействие и хармония между тях. Програмите и проектите могат да бъдат взети предвид от заинтересованите страни и при възможност да бъдат осъществени с или без взаимодействие с Дирекцията на природния парк. Изпълнението на част от тях може да бъде инициатирано от Дирекцията на ПП “Рилски манастир”.

2.1 Опазване на религиозното и културноисторическото наследство

2.1.1 Програма за конзервация, опазване, реставрация и реинтеграция на паметниците на културата и тяхната среда на територията на Природен парк “Рилски манастир”

- Проект - Мониторинг на обектите в зоната на Светите места и КИН

Проектът предвижда разработване и прилагане на система за постоянно наблюдение на цялостното състояние и промените на обектите от Зоната на Светите места и КИН и за създаване и поддържането на база данни с тази информация. Мониторингът ще отчита и въздействието на туристическия поток върху състоянието на религиозните и културни паметници.

- Проект – Устройване на пътеката между църквата “Света Богородица” и Рилския манастир

Църквата “Света Богородица” е отдалечена и без пряка териториална връзка с Рилския манастир и обектите на културноисторическото наследство в парка. Проектът предвижда възстановяване на старата пътека (а при необходимост - и прокаране на участъци на нова такава) по границата на резерват “Риломанастирска гора”. Тя ще осигури необходимата връзка между обектите. Предвижда се и необходимото устройство на пътеката (обезопасяване, поставяне на пейки, оформяне на погледни места и т.н.)

- Проект - План за опазване на културноисторическите ценности и културния ландшафт в парка

Предвижда се разработване на цялостен план за опазване на културноисторическите паметници в единство с обкръжаващата ги природна среда. В плана следва да бъдат оценени съществуващите заплахи и да се набележат мерки срещу отрицателното влияние на атмосферните условия, биологични фактори, сеизмични явления, посегателства и т.н. Адекватни мерки следва да бъдат набелязани и за запазване на връзката на духовните и културни паметници с обкръжаващата ги природа, както и режими и концепция за интегрална консервация на КИН.

2.1.2 Програма за интерпретиране на обектите на културноисторическото наследство (като част от цялостната концепция за интерпретация в парка виж 2.5 Интерпретация и образование)

- Проект – Обозначаване на обектите на културноисторическото наследство

Проектът е част от цялостна, единна програма за интерпретация в парка. Проекта предвижда поставяне на информационни табели с имената, предназначението, историята, значимостта и т.н. на обектите от КИН в парка, обозначаване на техните граници и други обозначения според характера на обекта.

- Проект - Маркиране на поклонническия път

Предвижда се обозначаване на трасето на поклонническия път по подходящ начин, поставяне на знаци, информационни табели в съответствие с цялостната програма за интерпретация в парка, изискванията и нормите на православната вяра, както и съобразяване с режимите и нормите на резерват “Риломанастирска гора” в участъците където Поклонническия път минава в близост или в резервата.

2.1.3 Програма за археологическо проучване на религиозните и обектите на културноисторическото наследство

- Проект – Археологическо проучване на обектите на културноисторическото наследство в ШПРМ

Проектът предвижда проучване материалните останки свързани с историческото развитие на комплекса на Рилския манастир от времето преди построяването на манастира в сегашният му вид и местоположение, както и на други исторически обекти. Проучванията ще бъдат насочени в района на дола Черней, Царев връх, местността Седлото – гроба, костницата и други.

2.2 Опазване на природните компоненти

2.2.1 Програма за маркиране и обозначаване на резерват “Риломанастирска гора”

- Проект – Маркиране и обозначаване на резерват “Риломанастирска гора”

Проектът предвижда маркиране границите на резервата и информационни табели в буферната зона на резервата (особено в частта по р. Рилска), както и на предупредителни знаци за правилата за поведение в резерватната територия. Изпълнението на проекта е в компетенцията и правомощията на Дирекцията на НП “Рила” отговорна за охраната на резервата. Осъществяването на проекта следва да бъде съгласувано с ДПП.

2.2.2 Програма за опазване естественото състояние на горите

- Проект – Природозащитни мерки за консервационно значими горски участъци и за опазване на горски видове с висока консервационна значимост

Проектът предвижда прилагането на приоритетни природозащитни мерки в тези части в горите, които са консервационно значими като съобщества (горите от бяла мура), като сукцесионен стадий (климаксните участъци), като степен на естественост или където се срещат съобщества на растителни и животински видове с висока консервационна значимост. Проектът включва картиране на находищата на консервационно значими видове горски растения, Борисова ела, рилски дъб, тис, воден габър, бяла мура, на редки видове безгръбначни, дневни грабливи птици, сови, кълвачи, на смок мишкар, глухари, лещарка и др. Предвижда се оценка на състоянието им, конкретните заплахи и перспективите за устойчиво развитие на критичните популации.

- Проект – Изготвяне на пожароустойчив план

Проектът предвижда разработването на пожароустойчив план за предотвратяване на пожари в горите и координация на контрола и ответните действия. Той включва:

- а) изготвяне на пожароустойчив проект за горите в парка;
- б) обучение на служители и доброволци;
- в) създаване на система за редовна връзка, координация и съвместни действия със съответните партниращи институции като Министерството на вътрешните работи, Националната служба по противопожарна и аварийна безопасност, Министерството на отбраната, Гражданска защита, Национално управление по горите, Общинските администрации и т.н.

- Проект - възстановяване на горите след пожари

Предвижда се картиране на досега опожарените места, оценка на състоянието след пожарите и дейности за улесняване възстановяването на растителността (районите на Калин, Елешница, река Илийна и др.), когато и където е необходимо.

- Проект – Постепенна подмяна на горските култури и екзотични дървесни видове

Проектът предвижда извеждане на отгледни сечи в култури като се създават условия за постепенно възстановяване на естествените горски екосистеми и ландшафт. В началната фаза на проекта ще бъде направена оценка на разпространението и състоянието на екзотични дървесни видове в парка и ще се предприемат мерки за заменянето им с местни.

- Проект – Създаване на семенна база за възстановяване на горите

Проектът предвижда събиране на семена от местните популации на дървесните видове и производство на посадъчен материал за залесяване за нуждите на парка.

2.2.3 Програма за опазване на високопланинската безлесна зона

- Проект – Оценка, картиране и определяне на мерки за опазване на високопланинските тревни, скални и клекови съобщества

Проектът предвижда цялостно териториално проучване и картиране на високопланинската безлесна зона и пояса на клека и определяне на конкретните участъци с най-висока консервационна значимост. Като основа при избора на тези участъци ще бъде използвана и информацията събрана по време на теренната работа при разработване на плана за управление. За всеки от тези участъци се предвижда определяне на специфичните заплахи и на необходимите консервационни мерки - изолиране от човешко присъствие на гнездовищата на уязвими към безпокойство скални видове (скален орел, сокол скитник и др.), регулиране на пашата или спирането ѝ в местата с висока концентрация на ендемични и реликтни видове растения и безгръбначни животни и т.н.

- Проект – Мерки против понататъшната инвазия на зановеца и възможностите за неговото намаляване

Проектът предвижда изясняване на разпространението, тенденциите и степента на заплахата за локалната флора и фауна от инвазията, както и определяне на мерките за нейното спиране. Предвижда се експериментиране ефективността на различните мерки за ограничаване разпространението на зановеца и прилагане на най-сполучливите от тях в най-засегнатите райони (до границите на резерват “Риломанастирска гора”, Радовичка река и др.). Проектът предвижда едновременно с експериментите за определяне на мерки за ограничаване на балканския зановец, преди да започне масовото им прилагане да се извърши фаунистично проучване на комплекса от свързани с него насекоми и ненасекомни безгръбначни, за да се намали евентуалното негативно влияние върху техните местообитания.

2.2.4 Програма за опазване на водите и влажните зони в парка

- Проект – Мерки за обезпечаване на екологичния оптимум на водите под котата на хидротехническите съоръжения

Понастоящем функциониращите хидросъоръжения на територията на парка конструктивно или поради неспазване на изискванията по обслужването им не осигуряват необходимия екологичен оптимум води в коритата на потоците, разположени на по-малка надморска височина. Проектът предвижда определяне и осъществяване на мерки (технологични, режими на ползване и др.) за осигуряване на изпускането на екологичен оптимум води под котата на хидротехническите съоръжения. Това ще доведе до подобряване на условията за съществуването на речните, крайречните и горските екосистеми в парка непосредствено под деривациите и каналите. Предвижда се и наблюдение и мониторинг на ефекта от приложените мерки.

- Проект – Опазване на приоритетни участъци от крайбрежните екосистеми

Проектът предвижда оценка на микротопографската специфика на крайбрежните екосистеми с оглед определяне на най-незасегнатите, най-типичните, най-представителните и най-богатите на безгръбначна фауна участъци от нея. След определяне на заплахите за всяко от тези места се предвижда набелязване на конкретни мерки за опазването им.

- Проект – Изработване на хидрографска карта на парка

Проектът предвижда да се изработи комплексна хидрографска карта на парка, отразяваща основните характеристики на речната мрежа.

2.2.5 Програма за опазване на конзервационно значими видове

- Проект – Оценка на популациите и мерки за опазване на конзервационно значимите видове и техните местообитания

Проектът предвижда определяне разпространението и картиране; оценка на размера и числеността на популациите, репродуктивния потенциал и други основни биоecологични параметри на видовете растения и животни с висока конзервационна значимост (Рилски ревен, Свети Йоаново подрумиче, ела, алпийски тритон, грабливи птици, глухар, прилепи, мечка и др.). Особено внимание ще бъде отделено на биологичните и екологични особености на ендемичните видове в парка, както и на мерки за опазване на техните местообитания. На базата на идентифицираните заплахи за всеки от видовете се предвижда определянето на конкретни природозащитни мерки за тях.

- Проект – Възстановяване на местната популация на дивата коза

Настоящия проект предвижда разработването и прилагането на преки мерки за спиране на незаконния острел и безпокойството на дивата коза. Проектът предвижда действия за обезпечаване на нормална локална миграция между ПП

“Рилски манастир” и НП “Рила”. При осъществяването му ще бъдат използвани резултатите от текущия проект в НП “Рила” за опазване популацията на дивата коза. Не се изключва осъществяване на дейности и по организирано преселване на индивиди от НП “Рила” в ППРМ.

- Проект - Възстановяване популациите на балканската пъстърва

Проектът предвижда разработване и прилагане на комплексни мерки за създаване на условия за нарастване по естествен начин на популациите на балканската пъстърва и зарибяване с отгледани в рибарници рибки. Предвиждат се и мерки за предотвратяване на бъдещо повторно изместване на местния вид от чуждоземни такива.

- Проект – Изкуствено подхранване на лешоядните птици

Предвижда се организиране на епизодично изнасяне на преминали ветеринарен контрол трупове на домашни животни (включително чрез използване на естествения отпад на пасящите на територията на парка стада). Проектът цели задържане в парка на появяващите се все по-често през последните години двойки черни и белоглави лешояди. Това би създавало благоприятни условия за бъдещо естествено връщане и на брататия лешояд в парка.

2.2.6 Програма за опазване на ландшафта

- Проект – Допълнителна оценка на ландшафтите и подобряване на мерките за опазване

Проектът предвижда допълване на изготвената по време на подготовката на ПУ бърза ландшафтна оценка с оглед идентифициране, описание и картиране, т.е. цялостно и систематизирано представяне на настоящото състояние на ландшафтите в парка и предлагане на конкретни мерки за опазването им.

2.2.7 Програма за рекултивация и борба с ерозията

- Проект - Рекултивация на нарушени при хидростроителството терени

Предвижда се прилагането на мерки за намаляване на неблагоприятните ефекти от строителните дейности в района на хидросъоръженията. Дейностите включват разчистване на терените, залесяване с местни видове, зачимяване и други.

- Проект – Противоерозионни дейности

Проектът предвижда оценка на състоянието на терените с проява на процесите на повърхностна ерозия в парка, определяне на най-засегнатите места с оглед възстановяване и рекултивация на терените и предотвратяване и забавяне на ерозионните процеси.

2.2.8 Програма за комплексен мониторинг

- Проект – Биологичен мониторинг на горските екосистеми

Предвижда се разработването и прилагането на програма за дългосрочно наблюдение на основните параметри на горските екосистеми с акцент в резерват “Риломанастирска гора” – степен на естественост и фаза на развитие, възобновителен потенциал, санитарно състояние, състояние на консервационно значими съобщества и видове и др. В зоната за устойчиво горско стопанство се предвижда мониторинг на въздействията от експерименталното стопанско ползване на горите.

- Проект - Мониторинг на водните, крайбрежните екосистеми и други влажни зони

Проектът предвижда разработване и прилагане на система за дългосрочно проследяване на качеството на водите в парка (основните абиотични и биологични показатели) за водите в парка и изброените типове екосистеми, изпускането на екологичния оптимум води и др. Проектът включва мониторинг върху състоянието и динамиката на растителността на влажните зони в Парка.

- Проект - Мониторинг на климатичните фактори

Предвижда се изграждането на система от метеорологични пунктове и системно събиране на данни за основните климатични показатели в различни части, екосистеми и надморски височини в парка.

- Проект - Мониторинг на консервационно значими видове растения и животни и/или техните съобщества

Проектът включва разработването и привеждането в действие на система за мониторинг на основните показатели за състоянието на популациите на консервационно значими видове растения и животни - следене на процесите свързани с разпространението, числеността, пространствената структура, възрастовата структура и други екобиологични параметри.

- Проект - Мониторинг на ресурсите от лечебни растения, диви плодове и гъби

Проектът предвижда системно проследяване във времето на състоянието на популациите и запасите на лечебните растения, дивите плодове и гъбите обект на стопанско ползване в парка.

- Проект - Мониторинг на пасищните комплекси и контрол на пашата

Проектът включва разработване и прилагане на схема за биологичен мониторинг на високопланинските тревни съобщества (разпространение, състав, състояние на индикаторни и консервационно значими видове и т.н.). Предвижда се и проследяване ефекта от пашата и сенокоса в местата, където се

извършват такива дейности, както и проследяване състоянието и ефекта от мерките по контролиране инвазията на зановеца.

- Проект – Поленов мониторинг и радиологичен мониторинг

Проектът предвижда към системата за комплексен мониторинг да се включат поленов и радиологичен мониторинг, които вече се извършват на територията на ППРМ от различни институции. За съгласуваното изпълнение на тези видове наблюдения и за подпомагане и осигуряване на тяхното финансиране ДПП ще взаимодейства с отговорните лица и организации.

- Проект – Мониторинг на ландшафта

Проектът включва разработването и привеждането в действие на система за мониторинг на състоянието и промените в предварително определени ландшафти в парка.

- Проект - Мониторинг на туристическия поток и неговото въздействие

Предвижда се разработване и прилагане на специална програма за дългосрочно проследяване на някои от основните параметри на туристическия поток: разпределение, брой, денонощна и сезонна динамика, форми на туристическо присъствие, места на концентрация, мониторинг на въздействията и т.н. Ще бъде отделено специално внимание за определяне на границите на допустимата промяна, за да се набележат норми за ползване и туристически дейности.

- Проект - Проучване на поемния капацитет на парка

Предвижда се изясняване на потенциала на парка по отношение на “комфортно” поемане и обслужване на различни видове посетители в зависимост от различните форми на отдых, които паркът предлага. Особено внимание ще бъде отделено на изследването, картирането и оценката на отделните части от територията на парка по отношение на поемния им капацитет.

2.2.9 Програма за проучване и оценка на биоразнообразието

- Проект – Проучване на възможностите за генетичен обмен между природния парк и Национален парк “Рила”

Предвижда се изясняване на начина, по който се извършва биологичен обмен между популациите в ППРМ и НП “Рила”. Ще се изследват сезонните миграции, пространствената цялост на растителните популации, съществуването на генни мостове, биологичния потенциал и специфика на популациите и заплахите за протичане на естествените процеси. Ще бъдат набелязани мерки за опазване на условията, при които протичат тези процеси.

- Проект – Биосистематично изследване на рилския дъб и борисовата ела

Проектът предвижда биосистематично изследване на двата вида с оглед изясняване на генезиса и таксономичния им статус, родствените връзки с други близки видове и др. Проектът ще търси финансиране от външни за ДПП източници, но ще разчита на подкрепата на дирекцията с информация и съдействие.

2.3 Управление на природните ресурси

2.3.1 Програма за управление на водите

- Проект – Оценка и мониторинг на водоползването в парка

Предвижда се разработване и привеждане в действие на система за цялостна оценка на ползването на води в парка, както и на база данни за съхраняване на информацията и за проследяването на водоползването в бъдеще. Като отделна част на проекта се предвижда изготвянето на прогноза за състоянието на водните ресурси в бъдеще и използването ѝ за определяне на параметрите на бъдещото ползване на води от парка с оглед опазване на водните ресурси и екологичното състояние на парка като цяло.

2.3.2 Програма за управление на горски комплекси

- Проект – Експериментално устойчиво горско стопанство

Проектът предвижда експериментиране на екологосъобразни начини за ползване на дървесина в Зоната за устойчиво горско стопанство. Предвижда се извеждането на подходящи видове сечи при максимално щадящи биоразнообразието техники на експлоатация (със запазване на хралупатите дървета и част от мъртвата дървесина, както и дърветата с гнезда на редки птици, находища на прилепи и др.). Демонстрация на прилагането на техниките на устойчиво горско стопанство в парка при съхраняване на биологичното разнообразие ще бъде включено в програми за професионално обучение, както и при интерпретация за посетителите.

2.3.3 Програма за управление на недървесните природни ресурси

- Проект – Картиране и ресурсна оценка на лечебните растения, горските плодове и гъбите в парка

Проектът предвижда картиране на основните находища на лечебните растения, горските плодове и гъбите в парка. За находищата на лечебни растения и горски плодове ще бъде използвана и допълнена информацията събрана по време на БЕО. Проектът предвижда изготвяне на устройствен план за ползване на НДПР в Природния парк съобразно изискванията на плана за управление. Плана ще посочи местата, количествата, периодичността на събиране на ресурси, мерките за опазване и т.н.

2.4 Управление на туризма

2.4.1 Програма за цялостна стратегия за развитие на туризма

- Проект – Стратегия за развитие на туризма в парка

Предвижда се разработване на цялостна стратегия за туристическите дейности, привличането на посетители, тяхното обслужване и развитие на туристическата инфраструктура, съобразно профила на туристите, опазването на природните, духовни и културноисторически ценности и потенциал, както и основните насоки за мониторинг на туризма и неговото въздействие.

- Проект - Изготвяне на Подробни устройствени планове на туристическата зона

Проектът предвижда разработване на Подробни устройствени планове на трите подзони на туристическата зона, както и на конкретни места и обекти в нея.

2.4.2 Програма за дейности по устройване на туристическата зона

- Проект – Безопасност на посетителите

Проектът предвижда разработване и прилагане на система за безопасност на посетителите, включваща информиране, предупредителни знаци и съоръжения и пакет от мерки и препоръчителни действия в случай на извънредна ситуация. При последните се предвижда координирано взаимодействие на служителите на “Язовири и каскади”, БТС, полицията, околните общини и други постоянно пребиваващи на територията на парка.

- Проект – Оборудване на местата за отдих

Предвижда се прилагането на тази част от Подробния устройствен план за туристическата зона, която се отнася до обозначаването на местата за пикник (Обедище, Биволарника, Студената чешма, Кирилова поляна) и други форми на отдих, изграждането на огнища, оборудване с маси, пейки, кошчета за отпадъци и т.н.

- Проект - Маркиране и подобряване на туристическите маршрути

Проектът предвижда полагане и подновяване на стандартната туристическа маркировка и знаци, изграждане на мостчета, обезопасителни съоръжения и др.

2.4.3 Програма за разнообразяване и разширяване на възможностите за отдих и туризъм

- Проект - Развитие на специализиран туризъм в парка

Проектът предвижда прилагане на тази част от общата стратегия за развитие на туризма, която предвижда използване възможностите на парка за разработване

на специализирани туристически маршрути. Ще бъдат разработени и обозначени поетапно специализирани маршрути свързани с природните и културноисторически ценности (наблюдение на птици, пеперуди, растения, конна езда, планинско колоездене, характерни ландшафти, посещение на културноисторическите паметници, наблюдение на приложението на екологосъобразни горски практики и т.н.). Маршрутите ще бъдат разработени съобразно предписанията на ПУ за зоните в парка и техните режими и норми.

Първоначално ще бъдат разработени и устроени:

- маршрути за езда
  - маршрути за планинско колоездене
  - маршрути културноисторическо наследство
- Проект – Изграждане на етнографски комплекс за традиционни местни занаяти

Предвижда се разработване на архитектурен проект и устройствен план за комплекс от сгради в традиционен за района стил, пригодени за демонстриране на характерни за района занаяти, както и изграждане и пускане в действие на този комплекс. Очаква се тази форма да бъде един от основните източници на приходи за собственика.

- Проект – Развитие на зимни спортове в ПП “Рилски манастир”

Проектът предвижда проучване на възможностите за развитие на зимни спортове в рамките на разрешените в Плана за управление видове – без изграждане на ски писти. Проектът предвижда обособяване на трасета за снегоходки и ски бягане, оформяне на естествени открити склонове за шейни и други подходящи форми в съответствие с целите на управление на парка.

2.5 Интерпретация и образование

2.5.1 Програма за културноисторическо и екологично образование

- Проект – Природозащитно образование в парка

Проектът предвижда разработване и привеждане в действие на цялостна програма за образователни дейности в областта на природозащитата. Същите ще включват разнообразни форми на класна и извънкласна дейност: зелени училища, експедиции и др.

- Проект – Образователни програми в училищата

Проектът предвижда продължаване и разширяване дейността на Дирекцията на парка за включване на информация за парка и неговата културноисторическа и природозащитна значимост в специализирани часове в училищата в района. Проектът цели също изграждане на партньорства с образователните институции в национален и регионален аспект.

- Проект – Изграждане на образователен и научно-изследователски център

Проектът предвижда обособяване и развиване на център за изследвания и професионално образование в сферата на екологията, природозащитата, управлението на защитени територии, като се осигури необходимата материална база след оценка на съществуващите възможности и наличната в инфраструктура в парка. Центърът ще дава възможност и за провеждане в парка на студентски практики, обучение на специалисти за управление на защитени територии и др. Проектът предвижда част от дейността на центъра да бъде осъществявана на Кирилова поляна.

Специализирана част от проекта по природозащитно образование ще бъде разработването на Зоната за устойчиво горско стопанство като демонстрационна база за обучение на студенти и специалисти лесовъди за прилагането на практики на устойчиво горско стопанство.

- Проект – Традиционни празници и чествания в природния парк

Проектът предвижда разработване на план за действие за организация и провеждане на честванията традиционно празници и разработване на стратегия за координация на действията на заинтересованите субекти за осигуряване на ефективно управление на туристопотока и безопасност на туристите. Проектът ще опише местата, начините, необходимите противопожарни действия, организация на транспорта и др.

2.5.2 Програма за интерпретация

- Проект – План за интерпретиране в природния парк

Предвижда се разработването на единен, цялостен план-стратегия за осъществяване на всички видове интерпретативната дейност в парка. В основата му ще залегне единството на духовните и природните компоненти на ППРМ, като на основата на анализ на целите и целевите групи и спецификите които предоставя територията, ще бъдат набелязани конкретни мерки и форми на представяне на посетителите на богатото духовно, културно и природно богатство на парка.

- Проект – Информационни съоръжения

В съответствие с цялостния план за интерпретиране в парка проекта предвижда поставяне на обозначения и информационни и интерпретативни табели в парка. Информационните съоръжения най-общо включват: (1) маркиране на граници, входове, информация за правила и норми (прилагане на закона); (2) информационни табели за обекти, посоки, времетраене на маршрути, услуги и др.; (3) интерпретативни табели на места и обекти в парка за културно-историческите и религиозните и за природните обекти и ценности в парка. Част от този проект са:

- Обозначаване и устройване на основните входни пунктове и погледните точки по типов проект;
- Обозначаване на културноисторическите обекти (виж 2.1.2) от Зоната на Светите места и КИИ.

- Проект – Изграждане на посетителски център в природния парк

Проектът предвижда проектирането и изграждането на Посетителски център за ППРМ в местността “Бричебор”, както и подходящото му оборудване и обезпечаване с необходимата техника. Проектът предвижда като подпроект към Посетителския център да бъде организиран подготвен екип от интерпретатори – водачи в парка.

- Проект – Изграждане на информационен пункт в местността “Кирилова поляна”

Проектът предвижда изграждане и оборудване на малък информационен пункт в местността “Кирилова поляна” като място, което да обслужва с информация и услуги потокът пешеходни туристи, следващи маршрутите към високите части на планината.

- Проект – Информационни табла за парка в близките селища

Проектът предвижда в близките селища да бъдат поставени информационни табла за парка с цел насочване на посетителите, реклама на възможностите за туризъм и отдих, както и културноисторическата и природна значимост на ППРМ и обектите в него.

2.6 Паркът в регионален контекст и изграждане на партньорства

2.6.1 Програма за институционална и териториална координация

- Проект – Изготвяне на Общ устройствен план на територията на ППРМ

Проектът предвижда, предвид националната значимост на парка и обектите в него на основание на чл. 107 от ЗУТ, разработване на ОУП за територията. На базата на Плана за управление ОУП ще определи структурата на територията, режимите за устройство, изискванията за естетико-композиционно изграждане и др. Общият устройствен план ще послужи като основа за изготвяне на подробните устройствени планове, предвидени в Плана.

- Проект – Координация с институциите

Проектът цели да набележи необходимите мерки за осигуряване на представянето на парка в регионалното планиране – регионалните и общински планове, програми и проекти. Предвижда се изготвяне и прилагане на система и

форма за редовен обмен на информация с местните, регионални и национални институции.

- Проект - Привличане на НПО, научни институти, творчески формирования и други в опазване и популяризиране на парка

Проектът предвижда анализ на съществуващите партньорства, идентифициране на нови за парка партньори, определяне на параметрите на взаимодействие с всеки от тях, както и конкретни стъпки за взаимодействие с най-приоритетните партньори.

2.6.2 Програма за създаване на условия за икономическо стимулиране на местните общности

- Проект – Техническо сътрудничество и стимулиране на малки предприятия в сферата на екологичните производства и туризъм в общините Рила и Кочериново

Проектът предвижда идентифициране на подходящи целеви групи за развиване на бизнес в района около парка, предоставяне на информация за възможностите, които ППРМ предлага в областта на малките предприятия, екотуризма, услугите и т.н. и провеждане на курсове, съвместни проекти и други инициативи за подпомагане на бизнес дейности в прилежащите общини в съответствие с целите на управление на парка.

2.7 Управление на парка и инфраструктура

2.7.1 Програма за борба с пожарите

- Проект – Превантивна противопожарна дейност

Предвижда се разработване, утвърждаване от компетентните власти и практическо прилагане на комплекс дейности, целящи свеждането до минимум на риска от пожар, както в урбанизираната част на парка, така и в природните участъци. Мерките включват система за редовно информирание на посетителите за противопожарните правила, обезопасяване на рисковите точки, контрол за спазването на противопожарните изисквания и т.н. Специализирана част от този проект е Пожароустойчивостния план за горите в парка обект на отделен проект.

- Проект – Противопожарно оборудване и борба с пожарите

Проектът предвижда мерки за практическото осигуряване с необходимия брой хора, система за оповестяване, устройване на водоизточници, съоръжения и други противопожарни средства на цялата територия на парка по начин, който да гарантира ефективна противопожарна намеса в случай на необходимост, в която и да е точка на парка.

2.7.2 Програма за правоприлагане

- Проект – Правна подготовка и осведомяване

Предвижда се обучение на служителите на парка и на другите правоприлагащи органи (полиция, НСПАБ, служители на ДНП “Рила” и др.) относно основните законови и нормативни актове, свързани с опазването на културното и природно наследство на територията на парка. Проектът включва и разработване и прилагане на единен план за действие за осигуряване на максимална координация между участниците.

- Проект – Модели за прилагане на закона

Проектът цели експериментиране на няколко модела за действие по предотвратяване, установяване и реагиране на нарушенията, като се обръща особено внимание на борбата с браконьерството (лов, риболов); нарушенията, свързани с палене на огньовете и замърсяване. Моделите ще бъдат съобразени със спецификата на ПП “Рилски манастир”, особеностите на териториалното и сезонно разпределение на посетителите, тенденциите във видовото, териториалното и сезонно разпределение на закононарушения и т.н. Проектът ще експериментира и възможностите за привличане на допълнителен човешки потенциал (наемане на допълнителни служители през натоварените дни, участие на доброволци и др.).

2.7.3 Програма за управление на отпадъците

- Проект – Изграждане на система за управление на битовите отпадъци

Проектът предвижда разработването и прилагането на цялостна система за управление на битовите отпадъци. Тя включва три основни компонента: превантивна дейност (осведомяване на посетителите и стимулирането им за прилагане на принципа “вносяш-изнасяш” и др.), текущо сметосъбиране от определените за събиране на отпадъци места (хижи, къмпинги и др.), както и акции по почистване на парка (чрез доброволчески кампании).

- Проект – Опазване на водите от замърсяване и управление на отпадните води

Проектът предвижда да се изясни характера, степента, териториалното и сезонно състояние на водите в парка (речната мрежа, езерата и язовирите). Ще се определят и приложат конкретни мерки за намаляване или отстраняване на замърсителите при необходимост. В рамките на проекта се предвижда идентифициране на всички източници на замърсяване на водите в парка, характера, обхвата и степента на замърсяване, както и начините за неговото преустановяване или намаляване. Проектът предвижда изграждане на пречиствателни съоръжения на хижите и другите замърсители на водите в парка след оценка на състоянието и нуждите на всеки обект.

2.7.4 Програма за организация на транспорта и поддръжка на пътната мрежа

- Проект - Проучване и оценка на възможностите за осигуряване на алтернативен транспорт в Парка.

Проектът включва разглеждане на алтернативи както специфично за железопътен транспорт в парка, така и други подходящи транспортни решения. Резултатите от проекта ще дадат възможност да се пристъпи към проектиране и прилагане на природосъобразен транспорт в ППРМ с доказан минимален ефект върху биологичното разнообразие и културните паметници, икономически ефективен и с възможности да отговори на нуждите на посетителите. В зависимост от резултатите от направените проучвания, наблюдения и оценки при изпълнение на посочения проект може да се пристъпи към възстановяване на железницата ако се окаже най-подходящ и икономически обоснован вид транспорт за целите на Парка.

- Проект – Изграждане на паркинги

Проектът предвижда проучването на терените, планирането и изграждането на паркинги в парка. Първият етап предвижда изграждане на паркинги в местностите Бричебор и Бачкова чешма, чрез които да бъде улеснено разпределянето на посетителските потоци и да бъде разтоварен района на Рилския манастир от струване на МПС.

Вторият етап предвижда изграждане на паркинги в местностите Краварски дол, Обедище, Кирилова поляна и района на бившата ЖП гара.

2.7.5 Програма за поддържане, подобряване и изграждане на нова социална инфраструктура

- Проект – Оценка и мерки за подобряване на наличната социална инфраструктура

Проектът предвижда изготвяне на цялостна оценка на състоянието на всички инфраструктурни обекти на територията на парка, класифицирането им според степента на използване и предлагане на конкретни мерки за обектите във всяка от категориите. Проектът включва изготвяне на оценка и конкретни предложения при възможност за промяна на предназначението и ползване на съществуващи сгради за нуждите на парковата администрация при извършване на нейните задължения или за образователни и научни цели.

В конкретните мерки се предвиждат дейности по:

- ремонт и реконструкция на хижа Рибни езера и заслон Кобилино бранище;
- ремонт и реконструкция на къмпинг Краварски дол;
- оборудване на медицински пункт на подходящо място на Кирилова поляна и Бричебор;
- премахване на изоставени сгради и рекултивация на терена.

- Проект – изграждане на екохижа в местността Буково бърдо

Проектът предвижда проучване на терена, проектиране и изграждане на хижа в местността Буково бърдо. Екохижата ще бъде с капацитет не повече от 30 легла и ще дава възможност за предоставяне на висококачествено настаняване и разнообразни туристически услуги в условия на усамотение и непосредствен досег с дивата природа.

- Проект – Затваряне на входовете на тунелите от проучванията за рудодобив

Проектът предвижда да се обезопасят всички входове на тунели използвани в миналото за сондажни проучвания за рудодобив. Входовете на тунелите ще бъдат затворени с решетки така, че да се възпрепятства влизането на посетители в тях.

2.7.6 Програма за връзки с обществеността

- Проект - Система от знаци, символи, маркировка

Предвижда се разработване и прилагане на единна система от знаци, символи, маркировки и елементи на парковия дизайн (вкл. униформи, дизайн на вътрешнопарковия транспорт и т.н.) с цел изграждане на паркова идентичност и налагане на общ имидж на парка.

- Проект – Комплект материали за връзки с обществеността

Предвижда се разработване на цялостна визия за формите и начините на осъществяване на връзките с обществеността, популяризиране на парка и привличане на съмишленици за постигане на неговите цели за управление. Част от проекта ще бъде насочен към разработване и издаване на информационни бюлетини; папки/бланки/пликове/сувенири с отличителните знаци (логото) на парка; брошури, плакати, календари и т.н. според конкретните нужди.

- Проект - Медийно присъствие на парка

Проектът предвижда изготвяне и прилагане на практика на единна стратегия за сътрудничество с медиите за целите на популяризиране и управление на парка. Ще бъдат определени целевите групи, към които да бъдат отправени съответните послания, формите и конкретните медии. Проектът включва и организиране и провеждане на медийни кампании във връзка с дейността на парка и важни за него събития. Неотменна част ще бъде изграждането на трайно партньорство с журналистите на регионално и национално ниво, заинтересовани по проблемите на опазване на природата.

- Проект – Изработване на мултимедиен продукт за ПП ”Рилски манастир”

Проектът предвижда изработване на компакт диск на български и английски език с информация за духовната и природна значимост на парка, насочен към

широката общественост и целяща повишаване на екологичното и патриотично възпитание и стимулиране активност за опазване на културните и природни ценности.

- Проект – Национална и международна интеграция на парка

Проектът предвижда дейности по адекватно включване на ППРМ в Националната екологична мрежа (респективно Европейската мрежа НАТУРА 2000), както и предлагане на парка за включване в Списъка на Конвенцията за световното природно и културно наследство на ЮНЕСКО като природен обекти други дейности за международно интегриране на парка.

2.7.7 Програма за развитие на администрацията и човешките ресурси за управление на парка

- Проект – Развитие на човешките ресурси

Проектът предвижда осигуряване на:

- Базово комплексно обучение на служителите на парка (обучение по техника на безопасност, консервационна биология, управление на туристите и др.), на базата на идентифицираните нужди и предварително разработени учебни програми.
- Проучване на възможностите и организиране на обмяна на опит и обучение в сходни защитени територии в страната и чужбина. Предвижда се проектът да се осъществи в партньорство с други защитени територии, учебни заведения, НПО и т.н.

2.7.8 Програма за техническо и информационно обезпечаване на парковата администрация и управление на информацията

- Проект – Поддържане на обща база данни за природните компоненти на парка и за обектите от културноисторическото наследство

Проектът предвижда поддържане, обновяване и оптималното използване на създадената по време на изготвяне на Плана за управление база данни за биологичното разнообразие в парка. Предвижда на основата на информацията от наличната база данни да се разработи система за мониторинг на компонентите на околната среда и туристическото въздействие (виж. 2.2.8).

Базата данни включва също информация за наличната в парка инфраструктура и следва да се използва като основа за подпомагане на управлението на инфраструктурата.

Като част от общата база данни за парка ще се добави и предвидената за разработване база данни за мониторинг на състоянието на религиозните и културноисторически обекти (вж. 2.1.1).

- Проект – Развитие на Географската информационна система

Предвижда се доразвиване на създадената от проект “ОБРИР”, по време на изготвяне на Плана за управление, Географска информационна система за парка, включително нейното поддържане, актуализиране и обогатяване, въвеждане на правила за достъп до цифровите модели и обмен на информация с други институции съгласно действащото законодателство.

Проектът предвижда разработване на план за действие и осигуряване на необходимите средства за хардуерно и софтуерно обезпечаване на развитието и използването на ГИС за парка.

- Проект – Материално техническо обезпечаване на парковата администрация

Проектът предвижда развитие и укрепване на материалната база на управлението на парка, както с офис техника, така и технологичното обезпечаване на теренната дейност – с още един необходим на парковата администрация високопроходим автомобил и три мотоциклета.

Проектът предвижда предприемане на стъпки за осигуряване на места за офиси (подслон и престой) на парковите охранители на територията на парка – двама за долината на р. Рилска, двама за долината на р. Илийна и двама за района на Калин. Като първи етап ще бъдат предприети мерки за контакт и преговори с отговорните институции за ползване на съществуващи съоръжения като например жилищните кантони на НЕК ЕАД “Язовири и каскади”, хижа “Рибни езера” и др.

- Проект – Изграждане на вътрешнопаркова система за комуникация

Проектът цели подходящо оборудване на управлението на парка с комуникационни средства (радиотелефони и др.), оборудване на някои от партньорите на територията на парка (служители на “Язовири и каскади”, хижари и др.) и създаване на система за координиран обмен на информация и взаимодействие при необходимост при аварийни ситуации, пожари, спасителни акции и др.

3.0 Тригодишен работен план и бюджет

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Иzt. на финанс.
	ДПП	Външен		1	2	3	
2.1 Опазване и управление на религиозното и културноисторическото наследство							
<i>2.1.1 Програма за консервация, опазване, реставрация и реинтеграция на паметниците на културата и тяхната среда на територията на Природен парк “Рилски манастир”</i>							
Проект - План за опазване на културноисторическите ценности и културния ландшафт в парка		*	3 г.	8000	6000	2000	
Всичко:				8000	6000	2000	
<i>2.1.2 Програма за интерпретиране на религиозните и културноисторическите обекти</i>							
Проект – Обозначаване на обектите на културноисторическото наследство		*	3 г.	3000	1500	1500	
Всичко:				3000	1500	1500	
2.2 Опазване на природните компоненти							
<i>2.2.1 Програма за маркиране и обозначаване на резерват “Риломанастирска гора”</i>							
Проект – Маркиране и обозначаване на резерват “Риломанастирска гора”		ДПП “Рила”	2 г., текущ	1500	500	-	
<i>2.2.2 Програма за опазване естественото състояние на горите</i>							
Проект – Природозащитни мерки за консервационно значими горски участъци и за опазване на горски видове с висока консервационна значимост	*	*	3 г., текущ	8000	8000	8000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изт. на финанс.
	ДПП	Външен		1	2	3	
2.2.3 Програма за опазване на високопланинската безлесна зона							
Проект – Оценка, картиране и определяне на мерки за опазване на високопланинските тревни и скални съобщества		*	3 г., текущ	2000	2000	2000	
2.2.4 Програма за опазване на водите и влажните зони в парка							
Проект – Мерки за обезпечаване на екологичния оптимум на водите под котата на хидротехническите съоръжения	*	*	3 г., текущ	10000	10000	5000	
Проект – Опазване на приоритетни участъци от крайбрежните екосистеми	*	*	1 г.	-	1000	-	
Всичко:				10000	11000	5000	
2.2.5 Програма за опазване на консервационно значими видове							
Проект – Оценка на популациите и мерки за опазване на консервационно значимите видове и техните местообитания	*		3 г., текущ	15000	7500	7500	
Проект – Възстановяване на местната популация на дивата коза	*	*	3 г., текущ	4000	1000	1000	
Всичко:				19000	8500	8500	
2.2.8 Програма за комплексен мониторинг							
Проект – Биологичен мониторинг на горските екосистеми	*	*	3 г., текущ	600	600	600	
Проект - Мониторинг на консервационно значими видове растения и животни и/или техните съобщества		*	3 г., текущ	600	600	600	
Проект - Мониторинг на ресурсите от лечебни растения и недървесни природни продукти	*	*	3 г., текущ	600	600	600	
Проект - Мониторинг на туристическия поток и неговото въздействие	*	*	3 г., текущ	1000	1000	1000	
Всичко:				2800	2800	2800	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изт. на финанс.
	ДПП	Външен		1	2	3	
2.3 Управление на природните ресурси							
2.3.1 Програма за управление на водите							
Проект – Оценка и мониторинг на водоползването в парка	*	*	3 г., текущ	5000	500	500	
2.3.2 Програма за управление на горски комплекси							
Проект – Експериментално устойчиво горско стопанство	*	*	6 месеца., текущ	3000	-	-	
2.3.3 Програма за управление на недървесните природни ресурси							
Проект – Картиране и ресурсна оценка на лечебните растения, горските плодове и недървесните природни продукти	*	*	3 г., текущ	1200	1200	1200	
2.4 Управление на туризма							
2.4.1 Програма за цялостна стратегия за развитие на туризма							
Проект – Стратегия за развитие на туризма в парка	*	*	3 г.	1500	750	750	
Проект - Изготвяне на Подробни устройствени планове на туристическата зона	*	*	3 г.	3000	3000	3000	
Всичко				4500	3750	3750	
2.4.2 Програма за дейности по устройване на туристическата зона							
Проект – Безопасност на посетителите	*	*	3 г.	8000	6000	6000	
Проект – Оборудване на местата за отдих	*	*	3 г., текущ	10000	5000	5000	
Проект - Маркиране и подобряване на туристическите маршрути	*	*	3 г., текущ	1000	1000	1000	
Всичко:				19000	12000	12000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм. на финанс.
	ДПП	Външен		1	2	3	
2.4.3 Програма за разнообразяване и разширяване на възможностите за отдих и туризъм							
Проект - Развитие на специализиран туризъм в парка	*	*	2 г., текущ	2000	1000	-	
Всичко:				2000	1000	1000	
2.5 Интерпретация и образование							
2.5.1 Програма за културноисторическо и екологично образование							
Проект – Природозащитно образование в парка	*	*	3 г., текущ	1500	500	500	
2.5.2 Програма за интерпретация							
Проект – План за интерпретиране в природния парк	*	*	1 г.	2000	-	-	
Проект – Изграждане на информационен пункт в местността “Кирилова поляна”	*	*	2 г.	8000	8000	-	
Проект – Информационни съоръжения	*	*	3 г.	5000	4000	4000	
Всичко:				15000	12000	4000	
2.6 Паркът в регионален контекст и изграждане на партньорства							
2.6.1 Програма за институционална и териториална координация							
Проект - Изготвяне на Общ устройствен план на ППРМ		*	3 г.	10000	8000	6000	
Проект – Координация с институциите	*	*	3 г., текущ	100	100	100	
Проект - Привличане на НПО, научни институти, творчески формирания и други в опазване и популяризиране на парка	*		3 г., текущ	200	200	200	
Всичко:				10300	8300	6300	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изт. на финанс.
	ДПП	Външен		1	2	3	
2.6.2 Програма за създаване на условия за икономическо стимулиране на местните общности							
Проект - Техническо сътрудничество и стимулиране на малки предприятия в сферата на екологичните производства и туризъм в общините Рила и Кочериново	*	*	3 г., текущ	5000	2000	2000	
2.7 Управление на парка и инфраструктура							
2.7.1 Програма за борба с пожарите							
Проект – Превантивна противопожарна дейност	*	*	3 г., текущ	10000	5000	5000	
Проект – Противопожарно оборудване и борба с пожарите	*	*	3 г., текущ	15000	15000	15000	
Всичко				25000	20000	20000	
2.7.2 Програма за правоприлагане							
Проект – Модели за прилагане на закона	*	*	3 г., текущ	5000	5000	5000	
2.7.3 Програма за управление на отпадъците							
Проект – Изграждане на система за управление на битовите отпадъци	*	*	3 г., текущ	5000	2000	1000	
Проект – Опазване на водите от замърсяване и управление на отпадните води	*	*	3 г., текущ	10000	5000	5000	*
Всичко:				15000	7000	6000	
2.7.4 Програма за организация на транспорта и поддръжка на пътната мрежа							
Проект – Изграждане на паркинги	*	*	3 г.	20000	10000	5000	
Проект- Проучване и оценка на възможностите за осигуряване на алтернативен транспорт в парка			3 г., текущ	20000	5000	5000	
Всичко:				40000	15000	10000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм. на финанс.
	ДПП	Външен		1	2	3	
2.7.5 Програма за поддържане, подобряване и изграждане на нова социална инфраструктура							
Проект – Оценка и мерки за подобряване на наличната социална инфраструктура	*	*	3 г.	20000	20000	20000	
2.7.6 Програма за връзки с обществеността							
Проект – Комплект от материали за връзки с обществеността	*	*	3 г., текущ	3000	2000	2000	
Проект - Система от знаци, символи, маркировка	*	*	2 г.	1000	-	-	
Проект - Медийно присъствие на парка	*		3 г., текущ	300	300	300	
Всичко				4300	2300	2300	
2.7.7 Програма за развитие на администрацията и човешките ресурси за управление на парка							
Проект – Развитие и подобряване на структурата на парковото управление	*	*	3 г.	5000	1000	1000	
2.7.8 Програма за техническо и информационно обезпечаване на парковата администрация и управление на информацията							
Проект – Поддържане на обща база данни за природните компоненти на парка и за обектите на културноисторическото наследство	*	*	3 г., текущ	3000	2000	1000	
Проект – Развитие на Географската информационна система	*	*	3 г., текущ	3000	2000	2000	
Проект – Материално техническо обезпечаване на парковата администрация	*	*	3 г., текущ	30000	20000	10000	
Всичко				36000	24000	13000	
Обща сума по години				271100	175850	138350	
ОБЩА СУМА				585300			

ЧАСТ V

МОНИТОРИНГ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПЛАНА ЗА УПРАВЛЕНИЕ И КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА

1.0 Мониторинг на изпълнението на плана

В процеса на изпълнението на плана за управление е необходимо периодично преразглеждане и оценка на адекватността му към настъпилите с времето промени както на територията на парка, така и в регионален контекст. Необходимо е проследяване на резултатността от извършените дейности и намеси и своевременното осъвременяване на плана спрямо целите и променящата се обстановка. Прегледът на изпълнението на плана включва:

1.1 Текуща проверка и следене състоянието на Природния парк

В настоящия план за управление е предвидена цялостна програма за мониторинг в парка, която включва мониторинг на природните компоненти, туристическия поток, състоянието на културноисторическите обекти (виж Програми 2.1.1 и 2.2.8 от раздел Програми и проекти) Тази програма, наред с единната база данни и ГИС на парка, ще осигурят постоянен поток от информация за състоянието на най-важните елементи на биологичното разнообразие и другите компоненти в парка, както и на някои от най-значимите въздействия върху тях. Целта е да може на практика да се оцени във всеки момент (при това, технически бързо и лесно) както цялостното състояние на парка, така и това на основните му компоненти.

1.2 Периодични прегледи и ревизия на плана за управление

1.2.1 Годишен преглед на плана за управление

Предвижда се в края на годината всеки проект да се преглежда от директора на парка съвместно с участващите в неговото изпълнение членове на Консултативния съвет (КС), за оценка на ефективността му и степента на постигане на идеалните и оперативни цели от Плана за управление. На базата на тези оценки директора на парка следва да подготви годишен доклад за текущия прогрес и крайните резултатите от изпълнението на годишните планове за дейности на територията, който да бъде представен и обсъден на заседание на Консултативния съвет.

Този преглед ще подпомогне формулирането на работния план за следващата година. Текущо през годината се прави оценка на извършената по всеки от проектите работа, изразходваните средства и време, като корекции са възможни и при тази текуща оценка.

Проектите трябва да бъдат оценени доколко водят до постигане на идеалните и оперативни цели на ПУ и неговото изпълнение. Това ще улесни оценката за успеха от прилагане на Плана за управление на края на десетгодишният му срок на изпълнение, както и подготовката на следващият ПУ.

1.2.2 Ревизиране на плана за управление

Чл. 60, ал. 3 от ЗЗТ изисква на всеки четири години да се организира обществено обсъждане на изпълнението на плана за управление, което се организира от МОСВ.

Служителите на Дирекцията на парка изготвят преглед на проектите от първата до четвъртата година съвместно с участващите в тяхното изпълнение членове на Консултативния съвет, правят оценка на актуалността на оперативните цели и изготвят предложения за коригирането им, както и предложения за нови програми и проекти в съответствие с променените оперативни цели. Цялата информация се обобщава от директора на парка и се представя за разглеждане от КС. Консултативния съвет обсъжда предоставената информация и изготвя предложения за промени в ПУ ако са необходими.

Обсъденият и одобрен отчет на Дирекцията за резултатите от прилагането на плана през 4-годишния период, актуализираните управленчески цели, както и предложение за програмите и проектите през следващите 4 години се представят в НУГ и МОСВ най-малко 40 дни преди общественото обсъждане.

На всеки 4 години Дирекцията подпомогната от КС разглежда и приема и преглед на начините за постигане на оперативните цели, т.е., на стратегиите за прилагане на плана за управление. По време на обществените обсъждания могат да бъдат внесени промени в стратегиите за постигане на оперативните цели.

1.3 Десетгодишна актуализация на плана за управление

Съгласно Чл. 55 (2) от ЗЗТ, планът за управление се актуализира на всеки 10 години.

В началото на деветата година след преглед на плана и общественото му обсъждане след втория четиригодишен период, трябва да започне процес по изготвяне на план за управление през следващия 10-годишен период. Същият следва изискванията на действащото законодателство.

2.0 Препоръки и показатели за оценка ефективността на осъществените дейности и постигане на целите

За обективното и адекватно актуализиране на плана за управление е необходимо прилагането на система от показатели за оценка и контрол на ефективността на постигане на оперативните и идеалните цели.

Основните показатели за оценка на степента на успех при постигане на оперативните цели, които могат да насочват работата по преглед на изпълнението на плана са посочени в Приложение 31.

Изброените показатели и препоръките за оценка на ефективността на осъществените дейности са определени според основните теми, в които са групирани идеалните (респективно – оперативните) цели:

1. Опазване на религиозното и културноисторическото наследство;
2. Опазване на природните компоненти;
3. Управление на природните ресурси;
4. Управление на туризма;
5. Интерпретиране и образование;
6. Партньори и местни общности;
7. Управление на парка.

Показателите са идентифицирани и отговарят на тези седем основни теми. Тези показатели очертават критериите за оценка на това, доколко планираните и осъществени програми и проекти ефективно водят до постигане на идеалните и оперативните цели на Плана за управление.

Библиография

- АНДРЕЕВ, Н., М. Анчев, С. Кожухаров, М. Маркова, Д. Пеев, А. Петрова 1992. Определител на висшите растения в България. 788. Наука и изкуство, София
- АРНАУДОВ, Н. 1911. Материали по флората на чернодробните мъхове в България. - Год. Соф. у-т, 6: 1-9.
- БЕРОН, П., Бешков, В., Попов, В., Василев, М., Пандурска, Р., Иванова, Т. 1999. Фаунистично разнообразие на дребните гръбначни животни (Pisces, Amphibia, Reptilia, Insectivora, Chiroptera, Lagomorpha, Rodentia) в Националния парк "Рила". – В: М. Сакалян (ред.) Биологично разнообразие в Национален парк "Рила". Част II. Фаунистично разнообразие в Национален парк "Рила", USAID, 355-385.
- БОНДЕВ Ив. 1991 Растителността на България.
- БОНДЕВ, Ив. /ред./ 1985. Хорологичен атлас на лечебните растения в България. Chorological Atlas of Medicinal Plants in Bulgaria. 272. Акад. изд. "Проф. М. Дринов"
- БЪРЗАКОВ, Б. 1936. Няколко нови и редки за България гъбни видове. Изв. Бълг. Бот. д-во 7: 108-109.
- ВАЙДА, Л. 1960. Принос към мъховата флора на България. - Изв. Бот. и-т, БАН, 7: 317-319.
- ВЕЛЧЕВ, В., Ст. Кожухаров, М. Анчев /ред./ 1992. Атлас на ендемичните растения в България, Издателство на БАН, 204
- ВЕЛЧЕВ, В./ред./ 1984. Червена книга на НР България. Red Data Book of the Peoples Republic of Bulgaria. 441. Издателство на БАН
- ГАНЧЕВ Сл. 1963 Растителната покривка на орофитния пояс в западния дял на Северозападна Рила. Изв. бот. инст. N 12
- ГЕОРГИЕВ, Г. К. Тюфекчиев 1989. Риломанастирски гори, Земиздат, София, 1-130
- ГЕОРГИЕВ Ст. 1890-1891 Родопите и Рилската планина и тяхната растителност. В сб. за Народни умотворения, наука и книжнина. Т. 3-4.
- ДЕЛЧЕВ Х. П. Берон, Г. Благоев, В. Големански, В. Найденов, В. Пенева, П. Стоев, М. Тодоров и З. Хубенов, 1999. Фаунистично разнообразие на безгръбначните животни (без насекоми) в Национален парк "Рила". В: Биологично разнообразие в Национален парк "Рила". Отговорен редактор М. Сакалян. Pensoft - София. 267-305.
- ЕВСТАТИЕВА, Л. 1983. Научни проблеми за рационално използване и охрана на лечебните растения. Трета национална конференция по ботаника. Thirt national Conference of Botany. 552-559. Изд. БАН
- ЕВСТАТИЕВА, Л, Ч. Гусев. 1989. Инструкция за опазване на лечебните растения. 1-21. София

- ИЛИЕВА, Ст. И. Колев, А. Боева, С. Вълев. 1953. Принос към проучване на диворастящите медицински растения в Северозападния дял на Рила планина. Сп. на Научноизследоват. ин-т при М-во на земеделието. XX,кн.3: 61-94.
- ЙОАКИМОВ, Д., 1909. По фауната на Hemiptera във България. Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина. 25: 1- 34.
- ЙОАКИМОВ, Д., 1926. Нови за българската фауна Hemiptera – Heteroptera. Изв. бълг. ентом. д-во, 3: 49- 58.
- ЙОРДАНОВ, Д. /ред./ Кузманов, Б./ред./ 1979. Флора на НР България, Том VII, Издателство на БАН, 529
- ЙОРДАНОВ, Д. /ред./Велчев, В. /ред./ 1982. Флора на НР България, Том VIII, Издателство на БАН, 518
- ЙОРДАНОВ, Д. /ред./Велчев, В., Б. Кузманов. /ред./ 1989. Флора на НР България, Том IX, Издателство на БАН, 539
- ЙОРДАНОВ, Д./ред./ 1970. Флора на НР България, Том IV, Издателство на БАН, 748
- ЙОРДАНОВ, Д./ред./ 1973. Флора на НР България, Том V, Издателство на БАН, 442
- ЙОРДАНОВ, Д./ред./ 1976. Флора на НР България, Том VI, Издателство на БАН, 540
- ЙОСИФОВ, М., 1960. Видов състав и разпространение на насекомите от разред Heteroptera в България. Част I. Изв. Зоол. инст. БАН. 9: 107- 177.
- ЙОСИФОВ, М., 1964. Видов състав и разпространение на насекомите от разред Heteroptera в България. Част II. Изв. Зоол. инст. БАН. 16: 83- 149.
- ЙОСИФОВ, М., 1969. Видов състав и разпространение на насекомите от разред Heteroptera в България. Част III. Изв. Зоол. инст. БАН. 9: 29- 82.
- КРЫЛОВА, И.Л. 1973. О числе учетных площадок и модельных экземпляров при определении урожайности лекарственных растений. Раст. рес. т. IX. 3:457-466. Наука - Ленинград.
- КОЖУХАРОВ, Ст. /ред./ 1995. Флора на Р България Том X, Акад. издат. “Проф. М. Дринов” , 416
- КОЖУХАРОВ, С. (Ред.) 1992. Определител на висшите растения в България, Наука и изкуство, София, 1-789
- КОСТАДИНОВА, И. 1997. Орнитологично важните места в България. Българско дружество за защита на птиците. Природозащитна поредица. Книга 1. БДЗП, София, 176 с.
- МЕТОДИКА определения запасов лекарственных растений. 1986. Гос. Ком. СССР по лесному хозяйству, 50.
- НАНКИНОВ, Д. 1981. Някои наблюдения върху българските дневни грабливи птици. – Орнитологически информационен бюлетин, БАН, 9, 25-35.

- НЕДЯЛКОВ, Н., 1908. Rhynchota (Хоботни). Трети приносъ към ентомологичната фауна на България. Периодично списание на бълг. книжовно д-во. 69: 670- 692.
- ПЕЕВ, Д., 1981. Коефициенти на природозащитна ефективност, ботаническа стойност и биологични норми за защита на растителните комплекси и отделни видове семенни растения. В: Сб. мат. регионален симп. проект 8 - МАБ - Юнеско, С., БАН, 294-305
- ПЕЕВ, Д. 2001. Национален парк “ Рила” - План за управление 2001-2010 ARD/VCEG проект по Работно Задание, възложено от МОСВ, №48-00-8128, София. 318
- ПЕЕВ, Д., В.Велев, С. Цонева Н. Вълковска. 1999. Фертилност на полен. Национална програма за биомониторинг на България. Експресни и перспективни методи за биологичен мониторинг. МОСВ - ФАР - Консорциум БИОТА, С. Гея Либрис, 30-33
- ПЕТКОВ, С. 1908. Принос за изучаване на чернодробните мъхове в България. - Период. сп. бълг. книж. д-во, 68: 115-123.
- ПЕТКОВ, С. 1964. Първи находища на *Frullania fragilifolia* Taylor, *Dicranum rugosum* (Hoffm.) Brid., *Grimmia unicolor* Hook., *Grimmia torquata* Hornsch. в България. - Изв. Бот. и-т, БАН, 13: 161-163
- ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ на Национален парк “ Рила” , 2001.
- ПУЧНИНА, Л. В., Ю. В. Захарченко. 1988. Фенология и урожайност плодов *Vaccinium myrtillus* L. и *V. vitis idaea* L. в Пинежском заповеднике. Растит. ресурси, вып. 3, 373-382.
- СИМЕОНОВСКИ М. 1965 Растителността на варовитите терени в Рила планина. Год. на Соф. у-т, Биол. ф-т, 58 (2): 169-180.
- СИМЕОНОВСКИ М. и В. Бочуков 1967 Тревни съобщества в района на Маринковица. Год. на Соф. у-т, Биол. ф-т, 60 (2): 1-16.
- СПАСОВ, Н., Михайлов, Х., Георгиев, К., Иванов, В. 1999. Състояние на фауната на едрите бозайници в Национален парк “ Рила” – В: М. Сакалян (ред.) Биологично разнообразие в Национален парк “Рила” .Част II. Фаунистично разнообразие в Национален парк “ Рила” , USAID, 415-461.
- СПИРИДОНОВ, Ж. 1999. Гнездовата орнитофауна в Национален парк “ Рила” и нейното консервационно значение. – В: М. Сакалян (ред.) Биологично разнообразие в Национален парк “ Рила” .Част II. Фаунистично разнообразие в Национален парк “ Рила” , USAID, 385-415.
- СТОЙЧЕВ, Г., М. Димчева. 1982. Нови таксони и хорологични данни за гъбната флора на България. Фитология 20: 68-73.
- СТОЙЧЕВ, Г., М. Димчева. 1984. Нови хорологични данни за гъбната флора на България. Фитология 24: 68-72.
- СТОЙЧЕВ, Г., М. Димчева. 1987. Нови таксони и хорологични данни за гъбната флора на България. Фитология 33: 67-69.
- СТОЯНОВ, Нено. 1972. Наши лекарствени растения. Част I. 344. “Наука и изкуство” София

- СТОЯНОВ, Нено. 1973. Наши лекарствени растения. Част II. 552. “Наука и изкуство” София
- ХАРДАЛОВА, Р., Л. Евстатиева, Ч. Гусев. 1994. Характеристика на ресурсите от диворастващи лечебни растения в България и препоръки за дълготрайното им устойчиво развитие. Национална Стратегия за Опазване на Биологичното разнообразие. National Biological Resources Conservation Strategy. Том II. 41-72. Biodiversity Support Program Изд. “Булвест” 2000 ООД, София.
- ЧЕРВЕНА КНИГА на НР България. 1985. Т. 2. Животни, Българска академия на науките, София, 183 с.
- BANDZAITIENE, Z., V. Butkus. 1996. Method for qualitative and quantitative estimation of some Vaccinium and Oxycoccus species and their habitats in Lithuania. In: Proceedings Second Balkan Sci. Conference on study, conservation and utilization of forest resources. PSSA, Sofia, 363-366
- BESHKOV V., Stoyanov A. 2000. The Amphibians of the Glacial Lakes in the Rila Mountains. - In: Biodiversity and evolution of glacial water ecosystems in the Rila Mountains. Golemansky, V & Naidenow, W. (Eds.) Sofia, Institute of Zoology: 79-82.
- BIRDLIFE International. 2000. Threatened birds of the world. Barcelona and Cambridge, UK: Lynx Edicions and BirdLife International. 852 p.
- BLONDEL J. 1979 Biogeographie et ecologie. Paris, New York. Masson.
- BLONDEL J. 1995 Biogeographie. Approche ecologique et evolutive. Paris, New York. Masson.
- BRAUN-BLANQUET J., 1964 - Pflanzensoziologie. Ed. 3, Springer, Wien.
- A CLASSIFICATION of Palaearctic habitats, 1996
- EUROPIAN Committee for Conservation of Bryophytes 1995. Red Data Book of European Bryophytes. ECCB, Trondheim.
- EVSTATIEVA, L., A. Vitkova. 1999.- In: Sakalian M. (Managing Editor) Biological Diversity of the Rila National Park, Part I. Biodiversity of Medicinal Plants in the Rila National Park
- EVSTATIEVA, L., R. Hardalova. 2000. In: Popov, A., T. Meshinev (eds.) High mountain treeless zone of the Central Balkan National Park. Biological diversity and problems of its conservation. Sofia, BSBCP, 2000, 440-454.
- GANEVA, A. 1997. Bryophyte Flora of the “ Parangalitza” Biosphere Reserve, Rila Mountain. - Ann. Univ. Sofia, Fac. Biol., 89: 35-47.
- GANEVA, A. 1998. Preliminary data on Bulgarian threatened bryophytes. - Lindbergia, 23: 33-37.

- GANEVA, A. 1999a. Biodiversity of Bryophytes in Rila National Park. – In: M. Sakalian (Managing Editor) Biological Diversity of the Rila National Park, Part I. Plant Biodiversity of the Central Balkan National Park. Species and Coenotic Levels. USAID, 117-136.
- GANEVA, A. 1999b. Biodiversity of Bryophytes in Central Balkan National Park. – In: M. Sakalian (Managing Editor) Biological Diversity of the Central Balkan National Park, Part I. Plant Biodiversity of the Central Balkan National Park. Species and Coenotic Levels. USAID, 106-124.
- GANEVA, A., ДЪЛ, R. 1999. A contribution to the Bulgarian bryoflora. Checklist of Bulgarian bryophytes. – In: R. ДЪЛ, A. Ganeva, A. Martincic, Z. Pavletic: Contributions to the bryoflora of former Yugoslavia and Bulgaria. 1 Auflage. IDH-Verlag Bad Мъnstereifel, 111-199.
- GRUBAC, B. 2000. The Lynx *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758) in Serbia. *Защита природе*, 52/1, 151 – 173.
- GYOSHEVA, M. & C. Denchev. 2000. Biodiversity of macromycetes in the Rila National Park. In: Sakalian, M. (Ed.), Biological diversity of the Rila National Park. Pensoft: 149-176.
- GYOSHEVA, M., V. Fakirova, C. Denchev. 2000. Red list and threat status of Bulgarian macromycetes. *Historia Natulalis Bulgarica*, 11: 139-145.
- HILTON-TAYLOR, C. – comp. 2000. 2000 IUCN Red List of Threatened Species. IUCN, Cambridge, UK, 61 ps + CD – ROM.
- HUBENOV, Z., V. Beshovski, M. Josifov, A. Popov, K. Kumanski, V. Sakalian, S. Abadjiev, Y. Vidinova, T. Lyubomirov. 2000. Entomofaunistic diversity of the Rila National Park. In: Biological diversity of the Rila National Park, Ed. M. Sakalian, publ. Pensoft, Sofia: 363-360.
- KLIKA, J. 1926. Contribution a la connaissance de la flore mycologique de la Bulgaria. *Acta Bot. Bohemica* 4-5: 28-41.
- KOUNE, G.P. 1999. Study on threatened mushrooms in Europe. Strasbourg. 65 p.
- KUTHAN, J. & F. Kotlaba. 1988. Macromyzeten der Bulgarischen Schwartzmeerkuste und einiger Orte im landesinner Bulgariens. *Acta Mus. Nat. Pragae* 44(3-4): 137-243.
- LINDBERG, H., 1946. Zur Frage der verticalen und horizontalen Vebreitung der europдischen Heteropteren. *Notulae Entomologicae*. 25: 119- 129.
- PEEV, D., M. Pramatarova, S. Tsoneva, N. Valyovska, I. Vasileva 1999. Biodiversity of Vascular plants in Rila National Park. – In: M. Sakalian (Managing Editor) Biological Diversity of the Rila National Park, Part I. Plant Biodiversity of the Rila National Park. Species and Coenotic Levels USAID, 7-78
- PEEV, D., A. Artinjan, E. Nicolova, S. Tzoneva, N. Valjovska. 1995. Phytomonitoring in Rila Mountain - 1994. I. Microtopography, heavy metals, statistics and karyology of the control populations, *Observatoire de montagne de Mussala*, Sofia, 3, 150-162

- PEEV, D., A. Artinjan, E. Nicolova, S. Tzoneva, N. Valjovska. 1996. Phytomonitoring in Rila Mountain - 1995. I Microtopography, heavy metals, statistics and karyology of the control populations, Observatoire de montagne de Mussala, Sofia, 4, 142-152
- PEEV, D., S. Tzoneva, N. Valjovska. 1997. The role of karyology, stomata, pollen and statistical analysis in the biomonitoring system of Bulgaria, Biomonitoring - theory and practice, S., Enigma, 8-13
- PEEV, D., Ammann K., Artinian A. 1997. Ecomonitoring in Rozhen and Srednogorie - Bulgaria
- PEEV, D., Chavdar Gusev, Dimitar Dimitrov, Malina Delcheva 2000. Biodiversity of Vascular plants in Central Balkan National Park. - In M. Sakalian (Managing Editor) Biological Diversity of the Central Balkan National Park, Part I. Plant Biodiversity of Rila National Park. Species and Coenotic Levels USAID
- RED Data Book of European Vertebrates. 1997. Final draft. WCMC, Cambridge, UK, 153 ps.
- ROUSSAKOVA V. 2000 Vegetation alpine et sous alpine superieure de la montagne de Rila (Bulgarie). Camerino
- SIMON, T., Vajda, L. 1959. Beitrage zur Moosflora Bulgariens. - Ann. Univ. Sci. Budapest, Sec. Biol., 2: 259-272.
- SMARDA, J. 1970. Complements a la flore muscinale de la Bulgarie. - Rev. Bryol. et Lichenol., 37, Fasc. 1: 33-46.
- SPIRIDONOV, G., Spassov, N. 1989. The Otter (*Lutra lutra* L., 1758) in Bulgaria it status and conservation. – *Historia naturalis bulgarica*,
- TUCKER, G.M. and M.F.Heath. 1994. Birds in Europe: their conservation status. Cambridge, U.K.: BirdLife International Conservation Series no. 3, 600 p.
- VAICIUNIENE, J., V. Abrutis. 1996. Research and conservation projects of medicinal plants in forest ecosystems in Lithuania. . In: Proceedings Second Balkan Sci. Conference on study, conservation and utilization of forest resources. PSSA, Sofia, 359-362..
- VANEV, S. & D. Reid. 1986. New taxa and chorological data for the Bulgarian fungus flora. *Fitologija* 31: 63-69.
- VELENOVSKI, J. 1902. Neunter Nachtrag zur Flora von Bulgarien. - *Osterr. bot. Zeitschr.*, LII, 3: 115-121.
- VITKOVA, A., L. Evstatieva. 1999. - In: Sakalian M. (Managing Editor) Biological Diversity of the Rila National Park. Part I. Biodiversity of Medicinal Plants in the Rila National Park. 58-105.
- WALTER, S. & H. Gillett. (Eds.) 1998. 1997 IUCN Red List of Threatened Plants. The World Conservation Monitoring Centre. IUCN - Gland & Cambridge. The World Conservation Union. LXIV. 862 p.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение No 1

**Заповеди за обявяване и разширяване на резерват
“Риломанастирска гора”**

ЗАПОВЕД

№ 307

София, 10.04 1986 г.

На основание чл. 16 и 22 от Закона за защита на природата, за да се запазят първичните горски екосистеми от иглолистни и смесени елови и букови гори характерни за района на Рила ширината, находища на редки и застрашени от изчезване видове и естествената среда на архитектурно-историческия резерват "Рилски манастир", обявявам природен резерват "Рилсманастирска гора", землище на гр. Рила, Кюстендилски окръг, на площ 3445,6 ха.

Резерватът "Рилсманастирска гора" да обхваща следните отдели на ГС-Рилски манастир съгласно лесоустройствен проект от 1978 г.: 17-без д, е, ж, з, и, 4, 5, 6; 18 - без з, и, 7; 19-а, б, в, г, д, ч, ш, щ, 1, 2, 3, 4; 20- без л, м, н, о; 21 - а, б, в, г, д, е, ж, к /част от 25,1 ха/, м, т, у, 1, 2, 3, 4, 5, 6; 22 - а, б, в, г, д, е, м, 1, 2, 3; 23-а, г, д, е, ж, з, т, у, ф, 1, 2, 3; 24 - а, б, с, 1; 25 - а, б /част от 10,2 ха д, е, ж, з /част от 16,7 ха/, и, л, 1, 5; 26-а, б /част от 7,7 ха/, в /част от 6,1 ха/, г, 1, 2, 3, 4 /част от 61,2 ха/, 5 /част от 4 ха/; 27 - а /част от 11,8 ха/, 1; 32 - в, г, д, е, 2; 33 - б, в, г, д, е; 34 - г, д, е; 35 - г, д; 36-е, и, к, л, м, н; 37 - без а /част от 2,3 ха/; 38 - в, г, д, е, ж, з, и, 3; 39 - е, ж, з, и, к, л, м, н, 3, 4, 5, 6; 40-д, е, ж, з, и, к, 5; 41 - без а, б, 1; 42 - без а, 1; 43 - без а, б, 1, 2, 3, 4; 44 - без а, в, 1; 45- в, г, д, е, ж, з, и, к, л, 2; I - а, 1 /част от 405,5 ха/; III-а и самозалесилата се посяна в отдел 41, с площ 8,1 ха.

Граници на резервата: от северозапад-от р.Манастирска по билото, служещо за западна граница на отдел 17 до горната граница на гората и по нея до страничното било, очертаващо западната граница на скалния масив в отдел I и по него до главното било; от север - по главното било през вр.Мальовица и вр.Срловец до източния край на скалния масив в отдел I; от северозапад - по границата на скалния масив до дола, пресичащ скалния

масив и гърата в подотдел 25-б и по него до вливането му в сточния дол на Сухото езеро, следва го до пресичането му с туристическата пътека и по нея до поляната над Сухия дол /подотдел 25-4/, и по границата между подотдели 25-з и 25-г до Сухия дол, следва Сухия дол до Сухото езеро, горната граница на гърата и на клека до страничното било, спускащо се от връхния чал към Сухия дол и по горната граница на отдели 26 и 27 достига дола образуващ граница между отдели 27 и 28; от изток следва дола до р.Манастирска и по дол Джендема до горната граница на клека; от юг – горната граница на клека до вр.Бричебор върха по страничното било до р.Манастирска.

В тези граници не се включва долината на р.Рилсманастирска с ширина от 0,3 до 2 км, в която попадат обектите на архитектурно-историческия резерват "Рилски манастир".

В района на резервата се забраняват всякакви дейности, нарушаващи самобитния характер на природата му.

Разрешава се транзитното преминаване на туристи по следните традиционни туристически пътеки:

1. От Рилския манастир до м."Елешница".
2. От вр.Бричебор и вр.Чаушка чука през Рилския манастир до Додов връх и хижа "Ив.Вазов".
3. От Манастирска река по дол Черней и по Мандревска река до м.Студения кладенец.

На основание чл. 3 от Наредба № 4 на Комитета за опазване на природната среда при Министерския съвет /ДВ бр.77 от 1980 г./, обявявам за буферна зона към резервата следните зони:

а/ горски фонд на ГС – Рилски манастир – останалите и резервата части на отдели от 17 до 27 и от 32 до 45, I и III-2-частта, западно от дол Джендема, с обща площ 1199,6 ха.

б/ селскостопански фонд: безлесната част от водосбора на р.Друшлявица и Черковнишко дере; безлесната зона над отдели 18 и 19 и пасището простиращо се между главното било от вр.Бричебор до вр. Баба, страничното било, спускащо се от вр.Баба на север и границите на резервата, с обща площ 1202 ха.

В границите на буферната зона се забраняват:

- а/ разкриване на мини и кариери, корегиране на речните течения, изграждане на нови водохващания и други дейности, с които се нарушава водния режим и естествения облик на местността;
- б/ изгаряне на растителността;
- в/ залесяване с неприсъщи за района дървесни и храстови видове;
- г/ всякакво строителство във високо планинската зона;
- д/ къмпиране и паркиране на автомобили извън определените места;
- е/ ловуване.

В границите на буферната зона се разрешават:

а/ осъществяване на строителство съгласно устройствени проекти свързани с функционирането и развитието на архитектурно-историческия резерват "Рилски манастир" и на туризма по линия на БТС;

- б/ провеждане на краткотрайна почивка;
- в/ извеждане на отгледни и санитарни сечи и използване на семенните бази по предназначението им;
- г/ паша на домашни животни в отредените за целта места.

Настоящата заповед не променя статута на архитектурно-историческия резерват "Рилски манастир", утвърден с Наредба № 4 на Комитета за култура /ДВ бр.10/1979 г./

Настоящата заповед отменя заповед № 407 от 9.II.1966 г. на Комитета по горите и горската промишленост при Министерския съвет за обявяване на защитена местност "Рилски манастир".

Промяната да се отрази в Държавния регистър за защитените природни обекти.

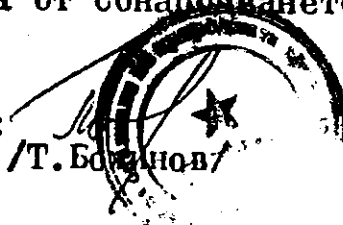
В срок до пет месеца от обнародване на заповедта в Държавен вестник, ГС-Рилски манастир да означи на терена с трайни и ясно видими знаци границите на резервата и буферната зона и разрешените за преминаване туристически пътеки.

Нарушителите на тази заповед се наказват съгласно чл. 278-а от Наказателния кодекс и чл.31 от Закона за административните нарушения и наказания.

Заповедта влиза в сила от обнародването ѝ в Държавен вестник.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

/Т. Боданов/

ЗАПОВЕД № 114

от 24 февруари 1992 г.

**ЗА ОБЯВЯВАНЕ НА НАРОДЕН ПАРК РИЛА, ЦЕНТРАЛЕН
РИЛСКИ РЕЗЕРВАТ, ЗА РАЗШИРЯВАНЕ ТЕРИТОРИЯТА
НА РЕЗЕРВАТИ В НАРОДНИЯ ПАРК РИЛА И ЗА
ОТМЕНЯНЕ НА ЗАПОВЕДИ**Издадена от министъра на околната среда,
обн., ДВ, бр. 20 от 10 март 1992 г.

На основание чл. 17 и 22 от Закона за защита на природата с цел да се запазят завинаги в полза на обществото комплекси от саморегулиращи се екосистеми и присъщото им видово разнообразие, местообитания на редки и застрашени видове и съобщества, характерни и забележителни пейзажи и обекти на неживата природа, които имат световно значение за науката и културата, обявявам Народен парк Рила, в който се включват следните територии:

I. Горски фонд с обща площ 67 358,7 ха, както следва:

Пловдивска област

1. От Държавно лесничейство - Белово, община Белово, по лесоустройствен проект от 1984 г., отдели: 1 - от а до и, 1, 3; 2; 3 - а, б, в, г, д, з, и, к, 1, 2, 3, 4, 5; 5; от 9 до 15; 16 - а, н, 1, 2; от 21 до 44; 59 - к, л, м, н, о, 7, 8, 9, 10; 60 - е, ж, з, и, к, л, 6, 7, 8; 61; 65; 66 - от а до к, п, от 1 до 8; 67; 68; 69; 427; 428; 429; 430; 433; 434; 435; 436; 437 - а, б, д, е, ж, з, и; 438; 439; 440, с обща площ 3234,8 ха.

Софийска област

2. От Държавно лесничейство - Костенец, община Костенец, по лесоустройствен проект от 1984 г., отдели: 16; 17; 18; 19; 35; от 37 до 42; 51; от 53 до 77; от 129 до 145; от 339 до 361, с обща площ 4551,5 ха.

3. От Държавно лесничейство - Боровец, община Самоков, по лесоустройствен проект от 1986 г., отдели: 128; 129; 135; 136; 178; 179; 180; 181; от 213 до 217; 229; 230; 231; 234; 235; 238; 239; 240; 339 - б (част 1,1 ха); 341 - а (част 3,0 ха), б; 346; 347 - а, б (част 12,0 ха), 1; 348; 349 - а (част 14,0 ха); 350; 351; 352; 353; 359; 361; 364; 365; 366; от 370 до 445; 587 - г (част 12,4 ха), д, е, ж, з, и, 4, 5, 6; 588; 589 - б, в, г, 2, 3, 4; 590 - д, е, ж, 4, 5, 6; 591 - б (част 4,6 ха), в, г, 2, 3 (част 0,8 ха); 598; 599; 600; 601; 602; 603; от 604 до 624; 628 - е, д, 3; от 646 до 667, с обща площ 8145,6 ха.

4. От Държавно лесничейство - Самоков, община Самоков, по лесоустройствен проект от 1982 г., отдели: от 665 до 686; от 702 до 707; 718; 721; 722; 723 - и, к, л, 5, 6, 7, 8; 724 - е, ж, 5, 6, 7, 8; 725; 726; 727 - к; 729; 730; 731; 734; 735; 736 - с, т, у, ф, 11; 740; 741 - без а, б, в, г (част 1,8 ха); 743; 744; 745; 746; от 753 до 756; 758; от 768 до 773; 781; 782; 783; 784 - от з до н; 789; 790; 791; от 793 до 808; от 840 до 908, с обща площ 16 877,7 ха.

5. От Държавно лесничейство - гр. Станке Димитров, общини Станке Димитров и Сапарева баня, по лесоустройствен проект от 1986 г., отдели: от 85 до 96; от 107 до 112; 115; 116; 132; 133; 134; 135; 144; 145; 146; 149; от 154 до 158; от 177 до 181; 184; 185; 186; 190; 191; 192; от 200 до 224, с обща площ 4182,5 ха.

6. От Държавно лесничейство - Рилски манастир, община Рила, по лесоустройствен проект от 1990 г., отдели: 1 - а, б, в, г, е, ж, 1, 2; 2; 3; 4 - а, б, в, г, д, 1, 2, 3; 7 - а, б, в, г, д, 1, 2, 3; от 8 до 12; 14 - а, б, в, 8, 9, 10, 11; 15 - а, б, 1, 2, 9; 16 - а, б, б1, в, г, д, е, ж, 1, 2, 3, 4, 5; от 17 до 45; 46 – без 6, 7; 75 – г, д, е, ж, з, и, к; 76, 77 – без 2; 78 – от г до л, 6; 79 – без а, 1, 6; 80; 81; 82; 83 – без а, б, в, 1, 2, 3; 84 – от з до ч; от 9 до 19; 85; 86 – без 1; 87 – без а, б, в, г, 1; 88 – без 1, 2; 89; 90; 91; от 101 до 108; от 113 до 117; 119; 120; 121 – без ж, з, 3, 4, от 1 до X, с обща площ 14 366,3 ха.

7. От Държавно лесничейство – Благоевград, община Благоевград, по лесоустройствен проект от 1991 г., отдели: от 1 до 33; I; II; III; IV; V; 10 – от а до е, 1; 11 – от а до е, 1, 2, 3, 4; 12; 13; 14; 22 – п, с, т, 5, 6; 23; 24; 29; 30; 31; 32; 35; 36; от 52 до 58, с обща площ 3377,7 ха.

8. От държавно лесничейство Симитли, община Симитли, по лесоустройствения проект на от 1988 г., отдели: 266 – г (част 15,3 ха), от е до м, и (част 0,9) ха, о (част 0,5 ха), 5, 6; 267 – е, ж (част 0,4 ха), и (част 4,2 ха), к, л; 268 – от а до к, л (част 6,5 ха), м, н, от 1 до 7; 269 – а, б, в, г, д (част 7,0 ха), е (част 9,2 ха), от 1 до 7; 270 от з до и; 271 – без п (част 2,0 ха), 7; 272 – б (част 1,0 ха), в (част 1,5 ха), г (част 18,2 ха), от д до л, м (част 4,3 ха), н (част 0,5 ха), 2, 3 (част 1,2 ха), 4 (част 0,3 ха); 273 – ж, з (част 1,6 ха), и, к л (част 0,8 ха), м (част 1,2 ха), от н до х; 274 – в (част 14,0 ха), г, д, е, ж, 3, 4, 5, 6; 275; 276; 289; 290; 291, с обща площ 1070, 8 ха.

9. От Държавно лесничейство – Разлог, община Разлог, по лесоустройствен проект от 1981 г., отдели: 16 – а, б, в, г, д, 1, 2, 3, 4; от 17 до 25; 52; 53; 69 – а, 1; 70 – а; 71 – а; 72 – а, б; от 74 до 78; от 87 до 95; 99; 100; от 108 до 114; 115 – без 3; 116 – без 6; 117; 118 – от а до н, 1, 2, 3, 8; 119 – от а до з, о, п, от 1 до 9; 120 – от а до и, от 1 до 5; 121; 122; 123; 132 – а, б, в, 1, 2, 3, 4; от 133 до 138, с обща площ 2735, 6 ха.

10. От Държавно лесничейство – Белица, община Белица по лесоустройствения проект от 1982 г., отдели: от 1 до 29; 31 – а, б, в, г, д, 1, 2, 3, 32; 33; 34 – от а до с, 1, 2, 3, 4; 35 – от а до з, от 1 до 6; 36; 37; 38; 39; 40 – от а до п, от 1 до 6; 41 – от а до к, 1, 2, 3; 48; 49; 50; 52; 53; 55; 108; 109; 110; 114 – а, 1; 122; 123; 124; 125; 126 – от а до к, от 1 до 6; 127 – а, б; от 134 – 145, с обща площ 3731,4 ха.

11. От Държавно лесничейство – Якоруда, община Якоруда, по лесоустройствения проект от 1981 г., отдели: от 1 до 6; от 8 до 18; 30 – 3; 48; 63; 64; от 75 до 83; 94; 95 – а, б, в, д, 1; 96 – а, б, в, 2; 124; 125; 126; 127 – от а до е, 1, 2, 3, 4; от 136 до 142; от 148 до 156; от 369 до 410, с обща площ 5084,8 ха

II. Високопланински пасища и ливади с обща площ 40 565 ха, както следва:

Пловдивска област

1. Община Белово 1650 ха;

Софийска област

2. Община Костенец 4350 ха.
 3. Община Самоков 4290 ха.
 4. Община Сапарева баня 1384 ха.
 5. Община Дупница 3158 ха.
 6. Община Рила 13 000 ха.
 7. Община Благоевград 3800 ха.
 8. Община Симитли 573 ха.
 9. Община Разлог 2300 ха.
 10. Община Белица 1394 ха.
 11. Община Якоруда 4666 ха.
 Обща площ на Народен парк Рила 107 923,7 ха.

В границите на Народен парк Рила се забраняват:

- 1) строителство освен предвиденото с плана за управление и свързано с нуждите на администрацията, научната и образователна дейност, туризма, животновъдството (заслони) и поддържането на горски пътища;
- 2) проучване и експлоатация на полезни изкопаеми и инертни материали;
- 3) замърсяване на водите и терените с битови, промишлени и други отпадъци;
- 4) бивакуване и палене на огън извън определените за това места;
- 5) повреждане на скални образувания, дървета, храсти и бране на цветя, както и умишленото безпокойство на диви животни;
- 6) паша на кози;
- 7) употреба на изкуствени торове и химически средства за растителна защита;
- 8) внасяне на неприсъщи за района видове растения и животни;
- 9) голи сечи и залесяване с неприсъщи за района или горскорастителните пояси видове, както и със семенен и посадъчен материал, произхождащ от друг район;
- 10) събиране на горски плодове и гъби за търговски и промишлени цели или в големи количества;
- 11) залагане на капани, употреба на отрови и упойващи вещества при регулиране на числеността на дивите животни.

В границите на парка се разрешават:

- 1) сенокос и паша на селскостопански животни (без кози) в пасищата и ливадите;
- 2) преминаване на селскостопански животни по определени прокари;
- 3) събиране на билки в определени количества и райони, както и семенен материал, растения и животни с научна цел с разрешително от администрацията на парка след съгласуване с Комитета по горите, Министерството на околната среда и Българска академия на науките;
- 4) възобновяване, отглеждане и подобряване комплексните защитни функции и санитарното състояние на горите;

- 5) регулиране числеността на диви животни, когато те застрашават съществуването на други видове или на екосистемите с деградационни процеси или здравословното състояние на собствените им популации, с разрешение на администрацията на парка след съгласуване с Комитета по горите, Министерството на околната среда и Българска академия на науките;
- 6) риболов в определените с плана за управление участъци.

До изготвянето на плана за управление:

- 1) строителството свързано с нуждите на администрацията, научната и просветна дейност, туризма и животновъдството, става след писмено разрешение на Министерството на околната среда съгласувано с Комитета по горите и Българска академия на науките;
- 2) стопанисването на горите да се приведе в съответствие с Правилника за стопанисване на горите със специално предназначение и се одобрява от Комитета по горите съгласувано с Министерството на околната среда.

*

На основание чл. 16 и 22 от Закона за защита на природата с цел да се съхранят в непроменено състояние горски, субалпийски и алпийски екосистеми, образуващи уникален за планините в Централна и Южна Европа комплекс, централната част на Рилското флористично формообразователно огнище, както и находищата на десетки застрашени редки растителни и животински видове, обявявам Централен Рилски резерватс обща площ 12 393,7 ха, както следва:

1. От Държавно лесничейство – Боровец, община Самоков, по лесоустройствен проект от 1986 г., отдели: от 214 до 217; 239 – б, 1, 2, 3; 391; 392; 403; 404; 413; 414; 423; от 435 до 443; 444 – а, б, 2, 3 (част 25,0 ха), 4, с обща площ 2389,9 ха.

2. Високопланинско пасище между отдели 217 и 239 на Държавно лесничейство – Боровец, с обща площ 47,0 ха.

3. От Държавно лесничейство – Самоков, община Самоков, по лесоустройствен проект от 1982 г., отдели: 675 – без а, б, 1, 2, 3; 676 – без а, 1, 2, 3, 4; 677 – без а, б, в, г, и, к, л, м, от 1 од 7; 840 – без а, 1; 841 – без а, б, л, м, н, о, 1, 2 (част 1,0 ха), 3, 9; 842 – без а, б, 1, 2, 3 (част 0,2 ха); 843 – без а, 1, 2; 844 – без а, 1, 2; 845 – без а, б, в, 1, 2, 3; 846 – без а, б, 1, 2, 3, 4, 5; 847 – без а, б, 1, 2, 3, 4, 5; 848 – без а, б, от 1 до 7; 849 – без а, б, в, г, д, от 1 до 7; 850 – без а, б, в, 1, 2, 10; 852 – без ж, 16; 857 – з, и, к, л, м от 7 до 15; 858 – ж, з, и, к, 4, 5, 6; от 859 до 906; 907 – без а, от 1 до 5, 908, с обща площ 9956,8 ха.

В резервата се забраняват всякакви дейности, нарушаващи самобитния характер на природата му.

Разрешава се транзитно преминаване на туристи през резервата по туристическия маршрут по долината на река Марица.

**

На основание чл.16 и 22 от Закона за защита на природата разширявам територията на следните резервати в Народен парк Рила:

I. Резерват “Ибър”, община Костенец, Софийска област – от 1701,0 ха на 2248,6 ха.

Резервата да обхваща следните територии:

1. От Държавно лесничество – Костенец, община Костенец, по лесоустройствен проект от 1984 г., отдели: 58 – а, л; от 59 до 61; от 64 до 67; 69 – г, от е до и, 5; 70 – без а, г, к, 1, 5; 71; от 132 до 139; 342; 343 – без 1; 344 – без 1; 345; 346; 347 – без в, 1; 348 – б, 4; 349 – а; 350 – а, б, 1; 351; 352; 353 – без с, 1; 354 – а, 2; 355 – а, б; 356 – а, б; 357 – а, б; 358 – а, 3; 359 – а, в, 3; 360 – а, б, 2; 361 – без 3, 5, с обща площ 2206,2 ха.

2. Високопланинското пасище над Белмекенското езеро с обща площ 42,4 ха.

II. Резерват “Риломанастирска гора”, община Рила, Софийска област, от 3445,6 ха на 3676,5 ха.

Резервата се разширява със следните отдели на Държавно лесничество Рилски манастир по лесоустройствен проект от 1990 г.: 46 – а, б, в, г, е, 1, 2, 3, 4, 5; 47 – а, б, в, г, д, е, и, 1, 2, 3; 48 – а, б, в, г, д, м, н, п, 1, 2 с обща площ 230,9 ха.

В присъединените към резерватите “Ибър” и “Риломанастирска гора” територии се забраняват всякакви дейности, нарушаващи самобитния характер на природата.

***

На основание чл. 22 от Закона за защита на природата с тази заповед се отменят:

1. Заповед № 99 от 12.II.1985 г. на Комитета за опазване на природната среда за резерват “Голям Скакавец”, който се включва в Централен Рилски резерват.

2. Заповед № 2319 от 14.IX.1961 г. на Главно управление на горите при Министерския съвет за резерват “Маричини езера”, който се включва в Централен Рилски резерват.

3. Заповед № 358 от 9.II.1973 г. на Министерството на горите и опазването на природната среда за резерват “Скакавец”.

Съществуващите резервати и буферни зони към тях, природни забележителности и защитени местности в границите на Народен парк Рила запазват своите режими.

До една година от обнародването на заповедта в “Държавен вестник” Комитетът на горите да осигури означаването на границите на парка и новите граници на резерватите на терена с трайни и ясно видими знаци.

Новите защитени обекти и промените по настоящата заповед да се впишат в Държавния регистър на защитените природни обекти.

Нарушителите на тази заповед се наказват по чл.31 от Закона за административните нарушения и наказания, ако не подлежат на по-тежки наказания.

Заповедта влиза в сила от обнародването ѝ в “Държавен вестник”.

Министър:

В. Василев

Приложение № 2

**Списък на преименуваните местни топоними на територията на III
“Рилски манастир”**

Съгласно писмата на зам. председателя на Комисия по езикова политика към Държавния съвет до ДФ “Картография” № 02-09-6/27.10.1989 г. и 05-06-1/1.02.1989 г.

№	Старо име	Ново име
1.	Аладжаслап	Пъстри слап
2.	Водния чал	Водния рид (връх)
3.	Връх Винтчето	Местност Винтчето
4.	Връх Дамга	Вазов връх
5.	Връх Демиркапия	Връх Железник
6.	Връх Горна Кадийца	Връх Марков камък
7.	Връх Долна Кадийца	Връх Вододела
8.	Връх Калугера	Връх Баучер
9.	Връх Къоравица	Връх Острец
10.	Връх Мермера	Връх Мраморец
11.	Грамадливско дере	Дол Грамадливица
12.	Джендемски дол	Дяволски дол
13.	Джендемски езера	Дяволски езера
14.	Дядо Ильово дере	Дядоильов дол
15.	Еленин връх	Елени връх
16.	Калинин връх	Калинини върхове
17.	Караомерички езера	Чернатишки езера
18.	Караомерица	Чернатица
19.	Краварско дере	Краварски дол
20.	Малка Попова шапка	Малка Попова капа
21.	Местност Разделна	Местност Раздела
22.	Мусов връх	Връх Белчевица
23.	Попова шапка	Попова капа
24.	Радовичко-Мермерски район	Радовичко-Мраморецки район
25.	Река Гьолска	Река Водница
26.	Река Джендемска	Река Дяволска
27.	Река Коджакарица	Река Каменица
28.	Река Манастирска	Река Рилска
29.	Река Радовица	Река Радовичка
30.	Река Тиха Рила	Река Рилска
31.	Соспа дере	Соспа дол
32.	Череша дере	Черешов дол
33.	Черни гьол	Черното езеро
34.	Чаушко дере	Пъдарски дол

Списък на обектите от инфраструктурата на територията на ППРМ, населено място Рилски манастир и долината на река Рилска в непосредствена близост до природния парк

I. Обекти от инфраструктурата на територията на Природен парк “Рилски манастир”

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
1. Хижа “Рибни езера”	Рибни езера	009000	КДЕ	Масивна сграда лошо	Предприятие “Почивно дело” гр. Сапарева баня	120 легла, 40 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма
2. Заслон	Кобилино бранище	007001	КДЕ	Дървена сграда лошо	БТС	20 места за спане/нарове/	-
3. Хотел “Рилец”	Биволарника	43	1	Масивна сграда средно	“Мактурс” гр. Благоевград	180 легла, 220 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
4. Къмпинг – ресторант “Зодиак”	Биволарника	21	5	Полумасивна сграда и дървени бунгала, добро	Частна собственост	20 легла, 200 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
5. Ресторант “Бай Кири”	Кирилова поляна	24	2	Полумасивна сграда средно	Частна собственост	100 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
6. Павильон ресторант	Кирилова поляна	24	4	Ламаринена конструкция лошо	Комплекс “Орбита” гр. Рила	20 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
7. Почивна база	Биволарника	40	1	Дървени бунгала със сервизни постройки, баня, тоалетна и столова лошо	Преприятие “Хлебопроизводство” гр. Дупница	80 легла, 40 места за хранене в столова	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
8. Почивна база	Биволарника	39	1	Дървени бунгала със сервизни постройки, баня, тоалетна и столова лошо	Кооперация “Тих труд “ гр. Дупница	60 легла, 30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
9. Почивна база	Биволарника	39	1	Дървени бунгала лошо	“Кинефикация” гр. Дупница	16 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
10. Почивна база	Кирилова поляна	24	2	Дървени бунгала лошо	ИПФ гр. София	52 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
11. Почивна база	Краварски дол	75	8	Дървени бунгала, столова лошо	Завод за хартия и картони с. Бараково	36 легла, 20 мес-та за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
12. Почивна база	Явора	26	1	Масивни сгради, столова. средно	Предприятие “Почивно дело” гр. Сапарева баня	160 легла, 60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
13. Ведомствена почивна база	Кирилова поляна	24	4	Масивна сграда средно	“Рилалес” ЕООД гр. Дупница	8 легла	- ел. захранване - вода

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
							- контейнер ТБО -асфалтов път
14. Ведомствена почивна база	ВЕЦ Калин	114	7	Масивна сграда лошо	“Гранитоид” ООД гр. София	40 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - бетонен път
15. Ведомствена почивна база	Турското парче	53	м, о	Недовършена масивна сграда лошо	Тютюнева промишленост гр. Дупница		- вода - черен път
16. Бетонна кула	Винтчето	1000	3	Масивна сграда лошо	“Гранитоид” ООД гр. София		- черен път
17. Бунгало	Бричебор	45	2	Дървена конструкция лошо	Валентин Балабанов гр. Рила	2 легла	- ел. хранване - черен път
18. Бунгало	Биволарника	21	3	Дървена сграда лошо	Димитър Мавров гр. Рила	4 легла	-асфалтов път
19. Бунгало	Биволарника	21	5	Дървена сграда лошо	Асен Тупавичарски Гр. Дупница	4 легла	- ел. хранване - асфалтов път
20. Бунгало	Първа шатра	47	ж	Дървена сграда лошо	Савов гр. Рила	4 легла	- черен път
21. Мини ВЕЦ	Рибни езера	6	11	Масивна сграда средно	НЕК ЕАД София		- ел. хранване - вода
22. ВЕЦ	ВЕЦ Калин	114	7	Масивна сграда добро	“Гранитоид” ООД София		- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - бетонен път - телефон
23. Жилищен кантон “Илийна”	Кота 2000	57	17	Масивна сграда средно	НЕК ЕАД, “Язовири и каскади”	8 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
24. Жилищен кантон “Манастирски”	Тиха Рила	29	7	Масивна сграда добро	НЕК ЕАД “Язовири и каскади”	8 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
25. Жилищен кантон “Чала”	Чала	1000	3	Масивна сграда средно	НЕК ЕАД “Язовири и каскади”	12 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - бетонов път
26. Жилищен кантон “Белоборски дол”	Турското парче	53	м, о	Масивна сграда добро	НЕК ЕАД, “Язовири и каскади”	6 легла	- вода - септична яма - черен път
27. Неизползваема сграда	Бричебор	75	4	Полуразрушена сграда бивша мандра и трафопост Лошо	Неизвестен собственик		- черен път
28. Неизползваема сграда	Кота 2000	57	17	Недовършени рушащи се сгради – 2 бр. лошо	Явор Борисов Николов гр. Благоевград		- черен път
29. Неизползваема сграда	Турското парче	ССФ	ССФ	Масивна сграда лошо	Неизвестен собственик		- черен път
30. Неизползваема сграда	Чала	1000	3	Недовършени сгради – обори – 2 бр. лошо	Неизвестен собственик		- черен път
31. Неизползваема сграда	Бричебор	77	1	Рушаща се масивна сграда на два етажа лошо	Рилската света обител		- черен път
32. Неизползваема сграда	Пътя Рилски манастир – Кирилова поляна	21	3	6 бр. останки от бунгала/ бетонни основи/ метална конструкция и трафопост лошо	ТВУ ‘Н.Й.Вапцаров’ гр.Рила		- асфалтов път

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
33. Сграда	Бачкова чешма	1000	34	Жилищна архимандрит Теодосий 3 бр.сгради Добро	Рилска света обител	4 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО
34. Религиозен комплекс	Пътя Рилски манастир – Кирилова поляна	резерват		Комплекс “Св.Лука” старинни сгради -2бр. параклиси и килийно училище средно	Рилска света обител		ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
35. Религиозен комплекс	Пътя Рилски манастир – Кирилова поляна	22	а	Параклис Св.Иван Рилски и пещера за поклонение добро	Рилска света обител		- вода - пътека
36. Полумасивна сграда	Владичина ливада	68	2	Обори 2 бр. лошо	“Рилалес” ЕАД гр. Дупница		Черен път
37. Полумасивна сграда	Владичина ливада	68	4	2 бр. сгради жилище за работници лошо	“Рилалес” ЕАД гр. Дупница	10 легла	ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
38. Полумасивна сграда	Краварски дол	75	7	Обор , ползва се от Иван Ангелов от с. Пастра лошо	Неизвестна собственост		- черен път
39. Полумасивна сграда	Краварски дол	75	7	Тухлена едноетажна сграда лошо	Димитар Везенков от с. Бараково	6 легла	- черен път
40. Рибарник	Бричебор	45	2	Полумасивна сграда 1 бр.и комплекс от басейни за отглеждане на риба лошо	Ловнорибарско дружество гр. Дупница	4 легла	ел. хранване - вода - черен път
41. Фургон	Кирилова поляна	24	2	Подвижен фургон лошо	НЕК ЕАД, “Язовири и каскади”	2 легла	- асфалт. път
42. Фургон	Бричебор	45	2	Подвижен фургон лошо	Стоян Горов с.Стоб	2 легла	- черен път

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
43. Хлораторна станция	Кирилова поляна	24	г	Масивна едноетажна сграда лошо	“Мактурс“ гр. Благоевград		- черен път

II. Обекти от инфраструктурата на територията на населено място Рилски манастир

Вид обект	Местоположение	Описание на обекта	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
1. Хотел “Царев връх”	Рилски манастир	Масивна сграда добро	Частна собственост	180 легла, 200 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
2. Къмпинг “Бор”	Биволарника	Дървени бунгала и ресторант с барбекю на открито. лошо	“Мактурс” гр. Благоевград	20 легла, 30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
3. Ресторант “Бачкова чешма”	Бачкова чешма	Полумасивна сграда лошо	“Мактурс” гр. Благоевград	60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
4. Почивна база	Биволарника	Дървени бунгала със сервизни постройки, баня и тоалетна и столова лошо	Национален център за ученически отдих и туризъм гр. Кюстендил	80 легла, 80 места за хранене в столова	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
5. Почивна база	Биволарника	Дървени бунгала, лошо	СОУ гр. Кочериново	36 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
6. Ведомствена почивна база	Местността “Бачкова чешма”	Масивна сграда средно	РПС гр. Дупница	15 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон

Приложение № 3

Вид обект	Местоположение	Описание на обекта	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
7. Лагер	Биволарника	Дървени бунгала лошо	СОУ Славчо Ванев, гр. Кочериново	8 легла	- ел. захранване - черен път
8. Манастир	Рилски манастир	Масивна сграда добро	Рилска света обител	20 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
9. Неизползваема сграда	Рилски манастир	Масивна сграда, бивша жп гара лошо	Рилска света обител		- черен път
10. Фургон	Биволарника	Подвижни фургони 2 бр. лошо	Николай Йорданин Костадин Въжаров от гр. Рила	4 легла общо	- черен път

III. Списък на обектите от инфраструктурата на територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до природния парк

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
1. Хижа “Елешница”	Елешница	7	9	Масивна сграда лошо	Предприятие “Почивно дело” гр. Сапарева баня	70 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
2. Ресторант	Вели лаг	6	9	Масивна сграда с барбекю средно	Частна собственост	60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
3. Ресторант “Рилски рай”	Горхим	1	4	Масивна сграда лошо	Частна собственост	40 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
4. Ресторант “Пчелино”	Пчелино	16	12	Масивна сграда средно	Частна собственост	30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
5. Ресторант “Горски кът”	Ягнилото	14	7	Полумасивна сграда лошо	ЕТ “Николай Давидков”	60 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
6. Ресторант “Елешница”	Елешница	7	9	Полумасивна сграда метална конструкция лошо	Частна собственост неизвестна	60 места за хранене	ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов Път - телефон
7. Ресторант “Фантазия”	Елешница	7	9	Полумасивна сграда. лошо	Частна собственост	30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
8. Механа “Рибарника”	Механа Рибарник	13	5	Масивна сграда 20 бр.бунгала, 5 бр.земни басйни за рибовъдство лошо	“Макгуре” гр. Благоевград	40 места	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
9. Почивна база	Елешница	7	8	Дървени бунгала, ресторант и сграда за парно отопление добро	ВАТ на БТК гр. София	80 легла, 30 места за хранене	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
10. Мини ВЕЦ	Вели лаг	6	11	Масивна сграда средно	Частна собственост/неизвестна		- ел. захранване - асфалтов път
11. Неизползва- ема сграда	Горхим	1	4	Масивна сграда лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- асфалтов път
12. Неизползва- ема сграда	Пчелино	16	13	Рушаща се сграда бивша канцелария на манастирското лесничейство лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- ел. захранване - вода - асфалт.път

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
13. Неизползваема сграда	Пчелино	16	13	Рушаща се сграда на бившето манастирското лесничейство-жилище лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- ел. захранване - вода - асфалт.път
14. Неизползваема сграда	Пчелино	16	13	Рушаща се сграда на бившето манастирското лесничейство-жилище лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- ел. захранване - вода - асфалт.път
15. Неизползваема сграда	Ягнилото	14	7	Рушаща се сграда на 1 етаж лошо	РПС гр. Дупница		- ел. захранване - вода - асфалт.път
16. Неизползваема сграда	Пчелино	16	11	Изоставени жилища за овчари –2 бр. и обори – 2 бр лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- черен път
17. Неизползваема сграда	Пчелино	16	11	Навес за сено лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- черен път
18. Неизползваема сграда	Река Калин	1	п	Рушаща се двуетажна сграда без покрив лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- черен път
19. Неизползваема сграда	Река Шеремето	84	3	Рушащи се жилище за овчари, обор и навес лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- черен път
20. Сграда	Горхим	1	4	Дървена къща средно	Частна собственост неизвестен	6 легла	- ел. захранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
21. Сграда	Горхим	88	2	Едноетажни сгради – складове 2 бр. лошо	Национален център за ученически отдих, туризъм и спорт гр. Кюстендил		- ел. хранване - асфалтов път
22. Сграда	Горхим	5	3	Едноетажни сгради-столова, складове – 2 бр., жилища за работници – 2 бр. лошо	Национален център за ученически отдих, туризъм и спорт гр. Кюстендил	20 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
23. Сграда	Горхим	5	4	Двуетажна тухлена сграда бивша канцелария на лесохимична фабрика “Горхим” средно	Национален център за ученически отдих, туризъм и спорт гр. Кюстендил		- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
24. Сграда	Горхим	5	4	Двуетажна тухлена сграда бивше жилище за работници и служители на лесохимична фабрика “Горхим” средно	Национален център за ученически отдих, туризъм и спорт гр. Кюстендил	20 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
25. Сграда	Елешница	6	6	Едноетажна сграда с двор и барбекю добро	Частна собственост на Васил Жечев от Благоевград	8 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
26. Сграда	Ломница	78	3	Едноетажна тухлена сграда с двор и 8 бр. дървени необитаеми бунгала добро	Частна собственост на Иван Бояджиев от София	12 легла	- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
27. Сграда	Ягнилото	14	7	Двуетажна сграда – канцеларии на Държавно лесничество”Рилски манастир” добро	Държавно лесничество”Рилски манастир”		- ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път - телефон
28. Сграда	Горхим	1	4	Каменна старинна сграда с дървен еркер “Стражницата” лошо	Рилска света обител		- асфалтов път
29. Религиозен комплекс	Пчелино	16	17	Черква Света Богородица лошо	Рилска света обител		- черен път
30. Религиозен комплекс	Пчелино	16	14	Комплекс от сгради заградени с каменна ограда – обслужващо стопанство на Рилския манастир добро	Рилска света обител	40 легла	ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - асфалтов път
31. Полумасивна сграда	Ломница	84	7	Тухлена сграда за работници в разсадника на Държавно лесничество Рилски манастир лошо	“Рилалес” ЕАД гр. Дупница		- черен път
32. Полумасивна сграда	Ломница	83	1	Дървена сграда за нощувка на ловци лошо	Частна собственост неизвестна	8 легла	- черен път
33. Полумасивна сграда	Горхим	1	4	Дървена постройка с пчелин “Ильо войвода” лошо	Частна собственост неизвестна	4 легла	ел. хранване - вода - асфалт.път

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
34. Рибарник	Ягнилото	14	7	Полумасивна сграда 1 бр. и 11 бр.басейни за отглеждане на риба лошо	ЕАД Рилалес гр.Дупница	4 легла	ел. хранване - вода - черен път
35. Бетонно съоръжение	Горхим	6	р	Преградни шлюзове на река Рилска за отвеждане на води средно	Дружество "Гранитоид" гр. София		- асфалт. път

**Списък на изоставени, рушащи се и неизползваеми обектите от инфраструктурата на територията на ППРМ
предложени за премахване**

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
1. Неизползваема сграда	Бричебор	75	4	Полуразрушена сграда бивша мандра и трафопост Лошо	Неизвестен собственик		- черен път
2. Неизползваема сграда	Кота 2000	57	17	Недовършени рушащи се сгради – 2 бр. лошо	Явор Борисов Николов гр. Благоевград		- черен път
3. Неизползваема сграда	Турското парче	ССФ	ССФ	Масивна сграда лошо	Неизвестен собственик		- черен път
4. Неизползваема сграда	Чала	1000	3	Недовършени сгради – обори – 2 бр. лошо	Неизвестен собственик		- черен път
5. Неизползваема сграда	Бричебор	77	1	Рушаща се масивна сграда на два етажа лошо	Рилската света обител		- черен път
6. Неизползваема сграда	Бричебор	77	1	Рушаща се сграда на един етаж без покрив лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- черен път
7. Неизползваема сграда	Пътя Рилски манастир – Кирилова поляна	21	3	6 бр. останки от бунгала/ бетонни основи/ метална конструкция и трафопост лошо	ТВУ ‘Н.Й.Вапцаров’ гр.Рила		- асфалтов път
8. Неизползваема сграда	Река Калин	1	п	Рушаща се двуетажна сграда без покрив лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- черен път
9. Неизползваема сграда	Река Шеремето	84	3	Рушащи се жилище за овчари, обор и навес лошо	“Рилалес” ЕАД гр.Дупница		- черен път

Приложение № 3

Вид обект	Место-положение	Отдел	Подотдел	Описание на обекта Състояние	Собственост	Брой легла/ места	Комунални съоръжения
10. Полумасивна сграда	Владичина ливада	68	2	Обори 2 бр. лошо	“Рилалес” ЕАД гр. Дупница		Черен път
11. Полумасивна сграда	Владичина ливада	68	4	2 бр. сгради жилище за работници лошо	“Рилалес” ЕАД гр. Дупница	10 легла	ел. хранване - вода - септична яма - контейнер ТБО - черен път
12. Полумасивна сграда	Краварски дол	75	7	Обор , ползва се от Иван Ангелов от с. Пастра лошо	Неизвестна собственост		- черен път

Приложение № 4

**СПИСЪК НА ОБЯВЕНИ ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА НА
ТЕРИТОРИЯТА НА РИЛСКАТА СВЕТА ОБИТЕЛ**

Издаден от министъра на културата, обн., ДВ, бр. 73 от 8.09.1992 г.
т. 4, р. 3, № 587

На основание чл. 12, ал. 4 от Наредба № 5 на Комитета за култура от 1979 г. за издирване, изучаване и документиране на недвижимите паметници на културата (ДВ, бр. 6 от 1979 г.) Министерството на културата обявява следните паметници на културата:

- I. Рилския манастир, включващ:
  1. манастирското ядро;
    - 1.1. манастирски крила;
    - 1.2. манастирски храм "Рождество Богородично";
    - 1.3. Хрельова кула;
    - 1.4. манастирски двор;
  2. манастирски обслужващи сгради, разположени извън манастирското ядро;
    - 2.1. пералня (гардероб);
    - 2.2. двуетажна сграда - жилища за прислуга и училище (поща);
    - 2.3. фурна;
    - 2.4. дърварница (магазини и страноприемница);
    - 2.5. игуменарница (приемна сграда);
    - 2.6. въглищарница (здравпункт);
    - 2.7. барутчийница (неизползвана);
  3. манастирското гробище:
    - 3.1. църква "Въведение Богородично";
    - 3.2. жилищна сграда;
    - 3.3. гробище;
  4. гроба на Джеймз Баучър,

за групов архитектурен, художествен и исторически паметник на културата - комплекс от национално значение, със следните граници: югозападна - от т. 1 (образувана от пресичането на перпендикуляра към средата на западното крило с бреговата линия по р. Рилска) до т. 2 (отстояща на 100 м от средата на западното крило и на 120 м от т. 1); северозападна, минаваща успоредно на северното крило на разстояние 40 м от него - от т. 2 до т. 3, разстоянието между които е 280 м; северна, минаваща успоредно на чупката на северното крило на разстояние 90 м от него - от т. 3 до т. 4, разстоянието между които е 90 м, и продължаваща от т. 4 по границата на гората до т. 5 (отстояща на 180 м от северния ъгъл на източното крило); североизточна, минаваща успоредно на източното крило - от т. 5 до т. 6, разстоянието между които е 90 м; югоизточна по бреговата ивица на р. Манастирска - от т. 6 до т. 1.

II. Комплекса "Гробът на Св. Иван Рилский", включващ:

1. църквата "Успение на Св. Иван Рилски";
2. костница на Св. Иван Рилски;
3. двор,

за групов архитектурен, художествен и исторически паметник на културата - комплекс от национално значение, със следните граници: западна, северозападна и североизточна - по съответните външни очертания на скалата; югоизточна - по имотната граница на парцела, свързваща североизточната и югозападната крайна точка на скалния контур.

III. Постницата "Св. Лука", включваща:

1. църквата "Св. Евангелист Лука";
2. килийно училище;
3. църквата "Покров Богородичен";
4. двор,

за групов архитектурен, художествен и исторически паметник на културата - комплекс от национално значение, с граници, съвпадащи с имотните граници на постницата.

IV. Метоха "Пчелино", включващ:

1. стражница;
2. две двуетажни жилищни сгради;
3. едноетажна стопанска сграда;
4. двуетажен дървен хамбар;
5. едноетажен овчарник;
6. два двора,

за групов архитектурен и исторически паметник - комплекс от местно значение, с граници, съвпадащи с имотните граници на метоха.

V. Метоха "Орлица", включващ:

1. църквата "Св. Петър и Павел";
2. магерница;
3. три жилищно-стопански сгради;
4. пазачница;
5. стопански сгради,

за групов архитектурен, художествен и исторически паметник - комплекс от национално значение, с граници, съвпадащи с имотните граници на метоха.

VI. Църквата "Успение Богородично" се обявява за архитектурен, художествен и исторически паметник от национално значение.

VII. Стражницата се обявява за паметник на културата от местно значение.

VIII. Поклонническият път в частта му от гр. Рила до гроба на Св. Иван Рилски се обявява за историческо място от национално значение.

Охранителната зона на обявените групови и единични паметници на територията на Рилската света обител е разположена от двете страни на р. Рилска - от гр. Рила до дол Соспата, и включва:

1. площи от горско стопанство "Рилски манастир" по отдели и подотдели (съгласно лесоустройствения проект от 1990 г.), както следва: 147 и, 3, 4; 134 д; 133 - а, и, к, л, м, н, о, п, 1, 2, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23; 132 и; 130 о; 129 - г, д, е, 12, 13, 14; 127 и; 125 - д, е; 124 - е, 2, 3, 4; 123 - д, е, ж; 118 - и, 8; 112 - с, 6, 7; 111 - г, е, ж; 110 е; 109 - г, д, е; 99 - л, м, н, 3, 4; 100 - з, и, к, 3, 4, 5; 1 - п, р, 3; 4 л; 5 - н, о, п, р, с, т, 5; 6 - д, е, с, 2, 7, 4, 5, 6; 12 - к, 4; 13 - г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, т, 2, 3, 4, 5, 6; 14 - с, т, у, ф, х, ц, 4, 5, 6, 7, 12; 15 - з, и, к, 5, 6, 7, 8, 11; 16 - е, ж, з, 8, 9, 10, 11; 17 - д, е, ж, з, и, 4, 5, 6; 18 - з, и, 7; 19 - е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, 5, 6; 20 - л, м, н, о; 21 - з, и, л, н, о, п, р, с, ф, х, 8, 9, 10, 11; 22 - ж, з, и, к, л, 4, 5, 6; 23 - и, к, л, м, н, о, п, р, с, 4, 5; 36 - а, б, в, г, д, ж, з, 1; 37 - а, б, 5; 38 - а, б, 1, 2; 39 - а, б, в, г, д, 1, 2, 4; 40 - а, б, в, г, л, 1, 2, 3, 4; 41 - а, 1; 43 - а, б, 1, 2, 3, 4; 44 - а, в, 1; 45 - а, б, 1, 3, 4, 5, 6, 7; 46 - з, и, 6, 7; 75 - а, б, в, 1, 2, 3; 76 - 2; 77 - б, в, 1, 2, 3, 4; 78 - а, б, в, 1, 2, 3, 4, 5; 79 - а, б, 6; 83 - а, б, в, 1, 2; 84 - а, б, в, г, д, е, ж, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8; 86 - 1; 87 - а, б, в, г, 1; 88 - 1, 2; 92 а; 98 - а, б, г, д; 97 - б, 1; 96 - б, в, 1; 156 - 1; 157 - 1; 155 - а, 1, 2, 3; 154 - а, б, в, д, 1, 2, 3; 153 - а, б; 152 - а, б, 1, 2, 3; 151 - а, 1, 2; 150 - а, б, 1, 2; 148 - а, б, в; 165 - 1.

Обща площ на земите от горския фонд - 1092,8 ха.

2. Площи, принадлежащи към поземления фонд и разположени покрай реката и между описаните в т. 1 горски земи. Общата площ на земите от поземления фонд е 24,4 ха.

ПРИЛОЖЕНИЕ КЪМ
ПРОТОКОЛ ОТ 7.V.1992 г.

ГРАНИЦИ НА ГРУПОВИ ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА – КОМПЛЕКСИ,
ГРАНИЦИ НА ОХРАНИТЕЛНАТА ЗОНА ОКОЛО ТЯХ И РЕЖИМИ ЗА
ОПАЗВАНЕ И ПОЛЗВАНЕ

РИЛСКА СВЕТА ОБИТЕЛ – РИЛСКИ МАНАСТИР

А. ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА ГРАНИЦИ

І. ГРАНИЦИ НА ГРУПОВИ ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА–КОМПЛЕКСИ.

1. Комплекс "Рилски манастир":

югозападна – от точка 1., образувана от пресичането на перпендикуляра към средата на западното крило с бреговата линия на р.Рилска – до точка 2., отстояща на 100 м от средата на западното крило и на 120 м от точка 1.; северозападна, минаваща на 40 м успоредно на северното крило – от точка 2 до точка 3, разстоянието между които е 280 м; северна, минаваща на 90 м успоредно на чупката на северното крило – от т.3 до т.4, разстоянието между които е 90 м, и от т.4, по границата на гората, до т.5, отстояща на 180 м от северния ъгъл на източното крило; североизточна, минаваща успоредно на източното крило от точка 5 до точка 6, разстоянието между които е 90 м; югоизточна – по бреговата ивица на р.Манастирска – от точка 6 до точка 1.

2. Граници на комплекса Гроб "Св.Иван Рилски":

западна, северозападна и североизточна – по съответните външни очертания на скалата; югоизточна – по имотната граница на парцела, свързваща североизточната и югозападната крайни точки на конкавния скален контур.

3. Комплекс Постница "Свети Лука" - съгласно имотните граници, показани в графичното приложение.

4. Комплекс Метох "Пчелино" - съгласно имотните граници, показани в графичното приложение.

5. Комплекс Метох "Орлица" - съгласно имотните граници, показани в графичното приложение.

II. ГРАНИЦИ НА ОХРАНИТЕЛНАТА ЗОНА.

Тази зона обхваща ивицата от двете страни на р.Рилска и поклонническия път - от гр.Рила до дол Соспата /североизточно от Рилския манастир/. Ширината на ивицата варира в зависимост от конкретните природни дадености и от наличието на културно-исторически обекти. Зоната се състои от две части: западна - от гр.Рила до р.Илийна, в която се включват определени площи от горския и поземлен фонд и източна - от р.Илийна до дол Соспата - която попада изцяло в буферната зона на природния резерват "Риломанастирска гора" /ДВ бр.34/29.IV.1986 г./.

1. Площи от Горско стопанство "Рилски манастир" по отдели и подотдели /съгласно лесоустройствения проект от 1990 г./ както следва:

147 и,3,4; 134 д; 133 а,и,к,л,м,н,о,п,1,2,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23; 132 и; 130 о; 129г,д,е,12,13,14; 127и; 125д,е,124е,2,3,4; 123д,е,ж; 118и,8; 112с,6,7; 111г,е,ж; 110е; 109г,д,е,99л,м,н,3,4; 100з,и,к,3,4,5; 1п,р,3; 4л; 5н,о,п,р,с,т,5; 6д,е,с,2,7,4,5,6; 12к,4; 13г,д,е,ж,з,и,к,л,м,н,т,2,3,4,5,6; 14с,т,у,ф,х,ц,4,5,6,7,12; 15 з,и,к,5,6,7,8,11; 16е,ж,з,8,9,10,11; 17д,е,ж,з,и,4,5,6; 18з,и,7; 19е,ж,з,и,к,л,м,н,о,п,р,с,т,у,ф,х,ц,5,6; 20л,м,н,о; 21з,и,л,н,о,п,р,с,ф,х,8,9,10,11; 22ж,з,и,к,л,4,5,6; 23и,к,л,м,н,о,п,р,с,4,5; 36а,б,в,г,д,ж,з,1; 37а,б,5; 38а,б,1,2;

39а,б,в,г,д,1,2,4; 40а,б,в,г,д,1,2,3,4; 41а,б,1; 42а,1; 43а,б,1,2,3,4; 44а,в,1; 45а,б,1,3,4,5,6,7; 46з,и,6,7; 75а,б,в,1,2,3; 76 2; 77б,в,1,2,3,4; 78а,б,в,1,2,3,4,5; 79а,б,6; 83а,б,в,1,2; 84а,б,в,г,д,е,ж,1,2,3,4,5,6,7,8; 86,1; 87а,б,в,г,1; 88 1,2; 92 а; 98а,б,г,д; 97б,1; 96б,в,1; 156,1; 157,1; 155а,1,2,3; 154а,б,в,д,1,2,3; 153а,б; 152а,б,1,2,3; 151а,1,2; 150а,б,1,2; 148а,б,в; 165,1.

2. Площи, принадлежащи към поземления фонд както следва: по долината на река Рилска, южно и югоизточно от с.Пастра, ограничени на юг от отдели и подотдели 96б,в; 97а,1,б; 98а,б,д; 92а,б и на север – от шосето гр.Рила – Рилски манастир; югоизточно от село Пастра – ограничени на изток от 109 д; южно от с.Пастра в границите на 93а; северно от село Пастра – в границата на 110е и 111е; северно от река Манастирска – в границата на 124е; 123д,ж; 154в и 153а; южно и югоизточно от река Рилска – ограничени на юг и югоизток от 149а и 165а и между реката и шосето гр.Рила – Рилски манастир; северно от река Манастирска – ограничени от 133а; 133и; 120м,н; 129г; в границите на 99к, включен в 99 и 110з; около комплекс "Рилски манастир" и около лагер "Кочериново".

3. Част от нископланинската буферна зона на природния резерват "Риломанастирски" /ДВ 34 от 1986 г./, както следва: 17д,е,ж,з,и,4,5,6; 18з,и,7; 19е,ж,з,и,к,л,м,н,о,п,р,с,т,у,ф,х,ц,5,6; 20л,м,н,о; 21з,и,л,н,о,п,р,с,ф,х,8,9,10,11; 22ж,з,и,к,л,4,5,6; 23и,к,л,м,н,о,п,р,с,4,5; 36а,б,в,г,д,ж,з,1; 37а,б,5; 38а,б,1,2; 39а,б,в,г,д,1,2,4; 40а,б,в,г,д,1,2,3,4; 41а,б,1; 42а,1; 43а,б,1,2,3,4; 44а,в,1; 45а,б,1,3,4,5,6,7, с обща площ 130,4 ха горски фонд и 8,8 ха поземлен фонд.

Общата площ на земите, принадлежащи на горския фонд е 1092,8 ха. Площта за зона "А" горски фонд е 430,4 ха, а за зона "Б" 662,4 ха.

Площта на земите, принадлежащи към поземления фонд е 24,4 ха. От зоната на паметниците на културата се изключва село Пастра в регулационната му граница.

4. Отделите 12к,4; 16е,ж; 46з,и; 76 2; 77б,в,1,3,4; 75б,в и подотделите на буферната зона, са включени в НП "Рила", съгласно заповед № 114/24.02.1992 г., ДВ бр.20/1992 г. на Министъра на околната среда.

Б. ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА РЕЖИМИ НА ОПАЗВАНЕ

Г. РЕЖИМ НА ОПАЗВАНЕ В ГРАНИЦИТЕ НА ГРУПОВИТЕ ПАМЕТНИЦИ - КОМПЛЕКСИ.

1. Забранява се ново високо строителство, освен в случаите на възстановяване на изчезнали обеми, основано на документален доказателствен материал. Проектите за възстановяване да бъдат предхождани от целенасочени инженерно-геоложки проучвания и да бъдат съгласувани с Националния институт за паметниците на културата, съгласно чл.20 и чл.21 на Закона за паметниците на културата и музеите, и със собствениците, съгласно чл.4 на Наредба № 17 /ДВ бр.35/4.VI.1979 г./ на Комитета за култура.

2. задължително е провеждането на проучвателни, проектантски и изпълнителски дейности за опазването на паметниците на културата /консервация, реставрация, адаптация и укрепване/, които да се съгласуват във всички фази с Министерството на културата /Съвет за опазване на паметниците на културата и Националния институт за паметниците на културата/, съгласно чл.20 и чл.21 на Закона за паметниците на културата и музеите.

3. За ниско строителство са задължителни съгласувателните процедури по чл.2 /1/, т.2 от Наредба № 17 /ДВ бр.35 от 4.VI.1979 г./ на Комитета за култура.

4. В споменатите граници се допуска извършване на археологически проучвания при максимално запазване на съществуващите паметници на културата и на природната среда.

5. Извършването на дейностите, разрешени от режима, не трябва да пречи на религиозните обреди и ритуали.

II. РЕЖИМИ В ОХРАНИТЕЛНАТА ЗОНА НА

ПАМЕТНИЦИТЕ НА КУЛТУРАТА

РЕЖИМ НА ЗОНА "А"

Зона "А" обхваща източната територия от охранителната зона на паметниците на културата, обхващаща участъка от буферната зона на природния резерват "Риломанастирска гора" – от дол Соспата, на североизток, до границата между отдели 16 и 17 и отдели 75 и 76, на югозапад.

1. Режимът на зона "А" включва следните ограничения, предвидени от режима на нископланинската буферна зона на природния резерват /ДВ бр.34/29.IV.1986 г./, потвърдени със заповед № 114 на МОС /ДВ бр.20/10.03.1992 г./, забраняващи:

1.1. разкриване на мини и кариери, коригиране на речните течения, изграждане на нови водохващания и други дейности, с които се нарушават водният режим и естественият облик на местността;

1.2. изгаряне на растителността;

1.3. залесяване с неприсъщи за района дървесни и храстови видове;

1.4. къмпирание и паркиране на автомобили извън определените места;

1.5. ловуване.

Режимът на зона "А" се допълва със забрана за:

1.6. дейности, които нарушават битовите и култовите функции на манастира.

2. Режимът на зона "А" допуска провеждането на следните дейности, разрешени от режима за буферната зона на природния резерват:

2.1. Строителство, свързано единствено с поддръжката, функционирането и нуждите на Рилска Света Обител - Рилски манастир и други законно съществуващи обекти и техните собственици /ползватели/. Това строителство се осъществява по проекти, изготвени съгласно изискванията на Закона за териториалното и селищно устройство, Закона за паметниците на културата и музеите и съгласувани съобразно изискванията на чл.2 /1/, т.2 от Наредба № 17 /ДВ бр.35/4.VI.1979 г./ на Комитета за култура. Когато се отнася за обекти, включени в груповите паметници - комплекси или друга собственост на манастира, проектите се съгласуват и с ръководството на Рилската Света Обител - Рилски манастир. /Горният текст се предлага като корекция на т.1 от разрешителната част на режима за буферната зона на природния резерват, която гласи: "1. осъществяване на строителство, съгласно устройствени проекти, свързани с функционирането и развитието на архитектурно-исторически резерват "Рилски манастир" и на туризма по линия на БТС."/

2.2. провеждане на едномдневен престой;

2.3. провеждане на главни отгледни, санитарни и селекционни сечи съгласно Правилника за определяне, устройство и стопанисване на горите и териториите със специално предназначение до изготвянето на паркоустройствен проект на Народен парк "Рила";

2.4. паша на домашни животни /без кози/ в определените с лесоустройствения проект за целта места;

Режимът на зона "А" се допълва с разрешение за:

2.5. археологически разкопки, съобразени с изискванията на природозащитния режим, а в горския фонд, съгласуване с Комитета по горите и Министерство на околната среда.

РЕЖИМ НА ЗОНА "Б"

Режимът на зона "Б" се отнася за западната територия на охранителната зона на паметниците на културата - от границите между отдели 16 и 17 и отдели 75 и 76, на изток, до регулационните граници на гр.Рила, на запад.

1. Режимът на зона "Б" забранява:

1.1. разкриване на мини и кариери, коригиране на речните течения, изграждане на нови водохващания и други дейности, с които се нарушават водният режим и естетическият облик на местността;

1.2. къмпиране и паркиране на автомобили извън определените за това места;

1.3. гола сеч на иглолистни и широколистни високоствъблени гори;

2. Режимът на зона "Б" разрешава:

2.1. устройството на територията и строителството в зоната да се осъществява по проекти, съгласувани съобразно изискванията на чл.2 /1/ от Наредба № 17 /ДВ бр.35/4.VI.1979 г./ на Комитета за култура. Горното важи и за устройствените планове на с.Пастра.

2.2. стопанисване на площите, принадлежащи към държавния горски фонд да се извършва от Държавно лесничество "Рилски манастир", съгласно лесо- и паркоустройствени проекти, изготвени от специализирани организации;

2.3. извеждане на главни, отгледни и санитарни сечи и сечи за реконструкция на малоценни и нископродуктивни насаждения, съгласно Правилника за определяне, устройство и стопанисване на горите и териториите със специално предназначение;

2.4. паша на домашни животни /без кози/ в определените с лесоустройствения проект за целта места;

2.5. собственикът свободно избира начина на ползване на земеделските земи според тяхното предназначение. При ползване на земята той е длъжен да не уврежда почвата и да спазва санитарно-хигиенните, противопожарните и екологични норми /чл.4, ал.1 на Закона за собствеността и ползване на земеделските земи/;

2.6. стопанисването на манастирските земи /селскостопански/ да се извършва от манастира по предназначение при спазване на приетия режим на Министерството на околната среда и регламентирания културно-исторически режим, а на манастирските гори - съгласно Закона за горите, лесо- и паркоустройствените проекти;

2.7. провеждане на археологически разкопки. Извършването им на територията на горския фонд да се съгласува с Комитета по горите и Министерство на околната среда.

ЗАБЕЛЕЖКА:

Възможностите и условията за узаконяване на бъдещото ползване, съгласно изискванията на Закона за териториално и селищно устройство, Закона за паметниците на културата и музеите и други нормативни документи, или премахване на незаконно изградени обекти на територията на охранителната зона, да бъдат проучени от специална комисия, включваща представители на Министерството за териториално развитие, жилищна политика и строителството, Държавната инспекция по териториално устройство и строителен контрол, Районната инспекция по териториално устройство и строителен контрол, Националния институт за паметниците на културата, Община "Рила" и др.

Предлагаме Министерът за териториално развитие, жилищната политика и строителството да издаде заповед за назначаване на такава комисия на основание настоящите решения.

Комисията препоръчва на Министерството на културата и на Министерството за териториално развитие, жилищна политика и строителство, на основание на чл.4, ал.4 на Закона за паметниците на културата и музеите и на настоящите решения да издадат съвместно Наредба за опазване и ползване на паметниците на културата в Рилската Света Обител – Рилски манастир и охранителната им зона, във връзка с тяхното изключително, национално и наднационално значение. Проектът за наредбата да бъде съгласуван с Министерството на околната среда, Комитета по горите, Министерството на селскостопанското развитие,

земеползването и възстановяване на поземлената собственост и с ръководството на Рилската Света Обител - Рилски манастир.

До издаване на Наредбата настоящите решения да се считат за окончателни указания за опазване и ползване на паметниците на културата и охранителната им зона по смисъла на чл.3, ал.3 от Наредба № 17 /ДВ бр.35/4.VI.1979 г./ на Комитета за култура и да бъдат доведени до знанието на ангажираните и заинтересованите институции, ведомства и лица.

Приложение № 5

Министерство на околната среда и водите
Заповед № РД-310 от 26 юни 2000 г.

На основание чл.42, ал.5 във връзка с чл.41, т.4, чл.29 и параграф 2, ал.1 от
Закона за защитените територии:

1. Прекатегоризирам част от народен парк “Рила”, обявен със Заповед №114 от 24.II.1992 г. (ДВ, бр.20 от 1992 г.), видоизменена с Заповед № РД-247 от 19.VII.1999 г.(ДВ, бр.67 от 1999 г.), в природен парк “Рилски манастир”.

2. Природен парк “Рилски манастир” обхваща 27 370,7 ха както следва:

2.1. горски фонд от община Рила, област Кюстендил, по лесоустройствения проект на Държавно лесничество – Рилски манастир, от 1990 г., отдели: 1 а-г, е, ж, 1, 2; 2; 3; 4а-д, 1-3; 8-12; 14а-в, 1, 8-11; 15а, б, 1, 2, 9; 16а-ж, м, 1-5; 17-45; 46а-и, 1-5; 47-74; 75г-к; 76; 77а-к, 1, 3-5; 78г-л, 6; 79б-п, 2-5; 80-82; 83г-т, 4-9; 84з-ч, 8(част), 9-19; 85; 86а-я, 2-5; 87д-п, 2-5; 88а-т, 3-6; 89-91; 101-108; 113-117; 119; 120; 121а-е, 1, 2; 400-410, с обща площ 14 370,7 ха;

2.2. високопланински пасища и ливади от община Рила, област Кюстендил, с обща площ 13 000 ха.

3. Резерват “Риломанастирска гора”, попадащ в границите на природния парк, запазва своя режим.

4. Извън дейностите по чл.31 от Закона за защитените територии в границите на природен парк “Рилски манастир” забранявам:

4.1. строителство освен предвиденото в плана за управление и свързано с нуждите на администрацията, научната и образователната дейност, туризма, животновъдството (заслони) и подържането на горски пътища;

4.2. повреждането на скални образувания, дървета и храсти и брането на цветя, както и умишленото безпокойство на диви животни;

4.3. пашата на кози;

4.4. употребата на изкуствени торове и химически средства за растителна защита;

4.5. голите сечи и залесяването с неприсъщи за района или горско-растителните пояси видове, както и със семенен и посадъчен материал, произхождащи от друг район;

4.6. събирането на билки, горски плодове и гъби в количества и по начини, които водят до тяхното унищожаване или вредят на тяхното възобновяване;

4.7. залагането на капани, употребата на отрови и упойващи вещества при регулиране числеността на дивите животни.

5. В границите на природен парк “Рилски манастир” разрешавам:

5.1. сенокоса и пашата на селскостопански животни (без кози) в пасищата и ливадите;

5.2. преминаването на селскостопански животни по определени прокари;

5.3. събирането на билки, горски плодове и гъби в количества, по райони, както и по начини, определени с плана за управление и устройствения проект на парка;

Приложение № 5

5.4. възобновяването, отглеждането и подобряването на комплексните защитни функции и санитарното състояние на горите;

5.5. регулирането числеността на диви животни, когато те застрашават съществуването на други видове или на екосистемите с деградационни процеси или здравното състояние на собствените им популации с разрешение на администрацията на парка след съгласуване с Министерството на земеделието и горите, Министерството на околната среда и водите и Българската академия на науките;

5.6. риболова в определените с плана за управление участъци.

6. Отменям Заповед № 114 от 24.II.1992 г. (ДВ, бр. 20 от 1992 г.) и Заповед № РД-247 от 19.VII.1999 г. (ДВ, бр. 67 от 1999 г.) в частта от парка, описана в т. 2.

7. Промяната да се отрази в държавния регистър на защитените територии.

8. Нарушителите на тази заповед се наказват съгласно чл. 31 от Закона за административните нарушения и наказания, ако не подлежат на по-тежко наказание.

9. Заповедта влиза в сила от обнародването ѝ в “Държавен вестник”.

37613

Министър: **Е. Манева**

Приложение № 6

Списък на документите за възстановяване и защита правата на Рилския манастир и на неговите владения

№	Документ	Година	Източник
1.	Хрисовул на цар Иван Шишман	1378 г.	Енциклопедия "България", т.5, 1986 г.
2.	Султански ферман от Баязид I	1389 - 1402 г.	Хр. Христов, Г. Стойков и К. Миятев. Рилският манастир. История. Архитектура. Резба. Стенопис. С., БАН, 1957
3.	Султански ферман от Мохамед I	1413 - 1421 г.	Хр. Христов, Г. Стойков и К. Миятев. Рилският манастир. История. Архитектура. Резба. Стенопис. С., БАН, 1957
4.	Султански ферман от Баязид II	1498 г.	Хр. Христов, Г. Стойков и К. Миятев. Рилският манастир. История. Архитектура. Резба. Стенопис. С., БАН, 1957
5.	Султански ферман от Селим I	1519 г.	Хр. Христов, Г. Стойков и К. Миятев. Рилският манастир. История. Архитектура. Резба. Стенопис. С., БАН, 1957
6.	Указ № 842 на НВ княз Фердинанд I	5.XII.1894 г.	ДВ, бр. 284/1894 г
7	Борис III, цар на Българите, издава закон приет от XIX ОНС	1923 г.	ДВ, бр. 237/23.I.1923 г
8	Закон за горите	1932 г.	ДВ, бр. 66/9.IV.1932 г. и бр. 71/1.VII.1932 г
9	Указ № 403 на Президиума на Народното събрание	2.XI.1961 г.	Архив Народно събрание
10	Постановление №75 на МС	29.IV.1991 г.	ДВ, бр.36/7.V.1991 г.
11	Закон за обезщетяване на одържавени имоти включително и на манастирите	7.XI.1997 г.	ДВ, бр.107/18.XI.1997г.

Приложение № 7

Адреси и телефонни номера на заинтересованите страни, отговорни за опазването и управлението на природния парк

№	Институция	Адрес за контакт
1	Рилски манастир	2643 Рилски манастир Обл.Кюстендилска тел: 07054/22-08 – рецепция
2	Дирекция на Природен парк “Рилски манастир”	ул. Бенковски №2, 2630 Рила тел: 07054/2293 dpp_rilski_manastir@mail.bg dpprilski_manastir@nug.bg
3	Държавно лесничейство “Рилски манастир”	гр. Рила 2630 тел: 07054/2040
4	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури	бул. Христо Ботев № 17 1040 София тел: 951 57 18, 953 02 41, 952 61 08 press@nafa-bg.org
5	Национален парк “Рила”	ул. Бистрица № 12В кв. Вароша, 2700 Благоевград тел: 073/880 537 office@rilanationalpark.org www.bulgariannationalparks.org
6	МОСВ-РИОСВ гр. София	бул." Цар Борис III" 136 1618 София 940-64-40, 855-70-75 факс/тел. 955-72-18 riew-sofia@riew-sofia.government.bg
7	Басейнова дирекция гр. Благоевград	ул. Митрополит Борис № 18, п.к. 441 2700 Благоевград тел:073/88-29-9, факс 073/88-29-93 bd-blgr@pirin.com
8	Национален институт по паметници на културата	бул. Дондуков № 16 1000 София тел: 987-48-01-централа
9	Областна администрация гр. Кюстендил	ул. Демокрация № 44 2500 Кюстендил тел: 078/5-06-70, 078/5-06-50 факс: 078/ 5-06-90 oblast@kn.government.bg www.kn.government.bg
10	Община Рила	пл. Възраждане I Обл. Кюстендил 2630 Рила тел: 07054/22-30 - кмет тел: 07054/20-20 - секретарка, архив
11	НЕК ЕАД “Язовири и каскади” Район Благоевград	ул. Даме Груев № 36 Г Язовирен район 2700 Благоевград 073/88-48-81

Приложение № 7

<i>№</i>	<i>Институция</i>	<i>Адрес за контакт</i>
12	Районна пътна служба гр. Дупница	2600 Дупница тел: 0701/5-02-53, 5-12-08
13	Профилактика, рехабилитация и отдих гр. Сапарева баня	ул. Германея № 2 2650 Сапарева Баня 0707/23-30
14	Планинска спасителна служба гр.Благоевград	048 778642 048 778636
15	Ловно-рибарско дружество гр. Дупница	ул. Лоза № 2 2600 Дупница тел: 0701/5-08-38

Таблица на геологичните ери и периоди и основните им геологични прояви на територията на парка

Геологична ера	Период	Основни геологични прояви в света	Основни геологични прояви в Рила
Докамбрий	Архай Начало над 4000 мил.год.-край 2600 мил.год.	Поява на първите организми – бактерии и синьо-зелени водорасли Оформят се стабилни части на земната кора – щитове и протоплатформи. Образува се първата водна и газова обвивка на Земята. Сушата е безжизнена пустиня. Силни тектонски движения и активна магмена дейност, повсеместен метаморфизъм на скалите	
	Протерозой Начало 2600-край 570 мил.год.	Появяват се първите животни – медузи, червеи. Оформят се стабилни области (щитове)-Балтийски, Канадски, Бразилски, Индийски, Австралийски и др.и подвижни пояси. Етапи на усилена магмена и тектонска активност. Силен метаморфизъм на скалите. Обогатяване на атмосферата с кислород. Диференциация на климата, обширни континентални залежавания.	Внедряване на метаморфни скали – гранитогнайси, слюдени шисти, мрамори, амфиболитови шисти. Изградени са основите на Рилския плутон.
Палеозой	Камбрий Нач.570 – край 490 мил.год.	Поява на трилобити, миди, главоноги. Морски басейни покриват почти изцяло Сибирската и Китайската платформа и отчасти Руската и Канадската. Гондвана остава суша. В подвижните пояси се появяват нагъвателни движения: салаирска фаза (Монго-Охотски пояс) и вермъндска фаза (Апалачки пояс).	Територията на Рило-Родопския масив е изцяло суша.

Геологична ера	Период	Основни геологични прояви в света	Основни геологични прояви в Рила
Палеозой	Ордовик Нач.490 – край 435 мил.год.	Появяват се първите гръбначни животни, корали и др. И първите сухоземни растения (псилофити) Понижения на северните континенти и трансгресия на морето върху тях. В края на периода – таконската нагъвателна фаза (Апалачки, Грампиънски, Алпо-Хималайски пояс). Обширни континентални залежавания в северна Африка.	Областта е подложена на силни тектонски движения.
	Силур Нач.435 – край 400 мил. год.	Поява на панцерни риби и сухоземни насекоми. Трансгресия върху западната част на Руската платформа. Под вода са Сибирската и част от Канадската платформа. Китайската платформа и Гондвана са суша. Нагъва се изцяло Грампианския пояс, а от части Урало-Тяншанският и Монголо-Охотският. Образуват се нови планински системи – каледониди. На север се образуват два палеоконтинента – Лавренция и Ангарида. В края на периода издигане на континентите и регресия на морето.	В началото на силура вследствие на бавно понижаване на сушата нахлуват водите на Ордовишкото море. Започва отлагане на утайки образували граптолитови шисти това понижение на земната кора образува така наречената Пратетиска геосинклинала.
	Девон Нач. 400 – край 345 мил.год.	Появяват се гониатити, земноводни (стегоцефали), папрати и др. През средния девон – понижение на северните континенти и трансгресия на морето върху части от тях. В края на периода – отново издигане и регресия. В подвижните пояси слабо нагъвателно движение (бретонска фаза), което е начало на нов тектонски цикъл. Растителността заема значителни части от земната повърхност.	Продължава развитието и удължаването на Пратетиска геосинклинала. Района на Рило-Родопския масив претърпява нагъване от Каледонския нагъвателен етап.

Геологич- на ера	Период	Основни геологични прояви в света	Основни геологични прояви в Рила
Палеозой	Карбон Нач. 435 – край 280 мил.год.	Появяват се белемнити и влечуги. През ранния карбон – понижение на северните континенти и трансгресия на морето върху каледонитите, Руската, Канадската и части от Сибирската и Китайската платформи. Нагъват се части от Алпо-Хималайската, Урало-Тяншанската, Монголо-Охотската и Апалачкия пояс. Мощно въглеобразуване. В Гондвана – обширни залеждания.	В началото на периода започва бавно издигане на земната кора, като част от района излиза над водата. В периферията се образуват плитки сладководни басейни, в които се развива буйна карбонска растителност и натрупване на утайки, включително и въглищни. В края на периода се появява силно нагъвателно движение в резултат на което се нагъват карбонските утайки и се внедряват Рило-Родопските плутонични тела.
	Перм Нач. 280– край 235 мил.год.	Появяват се амонити и хищни влечуги. Обща тенденция на издигане на континентите и регресия на морските басейни. Южният континент Гондвана се разкъсва в областта на Изт.Африка и о.Мадагаскар. В подвижните пояси – последните херцински нагъвателни движения. Окончателно нагъване на Урало-Тяншанския, Монголо-Охотския, Апалачкия пояс и големи части от Алпо-Химайския. На тяхно място се издигат планински системи – херциниди. Всички северни континенти се спояват в един – Лавразия.	Продължава издигането на Рило-Родопския масив над морското ниво, като планинска област – част от Херцинската планинска система.

Геологич-на ера	Период	Основни геологични прояви в света	Основни геологични прояви в Рила
Мезозой	Триас Нач. 235 – край 185 мил.год.	Появяват се – шестлъчеви корали, динозаври, бозайници. Изчезват – цератити, стегоцефали звероподобни влечуги. В началото на периода континентите са високо издигнати и преобладава сушата. Релефът е силно разчленен. През средния и късен триас – незначителни трансгресии върху херцинидите, Руската, Канадската платформи. Продължава разломяването на Гондвана в областта на днешният Индийски океан. Силна магмена дейност в Коордилерския пояс.	Водите на триаското море са заливали почти цялата територия на България, с изключение на най-южните области – Рило-Родопския масив, където се развива усилена денудация.
	Юра Нач. 185– край 132 мил.год.	Появяват се летящи гущери, птици и др. Понижение на северните континенти и трансгресия на морето. Продължава разломяването на Гондвана, съпроводено с базичен вулканизъм (Африка,Ю. Америка). В края на периода - силно нагъване (младонимерска фаза) в Коордилерския и Източноазиатския пояс.	Рило-Родопската област продължава да се издига, като през целия период остава суша, стърчаща над юрското море. Вследствие на денудацията се създават условия за натрупване на мощни (около 1000 м) флишови утайки.
	Креда Нач. 132– край 66 мил.год.	Появяват се - беззъби птици, покритосеменни растения. Изчезват - амонити, динозаври, летящи гущери, ихтиозаври, зъбати птици и др. В началото – слабо понижение на континентите. През късната креда - огромна трансгресия. Разкъсване на Гондвана и Лавразия и оформяне на Атлантическия океан. Завършва староалпийския (Тихоокеански) тектонски етап и се оформя пръстен от планини около Тихия океан.	През долната креда – областта е част от т.нар. голяма тракийска суша. В околните морета се натрупват мощни утайки – над 2000 м. През цялата креда Рило-Родопската област продължава да бъде суша.

Геологична ера	Период	Основни геологични прояви в света	Основни геологични прояви в Рила
Неозой	Палеоген Нач. 66– край 25 мил.год.	<p>Появяват се – стари копитни, стари хищни, примати</p> <p>Към средата на периода – последна голяма трансгресия върху континентите (Зап.Европа, Украйна, Средна Азия, Сев.Африка, п-в Арабия).</p> <p>Накрая (през олигоцен) – регресия.</p> <p>Алпохималайския пояс е разчленен на морски ръкави.</p> <p>В него се появяват силни нагъвателни движения: илирска, пиринейска и савска фаза. Оформя се основата на днешната Алпо-хималайска планинска система.</p>	<p>Гранитното тяло на Рила се издига и разкрива. Континенталната суша е сравнително малка по площ. Пра-Рила е била хълмиста област, тясно свързана със Западните Родопи. Най-високите части са в района на вр.Мусала.</p>
	Неоген Нач. 25– край 1,5 мил.год.	<p>Появяват се – нови хищници, мастодони, носорози, хипариони, човекоподобна маймуна.</p> <p>Постепенно издигане на континентите, освобождаване на водните басейни и оформяне на днешните им очертания.</p> <p>В подвижните пояси (главно Алпо-Хималайския) – нагъвателни движения: щирийска, атитска, ронска и влашка фаза. Окончателно издигане и нагъване на Алпо-Хималайската планинска система. Образуват се най-големите находища на нефт и газ.</p>	<p>В края на стария Миоцен Пра-Рила се е издигнала с около 500 м. Започва нов денудационен процес и до края на младия миоцен се заравнява младомиоценската повърхнина. Пра-Рила се е издигала високо над околните водни басейни. През долния Плиоцен планината се издига с още 600 м.</p> <p>Оформят се седловините Сепаревска, Говедарска, котловините по р.Струма и Места. Горноплиоценските басейни постепенно се запълват с неспоени седименти. През долния плейстоцен следва ново повдигане по концентрична разломна система създава съвременните граници на Рила.</p>

Геологич- на ера	Период	Основни геологични прояви в света	Основни геологични прояви в Рила
Неозой	Кватернер Нач. 1,5– край продължава	<p>Появяват се – човешкия род.</p> <p>Изчезват – мамути, космат носорог, саблезъб тигър, пещерна мечка, пещерен лъв, гигантски елен и др.</p> <p>Колебателни движения на континенталните области водят до оформяне на съвременния релеф и незначителни промени в очертанията им. Басейните на Средиземно, Черно и Каспийско море придобиват днешния си вид.</p> <p>Обширни и неколкостепенни континентални залежания в северното полукълбо. Силно влияние на човека върху природната среда (включително и върху геоложките и геоморфоложки процеси и явления).</p>	<p>Продължава издигането на Рилския плутон средно с 3 мм на година.</p> <p>Плейстоценските залежания преработват денудационно планината. В подножието се отлагат дебели флувиоглациални конуси, като Искърския в Самоковското поле, Джермански в Сапаревското поле, Рилският в Кочериновското поле и Маришкия в Долнобанското поле. След оттеглянето на ледниците от последното залежаване, в Рила остават множество ледникови форми – морени, моренни материали, трогови долини, циркуси, циркусни езера и др.</p>

Приложение № 9

Минерални видове и разновидности установени в ПП "Рилски манастир"

1.	Актинолит 3	21.	Магнетит 1, 2, 3, 4, 5
2.	Аланит 1, 4, 5	22.	Микроклин 1, 4, 5
3.	Албит 1, 5, 7	23.	Мусковит 1, 4, 5
4.	Алмандин 1, 4, 5	24.	Олигоклаз 1, 4, 5
5.	Амфибол 1, 3, 4, 5	25.	Ортоклаз 1, 4, 5
6.	Андалузит 1	26.	Пирит 1, 4, 5, 6
7.	Апатит 1, 2, 4, 5	27.	Серпентин 3
8.	Берил 5	28.	Скаполит 5, 6
9.	Биотит 1, 4, 5	29.	Спекуларит 5, 6
10.	Везувиан 6	30.	Ставролит 1
11.	Воластонит 6	31.	Сфене 1, 2, 4, 5
12.	Гранит 1, 2, 4, 5, 6	32.	Талк 3
13.	Гросулар 2, 5, 6	33.	Тремолит 3, 5, 6
14.	Диопсид 2, 3, 5, 6	34.	Тулит 5, 6
15.	Доломит 2	35.	Флогопит 2, 3, 5, 6
16.	Епидот 1, 3, 5, 6	36.	Хематит 1, 5, 6
17.	Илменит 1, 2, 3, 5	37.	Хлорит 3, 5
18.	Калцит 1, 2, 3, 6	38.	Хлоритоид 1
19.	Кварц 1, 4, 5	39.	Циркон 1, 2, 4, 5
20.	Кианит 1	40.	Цоизит 5, 6

* Подчертаните минерали са по-често срещани

Базови скали:

- 1 – Гнайси, амфиболити, шисти
- 2 – Мрамори
- 3 – Ултра базични скали
- 4 – Гранитоиди
- 5 – Пегматити, алпити
- 6 – Скарни

Списък на хабитатите в Природен парк “Рилски манастир” съгласно класификацията по програмата CORINE

№	Код	Име на хабитата	Директива за хабитатите, Приложение I	Резолюция № 4 на Бернската конвенция	ЗБР
1	22.1	Непресъхващи езера и язовири			
2	22.2	Временни сладководни басейни			
3	24.1	Реки и потоци			
4	24.17	Водопади			1
5	24.21	Лишени от растителност речни чакълести насипи			
6	24.22	Растителност по речни чакълести насипи			
7	24.6	Речни дъна от скали, павета и големи камъни			
8	31.431	Планински храстови съобщества от сибирска хвойна (<i>Juniperus sibirica</i>)	I		
9	31.44	Високопланински храстчеви съобщества от <i>Empetrum nigrum</i> и <i>Vaccinium uliginosum</i>	I		
10	31.461	Рило-родопски съобщества от връшняк (<i>Bruckenthalia spiculifolia</i>)	I	+	1
11	31.47	Алпийски съобщества от мечо грозде (<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>)	I		1
12	31.4915	Карпато-балкански съобщества от сребърник (<i>Dryas octopetala</i>)	I		
13	31.4917	Рило-родопски планински съобщества от омайниче (<i>Geum sp.</i>)	I		
14	31.4A2	Балкано-хеленски съобщества от боровинки (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>V. vitis-idaea</i>)	I		
15	31.4B2	Балкано-рилородопски съобщества от балкански зановец (<i>Chamaecytisus absinthioides</i>)	I		
16	31.58	Балкано-рилородопски съобщества от клек (<i>Pinus mugo</i>)	I		1

17	31.6115	Рило-родопски субалпийски съобщества от зелена елша (<i>Alnus viridis</i>)			
18	31.621631	Рило-Родопски субалпийски съобщества от лапландска върба (<i>Salix lapponum</i>)			
19	31.621632	Рило-Родопски субалпийски гъсталаци от нискостъблени върби <i>Salix waldsteiniana</i> и др.			
20	31.621633	Рило-Родопски субалпийски гъсталаци от високостъблени върби <i>Salix caprea</i> , <i>Salix silesiaca</i> и др.			
21	31.631	Субалпийско високотревие смесено с храсталаци от <i>Sorbus sp.</i>			
22	31.633	Субалпийско високотревие смесено с храсталаци от <i>Rubus sp.</i>			
23	31.8C2	Бореални лескови храсталаци (<i>Corylus avellana</i>)			
24	31.88	Съобщества от обикновена хвойна (<i>Juniperus communis</i>)	I		1
25	35.73	Балкански планински тревни <i>Agrostis-Festuca</i> съобщества			
26	36.1112	Алпийски преспени съобщества от тревиста върба (<i>Salix herbacea</i>) върху кисела почва			
27	36.1113	Алпийски преспени съобщества на кисела почва от смин (<i>Omalotheca supina</i>)			
28	36.1114	Алпийски преспени съобщества на кисела почва от светлика (<i>Luzula spadicea</i>)			
	36.3116	Алпийски преспени съобщества на кисела почва от лютиче - <i>Ranunculus crenatus</i>			
	36.3117	Алпийски преспени съобщества на кисела почва от <i>Alopecurus riloensis</i>			
29	36.11212	Оро-бореални преспени съобщества на кисела почва от мъх - <i>Polytrichum norvegicum</i>			
30	36.12211	Алпийски преспени съобщества върху варовик от върби - <i>Salix retusa-reticulata</i>			
31	36.1234	Преспени тревни съобщества върху варовик			
32	36.318	Оро-мизийски чимови ливади на ацидофилни почви (<i>Nardus stricta</i>)			
33	36.391	Оро-мизийски съобщества от кафява власатка (<i>Festuca paniculata</i>)			

34	36.3921	Оро-мизийски съобщества от мощна власатка (<i>Festuca valida</i>)			
	36.3924	Оро-мизийски съобщества от аметистова власатка (<i>Festuca amethystina</i> ssp. <i>Kummeri</i>)			
35	36.393	Оро-мизийски съобщества от метлица (<i>Bellardiochloa violacea</i>)			
36	36.3941	Оро-мизийски съобщества от извита острица (<i>Carex curvula</i>)			
37	36.39421	Оро-мизийски съобщества от рилска власатка (<i>Festuca riloensis</i>)			
38	36.3943	Оро-мизийски съобщества от разпростряна власатка (<i>Festuca airoides</i>)			
39	36.3944	Оро-мизийски съобщества от високопланинска гъжва (<i>Sesleria comosa</i>)			
40	36.3945	Оро-мизийски съобщества от скална полевица (<i>Agrostis rupestris</i>)			
41	36.427	Пирински изложени на вятър съобщества от <i>Juncus trifidus</i> (съобщества с <i>Elyna bellardii</i> , <i>Carex rupestris</i> , <i>Arenaria ciliata</i>)	I		1
42	37.872	Субалпийски мизийски високотревни съобщества (съобщества с <i>Trolius europaeus</i>)	I		
43	37.8721	Субалпийски мизийско-балкански високотревни съобщества от <i>Cirsium</i> , <i>Carduus</i> и др.	I		
44	37.8722	Субалпийски мизийски високотревни съобщества от бяла чобанка (<i>Petasites albus</i>)	I		
45	37.8723	Субалпийски мизийски високотревни съобщества от видове девесил (<i>Heracleum</i> sp. div.)	I		
46	37.8724	Субалпийски мизийски високотревни съобщества от червено омайниче (<i>Geum coccineum</i>)	I		
47	37.88	Съобщества от алпийски лапад (<i>Rumex alpinus</i>)	I		
48	41.1911	Югозападно-мизийски букови гори със светлика (<i>Luzula</i> sp.)		+	1
49	41.1912	Югозападно-мизийски нуетрофилни букови гори (<i>Fagus sylvatica</i>)		+	1
50	41.19122	Югозападно-мизийски буково-елови гори (<i>Fagus sylvatica</i> , <i>Abies alba</i>)		+	1
51	41.19123	Югозападно-мизийски габърво-букови гори (<i>Carpinus betulus</i> , <i>Fagus sylvatica</i>)		+	1
52	41.46213	Мизийски ясеново-яворови гори по склонове (<i>Fraxinus-Acer</i>)	I	+	1

		<i>pseudoplatanus)</i>			
53	41.763	Хелено-мизийски гори от зимен дъб (горунови) (<i>Quercus dalechampii</i>)		+	1
54	41.7372	Мизийски гори от космат дъб (<i>Quercus pubescens</i>)		+	1
55	41.73721	Мизийски космат дъбово-келяво габърони гори (<i>Quercus pubescens-Carpinus orientalis</i>)		+	1
56	41.762	Хелено-мизийски благунови гори (<i>Quercus frainetto</i>)		+	1
57	41.7641	Хелено-мизийски планински гори - <i>Quercus petraea</i>		+	1
58	41.7642	Гори от рилски дъб (<i>Quercus protoroburoides</i>)		+	1
59	41.813	Планински гори от воден габър (<i>Ostrya carpinifolia</i>)		+	1
60	41.A22	Дако-мизийски гори от обикновен габър (<i>Carpinus betulus</i>)			
61	41.B3511	Рило-родопски брезови гори (<i>Betula pendula</i>)			
62	41.D3	Планински гори от трепетлика (<i>Populus tremula</i>)			
63	42.1613	Западно родопски гори от ела (<i>Abies alba</i>)		+	1
64	42.171	Гори от царборисова ела (<i>Abies borisii-regis</i>)		+	1
65	42.2413	Мизийско-македонски смърчови гори (<i>Picea abies</i>)		+	1
66	42.5C2	Родопски белборови гори (<i>Pinus sylvestris</i>)		+	1
67	42.6618	Родопски гори от черен бор (<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>)	I	+	1
68	42.723	Рило-пирински и македонски гори от бяла мура (<i>Pinus peuce</i>)		+	1
69	44.217	Родопски галерийни гори от бяла елша (<i>Alnus incana</i>)		+	
70	52.22	Планински пушицови блата (<i>Eriophorum</i> sp. div.)	I	+	
71	52.23	Планински сфагнови килими	I	+	
72	54.1113	Бореално-алпийски крайизворни съобщества на <i>Phylonotis</i>			
73	54.1114	Бореални извори с <i>Drepanocladus</i>			
74	54.4263	Мочурища с <i>Carex nigra</i>			1
75	61.1116	Родопски планински сипеи с киселец - <i>Rumex</i>	I		1
76	61.115	Карпато-балкански сипеи с каменоломки, великденче, спореш - <i>Saxifraga</i> , <i>Veronica</i> , <i>Senecio</i>	I		1
77	61.25	Рило-Родопски варовити сипеи	I		1

Приложение № 10

78	62.1A122	Варовити отвесни стени в Рила	I		1
79	62.252	Карпато-балкано-рилородопски отвесни скали със <i>Silene</i>	I		1
80	62.41	Варовити отвесни скали без растителност	I		
81	62.42	Силикатни отвесни скали без растителност	I		
82	83.3111	Иглолистни култури от местни видове			
83	83.312	Екзотични иглолистни култури			
84	87.2	Рудерални съобщества			
85	95	Екотони на горната граница на гората	28	22	30

Легенда:

I - Хабитати по приложение № 1 на Директива 92/43 от 21.05.1992 г. на Съвета на Европейската Общност за запазване на природните местообитания на дивата флора и фауна

+ - Резолюция № 4 (06.12.1996) - Списък на застрашените природни местообитания изискващи специфични консервационни мерки

1 – Хабитати, включени в Приложение №1 към чл. 6, ал.1, т.1 на Закон за биологичното разнообразие (2002), за чието опазване се обявяват защитени зони.

**Характеристика и оценка
на здравословното състояние на горите в ППРМ,
извършена по време на БЕО през 2001 г.**

No Станция	Хабитат (код)	Дървесен вид	% участие	Ср. d cm	Ср. h m	Н.в. m	Здравословно състояние					Степен на увреждане			К	Обща оценка
							0	1	2	3	4	Патол. причини	Ентом. причини	Абиот. повреди		
I. Елшови гори																
1BB	42.217	<i>Al. incana</i>	10	18,5	17.0	1015	90.0	5.0	0.0	2.5	2.5	+	+	++	24.5	добра
		<i>F.s., Salix, Acer</i>	r													
2I-1	42.217	<i>Al. incana</i>	10	11.5	16.0	1080	72.6	27.4	0.0	0.0	0.0	+	+	++	25.4	добра
		<i>Salix, Acer</i>	r													
5I-2	42.217	<i>Al. incana</i>	10	15,9	17.0	1250	55.0	30.0	7.5	0.0	7.5	++	+	+	35.0	добра
		<i>Salix, Acer, Ab.</i>	r													
8I-3	31.6115	<i>Al. viridis</i>	4	12.0	6.0	1423	0.0	56.0	24.0	4.0	16.0	+	+	++	46.1	задов.
		<i>Salix sp.</i>	6	10.5	5.0		27.0	27.0	24.0	25.0	3.0	+	++	++	50.0	задов.
II. Букови гори																
32K-3	41.1912	<i>F. silvatica</i>	10	37.0	26.0	1285	17.5	67.5	10.0	2.5	2.5	+	++	++	41.0	добра
		<i>Q.s., Ac.c., Ac.p.</i>	r													
31.K201	41.1912	<i>F. silvatica</i>	10	35.5	16-18	1546	0.0	47.6	38.1	4.7	9.6	+	++	+	36.6	добра
		<i>P.tr.</i>	r													
36BUK	41.1912	<i>F. silvatica</i>	10	36.0	20-22	1321	7.0	44.1	47.1	2.3	2.5	+	++	++	49.8	добра
		<i>P.tr.</i>	r													
LZ-1	41.1912	<i>F. silvatica</i>	10	31.5	20-22	1050	-	-	-	-	-	+	+	+	-	добра
		<i>P.tr., Carp.</i>	r													
III. Дъбови гори																
35QR1	41.7642	<i>Q. protoroboroides</i>	10	45.0	15-17	1429	2.5	37.5	40.0	2.5	17.5	+	+	++	59.0	задовол.
		<i>Q. petraea</i>														до добра
41RD	41.7642	<i>Q. protoroboroides</i>	10	70-80/ 36-40	15-17	1340	13.3	43.3	30.0	3.4	10.0	+	+	++	50.7	задовол.
		<i>Q. petraea</i>														до добра
		<i>F.s., Cr.</i>	r													

No Станция	Хабитат (код)	Дървесен вид	% участие	Ср. d cm	Ср. h m	Н.в. m	Здравословно състояние					Степен на увреждане			К	Обща оценка
							0	1	2	3	4	Патол. причини	Ентом. причини	Абиот. повреди		
IV. Белборови гори																
30K2	42.5C2	<i>P.silvestris</i>	10	25.4	20-22	1621	2.5	57.5	37.5	0.0	2.5	+	-	+	53.0	добра
		<i>B.a.</i>	r													
40DB4	42.5C2	<i>P.silvestris</i>	10	35.0	12-13	1813	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-
		<i>S.ar.</i>	r													
46ZIM	42.5C2	<i>P.silvestris</i>	9	42.0	18.0	2024	0.0	32.3	61.3	3.2	3.2	+	-	+	55.3	добра
		<i>P.peuce</i>	1													
11RR02	425C2	<i>P.silvestris</i>	7	29.0	19.0	1576	11.6	50.0	30.8	0.0	7.6	+	-	+	48.4	добра
		<i>Al.alba</i>	1				40.0	60.0	-	-	-	+	-	+	32.0	добра
		<i>P.abies</i>	1				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		<i>B.alba</i>	1				14.3	28.6	42.9	0.0	14.2	+	+	++	73.7	задов.
V. Смесени иглолистни елови и смърчови гори																
18FHM	42.1613	<i>Al.alba</i>	7	40.4	26.0	1576	37.0	37.0	11.0	0.2	14.8	+	++	++	43.0	задов.
		<i>P.abies</i>	3				54.5	45.5	0.0	0.0	0.0	+	+	-	29.1	
		<i>B.a.,F.s.,P.tr.</i>	r													
27RZ2	42.1613	<i>Ab.alba</i>	8	30.0	21.0	1464	20.8	50.0	16.6	0.0	12.6	++	++	++	47.3	задов.
		<i>P.abies</i>	2				80.0	20.0	0.0	0.0	0.0	+	+	-	45.0	
		<i>F.s.</i>	r													
28RZ01	42.1613	<i>Ab.alba</i>	6	37.3	28.0	1660	31.6	36.8	15.8	0.0	15.8	++	++	++	46.3	задов.
		<i>P.abies</i>	4				40.0	30.0	10.0	0.0	20.0	+	+	-	46.0	
9RR	42.1613	<i>Ab.alba</i>	6	35.4	29.0	1576	37.5	50.0	12.5	0.0	0.0	++	+	+	24.8	добра
		<i>P.abies</i>	3	14.7			58.6	32.1	0.5	0.0	0.0	+	++	+	35.0	
		<i>B.a., F.s.</i>	1													
16FH	42.2413	<i>P.abies</i>	5	48.6	29.0	1795	33.3	52.3	4.7	0.0	9.7	++	+	+	40.0	добра
		<i>Ab.alba</i>	4	46.8			0.0	76.9	15.3	0.0	7.8	++	++	++	47.7	
		<i>F.silvestris</i>	1	31.0												
13MR	42.2413	<i>P.abies</i>	5	45.7	30.0	1719	61.9	33.3	37.5	0.0	0.0	+	++	+	28.5	мн.добра
		<i>Ab.alba</i>	2	41.7			12.5	37.5	37.5	0.0	12.5	+	+	+	52.5	до добра
		<i>P.silvestris</i>	3	36.0			30.0	50.0	20.0	0.0	0.0	+	+	-	58.0	
		<i>B.a.,S.ar.</i>	r													
26RZ1	42.2413	<i>P.abies</i>	10	38.1	24.0	1748	16.6	52.7	19.4	0.0	11.3	+	+	+	47.3	добра
		<i>Ab.alba</i>	r													

No Станция	Хабитат (код)	Дървесен вид	% участие	Ср. d cm	Ср. h m	Н.в. m	Здравословно състояние					Степен на увреждане			К	Обща оценка
							0	1	2	3	4	Патол. причини	Ентом. причини	Абиот. повреди		
VI. Белмурови гори																
23TR1	42.723	<i>P. peuce</i>	8	33.9	22.0	1994	33.3	43.4	16.6	0.0	6.7	+	+	+	40.6	добра
		<i>P. abies</i>	2													
22TR2	42.723	<i>P. peuce</i>	8	41.1	18-20	2100	19.3	48.4	24.6	3.2	6.5	+	+	++	45.8	добра
		<i>P. abies</i>	2													
38DB3	42.723	<i>P. peuce</i>	10	38.0	12-16	2049	7.7	79.4	19.9	0.0	0.0	+	+	+	41.0	мн. добра
		<i>Ab. a., P. ab.</i>	r													
43BX4	42.723	<i>P. peuce</i>	6	34.0	16-17	2024	19.1	80.9	0.0	0.0	0.0	+	-	+	34.0	мн. добра
		<i>P. silvestris</i>	4	50.8			0.0	36.5	63.5	0.0	0.0	-	-	-		
49BAR	42.723	<i>P. peuce</i>	10	47.0	22.0	1856	5.1	59.0	30.7	5.2	0.0	+	+	+	47.0	добра
VII. Съобщества от клек																
45MER	31.58	<i>P. mugo</i>	10	-	-	2219	-	-	-	-	-	+	+	-	-	мн. добра

- Легенда:
- I. Съкращения: - в колона 1: номер и име на станция от БЕО, където е извършена оценката;
 - в колона 3: *F.s.* - *Fagus sylvatica*; *Ab.a.* - *Abies alba*; *Q.s.* - *Quercus sesiliflora*; *Ac.c.* - *Acer campestre*; *Ac.p.* - *Acer pseudoplatanus*; *P.tr.* - *Populus tremula*; *Carp.* - *Carpinus* sp.; *Cr.* - *Crataegus* sp.; *B.a.* - *Betula alba*; *S.ar.* - *Sorbus aria*
- II. Здравословно състояние (оценено по обезлистването и оцветяването на листата/иглиците): 0 – здрави (обезлистване – 0-10%, оцветяване – 0-10%); 1 – слабо засегнати (обезлистване – 11-25%, оцветяване – 11-25%); 2 – средно засегнати (обезлистване – 26-60%, оцветяване – 26-60%); 3 – силно засегнати (обезлистване – над 60%%, оцветяване – над 60%); 4 – изсъхнали (обезлистване – 100%, оцветяване – 100%).
- III. Степен на увреждане: + - слабо; ++ - средно; +++ - силно
- IV. К (колона 16) - средно претеглен коефициент на повреди

Приложение № 12

**Списък на отделите и подотделите от ПП “Рилски манастир” съгласно
ЛУП 2000, засегнати от пожари през 2000 г.**

Отдел	Подотдел
2	а, б, в, г, д, е, ж, з, р, с
3	а, б, в, г, д, з, и, к, н
4	б, г, д, е
7	а, б, в, г
8	а, б, в, ж, з, и, к, л
9	г, д, е, ж, з, н, о, п, р
28	г, м
29	а
48	н
49	б, в, г, д
50	е
51	а
53	е, м, н, р, с
54	р, с
67	о
68	ж, з, л
69	т
102	в, г, д, е, ж, з,
115	д
116	в, г, д
117	а, в, г, д, е
119	а, б, в, г, д, е, ж, з, и
120	а, б, в, г, д, е
121	а, б, в, г, д, е, ж, з, и

**Списък
на консервационно значимите висши растения в ППРМ**

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
1.	<i>Abies alba</i> Mill.	бяла ела				+							
2.	<i>Abies borisii-regis</i> Mattfeld	царборисова ела			+	+							
3.	<i>Acer campestre</i> L.	клен				+							
4.	<i>Acer heldreichii</i> Orph. ex Boiss.	планински явор			+		3	Р	І				
5.	<i>Acer hyrcanum</i> Fisch. et C. A. Mey	хиркански явор				+							
6.	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	явор				+							
7.	<i>Acer tataricum</i> L.	мекиш				+							
8.	<i>Achillea chrysocoma</i> Friv.	беловлакнест равнец			+								
9.	<i>Achillea clypeolata</i> Sibth. et Sm.	струмски равнец			+								
10.	<i>Alchemilla bulgarica</i> Rothm.	българско шапиче			+								
11.	<i>Alchemilla catachnoa</i> Rothm.	балканско шапиче			+					Р			
12.	<i>Alchemilla erythropoda</i> Juz.	червенодръжково шапиче								Р			
13.	<i>Alchemilla fissa</i> Gunter et Schummel	врязанолистно шапиче								Р			
14.	<i>Alchemilla gracillima</i> Rothm.	грациозно шапиче			+					Р			
15.	<i>Alchemilla pyrenaica</i> Dufour	пиринейско шапиче								Р			
16.	<i>Alchemilla straminea</i> Buser	жълтеникаво шапиче								Р			
17.	<i>Alchemilla viridiflora</i> Rothm.	зеленоцветно шапиче			+					Р			
18.	<i>Allium melanantherum</i> Pancic	чернотичинков лук			+								
19.	<i>Alnus incana</i> (L.) Moench.	бяла елша				+							
20.	<i>Alopecurus riloensis</i> (Hack.) Pawl.	рилска класица			+								
21.	<i>Alyssum pulvinare</i> Vel.	туфест игловърх								Р			
22.	<i>Anagallis minimus</i> (L.) Krause	дребно огнивче								Р			

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
23.	<i>Anchusa davidovii</i> Stoj.	давидово винче	+										
24.	<i>Androsace hedraeantha</i> Griseb.	балкански оклоп			+								
25.	<i>Androsace villosa</i> L.	туфест оклоп				+							
26.	<i>Anemone narcissiflora</i> L.	нарцисова съсънка				+	2, 3						
27.	<i>Anemone sylvestris</i> L.	горска съсънка					3						
28.	<i>Angelica panicicii</i> Vand.	панчиchieва пищялка			+								
29.	<i>Antennaria dioica</i> (L.) Gaerth.	витошки еделвайс				+							
30.	<i>Anthemis orbелica</i> Panc.	рилско подрумиче	+				3			R		R	
31.	<i>Anthemis sancti-johannis</i> Stoj., Steff. et Turrill	иваново подрумиче	+				3			R		R	
32.	<i>Anthemis tenuiloba</i> (DC.) Fernand	тесноделно подрумиче			+								
33.	<i>Aquilegia aurea</i> Janka	златиста кандилка			+		3						
34.	<i>Aquilegia vulgaris</i> L.	обикновена кандилка					3						
35.	<i>Arabis alpina</i> L.	алпийска гъшарка				+							
36.	<i>Arabis allionii</i> DC	гола гъшарка											
37.	<i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Spreng.	мечо грозде				+							
38.	<i>Arenaria biflora</i> L.	двуцветна пещъчка				+							
39.	<i>Armeria alpina</i> Willd.	високопланинско лъжичниче				+							
40.	<i>Armeria rumelica</i> Boiss.	обикновено лъжичниче			+								
41.	<i>Artemisia eriantha</i> Ten.	скален пелин										V	
42.	<i>Athyrium alpestre</i> (Hoppe) Rylands	алпийска женска папрат											
43.	<i>Atropa belladonna</i> L.	лудо биле											
44.	<i>Barbarea balcana</i> Pancic	балканска злина			+								
45.	<i>Barbarea bracteosa</i> Guss.	прицветникова злина											
46.	<i>Bartsia alpina</i> L.	алпийска язовка				+							
47.	<i>Betula pendula</i> Roth	обикновена бреза				+							
48.	<i>Bistorta major</i> S. Gray	обикновено кървавиче				+							

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
49.	<i>Bistorta vivipara</i> (L.) S. Gray	живородно кървавиче				+							
50.	<i>Bupleurum gerardii</i> All.	жерардова урока								Р			
51.	<i>Callitriche hamulata</i> Kutz ex Koch	късоизвито дренче								Р			
52.	<i>Campanula lanata</i> Friv.	вълнеста камбанка			+		2, 3			Р		И	
53.	<i>Campanula moesiaca</i> Vel.	балканска камбанка			+								
54.	<i>Campanula rotundifolia</i> L.	кръглолистна камбанка				+							
55.	<i>Campanula sparsa</i> Friv.	рехавоцветна камбанка			+								
56.	<i>Campanula transsilvanica</i> Schur	трансилванска камбанка					3			Р		Р	
57.	<i>Campanula trojanensis</i> Kovanda et Ancev	троянска камбанка			+								
58.	<i>Campanula velebitica</i> Borb.	велебитска камбанка			+								
59.	<i>Carex atrata</i> L.	възчерна острица				+							
60.	<i>Carex bulgarica</i> (Domin.) Lazare	българска острица			+								
61.	<i>Carex ericetorum</i> Poll.	ерикова острица				+							
62.	<i>Carex flava</i> L.	жълта острица				+							
63.	<i>Carex fuliginosa</i> Schkuhr	тъмнокафява острица					3						
64.	<i>Carex rostrata</i> Stokes	човчеста острица				+							
65.	<i>Carex rupestris</i> Bell.	скална острица				+	3			И			
66.	<i>Carex tricolor</i> Vel.	трицветна острица			+								
67.	<i>Carpinus betulus</i> L.	обикновен габър				+							
68.	<i>Carum multiflorum</i> (Sibth. et Sm.) Boiss. ssp. <i>strictum</i> (Griseb) Tutin	сбит многоцветен кимион								Р			
69.	<i>Centaurea kernerana</i> Janka	кернерова метличина			+		2, 3			Р		Р	
70.	<i>Centaurea pallidor</i> Hall.	бледолистна метличина			+								
71.	<i>Cephalaria flava</i> (Sibth. et Sm.) Szabo	жълта звездоглавка			+								
72.	<i>Cerastium alpinum</i> L.	алпийски рожец				+							
73.	<i>Cerastium decalvans</i> Schloss. et Vuk.	балкански рожец			+								
74.	<i>Cerastium moesiicum</i> Friv.	мизийски рожец			+								

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
75.	<i>Cerastium petricola</i> Pancic	каменист рожец			+								
76.	<i>Cerastium lanatum</i> Lam.	вълнест рожец				+							
77.	<i>Chamaecytisus absinthioides</i> (Janka) Kuzm.	балкански зановец			+								
78.	<i>Chamaecytisus jankae</i> (Velen.) Rothm.	янкиев зановец			+								
79.	<i>Cicerbita pancicii</i> (Vis.) Beauv.	панчичиева цицербита			+								
80.	<i>Cicerbita plumeri</i> (L.) Kirschl.	перест млечник							Р				
81.	<i>Cirsium appendiculatum</i> Griseb.	балканска паламида			+								
82.	<i>Cirsium heterotrychum</i> Pancic	разновлакнеста паламида			+								
83.	<i>Clematis alpina</i> (L.) Mill.	алпийски повет					3		Р				
84.	<i>Clematis vitalba</i> L.	обикновен повет						+					
85.	<i>Coeloglossum viride</i> (L.) Hartm.	зелен целоглосум											+
86.	<i>Corothamnus agnipilus</i> (Velen.) Klask.	родопски коротамнус			+								
87.	<i>Crocus veluchensis</i> Herb.	планински минзухар			+								
88.	<i>Cryptogramma crispa</i> (L.) R.Br.	къдрава криптограма					3		Р				
89.	<i>Cystopteris alpina</i> (Lam.) Desv.	алпийска крехка папрат					3		Р				
90.	<i>Dactylorhiza cordigera</i> (Fr.) Soo	сърцевидна дактилориза											+
91.	<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soo	месночервена дактилориза					2, 3						+
92.	<i>Dactylorhiza saccifera</i> (Brongn.) Soo	торбеста дактилориза											+
93.	<i>Dactylorhiza sambucina</i> (L.) Soo	бъзова дактилориза											+
94.	<i>Daphne mezereum</i> L.	обикновено бясно дърво											
95.	<i>Dianthus cruentus</i> Griseb.	осилест карамфил			+								
96.	<i>Dianthus peltiformis</i> Heuff.	паничковиден карамфил			+								
97.	<i>Dianthus microlepis</i> Boiss.	дребнолистен карамфил			+								
98.	<i>Dianthus moesiacus</i> Vis. et Pancic	мизийски карамфил			+								
99.	<i>Dianthus tristis</i> Velen.	мрачен карамфил			+								

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
100.	<i>Digitalis viridiflora</i> Lindl.	зеленоцветен напръстник			+								
101.	<i>Diphysium alpinum</i> (L.) Rothm.	алпийски плаун				+	3			Р			
102.	<i>Draba carinthiaca</i> Hoppe	каринтийска рупа				+				Р			
103.	<i>Drosera rotundifolia</i> L.	кръглолистна росаянка					3			Р			
104.	<i>Dryas octopetala</i> L.	сребърник				+							
105.	<i>Empetrum nigrum</i> L.	черен емпетрум				+	3			Р			
106.	<i>Epilobium alsinifolium</i> ssp. <i>parviflorum</i> I. Gancev.	пиринска върбовка			+	+							
107.	<i>Epilobium anagalidifolium</i> Lam.	алпийска върбовка				+							
108.	<i>Epilobium palustre</i> L.	блатна върбовка				+							
109.	<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz.	широколистен дремник											+
110.	<i>Epipactis microphylla</i> (Ehrh.) Sw.	дребнолистен дремник											+
111.	<i>Epipactis purpurata</i> Sm.	пурпурен дремник											+
112.	<i>Epipogium aphyllum</i> Sw.	безлистен епипогиум											+
113.	<i>Erysimum drenovskyi</i> Degen	дреновска боянка			+								
114.	<i>Festuca riloensis</i> Markgr.-Dannb.	рилска власатка			+								
115.	<i>Festuca picturata</i> Pils.	виолетова власатка				+							
116.	<i>Festuca valida</i> (Uechtr.) Penz.	мощна власатка			+								
117.	<i>Fraxinus ornus</i> L.	мъждрян				+							
118.	<i>Fritillaria gussichiae</i> (Degen & Doerfler) Rix	гусихиева ведрица			+		2, 3		R		I	IV	
119.	<i>Galanthus elwesii</i> Hook	елвезиево кокиче					3						+
120.	<i>Galanthus nivalis</i> L.	снежно кокиче					3			3		V	+
121.	<i>Galium boreale</i> L.	северно еньовче								Р			
122.	<i>Gentiana frigida</i> Haenke	студололюбива тинтява					3			Р			
123.	<i>Gentiana lutea</i> L.	жълта тинтява					3			3		V	
124.	<i>Gentiana nivalis</i> L.	снежна тинтява				+							

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
125.	<i>Gentiana punctata</i> L.	петниста тинтява					3	3					
126.	<i>Gentiana verna</i> L.	пролетна тинтява				+							
127.	<i>Gentianella bulgarica</i> (Vel.) Holub	българска горчивка			+	+							
128.	<i>Gentianella engadinensis</i> (Wettst.) Holub	енгадинова горчивка					3	Р					
129.	<i>Geranium bohemicum</i> L.	бохемски здравец					3	Р					
130.	<i>Geum bulgaricum</i> Panc.	български омайник			+		3	Р			I		
131.	<i>Gladiolus palustris</i> Gaud.	блатно петльово перо					3		I				
132.	<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R. Br.	комароцветна гимнадения											+
133.	<i>Hedera helix</i> L.	бръшлян											
134.	<i>Heracleum verticillatum</i> Panc.	мъхнат девесил			+								
135.	<i>Herniaria nigrimontium</i> Herm.	черноморско изсипливче			+								
136.	<i>Hesperis dinarica</i> G. Beck.	динарски вечерник			+								
137.	<i>Hieracium sericophyllum</i> Nejc.	копринестолистна румянка			+								
138.	<i>Iris reichenbachii</i> Heuff.	балканска перуника			+								
139.	<i>Jasione bulgarica</i> Stoj. et Stef.	българско вятърче	+				2, 3		R				
140.	<i>Juncus alpinus</i> Vill.	високопланинска дзука											
141.	<i>Juncus filiformis</i> L.	нишковидна дзука											
142.	<i>Juncus trifidus</i> L.	триделна дзука											
143.	<i>Juncus triglumis</i> L.	трицветна дзука								Р			
144.	<i>Juniperus communis</i> L.	обикновена хвойна											
145.	<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	червена хвойна											
146.	<i>Juniperus sibirica</i> Burgsd.	сибирска хвойна											
147.	<i>Knautia dinarica</i> (Murb.) Borb.	динарско черноглавче			+								
148.	<i>Knautia midzorensis</i> Form.	миджурско черноглавче			+								
149.	<i>Koeleria macrantha</i> (Ledeb.) Schult. et Schult.f.	едроклас тънкокрак			+								
150.	<i>Koeleria simonkai</i> Adamovi	шимонкаев тънкокрак			+								

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
151.	<i>Leontodon rilaensis</i> Hayek	рилска жълтица											
152.	<i>Lathyrus alpestris</i> (Waldst. et Kit.) Kit. ex Celak	алпийско секирче			+								
153.	<i>Lathyrus grandiflorus</i> Sibth. et Sm.	едроцветно секирче											
154.	<i>Ligularia glauca</i> (L.) Hoffm.	сив див тютюн					3						
155.	<i>Lilium jankae</i> Kern.	жълт планински крем			+		2, 3				I		
156.	<i>Listera cordata</i> (L.) R. Br.	сърцевиден тайник					3						+
157.	<i>Lloydia serotina</i> (L.) Reichenb.	късна лойдия				+	3						
158.	<i>Luzula congesta</i> (Thuill.) Lej.	сбита светлика				+							
159.	<i>Luzula deflexa</i> Koz.	разперена светлика			+		3						
160.	<i>Luzula italica</i> Parl.	класиста светлика				+							
161.	<i>Melampyrum scardicum</i> Wettst.	туфеста гайтаника			+								
162.	<i>Menyanthes trifoliata</i> L.	трилистна водна детелина					2, 3						
163.	<i>Minuartia bulgarica</i> (Velen.) Grbn.	българска мишовка			+								
164.	<i>Minuartia recurva</i> (All.) Schinz et Thell. ssp. <i>orbelica</i> (Vel.) Koz. et Kuzm	рилска мишовка			+								
165.	<i>Minuartia saxifraga</i> (Friv.) Graebn.	широколистна мишовка											
166.	<i>Minuartia verna</i> (L.) Hiern.	пролетна мишовка				+							
167.	<i>Myosotis jordanovii</i> N. Andr. et Peev	йорданова незабравка			+								
168.	<i>Myosotis orbelica</i> (Velen.) Peev et N. Andr.	рилска незабравка			+								
169.	<i>Myosotis suaveolens</i> Waldst. et Kit. Willd.	ех балканска незабравка			+								
170.	<i>Nigritella nigra</i> (L.) Rchb. f.	обикновена чернушка											+
171.	<i>Omalotheca norvegicum</i> (Gunn.) Schultz-Bip. et F. Schultz	норвежки бял смил											
172.	<i>Omalotheca supina</i> (L.) DC	пълзящ бял смил											
173.	<i>Orchis mascula</i> L.	мъжки салеп											+

Приложение № 13

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
174.	<i>Orchis militaris</i> L.	шлемовиден салеп					3						+
175.	<i>Orchis pallens</i> L.	бледен салеп											+
176.	<i>Orchis simia</i> L.	маймунски салеп											+
177.	<i>Orchis tridentata</i> Scop.	тризъбест салеп											+
178.	<i>Orchis ustulata</i> L.	опърлен салеп											+
179.	<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.	воден габър											
180.	<i>Oxyria digyna</i> (L.) Hill.	киселичник											
181.	<i>Oxytropis campestris</i> (L.) DC.	полски окситропис											
182.	<i>Parnassia palustris</i> L.	водна росица											
183.	<i>Pastinaca hirsuta</i> Panic	планински пашърнак											
184.	<i>Pedicularis brachyodonta</i> Schloss. et Vuk.	късозъбо пропадниче											
185.	<i>Pedicularis hoermanniana</i> Maly	хьорманиево пропадниче											
186.	<i>Pedicularis leucodon</i> Griseb. ssp. <i>occulta</i> (Janka) E. May	дългозъбесто пропадниче											
187.	<i>Pedicularis oederi</i> Vahl.	йодерово пропадниче											
188.	<i>Pedicularis orthantha</i> Griseb.	правоцветно пропадниче											
189.	<i>Pedicularis verticillata</i> L.	прешленесто пропадниче											
190.	<i>Peucedanum aegopodioides</i> (Boiss.) Vand.	планинска самодивска трева											
191.	<i>Peucedanum oligophyllum</i> (Griseb.) Vand.	планинска самодивска трева											
192.	<i>Phleum alpinum</i> L.	алпийска тимотейка											
193.	<i>Picea abies</i> (L.) Karst.	обикновен смърч											
194.	<i>Pinguicula balcanica</i> Casper	балканска петлюга											
195.	<i>Pinus mugo</i> Turra	клек											
196.	<i>Pinus peuce</i> Griseb.	бяла мур											
197.	<i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich.	двулистна платантера											+
198.	<i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.) Reichenb.	зеленоцветна платантера											+

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
199.	<i>Pleuropterypyrum undulatum</i> (A. Murr.) A. et D. Love	алпийски плеуроптеропирум				+							
200.	<i>Poa alpina</i> L.	алпийска ливадина				+							
201.	<i>Poa laxa</i> Haenke	рехава ливадина				+							
202.	<i>Poa macedonica</i> (Acht.) Stoeva et Kozuharov	македонска ливадина			+								
203.	<i>Poa media</i> Schur	средна ливадина				+							
204.	<i>Populus tremula</i> L.	трепетлика				+							
205.	<i>Potentilla montenegrina</i> Pant.	черногорско прозорче			+		3		P				
206.	<i>Potentilla regis-borisii</i> Stoj.	българско прозорче		+									
207.	<i>Primula deorum</i> Vel.	рилска иглика	+			+	3		P	R		I	
208.	<i>Primula farinosa</i> L. ssp. <i>exigua</i> (Velen.) O. Spach.	брашнеста иглика		+		+							
209.	<i>Primula halleri</i> G. F. Gmel.	дългоцветна иглика					3		P				
210.	<i>Primula minima</i> L.	клинолистна иглика				+							
211.	<i>Pseudorchis albida</i> (L.) A. et D. Love	белезникав лъжлив салеп				+							+
212.	<i>Pseudorchis frivaldii</i> (Hampe ex Griseb.) P.E.Hunt	фривалдиев лъжлив салеп											+
213.	<i>Pulsatilla vernalis</i> (L.) Mill.	пролетно котенце					3		P				
214.	<i>Pyrola media</i> Swartz	преходна мурава							P				
215.	<i>Quercus dalechampii</i> Ten.	горун											
216.	<i>Quercus protoroburoides</i> Donc. et Bourov	рилски дъб	+			+							
217.	<i>Ranunculus aquatilis</i> L. var. <i>riloense</i> (Vel.) Stoj. et Stef.	водно лютиче		+									
218.	<i>Ranunculus incomparabilis</i> Janka	несравнимо лютиче				+							
219.	<i>Rheum rhaponticum</i> L.	рилски ревен	+			+	2, 3		P	R		R	I
220.	<i>Rhodiola rosea</i> L.	златовръх					3						
221.	<i>Rorippa lippizensis</i> (Wulf.) Reichenb.	липицензов пореч				+							

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
222.	<i>Sagina saginoides</i> (L.) Karsten	обикновена мъховка				+							
223.	<i>Salix alba</i> L.	бяла върба				+							
224.	<i>Salix appendiculata</i> L.	едролистна върба				+							
225.	<i>Salix caprea</i> L.	ива				+							
226.	<i>Salix fragilis</i> L.	крехка върба				+							
227.	<i>Salix hastata</i> L.	копиелистна върба								Р			
228.	<i>Salix purpurea</i> L.	раkitник				+							
229.	<i>Salix reticulata</i> L.	мрежолитна върба				+							
230.	<i>Salix retusa</i> L.	тъполистна върба				+	3			Р			
231.	<i>Salix triandra</i> L.	тритичинкова върба				+							
232.	<i>Salix waldsteiniana</i> Willd.	валдщайнова върба				+							
233.	<i>Saxifraga androsacea</i> L.	оклопова каменоломка				+	2, 3			3			
234.	<i>Saxifraga adscendens</i> L. ssp. <i>discolor</i> (Vel.) Kuzm.	разноцветна каменоломка			+								
235.	<i>Saxifraga bryoides</i> L.	мъховидна каменоломка				+							
236.	<i>Saxifraga carpatica</i> Rchb.	карпатска каменоломка				+							
237.	<i>Saxifraga oppositifolia</i> L.	арктична каменоломка				+							
238.	<i>Saxifraga paniculata</i> Mill.	дебелецова каменоломка				+							
239.	<i>Saxifraga retusa</i> Gouan	алпийска каменоломка				+	3			Р			
240.	<i>Saxifraga sancta</i> Griseb. ssp. <i>pseudosanta</i> (Janka) Kuzmanov	балканска каменоломка			+								
241.	<i>Saxifraga sempervivum</i> C. Koch.	вечнозелена каменоломка			+								
242.	<i>Saxifraga stellaris</i> L.	звездеста каменоломка				+							
243.	<i>Scabiosa triniifolia</i> Friv.	триниелистна самогриска			+								
244.	<i>Scabiosa webbiana</i> D.Don.	вебиева самогриска			+								
245.	<i>Scrophularia aestivalis</i> Griseb.	лятно живениче			+								

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
246.	<i>Secale montanum</i> Guss. ssp. <i>balcanum</i> (Gancev) Kozuharov	планинска дива ръж			+								
247.	<i>Sedum kostovii</i> Stef.	костова тлъстига		+		2, 3	Р	R	R				
248.	<i>Sedum stefco</i> Stef.	стефчова тлъстига		+		3	Р		R				
249.	<i>Sedum tuberiferum</i> Stoj. et Stef.	грудкова тлъстига		+									
250.	<i>Sempervivum ciliosum</i> Craib	ресничест дебелец			+	3	Р						
251.	<i>Sempervivum erythraeum</i> Velen.	червеникав дебелец		+									
252.	<i>Sempervivum velenovskyi</i> Ceschm.	веленовскиев дебелец			+		Р						
253.	<i>Senecio pancicii</i> Deg.	панчичев спореж			+		Р						
254.	<i>Sesleria comosa</i> Vel.	качулата гъжва			+								
255.	<i>Sesleria latifolia</i> (Adam.) Degen	широколистна гъжва			+								
256.	<i>Sibbaldia procumbens</i> L.	сибалдия					+	Р					
257.	<i>Silaum silaus</i> (L.) Schinz et Thell.	силаум						Р					
258.	<i>Silene acaulis</i> L.	безстъблено плюскавиче					+						
259.	<i>Silene heuffelii</i> Soo	хойфелово плюскавиче						Р					
260.	<i>Silene romeri</i> Friv.	ръомерово плюскавиче			+								
261.	<i>Silene stojanovii</i> P.Pan.	стояново плюскавиче		+									
262.	<i>Silene velenovskyana</i> D. Jord. et P. Pan	веленовскииево плюскавиче		+				Р					
263.	<i>Silene waldsteinii</i> Griseb.	валдщайново плюскавиче			+								
264.	<i>Silene frivaldskyana</i> Hampe	фривалдскииево плюскавиче			+								
265.	<i>Silene gigantea</i> L.	гигантско плюскавиче			+								
266.	<i>Soldanella carpatica</i> Vierch.	карпатско крайснежно звънче					+	Р					
267.	<i>Soldanella pusilla</i> Baumg.	дребно крайснежно звънче					+						
268.	<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz.	мукина					+						
269.	<i>Sparganium angustifolium</i> Michx.	теснолистна ежова главичка						3	Р				
270.	<i>Spiranthes autumnalis</i> Rich.	есенен спиралник						3	Р				
271.	<i>Stipa balcanica</i> (Martin.) Kozuharov	балканско коило			+								

Приложение № 13

No	Таксон	Българско название	Эндемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
272.	<i>Subularia aquatica</i> L.	шилолистка					3						
273.	<i>Symphyandra wanneri</i> (Rochel) Heuff.	ванерова симфиандра											
274.	<i>Taraxacum bithynicum</i> DC.	битинско глухарче											
275.	<i>Taxus baccata</i> L.	обикновен тис				+	3						
276.	<i>Thesium linophyllum</i> L.	пълзящ ленолист											
277.	<i>Thymus albanus</i> H. Braun.	албанска мащерка				+							
278.	<i>Tozzia alpina</i> L.	алпийска тоция											
279.	<i>Trifolium caespitosum</i> (L.) Hartm.	туфест пухонос											
280.	<i>Trifolium heldreichianum</i> Hausskn.	хелдрайхиева детелина				+							
281.	<i>Trifolium medium</i> L. ssp. <i>skorpilii</i> Vel.	шкорпилова детелина				+							
282.	<i>Trifolium trichopterum</i> Pancic	балканска детелина											
283.	<i>Trifolium velenovskyi</i> Vand.	веленовскиева детелина				+							
284.	<i>Trollius europaeus</i> L.	планински божур					3						
285.	<i>Turritis pseudoturritis</i> (Boiss. et Heldr.) Vel.	планински козар											
286.	<i>Utricularia vulgaris</i> L.	обикновена мехурка											
287.	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	черна боровинка											
288.	<i>Vaccinium uliginosum</i> L.	синя боровинка											
289.	<i>Valeriana montana</i> L.	планинска делянка											
290.	<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.	лобелиева чемерика											
291.	<i>Verbascum jankaeorum</i> Panc.	янкиев лопен				+	3			V			
292.	<i>Veronica alpina</i> L.	алпийско великденче											
293.	<i>Veronica kellererii</i> Deg. et Urum.	келерерово великденче				+							
294.	<i>Veronica bellidioides</i> L.	паричколистно великденче											
295.	<i>Veronica rhodopea</i> (Velen.) Degen et Stef.	ex родопско великденче				+							
296.	<i>Viburnum lantana</i> L.	упъл											

No	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	ЗБР	Черве на книга БГ	IUCN	ЕЧС (Е/ЕСЕ 1249)	Bern	Д92/43	CITES
			Л	БГ	Б								
297.	<i>Vicia amphicarpa</i> Dorth.	подземна глушина					3						
298.	<i>Vicia dumetorum</i> L.	храсталачна глушина											
299.	<i>Viola biflora</i> L.	двуцветна теменуга				+							
300.	<i>Viola rhodopeia</i> Becker	родопска теменуга				+							
301.	<i>Viola orbelica</i> Panc.	рилска теменуга				+	3						
	<i>ОБЩО</i> 301		6	27	90	110	57	96	14	6	6		24

Легенда:

ЗБР - видове, включени в Приложение № 2 към чл. 6, ал. 1, т. 2 и Приложение № 3 към чл. 37 на Закон за биологичното разнообразие, 2002;

Червена книга БГ – Категория по Червена книга на НРБ: “Р” – рядък, “З” – защитен, “И” – изчезнал;

IUCN: видове, включени в Walter K.S. & Giullett H.J. (eds.), 1998, 1997 IUCN Red List of Threatened Plants “V” – уязвим; “R” – рядък; “I” – неустановен статус;

Е/ЕСЕ/1249 - Европейски червен списък на животните и растенията, намиращи се под заплаха от изчезване в световен мащаб, 1992: R - редки; E – изчезващи;

Bern: видове, включени в приложение I – флора на Бернската конвенция;

Д92/43 - Директива 92 на Съвета на Европейската икономическа общност от 21.05.1992 г. за запазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (Директива за хабитатите)

CITES – Конвенцията по международната търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна.

Приложение № 14

**Видов състав и консервационна значимост на мъховете в
ПП “Рилски манастир”**

№	Таксони	Установени при проучването във връзка с плана за у-ние	Известни досега от парка	Степен на застрашеност
	Marchantiopsida			
	Antheliaceae Schust.			
1.	<i>Anthelia juratzkana</i> (Limpr.) Trev.	x		K
	Aytoniaceae Cavers			
2.	<i>Mannia fragrans</i> (Balbis) Frye et Clark		x	
3.	<i>Reboulia hemisphaerica</i> (L.) Raddi		x	
	Calypogeiaceae (K. Müll.) H. Arn.			
4.	<i>Calypogeia azurea</i> Stotler et Crotz	x		
	Cephaloziaceae Migula			
5.	<i>Nowellia curvifolia</i> (Dicks.) Mitt.		x	
	Conocephalaceae K. Müll. ex Grolle			
6.	<i>Conocephalum conicum</i> (L.) Underw.	x		
	Cleveaceae Cavers			
7.	<i>Athalamia hyalina</i> (Sommerf.) Hatt.		x	
	Frullaniaceae Lorch			
8.	<i>Frullania dilatata</i> (L.) Dum.	x		
	Geocalycaceae Klinggr.			
9.	<i>Chiloscyphus pallescens</i> (Ehrh. ex Hoffm.) Dum.	x		
10.	<i>Lophocolea heterophylla</i> (Scrad.) Dum.	x		
11.	<i>L. minor</i> Nees	x	x	
	Gymnomiriaceae Klinggr.			
12.	<i>Marsupella emarginata</i> (Ehrh.) Dum. var. <i>aquatica</i> (Lindenb.) Dum.	x		
	Jungmanniaceae Reichenb.			
13.	<i>Jungmannia exsertifolia</i> Steph. ssp. <i>cordifolia</i> (Dum.) Váňa	x		
14.	<i>J. leiantha</i> Grolle	x		
15.	<i>Nardia compressa</i> (Hook.) S. Gray	x		
	Lejeuneaceae Cas.-Gil, nom. cons.			
16.	<i>Lejeunea cavifolia</i> (Ehrh.) Lindb..		x	
	Lepidoziaceae Limpr.			
17.	<i>Lepidozia reptans</i> (L.) Dum.	x	x	
	Lophoziaceae (Joerg.) Vanden Berghen			
18.	<i>Barbilophozia hatcheri</i> (Evans) Loeske	x		
19.	<i>B. lycopodioides</i> (Wallr.) Loeske	x		
20.	<i>Lophozia ascendens</i> (Warnst.) Schust.	x		R
21.	<i>L. incisa</i> (Schrad.) Dum.	x		
	Metzgeriaceae Klinggr.			
22.	<i>Metzgeria conjugata</i> Lindb.	x		
23.	<i>M. furcata</i> (L.) Dum.	x		
	Plagiochilaceae (Joerg.) K. Müll.			
24.	<i>Plagiochila porelloides</i> (Torrey ex Nees) Lindenb.	x		
	Porellaceae Cavers			
25.	<i>Porella baueri</i> (Schiffn.) C. Jens.		x	K
26.	<i>P. cordaeana</i> (Hüb.) Moore	x	x	
27.	<i>P. platyphylla</i> (L.) Pfeiff.	x		
	Pseudolepicoleaceae Fulf. et J. Tayl.			
28.	<i>Blepharostoma trichophyllum</i> (L.) Dum.	x	x	

Приложение № 14

№	Таксони	Установени при проучването във връзка с плана за у-ние	Известни досега от парка	Степен на застрашеност
	Radulaceae (Dum.) K. Müll.			
29.	<i>Radula complanata</i> (L.) Dum.	x	x	
	Ricciaceae Reichenb.			
30.	<i>Riccia ciliifera</i> Link. ex Lindenb.		x	
31.	<i>R. nigrella</i> DC.		x	
	Scapaniaceae Migula			
32.	<i>Scapania undulata</i> (L.) Dum.) var. <i>dentata</i> (Dum.) K. Müll.	x		
	Bryopsida			
	Amblystegiaceae (Broth.) Fleisch.			
33.	<i>Amblystegium riparium</i> (Hedw.) B., S. & G.	x		
34.	<i>Calliergon sarmentosum</i> (Wahlenb.) Kindb.	x		
35.	<i>Calliergonella cuspidata</i> (Hedw.) Loeske	x		
36.	<i>Campylium stellatum</i> (Hedw.) Lange & C. Jens.	x		
37.	<i>Cratoneuron commutatum</i> (Hedw.) G. Roth var. <i>commutatum</i>	x		
38.	<i>C. commutatum</i> (Hedw.) G. Roth var. <i>irrigatum</i> (Zett.) Moenkem.	x		
39.	<i>C. decipiens</i> (De Not.) Loeske	x		
40.	<i>C. decipiens</i> (De Not.) Loeske	x		
41.	<i>C. filicinum</i> (Hedw.) Spruce	x		
42.	<i>Drepanocladus exannulatus</i> (B.,S.&G.) Warnst.	x		
43.	<i>D. uncinatus</i> (Hedw.) Warnst.	x		
44.	<i>Hygrohypnum duriusculum</i> (De Not.) Jamieson	x		
45.	<i>H. luridum</i> (Hedw.) Jens.	x		
46.	<i>H. smithii</i> (Sw.) Broth.	x		
	Andreaeaceae Dum.			
47.	<i>Andreaea rupestris</i> Hedw.	x		
	Bartramiaceae Schwaegr.			
48.	<i>Bartramia halleriana</i> Hedw.	x	x	
49.	<i>B. ithyphylla</i> Brid.	x		
50.	<i>B. pomiformis</i> Hedw.	x		
51.	<i>Philonotis fontana</i> (Hedw.) Brid.	x		
52.	<i>P. tomentella</i> Mol.	x		
53.	<i>Plagiopus oederi</i> (Brid.) Limpr.		x	
	Brachytheciaceae Schimp.			
54.	<i>Brachythecium albicans</i> (Hedw.) B., S.&G.	x		
55.	<i>B. rivulare</i> B.,S.&G.	x		
56.	<i>B. rutabulum</i> (Hedw.) B.,S.&G.	x	x	
57.	<i>B. salebrosum</i> (Web.&Mohr) B.,S.&G.	x		
58.	<i>B. velutinum</i> (Hedw.) B.,S.&G.	x		
59.	<i>Cirriphyllum tenuinerve</i> (Lindb.) Wijk.& Marg.		x	
60.	<i>Eurhynchium angustirete</i> (Broth.) T. Kop.	x		
61.	<i>Homalothecium lutescens</i> (Hedw.) Robins.	x		
62.	<i>H. sericeum</i> (Hedw.) B., S. & G.	x		
63.	<i>Isothecium alopecuroides</i> (Dubois) Isov.	x		
64.	<i>Rhynchostegium riparioides</i> (Hedw.) Card.	x		
	Bryaceae Schwaegr.			
65.	<i>Bryum alpinum</i> With. var. <i>alpinum</i>	x		
66.	<i>B. argenteum</i> Hedw.	x		
67.	<i>B. caespiticium</i> Hedw.	x		
68.	<i>B. capillare</i> Hedw.	x		

Приложение № 14

№	Таксони	Установени при проучването във връзка с плана за у-ние	Известни досега от парка	Степен на застрашеност
69.	<i>B. capillare</i> var. <i>flaccidum</i> (Brid.) B., S. & G.	x		
70.	<i>B. muehlenbeckii</i> B., S. & G.	x		
71.	<i>B. pallescens</i> Schleich. ex Schwaegr.	x		
72.	<i>B. pseudotriquetrum</i> (Hedw.) Gaertn., Meyer & Scherb.	x		
73.	<i>B. schleicheri</i> Lam. & DC.	x		
74.	<i>Pohlia cruda</i> (Hedw.) Lindb.	x	x	
75.	<i>Pohlia drumondii</i> (C. Müll) Andr.	x		
76.	<i>P. filum</i> (Schimp.) Mårt.	x		
	Climaciaceae Kindb.			
77.	<i>Climacium dendroides</i> (Hedw.) Web. & Mohr	x		
	Dicranaceae Schimp.			
78.	<i>Ceratodon purpureus</i> (Hedw.) Brid.	x		
79.	<i>Cynodontium polycarpon</i> (Hedw.) Schimp.		x	
80.	<i>Dicranella heteromalla</i> (Hedw.) Schimp.	x		
81.	<i>D. palustris</i> (Dicks.) Crundw. ex E. Warb.	x		
82.	<i>Dicranoweisia crispula</i> (Hedw.) Milde	x		
83.	<i>Dicranum bonjeanii</i> De Not.	x		
84.	<i>D. scoparium</i> Hedw.	x		
85.	<i>D. spadiceum</i> Zett.	x		
86.	<i>D. tauricum</i> Sap.	x		
87.	<i>Distichium capillaceum</i> (Hedw.) B., S. & G.	x	x	
88.	<i>Ditrichum heteromallum</i> (Hedw.) Brid.	x		
89.	<i>Kiaeria starkei</i> (Web. & Mohr) I.Hag.	x		
90.	<i>Oncophorus virens</i> (Hedw.) Brid	x		
91.	<i>Paraleucobryum longifolium</i> (Hedw.) Loeske	x		
92.	<i>Rhabdoweisia fugax</i> (Hedw.) B., S. & G.	x		
	Encalyptaceae Schimp.			
93.	<i>Encalypta ciliata</i> Hedw.	x		
	Fissidentaceae Schimp.			
94.	<i>Fissidens cristatus</i> Wils. ex Mitt.	x		
95.	<i>F. taxifolius</i> Hedw.	x		
	Fontinalaceae Schimp.			
96.	<i>Fontinalis antipyretica</i> Hedw.	x		
	Grimmiaceae Arnott			
97.	<i>Grimmia alpestris</i> (Web. & Mohr) Schleich. ex Hornsch.	x		
98.	<i>G. holleri</i> Mol.	x		
99.	<i>G. laevigata</i> (Brid.) Brid.	x	x	
100.	<i>G. ovalis</i> (Hedw.) Lindb.	x	x	
101.	<i>G. pulvinata</i> Sm.	x		
102.	<i>G. trichophylla</i> Grev.	x		
103.	<i>G. unicolor</i> Hook.	x		R
104.	<i>Racomitrium canescens</i> (Hedw.) Brid.	x		
105.	<i>R. sudeticum</i> (Funck) B. & S.	x		
106.	<i>Schistidium agassizii</i> Sull. & Lesq.	x		R
107.	<i>S. apocarpum</i> (Hedw.) B. & S. ssp. <i>strictum</i> (Turn.) Pilous	x		
	Hedwigiaceae Schimp.			
108.	<i>Hedwigia ciliata</i> (Hedw.) P. Beauv.	x		
	Hypnaceae Schimp.			
109.	<i>Hylocomium splendens</i> (Hedw.) B., S. & G.	x		

Приложение № 14

№	Таксони	Установени при проучването във връзка с плана за у-ние	Известни досега от парка	Степен на застрашеност
110.	<i>Hypnum cupressiforme</i> Hedw.	x		
111.	<i>Pleurozium schreberi</i> (Brid.) Mitt.	x		
112.	<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i> (Hedw.) Warnst.	x		
113.	<i>R. triquetrus</i> (Hedw.) Warnst.	x		
Leskeaceae Schimp.				
114.	<i>Lescuraea incurvata</i> (Hedw.) Lawt.	x		
115.	<i>Pseudoleskeella catenulata</i> (Schrad.) Kindb.	x		
116.	<i>P. nervosa</i> (Brid.) Nyh.	x		
117.	<i>Pterigynandrum filiforme</i> Hedw.	x		
Leucodontaceae Scimp.				
118.	<i>Antitrichia curtipendula</i> (Hedw.) Brid.	x		
119.	<i>Leucodon sciuroides</i> (Hedw.) Schwaegr.	x		
Mniaceae Schwaegr.				
120.	<i>Mnium stellare</i> Hedw.	x	x	
121.	<i>Plagiomnium affine</i> (Bland.) T. Kop.	x		
122.	<i>P. cuspidatum</i> (Hedw.) T. Kop.	x		
123.	<i>P. undulatum</i> (Hedw.) T. Kop.	x		
124.	<i>Rhizomnium pseudopunctatum</i> (B.&S.) T. Kop.	x		
125.	<i>R. punctatum</i> (Hedw.) T. Kop.	x		
Orthotrichaceae Arnott				
126.	<i>Amphidium mougeotii</i> (B.&S.) Schimp.		x	
127.	<i>Orthotrichum affine</i> Brid.	x		
128.	<i>O. anomalum</i> Hedw. var. <i>anomalum</i>	x		
129.	<i>O. rupestre</i> Schleich. ex Schwaegr. ssp. <i>rupestre</i>	x		
130.	<i>O. striatum</i> Hedw.	x		
131.	<i>O. tenellum</i> Bruch ex Brid.	x		
132.	<i>Ulota hutchinsiae</i> (Sm.) Hammar		x	
Plagiotheciaceae (Broth.) Fleisch.				
133.	<i>Herzogiella seligeri</i> (Brid.) Iwats.	x		
134.	<i>Plagiothecium nemorale</i> (Mitt.) Jaeg.	x		
135.	<i>Taxiphyllum wissgrillii</i> (Garov) Wijk.&Marg.		x	K
Polytrichaceae Schwaegr.				
136.	<i>Atrichum undulatum</i> (Hedw.) P. Beauv.	x		
137.	<i>Oligotrichum hercynicum</i> (Hedw.) Lam.&DC.	x		
138.	<i>Pogonatum aloides</i> (Hedw.) P. Beauv.	x	x	
139.	<i>P. urnigerum</i> (Hedw.) P. Beauv.	x	x	
140.	<i>Polytrichum alpinum</i> Hedw.	x		
141.	<i>P. commune</i> Hedw.	x		
142.	<i>P. formosum</i> Hedw.	x		
143.	<i>P. piliferum</i> Hedw.	x		
Pottiaceae Schimp.				
144.	<i>Tortella tortuosa</i> (Hedw.) Limpr.	x		
145.	<i>Tortula muralis</i> Hedw. var. <i>muralis</i>	x		
146.	<i>T. ruralis</i> (Hedw.) Gaertn., Meyer & Scherb.	x		
147.	<i>T. subulata</i> Hedw.	x		
Seligeriaceae Schimp.				
148.	<i>Blindia acuta</i> (Hedw.) B.,S.&G.	x		
Sphagnaceae Dum.				
149.	<i>Sphagnum capillifolium</i> (Ehrh.) Hedw.	x		
150.	<i>S. centrale</i> C. Jens.	x		
151.	<i>S. compactum</i> Lam.&DC.	x		
152.	<i>S. contortum</i> K.F.Schultz	x		

Приложение № 14

№	Таксони	Установени при проучването във връзка с плана за у-ние	Известни досега от парка	Степен на застрашеност
153.	<i>S. fallax</i> (Klinggr.) Klinggr.	x		
154.	<i>S. girgensohnii</i> Russ.	x		
155.	<i>S. lescurii</i> Sull.	x		
156.	<i>S. platyphyllum</i> (Lindb. ex Breithw.) Sull.ex Warnst.	x		
157.	<i>S. russowii</i> Warnst.	x		
158.	<i>S. squarrosus</i> Crome	x		
159.	<i>S. subsecundum</i> Nees	x		
160.	<i>S. teres</i> (Schimp.) Aengstr.	x		
161.	<i>S. warnstorffii</i> Russ.	x		
	Tetraphidaceae Schimp.			
162.	<i>Tetraphis pellucida</i> Hedw.	x		
	Thuidiaceae Schimp.			
163.	<i>Anomodon viticulosus</i> (Hedw.) Hook.&Tayl.	x		
164.	<i>Thuidium abietinum</i> (Hedw.) B.,S.&G.	x		

Легенда:

Степен на застрашеност (експертно становище):

R – редки

K – с недостатъчно проучена хорология в България (аналогично на IUCN категорията ‘Data Deficient’)

**Списък на видовете лечебните растения,
установени в ПП “Рилски манастир” по време на БЕО през 2001 г. и консервационна значимост**

№	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	Червена книга БГ	IUCN	Д92/43	ЕЧС	Вен	ЗБР	Спец. режим
			Л	БГ	Б								
1.	<i>Achillea millefolium complex</i>	бял равнец											
2.	<i>Aconitum variegatum L.</i>	синя самакитка											
3.	<i>Agrimonia eupatoria L.</i>	лечебен камшик											
4.	<i>Agrostis capillaris L.</i>	обикновена полевица											
5.	<i>Alchemilla vulgaris complex</i>	шапиче											+
6.	<i>Allium schoenoprasum L.</i>	сибирски лук											
7.	<i>Anchusa officinalis L.</i>	лечебно винче											
8.	<i>Angelica pancicii Vand.</i>	панчиchieва пищялка			+		рядък						+
9.	<i>Anthemis tinctoria L.</i>	жълто подрумиче											
10.	<i>Arctium lappa L.</i>	обикновен репей											
11.	<i>Artemisia absinthium L.</i>	горчив пелин											
12.	<i>Arctostaphylos uva ursi</i>	мечо грозде					рядък	+					+
13.	<i>Artemisia vulgaris L.</i>	обикновен пелин											
14.	<i>Asplenium trichomanes L.</i>	обикновено изтравниче											+
15.	<i>Astragalus glycyphyllos L.</i>	сладколистно сграбиче											
16.	<i>Atropa belladonna L.</i>	старо биле, отровно биле					рядък						+
17.	<i>Betula pendula Roth</i>	обикновена бреза											
18.	<i>Calamintha sylvatica Bromf.</i>	горско миризливче											
19.	<i>Capsella bursa-pastoris(L.) Medic.</i>	обикновена овчарска торбичка											
20.	<i>Carlina acanthifolia All.</i>	безстъблена решетка											+
21.	<i>Centaurium erythraea Rafn</i>	обикновен червен кантарион											
22.	<i>Cetraria islandica</i>	Исландски лишей											+

№	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	Червена книга БГ	IUCN	Д92/43	ЕЧС	Bern	ЗБР	Спец. режим
			Л	БГ	Б								
23.	Chamomilla recutita(L.) Rauschert	тръбестоцветна лайка											
24.	Chelidonium majus L.	змейско мляко											
25.	Chenopodium bonus-henricus L.	чувен											
26.	Cichorium intybus L.	грапавоплодна синя жлъчка											
27.	Cirsium ligulare Boiss.	езичесолистна паламида											
28.	Clematis vitalba L.	обикновен повет				+							
29.	Clinopodium vulgare L.	обикновен черновръх											
30.	Colchicum autumnale L.	есенен мразовец											
31.	Corylus avellana L.	обикновена леска											
32.	Crataegus monogyna Jacq.	едноплодников червен глог											
33.	Cuscuta campestris Yunck.	полска кукувича прежда											
34.	Cuscuta europaea L.	европейска кукувича прежда											
35.	Daucus carota L.	обикновен морков											
36.	Digitalis lanata Ehrh.	вълнест напръстник											
37.	Dryopteris filix-mas(L.) Schott	мъжка папрат										4	
38.	Echium vulgare L.	обикновено усойниче											
39.	Epilobium angustifolium L.	теснолистна върбовка											
40.	Erodium cicutarium(L.) L.	цикутово часовниче											
41.	Eryngium campestre L.	полски ветрогон											
42.	Euphrasia officinalis complex	Лечебен очеболец											
43.	Filipendula ulmaria(L.) Maxim.	брястнолистно орехче											
44.	Fragaria vesca L.	ягода											

№	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	Червена книга БГ	IUCN	Д92/43	ЕЧС	Bern	ЗБР	Спец. режим
			Л	БГ	Б								
45.	Fraxinus ornus L.	мъждрян				+							
46.	Galeopsis tetrachit L.	петниста бударица											
47.	Galium aparine L.	лепка											
48.	Galium odoratum(L.) Scop.	ароматно еньовче											+
49.	Galium verum L.	същинско еньовче											
50.	Genista tinctoria complex	багрилна жълтуга											
51.	Gentiana asclepiadea L.	горска тинтява											
52.	Gentiana cruciata L.	синя тинтява											
53.	Gentiana lutea L.	жълта тинтява					застрашен					3	
54.	Gentiana punctata L.	петниста тинтява					застрашен					3	
55.	Geranium macrorrhizum L.	обикновен здравец											
56.	Geranium robertianum L.	зловонен здравец											
57.	Geranium sanguineum L.	кървавочервен здравец											
58.	Geum coccineum Sibth. et Sm.	червено омайниче											
59.	Geum urbanum L.	градско омайниче											
60.	Hedera helix L.	бръшлян				+							
61.	Heracleum sibiricum L.	сибирски девесил											
62.	Herniaria glabra L.	голо изсипливче											
63.	Hieracium pilosella L.	влакнеста румянка											
64.	Huperzia selago (L).Berh	хиперцина иглолистна									+		+
65.	Hypericum maculatum Crantz	петниста звъника											
66.	Hypericum perforatum L.	лечебна звъника, жълт кантарион											
67.	Juniperus communis L.	обикновена хвойна				+			+				
68.	Juniperus sibirica Burgsd.	сибирска хвойна				+							
69.	Leonurus cardiaca L.	обикновена дяволска уста											
70.	Licopodium clavatum L.	плавун бухаловиден											+
71.	Linaria vulgaris Mill.	обикновена луличка											

№	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	Червена книга БГ	IUCN	Д92/43	ЕЧС	Вегн	ЗБР	Спец. режим
			Л	БГ	Б								
72.	<i>Malus sylvestris</i> Mill.	киселица											
73.	<i>Mentha spicata</i> L.	обикновена мента											
74.	<i>Nasturtium officinalis</i> R. Br.	поточарка											
75.	<i>Origanum vulgare</i> L.	обикновен риган											
76.	<i>Petasites albus</i> (L.) Gaertn.	бяла чобанка											
77.	<i>Petasites hybridus</i> (L.) P. Gaertn., B. Mey. et Scherb.	хибридна чобанка											
78.	<i>Pinus silvestris</i> L.	бял бор						+					
79.	<i>Plantago lanceolata</i> L.	ланцетолистен живовлек											
80.	<i>Plantago major</i> L.	голям живовлек											
81.	<i>Polygala major</i> Jacq.	голяма телчарка											
82.	<i>Polygonum aviculare</i> L.	обикновена пача трева											
83.	<i>Polypodium vulgare</i> L.	обикновена сладка папрат											
84.	<i>Potentilla erecta</i> (L.) Raeusch.	горско прозорче											
85.	<i>Potentilla reptans</i> L.	пълзящо прозорче											
86.	<i>Primula veris</i> L.	лечебна иглика									4	+	
87.	<i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn	орлова папрат											
88.	<i>Pulmonaria officinalis</i> L.	лечебна медуница											
89.	<i>Pulsatilla vernalis</i> (L.) Mill.	пролетно котенце					рядък				3,4		
90.	<i>Quercus dalechampii</i> Ten.	горун				+							
91.	<i>Quercus protoroburoides</i>	рилски дъб	+										
92.	<i>Rheum rhaponticum</i> L.	рилски ревен	+				рядък	5		редки	+	2,3	
93.	<i>Rhodiola rosea</i> L.	златовръх										3	
94.	<i>Rosa canina</i> L.	обикновена шипка		+									
95.	<i>Rosa canina complex</i>	шипка											
96.	<i>Rubus caesius</i> L.	полска къпина											
97.	<i>Rubus idaeus</i> L.	малина											
98.	<i>Rumex acetosa</i> L.	киселец											

№	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	Червена книга БГ	IUCN	Д92/43	ЕЧС	Bern	ЗБР	Спец. режим
			Л	БГ	Б								
99.	Rumex acetosella L.	козя брада											
100.	Rumex alpinus L.	алпийски лапад											
101.	Salix alba L.	бяла върба				+							
102.	Salix purpurea L.	раkitник				+							
103.	Sambucus ebulus L.	нисък бъз											
104.	Sambucus nigra L.	черен бъз											
105.	Sanicula europaea L.	европейска дебриянка											
106.	Saponaria officinalis L.	лечебно сапунче											
107.	Scrophularia nodosa L.	възловато живениче											
108.	Sedum acre L.	лютикова тлъстига											+
109.	Sedum maximum (L.) Suter	голяма тлъстига											
110.	Solanum nigrum L.	черно кучешко грозде											
111.	Solidago virga-aurea L.	енчец											
112.	Sorbus aucuparia L.	офика											
113.	Stachys officinalis (L.) Trev	лечебен ранилист											+
114.	Stellaria media(L.) Vill.	средна звездаца											
115.	Tanacetum vulgare L.	обикновена вратига											
116.	Taraxacum officinalis Web.	лечебно глухарче											
117.	Taxus baccata L.	обикновен тис				+	застрашен		+			3	
118.	Telekia speciosa(Schreb.) Baumg.	красив чернокок											
119.	Teucrium chamaedrys L.	обикновено подъбиче											
120.	Thalictrum aquilegifolium L.	кандилколистно обичниче											
121.	Thymus officinale complex	мащерка											
122.	Tilia cordata Mill.	дребнолистна липа											
123.	Trifolium pratense L.	ливадна детелина											
124.	Tussilago farfara L.	подбел											
125.	Urtica dioica L.	обикновена коприва											

№	Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти	Червена книга БГ	IUCN	Д92/43	ЕЧС	Bern	ЗБР	Спец. режим
			Л	БГ	Б								
126.	<i>Urtica urens</i> L.	гръцка коприва											
127.	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	черна боровинка				+							
128.	<i>Vaccinium vitis-idaea</i> L.	червена боровинка											
129.	<i>Valeriana officinalis</i> L.	лечебна диянка											+
130.	<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.	лобелиева чемерика				+							
131.	<i>Verbascum longifolium</i> Ten.	дълголистен лопен											
132.	<i>Veronica chamaedrys</i> L.	плоскосеменно великденче											
133.	<i>Veronica officinalis</i> L.	лечебно великденче											
134.	<i>Viola tricolor</i> L.	трицветна теменуга											
135.	<i>Viscum album</i> L.	обикновен бял имел											

Легенда:

Ендемити:

Л – локални;

БГ – български;

Б – балкански;

IUCN: видове, включени в Световния Червен списък на застрашените растения (Walter K.S. & Giullett H.J. (eds.), 1998, 1997 IUCN Red List of Threatened Plants);

Д92/43 : Директива 92 на Съвета на Европейската икономическа общност от 21.05.1992 г. за запазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (Директива за хабитатите): “IV” – Приложение IV: Растения и животни, които изискват строга защита на видово ниво;

ЕЧС – видове, фигуриращи в Европейски Червен Списък

Bern – видове, включени в Приложение I (Флора) на Бернската конвенция;

ЗБР – видове, включени в приложения по Закона за биоразнообразието: Приложение № 2 – видове, за опазването на местообитанията на които се обявяват защитени зони; Приложение № 3 – защитени видове; Приложение № 4 – диви растения под режим на опазване и регулирано ползване от природата.

Специален режим – специален режим на опазване и ползване съгласно чл.10 от ЗЛР

Приложение № 16

Разрешени за събиране за лични нужди видове лечебни растения

В таблицата са посочени видовете лечебни растения разрешени за събиране за лични нужди в парка. Находищата посочени в таблицата бяха оценени по време на Бързата екологична оценка през 2001 г. Те са групирани в две групи в зависимост от количеството на ресурсите. Находищата са наименовани по името на контролната станция от БЕО (виж картосхема “Недървесни природни ресурси”).

№	Вид	Станция от БЕО с находище с възможност за събиране на ресурси	Станция от БЕО с находище с ограничен запас
1.	<i>Achillea millefolium</i> /бял равнец/	-	BB, RHO, ZB
2.	<i>Chenopodium bonus henricus</i> /чувен/	-	OV
3.	<i>Coryllus avellana</i> /леска/	I1	-
4.	<i>Crataegus monogyna</i> /глог/	GLOG	-
5.	<i>Cynsium lonchitis</i> /магарешки трън/	-	MAG
6.	<i>Dryopteris filix mas</i> /мъжка папрат/	-	I2
7.	<i>Euphrasia officinalis compl.</i> /очанка/	-	OCH
8.	<i>Galium odoratum</i> /лазаркиня/	-	I2
9.	<i>Galium verum</i> /енъовче/	-	RAV
10.	<i>Geranium macrorhizum</i> /об. здравец/	I3, FHM, CHOO, K1, K3	-
11.	<i>Geranium sanguineum</i> /кръвен здравец/	-	K2
12.	<i>Juniperus communis</i> /обикновена хвойна/	-	DB4
13.	<i>Origanum vulgare</i> /риган/	-	KAM, QR1
14.	<i>Petasites hybridus</i> /чобанка/	I2, BAZ, CHOO	-
15.	<i>Pteridium aquilinum</i> /орлова папрат/	K1	-
16.	<i>Rosa canina</i> /шипка/	GLOG	-
17.	<i>Rubus caesius</i> /къпина/		KAPI
18.	<i>Rubus idaeus</i> /малина/	FHM	-
19.	<i>Rumex alpinus</i> /алпийски лапад/	FH01, TR2, KB, OV, GE	-
20.	<i>Sambucus ebulus</i> /бъзак/	VLL1, BAZ	-
21.	<i>Sambucus nigra</i> /бъз/	BB, I1	-
22.	<i>Solidago virgaurea</i> /златна пръчица/	-	ZLPR
23.	<i>Tanacetum vulgare</i> /вратига/	I3, VRAT	-
24.	<i>Teucrium hamaedrys</i> /червено подъбиче/	-	Q
25.	<i>Tussilago farfara</i> /подбел/	BB, MR	-

Приложение № 16

№	Вид	Станция от БЕО с находище с възможност за събиране на ресурси	Станция от БЕО с находище с ограничен запас
26.	<i>Thymus</i> sp. /машерка/		TR2, K1, SIP, S1, MV, MV1
27.	<i>Urtica dioica</i> /коприва/	VLL1, CHOO	-
28.	<i>Urtica urens</i> /гръцка коприва/	-	I3
29.	<i>Vaccinium myrtillus</i> /черна боровинка/	TR2, TBOR, TR1	-
30.	<i>Verbascum longifolium</i> /лопен/	-	TR2, K2, MV1
31.	<i>Veronica officinalis</i> /лечебно великденче/	-	FH1

Разрешени за събиране лечебни растения за стопански цели

1. *Vaccinium myrtillus* /черна боровинка/ - плод
2. *Sambucus nigra* /бъз/ - цвят
3. *Sambucus ebulus* /бъзак/ - плод
4. *Crataegus monogyna* /глог/ - плод
5. *Rubus caesius* /къпина/ - плод
6. *Coryllus avellana* /леска/ - плод
7. *Rubus idaeus* /малина/ - плод
8. *Juniperus communis* /обикновена хвойна/ - плод
9. *Rosa canina* /шипка/ - плод

Райони, позволяващи събиране на лечебни растения за стопански целиЗона с висока консервационна значимост

Разрешава се само събиране на боровинки (*Vaccinium sp.*) за стопански цели в местността Тиха Рила, по течението на р. Рилска от р. Дяволска на изток до водослива на р. Маринковица с р. Рилска.

Зона за природосъобразно ползване

По Илийна река в местностите Краварски дол, пътя за Буково бърдо, Дядоильов дол, Турското парче, Владичина ливада.

Посочените места с възможности за събиране на ресурси в Зоната за природосъобразно ползване са предварително определени. Предвидено е разработване на устройствен проект за точно определяне на местата и количествата за ползване на ресурси от разрешените за стопанско ползване лечебни растения в рамките на цялата зона.

Консервационно значими видове макромицети в ППРМ

В и д	Категория на застрашеност по IUCN	Червен списък на НП "Рила"	Червен списък на България	Червен списък на Европа	Приложение I на Бернската конвенция
<i>Amanita battarrae</i> Boud. – жълтокафява мухоморка	r	–	+	+	–
<i>Boletus aestivalis</i> Paulet : Fr. – дъбова манатарка	v	–	–	–	–
<i>Boletus edulis</i> Bull. : Fr. – обикновена манатарка	v	+	–	–	–
<i>Cantharellus tubaeformis</i> Fr. – сивожълт пачи крак	v	–	–	–	–
<i>Chroogomphus helveticus</i> (Singer) Moser	r	–	–	+	–
<i>Craterellus cornucopioides</i> (L.) Pers. - тръбенка	v	–	–	–	–
<i>Didymium nigripes</i> (Link) Fr. – чернеещ дидимиум	r	–	–	–	–
<i>Helvella crispa</i> Fr. – белезникава бучка	v	–	–	–	–
<i>Hericium flagellum</i> (Scop.) Pers. - корал	r	–	–	+	–
<i>Hygrocybe cantharellus</i> (Schw.) Murrill	r	+	–	+	–
<i>Lactarius badiosanguineus</i> Kuhn. & Rom. – оранжевопластинчатата млечница	r	–	–	–	–
<i>Omphalina epichysium</i> (Pers. : Fr.) Quel.	r	–	–	+	–
<i>Polyporus tuberaster</i> (Pers. : Fr.) Fr.	r	–	–	+	–
<i>Russula aquosa</i> Leclair – водна гълъбка	r	–	–	+	–
<i>Strobilomyces strobilaceus</i> (Scop. : Fr.) Berk – обикновена шишарковидна гъба	r	–	+	+	–
<i>Suillus sibiricus</i> Singer – сибирска масловка	r	–	+	+	+

Легенда:

Категория на застрашеност по IUCN: r – рядък; v – уязвим.

Забележка: видовете без посочени български имена нямат официални такива.

Приложение № 18

Списък на ядливите видове гъби на територията на парка

В и д	Р а й о н и, в които е установен вида по време на БЕО
<i>Amanita rubescens</i> (Бисерна мухоморка)	Белия улей, Илийна река, Калугерски дол
<i>Agaricus comptulus</i> (Дребна печурка)	Калин
<i>A. sylvaticus</i> (Горска печурка)	Белия улей
<i>Armillaria mellea</i> (Фосфорна гъба)	Буково бърдо, Калугерски дол
<i>Boletus aestivalis</i> (Дъбова манатарка)	Калугерски дол, Калин, Ризваница
<i>B. edulis</i> (Обикновена манатарка)	Илийна река, Ризваница
<i>Calvatia utriformis</i> (Полска пърхутка)	Калин
<i>Cantharellus tubaeformis</i> (Сивожълт пачи крак)	Тиха Рила
<i>Clitocybe gibba</i> (Лисичка)	Калин, Радовичка река
<i>Laccaria laccata</i> (Хамелеонова гъба)	Илийна река - Турското парче, Радовичка река
<i>Lactarius deterrimus</i> (Смърчова рижика)	Илийна река, Радовичка река
<i>L. mitissimus</i> (Оранжева млечница)	Добро поле, Радовичка река, Ризваница
<i>Leccinum scabrum</i> (Брезова манатарка)	Илийна река
<i>Lycoperdon perlatum</i> (Горска пърхутка)	Илийна река
<i>L. pyriforme</i> (Крушовидна пърхутка)	Илийна река
<i>Pluteus atricapillus</i> (Еленова гъба)	Буково бърдо, Илийна река - Турското парче, Калин, Радовичка река
<i>Russula aeruginea</i> (Тревестозелена гълъбка)	Илийна река, Радовичка река
<i>R. cyanoxantha</i> (Сивовиолетова гълъбка)	Белия улей, Илийна река, Калин, Калугерски дол
<i>R. grisea</i> (Сива гълъбка)	Калугерски дол
<i>R. rosea</i> (Красива гълъбка)	Калин, Радовичка река
<i>R. vesca</i> (Кафявовиолетова гълъбка)	Калугерски дол
<i>R. xerampelina</i> (Тъмночервена гълъбка)	Добро поле, Радовичка река
<i>Suillus bovinus</i> (Кравешка масловка)	Илийна река
<i>S. luteus</i> (Обикновена масловка)	Дяволски води, Илийна река
<i>Tricholomopsis rutilans</i> (Пурпурна гъба)	Радовичка река
<i>Xerocomus chrysenteron</i> (Мрежеста манатарка)	Калин, Ризваница
<i>X. subtomentosus</i> (Кадифена манатарка)	Дяволски води, Калин
Общо: 27 вида	

**Списък
на консервационно значимите таксони безгръбначни животни
в природен парк “Рилски манастир”**

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
	Protozoa – Едноклетъчни													
1.	Centropyxis gibba Deflandre, 1929	+												
2.	Centropyxis orbicularis Deflandre, 1929	+												
3.	Centropyxis vandeli Bonnet, 1958	+												
4.	Diffflugia hiraethogii Ogden, 1983	+												
5.	Diffflugia stoutii Ogden, 1983	+												
6.	Diffflugia tenuis (Penard, 1890) Ogden, 1983	+												
7.	Diffflugia ventricosa Deflandre, 1926	+												
8.	Euglypha aspera Penard, 1891	+												
9.	Heleopera sphagni Leidy, 1879	+												
10.	Gromia nigricans Penard, 1902	+												
11.	Loxophyllum meleagris (O. F. Muller, 1773)	+												
12.	Microchlamys sylvatica Golemansky, Skarlato & Todorov, 1987	+												
13.	Nebela carinata (Archer, 1867) Leidy, 1879	+												
14.	Nebela tubulata Brown, 1911	+												
15.	Lesquereusia gibbosa Thomas & Gauthier-Lievre, 1859	+												
16.	Ophrydium versatile (O. F. Muller, 1786)	+												
17.	Paulinella chromatophora Lauterborn, 1895	+												
18.	Placocista spinosa (Carter, 1865) Leidy, 1879	+												
19.	Playfairina valkanovi Golemansky, 1966	+												
20.	Stentor amethystinus Leidy, 1880	+												

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
21.	Tokophrya lemnae (Stein, 1859)	+												
22.	Valkanovia delicatula (Valkanov, 1962)	+												
23.	Vorticella globularia O. F. Muller, 1773	+												
	Insecta: Heteroptera – Полутвърдокрили насекоми													
24.	Acalypta musci (Schrank, 1781)					+								
25.	Acomporis alpinus Reuter, 1875					+								
26.	Adelphophylus balcanicus Kormilev, 1939				+	+								
27.	Aelia klugi Hahn, 1833					+								
28.	Aelia sibirica Reuter, 1886					+								
29.	Alloenotus egregius Fieber, 1864	+				+								
30.	Anthocoris nemorum (Linnaeus, 1761)					+								
31.	Aradus versicolor Herrich-Schaeffer, 1835					+								
32.	Atractotomus magnicornis (Fallén, 1807)					+								
33.	Bryocoris pteridis (Fallen, 1807)					+								
34.	Calocoris affinis (Herrich-Schaeffer, 1835)					+								
35.	Calocoris alpestris (Meyer-Dur, 1843)					+								
36.	Calocoris sexguttatus (Fabricius, 1776)					+								
37.	Camptozygum aequalis (Vuillefroy, 1789)					+								
38.	Canthophorus impressus (Horvath, 1881)					+								
39.	Carpocoris melanocerus (Mulsant & Rey, 1852)					+								
40.	Carpocoris purpureipennis (De geer, 1773)					+								
41.	Chlamydatus pulicarius (Fallen, 1807)					+								
42.	Coriomeris scabicornis (Panzer, 1809)					+								
43.	Cremnocephalus alpestris Wagner, 1942					+								
44.	Derephysia foliacea (Fallen, 1807)					+								
45.	Dichrooscytus valesianus Fieber 1861					+								
46.	Dicranocephalus medius (Mulsant & Rey, 1870)					+								

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
47.	Dictyla convergens (Herrich-Schaeffer, 1875)					+								
48.	Dictyonota strichnocera Fieber, 1844					+								
49.	Dicyphus digitalis Josifov, 1958			+										
50.	Dicyphus pallidus Josifov, 1958					+								
51.	Dimorphocoris fuscus Joakimoff, 1909			+		+								
52.	Dionconotus neglectus (Fabricius, 1798)					+								
53.	Elasmucha fieberi (Jakovleff, 1864)													
54.	Eurygaster dilaticollis Dohrn, 1860					+								
55.	Gastrodes abietum Bergroth, 1914					+								
56.	Gastrodes grossipes (De geer, 1914)					+								
57.	Geocoris grylloides (Linnaeus, 1761)					+								
58.	Globiceps flavomaculatus(Fabricius, 1794)					+								
59.	Lygocoris contaminatus (Fallen, 1807)					+								
60.	Lygocoris pabulinus (Linne,1761)					+								
61.	Lygus wagneri Remane, 1955					+								
62.	Macrosaldula scotica (Curtis, 1835)					+								
63.	Macrotylus quadrilineatus (Schrank, 1875)	+				+								
64.	Mecomma ambulans montanus Josifov,1969			+										
65.	Mecomma dispar (Boheman, 1852)					+								
66.	Megalocoleus pilosus (Schrank, 1801)					+								
67.	Megalonotus antennatus (Schilling, 1829)					+								
68.	Megalonotus dilatatus (Herrich-Schaeffer, 1840)					+								
69.	Monalocoris filicis (Linne, 1758)					+								
70.	Montanorthops montanus (Schilling, 1837)					+								
71.	Nabicula flavomarginata (Scholtz, 1847)					+								
72.	Nabicula limbata (Dahlbom, 1854)					+								
73.	Nabis brevis (Dahlbom, 1854)					+								
74.	Nabis rugosus (Linnaeus, 1958)					+								

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Эндемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
75.	Nithecus jacobaeae (Schilling, 1829)					+								
76.	Nysius thymi (Wolff, 1804)					+								
77.	Omphalonotus quadriguttatus (Kirschbaum, 1856)					+								
78.	Oncotylus punctipes Reuter, 1873					+								
79.	Orthops basalis (Costa, 1852)					+								
80.	Orthotylus obscurus Reuter, 1875					+								
81.	Peritrechus geniculatus (Hahn, 1832)					+								
82.	Phoenicocoris obscurellus (Fallen, 1829)					+								
83.	Phytocoris longipennis Flor, 1861					+								
84.	Phytocoris pini Kirschbaum, 1856					+								
85.	Picromerus bidens (Linnaeus, 1758)					+								
86.	Pinalitus rubricatus (Fallen, 1807)					+								
87.	Pitedia juniperina (Linnaeus, 1758)					+								
88.	Placochilus seladonicus (Fallen, 1807)					+								
89.	Plagiognathus arbustorum (Fabricius, 1794)					+								
90.	Psalus salicis (Kirschbaum, 1856)					+								
91.	Rhinocoris annulatus (Linnaeus, 1758)					+								
92.	Salda littoralis (Linnaeus, 1758)	+				+								
93.	Saldula orthochila (Fieber, 1859)					+								
94.	Sigara (Arctocorisa) carinata (C. Sahlberg, 1819)	+				+								
95.	Stenodema holsatum (Fabricius, 1787)					+								
96.	Stictopleurus crassicornis (Linnaeus, 1758)					+								
97.	Stygnocoris pygmaeus (R. Sahlberg, 1848)					+								
98.	Stygnocoris rusticus (Fallen, 1807)					+								
99.	Stygnocoris sabulosus (Schilling, 1829)					+								
100.	Trapezonotus desertus Seidenstuecker, 1951					+								
101.	Trochiscocoris rotundatus Horvath, 1895					+								
102.	Troilus luridus (Fabricius, 1775)					+								

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
103.	<i>Velia saulii serbica</i> Tam.				+									
	Insecta: Lepidoptera – Пеперуди													
104.	<i>Agrotis fatidica</i> (Hubner, 1824)					+					+			
105.	<i>Apamea furva</i> (Denis & Shiffermuller, 1775)					+					+			
106.	<i>Apamea michelii</i> Varga, 1976										+			
107.	<i>Apamea rubrirena marginipicta</i> Varga, 1977										+			
108.	<i>Apamea zeta cyanochlora</i> Varga, 1976										+			
109.	<i>Apatura iris iris</i> (Linnaeus, 1758)									+	+	+		
110.	<i>Apatura ilia</i>										+			
111.	<i>Arctia flavia</i> (Fuessiy, 1779)					+					+			
112.	<i>Aricia allous macedonica</i> (Verity, 1938)										+			
113.	<i>Aricia eumedon rumeliensis</i> Eitschberger, Steiniger, 1975										+			
114.	<i>Boloria graeca balcanica</i> Rebel, 1903										+			
115.	<i>Boloria pales rilaensis</i> Varga, 1976										+			
116.	<i>Boloria selene</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					+					+			
117.	<i>Brentis hecate</i>										+			
118.	<i>Carterocephalus palaemon palaemon</i> (Pallas, 1771)									+	+			
119.	<i>Catascia dilucidaria</i> (Denis & Shiffermuller, 1775)					+					+			
120.	<i>Chersotis cuprea</i> (Denis & Shiffermuller, 1775)										+			
121.	<i>Colias caucasica balcanica</i> Rebel, 1901						2,3			+	+			
122.	<i>Diarsia brunnea</i> (Denis & Shiffermuller, 1775)					+					+			
123.	<i>Discestra melanopa</i> (Thunberg, 1791)					+					+			
124.	<i>Entephria caesiata</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					+					+			
125.	<i>Entephria flavicinctata</i> (Hubner, 1813)					+					+			
126.	<i>Epipsilia griseascens</i> (Fabricius, 1794)					+					+			
127.	<i>Erebia cassioides macedonica</i> (Buresh, 1918)										+			
128.	<i>Erebia gorge pirinica</i> (Buresh, 1918)					+					+			

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Эндемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
129.	<i>Erebia melasschawerdae</i> Fruhstorfer, 1918				+						+			
130.	<i>Erebia oeme vetulonia</i> Fruhstorfer, 1917				+						+			
131.	<i>Erebia pandrose ambicolorata</i> Varga, 1971			+							+			
132.	<i>Erebia pronoe fruhstorferi</i> Varren, 1933				+						+			
133.	<i>Erebia rhodopensis</i> Nicholl, 1900				+		2,3			+	+	+		
134.	<i>Eriogaster catax</i>										+			
135.	<i>Euchalcia variabilis fuscolivacea</i> (Varga, Ronkay, 1984)			+							+			
136.	<i>Euphya luctuata</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					+					+			
137.	<i>Euphydryas aurinia bulgarica</i> (Fruhstorfer, 1917)								VU	+	+	+		
138.	<i>Eupitecia fenestrata</i> Milliere, 1874					+					+			
139.	<i>Gnophos glaucinarius peruni</i> Varga, 1975			+							+			
140.	<i>Gnophos obscuratus</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					+				+	+	+		
141.	<i>Hadena caesia bulgarica</i> Boursin, 1959					+					+			
142.	<i>Hypodryas cynthia leonhardi</i> (Fruhstorfer, 1917)			+							+			
143.	<i>Leptidea morsei</i> (Fenton, 1881)										+			
144.	<i>Limenitis populi populi</i> (Linnaeus, 1758)									+	+	+		
145.	<i>Lycaena candens leonhardi</i> (Fruhstorfer, 1917)				+						+			
146.	<i>Lycaena virgaurea balcanicola</i> Graves, Hemming, 1928				+						+			
147.	<i>Lycophotia porphirea</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					+					+			
148.	<i>Maculineaalcon</i>										+			
149.	<i>Maculinea arion</i>										+			
150.	<i>Melitaea trivia trivia</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)									+	+	+		
151.	<i>Mythimna andereggii pseudocomma</i> Rebel,Zerny, 1931				+						+			
152.	<i>Nebula nebulata pirinica</i> (Reisser, 1936)				+						+			
153.	<i>Neptis rivularis</i>										+			
154.	<i>Paradrina suscianja</i> Von Mentzer, 1981				+						+			
155.	<i>Parasemia plantaginis interrupta</i> Schawerda, 1910				+						+			
156.	<i>Parnassius apollo bosniensis</i> Stichel, 1899						2,3		VU	+	+	+		

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
157.	<i>Parnassius mnemosyne caucasia</i> Verity, [1911]							VU	+	+	+			
158.	<i>Photedes captiuncula</i> (Threitschke, 1825)					+				+				
159.	<i>Pieris ergane</i>									+				
160.	<i>Polyommatus eroides</i> (Frivaldszky, 1835)								+	+	+			
161.	<i>Pyrgus cacaliae</i> Rambur, 1839					+				+				
162.	<i>Scolitantides orion</i>									+				
163.	<i>Syngrapha devergens rilaecacominum</i> (Varga, Ronkay, 1984)			+						+				
164.	<i>Syngrapha interrogationis</i> (Linnaeus, 1758)					+				+				
165.	<i>Xestia speciosa</i> (Hubner, 1813)					+				+				
166.	<i>Zerynthia polyxena gracilis</i> Schultz, 1908								+	+	+			
	Insecta: Coleoptera – Бръмбари													
167.	<i>Amara municipalis bischoffi</i> Jedlicka				+									
168.	<i>Amara quenseli</i> Schonherr				+									
169.	<i>Anaspis kriegei</i> Ermisch (нов за България вид)	+												
170.	<i>Anaspis rambouseki</i> Roubal				+									
171.	<i>Anthophagus alpinus</i> Fabricius					+								
172.	<i>Astenus bulgaricus</i> Coiffait			+										
173.	<i>Atheta knabli</i> Benick (нов за България вид)	+												
174.	<i>Bembidion bipunctatum nivale</i> Heer					+								
175.	<i>Bembidion rhodopense</i> Apfelbeck				+									
176.	<i>Calathus metallicus aeneus</i> Putzeys				+									
177.	<i>Calosoma sycophanta</i> (Linnaeus, 1758)							VU	+	+	+			
178.	<i>Carabus intricatus</i> Linnaeus, 1761							VU	+	+	+			
179.	<i>Carabus montivagus bulgaricus</i> Csiki				+									
180.	<i>Gymnetron vestitum</i> Germar	+												
181.	<i>Helophorus glacialis</i> Villa					+								

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
182.	<i>Leptacinus luperus bulgaricus</i> Coiffait			+										
183.	<i>Leptusa pulchella</i> Mannerheim (нов за България вид)	+			+									
184.	<i>Leptusa rhilensis</i> Pace			+										
185.	<i>Malthinus bulgaricus</i> Svihla			+										
186.	<i>Malthodes serbotae macedonicus</i> Svihla				+									
187.	<i>Miarus campanulae</i> Linnaeus	+												
188.	<i>Miarus monticola</i> Petri	+												
189.	<i>Mordellistena pseudobrevicauda</i> Ermisch				+									
190.	<i>Morimus funereus</i> Mulsant, 1863								+	+	+			II
191.	<i>Nebria eugeniae</i> Daniel			+										
192.	<i>Nebria hybrida</i> Rottenberg			+										
193.	<i>Nebria rhilensis</i> Frivaldsky			+										
194.	<i>Nudobius lentus</i> Gravenhorst	+												
195.	<i>Obrium brunneum</i> Fabricius	+												
196.	<i>Olibrus bulgaricus</i> Reitter				+									
197.	<i>Otiorrhynchus demirkapensis</i> Apfelbeck			+										
198.	<i>Otiorrhynchus lithanthracinus hospitus</i> Reitter			+										
199.	<i>Otiorrhynchus rhilensis</i> Stierlin			+										
200.	<i>Otiorrhynchus serdicans</i> Apfelbeck	+												
201.	<i>Phyllobius aetolicus</i> Apfelbeck			+										
202.	<i>Phyllobius pinicola</i> Kiesenwetter				+									
203.	<i>Phyllobius rhodopensis</i> Apfelbeck			+										
204.	<i>Philonthus marginatus</i> Strom	+												
205.	<i>Philonthus tenuicornis</i> Mulsant & Rey	+												
206.	<i>Procerus gigas</i> (Creutzer, 1799)								+	+	+			
207.	<i>Pterostichus rhilensis</i> Rottenberg			+										
208.	<i>Quedius rhodopianus</i> Coiffait			+										
209.	<i>Scymnus silesiacus</i> Weise	+												

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Эндемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
210.	Sphaerosoma csiki Apfelbeck				+									
211.	Sphaerosoma sturanyi Apfelbeck			+										
212.	Tapinopterus balcanicus balcanicus Ganglbauer			+										
213.	Tapinoterus kaufmanni kulti Maran			+										
214.	Trechus rambouseki Breit			+										
215.	Trechus rhilensis Kaufmann			+										
216.	Trechus rambouseki Breit			+										
217.	Trechus rhodopeius Jeannel			+										
218.	Xenion ignitum Kraatz				+									
219.	Zabrus balcanicus Heyden			+										
220.	Zabrus rhodopiensis Apfelbeck				+									
	Insecta: Neuroptera – Мрежокрили													
221.	Libelloides macaronius (Scopoli, 1765)										+			
	Insecta: Hymenoptera – Ципокрили													
222.	Formica (Formica) lugubris Zetterstedt, 1840							EN	+	+	+			
223.	Formica (Formica) pratensis Retzius, 1783								+	+	+			
224.	Formica (Formica) rufa Linnaeus, 1758						2,3	EN	+	+	+			
	Arachnida – паякообразни животни													
225.	Atypus piceus (Sulzer, 1776)	+												
226.	Dysdera longirostris Doblaka, 1853	+												
227.	Eresus cinnaberinus (Oliver, 1789)													
228.	Hypptiotes paradoxus (C.L.Koch, 1834)	+												
229.	Achaearanea lunata (Clerck, 1757)					+								
230.	Achaearanea ohlerti (Thorell, 1870)					+								
231.	Dipoena melanogaster (C.L. Koch, 1837)	+												

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Эндемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
232.	Euryopis flavomaculata (C. L. Koch, 1836)	+												
233.	Robertus frivaltzkyi (Chyzer, 1894)	+			+	+								
234.	Robertus mediterraneus Eskov, 1987	+				+								
235.	Simitidion simille (C.L.Koch, 1836)	+												
236.	Theridion nigrovariegatum Simon, 1873					+								
237.	Theridion petraeum L. Koch, 1872	+				+								
238.	Theridion pinastri L.Koch, 1872	+												
239.	Theridion varians, Hahn 18331	+												
240.	Araeoncus clivifrons Deltshv, 1987	+		+										
241.	Bolyphantes alticeps (Sundevall, 1833)					+								
242.	Bolyphantes luteotus (Blackwall, 1833)					+								
243.	Centromerus lakatnikensis (Drensky, 1931)	+		+										
244.	Centromerus silvicola (Kulczynski, 1887)					+								
245.	Cinetata gradata (Simon, 1881)					+								
246.	Diplocephalus foraminifer (O.P.-Cambridge, 1875)					+								
247.	Diplocephalus picinus (Blackwall, 1841)					+								
248.	Entelecara media Kulczynski, 1887	+				+								
249.	Erigone pirini Deltshv, 1983	+		+										
250.	Frontinellina frutetorum (C.L.Koch, 1834)					+								
251.	Gonatium orientale Fage, 1931													
252.	Gonatium rubens (Blackwall, 1833)	+												
253.	Lephotrix hardyi (Blackwall, 1850)	+												
254.	Lepthyphantes alacris (Blackwall, 1853)					+								
255.	Lepthyphantes alutacius (Simon, 1884)					+								
256.	Lepthyphantes lithoclasticolus Deltshv, 1985	+		+										
257.	Linyphia hortensis Sundewall, 1829					+								
258.	Macrargus rufus (Wider, 1834)					+								
259.	Maso sundevalli (Westring, 1851)					+								

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
260.	Mecynargus paetulus (O.P.-Cambridge, 1875)					+								
261.	Meioneta fuscipalpis (C.L. Koch, 1836)	+												
262.	Pelecopsis elongata (Wider, 1834)					+								
263.	Pityohyphantes phrigianus (C.L. Koch, 1836)					+								
264.	Porrhomma convexum (Westring, 1861)					+								
265.	Stemonyphantes lineatus (Linnaeus, 1758)	+												
266.	Tapinociba pallens (O.P.-Cambridge, 1872)	+												
267.	Tiso vagans (Blackwall, 1834)					+								
268.	Trichoncoides piscator (Simon, 1884)	+				+								
269.	Aculepeira talishia (Zawadsky, 1902)	+				+								
270.	Araniella alpica (L. Koch, 1869)	+												
271.	Larinioides folium (Schrank, 1803)	+												
272.	Alopecosa taeniopus (Kulczynski, 1895)	+												
273.	Alopecosa trabalis (Clerck, 1757)	+												
274.	Arctosa latithorax Lugetti & Tongeorgi, 1965	+												
275.	Pardosa albatula (L. Koch, 1870)					+								
276.	Pardosa drenskii Buchar, 1968	+		+										
277.	Pardosa incerta Nosek, 1905	+				+								
278.	Pardosa mixta (Kulczynski, 1887)					+								
279.	Pardosa morosa (L. Koch, 1870)					+								
280.	Pardosa nigra (C.L. Koch, 1834)	+				+								
281.	Pardosa tashevi Buchar, 1968					+								
282.	Histopona luxurians (Kulczynski, 1897)					+								
283.	Histopona myops (Simon, 1885)	+			+									
284.	Tegenaria rilaensis Deltshv 1993	+		+										
285.	Cybaeus angustiarum L. Koch, 1868					+								
286.	Amaurobius fenestralis (Stroem, 1768)					+								
287.	Coelotes jurinitschi (Drensky, 1915)	+			+									

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
288.	<i>Coelotes kulczynskii</i> (Drensky, 1915)				+									
289.	<i>Anyphaena accentuata</i> (Walckenaer, 1802)	+												
290.	<i>Cheiracanthium montanum</i> L. Koch, 1878	+				+								
291.	<i>Clubiona alpicola</i> Kulczynski, 1882					+								
292.	<i>Clubiona coerulescens</i> L. Koch, 1867	+												
293.	<i>Clubiona frutetorum</i> L. Koch, 1866					+								
294.	<i>Clubiona juvenis</i> Simon, 1878	+												
295.	<i>Clubiona neglecta</i>).P.-Cambridge, 1862	+												
296.	<i>Clubiona similis</i> L. Koch, 1867	+												
297.	<i>Clubiona trivialis</i> C.L. Koch, 1841	+												
298.	<i>Zodarion pirini</i> Drensky, 1921			+										
299.	<i>Aphantaulux cincta</i> (L.Koch, 1866)	+				+								
300.	<i>Callilepis nocturna</i> (Linne, 1758)	+												
301.	<i>Drassodes lapidosus</i> (Walckenaer, 1802)					+								
302.	<i>Drassodes pubescens</i> (Thorell, 1856)					+								
303.	<i>Gnaphosa bicolor</i> (Nahn, 1833)					+								
304.	<i>Haplodrassus signifer</i> (C.L. Koch, 1839)					+								
305.	<i>Micaria pulicaria</i> (Sundevall, 1831)	+												
306.	<i>Nomisia exornata</i> (C. L. Koch, 1839)	+												
307.	<i>Scotophaeus scutulatus</i> (L.Koch, 1866)	+												
308.	<i>Philodromus collinus</i> C.L. Koch, 1835					+								
309.	<i>Philodromus longipalpis</i> Simon, 1870	+												
310.	<i>Philodromus vagulus</i> Simon, 1875					+								
311.	<i>Xysticus bifasciatus</i> C.L.Koch, 1837	+												
312.	<i>Xysticus macedonicus</i> Silhavi, 1944	+			+									
313.	<i>Euophrys petrensis</i> C. L. Koch, 1837	+												
314.	<i>Sitticus guttatus</i> (Thorell, 1875)	+												
	Crustacea – Ракообразни													

Приложение № 19

No	Таксон	Редки	Ендемити			Реликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Д92/43
			Л	БГ	Б									
315.	Dissotrocha macrostyla (Ehrenberg, 1838)	+												
316.	Acantholeberis curvirostris (O.F.Mueller,1776)	+												
317.	Bosmina coregoni Baird, 1857	+												
	Gastropoda – сухоземни охлюви													
318.	Vertigo alpestris (Alder, 1830)	+												
319.	Alinda biplicata euptychia (Ehrmann, 1960)		+											
320.	Alinda biplicata distinctor (A. Wagner, 1915)		+											
321.	Columella edentula (Draparnaud, 1805)	+												
322.	Vitrea bulgarica Damjanov & Pinter, 1969				+									
323.	Oxychilus hydatinus (Rossmassler, 1838)					+								
324.	Limax macedonicus Hesse, 1928				+									
325.	Lehmania brunneri (Wagner, 1931)				+									
326.	Deroceras agreste agreste (Linnaeus, 1758)	+												
327.	Deroceras bureschi (Wagner, 1934)				+									
328.	Tandonia serbica (Wagner, 1931)				+									
329.	Lindholmiola corcyrensis pirinensis Jaeckel, 1954				+									
330.	Helicigona trizona haberhaueri (Rossmassler, 1835)			+										
331.	Helix vulgaris Rossmassler, 1839					+								
332.	Helix pomatia (Linnaeus, 1758)						4				+			
	Общо:	96	2	41	52	146	5	-	7	19	72	17	-	-

Легенда:

Ендемити: Л – локални
 БГ – български
 Б – балкански

ЗБР – видове, включени в приложения по Закона за биоразнообразието: Приложение № 2 – видове, за опазването на местообитанията на които се обявяват защитени зони; Приложение № 3 – защитени видове; Приложение № 4 – диви животни под режим на опазване и регулирано ползване от природата.

IUCN – видове, включени в Световната Червена книга: **EN** – застрашен вид,

VU – уязвим вид

ЕЧС – Европейски Червени Списъци (Е/ЕСЕ/ 1249, ЕСЕ/ ENVWA/20 и др.)

CORINE – “CORINE biotopes” - общоевропейска програма за събиране, координиране и осигуряване на постоянна информация за състоянието на околната среда и природните ресурси в Европа

Bern – Бернска конвенция: строго защитени видове и видове, подлежащи на защита чрез регулиране на ползването им

Bonn – Бонска конвенция: отбелязани са видовете, застрашени от изчезване и които биха се облагодетелствали от международно сътрудничество в опазването им.

Д92/43 – Вид включен в Приложение II на Директива 92/43 на Съвета на ЕИО за опазване на природните местообитания и дивата фауна и флора (Директива за хабитатите на Европейския съюз)

**Списък
на видовете и консервационна значимост на гръбначните животни
в природен парк “Рилски манастир”**

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
	Pisces - Риби														
1.	балканска пъстърва (<i>Salmo trutta</i>)					+									
2.	дъгова пъстърва (<i>Oncorhynchus mykiss</i>)														
3.	сивен (<i>Salvelinus fontinalis</i>)														
4.	лешанка (<i>Phoxinus phoxinus</i>)														
5.	маришка мряна (<i>Barbus cyclolepis</i>)					+			DD						
	Amphibia – Земноводни														
6.	дъждовник (<i>Salamandra salamandra</i>)						3					III			
7.	алпийски тритон (<i>Triturus alpestris</i>)					+	2,3	+				III			
8.	обикновен тритон (<i>Triturus vulgaris</i>)						3				+	III			
9.	голям гребенест тритон (<i>Triturus cristatus</i>)						2,3		LR:cd		+	II			II
10.	жълтокоремна бумка (<i>Bombina variegata</i>)						2				+	II			II
11.	жаба дървесница (<i>Hyla arborea</i>)						2,3		LR:nt			II			
12.	голяма крастава жаба (<i>Bufo bufo</i>)						3					III			
13.	зелена крастава жаба (<i>Bufo viridis</i>)						3				+	II			
14.	голяма водна жаба (<i>Rana ridibunda</i>)						4					III			
15.	планинска водна жаба (<i>Rana temporaria</i>)					+	2,4					III			
16.	дългокрака горска жаба (<i>Rana dalmatina</i>)						2				+				

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
	Reptilia – Влечуги														
17.	шипоопашата коктенурка (<i>Testudo hermanni</i>)						2,3	LR:nt		+	II				II
18.	слепок (<i>Anguis fragilis</i>)						2,3				III				
19.	ливаден гушер (<i>Lacerta agilis</i>)									+	II				
20.	стенен гушер (<i>Lacerta muralis</i>)									+	II				
21.	зелен гушер (<i>Lacerta viridis</i>)									+	II				
22.	живороден гушер (<i>Lacerta vivipara</i>)					+	3				III				
23.	медянка (<i>Coronella austriaca</i>)						3			+	II				
24.	смок мишкар (<i>Elaphe longissima</i>)						3	+		+	II				
25.	жълтоуха водна змия (<i>Natrix natrix</i>)										III				
26.	сива водна змия (<i>Natrix tessellata</i>)									+	II				
27.	голям стрелец (<i>Coluber caspius</i>)						3			+	II				
28.	усойница (<i>Vipera berus</i>)					+					III				
	Aves – Птици														
29.	бял щъркел (<i>Ciconia ciconia</i>)						2,3			2	+	II	II	I	
30.	черен щъркел (<i>Ciconia nigra</i>)						2,3	+		3	+	II	II	I	
31.	лятно бърне (<i>Anas querquedula</i>)						4			3		III	II	II/1	
32.	осояд (<i>Pernis apivorus</i>)						2,3	+		4	+	II	II	I	
33.	брадат лешояд (<i>Gypaetus barbatus</i>)						2,3	+		3	+	II	II	I	
34.	белоглав лешояд (<i>Gyps fulvus</i>)						2,3	+		3	+	II	II	I	
35.	черен лешояд (<i>Aegypius monachus</i>)						2,3	+	LR:nt	1	+	II	II	I	
36.	орел змияр (<i>Circaetus gallicus</i>)						2,3	+		3	+	II	II	I	
37.	голям ястреб (<i>Accipiter gentilis</i>)						3	+				II	II		
38.	малък ястреб (<i>Accipiter nisus</i>)						3	+				II	II		
39.	обикновен мишелов (<i>Buteo buteo</i>)						3					II	II		
40.	голям креслив орел (<i>Aquila clanga</i>)						2,3	+	VU	1	+	II	II	I	

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
41.	царски орел (<i>Aquila heliaca</i>)					2	+	VU	1	+	II	II	I		
42.	скален орел (<i>Aquila chrysaetos</i>)					2,3	+		3	+	II	II	I		
43.	малък орел (<i>Hieraetus pennatus</i>)					2	+		3	+	II	II	I		
44.	обикновена ветрушка (<i>Falco tinnunculus</i>)					3			3		II	II			
45.	сокол орко (<i>Falco subbuteos</i>)					3	+				II	II			
46.	далматински сокол (<i>Falco biarmicus</i>)					3	+		3	+	II	II	I		
47.	сокол скитник (<i>Falco peregrinus</i>)					2,3	+		3	+	II	II	I		
48.	лещарка (<i>Bonasa bonasia</i>)				+	2,3	+			+	III		I		
49.	глухар (<i>Tetrao urogallus</i>)				+	2,4	+			+	III		I		
50.	планински кеклик (<i>Alectoris graeca</i>)					2,4			2	+	III		II/1		
51.	пъдпъдък (<i>Coturnix coturnix</i>)					4			3		III	II	II/1		
52.	див скален гълъб (<i>Columba livia</i>)					3							II/1		
53.	гълъб хралупар (<i>Columba oenas</i>)					3	+		4		III		II/2		
54.	гривяк (<i>Columba palumbus</i>)					4			4		III		II/1		
55.	гургулица (<i>Streptopelia turtur</i>)								3		III		II/2		
56.	обикновена кукувица (<i>Cuculus canorus</i>)					3					III				
57.	забулена сова (<i>Tyto alba</i>)					3	+		3		II				
58.	малка кукумявка (<i>Glaucidium passerinum</i>)				+	2,3	+			+	II		I		
59.	обикновена кукумявка (<i>Athene noctua</i>)					3			3		II				
60.	горска улулица (<i>Strix aluco</i>)					3			4		II				
61.	пернатонога кукумявка (<i>Aegolius funereus</i>)				+	2,3	+			+	II		I		
62.	козодой (<i>Caprimulgus europaeus</i>)					2,3			2	+	II		I		
63.	черен бързолет (<i>Apus apus</i>)					3					III				
64.	блед бързолет (<i>Apus pallidus</i>)					3					II				
65.	алпийски бързолет (<i>Apus melba</i>)					3					II				
66.	папуняк (<i>Urupa eops</i>)					3					II				
67.	въртошийка (<i>Jynx torquilla</i>)					3			3		II				
68.	сив кълвач (<i>Picus canus</i>)					2,3			3	+	II		I		

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
69.	зелен кълвач (<i>Picus viridis</i>)						3			2		II			
70.	черен кълвач (<i>Dryocopus martius</i>)						2,3	+			+	II		I	
71.	голям пъстър кълвач (<i>Dendrocopos major</i>)						3					II			
72.	среден пъстър кълвач (<i>Dendrocopos medius</i>)						2,3			4	+	II		I	
73.	белогръб кълвач (<i>Dendrocopos leucotos lilfordi</i>)					+	2,3	+			+	II		I	
74.	малък пъстър кълвач (<i>Dendrocopos minor</i>)						3					II			
75.	трипръст кълвач (<i>Picoides trydactylus alpinus</i>)					+	2,3	+		3	+	II		I	
76.	горска чучулига (<i>Lullula arborea</i>)						2,3			2	+	III		I	
77.	полска чучулига (<i>Alauda arvensis</i>)						3			3		III		II/2	
78.	балканска чучулига (<i>Eremophila alpestris balcanica</i>)				+		3					II			
79.	скална лястовица (<i>Ptyonoprogne rupestris</i>)						3					II			
80.	селска лястовица (<i>Hirundo rustica</i>)						3			3		II			
81.	червенокръста лястовица (<i>Hirundo daurica</i>)						3					II			
82.	градска лястовица (<i>Delichon urbica</i>)						3					II			
83.	горска бърбица (<i>Anthus trivialis</i>)						3					II			
84.	ливадна бърбица (<i>Anthus pratensis</i>)						3			4		II			
85.	планинска бърбица (<i>Anthus spinoletta</i>)						3					II			
86.	планинска стърчиопашка (<i>Motacilla cinerea</i>)						3					II			
87.	бяла стърчиопашка (<i>Motacilla alba</i>)						3					II			
88.	воден кос (<i>Cinclus cinclus</i>)						3					II			
89.	орехче (<i>Troglodytes troglodytes</i>)						3					II			
90.	сивогуша завирушка (<i>Prunella modularis</i>)						3			4		II			
91.	пъстрогуша завирушка (<i>Prunella collaris subalpina</i>)				+		3					II			
92.	червеногръдка (<i>Erithacus rubecula</i>)						3			4		II	II		
93.	южен славей (<i>Luscinia megarhynchos</i>)						3			4		II	II		
94.	домашна червеноопашка (<i>Phoenicurus ochrurus</i>)						3					II	II		

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
95.	ръждивогушо ливадарче (<i>Saxicola rubetra</i>)						3					II			
96.	ориенталско каменарче (<i>Oenanthe isabellina</i>)						3					II	II		
97.	сиво каменарче (<i>Oenanthe oenanthe</i>)						3					II			
98.	пъстър скален дрозд (<i>Monticola saxatilis</i>)						3			3		II	II	I	
99.	белогуш дрозд (<i>Turdus torquatus</i>)						3			4		II	II		
100.	кос (<i>Turdus merula</i>)						3			4		III	II	II/2	
101.	поен дрозд (<i>Turdus philomelos</i>)						3			4		III	II	II/2	
102.	имелов дрозд (<i>Turdus viscivorus</i>)						3			4		III	II	II/2	
103.	градински присмехулник (<i>Hippolais icterina</i>)						3			4		II	II		
104.	малко белогушо коприварче (<i>Sylvia curruca</i>)						3					II	II		
105.	голямо белогушо коприварче (<i>Sylvia communis</i>)						3			4		II	II		
106.	градинско коприварче (<i>Sylvia borin</i>)						3			4		II	II		
107.	голямо черноглаво коприварче (<i>Sylvia atricapilla</i>)						3			4		II	II		
108.	буков пеец (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)						3			4		II	II		
109.	елов пеец (<i>Phylloscopus collybita</i>)						3					II	II		
110.	брезов пеец (<i>Phylloscopus trochillus</i>)						3					II	II		
111.	жълтоглаво кралче (<i>Regulus regulus</i>)						3			4		II	II		
112.	червеноглаво кралче (<i>Regulus ignicapillus</i>)						3			4		II	II		
113.	сива мухоловка (<i>Muscicapa striata</i>)						3			3		II	II		
114.	червеногуша мухоловка (<i>Ficedula parva</i>)						2,3				+	II	II	I	
115.	дългоопашат синигер (<i>Aegithalos caudatus</i>)						3					II			
116.	лъскавоглав синигер (<i>Parus palustris</i>)						3					II			
117.	жалобен синигер (<i>Parus lugubris</i>)						3			4		II			
118.	матовоглав синигер (<i>Parus montanus</i>)						3					II			
119.	качулат синигер (<i>Parus cristatus</i>)						3			4		II			
120.	черен синигер (<i>Parus ater</i>)						3					II			
121.	син синигер (<i>Parus caeruleus</i>)						3			4		II			
122.	голям синигер (<i>Parus maior</i>)						3					II			

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
123.	горска зидарка (<i>Sitta europaea</i>)						3					II			
124.	скалолазка (<i>Tichodroma muraria</i>)						2,3					II			
125.	горска дърволазка (<i>Certhia familiaris</i>)						3					II			
126.	авлига (<i>Oriolus oriolus</i>)						3					II			
127.	червеногърба сврачка (<i>Lanius collurio</i>)						2,3			3	+	II		I	
128.	сойка (<i>Garrulus glandarius</i>)													II/2	
129.	сокерица (<i>Nucifraga caryocatactes</i>)						3					II			
130.	жълтоклюна гарга (<i>Pyrrhocorax graculus</i>)						2,3					II			
131.	сива врана (<i>Corvus corone cornix</i>)						4							II/2	
132.	гарван (<i>Corvus corax</i>)						3					III			
133.	обикновен скорец (<i>Sturnus vulgaris</i>)						4							II/2	
134.	домашно врабче (<i>Passer domesticus</i>)														
135.	полско врабче (<i>Passer montanus</i>)						3					III			
136.	обикновена чинка (<i>Fringilla coelebs</i>)						3			4		III			
137.	диво канарче (<i>Serinus serinus</i>)						3			4		II			
138.	зеленика (<i>Carduelis chloris</i>)						3			4		II			
139.	щиглец (<i>Carduelis carduelis</i>)						3					II			
140.	елшова скатия (<i>Carduelis spinus</i>)						3			4		II			
141.	обикновено конопарче (<i>Carduelis cannabina</i>)						3			4		II			
142.	обикновена кръсточовка (<i>Loxia curvirostra</i>)						3					II			
143.	червена чинка (<i>Carpodacus erythrinus</i>)						3					II			
144.	червенушка (<i>Pyrrhula pyrrhula</i>)						3					III			
145.	черешарка (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)						3					II			
146.	жълта овесарка (<i>Emberiza citrinella</i>)						3			4		II			
147.	зеленогуша овесарка (<i>Emberiza cirulus</i>)						3			4		II			
148.	сивоглава овесарка (<i>Emberiza cia</i>)						3			3		II			
149.	сива овесарка (<i>Miliaria calandra</i>)						3			4					

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
	Мammalia – Бозайници														
150.	таралеж (<i>Erinaceus concolor</i>)						3					III			
151.	къртица (<i>Talpa europaea</i>)														
152.	обикновена кафявозъбка (<i>Sorex araneus</i>)											III			
153.	малка кафявозъбка (<i>Sorex minutus</i>)											III			
154.	голяма водна земеровка (<i>Neomys fodiens</i>)										+	III			
155.	малка водна земеровка (<i>Neomys anomalus</i>)										+	III			
156.	малка белозъбка (<i>Crocidura suaveolens</i>)														
157.	сивокоремна белозъбка (<i>Crocidura russula</i>)														
158.	белокоремна белозъбка (<i>Crocidura leucodon</i>)														
159.	голям подковонос (<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>)						2,3	LR:cd	+	+	II	+			II,IV
160.	малък подковонос (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)						2,3	VU	+	+	II	+			II,IV
161.	южен подковонос (<i>Rhinolophus euryale</i>)						2,3	VU	+	+	II	+			II,IV
162.	голям нощник (<i>Myotis myotis</i>)						2,3	LR:nt	+	+	II	+			II,IV
163.	остроух нощник (<i>Myotis blythi</i>)						2,3		+	+	II	+			II,IV
164.	нощник на Натерер (<i>Myotis nattereri</i>)						2,3	VU	+		II	+			II,IV
165.	мустакат нощник (<i>Myotis mystacinus</i>)						2,3		+		II	+			II,IV
166.	воден нощник (<i>Myotis daubentoni</i>)						2,3		+		II	+			II,IV
167.	кафяв дългоух прилеп (<i>Plecotus auritus</i>)						2,3		+		II	+			II,IV
168.	широкоух прилеп (<i>Barbastella barbastellus</i>)						2,3	VU	+	+	II	+			II,IV
169.	полунощен прилеп (<i>Eptesicus serotinus</i>)						2,3		+		II	+			II,IV
170.	северен вечерник (<i>Eptesicus nilssoni</i>)						2,3		+		II	+			II,IV
171.	савиево прилепче (<i>Hypsugo savii</i>)						2,3		+		II	+			II,IV
172.	малко кафяво прилепче (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)						2,3		+		II	+			II,IV
173.	голям вечерник (<i>Nyctalus lasiopterus</i>)						2,3	LR:nt	+		II	+			II,IV
174.	заек (<i>Lepus europaeus</i>)										III				
175.	катерица (<i>Sciurus vulgaris</i>)							LR:nt			III				

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	Д92/43
			Л	БГ	Б										
176.	горски сънливец (<i>Dryomys nitedula</i>)						2		LR:nt		+	III			II,IV
177.	обикновен сънливец (<i>Glis glis</i>)								LR:nt	+		III			
178.	лешников сънливец (<i>Muscardinus avellanarius</i>)						2,3		LR:nt		+	III			II,IV
179.	жълтогърла горска мишка (<i>Apodemus flavicollis</i>)														
180.	обикновена горска мишка (<i>Apodemus sylvaticus</i>)														
181.	черен плъх (<i>Rattus rattus</i>)														
182.	домашна мишка (<i>Mus musculus</i>)														
183.	горска полевка (<i>Clethrionomys glareolus</i>)														
184.	сив плъх (<i>Rattus norvegicus</i>)														
185.	воден плъх (<i>Arvicola terrestris</i>)														
186.	снежна полевка (<i>Chionomys nivalis</i>)					+			LR:nt			III			
187.	обикновена сива полевка (<i>Microtus arvalis</i>)														
188.	подземна полевка (<i>Microtus subterraneus</i>)											III			
189.	малко сляпо куче (<i>Nannospalax leucodon</i>)								VU						
190.	вълк (<i>Canis lupus</i>)						2,4	+	LR:lc	+	+	II			
191.	чакал (<i>Canis aureus</i>)						4			+	+				
192.	лисица (<i>Vulpes vulpes</i>)														
193.	мечка (<i>Ursus arctos</i>)				+		2,3	+		+	+	II			II
194.	язовец (<i>Meles meles</i>)											III			
195.	невестулка (<i>Mustela nivalis galinithias</i>)				+		3					III			
196.	черен пор (<i>Mustela putorius</i>)						4					III			
197.	пъстър пор (<i>Vormela peregusna peregusna</i>)						2,3	+	VU	+		II			
198.	видра (<i>Lutra lutra</i>)						2,3	+	VU	+	+	II			II
199.	златка (<i>Martes martes</i>)						3	+		+		III			
200.	белка (<i>Martes foina</i>)											III			
201.	дива котка (<i>Felis silvestris</i>)						4			+	+	II			
202.	рис (<i>Lynx lynx</i>)						3	+		+	+	III			II
203.	дива свиня (<i>Sus scrofa</i>)														

No	Таксон	Редки	Ендемити			Ре-ликт	ЗБР	Червена книга БГ	IUCN	ЕЧС	CORINE	Bern	Bonn	Дир. птици	D92/43
			Л	БГ	Б										
204.	благороден елен (<i>Cervus elaphus</i>)											III			
205.	сърна (<i>Capreolus capreolus</i>)											III			
206.	дива коза (<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>)				+	+	2,4	+	LR:lc		+	III			II
207.	Общо:	-	-	-	6	13	164	33	24	86	57	178	56	41	24

Легенда:

Ендемити:

Л – локални

БГ – български

Б – балкански

ЗБР – видове, включени в приложения по Закона за биоразнообразието:

Приложение № 2 – видове, за опазването на местообитанията на които се обявяват защитени зони;

Приложение № 3 – защитени видове;

Приложение № 4 – диви животни под режим на опазване и регулирано ползване от природата;

IUCN – видове, включени в Световната Червена книга, включително изданието за птиците на BirdLife International (2000).

Приведена е категорията на застрашеност за всеки от видовете, както следва:

DD – недостатъчно проучен вид

LR:nt – полузастрашен вид,

LR:cd – зависим от природозащитни мерки

LR:lc – вид в отскорошно застрашено състояние

VU – уязвим вид

Not Eval – вид, чието състояние не е специално оценявано.

ЕЧС – Европейски Червени Списъци (E/ECE/ 1249, ECE/ ENVWA/20 и др.). За птиците са използвани категориите на BirdLife International за видовете с особена природозащитна значимост за Европа (SPEC) както следва:

1 (SPEC1) – световно застрашени видове

2 (SPEC2) – видове, чиято световна популация е концентрирана в Европа и които имат неблагоприятен природозащитен статус

3 (SPEC3) – видове, чиято световна популация не е концентрирана в Европа, но чиито природозащитен статус в Европа е неблагоприятен;

4 (SPEC4) – видове, чиято световна популация е концентрирана в Европа и които имат благоприятен природозащитен статус.

CORINE – “CORINE biotopes” - общоевропейска програма за събиране, координиране и осигуряване на постоянна информация за състоянието на околната среда и природните ресурси в Европа

Bern – Бернска конвенция:

II – видове от Приложение II на Конвенцията, т.е. строго защитени видове от фауната

III – видове от Приложение III на Конвенцията, т.е. видове, подлежащи на защита чрез регулиране на ползването им.;

Bonn – Бонска конвенция: отбелязани са видовете, застрашени от изчезване и които биха се облагодетелствали от международно сътрудничество в опазването им.

Дир. птици – Директива за птиците:

I – видове от Приложение I на Директивата, за които страните са длъжни да вземат специални природозащитни мерки по отношение на местообитанията им;

II/1 – видове от Приложение II на Директивата, които могат да бъдат обект на лов във всички страни на Европейския съюз;

II/2 – видове от Приложение II на Директивата, които могат да бъдат обект на лов в тези страни на Европейския съюз, които са ги предложили.

Д92/43: Директива 92 на Съвета на Европейската икономическа общност от 21.05.1992 г., за запазване на природните местообитания на дивата флора и фауна (Директива за хабитатите):

II – Приложение II – видове гръбначни животни (без птици) от интерес за Общността, опазването на които изисква обявяване на Зони под специална защита;

IV – Приложение IV – гръбначни животни (без птици), които изискват строга защита на видово ниво.

Приложение № 21

Групи птици в ПП “Рилски манастир” в зависимост от размера на популациите и характера на разпространение им в парка

Групи птици според размера на представените в парка части от националните им популации

С 1-5% от размера на националните популации в парка обитават над 27 вида (осояд *Pernis apivorus*, белоглав лешояд, картал, орел змияр *Circaetus gallicus*, големият *Accipiter gentilis* и малкият *A. nisus* ястреби, царският, скалният *Aquila chrysaetos* и малкият орли, соколът орко *Falco subbuteo*, глухарят *Tetrao urogallus*, планинският кеклик *Alectoris graeca*, гълъбът хралупар *Columba oenas*, забулената сова *Tyto alba*, средният пъстър кълвач *Dendrocopos medius*, пъстрогушата завирушка *Prunella collaris*, пъстрият скален дрозд *Monticola saxatilis*, белогушият дрозд *Turdus torquatus*, качулатият синигер *Parus cristatus*, сокелицата *Nucifraga caryocatactes*, сивоглавата овесарка *Emberiza cia* и други.

С 6-10% от състава на националните си популации в парка обитават над 5 вида: соколът скитник *Falco peregrinus*, лещарката *Bonasa bonasia*, черният кълвач *Dryocopos martius*, планинската бьбрица *Anthus spinoletta*, скалолазката *Tichodroma muraria* и други.

Над 6 вида се срещат в парка с между 11-50% от националните си популации. Тук се отнасят малката кукумявка *Glaucidium passerinum*, пернатоногата кукумявка *Aegolius funereus*, белогърбият кълвач *Dendrocopos leucotos lilfordii*, трипръстият кълвач *Picoides trydactylus*, балканската чучулига *Eremophila alpestris balcanica* и жълтоклюнната гарга *Pyrhocorax graculus*.

В това отношение заслужават внимание две основни групи от тези птици. Едната са видовете, които обитават сравнително ограничени територии, но сами по себе си са с високо консервационно значение (черен и белоглав лешояди, орел змияр, осояд, царски, скален и малък орли, далматински сокол и сокол скитник). Другата група включва видовете, които заемат значителни по размери, качества и разположение на територията на парка хабитати, чрез опазването на които ще бъдат косвено облагодетелствани много повече други видове (лещарка, глухар, малка и пернатонога кукумявки, черен, среден пъстър, белогръб и трипръст кълвачи, горска чучулига, пъстър скален дрозд, червеногуша мухоловка).

Групи птици според характера на разпространението им в парка

Над 43 вида са с относително многобройни популации и са разпространени плътно на територията на целия парк (на целия съответен хабитат или височинен пояс). Типични представители на тази група са чинката, косът, горската зидарка, кръсточовката, водният кос, и други.

Приложение № 21

Други около 22 вида са дисперсно разпространени също на значителна част от територията на парка. Характерни в това отношение са малкият ястреб, обикновеният мишелов, горската улулица, черният кълвач и други.

Трета група са птиците, срещащи се концентрирано и само на отделни места, често на значително разстояние едни от други. Това са колониално гнездящи видове или такива, свързани със специфични и изолирани на територията на парка хабитати. Типични представители са трите вида бързолети, жълтоклюната хайдушка гарга, градската лястовица и други.

Четвърта група са видовете с единични гнездовища, често с ясно обособени гнездови и ловни територии. Характерен в това отношение е скалният орел, наблюдаван в една и съща територия постоянно от 1981 г. насам. Интерес представлява в това отношение и наблюдаваният на 28.07.2001 г. ловуващ далматински сокол в практически същия район, където видът е бил установен през 1975 г.

Приложение № 22

Особености на числеността и разпространението на едрите бозайници в парка

Обикновени видове

Около 6 вида бозайници могат да се смятат за обикновени в парка предвид широкото им разпространение и независимо от сравнително ниската плътност на някои от тях. Сред тях са **лисицата** (*Vulpes vulpes*), **златката** (*Martes martes*), **бялката** (*Martes foina*), **невестулката** (*Mustela nivalis*), **язовецът** (*Meles meles*), **дивата свиня** (*Sus scrofa*). Плътността на популацията на дивата свиня (70 животни) е оптимална за защитена територия с условията на ПП “Рилски манастир”.

Малочислени видове

Малочислени на територията на парка са 11 вида, макар някои от тях да се срещат в различни негови части.

Вълкът (*Canis lupus*) обитава парка с едно семейство, като числеността му в края на зимата е 4 – 6 животни. Дивите копитни с обща численост около 150 индивида не са в състояние да осигурят хранителната му база в парка. Ето защо вълци редовно са наблюдавани и убивани в околпарковия район, най-често през есенно-зимния период, когато и част от копитните напуска очертанятията на парка.

Мечката (*Ursus arctos*) все още се среща в някои от най-слабо посещаваните части на парка, със стари и незасегнати от горскостопански дейности гори (Ризваница, Смардливото езеро, Буково бърдо, Радовичка река).

Пъстрият пор (*Vormela peregusna*) е съобщен за района на ГС “Рилски манастир” в анкета, проведена през 1988 г., макар и без по-точни данни за находището и е потвърден за парка през последните години от студентските практики на Биологическия факултет на СУ “Св. Климент Охридски”, провеждани в ПП “Рилски манастир”.

Видрата (*Lutra lutra*) се среща целогодишно само в най-ниските части на долините на реките Рилска и Илийна, през летния период - докъм 1700 м н.в.

Черният пор (*Mustela putorius*) е отбелязан само на няколко места в парка - на две места по северния склон над Илийна между 1300 и 1650 м н.в. и двукратно в буковите и дъбовите гори по южните склонове в резерват “Риломанастирска гора”.

Приложение № 22

Златката (*Martes martes*) има в природния парк “Рилски манастир” едни от най-добрите си местообитания в България, благодарение на високата възраст на гората (средно 160 години за резервата и 100 години за останалата част на парка). Микропопулацията на вида в парка се оценява на около 30 животни (при плътност от 1 мъжко животно на 300 ха и 1 женско – на 150 ха).

Рисът (*Lynx lynx*) е установен по екскременти в буковата гора в западния край на резерват “Риломанастирска гора” и до Кирилова поляна.

Дивата котка (*Felis silvestris*) обитава в парка в по-голямата част от горите (дори до над 1600 м н.в.). Местната популация на вида се оценява на от 10 до 15 индивида при плътност (под нормалната) 1 женска на 200 ха и 1 мъжка на 400 ха, като видът в значителна степен зависи от наличието на “слънчеви” гори на възраст 100-150 (и повече) години.

Благородният елен (*Cervus elaphus*) е един от най-малобройните понастоящем видове копитни в парка. Установен е в районите на Буково бърдо, резерват “Риломанастирска гора” и Сврадливото езеро, като общата му численост не наброява повече от десетина индивида, а плътността му – 1 инд. на 1200 ха е поне 7-8 пъти по-ниска от нормалната за природни екосистеми. През 1998/99 г. присъствието на елени в резервата беше установено само два пъти.

Балканската дива коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*) е с особено ниска численост, – по-малко от 20 индивида, като следи на единични животни са установени в района на яз. “Калин”, Теодосиеви караули, Дяволския (Джендемския) циркус, Сврадливото езеро и някои скалисти части на резерват “Риломанастирска гора”. Наблюденията през последните години показват, че едва ли може да се говори за наличие на популация на дивата коза в парка и фактът, че видът все още се среща на територията му, се дължи на съседството с Националния парк “Рила”, откъдето в ППРМ навлизат животни.

Сърната (*Capreolus capreolus*) в парка е с пролетен запас от около 60 животни и има твърде ниска плътност - 1 индивид на повече от 200 ха горска площ, резултат от извънредно силното браконьерство в района.

Чакалът (*Canis aureus*) също се отнася към редките за парка бозайници, който не е установено да се размножава на територията му, но прониква спорадично там от ниските западни склонове, на планината, покрити със сухолюбива храстова растителност и храсталачни гори. Наблюдаван е неколkokратно във високата планина над 2000 м н.в., включително през зимата.

Приложение № 23

Описание на обектите за отдих и рекреация в ПП “Рилски манастир”

Територията с най-концентрирано въздействие от човешка дейност е разположена по двата бряга на р. Рилска от навлизането на шосето в пределите на парка до Кирилова поляна. Тук са съсредоточени повечето комуникационни елементи (пътища, електропреносни линии и телефонни линии), туристически обекти, паметниците на културата и Светите места.

Развитието на тази територия обединява изцяло или отчасти целите на три зони и се основава на следните принципи:

1. Съобразяване с допустимата степен на натоварване;
2. Приоритет – опазване на природата и религиозните и културните паметници;
3. Минимални щети върху екосистемите;
4. Баланс между дейности за генериране на приходи и природозащита;
5. Създаване на работни места за местните общности;
6. Ефективен контрол върху туристическия поток и неговото въздействие.

В пределите на посочената по-горе територия териториално и функционално могат да бъдат обособени редица комплекси, някои от които са съставени от отделни обекти. Визията за предназначението, облика, композицията и някои други характеристики на комплексите и обектите са описани по-долу.

Описание на Комплекс Бричебор

Комплексът Бричебор ще се изгради в района на водослива на реките Рилска и Илийна. Предвижда се изграждане на нов паркинг, който да поеме по-голямата част от превозните средства и по този начин да намали трафика около манастира. В близост до паркинга да бъдат изградени посетителски център и етнографски комплекс със следните функции:

- (1) Посетителският център ще предоставя информация за природния парк и конкретните му културни, исторически и религиозни стойности. Ще бъде илюстрирана, както историята на самия манастир, така и ролята, която той е изиграл в историята на страната и в съхраняването на православната вяра и ценности. В центъра посетителите ще могат да получат информация и за природата в парка, туристическите маршрути и местата за преспиване.
- (2) Етнографският комплекс – ще представя местното културно наследство – традиции и занаяти. Ще бъдат показани подходящи занаяти, примери за животновъдство, ще бъде предоставена възможност за участие на посетителите в традиционни селски практики.

Приложение № 23

Комплексът Бричебор ще бъде и транспортен център за достъп до всички останали части на природния парк. От този пункт посетителите могат да разполагат с различни видове транспорт - коне, каруци, велосипеди, автомобили или да ползват пътеките за пешеходен туризъм.

Предложението за експлоатация на комплекса е той да се изгради и експлоатира при стриктно спазване на изискванията свързани с опазване на околната среда и архитектурен стил.

По-подробното описание на обектите от комплекса включва:

1. Посетителски център

Местоположение

В близост до моста при сливането на р. Рилска с р. Илийна, североизточно от него.

Територия и граници

0,5 ха, между пътя за рибарника, р. Илийна в подножието на Бричеборското било.

Вътрешна структура и функционални сектори

Приемна, зала за прожекции (лекции), администрация, помещение за изложби.

Околно пространство на посетителския център

Погледна точка с беседка.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Целогодишно.

Помощна инфраструктура

Ограда, бариера, каса, туристическа кухня, баня и тоалетна(и).

Дизайн

Леки сглобяеми конструкции, съобразно местните строителни традиции, с доминиране на дървени обшивки и каменни зидарии.

Преживявания на туристите

Разположен е в естествена среда с високо качество (две реки, гора) в началото на отворена на североизток долина. Природната картина предизвиква възхищение. Осигурен е непосредствен контакт с природата, който засилва романтичното усещане. От самия център се виждат контурите на върхове над 2000 м н.в., зелени гори, зелени поля и бистри реки. Съчетанието от точна и интересна информация, с тишината, спокойствието и чистия въздух, водят до удовлетворение и радост от посещението на ППРМ.

Приложение № 23

2. Етнографско селище

Местоположение

На южния бряг на р. Рилска при сливането ѝ с р.Илийна (до Рибарника).

Територия и граници

1,0 ха; на северозапад – р.Рилска, на североизток – рибарника, на югозапад до старите жилища.

Занаяти

Тепавица, медникарство, дърворезба, тъкачество, грънчарство.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

5 работилници, всяка по 36 кв.м. застроена площ.

Дизайн

Леки сглобяеми конструкции, съобразно местните строителни традиции, с доминиране на дървени обшивки и каменни зидарии.

Преживявания на туристите

Разположено е в естествена среда от високо качество (река, гори) и разнообразен ландшафт. Демонстрацията и практикуването на народни занаяти (медникарство, тепавичарство, тъкачество) и др. води до опознаване на българския бит и душевност. Активната почивка в естествена среда ще допринесе за по-бързото възстановяване на туристите и същевременно придобиване на умения. За чуждите туристи това е част от контакта със самобитната култура на района и страната.

3. Паркинг Бричебор

Местоположение

Бетонна площадка на южния бряг на р. Илийна в близост до водослива с р. Рилска

Територия и граници

1,5 ха, между Илийна река и макадановия път.

Капацитет

100 броя ЛМПС.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Приложение № 23

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

Ограда, бариера, каса, баня и тоалетна(и).

Дизайн

Леки сглобяеми конструкции за целите на обслужването на паркинга, съобразно местните строителни традиции, с доминиране на дървени обшивки.

Преживявания на туристите

Разположен е на крайречна тераса на южния бряг на р. Илийна, източно от сливането ѝ с р. Рилска. В съчетание с доброто обслужване и близостта на места за спортуване и плажуване, този пункт ще носи задоволство на посетителите, дори преди да са стигнали до сърцето на ППРМ.

4. Пикник Бричебор

Местоположение

Естествено продължение на паркинг “Бричебор” на югоизток по брега на р. Илийна.

Територия и граници

0,5 ха, между южния бряг на реката и макадановия път.

Капацитет

50 човека.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

1 бр. тоалетна, 3 бр. маси за хранене, 2 бр. огнища, заслон-барбекю .

Преживявания на туристите

Разположен е на крайречна тераса на южния бряг на р. Илийна, източно от сливането ѝ с р. Рилска. Шумът на речните води, зеленината на крайречните гори, чистият въздух предизвикват чувството на радост от контакта с природата. Лесният достъп, безопасната обстановка (особено за семейства с деца) в съчетание с възможност за обслужване на потребностите за пикник и близостта на места за спортуване и плажуване, носят особено задоволство на посетителите, дори преди да са стигнали до сърцето на ППРМ.

Приложение № 23

5. Къмпинг “Краварски дол”

Местоположение

Лагер с бунгала “Краварски дол”.

Територия и граници

1,0 ха, в физическите граници на съществуващия лагер.

Капацитет

15 броя МПС, 40 човека.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Април-октомври.

Помощна инфраструктура

Ограда, бариера, каса, баня и тоалетна(и).

Дизайн

Леки сглобяеми конструкции, съобразно местните строителни традиции, с доминиране на дървени обшивки.

Преживявания на туристите

Разположението обезпечава тишина, спокойствие, удоволствие от чистия въздух и обилни води, относителна изолация от “цивилизования” свят, удоволствие от близостта на Рилския манастир. Палитрата на поляни, пълни с цъфтящи растения, радва очите и душата.

Описание на Комплекса Долина на река Илийна

Бидейки една от най-лесно достъпните и същевременно – една от най-“дивите” части на Природния парк, долината на река Илийна предлага възможности за добре организирани и оборудвани (с оглед природозащитните изисквания) специални туристически услуги. Те включват специализирани туристически услуги: трасета за велосипеди, конна езда и трекинг. Предлага се създаването на добре обмислена и изградена система от наблюдателни кули, които да служат като дестинация за къси пеши преходи, погледни места и места за наблюдаване на диви животни.

Описание на Комплекса Екохижа “Буково Бърдо”

“Екохижата” е нова концепция за България и парковете ѝ. “Екохижата” представлява вид хижа, изградена в хармония с околната среда. В нея се предлагат услуги и ношуване от много високо качество и съответно на високи цени, като на посетителите е осигурено уединение сред изключителна природа.

Туристите се осигуряват чрез туроператори, като посетителите оставят превозните си средства на паркинга при Бричебор. Ще бъдат осигурени езда на коне, планинско колоездене, и преминаването по различни обозначени туристически маршрути при условията, посочени по-горе в описанието на Комплекса “Долина на река Илийна”. Всички извършвани услуги ще отговарят на високи стандарти за качество. В екохижата ще бъде осигурено и място за преспиване на (двама) охранители, пребиваващи на сменен принцип. Ролята им е да служат като водачи и пазители на реда. Те ще са представители на парковото управление.

Описание на Комплекса Бачкова чешма - Кирилова поляна

По пътя Бачкова чешма – Кирилова поляна ще бъдат разположени 4 обозначени места за отдих. Те ще включват обозначени места за паркиране на ЛМПС, тоалетни и места за пикник с лесен достъп. По време на извънредни натоварени периоди, ще бъде разрешен достъп само с обществен транспорт.

Два важни културно-исторически и религиозни обекта се намират в тази част от парка (Гробът на Свети Иван Рилски и комплекса “Свети Лука”) и предствляват част от зоната на Светите места и културно-историческото наследство. Предвижда се подобряване на съществуващия паркинг, въвеждане на система за управление на посетителския поток, информиране на посетителите и интерпретация на тези места, без да се нарушава архитектурната цялост или духовната атмосфера на тези райони.

1. Пикник “Обедище”

Местоположение

Местността “Обедище” южно от килийното училище “Свети Лука”.

Територия и граници

1,0 ха, на горната тераса на северния бряг на р. Рилска до шосето за Кирилова поляна.

Капацитет

100 човека.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Юни-септември.

Помощна инфраструктура

Указателно табло със ситуационен план, 10 броя маси за по 10 човека и 5 броя огнища, тоалетна, чешма.

Преживявания на туристите**Приложение № 23**

Осигурява възможност за краткотрайна почивка край реката, поглед върху зъберите на вр. Орловец, преклонение пред върховете по северната граница на парка над 2000 м н.в. Отмора, успокоение от напрегнатата седмица, непосредствен контакт с бистрите води, зелените гори, чистия въздух, при условията на добра организация. Тук се намесва и чувството за отговорност при поведението. При посещението на Постницата “Свети Лука” или Гроба на Свети Иван Рилски се дава възможност за духовно изживяване и чувство за респект пред непреходните ценности и историята.

2. Пикник “Биволарника”Местоположение

На южния бряг на р. Рилска срещу ученическия лагер на гр.Кочериново.

Територия и граници

0,3 ха, между р.Рилска и черния път по протежение на реката.

Капацитет

30 човека.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

Указателно табло със ситуационен план, 4 броя маси и 3 броя огнища, тоалетна, чешма.

Преживявания на туристите

Осигурява възможност за краткотрайна почивка край реката, поглед към канарите около вр. Орловец, преклонение пред върховете по северната граница на парка над 2000 м. Отмора, успокоение, непосредствен контакт с бистрите води, зелените гори, чистия въздух, при условията на добра организация. Тук се вижда, че дори един мост може да бъде граница между натовареното ежедневие и уединението и отмората всред природата.

3. Пикник “Студената чешма”Местоположение

Местността “Студената чешма”.

Територия и граници

2,0 ха, по северния бряг на р. Рилска и шосето за Кирилова поляна.

Капацитет - 200 човека.

Приложение № 23Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

Указателни табла със ситуационен план 3 броя, 20 броя маси за хранене и 10 броя огнища, тоалетни 3 броя.

Преживявания на туристите

Осигурява възможност за краткотрайна почивка край реката, поглед към зъберите на вр. Орловец, преклонение пред върховете по северната граница на парка над 2000 м н.в. Бистрите струи на водата на чешмата ще разхладят и най-горещия посетител. Отмора, успокоение от напрегнатата седмица, непосредствен контакт с бистрите води, зелените гори, чистия въздух, при условията на добра организация. Тук се намесва и чувството за отговорност при поведението.

Описание на Комплекса Кирилова поляна

Планът подобрява грижата и управлението на това място, като предвижда изграждане на обозначени паркинги, места за пикник и почивка. Планира се изграждането на малък информационен пункт за посетители и туристи, дошли от туристическите пътеки по билата или за високопланински преходи. Ще бъдат изградени обществени тоалетни и ще бъде осигурено водоснабдяване. Предвижда се в района да бъде оставен един ресторант.

Ще бъде изграден заслон, подsigуряващ посетителите при лошо време. Останалата налична инфраструктура ще бъде премахната от тази богата на красиви изгледи местност. Предвидените нови сгради ще бъдат изградени в хармония с околната среда, ненарушаващи красивия ландшафт в района.

1. Пикник “Кирилова поляна”Местоположение

В южната част на Кирилова поляна, в непосредствена близост до шосето, на разклона за местността Явора.

Територия и граници

0,5 ха, между шосето за местността Явора и р. Рилска.

Капацитет

100 човека.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Приложение № 23

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

Указателни табла със ситуационен план 2 броя, 10 броя маси за хранене и 10 броя огнища, тоалетни - 2 броя.

Преживявания на туристите

Едно от най-красивите места в ППРМ. Съчетание от удоволствието да се наслаждаваме на най-високите (над 2000 м н.в.) планински върхове, вековни иглолистни гори, бистри води, чист въздух и слънце. Още по-голямо ще бъде удовлетворението, когато посетителят се запознае с имената на дърветата от различни видове, отбелязани със специални табели. Удивление могат да предизвикат и малобройните тисови дървета. Указателните табели като че ли те “канят” да тръгнеш на път към сърцето на Парка - Рибни езера.

2. Информационно посетителски пункт “Кирилова поляна”

Местоположение

На мястото на павильона “Бърза скара”.

Територия и граници

0,5 ха, между асфалтовото шосето и старите чешми на пътеката за Сухото езеро.

Вътрешна структура и функционални сектори

Многофункционална приемна.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Помощна инфраструктура

Тоалетна - 1 брой.

Преживявания на туристите

Разположен в югозападния край на поляната, пунктът ще се възприема като “опорна точка” преди поемане по планинските пътеки. Точна и изобилна информация - това значи спокойствие и “отворени” очи за красотите, които очакват посетителите. Преди да се отправи на път, туристът се прекланя пред гигантите на планината, разположени по северната граница. Ако има възможност да се купи нещо (което не достига) от туристическата екипировка, то ще се разбере, че парковата администрация мисли за здравето и удоволствията на туристите.

Приложение № 23

Описание на Комплекса Бивак “Тиха Рила”

Предназначен е да осигури къмпирание на палатки на известно разстояние от Кирилова поляна, без директен достъп на превозни средства до мястото. Ще бъдат изградени места за палатки, огнища и тоалетни, без да се нарушава околната среда и общия облик на долината.

1. Палатков лагер “Тиха Рила”

Местоположение

В западната част на терасата на р.Рилска, след последната серпентина на пътя.

Територия и граници

0,5 ха.

Капацитет

10 палатки.

Обработка на ТБО

Ще се изнасят от ползващите лагера.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Юни-август.

Помощна инфраструктура

Лека ограда и две огнища.

Преживявания на туристите

Разположението му дава възможност за широка гама от чувства - от страхопочитание към скалните върхове и зъбери до спокойствието и отмората на изолирания от тежкия туристически поток път и любов към високата планина, освежаване от чистия въздух, радост от движението, чувството, че си се издигнал като птица над долината.

Описание на Комплекса Рибни езера

Комплексът има за цел да продължи да осигурява и да подобри качеството на услугите по предоставяне на туристите храна и нощуване в поддържана съобразно изискванията за опазване на природата среда база. Предвижда се хижата да се обнови и осигури 120 легла при подобрени условия. Същата ще работи само на сезонен пинцип, но при значително подобрени и отговарящи на изискванията на околната среда стандарти. Порутените постройки ще се премахнат и районите около тях ще бъдат рекултивирани.

Демографски тенденции и тенденции в трудовата заетост

Демографски тенденции

Район/област/община	Под трудоспособна възраст				В трудоспособна възраст			Над трудоспособна възраст		
	Общо	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
България	8190876	1411374	723744	687630	4752804	2491594	2261210	2026698	775823	1250875
Кюстендил	170559	26884	13880	13004	95490	51539	43951	48185	18334	29851
Община Кочериново	6746	798	401	397	3133	1822	1311	2815	1032	1783
Община Рила	4203	546	286	260	2223	1276	947	1434	511	923

Възrastови съотношения през 1999 г.

Район/област/община	0-14/15-64	65+/15-64	0-14 65+/15-64	65+/0-14	60-64/15-19
България	23,4	23,8	47,2	101,8	80,3
Кюстендил	21,9	28,6	50,5	130,9	94,2
Община Кочериново	18,5	49,0	67,4	265,2	166,4
Община Рила	18,5	36,7	55,2	198,4	117,4

Демографски тенденции и тенденции в трудовата заетост

Естествен прираст на населението през 1999 г

Район/област/община	Живородени			Умрели			Умрели деца под 1 г.			Естествен прираст			
	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Мъже	Жени	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Мъже	Жени	Коефициент
България	72291	37058	35233	111786	59968	51818	1057	633	424	-39495	-22910	-16585	-4,81
Кюстендил	1220	642	578	2698	1420	1278	9	7	2	-1478	-778	-700	-8,63
Общ. Кочериново	28	18	10	157	68	89	0	0	0	-129	-50	-79	-19,01
Община Рила	26	14	12	79	48	31	0	0	0	-53	-34	-19	-12,64

Механично движение на населението по пол през 1999 г.

Район/област/община	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
България	180211	85552	94659	180211	85552	94659	0	0	0
Кюстендил	3903	1879	2024	3812	1836	1976	91	43	48
Община Кочериново	218	109	109	168	86	82	50	23	27
Община Рила	148	78	70	75	35	40	73	43	30

Приложение № 25

Типове ландшафти в ППРМ

Оценката на ландшафтите в Природен парк “Рилски манастир” е разработена въз основа на проведена през 2002 г. бърза ландшафтна оценка (БЛО), като ландшафтите са оценени от екип от ландшафтни архитекти и инженери-лесовъди на място и по фотографии. Ландшафтите са оценени според реалните дадености (според наличието или липсата на съответни елементи - релеф, растителност, инфраструктура, водни площи и течения, скали и др.), както и според чувствата, които предизвиква у наблюдателя. Така в общата оценка на съответния ландшафт са отразени едновременно обективно съществуващата реална среда и психологическата реакция на възприемащия я човек. Използвани са комплексни показатели - категоричност (доминантност), пространственост (пространствена динамика), колорит, цветови комбинации, перспектива, светлосенки и общ характер на ландшафта. Типовете ландшафти в парка са представени в следната таблица:

Типове ландшафти по особеностите на макрорелефа и растителността	Надморска височина м.н.в.	Природни ландшафти		Природни ландшафти с наличие на доминиращи водни елементи	
		без наличие на друг доминиращ елемент	с наличие на културни обекти	естествени	изкуствени/нарушени
		№ на бланката	№ на бланката	№ на бланката	№ на бланката
1. Среднопланински ландшафти	1000 - 1600				
<i>1.1. на широколистни гори</i>		2, 3		1	
<i>1.2. на смесени иглолистни и широколистни гори</i>		4	7		
2. Високопланински ландшафти	1600 - 2200				
<i>2.1. на смесени иглолистни и широколистни гори</i>				5, 6, 24	30 (нарушен)
<i>2.2. на иглолистни гори</i>		13, 27		9, 10, 11, 12, 26	25 (нарушен)
<i>2.3. на редки нискоствъблени гори и храсти</i>		8, 29			31 (нарушен)
<i>2.4. на поляни и храсти</i>		28			
3. Субалпийски ландшафти	2200-2500				
<i>3.1. на ливади и клек</i>		14		15, 16, 17, 19, 20	32 (нарушен)
4. Алпийски ландшафти	над 2500				
<i>4.1. на скали, сипеи и каменни реки</i>				18, 21, 23, 26	

Приложение № 26

**Степенуване на качествените показатели на ландшафта, съгласно
направената експертна оценка**

Показатели за качество на ландшафта	единични оценки								сума	ср. степенна оценка	балова оценка
	1-ви експ.	2-ри експ.	3-и експ.	4-и експ.	5-и експ.	6-и експ.	7-и експ.	8-и експ.			
1. Живописност (графичност, изразителност)	2	1	1	1	2	2	1	1	11	1,4	8
2. Естественост (съхраненост)	2	2	3	2	2	1	2	1	15	1,9	7
3. Стабилност (устойчивост)	1	5	1	3	1	4	2	2	19	2,4	6
4. Уникалност (рядкост, екзотичност)	1	4	2	2	4	3	3	2	21	2,6	5
5. Разнообразие на ландшафта	1	6	4	1	5	6	2	3	28	3,5	4
6. Типичност (за ПП "Рилски манастир")	5	8	4	4	5	7	6	4	43	5,4	1
7. Уязвимост (нару- шеност и потенци- ална възможност за нарушаване на ландшафта вследствие на човешка дейност)	4	7	8	2	1	8	4	2	36	4,5	3
8. Достъпност, ползване (туристическа и пътна инфраструктура)	3	3	8	2	6	5	5	5	37	4,6	2

**Характеристика на ландшафтите
по типове, пунктове и вид на оценката**

Бланка №	Район на изследване	Погледни места	Тип на ландшафта по особеностите на макрорелефа и растителността	Показатели за качество на ландшафта, оценени по балове																общ бал на комплексната оценка	
				Живописност, графичност, изразителност		Естественост, съхраненост		Стабилност, устойчивост		Уникалност, рядкост (екзотичност)		Разнообразие на ландшафта		Типичност		Уязвимост		Достъпност, ползване			
				8	бал	7	бал	6	бал	5	бал	4	бал	1	бал	3	бал	2	бал		
1	Калугерски дол	Реката в калугерски дол	Среднопланински на широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	средна	2	средна	2	средна	2	висока	3	83	висока
2	Калугерски дол	Рилски дъб	Среднопланински на широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	висока	3	ниска	1	висока	3	92	МНОГО висока
3	Калугерски дол	Букова гора	Среднопланински на широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	средна	2	ниска	1	висока	3	91	МНОГО висока
4	Калугерски дол	Билото срещу Царев Връх	Среднопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	висока	3	96	МНОГО висока
5	Калугерски дол	Преди Равна	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	90	висока
6	Под Равна	Скала срещу Бричи Бор	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	ниска	1	висока	3	95	МНОГО висока
7	Рилски манастир	Вътрешен двор и заден двор	Среднопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	90	висока

Бланка №	Район на изследване	Погледни места	Тип на ландшафта по особеностите на макрорелефа и растителността	Показатели за качество на ландшафта, оценени по балове																общ бал на комплексната оценка	
				Живописност, графичност, изразителност		Естественост, съхраненост		Стабилност, устойчивост		Уникалност, рядкост (екзотичност)		Разнообразие на ландшафта		Типичност		Уязвимост		Достъпност, ползване			
				8	бал	7	бал	6	бал	5	бал	4	бал	1	бал	3	бал	2	бал		
8	Кирилова поляна (на името на пр. Кирил)	Поглед към Злия зъб	Високопланински на редки нискостъблени гори и храсти	висока	3	средна	2	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	висока	3	86	висока
9	По пътя под Водния рид	Трогова долина	Високопланински на иглолистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	висока	3	96	много висока
10	Река Дяволска	Водопад	Високопланински на иглолистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	средна	2	94	много висока
11	Тиха Рила	вр. Йосифица	Високопланински на иглолистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	ниска	1	висока	3	95	много висока
12	Тиха Рила	Хидрото	Високопланински на иглолистни гори	средна	2	средна	2	средна	2	средна	2	висока	3	средна	2	висока	3	висока	3	63	ниска
13	Път от хидрото за Спр. езеро	Мурова гора	Високопланински на иглолистни гори	средна	2	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	средна	2	ниска	1	средна	2	81	висока
14	Пътя за Смардливото езеро	Преди извора Скрежко	Субалпийски на ливади и клек	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	средна	2	ниска	1	висока	3	91	много висока
15	Смардливото езеро	Смардливото езеро	Субалпийски на ливади и клек	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	средна	2	91	много висока
16	над долината на Рибни езера	Глациални езера	Субалпийски на ливади и клек	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	средна	2	94	много висока
17	Рибни езера	Хижа Рибни езера	Субалпийски на ливади и клек	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	90	висока
18	Седловината под връх Мраморец	Илийна река	Алпийски ландшафт на скали, сипейи и каменни реки	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	ниска	1	средна	2	93	много висока

Бланка №	Район на изследване	Погледни места	Тип на ландшафта по особеностите на макрорелефа и растителността	Показатели за качество на ландшафта, оценени по балове																общ бал на комплексната оценка	
				Живописност, графичност, изразителност		Естественост, съхраненост		Стабилност, устойчивост		Уникалност, рядкост (екзотичност)		Разнообразие на ландшафта		Типичност		Уязвимост		Достъпност, ползване			
				8	бал	7	бал	6	бал	5	бал	4	бал	1	бал	3	бал	2	бал		
19	Пътя от х. Рибни езера за Тиха Рила	Клекови формации	Субалпийски на ливади и клек	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	90	висока
20	Пътя от Рибни езера за Тиха Рила	Река Рилска	Субалпийски на ливади и клек	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	висока	3	96	много висока
21	По пътя към връх Рилец	под връх Мраморец	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	средна	2	94	много висока
22	По пътя към Рилец	поглед Мраморецко ез. и Рибни езера	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	ниска	1	92	много висока
23	Под връх Рилец	Дяволски езера	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	ниска	1	92	много висока
24	Пътя до река Илийна	Турското парче	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	средна	2	висока	3	висока	3	средна	2	средна	2	средна	2	средна	2	висока	3	75	средна
25	Пътя за кота 2000	Поглед към Каменица	Високопланински на иглолистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	средна	2	средна	2	ниска	1	висока	3	86	висока
26	местността Радовица	Радовица	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	средна	2	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	средна	2	ниска	1	висока	3	79	средна
27	Река Радовица	Скалите над турското парче	Високопланински на иглолистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	ниска	1	средна	2	93	много висока
28	Буково бърдо	Бричи бор, Равна и река Рилска	Високопланински на ливади и гори	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	ниска	1	висока	3	95	много висока

Бланка №	Район на изследване	Погледни места	Тип на ландшафта по особеностите на макрорелефа и растителността	Показатели за качество на ландшафта, оценени по балове																общ бал на комплексната оценка	
				Живописност, графичност, изразителност		Естественост, съхраненост		Стабилност, устойчивост		Уникалност, рядкост (екзотичност)		Разнообразие на ландшафта		Типичност		Уязвимост		Достъпност, ползване			
				8	бал	7	бал	6	бал	5	бал	4	бал	1	бал	3	бал	2	бал		
29	ВЕЦ "Калин"	ВЕЦ "Калин"	Високопланински на редки нискоствъблени гори и храсти	висока	3	средна	2	средна	2	висока	3	средна	2	висока	3	висока	3	висока	3	73	средна
30	Калин	Над ВЕЦ "Калин"	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	висока	3	висока	3	висока	3	средна	2	висока	3	средна	2	ниска	1	средна	2	88	висока
31	Калин	Солунски преслап	Високопланински на редки нискоствъблени гори и храсти	средна	2	висока	3	висока	3	висока	3	ниска	1	висока	3	ниска	1	средна	2	78	средна
32	Язовир Калин	Язовир Калин	Субалпийски на ливади и клек	висока	3	средна	2	висока	3	висока	3	средна	2	висока	3	висока	3	средна	2	77	средна

Легенда:

Максималната бална оценка е 96 бала, а минималната е 24 бала.

Балната оценка може да се разпредели в пет степени:

много висока	над 90 бала
висока	от 80 до 90 бала
средна	от 70 до 80 бала
ниска	от 60 до 70
много ниска	под 60 бала

Комплексна оценка на ландшафтите по ранжираните показатели за качество

Номер на бланка	Район на изследване	Пункт за наблюдение (погледно място)	Тип на ландшафта по особеностите на макрореелефа и растителността	Елементи на ландшафта								Емоционални възприятия						Показатели за качество на ландшафта																
				Скали и скални образувания	Гори и храсово покритие	Поляни (ливади)	Водни елементи - езеро, река, водопад	Разнообразие в плановите на ландшафта - близки, далечни, средни	Красиви или редки растителни видове	Животински видове	Културни забележителности (исторически паметници)	Туристически и инфраструктурни обекти (хижи)	Хармонични звуци - шум от река, поток, водопад, песен на птички	Възторг, опиянение	Спокойствие	Душевен подъем (въдъхновение)	Радост, естетическо удоволствие	Обърканост	Тъга	Страх	Безразличие	Живописност, графичност, изразителност	Естественост, съхраненост	Стабилност, устойчивост	Уникалност, рядкост (екзотичност)	Разнообразие на ландшафта	Типичност	Уязвимост	Достъпност, ползване					
1	Калугерски дол	Реката в калугерски дол	Среднопланински на широколистни гори	не	да	не	водопад	близки	да	не	не	не	не	не	да	да	не	да	не	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	средна	средна	средна	средна	висока	
2	Калугерски дол	Рилски дъб	Среднопланински на широколистни гори	не	да	не	не	близки, далечни, средни	да	да	не	пътека	птича песен	да	да	да	да	не	не	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	средна	висока	ниска	висока	
3	Калугерски дол	Букова гора	Среднопланински на широколистни гори	не	да	да	не	близки	не	не	не	пътека	не	да	да	да	да	не	не	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	средна	средна	ниска	висока	
4	Калугерски дол	Билото срещу Царев Врх	Среднопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	да	да	да	не	близки, далечни, средни	да	да	не	пътека	птича песен	да	да	да	да	не	не	не	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока
5	Калугерски дол	Преди Равна	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	не	да	да	не	близки и средни	да,	петро	не	не	пътека	песен на птички	не	да	не	да	не	не	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока
6	Под Равна	Скала срещу Брочи Бор	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	да	да	да	не	близки, далечни, средни	да	да	да	пътека	птича песен	да	не	да	да	не	не	не	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	средна	ниска	висока
7	Рилски манастир	Вътрешен двор и заден двор	Среднопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	не	да	не	да, река, водопад, чешми	близки, средни	не	не	да	хотел, ресторант, магазини	шум и нехармонични звуци	не	не	да	не	не	не	не	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока

Номер на бланка	Район на изследване	Пункт за наблюдение (погледно място)	Тип на ландшафта по особеностите на макрорелефа и растителността	Елементи на ландшафта									Емоционални възприятия						Показатели за качество на ландшафта													
				Скали и скални образувания		Гори и храсово покритие		Поляни (ливади)	Водни елементи - езеро, река, водопад	Разнообразие в планианете на ландшафта - близки, далечни, средни	Красиви или редки растителни видове	Животински видове	Културни забележителности (исторически паметници)	Туристически и инфраструктурни обекти (хижи)	Хармонични звуци - шум от река, поток, водопад, песен на птички	Възторг, опиянение	Спокойствие	Душевен подем (въдхновение)	Радост, естетическо удоволствие	Обърканост	Тъга	Страх	Безразличие	Живописност, графичност, изразителност	Естественост, съхраненост	Стабилност, устойчивост	Уникалност, рядкост (екзотичност)	Разнообразие на ландшафта	Типичност	Уязвимост	Достъпност, ползване	
				да	не	да	не																									да
8	Кирилова поляна	Поглед към Злия зъб	Високопланински на редки нискоствъблени гори и храсти	да	да	да	не	близки средни	не	да	не	хижа, ресторант, бунгала, маркировка	птича песен	не	да	не	да	не	не	не	не	не	висока	средна	висока	висока	висока	висока	висока	средна	висока	
9	По пътя под Водния рид	Трогова долина	Високопланински на иглолистни гори	да	да	да	река	близки, средни, далечни	да	да	не	път	шум от река	да	не	да	не	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	ниска	висока	
10	Река Дяволска	Водопад	Високопланински на иглолистни гори	да	да	не	река, водопад	близки	да	да	не	маркировка, път, мост	шум от река, водопад	да	не	да	да	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	ниска	средна	
11	Тиха рила	вр. Йосифица	Високопланински на иглолистни гори	да	да	да	река	близки, далечни, средни	да	да	не	маркировка, път, място за пикник	шум от река, птича песен	не	да	да	да	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	средна	висока	висока	висока	
12	Тиха рила	Хидротото	Високопланински на иглолистни гори	да	да	да	река	близки, далечни, средни	да	не	не	път, сграда	шум от река, поток	не	да	не	да	да	не	не	?	средна	средна	средна	средна	висока	средна	висока	висока	висока		
13	Път от Хидротото за Смр. езеро	Мурува гора	Високопланински на иглолистни гори	не	да	не	не	близки, средни	да	да	не	пътека, маркировка	шум от река, поток	не	да	не	да	не	не	не	не	не	средна	висока	висока	висока	средна	средна	висока	висока	висока	
14	Пътя за Смрадливото езеро	Преди извора Скрежко	Субалпийски на ливади и клек	да	да	да	река	близки, далечни, средни	да	алп. цветя	да	не	пътека, хижа в низината	шум от река, водопад	да	не	да	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	средна	средна	висока	висока	висока	
15	Смрадливото езеро	Смрадливото езеро	Субалпийски на ливади и клек	да	да	да	езеро	близки, далечни, средни	да	да	не	подпорна стена, останки от заслон	шум от водопад	да	да	да	да	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	средна	средна	
16	над долината на Рибни езера	Глациални езера	Субалпийски на ливади и клек	да	да	да	езеро	близки, средни	да	да	не	пътека, маркировка	птича песен	да	да	да	да	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока

Номер на бланка	Район на изследване	Пункт за наблюдение (погледно място)	Тип на ландшафта по особеностите на макрорелефа и растителността	Елементи на ландшафта								Емоционални възприятия								Показатели за качество на ландшафта										
				Скали и скални образувания	Гори и храсово покритие		Водни елементи - езеро, река, водопад	Разнообразие в плановете на ландшафта - близки, далечни, средни	Красиви или редки растителни видове	Животински видове	Културни забележителности (исторически паметници)	Туристически и инфраструктурни обекти (хижи)	Хармонични звуци - шум от река, поток, водопад, песен на птички	Възторг, опиянение	Спокойствие	Душевен подем (въдъхновение)	Радост, естетическо удоволствие	Обърканост	Тъга	Страх	Безразличие	Живописност, графичност, изразителност	Естественост, съхраненост	Стабилност, устойчивост	Уникалност, рядкост (екзотичност)	Разнообразие на ландшафта	Типичност	Уязвимост	Достъпност, ползване	
				Поляни (ливади)	да	не																								
17	Рибни езера	Хижа Рибни езера	Субалпийски на ливади и клеа	да	да	да	езеро	близки, средни, далечни	да	да	не	хижа	шум от река, птича песен	да	да	да	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока
18	Седловината под връх Мраморец	Илийна река	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	да	да	да	река	близки, средни, далечни	да	да	не	пътека, маркировка	шум от вятъра, птича песен	да	да	не	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	средна	ниска	средна	
19	Пътя от х. Рибни езера за Тиха Рила	Клекови формации	Субалпийски на ливади и клеа	да	да	да	река	близки, средни	да	да	не	пътека, маркировка	шум от река, птича песен	не	да	да	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	висока	
20	Пътя от Рибни езера за Тиха Рила	Река Рилска	Субалпийски на ливади и клеа	да	да	да	река	близки, средни	да	да	не	пътека, маркировка	шум от река, много звучен	не	да	не	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	ниска	висока	
21	По пътя към връх Рилец	под връх Мраморец	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	да	да	да	езеро	близки, средни, далечни	не	не	не	не	не	да	не	да	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	ниска	средна	
22	По пътя към Рилец	поглед Мраморецко езеро и Рибни езера	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	да	да	да	езеро	близки, средни, далечни	да	да	не	не	птича песен	да	не	да	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	ниска	ниска	
23	Под връх Рилец	Дяволски езера	Алпийски ландшафт на скали, сипеи и каменни реки	да	не	да	езеро	близки, средни, далечни	да	да	не	не	тишина	да	не	да	не	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	висока	ниска	ниска	
24	Пътя до река Илийна	Турското парче	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	да	да	да	река	близки, средни	да	не	не	да, изоставени постройки	не	не	да	не	да	не	не	не	не	средна	висока	висока	средна	средна	средна	средна	висока	

Номер на бланка	Район на изследване	Пункт за наблюдение (погледно място)	Тип на ландшафта по особеностите на макрорелефа и растителността	Елементи на ландшафта								Емоционални възприятия						Показатели за качество на ландшафта												
				Скали и скални образувания	Гори и храсово покритие		Водни елементи - езеро, река, водопад	Разнообразие в плановите на ландшафта - близки, далечни, средни	Красиви или редки растителни видове	Животински видове	Културни забележителности (исторически паметници)	Туристически и инфраструктурни обекти (хижи)	Хармонични звуци - шум от река, поток, водопад, песен на птички	Възторг, опиянение	Спокойствие	Душевен подем (въдхновение)	Радост, естетическо удоволствие	Обърканост	Тъга	Страх	Безразличие	Живописност, графичност, изразителност	Естественост, съхраненост	Стабилност, устойчивост	Уникалност, рядкост (екзотичност)	Разнообразие на ландшафта	Типичност	Уязвимост	Достъпност, ползване	
					да	не																								да
25	Пътя за кота 2000	Поглед към Каменица	Високопланински на иглолистни гори	да	да	да	река, водопад	близки, средни, далечни	да	да	не	път, изоставена сграда	шум от река, поток, водопад, птича песен	да	да	не	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	средна	средна	средна	ниска	висока	
26	местността Радовица	Радовица	Алпийски ландшафт на скали, сипен и каменни реки	не	да	не	не	близки, средни	да	да	не	път, маркировка	шум от река, птичи песни	да	да	не	да	не	не	не	не	средна	висока	висока	висока	ниска	средна	ниска	висока	
27	Река Радовица	Скалите над турското парче	Високопланински на иглолистни гори	да	да	да	не	близки, средни, далечни	да	да	не	път, маркировка	шум от река, птича песен	да	да	да	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	средна	ниска	средна	
28	Буково бърдо	Бричи бор, Равна и река Рилска	Високопланински на ливади и гори	да	да	да	не	близки, средни, далечни	да	не	не	път	не	да	да	не	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	висока	висока	средна	ниска	висока	
29	ВЕЦ "Калин"	ВЕЦ "Калин"	Високопланински на редки нискоствъблени гори и храсти	да	да	да	река, поток	близки, средни	не	да	не	път	шум от река	да	не	да	да	да	не	не	не	висока	средна	средна	висока	средна	висока	висока	висока	
30	Калин	Наед ВЕЦ "Калин"	Високопланински на смесени иглолистни и широколистни гори	не	да	да	не	близки, средни	да	да,	птици	не	хижа, жилища за работници	птича песен	не	не	не	да	не	не	не	не	висока	висока	висока	средна	висока	средна	ниска	средна
31	Калин	Солунски преслап	Високопланински на редки нискоствъблени гори и храсти	да	не	да	не	близки	не	не	не	не	птича песен	не	не	не	да	не	не	не	не	средна	висока	висока	висока	ниска	висока	ниска	средна	
32	Язовир Калин	Язовир Калин	Субалпийски на ливади и клеи	да	не	да	язовир	близки, средни	не	не	не	път	не	да	не	да	да	не	не	не	не	висока	средна	висока	висока	средна	висока	висока	средна	

Приложение № 29

Прокари за преминаване на домашни животни в парка и места, определени за паша и сенокос

Зона с висока консервационна значимост

Пасища

- * Високопланинско пасище, южните склонове на Додов връх
- * Високопланинско пасище по хребета на Водния рид
- * Високопланинско пасище, долината на река Маринковица

Зона за природосъобразно ползване

Пасища:

- * Високопланински пасища, южните склонове под връх Калин
- * Високопланинско пасище, местността Равна
- * Високопланинско пасище, билните части от река Дяволски води до връх Горна Кадийца
- * Пасищата в района на връх Воловето
- * Поляните в долината на Илийна река от Краварски дол до Дядоилъв дол

Сенокос:

- * Ливадите в местността Обедище
- * Ливадите в местността Кирилова поляна
- * Ливадите в местността Тиха Рила
- * Ливадите и поляните в посочените по-горе пасищни площи

Туристическа зона

Пасища:

- * Поляни и ливади в местността Горхим
- * Поляни и ливади в местността Вели лаг
- * Поляни и ливади в местността Ломниците
- * Поляни и ливади в местността Ягнилото
- * Поляни и ливади в местността Пчелино

Сенокос:

- * Събиране на сено в посочените по-горе пасищни площи

Приложение № 29***Преминаване на селскостопански животни до местата за паша (прокари)***

Поради линейния характер на прокарите, тяхното описание е дадено преминавайки през повече от една зона.

- * По пътя покрай Рилска река, по пътя покрай Илийна река, покрай Краварски дол към високопланинското пасище от река Дяволски води до връх Горна Кадийца
- * По пътя покрай Илийна река до Дядоильов дол
- * По пътя покрай Манастирска река през местността Тиха Рила към долината на река Маринковица и хребета на Водния рид
- * По долината на река Елешница към местността Равна и южните склонове на Додов връх
- * По пътя от село Пастра към южните склонове на връх Калин
- * По пътя покрай Илийна река през Белоборски дол към билото между връх Баба и връх Бриче бор

Приложение № 30

Флора, фауна и ценотични комплекси в близост до основните туристически маршрути и до хижа “Рибни езера”

По протежение на туристическите маршрути в Природния парк могат да бъдат наблюдавани специфични природни комплекси, както и някои интересни от гледна точка на познавателния туризъм растителни и животински видове. Посочените тук описания на маршрути имат за цел да подпомогнат парковата администрация в разработване и устройване на маршрути за специализиран туризъм.

1. От Рилския манастир на северозапад, през западната част на резерват “Риломанастирска гора”, през Калугерски дол, на север в посока към хижа “Иван Вазов”

Пътеката преминава през многогодишна букова гора и пресича основното съобщество от рилски дъб. Преди да напусне територията на парка, тя преминава през открити тревисти пространства и съобщество от борисова ела. Доминират горските, скално-тревистите и тревисти местообитания с около 8 - 10 консервационно значими вида висши растения, 3- 4 вида бозайници и около 15-17 вида птици с консервационно значение. Пътеката е с широчина до 1 метър. Има лятна маркировка в червено. Общо състояние - добро. Времетраене 8-9 часа.

2. От Кирилова поляна на север - североизток в посока Сухото езеро - Кобирино бранище

Пътеката преминава през централната част на резерват “Риломанастирска гора”, пресича основното съобщество от борисова ела в ниската част, бял мурови и клекови съобщества във високата част. Доминират горските, тревистите, скалните и скално-сипейните местообитания с около 15 - 30 консервационно значими вида висши растения, 2-3 вида бозайници и 12-13 консервационно значими вида птици.

Пътеката е с широчина до 1 метър. Има лятна маркировка в зелено. Общо състояние – добро. Времетраене 3 часа.

3. От Кирилова поляна на изток-югоизток в посока хижа “Рибни езера”

Пътят върви успоредно на река Рилска (в първата си половина) като пресича целия горски комплекс от борисова ела, смърч, бяла мура в непосредствена близост с находище от рилски ревен; от местността Тиха Рила до хижа “Рибни езера” пътеката върви през клеков комплекс. Доминират горските и тревни съобщества с 20 - 50 консервационно значими вида висши растения, 4-5 вида

Приложение № 30

бозайници и 15 -17 консервационно значими видове птици. Пътеката е с широчина до 1 метър. Има лятна маркировка в жълто. Общо състояние – добро. Времетраене 6-7 часа.

4. Хижа “Рибни езера” на изток в посока хижа ”Грънчар”

До излизането от територията на парка пътеката преминава през клекови съобщества, скални и скално-сипейни местообитания с 15 - 45 консервационно значими вида висши растения, 2-3 вида бозайници и 7 - 10 консервационно значими вида птици. Пътеката е ясно очертана със стара маркировка. Общо състояние – добро. Времетраене 10 часа.

5. Хижа “Рибни езера” – в посока запад към Дяволските (Джендемските) езера

Пътеката преминава през клековите съобщества западно от хижа “Рибни езера” и в зоната на Мраморец (Мермера) и на запад сред съобщества на глациални реликти и много редки калцифилни видове. Доминират скалните, скално-сипейните, тревистите и крайпреспените местообитания с 25 - 50 консервационно значими вида висши растения, 4-5 вида бозайници и над 20 консервационно значими вида птици. Пътеката е немаркирана и трудна. Общо състояние – добро. Времетраене 9 часа – отиване и връщане

6. Хижа “Рибни езера” - на запад в посока към Смядливото езеро

Пътеката минава през клекови и крайезерни съобщества. Доминират скалните, скално-сипейните и тревни съобщества с 20 - 35 консервационно значими вида висши растения, 3-5 вида бозайници и 14-15 вида птици с консервационна значимост. Пътеката е добре очертана с жълта лятна маркировка. Общо състояние – добро. Времетраене 1,5-2 часа.

7-10. Зона около хижа “Рибни езера” (8. Хижа “Рибни езера” – на югозапад към хижа “Македония” (Маршрут Е-4); 9. Хижа “Рибни езера” – на север към хижа “Мальовица” през Кобирино бранище; 10. Хижа “Рибни езера” – на североизток към връх Йосифица (второстепенна, немаркирана); 11. Хижа “Рибни езера” – на юг към връх Канарата (второстепенна, немаркирана)

Зоната около хижа “Рибни езера” (2230 м надм. в.) е пункт по Европейски маршрут Е-4. Разположена е на прехода от клековите съобщества към алпийските тревни ценози и крайезерни групи от малки храсти и кисели треви. Доминират скални, скално-сипейни, тревисти, крайезерни съобщества от дребни храсти и кисели треви с около 30 - 50 консервационно значими вида висши растения, 3-4 вида бозайници и около 16 консервационно значими видове птици.

Приложение № 30

Пътека № 7 е добре очертана с лятна маркировка – червена. Общо състояние – добро. Времетраене 9 часа.

Пътека № 8 е частично маркирана. Общо състояние - лошо. Времетраене 14 часа – отиване и връщане

Пътека № 9 е немаркирана и тясна. Общо състояние – добро. Времетраене 3-4 часа - отиване и връщане

Пътека № 10 е с лятна маркировка – зелена. Общо състояние – добро. Времетраене 6 часа отиване и връщане

11. От сливането на река Илийна с река Рилска, на изток-югоизток през Радовичка река в посока хижа “Македония”

Пътят преминава през крайречните съобщества от бяла елша по бреговете на река Илийна (в западната част на долината ѝ), пресича целия иглолистен комплекс от нивото на река Илийна до горното течение на Радовичка река и пресича клековите съобщества в подножието на Голям и Малък Мечи връх. При навлизането на пътя в клековия комплекс в горната част на Радовичка река е установено наличието на ново съобщество от планински божур и черногорско прозорче. По това трасе се осъществява вертикален трансект с височинна амплитуда от около 1200 м н.в., при който се срещат 20 - 30 консервационно значими вида висши растения, над 10 вида бозайници и повече от 25 вида птици с консервационна значимост.

12. От село Пастра – на север към язовир Калин

Пътят минава през широколистния и иглолистен пояс и достига до алпийската безлесна зона. В непосредствена близост до пътя (в долната част) има находище на воден габър. В средната част преминава през единственото (ново), потвърдено находище от Светииваново подрумиче и голямо съобщество от царборисова ела, в горната част преминава през бял-мурови гори. По този път се осъществява вертикален трансект с височинна амплитуда от около 1500 м н.в., при който се срещат 15 - 30 консервационно значими вида висши растения, 7-10 вида бозайници и 18 – 20 вида птици с консервационна значимост.

Показатели за оценка ефективността на изпълнение на целите

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
1. Опазване на религиозното и културно-историческото наследство			
<p>Да се съхрани и развива уникалния православен религиозен и културноисторически комплекс Рилски манастир и светите места около него като център за духовна култура и просвета.</p> <ul style="list-style-type: none"> Да се създадат условия около светите места да се запази атмосфера непротиворечаща на традициите на православната вяра и способстваща за преклонение, духовно извисяване и пречистване: <ul style="list-style-type: none"> да се приведе в съответствие с духовната значимост на мястото предназначението и облика на съществуващата инфраструктура около религиозните обекти (кафета, ресторанти, магазини и др.); да се въведат правила за асортимента и начина на предлагане на стоки (включително храни и напитки) в района около светите места; Да се развие и оборудва система от пътеки, свързващи светите места и осигуряващи на поклонниците достъп и възможност за уединение. 	<ul style="list-style-type: none"> Възстановена е атмосферата около манастира и светите места и облика им на свято място и духовен център Обособени са и са обозначени по подходящ начин пътеките свързващи светите места в парка. 	<ul style="list-style-type: none"> Търговските и други обекти от инфраструктурата /сергии, магазини, ресторанти/ не се допускат в района на светите места. Присъства само инфраструктурата с религиозно предназначение и тази необходима за интерпретация за туристите. Степен на удовлетворение на посетителите от облика и атмосферата около Светите места и манастира – социологическо проучване (на 3 години) Оценка на състоянието на обектите – технически доклади. 	НИПК, ДПП, МРРБ, местни и регионални власти, НПО
<p>Да се опазят намиращите се в природния парк археологически, архитектурни и други културноисторически елементи като част от националното богатство на страната.</p> <ul style="list-style-type: none"> Да продължат дейностите по опазване, консервация и реставрация на историческите и културни ценности в свети места в парка; 	<ul style="list-style-type: none"> Реставрирани са и са експонирани исторически и културни обекти (например Стражницата, останките от първите сгради на манастира) Изработени са инструкции за опазване на обектите и правила за поведение на туристите. 	<ul style="list-style-type: none"> Брой реставрирани и експонирани обекти Състояние на обектите – доклади (външен вид, качество на реставрационните дейности, строителни характеристики, заплахи) 	НИПК, ДПП, туристически фирми

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<ul style="list-style-type: none"> • Да се предприемат действия по проучване, консервация и реставрация на археологическите и историческите обекти извън светите места (останките от първите сгради на манастира, останките от римски пътища и т.н.); • Да се маркират и интерпретират културноисторическите обекти по начин, който да осигури тяхното опазване и необходимото поведение на туристите • Да се идентифицират, проучат и картират различните видове културни ландшафти и да се определят мерки за опазването им. 	<ul style="list-style-type: none"> • Обозначени са и са интерпретирани обектите на КИН – съдържание, предназначение, ценност, правила за опазване • Прилага се система за мониторинг на състоянието на обектите • Картирани са и са оценени културните ландшафти, разработени са и се прилагат предписания за тяхното опазване. 	<ul style="list-style-type: none"> • Карта на културните ландшафти в парка 	
2. Опазване на природните компоненти			
<p>Да се запази хармонията между природното, културноисторическото и религиозно наследство на територията на ППРМ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се избягват намеси, които биха нарушили естественото състояние на съществуващите природни комплекси, придаващи цялостния облик на територията; • Да се приложат специфични правила и норми за архитектурния облик на обектите в съответствие с природните, религиозните и културноисторическите дадености и да се гарантира ограничаване на инфраструктурата до най-необходимите елементи, позволяващи запазване на естествеността на територията и намаляване на антропогенното влияние; • Да се пристъпи към постепенно премахване и привеждане в естествен вид на местата с изкуствени горски насаждения, които не съответстват на общия облик на парка. • Да се премахнат остатъците от минали (приключили) антропогенни дейности 	<ul style="list-style-type: none"> • Запазен е и се поддържа естествения облик на ландшафта, антропогенното влияние е ограничено. • Разработен е план и е стартирано неговото изпълнение за постепенно заместване на изкуствените горски насаждения с естествени. • Оценено е състоянието на инфраструктурата и се изпълнява програма за премахване на останките от минали дейности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Степен на удовлетворение на посетителите от облика и атмосферата около Светите места и съхранеността на природата около тях. – социологическо проучване (на 3 години) • Оценка на състоянието на обектите – технически доклади; ниво на съответствие на изискванията на ПУП – 5 години. • Отчет за дейностите по премахване на изкуствените насаждения - ежегодно. • Брой премахнати останки от рушащи се / неизползваеми инфраструктурни обекти и брой хектари рекултивирани терени 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, Научен консултативен съвет към НП “Рила”, академичната и научна общност НПО, групи със специални интереси</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
(неизползваеми сгради, бетонови площадки, хидротехнически съоръжения, електрически стълбове и др.), за да се отстрани визуалното замърсяване на ландшафта			
<p>Да се запази естествено състояние на горските местообитания; на уникалните съобщества от рилски дъб и царборисова ела и техния биологичен потенциал.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се разработи и приложи противопожарен план (при съобразяване с природозащитните цели на парка); • Да се приложи програма за запазване естественото състояние на горите в парка: <ul style="list-style-type: none"> - да се изготви карта на горите на възраст над 100 години по класове на възраст, фаза на сукцесия, степен на естественост на структурата и т.н.; - да се оставят участъци от стари гори без човешка намеса за протичане на естествените процеси - да се прилагат мерки за запазване естествената сукцесия в участъците гори под 100-годишна възраст; • Да се създаде и поддържа база данни и система за мониторинг на състоянието на горските екосистеми; • Да се приложи програма за опазване на съобществата от рилски дъб и царборисова ела: <ul style="list-style-type: none"> - да се картират и обозначат находищата на двата вида и съобществата им; - да се провежда ежегоден мониторинг на състоянието на съобществата от двата вида; - да се проведе биосистематично изследване на рилския дъб и царборисовата ела; - да се събира семенен материал от двата вида за генна банка, експозиционни цели и др. 	<ul style="list-style-type: none"> • Разработен е и се прилага противопожарен план в горите. • Опазени са горските комплекси и се поддържа естественото им състояние. • Картирани са и са оценени и описани горите над 100 години. • Създадена е и се прилага система за мониторинг на горите в парка и база данни. • Картирани са съобществата на рилски дъб и царборисова ела, прилага се план от мерки за тяхното опазване. • Проучен е биосистематично статут на рилския дъб и царборисовата ела. • Създадена е семенна банка за двата вида. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой реализирани ежегодни дейности по плана. Отчети за противопожарните мероприятия. • Отчети от мониторинга на горите в парка – оценка на дейностите, препоръки ежегодно. • Карти за разпространението и текуща оценка на състоянието на старите гори и горите от рилския дъб и царборисовата ела. • Научни публикации в български и чужди издания за резултатите от изследването на таксономичният статут на рилския дъб и царборисовата ела. • Брой установени и санкционирани нарушения на режимите и нормите съгласно ПУ 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, Научен консултативен съвет към НП “Рила”, академичната и научна общност НПО, групи със специални интереси</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>Да се запази естественото състояние и потенциал на субалпийските и алпийски съобщества и скални местообитания.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се картират и да се предприемат конкретни мерки за опазването на естественото състояние, на скалните стени и комплекси и на скалните разкрития <ul style="list-style-type: none"> - да се опишат находищата на редки, застрашени, биомно ограничени, ендемични, реликтни, чувствителни или уязвими видове свързани със скалните местообитания. - да се преустановят дейностите водещи до разрушаване или увреждане на скалните стени и комплекси и/или съобществата на растения и животни - да се осъществява мониторинг на състоянието им и на резултатите от предприетите мерки; • Да се поддържа тревната растителност в субалпийските и алпийските тревни съобщества (чрез подходящи режими и норми за паша и сенокос), така че да се съхрани цялостното биологично разнообразие, като се провежда мониторинг на въздействието на поддържащите мерки; • Да се приложи програма за мониторинг и контрол на зановеца; • Да се приложи програма за рехабилитация и рекултивация на нарушените от хидростроителството или други антропогенни вмешателства терени в субалпийската и алпийската част на парка. 	<ul style="list-style-type: none"> • Картирани са субалпийските и алпийски съобщества и скални местообитания и разпространените консервационно значими видове растения и животни в тях. Поддържа се естественото им състояние. • Описани са мерки за опазване на скалните растителни и животински съобщества както и на самите скални комплекси. • Създадена е и се прилага система за мониторинг на субалпийските и алпийски съобщества и скални местообитания в парка и база данни. • Проучени са възможностите за контрол на зановеца и се прилагат конкретни мерки. • Извършени са рехабилитация и рекултивация нарушените от хидростроителството или други антропогенни вмешателства терени. 	<ul style="list-style-type: none"> • Карти на субалпийските и алпийски съобщества и скални местообитания. • Карти на разпространените консервационно значими видове растения и животни. • Списък от мерки за тяхното опазване и отчети за ежегодните дейности за поддържане на тяхното естествено състояние. • Ежегодни отчети и оценка за резултатите от мерките за управление на пашата. • Ежегодни отчети за дейностите по мониторинг и актуализиране на базата данни. • Текуща оценка на разпространението на зановеца в парка и оценка на ефекта от приложените мерки за неговото ограничаване. – брой места и площ на територията заета от зановеца. • Брой рехабилитирани нарушени терени, обща площ – ежегодно отчет. Оценка на ефекта от приложените мерки. • Брой установени и санкционирани нарушения на режимите и нормите съгласно ПУ 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, ИАОС, РИОСВ, Научен консултативен съвет към НП “Рила”, академичната и научна общност НПО, групи със специални интереси, НЕК ЕАД</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>Да се съхрани естественото състояние, биологичния потенциал и разнообразие на езерните, крайезерните и крайречните местообитания и други влажни зони в парка.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се подобри техническото състояние на хидротехническите съоръжения в парка, така че да отговаря на изискванията на природозащитното законодателство (включително осигуряване изпускането на екологичния минимум води); • Да се приложат мерки за опазване на местата от речната мрежа и другите влажни зони, които съхраняват консервационно значими микрохабитати и видове: <ul style="list-style-type: none"> - да се картират и обозначат консервационно значимите места около водоемите; - да се набележат и предприемат конкретни мерки за опазване на най-заstraшените елементи на влажните зони в парка; - • Да се приложи програма за хидрометричен и хидрохимичен мониторинг на водите в парка; • Да се оцени ефекта от намесите на човека върху реките, езерата и другите водни обекти в парка и да се набележат мерки за подобряване на състоянието на влажните зони и свързаните с тях екосистеми: <ul style="list-style-type: none"> - да се проучи и оцени влиянието на отнемането на води върху екосистемите в участъците, разположени под водовземанията; - да се проучат процесите на еутрофикация и седиментация в езерата; 	<ul style="list-style-type: none"> • Оценени са нуждите от ремонт и модернизация на хидротехническите съоръжения в парка и са извършени необходимите технически дейности за тяхното подобряване. • Създадена е и се прилага система за хидрометричен и хидрохимичен мониторинг на водите в парка и база данни. • Картирани са консервационно значимите места около водоемите и са предписани и се прилагат конкретни мерки за тяхното опазване. • Прилагат се изискванията на ПУ и действащото законодателство за опазване на влажните зони, водните обекти и техните брегове. • Проучено е и е оценено влиянието на отнемането на води върху екосистемите в парка. Предписани са мерки за минимизиране на негативното въздействие. • Оценени са процесите на еутрофикация и седиментация в езерата. Предписани са мерки за минимизиране на негативното въздействие. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ежегоден план и отчет за дейностите по ремонт и модернизация на хидротехническите съоръжения в парка. • Ежегодни отчети за дейностите по мониторинг и актуализиране на базата данни. • Карти на консервационно значимите места около водоемите. Ежегодна оценка на състоянието на консервационно значимите места около водоемите и тенденции на развитие. • Доклад и брой научни публикации за оценено влиянието на отнемането на води върху екосистемите в парка. • Отчет за предприеманите ежегодно мерки за намаляване на негативното въздействие и оценка на ефекта от тяхното прилагане. • Доклад за състоянието на езерата по отношение степен на еутрофикация, оценка на процесите на седиментация и мерки за управление. • Отчет за ефекта от мерките за намаляване на еутрофикацията на всеки 2 години. • Брой установени и санкционирани нарушения на режимите и нормите съгласно ПУ 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, ИАОС, РИОСВ, Научен консултативен съвет към НП "Рила", академичната и научна общност НПО, групи със специални интереси, НЕК ЕАД</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>Да се запази естественото състояние и биологичния потенциал на популациите от консервационно значими видове и техните местообитания</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се опише разпространението на основните консервационно значими видове в парка; да се оцени състоянието на популациите им и да се осъществява мониторинг върху тях; • Да се приложат програми за опазването на находищата на консервационно значимите растителни и животински видове: <ul style="list-style-type: none"> - да се набележат мерки за опазването на най-уязвимите видове цветни растения в парка; - да се осъществят дейности за възстановяване естественото състояние на популацията на балканската пъстърва и на дивата коза в природния парк; - да се проучи състоянието и предприемат мерки за опазването на далматинския сокол, глухаря и други консервационно значими видове животни; - да се предприемат действия за възстановяване на популациите на лешоядите и други редки видове; 	<ul style="list-style-type: none"> • Създадена е и се прилага система за мониторинг на популациите на консервационно значими видове и състоянието на местообитанията им. • Картирани са находищата на най-уязвимите видове и се прилагат мерки за тяхното опазване. • Набелязани са и се прилагат мерки за възстановяване на популациите на балканската пъстърва и дивата коза. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ежегоден отчет по прилагане-то на програмата за монито-ринг и оценка на ефекта от предписаните въз основа на резултатите от него мерки. • Брой установени и санкционирани нарушения на режимите и нормите за опазване на консервационно значимите видове съгласно ПУ и действащото законодателство. • Брой уязвими видове с положителни тенденции на развитие на популациите. • Карти на находищата на консервационно значими видове и оценка на тяхното състояние актуализирани на всеки 3 години. 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, ИАОС, Научен консултативен съвет към НП “Рила”, академичната и научна общност НПО, групи със специални интереси, НЕК ЕАД</p>
<p>3. Управление на природните ресурси</p>			
<p>Да се опазят водните ресурси в парка и да се осъществява ползване само в количества и по начин, който да не застрашава екосистемите на територията му.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се извърши оценка на характера, размера и състоянието на водните запаси в парка и да се осъществява мониторинг върху тях; 	<ul style="list-style-type: none"> • Съхранено е общото количество на водните ресурси в парка. • Запазено е съотношението между количеството уловени и свободно течащи води. • Прилага се система за мониторинг на ползването. • Въведени са технически подобрения на 	<ul style="list-style-type: none"> • Количество вода/отток на реките годишно. • Наличие и брой на признаци за негативно въздействие върху екосистемите от засушаване. • Доклади с данни за годишните количества ползвана вода. • Брой и вид на техническите 	<p>ДПП, НЕК ЕАД, МОСВ, Академична общност</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<ul style="list-style-type: none"> Да се приложи програма за мониторинг на потреблението на води от парка; 	<p>съоразенията.</p>	<p>подобрения на съоразенията с оглед повишаване на тяхната природосъобразност.</p>	
<p>Да се създаде и прилага модел на устойчиво стопанисване и ползване на подходящи участъци от горите в ППРМ при запазване на биологичното разнообразие в тях и по начин, който да не противоречи с основната цел за опазване на природата в парка.</p> <ul style="list-style-type: none"> Да се създаде и прилага модел на устойчиво стопанисване и ползване на горите в района на Ломниците и Мравуляко (Мравуняка) при запазване на биологичното разнообразие в тях. Да се използва опита натрупан при прилагане на дейности по устойчиво стопанисване на горите в парка за професионално обучение и демонстрации; 	<ul style="list-style-type: none"> Биоразнообразието в горите за стопанско ползване е съхранено и/или увеличено. Създаден е и се прилага модел за устойчиво ползване на горите в зоната за устойчиво горско стопанство. Демонстрират се устойчиви горскостопански практики на професионалисти и на групи за специализиран туризъм. Прилага се система за мониторинг на горите. Наличие на конфликти между дейностите по ползване на дървесина в зоната за устойчиво горско стопанство и туристическите дейности и достъпа на туристи в парка. Реализирани са приходи и/или са задоволени нуждите на манастира от дървесина. 	<ul style="list-style-type: none"> Научни изследвания и доклади за брой местни видове животни и растения и хабитати в зоната за устойчиво горско стопанство. Състояние на популациите и местообитанията. Доклади за състоянието на горите – резултати от мониторинга. Брой класове на възраст и фази на развитие на гората в зоната за устойчиво горско стопанство. Ежегодни доклади за период и начин /технология/ на ползване на гората в зоната за устойчиво горско стопанство – експертна оценка и ежегоден отчет за количествата реализирана (продадена/ползвана) дървесина. Брой обучени хора за прилагане на принципите и методите на устойчивите горскостопански практики. Брой туристи проявили интерес към наблюдението на устойчиви горскостопански практики. Брой оплаквания на туристи/инциденти и брой камиони превозващи дървесина засечени на пътищата с трафик на туристи. 	<p>ДПП; МЗГ Академична общност Частен бизнес</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>Да се опази естественото състояние и биологичния потенциал на рибните ресурси; на популациите на лечебните растения, на горските плодове и гъбите в парка</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се приложи система от мерки за възстановяване и поддържане на рибните ресурси в парка. • Да се извършва периодична оценка на запасите от лечебни растения и горски плодове и да се планират ежегодно допустимите количества за ползване; • Да се изработят указания за начини на бране на конкретни видове и да се въведе система за прилагането им при ползването на ресурсите; • Да се приложи специален режим за ползване на ресурсите от гъби в парка при спазване на по-строги изисквания за експлоатирането им; 	<ul style="list-style-type: none"> • Извършва се ежегодна или периодична оценка на ресурсите и се определят места и количества за ползване. • Увеличени са рибните запаси в парка. • Създадена е и се прилага Инструкция за видовете разрешени за събиране в парка, местата и начините на събиране. Популяризира се сред местните хора и туристите и се прилага. • Периодично се информира обществеността за прилаганите мерки за опазване на недървестните природни ресурси в парка и резултатите от тях. 	<ul style="list-style-type: none"> • Количество експлоатационни запаси и тенденции в развитието на ресурсите в последователните ресурсни оценки. • Разрешени за ползване количества по издадените разрешителни. • Количествена оценка на рибните запаси. • Съотношение на количеството на балканската пъстърва и американската. • Брой установени нарушения на режими, норми и начини на събиране на природни ресурси. Тенденции в броя установени нарушения. • Брой срещи, дигляни и др. материали за информиране на обществеността. • Двугодишни експертни доклади за състоянието на ресурсите и ефекта от прилаганите мерки за тяхното опазване. 	<p>ДПП; МЗГ Академична общност, местни събирачи, местни власти, РИОСВ</p>
4. Управление на туризма			
<p>Да се гарантира осъществяването само на такива форми на туризъм, които не компрометират опазването на духовната значимост на Рилския манастир и другите свети места, на дивата природа и културно-историческото наследство и ландшафтите на парка.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се разработи и приложи единна стратегия и програма за развитие на туризма на територията 	<ul style="list-style-type: none"> • Разработена и се прилага Стратегия за развитие на туризма в парка. • Разпределението на туристите е оптимално/не се наблюдават негативни въздействия. • Разработена е и приложена система за алтернативен транспорт в парка. • Прилага се система за регулиране на 	<ul style="list-style-type: none"> • Степен на съответствие на разпределението на туристите на предписаните в ПУ по зони, режими и норми. • Ежегодни отчети (брой МПС в различните зони; сезони/ дни от седмицата), анализи, препоръки за разпределението на МПС и 	<p>ДПП, ПСС, НПО, Частен бизнес; регионални и местни власти, Академична общност БТС и др.</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>на парка (типове, форми, съотношение, разпределение на територията и т.н.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури координация и взаимодействие с общинския Консултативен съвет по въпросите на туризма за включване на програмата в общинската програма за развитие на туризма. • Да се разработи съвместно с ПСС към БЧК, БТС, Национална служба “Противопожарна безопасност”, Българска армия, Национална служба “Полиция” и др. подобрена система за безопасност на посетителите и действие при извънредни ситуации; • Да се реорганизира туристическия и рекреационен сграден фонд и да се осигури равнище и форми на туристическо натоварване, които не застрашават естествеността на природните комплекси и ландшафта, религиозната и културна ценност на Рилския манастир и хармонията между тях; • Да се въведе система за наблюдение и управление на достъпа и разпределението на МПС на територията на парка; • Да се подобри съществуващата и се създадат нови елементи от туристическата инфраструктура (места за къмпирене, места за отдих и погледни места, маркировка и други елементи за обезпечаване информираността и безопасността на посетителите и пр.) Туристическата маркировка да се съобрази с националните и европейските изисквания и стандарти; • Да се въведат правила за поведение на посетителите и туристите и система за популяризирането и прилагането им; • Да се разработи и изпълнява система за 	<p>достъпа на МПС и насочване на туристите.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Въведена е система за мониторинг за границите на допустимата промяна/ и на туристическото натоварване. • Премахната е ненужната инфраструктура, оптимизирана е новата, изградени са места за отдих (къмпинги, пикник места, погледни точки и др.) • Изградени са съоразения за третиране на отпадъчни води. • Поставени са информационни табла в селищата около парка . • Разпространяват се материали за възможностите за туризъм и отдих които ППРМ предоставя. • Прилага се система за осигуряване безопасността на туристите. 	<p>туристите в парка; проблеми.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Степен на съответствие на капацитета и предназначението на инфраструктурата с изискванията на ПУ (норми). • Ежегоден анализ и отчет за степента на туристическо натоварване и резултатите от мониторинг на спазване границите на допустимата промяна. • Брой сгради/комплекси/ с функциониращи пречиствателни съоръжения за отпадните води. • Брой на информационните носители/места за разпространение. • Брой на нарушенията на режимите и нормите на ПУ – ежегоден отчет. • Брой злополуки с туристи в парка – ежегоден отчет. • Брой на нерегламентирани сметища. Брой на случаите на струпване на отпадъци на определените им места над поемния им капацитет годишно. • Степен на информираност на туристите за действащите режими. Степен на удовлетвореност на туристите от предлаганите туристически услуги – социологическо проучване на всеки 3 години. 	

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>управление на битовите отпадъци и на отпадните води;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се приложи програма за популяризиране на туристическите възможности, които предоставя парка (включително чрез информационни табла при основните входни пунктове, в близките селища и чрез предоставяне на подходящи материали в туристическите информационни центрове); 			
<p>Да се насърчават нови форми на туризъм, не противоречащи на предходната цел и предоставящи допълнителни благоприятни възможности за генериране на приходи.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се изгради културно-етнографски комплекс, който да представя традиционни занаяти и осигури естествено отделяне на посетителите, идващи за отдих и развлечение от тези, търсещи духовно усамотение и досег с дивата природа; • Да се изгради екохижа на подходящо място и при спазване на международно утвърдените норми като специална форма на туризъм и източник на значими приходи; • Да се разнообразят предлаганите туристически услуги, като се развият по интереси и направления (природа, история, рекреация, конен туризъм и пр.), специализирани маршрути по интереси и т.н.; • Да се създаде и развие система за природосъобразен транспорт и средства за предвижване в парка (автовлакчета, каруци, вътрешнопарков транспорт и др.); • Да се изградят на подходящи места и при спазване на природозащитните изисквания специални укрития за наблюдение на диви животни; 	<ul style="list-style-type: none"> • Изграден е етнографски комплекс. Комплекса отговаря на изискванията за опазване на околната среда и генерира приходи за Рилския манастир. • Изградена е екохижа. Екохижата отговаря на изискванията за опазване на околната среда и генерира приходи за Рилския манастир. • Разнообразени са предлаганите туристически услуги и дейности в парка и се поддържа техния брой и качество. • Разработена е и приложена система за алтернативен транспорт в парка. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой и вид на туристическите услуги, които се предлагат и се практикуват реално – социологическо проучване през 5 години. • Брой изградени места за наблюдение на диви животни. • Брой и профил на туристите търсещи и ползващи различни видове специализирани туристически дейности социологическо проучване през 5 години. 	<p>ДПП, ПСС, НПО, Частен бизнес; регионални и местни власти, БТС и др.</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
5. Интерпретиране и образование			
<p>Природното, религиозното и културното наследство в ППРМ да се представят по начини, допринасящи максимално за духовното обогатяване на хората и приобщаването им към опазването на православните ценности и природата.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се разработи и приложи цялостен план за осъществяване на интерпретативни дейности в парка, който да отразява единството и хармонията между природните и културни ценности в ППРМ; <ul style="list-style-type: none"> - да се определят основните факти за природното и културно достойние на природния парк на основата, на които да се разработят комплексни интерпретативни материали (печатни, аудио-, видео-, CD и др.); - да се приложат както традиционни (информационни центрове, печатни материали, табели, и др.), така и нови форми на интерпретация (Интернет, други съвременни аудиовизуални средства и т.н.); • Да се приложи програма за използване средствата и подходите на интерпретацията за приобщаване на хората към опазването на духовните и природни ценности; <ul style="list-style-type: none"> - да се използва потенциала на Рилския манастир и светите места в парка като източник на национална гордост и самочувствие за предизвикване на чувство за дълг и желание за тяхното опазване. - да се определи кои емблематични за парка видове растения и животни да се използват 	<ul style="list-style-type: none"> • Създаден е и се изпълнява технически план за комплексно интерпретиране в парка на културноисторическите и природни богатства. • Определени са и са включени в информационните и образователни програми основните факти за ППРМ. • Направено е предложение за включване на ППРМ в списъка на ЮНЕСКО за световното природно и културно наследство 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой и вид на интерпретативните форми, които отразяват едновременно природната и духовна ценност на ППРМ. • Степен на ползване на материалите и другите форми на интерпретация от туристите и местното население, степен на удовлетвореност от тях - социологическо проучване периодично, но не по рядко от 5 години. • Брой места за разпространение и интерпретация. • Степен на информираност и формирано разбиране за нуждата от опазване на ценностите на ППРМ – социологическо проучване периодично, но не по рядко от 5 години. 	<p>ДПП, МОСВ, Мин. на образованието, Мин. на културата, НПО, местни власти и т.н.</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>по подходящ начин за стимулиране у хората на положително отношение към него и те да се включат в програмата;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се направи предложение пред компетентните органи за включване на ППРМ в Списъка на обектите на световното природно и културно наследство към ЮНЕСКО; 			
<p>Да се осигурят оптимални възможности за превръщане на ППРМ в научно-образователно средище по въпросите на природните науки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се разработи цялостна концепция за развитие на парка като база за образователна и научно-изследователска дейност в областта на науките за природата; - да се използват природните дадености на парка за образование и научни изследвания по начини, които не противоречат на целите му; - да се провеждат специализирани курсове за ползване на природните ресурси, туристически и природозащитни дейности, управление на защитени територии и др.; • Да се организират форми за екологично и културно-познавателно образование; 	<ul style="list-style-type: none"> • Създаден е и действа център за образование и изследвания в сферата на природните науки. Центърът е устойчив финансово и е с осъществени контакти и договори с международни изследователски центрове и университети. • Разработен е и се прилага План за маркетинг на ППРМ като изследователски и образователен център. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой изследвания – отчети за проведени изследователски дейности/ проекти в парка. • Брой договори за ползване и поддържане на инфраструктурата и предлагане на образователни програми. • Брой посетители на образователните центрове в парка. • Брой ученици включени в образователните дейности в парка. • Брой проведени научни семинари/конференции • Брой научни публикации резултат от изследвания в ППРМ в областта на културноисторическите и природни науки. • Брой и вид на използваните рекламни средства. • Брой и вид на привлечените реални клиенти (изследователски звена, ВУЗ, частен бизнес и др.) 	<p>ДПП, МОСВ, Мин. на образованието, Мин. на културата, НПО, местни власти, учебни и научноизследователски институции и др.</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
6. Партньори и местни общности			
<p>Ползването на ресурсите и потенциала на парка да става при зачитане на интересите, правата и отговорностите на собственика на по-голямата част от територията, както и на другите заинтересувани страни.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се приложат механизми за устойчиво природосъобразно ползване на ресурси от парка като средство за осъществяване на природозащитните му цели <ul style="list-style-type: none"> - да се проведат със заинтересованите страни специализирани курсове за ползване на недървесни природни ресурси, разработване и предлагане на туристически продукти и услуги и други; - да се приложат алтернативни начини на ползване на природните ресурси чрез култивирано отглеждане в района около парка, по-висока степен на преработка на място, сертифициране на екологично чисти продукти и пр.; • Да се приложи програма за развиване и използване на възможностите на ППРМ за удовлетворяване на икономическите потребности на собственика съвместно с местните общности; <ul style="list-style-type: none"> - да се създадат условия и се предостави на собственика и местните общности техническа помощ (консултации, проекти, бизнес-планове и др.) за осъществяване на икономически дейности в съответствие с целите на управление на природния парк при съобразяване с изискванията на действащото законодателство - да се разработят механизми и подходи, които да дадат възможност на местните хора да се 	<ul style="list-style-type: none"> • Разработен е механизъм и се изпълнява ежегоден план за координация и взаимодействие на заинтересованите страни в дейностите по управлението на парка. • Изградени са ефективни партньорства и се осъществяват споразумения с различни лица и институции за изпълнение целите на парка. • Разработени са форми за алтернативно ползване на ресурсите. • Сертифицирани са горите в парка и в зоната за устойчиво горско стопанство. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой проведени срещи на заинтересованите страни. • Брой съвместни инициативи организирани и проведени от партньорите. • Брой лица и институции ангажирани с дейности за ползване на ресурсите и тенденции. • Брой конфликти м/у партньорите. • Брой хора наети в парка или свързаните с него дейности. • Размер на приходите на местните общности от дейностите в и свързани с парка (нетна печалба, оборот). • Брой училища - партньори на парка, които провеждат ежегодни мероприятия. • Брой културни институции партньори на парка и брой провеждани събития/дейности свързани с парка. 	<p>ДПП, МЗГ, регионални и местни власти, ползватели на ресурси, учебни заведения; културни институции и др.</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>възползват от разкриващите се в парка работни места, за предоставяне на услуги на посетителите и т.н.;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се приложи програма за използване и популяризиране на културните и природни богатства в образованието и културния живот на местните общности; <ul style="list-style-type: none"> - да се разработят и приложат начини и средства за съвместни образователни и възпитателни дейности с училищата и другите учебни и културно-образователни институции в района както от гледна точка на културноисторическите паметници, така и в сферата на екологичното образование; 			
7. Управление на парка			
<p>Да се приложи управленчески модел за ППРМ, съчетаващ интересите на Светия синод на Българската православна църква и Рилския манастир, държавата и местните общности и осигуряващ координация между всички заинтересовани страни за постигане целите на управление на парка.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се въведе система за текущо взаимно информиране и координиране на действията между заинтересованите страни, свързани с територията на ППРМ; • Да се гарантира осъществяването на съвместните дейности между партньорите на базата на ясни права и отговорности на страните. • Да се приложи план за институционално оптимизиране, укрепване и изграждане капацитета на администрацията на природния парк, включително създаване на подвижна охрана за ППРМ, обособяване на паркови участъци с офиси и отговорници на територията 	<ul style="list-style-type: none"> • Разработена е и се прилага система за информиране, взаимодействие и съвместно определяне на приоритетите за дейностите м/у партньорите. • Окомплектован е състава на ДПП (служители, оборудване и т.н.) отговарящи на нуждите за ефективно управление. • Разработен е и се прилага План за връзки с обществеността на национално, местно и регионално ниво. • Регистрирани са символи/знаци на ППРМ и се прилагат по предназначение (например в обекти/материали на ППРМ и др.) • Координацията и взаимодействието при извършване на дейности в парка и прилагане на ПУ са оценени като положителни и водят до ползи за всички партньори и заинтересовани страни. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой на действащите форми и начини за обмен на информация м/у заинтересованите страни. • Брой осъществени съвместни дейности/мероприятия/акции. • Брой възникнали и разрешени конфликти м/у партньорите. • Брой експерти и служители в ДПП. • Брой обучения на персонала на ДПП и други партньори за подобро управление на ППРМ. • Осигурено оборудване, персонал и годишен бюджет. 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, Мин. на културата, регионални и местни власти, НПО, др.</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>на самите участъци;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да се развива и поддържа парковата инфраструктура с оглед ефективно постигане целите на управление на парка; - да се разработят механизми за генериране на приходи за парковата администрация за обезпечаване на дейностите ѝ; - да се обезпечи ППРМ с ефективна комуникационна система и да се създаде система за координиране на дейностите на различните служби при природни бедствия, пожари и други извънредни ситуации; <ul style="list-style-type: none"> • Да се въведе единна стратегия на парковото управление за връзка с обществеността, да се поддържа програма за обществена информираност за ценностите, възможностите и специфичните ресурси на парка, както и система за редовен достъп до информация и за предоставяне на информация на обществеността; - да се приложи програма за привличането на НПО, научни институции, творчески съюзи, медии, управленски среди, бизнес и други за съдействие при опазването и популяризирането на парка и на религиозните, природните и културните му ценности; - да се разработи и регистрира система от идентификационни символи и знаци; - да се разширяват партньорствата с подходящи организации в национален и международен мащаб; 		<ul style="list-style-type: none"> • Степен на информираност на обществеността за знаците и символите на парка – социологическо проучване. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Изискванията за опазване и развитие на ППРМ да намират отражение в регионалната схема за планиране в Югозападния район за планиране. • Да се прилагат механизми за обмен на 	<ul style="list-style-type: none"> • Изработен е Общ устройствен план на територията на ППРМ. Разработени са Подробни устройствени планове като част от него. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой регионални и общински срещи за планиране с участието на представителя на ППРМ. 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, Мин. на културата, МРРБ, регионални и местни власти</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
<p>информация между ППРМ и регионалните органи за планиране;</p> <ul style="list-style-type: none"> - постоянен представител за ППРМ да участва в работата на Общинските органи за развитие, Областния съвет за регионално развитие – Кюстендил и Областния експертен съвет по устройство на територията; - представителят за ППРМ да осигурява координиране на дейностите, предвиждани в Югозападния район за планиране да не представляват заплаха за опазването на религиозните, природните и културни ценности на парка; <ul style="list-style-type: none"> • Да се изработят: Общ устройствен план на територията на ППРМ, както и подробни устройствени планове на отделни части от парка (Туристическата зона) на базата на актуализиран кадастър и въз основа на Закона за устройство на територията 	<ul style="list-style-type: none"> • Прилага се План за действие на общинско и регионално ниво за включване на ППРМ в регионалното планиране. • Представител на парка е включен в областния съвет за регионално развитие. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой и вид регионални проекти съобразени с наличието на ППРМ. 	
<p>Да се поддържа и оптимизира инфраструктурата в парка в съответствие със специалните закони при съблюдаване на природозащитните цели на ППРМ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се оцени състоянието и предназначението на инфраструктурата в парка и да се приложат мерки за нейното хармонизиране с околната среда и за изпълнение на целите на управление (реконструкция; премахване на неизползваеми съоръжения и рекултивация, прокаране на подземни комуникации и т.н.); • Да се гарантира извършването на рутинните дейности по поддържане на пътните, хидротехническите и електросъоръженията на територията на ППРМ, както и на обектите от социалната инфраструктура като се повишава 	<ul style="list-style-type: none"> • Оценено е състоянието на инфраструктурата и се прилагат мерки за нейното оптимизиране. • Прилага се система за мониторинг на състоянието и въздействието на инфраструктурните обекти. • Прилагат се Инструкции за повишаване на екологосъобразното функциониране на съоръженията и тяхната поддръжка. 	<ul style="list-style-type: none"> • Оценка на инфраструктурата – доклад. • Брой премахнати ненужни инфраструктурни обекти – отчет на 5 и 10 година от прилагането на ПУ. • Опис на мерките за оптимизиране на инфраструктурата обект по обект на всеки 5 години. • Брой изградени обекти съгласно предписанията на ПУ и ОУП и ПУП. • Брой обекти с променено предназначение. 	<p>ДПП, МЗГ, МОСВ, Мин. на културата, МРРБ, регионални и местни власти, частен бизнес</p>

Цели	Показатели Критерии	Средства за измерване и оценка	Участници
тяхната екологосъобразност.		<ul style="list-style-type: none"> • Брой ремонтирани и подобрени обекти. • Степен на съответствие на обектите на изискванията за опазване на околната среда и режимите и нормите в ПУ – експертна оценка. 	
<p>Да се поддържа тясна координация в управлението на териториите на ПП “Рилски манастир” и НП “Рила” като неделим природен комплекс.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се извършва редовен обмен на информация и съвместно осъществяване на дейности в двете защитени територии по въпросите на борбата с пожарите, осигуряване на екологични коридори, управление на туристите и осигуряване на тяхната безопасност, прилагане на закона и др. • ППРМ да ползва Научния консултативния съвет към НП “Рила” за разрешаване на комплексни въпроси и на такива от значение за двата парка; 	<ul style="list-style-type: none"> • Извършва се редовен обмен на информация м/у двете дирекции. • Преглеждат се и се синхронизират ежегодно плановете за дейностите. • Научния консултативния съвет към НП “Рила” консултира ДПП. 	<ul style="list-style-type: none"> • Брой осъществени срещи годишно. • Брой планирани и проведени съвместни акции довели до ползи и за двете страни. • Вид и честота на информационния обмен. • Отчет/анализ/самооценка за съвместните дейности на ДНП и ДПП и техните резултати – ежегоден. 	ДПП, ДНП, МОСВ, МЗГ

ИЗВАДКИ от проекта на
Плана за управление
на ПП "Рилски манастир" след
Висшия експертен екологичен съвет

Изготвено от:

Проект "Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж II" за България

По съвместна инициатива на

Американската агенция за международно развитие (ААМР)

и

Правителството на Република България

Осъществяван от:

Съдружници за благоустройство и развитие на селските и природни райони (ARD, Inc.)

Номер на проекта: LAG-I-00-99-00013-00

Съдържание

I. Концепция за координация и взаимодействие при управлението на Природен парк "Рилски манастир"	1
II. Схема за управление на движението на МПС в ПП "Рилски манастир"	9
III. Територия предложена за включване в границите на ПП "Рилски манастир"	12
IV. Описание на обектите за отдых и рекреация в ПП "Рилски манастир"	17

I. Концепция за координация и взаимодействие при управлението на Природен парк "Рилски манастир"

Тази част от Плана принадлежи към Част IV. Работен/оперативен план, точка 1.1 Приоритети на плана за управление.

1.3 Предложение за нов механизъм за управление на една уникална защитена територия – Природен парк "Рилски манастир" (ППМ)

Природен парк "Рилски манастир" се характеризира с особености, които го отличават от всички други защитени територии в страната:

1. Природен парк "Рилски манастир" съхранява част от най-ценните природни богатства на страната, континента и света. От север, изток и юг паркът е обграден от НП "Рила" и образува заедно с него единствен природен комплекс от две големи, свързани в неделимо цяло защитени територии в България;
2. За българския народ Рилският манастир е скъпо място за молитва и поклонение. Паркът е втората най-посещавана защитена територия в страната - с над половин милион посетители годишно;
3. Манастирът е обект включен в списъка на Конвенцията за световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО;
4. Съгласно ЗЗТ в Природен парк "Рилски манастир" се прилагат режимите на национален парк;
5. 77% от територията на парка принадлежи на един частен собственик. Този собственик е Българската православна църква – най-голямата религиозна институция в страната.

Тези особености оказват влияние както върху философията и принципите на изготвяне на плана за управление, така и върху начина и организацията на неговото прилагане. В процеса на изготвяне на плана за управление Основният планиращ екип си даде сметка, че до сега в България няма прецедент на управление на защитена територия с национално значение, по-голямата част от която да е реституирана на един частен собственик. Същевременно редица държавни органи имат правомощия свързани с мониторинга, охраната, контрола и провеждането на природозащитни дейности на територията на ПП "Рилски манастир". Всичко това изисква разработването на нов, ефективен механизъм за координация при управлението на Природен парк "Рилски манастир", който да удовлетворява стремежите и отговорностите на собствениците на земите в него и да обезпечи ефективното изпълнение на функциите и отговорностите на държавните органи, произтичащи от действащото законодателство.

Проект ОБРИР инициира създаването на работна група от представители на Светия Синод на БПЦ, министерство на околната среда и водите, министерство на земеделието и горите и Дирекция по вероизповеданията към МС за разработване на такъв механизъм. Проведени бяха поредица от срещи, със

секретарската роля на Проект "ОБРИР". Стана ясна липсата на готовност от страна на Светия Синод да участва пряко в разработването на механизма за координация и взаимодействие при управлението на ППРМ. Представителите на МЗГ и МОСВ, в сътрудничество с Дирекцията по вероизповедания, за да подпомогнат процеса, разработиха предложение за подобен механизъм, което бе внесено официално с писмо на министър Д. Арсенова на 9 юни 2003 г. до българският патриарх Максим. В писмо на патриарх Максим до министър Арсенова от 9 юли 2003 г. Концепцията за координация е отхвърлена с мотиви за накарняване правото на собственика да взема самостоятелни решения пред своите органи по отношение на ППРМ. Предложена е "промяна на ЗЗТ в посока уреждане управлението на ППРМ с оглед особения статут на БПЦ".

Екипът изготвил ПУ и представителите на всички държавни институции, които участваха в разработването на Концепцията са убедени, че тази уникална територия се нуждае от специален и съвременен Механизъм за координация и остават с надеждата че Светият синод на БПЦ ще осъзнае необходимостта и ползата от него. Ето защо Концепцията е включена в ПУ като отворена възможност за обсъждане и като следващ и допълващ Консултативния съвет, по-усъвършенстван модел за координация при управлението на ППРМ.

Предлаганата по-долу идея за управленски механизъм притежава няколко новаторски елемента:

- Осигурено е подобавашо представяне интересите и правата на собственика на по-голямата част от територията, който е поканен да председателства Консултативно-координационния съвет, за разлика от сега действащите консултативни съвети към дирекции на природни паркове в страната;
- Предвидено е създаване на Надзорен съвет, който да улесни разрешаването на възникнали противоречия и проблеми;
- В Надзорния съвет могат да участват и представители на международни природозащитни организации със световно признат авторитет. Това ще даде допълнителни гаранции за обективност и зачитане на интересите на всички страни;
- Новият механизъм за управление ще подпомага набирането на средства за опазване на природното и културно наследство в Парка и за дейности по изпълнение на Плана за управление;

Концепция за координация и взаимодействие при управлението на Природен парк "Рилски манастир"

Заинтересованите страни, които следва да разгледат и се споразумеят относно механизма за управление на Природния парк, са:

1. Българската православна църква;
2. Министерство на земеделието и горите / Национално управление по горите
  - Дирекция Природен парк "Рилски манастир";
3. Министерство на околната среда и водите

- Дирекция Национален парк "Рила";
  - Регионална инспекция по околна среда и води – София;
  - Басейновата дирекция – Благоевград;
4. Министерство на културата и Националният институт за паметници на културата.

Освен изброените институции, функции, роли и отговорности, произтичащи от действащото законодателство на територията, имат и други органи на държавната и местната власт, както и други лица като: Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Община Рила, МВР, НЕК ЕАД, "Язовири и каскади" и др. Всички те извършват дейности на територията на парка в рамките на своите правомощия и задължения.

По- долу са посочени в обобщен вид правата и отговорностите на собственика на по-голямата част от земите в парка и на основните държавни органи:

Българска православна църква

Светият Синод на Българската православна църква като пълноправен собственик на по-голямата част от земите, горите и ресурсите на територията на ПП "Рилски манастир" стопанисва имотите си и осъществява присъщите си дейности като спазва действащото законодателство и ПУ.

Държавни органи

1. Министерство на земеделието и горите (Национално управление по горите) - Дирекция Природен парк "Рилски манастир". За територията на ПП "Рилски манастир" Дирекцията на парка обединява функциите на Дирекция на Природен парк и ролята и отговорностите на Държавното лесничество. В рамките на определените им правомощия по Закона за горите, Закона за защитените територии, Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за рибарството и аквакултурите, Плана за управление на ПП "Рилски манастир" и подзаконовите нормативни актове осъществява:

- Възстановителни и поддържащи дейности за опазване на биологичното разнообразие;
- Екологичен мониторинг на флората и фауната; на туристическите дейности; на санитарното състояние на горите и др.;
- Издаване на рекламни и информационни материали за парка;
- Дейности по интерпретация на парка за посетителите;
- Провеждането на образователни екологични програми и координирането на научно-изследователската работа на територията на парка;
- Изграждане и поддържане на паркова инфраструктура: маршрути; места за почивка; указателна маркировка;
- Охрана на горите и земите от горския фонд, дивеча и рибата;

- Съставя актове за констатирани нарушения на Закона за горите, Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за рибарството и аквакултурите, Закона за защитените територии и др. по реда на Закона за административните нарушения и наказания;
- Контролира изпълнението на дейностите по залесяване, отглеждане и ползване на горите и организира инвентаризацията на горите и земите от горския фонд със средства от държавния бюджет;
- Подпомага и консултира собствениците на гори по прилагане на изискванията на Закона за горите при управлението на горите;
- Издава съответните разрешителни за сеч и извоз на дървени материали до и от временен склад; ползването на билки, гъби; пашата на селскостопански животни и др., въз основа на заявление от собственика или от упълномощено от него лице.

2. Министерство на околната среда и водите - Дирекция Национален парк "Рила" в рамките на определените им правомощия по Закона за защитените територии, Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за рибарството и аквакултурите и подзаконовите нормативни актове осъществява:

- Управлението и охраната на Резерват "Риломанастирска гора"
- Финансира изграждането на туристическа инфраструктура в рамките на резервата: маршрути, указателна и информационна маркировка;
- Мониторинг върху качеството на компонентите на околната среда (флора, фауна, води, гори и т.н.);
- Финансира издаването на рекламни и информационни материали за Резервата;
- Налага санкции за установени нарушения на територията на Резервата;

3. Министерство на околната среда и водите - Регионална инспекция по околна среда и води - София и Басейнова дирекция - Благоевград в рамките на определените им правомощия по Закона за защитените територии, Закона за биологичното разнообразие, Закон за чистотата на атмосферния въздух, Закона за опазване на околната среда, Закон за ограничаване на вредното въздействие на отпадъците върху околната среда, Закон за водите и подзаконовите нормативни актове осъществяват:

- Контрола за спазване на нормативните изисквания за опазване на качествата на компонентите на околната среда - въздух, води, замърсяване с отпадъци и др.;
- Даване на предписания на собствениците и ползвателите за отстраняване на установени нарушения;
- Налагане на глоби/санкции при установяване на нарушения на нормативната база и Плана за управление.

4. Министерство на културата (Национален институт за паметници на културата) в рамките на определените им правомощия по Закона за паметниците на културата и музеите и подзаконовите нормативни актове осъществяват:

- Ръководство и надзор по издирване, изучаване и опазване на паметниците на културата;
- Ръководство на проучването, проектирането и извършването на укрепителни, възстановителни, консервационни и други работи по недвижимите паметници на културата;
- Финансирането на дейности за поддръжка, възстановяване и консервация на паметниците на културата;
- Налагането на санкции при констатиране на нарушения по Закона за паметниците на културата и музеите.

Предвид националната и международна значимост на парка, механизмът за координация при управлението на ПП "Рилски манастир" следва да се утвърди чрез Споразумение (Меморандум за разбирателство), сключено между Светия Синод на БПЦ и основни държавни институции в лицето на министъра на околната среда и водите, министъра на земеделието и горите, министъра на културата и Директора на Дирекция по вероизповеданията към Министерски съвет. В това споразумение предлагаме да се приеме формирането на две структури с функции, както следва:

Консултативно-координационен съвет

Природен парк "Рилски манастир" се нуждае от орган с консултативни функции. В него ще се обсъждат и координират дейностите по управление на парка и изпълнението на Плана за управление.

1. Състав на Консултативно-координационния съвет

- Представител на Светия Синод на БПЦ/Рилския манастир – председател на съвета;
- Директор на Дирекция Природен парк "Рилски манастир" – съпредседател на съвета;
- Представител на Светия Синод на БПЦ/Рилския манастир;
- Директор на Дирекция Национален парк "Рила" или упълномощено от него лице;
- Представител на Националния институт за паметници на културата;
- Директор на РИОСВ – София или упълномощено от него лице;
- Представител на РУГ – Кюстендил.

Консултативно-координационния съвет трябва да има право да покани и включи в своя състав като постоянни членове представители на община Рила, на НЕК ЕАД "Язовири и каскади" и др. по негова преценка.

2. *Функции на Консултативно-координационния съвет*

- Обсъжда и координира съдържанието на годишните проекто-планове за дейността на представените в съвета страни и предвидените за целта бюджети;
- Разглежда постигнатото и крайните резултатите от изпълнението на годишните планове за дейности на територията;
- Обсъжда необходимостта и изготвя предложения за промени в Плана за управление;
- Обсъжда възникнали проблеми относно прилагането на плана за управление, устойчивото ползване на ресурсите в парка и опазването на биологичното разнообразие и паметниците на културата и взема решения за преодоляването им в рамките на компетенциите на представените в съвета страни или за отнасянето им до Надзорния съвет или до други компетентни органи;
- Определя начините за текуща оперативна координация, информираност и взаимодействие между представените в съвета страни при: изпълнението на отделни ежедневни дейности от годишните планове; при управление и ползване на ресурсите; при аварийни ситуации;
- Изготвя и представя на Надзорния съвет общ годишен доклад за изпълнението на плановете за дейности на представените в съвета страни през текущата година.

3. *Организация на дейността на Консултативно-координационния съвет*

Консултативно-координационният съвет ще заседава най-малко три пъти годишно. Насрочването на заседанията и дневния ред за тях се съгласуват между съпредседателите. При нужда, съгласувано между съпредседателите, се свиква извънредно заседание. В организационно отношение дейността на съвета се обслужва от Дирекция ПП "Рилски манастир", която служи като секретариат.

Консултативно-координационният съвет ще изработи подробни вътрешни правила за организацията на своята работа. Ще бъде избран механизъм за взимане на решения, който няма да се основава на принципа на броя представители и мнозинство при гласуване. Ще се търси постигане на съгласие с оглед защита на интересите на всички при спазване на действащото законодателство.

Съветът може да кани за участие в заседанията представители на научни институции, неправителствени организации и частни предприемачи, които работят в региона.

Надзорен съвет

За осъществяване на връзка и координация между Консултативно-координационния съвет, БПЦ и централните управления на институциите, както и за разрешаване на спорни въпроси е необходимо формиране на Надзорен съвет:

1. Състав на Надзорния съвет

- Представител на Светия синод;
- Заместник министър на околната среда и водите;
- Заместник министър на земеделието и горите;
- Заместник министър на културата;
- Директорът на Дирекция "Вероизповедания" към Министерски съвет.

2. Функции на Надзорния съвет

- Разглежда годишния доклад на консултативно-координационния съвет за изпълнението на годишните планове за дейности през текущата година и проекто-планове за следващата;
- Произнася се за целесъобразността на дейностите и бюджетите включени в проекто-планове и съдейства за осигуряването на необходимите средства за тяхното изпълнение;
- Разглежда доклади на консултативно-координационния съвет за възникнали проблеми и осигурява предприемането на необходимите мерки. При необходимост, осигурява ангажирането на други централни органи, когато поставения проблем не е от компетентността на представените в него институции;
- Обсъжда и следи за ефективността на изпълнение на Споразумението (Меморандума за разбирателство) и при необходимост прави предложения за промени.

3. Организация на дейността на Надзорния съвет

Надзорният съвет избира председател и съпредседател и приема правилник за дейността си. Надзорният съвет ще заседава най-малко един път годишно. Насрочването на заседанията и дневния ред за тях се съгласува между представените в съвета. За представяне на докладите на консултативно-координационния съвет се канят съпредседателите му. При нужда, съгласувано между представените в съвета, се свиква извънредно заседание. В организационно отношение дейността на съвета се обслужва от Министерството на земеделието и горите.

В Правилника на Надзорния съвет ще се предвиди възможността в заседания на Надзорния съвет да се канят представители на международни организации (Съвета на ЮНЕСКО за световното културно и природно наследство или Международния съюз за опазване на природата и природните ресурси - IUCN).

Това ще дава възможност за потвърждаване признанието на международната значимост на духовните обекти (манастира и светите места) и на природния парк като цяло и ще допринесе за привличане на източници на финансиране за тяхното поддържане и развитие.

В Правилника ще се предвиди възможност да бъдат канени на отделни заседания представители и на други органи на държавната власт и научни институции при необходимост от експертни становища или координиране на действия.

II. Схема за управление на движението на МПС в ПП "Рилски манастир"

Включеният в точка II. текст описва предложение за схема на транспорта в ППРМ. Тя засяга територията на Подзоните с умерена и с ниска степен на туристическо ползване в Част III. Зониране, режими и норми, точка 2.0.

*Схемата за управление на движението на МПС в парка е приложена като възможност, която да бъде взета предвид при разработване в бъдеще на проект **Проучване и оценка на възможностите за осигуряване на алтернативен транспорт в Парка** към **Програма 2.7.4 за организация на транспорта и поддръжка на пътната мрежа** от Плана за управление. Предложената тук схема може да послужи като изходна информация при обмислянето и планирането на природосъобразна транспортна схема в парка.*

Подзона с умерена степен на туристическо ползване

Управление на достъпа и движението на лични МПС и туристическия поток

Природен парк "Рилски манастир" има един главен вход, който е достъпен за МПС - асфалтовият път свързващ гр. Рила с Рилския манастир. До сега потока от туристи и движението на МПС в парка, по шосето водещо към манастира, не са били обект на специално управление. През натоварения туристически сезон и по-време на празниците на манастира, когато в района се струпват многобройни посетители се създават условия за претоварване на пътя и паркинга пред манастира, както и риск за безопасността на посетителите. Асфалтовият път свързващ манастира с Кирилова поляна минава непосредствено до стените на манастира и преминаването на тежки машини се отразява неблагоприятно на състоянието на сградата, която се намира на свлачищен конус. Наличието на множество коли, автобуси, други МПС и свързаните с тях шум и замърсяване пред самите врати на Рилския манастир не позволява да се съхрани подходяща атмосфера, която да предизвиква чувства на преклонение и душевен мир.

Настоящият план за управление предлага да се разработи подробна схема за управление на движението на МПС в ППРМ и населено място Рилски манастир. (Виж 2.7.4 Програма за организация на транспорта в раздел "Програми и проекти"). В най-общ план предложението включва схемата да се осъществи на два етапа. След завършването на втория етап се цели да бъдат създадени условия за адаптивно управление на туристопотока и трафика на автомобили, което намалява натоварването върху природната среда и културните паметници и е съобразено с профила на посетителите и нуждите на управлението на парка.

За служебните МПС включително МПС на Рилската света обител се предлага въвеждането на годишни пропуски за свободен достъп до територията на парка издавани от ДПП и след информирание на игумена на манастира.

Предложение за етап 1

Режими

1. Изграждане и обособяване на паркинги;
2. Осигуряване на услуга за превоз на туристи с вътрешнопарков транспорт между Бричебор и Кирилова поляна;
3. Изграждане на транспортен коридор по южния бряг на р. Рилска от водослива с р. Илийна до хотел "Рилец" – общо 4 км;
4. Достъп на неслужебни МПС при спазване на разрешителен режим.

Норми

1. От 01 май до 01 октомври достъпът за лични МПС до местата за едномдневен отдых през делнични дни да е свободен. През почивните дни и официални празници достъпът от местността Бричебор по посока Рилски манастир да се осъществява с вътрешнопарков транспорт;

Предложение за етап 2 – след изграждане на транспортен коридор свързващ местността Бричебор с хотел "Рилец" по южния бряг на р. Рилска.

Режими

1. Ограничаване на движението по отсечката Рилски манастир – Бачкова чешма по пътя минаващ по северния бряг на р. Рилска;
2. Създаване на пешеходна зона от манастира до Бачкова чешма;
3. Осигуряване на услуга за превоз на туристи с вътрешнопарков транспорт между Бричебор и Кирилова поляна;
4. Достъп на неслужебни МПС при спазване на разрешителен режим.

Норми

1. Достъпът за лични МПС до Рилския манастир по пътя по северния бряг на Рилска река през делнични дни да е свободен. (Отсечката свързваща манастира с местността Бачкова чешма преминаваща непосредствено зад сградата на манастира да се затвори);
2. Достъпът за лични МПС до местата за едномдневен отдых разположени над манастира през делнични дни да е свободен и да се осъществява само по южният бряг на р. Рилска от местността Бричебор през хотел "Рилец" до Кирилова поляна;
3. Отсечката свързваща хотелите "Рилец" и "Царев Врѣх" да се използва само за достъп на лични МПС на гостите и служителите на хотел "Царев Врѣх";
4. От 01 май до 01 октомври през почивните дни и официалните празници достъпът от местността Бричебор по посока Рилски манастир, да се осъществява само с вътрешнопарков транспорт само по южният бряг на р. Рилска;
5. Изключения от определените режими за управление на движението на МПС в подзоната да се допускат само с предварително разрешение на ДПП. (изключенията включват придвижването на инвалиди, когато те изискват специализирани автомобили и при специални събития и нужди на манастира);
6. При необходимост ДПП да може да спира или отваря за достъп отделни части от транспортната система в зоната, за което по съответен ред се информират заинтересованите лица и посетителите.

Подзона с ниска степен на туристическо ползване

Режими на подзоната

1. Осигуряване на услуга за превоз на туристи с вътрешнопарков автомобилен транспорт;
  - между Кирилова поляна и Тиха Рила;
  - между Бричебор и Буково бърдо;

Норми

1. Автотранспорт от Кирилова поляна за Тиха Рила – максимум два автомобила до 10 места по 2 пъти дневно (сутрин и следобяд);
2. Автотранспорт от Бричебор до Буково бърдо - само за нуждите на екохижата – обслужващи автомобили и МПС на гостите на хотела;

III. Територия предложена за включване в границите на ПП "Рилски манастир"

В част III е събрана информацията относно територията по долината на река Рилска в непосредствена близост до парка, предложена за включване в границите на защитената територия. Предложена е схема на зонирването на тази територия в случай, че тя беше присъединена към парка. Предложените зони, режими и норми могат да бъдат използвани като цяло или части от тях при планиране на дейности в тази територия независимо дали тя е част от парка или не, както и в бъдеще ако територията бъде присъединена към ППРМ.

Информацията за територията предложена за включване в границите на ПП "Рилски манастир" беше включена като Приложение 1 в проекта на плана представен пред Висшия експертен екологичен съвет.

Приложение 1

На 22.05.2002 г. Министъра на земеделието и горите прави предложение до Министъра на околната среда и водите за откриване на процедура за промяна границите и площта на Природен парк "Рилски манастир". Предлага се в парка да бъдат включени останалите извън границите му манастирски земи разположени между водослива на реките Рилска и Илийна и долината на р. Калин с обща площ 756,2 ха. Със свое становище от 06.08.2002 г. Министърът на околната среда и водите приема предложението за увеличаване площта на Природния парк. В действителност площта на територията предложена за включване в границите на парка възлиза на 775,5 ха. Корекцията е направена след допълнителни изчисления с помощта на цифровия модел на парка.

В настоящото приложение е събрана информацията за територията предложена за включване. Включени са препоръки за зони, режими и норми в тази територия с цел при бъдещо включване на територията към ПП "Рилски манастир" да послужат като основа за схема на Зониране постигаща най-голяма хармония и целесъобразност с настоящата територия на ППРМ. Представена е и карта на Зонирането.

Отделите и подотделите от ДЛ "Рилски манастир", предложени за присъединяване към Парка, са представени в таблицата както следва:

№	Отдел	Подотдел	Обща площ (ха)
1	1	е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, 4, 5	43,5
2	4	ж, з, и, к, л, м, н, 4, 5, 6	25,7
3	5	а, б, в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, 1, 2, 3, 4, 5, 6	90,2
4	6	а, б, в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12	119,1
5	7	д, е, ж, з, и, к, л, м, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	46,7
6	13	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, а, б, в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с	89,1
7	14	е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, щ, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13	78,8
8	15	в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	94,7

9	16	к, л, м, н, о, п, р, с, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20	31,1
10	46	1	3,9
11	75	а, 1, 3	2,5
12	78	а, б, в, г, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	33,6
13	79	а, б, в, 1, 2	10,3
14	83	а, б, в, 1, 2, 3, 4, 5	10,2
15	84	а, б, в, г, д, е, ж, з, и, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	36,1
16	86	1, 3	7,1
17	87	а, б, в, г, д, е 1, 2, 3, 4, 5	31,7
18	88	1, 2	6,0
Общо:			760,3

Кратка биологична характеристика

Допълнителното проучване на предложената за включване в границите на парка нова територия, показва, че на нея няма хабитати и растителни съобщества с консервационна значимост. Не са установени нови видове и компоненти на флората. В предложената за включване в границите на парка територия няма специфично видово богатство от висши растения, мъхове и лечебни растения с консервационна значимост и (или) ресурси от тях. Трябва да се отбележи обаче, че като цяло се характеризира с високо видово разнообразие от лечебни растения, като някои от тях, като бъзак (*Sambucus ebulus*), копривата (*Urtica dioica*) и къпината (*Rubus caesius*) имат значителни ресурси.

На територията на предложението за присъединяване към парка район не е правена инвентаризация на макромикетите и техния природозащитен статус.

На базата на експертната оценка на територията предложена за присъединяване към парка, може да се отбележи по-ниското видово богатство на основните групи безгръбначни животни, преобладаването на тривиални видове, както и по-бедни съобщества. Същевременно се наблюдава наличие на по-сухолюбиви видове, присъщи на местата с медитеранско влияние, с което се обогатява спектъра на биотичните групи на безгръбначните животни в Природния парк. Налице са и някои атрактивни представители на безгръбначната фауна (като водното конче *Cordulegaster picta*, установено по потока северно от местността "Пчелино"), които могат да представляват интерес от гледна точка на образованието и познавателния туризъм.

Експертната оценка през 2002 г. на предложената за включване в Природния парк територия показва наличие на бедно видово разнообразие на гръбначните животни, изключение прави прилепната фауна, която е облагодетелствана от наличието на много изоставени сгради. Преобладават обикновени видове гръбначни животни. Не са установени консервационно значими видове от по-висок ранг. Единствените, но съществени изключения са прилепите (почти всички видове от които са с висока консервационна значимост) и смокът – мишкар (*Elaphe longissima*), представен при това с относително висока численост на територията. Анализът на гръбначната фауна показва известно обогатяване на природния парк със сухи, близки до средиземноморския тип

местообитания, предоставящи благоприятни условия за влечугите и някои по-топлолюбиви представители на птиците и бозайниците.

Инфраструктура

В предложената за включване към парка територия има множество различни обекти от инфраструктурата. Основните обекти са представени както следва:

Религиозни и културноисторически обекти

Църква "Света Богородица". Единична каменна постройка с допълнително построена защитна покривна конструкция, разположена на север от метох "Пчелино", собственост е на Рилския манастир.

Метох Пчелино. Манастирският чифлик, строен в края на XIX и началото на XX в., се намира на 4 км югозападно от манастирското ядро, непосредствено до Поклонническия път. Представлява масивна сграда на два етажа, заградена с каменна ограда, с жилище за работници и служители на бившето манастирско лесничество, както и навес за сено, 2 изоставени обори и 2 изоставени жилища за овчари.

Стражницата. Построена през 1869 г., като преден пост на манастирската охрана. Намира се на около 10 км от манастира, непосредствено по пътя за Дупница, на Поклонническия път. Представлява масивна каменна сграда.

Хидроенергийни и водоснабдителни съоръжения

Водоснабдителни съоръжения в местността Елешница. Състоят се от каптаж и съоръженията на вододайната зона.

Мини ВЕЦ. Една действаща малка ВЕЦ, представляваща едноетажна тухлена постройка, се намира в местността Вели лаг. Има капацитет 50 киловата.

Водоразпределително съоръжение. В местността Вели лаг се намира и бентово съоръжение с преградни шлюзове за отвеждане на водите на река Рилска към ВЕЦ "Каменица".

Обекти за отдих или предоставяне на услуги на посетителите

Комплекс Елешница. Самият туристически комплекс "Елешница" представлява туристическа спалня в масивна двуетажна сграда, едноетажна сграда с двор и барбекю, както и паянтова сграда - зала и кухненски комплекс на ресторант "Елешница". В комплекса има и почивна база на "Български пощи", състояща се от масивна сграда на два етажа с инсталация за парно отопление, комплекс от 20 бунгала, ресторант и едноетажна сграда със зала за гости.

Ресторант "Горски кът". Представлява полумасивна сграда, разположена в местността Ягнилото до шосето между с. Пастра и водослива на реките Рилска и Илийна.

Хотел ресторант "Вели лаг". Намира се в местността Вели лаг и представлява масивна двуетажна сграда.

Комплекс сгради в местността Горхим. Състои се от двуетажна тухлена сграда - почивна станция, 2 едноетажни сгради на складове и ресторант "Рилски рай", който представлява едноетажна масивна сграда. До ресторанта има едноетажна дървена къща и старинна каменна сграда с дървен еркер, както и дървена постройка с пчелин "Ильо Войвода" и изоставена сграда на бивш контролен пункт на ДЛ.

Частни сгради за отдих. В местността Ломница има частна едноетажна тухлена сграда и 8 дървени бунгала.

Съоръжения, свързани със селското и горското стопанство

Рибарници. В предложената за включване в парка територия има 2 рибарника. Единият от тях, заедно с механа "Рибарника" се състои от една масивна сграда, 20 бунгала и 5 земни басейни за рибовъдство. Другият има 1 полумасивна сграда и 2 басейна с около 0,8 ха прилежаща площ.

Сгради на Държавно лесничейство "Рилски манастир". Намират се в местността Ягнилото до шосето между с. Пастра и водослива на реките Рилска и Илийна. Състоят се от двуетажна сграда с канцеларии на лесничейството и 2 стопански постройки.

Сграда на горския разсадник. В местността Ломница се намира разсадника на Държавното лесничейство в който има едноетажна тухлена сграда за работници.

Селскостопански сгради. В района на река Шеремето има обор за животни, жилище за овчари и дървен навес.

Пътна мрежа

Пътища от републиканската пътна мрежа. През предложената за присъединяване територия преминава пътят от с. Пастра към Рилския манастир, който е част от републиканската пътна мрежа.

Други пътища. През територията преминават няколко черни пътища, свързващи главното шосе (Пастра – Рилски манастир) с различни обекти (разсадника на Държавното лесничейство, малката дървена сграда за нощувка на ловци в местността Ломница, горски пътища и други).

Теснолинеен железен път. От съществуващата в миналото теснолинейна железница от гр. Кочериново до Рилския манастир на територията предложена за включване в парка има останки от бившето трасе и два моста (бетонни "стъпки") в местността Вели лаг и местността Пчелино.

Селско стопанство, промишленост, минно дело и управление на минералните ресурси в предложената за присъединяване територия

В предложената за присъединяване към парка територия се осъществява паша на стада едър и дребен рогат добитък, принадлежащи на Рилския манастир, както и на добитък на

жители на съседните на парка селища. По двата бряга на р. Рилска в територията има отделни малки по площ картофени ниви и пчелини.

В долината на река Рилска, в местността Горхим, до към 50-те години на XX век е работила Лесохимична фабрика "Горхим", инсталациите на която са били преместени на гара Кочериново. В непосредствена близост до фабриката, през същия период е функционирала и дървопреработвателна фабрика "Велилаг", чийто производствени мощности са били преместени на гара Яхиново до град Дупница.

Зониране

Предложението за зониране на територията предложена за включване е илюстрирано на приложената карта Зониране. В територията предложена за включване попадат територии, които следва да бъде отнесени към:

- Зоната за природосъобразно ползване в ППРМ със същите режими и норми
- Зоната за техническа инфраструктура в ППРМ със същите режими и норми
- Зоната за устойчиво горско стопанство в ППРМ със същите режими и норми
- Туристическата зона в ППРМ – Подзона с ниска степен на туристическо ползване със същите режими и норми
- Туристическата зона в ППРМ - Подзона с висока степен на туристическо ползване със следните допълнителни режими и норми:

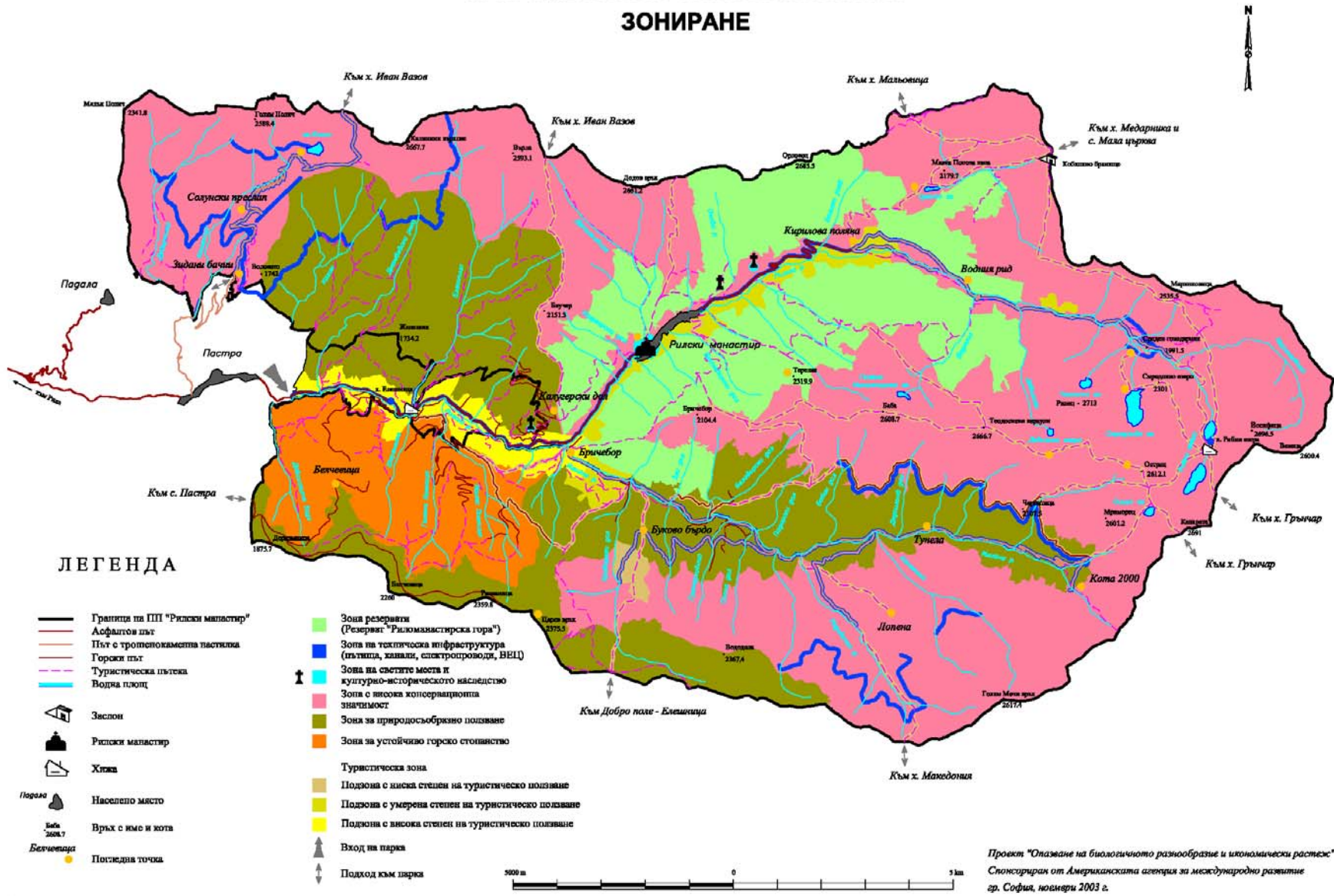
Режими

1. Изграждане и поддържане на нова хотелска база.
2. Изграждане и поддържане на къмпинги, включително с инфраструктура за каравани;
3. Изграждане на малки водноелектрически централи по проект;

Норми

1. Новата хотелска база да не надвишава 100 легла, разположени в 5 хотела;
2. Лагера за каравани да се създаде в западната част на комплекс Елешница
3. Разрешава се построяването на максимум две мини-водноелектрически централи за локално електроснабдяване на обектите;
4. Изграждане на паркинги в: местността Вели Лак с капацитет 100 бр. ЛМПС и в местността Горхим с капацитет 100 бр. ЛМПС

ПРИРОДЕН ПАРК "РИЛСКИ МАНАСТИР" ЗОНИРАНЕ

Извадки от проекта на плана за управление на ПП "Рилски манастир" след заседание на ВЕЕС на 04.02.2004 г.

IV. Описание на обектите за отдих и рекреация в ПП "Рилски манастир"

В проекта на Плана за управление на ПП "Рилски манастир" е включено описание на функциите, съдържанието, предназначението на обекти за обслужване на туристите и туристически услуги. Тук са представени обектите, които попадат на територията предложена за включване в парка. Виждането за това какво да представляват обектите за отдих и рекреация в парка са включени в Приложение 23 на Плана за управление.

Тук са представени и части от предложената транспортна схема в парка, които представляват туристически услуги. Тъй като предложената в проекта на плана транспортна схема като цяло отпадна съгласно решението на ВЕЕС те са извадени от Приложение 23. От Приложение 23 е изваден и текста относно хотел "Царев връх", тъй като той попада на територията на населено място Рилски манастир.

Приложение 23 (части)

Описание на Комплекса от входа на парка до местността Бричебор

Комплексът от входа на парка до Бричебор да се изгради в района между началото на парка източно от с. Пастра до местността Бричебор на водослива на реките Рилска и Илийна. Предвижда се изграждане на лагер за каравани, два нови паркинга, които да поемат превозните средства на посетителите, идващи с намерение да прекарат времето си предимно в тази най-социална част на парка. В комплекса ще останат преобладаващата част от сградите и другите инфраструктурни елементи, свързани с по-обичайните форми на почивка – посещение на заведения за хранене, игри на открито и т.н. Същевременно, ще се предлагат и допълнителни туристически услуги – конна езда, панорамно наблюдение, пребиваване в лагер за каравани и т.н.

1. Паркинг Вели лаг

Местоположение

Старата площадка на дървопреработвателно предприятие "Вели лаг".

Територия и граници

1,5 ха, между Рилска река и стария път за горския разсадник.

Капацитет

100 броя ЛМПС.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

Ограда, бариера, каса, баня и тоалетна(и).

Дизайн

Леки сглобяеми конструкции, съобразно местните строителни традиции, с доминиране на дървени обшивки и каменни зидарии.

Преживявания на туристите

Разположен е на удобно място, с лесен достъп, предоставящ добра сервизна база. Още от първите контакти с ППРМ туристите ще изпитат задоволство от обслужването, от освежаващите води на реката и близката гора.

2. Паркинг Горхим

Местоположение

На шосето за Рилския манастир до изоставения Горски кантон.

Територия и граници

1,5 ха, между Рилска река и стария път за горския разсадник.

Капацитет

100 броя ЛМПС.

Обработка на ТБО

2 пъти седмично, изнасяне в метални контейнери.

Обработка на СБВ

Септични ями, почиствани в средата на сезона и в края на сезона.

Сезонност

Май-септември.

Помощна инфраструктура

Ограда, бариера, каса, баня и тоалетна(и).

Дизайн

Леки сглобяеми конструкции, съобразно местните строителни традиции, с доминиране на дървени обшивки.

Преживявания на туристите

Разположен е на удобно място, с лесен достъп на самото шосе и предоставя добра сервизна база. Още от първите контакти с ППРМ туристите ще изпитат задоволство от обслужването и лесния достъп до "сърцето" на парка. Контурите на планината в далечина ще подбуждат техните интереси за по-дълъг контакт с природата на парка.

3. Маршрути за езда

Местоположение

Местността Ягнилото по пътя за Местността Равна до долината на р.Елешница

Трасе

Черен горски път с приблизителна денивелация 100 м.

Приблизителна дължина

4 км.

Инфраструктурни елементи

Погледна точка с информационни табели и заслон (навес) под м. Равна. В началната точка – обор за коне, водопой, чакалня за ездачите.

Преживявания на туристите

Участието в маршрута за езда обезпечава по екзотичен начин непосредствен контакт с природата, физическо укрепване, първично удоволствие от спортуването, чувство на задоволство от справянето с воденето на коня, радост от непрекъснато променящата се гледна точка и от "височината на седлото". Допълнително удоволствие носи панорамната гледка към долината.

4. Вътрешно парков транспорт – Бричебор - Кирилова поляна

Местоположение

Начало – м. Бричебор – връзка с главното шосе за Рилски манастир, край - Кирилова поляна.

Трасе

В зависимост от етапа на осъществяване на схемата за управление на транспорта в Туристическата зона, подзона с умерена степен на туристическо ползване

Приблизителна дължина

Около 11 км.

Сезонност

Юни-септември.

Помощна инфраструктура

Начална станция, крайна станция, табели за обозначаване на междинните спирки, гаражи за съхраняване на транспортните средства.

Тип транспорт

Мини бус с бензинов двигател и възможност за ползване на пропан-бутан.

Начин на обслужване на туристическия поток

4 автомобила на 15 минути.

5. Вътрешнопарков транспорт Кирилова поляна – Тиха Рила

Местоположение

Начало – Кирилова поляна, край – посетителски пункт до сградата на НЕК, ЕАД "Язовири и каскади" в м. Тиха Рила

Трасе

По съществуващия път с денивелация 600 м.

Приблизителна дължина

9 км.

Сезонност

Юни-септември.

Тип транспорт

ЛМПС с висока проходимост с бензинов двигател и възможност за движение с пропан-бутан.

Начин на обслужване на туристическия поток

2 пъти дневно – сутрин и следобяд.

Описание на Комплекса Хотелски и конферентен център "Царев връх"

Съществуващият хотел ще бъде превърнат в цялостен център, който да стане дестинация за конферентен туризъм за такива национални и международни форуми, които искат да използват уникалната хармония на природни и духовни дадености. Хотелската база ще бъде обновена и подчинена на високи природо-защитни стандарти и качество на услугите. Предвижда се тя да се експлоатира на концесионен принцип, като концесионните приходи бъдат за Рилския манастир. В хотела ще се допускат само до гостите му и до участниците в конференциите.